JACK LONDON

MARTİN EDEN

roman

VARLIK YAYINLARI

JACK LONDON

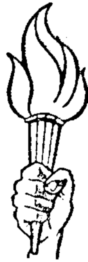
MARTİN EDEN

roman

Çeviren :

METE ERGİN

Üçüncü Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 50

Bu kitabın ilk baskısı, mart 1963,
ikinci baskısı mart 1968'de yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1682
İstanbul'da Gül matbaasında dizilmiş,
Dilek matbaasında basılmıştır.
Temmuz, 1972

1. BÖLÜM

Kapıyı anahtarla açanın ardından içeriye acemice bir hareketle kasketini çıkaran bir delikanlı girdi. Sırtında, deniz kokusu sinmiş, kaba bir elbise vardı; delikanlının, kendini içinde bulduğu bu salona hiç yakışmadığı da her halinden belliydi. Kasketini ne yapacağını bilemiyordu; ceketinin cebine sokuşturmaya çalıştığı sırada öbürü, kasketi onun elinden aldı. Bu hareket sakin, tabii bir şekilde yapılmış kaba saba delikanlı da bunu beğenmişti. «Halden anlıyor» diye düşündü, «bana epey yardımı dokunacak.»

Delikanlı öbürünün kuyruğundan ayrılmıyordu; yürürken omuzlarını iki yana sallıyor, ayakları altındaki dümdüz döşeme sanki yükselen, kabaran bir denizle birlikte inip, çıkıyormuş gibi bacaklarını farkında olmadan yana açıyordu. Geniş odalar salıntılı yürüyüşüne dar geliyordu sanki; delikanlı ise, geniş omuzları kapılardan sığmayıp çarpar, ya da alçak şömine setlerinin üzerindeki cici bicileri devirirse diye korkuyordu. Çeşitli eşya arasında irkilip, sakınmak için kendini bir o yana, bir bu yana atıyor, aslında sadece kendi kafasında var olan tehlikeyi artırıyordu. Bir kuyruklu piyano ile, üzerinde kitaplar yığılı bir orta masasının arasında yarım düzine insanın yanyana yürüyebileceği kadar yer vardı, ama o yine de ikisi arasından geçmeğe çalışırken korkudan ürperdi. Ağır hareketli kolları iki yanında gevşekçe sallanıyordu. Bu kolları, bu elleri nereye koyacağını bilemiyordu; harekete gelen kuruntuları yüzünden de, kollarından birinin, masanın üstündeki kitaplara sürüneceği zannına kapılınca, ürkmüş bir at gibi silkinip öteye kaçtı; az daha piyanonun iskemlesine çarpacaktı. Öbürünün, önünde rahat rahat yürüyüşüne baktı ve ilk defa, kendi yürüyüşünün diğer er-

keklerin yürüyüşünden başka olduğunu farketti. Bu kadar beceriksizce yürüyüşünden ötürü içinde utançtan doğan bir anlık bir acı duydu. Alnının derisinden boncuk boncuk ter fışkırdı; durdu ve yağız yüzündeki terleri mendiliyle sildi.

Heyecanını şakacı lâflarla gizlemeye çalışarak, «Hop dedik, Arthur, evlâdım.» dedi. «Birdenbire bu kadarı da fazla seninki. Bırak da biraz kendimi toplayayım. Biliyorsun, ben gelmek istemedim, so'na seninkiler de beni görmeğe hasretli değiller sanırsam.»

Aldığı cevap, ona yeniden güven verdi: «Üzülme bunun için; bizden korkmana sebep yok. Sade insanlarızdır biz - yahu, bana bir mektup varmış.»

Arthur, böyle diyerek geri masaya döndü, zarfı yırtarak açtı ve okumaya başladı; böylelikle yabancıya kendini toplaması için fırsat vermiş oluyordu. Yabancı da bunu anladı ve hareketi beğendi. Sempati, anlayış onda Tanrı vergisiydi; ürkek dış görünüşü altında bu, hep başkalarının duygularını anlayış hali sürerdi. Alnını silip kuruladı; gözlerinde, bir tuzak hissederek, korkan vahşi hayvanlarınki gibi bir ifade bulunmasına rağmen, sakin bir yüzle çevresine göz gezdirdi. Olabilecek şeylere karşı içinde bir kuruntu vardı, ne yapması gerektiğini bilmiyordu, acemice yürüdüğünün, ayaklarının kendini beceriksizce taşıdığının farkındaydı ve bütün duygulariyle bütün melekelerinin de aynı duruma düşmüş olmasından korkuyordu. Son derece duyarlıydı, ümitsizliğe kapılacak kadar kendi halini düşünüyordu; öbürünün ona mektubun üzerinden, gizliden gizliye attığı alaycı bakış da bir hançer gibi yaka yaka tâ içine işledi. Bu bakışı görmüş, ama hiç belli etmemişti, çünkü öğrendiği şeyler arasında disiplin de vardı. Üstelik bu hançer darbesi gururuna da dokunmuştu. Buraya geldiği için kendine lânet etti, ama aynı anda da azimle, ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin karşılayıp altetmek kararını verdi. Yüz çizgileri sertleşti, gözlerinde bir savaş ruhunun pırıltısı şimşeklendi. Keskin, müşahedeci gözleriyle çevresine daha umursamayan bir ta-

vırla baktı; evin içindeki güzelliklerin bütün ayrıntılarını beynine kazıyordu. Her bir gözü dört açılmıştı; görüş açısı içindeki hiçbir şey kaçmıyordu bu gözlerden. Ama gözler, önlerinde serili olan güzelliği içerken, o savaş pırıltısı yavaş yavaş eriyip kayboldu ve onun yerini bir alev sıcaklığı aldı. Delikanlı, güzellikten etkilenen bir insandı ve bu duyarlılığın sonucu olarak da, güzelliğe cevap veren bir yaradılıştaydı; burada ise onun duyarlığını harekete geçirecek sebepler vardı.

Bir yağlı boya tabloya takıldı kaldı. Fırtınalı bir denizden koparak, ileri çıkmış bir kayanın üstünde patlayıp kırılan köpüklü dalgalar, göğü kaplayan, alçalmış fırtına bulutları; ve kırılan dalgalar dizisinin dışında, güvertesindeki bütün ayrıntılar görülebilecek şekilde orsasına yatmış bir kılavuz yelkenli, gurup renklerine bürünmüş fırtınalı bir göğe doğru baş vermiş gidiyor. Burada güzellik vardı ve bu güzellik onu karşı konulmaz bir şekilde çekiyordu. Beceriksiz yürüyüşünü unuttu, resme yaklaştı, iyice yaklaştı. Güzellik tuvalin üzerinden uçup gitti. Yabancının şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Ona, acemice yapılmış gibi gelen yağlı boya resme uzun uzun bakıp, birkaç adım öteye gitti. Bütün güzellik tuvalin üzerinde yeniden belirdi. Tablonun yanından ayrılırken, «Aldatmacalı bir resim» diye düşündü ve almakta olduğu sayısız izlenimler kalabalığı arasında bile, bu kadar güzelliğin aldatmaca yapmak uğruna feda edilişinden ötürü içinde kabaran bir öfkenin kendisini dürtüklediğini duyabildi. Yağlı boya resimden anlamazdı. O, ister yakından, ister uzaktan bakılsın, her zaman için kesin ve belirli kalan renklere, taş basması resimlere alışık olarak büyümüştü. Gerçi dükkânların vitrinlerinde yağlı boya resimler görmüştü, ama vitrinlerin camları onun istekli gözlerini fazla yaklaştırmasına engel olmuştu.

Mektubu okumakta olan arkadaşına baktı ve masanın üstündeki kitaplara gözü ilişti. Gözlerinde birden büyük bir istek ve özlem belirdi; tıpkı çok açlık çeken bir insa-

nın, yiyecek gördüğü zaman gözlerinde beliren istek ve özlem gibi, birdenbire. Omuzlarını bir sağa, bir sola yalpalatan büyük bir kuvvetin etkisiyle atılmış, iri bir adım, onu masasının yanına ulaştırıverdi. Kitapları büyük bir sevgiyle eline almağa başladı. İsimlerine, yazarlarının adlarına baktı, ciltleri elleriyle, gözleriyle okşayarak içlerinden parçalar okudu ve birden, vaktiyle okuduğu bir kitabı tanıdı. Geri kalanlara gelince, onlar yabancı birtakım yazarlardı. Kitabı değiştirip bir Swinburne cildini eline aldı ve nerede olduğunu unutup, yüzü alev alev yanarak, gözünü kırpmadan okumaya başladı. Yazarın adına bakmak için, okuduğu sayfaya işaret parmağını koyarak kitabı iki kere kapadı. Swinburne! Bu adı hatırlayacaktı. Arkadaşının da gözleri vardı ve şüphesiz onun yüzünün kızarışını, gözlerindeki çakmak çakmak pırıltıyı görmüştü. Peki ama, kimdi bu Swinburne? Şairlerin çoğu gibi, o da yüz yıl kadar önce ölmüş müydü? Yoksa hâlâ yaşıyor ve yazıyor muydu? Tekrar baş sayfaya döndü.. Evet, daha başka kitaplar da yazmış; eh, o da ertesi sabah ilk iş olarak kalkar bir halk kütüphanesine gider, Swinburne'ün eserlerinden birkaç tanesini almaya bakardı. Tekrar metne daldı ve kendini unuttu. Odaya genç bir kadının girdiğine dikkat etmemişti. Bunu ilk defa, Arthur'un, «Ruth, bu Mister Eden» diyen sesini duyduğu zaman farketti.

Kitap, işaret parmağının üzerine kapandı ve delikanlı, daha geriye bile dönmeden, bu yepyeni izlenimin, kızın yarattığı değil, kızın ağabeyinin sözlerinin yarattığı izlenimin etkisiyle heyecanlandı. Delikanlı, o adaleli bedeninin altında titreşim halindeki bir duyarlık kitlesi gibiydi. Dış dünyadan şuuruna gelen en ufak bir etkinin çarpmasiyle birlikte, düşünceleri, sempatileri ve heyecanları, yayılan bir alev gibi sıçrayıp, oynamağa başlardı. Olağanüstü denecek bir algılama ve algılara cevap verme yeteneği vardı, öbür taraftan son derece gergin muhayyilesi, benzerlik ve ayrılık ilintileri kurarak daima çalışır halde bulunuyordu. Onu, bütün hayatı boyunca kendisine

ya «Eden», ya «Martin Eden», ya da sadece «Martin» denilmiş olan onu heyecanlandıran şey, «Mister Eden» lâfı idi. «Mister!» İçinden, bunu mutlaka başka birisine söylüyorlar, diye geçirdi. Kafasının içi bir anda, fotoğraf makinelerinde filmin bulunduğu karanlık bölüme döndü ve o, kendi hayatından, ocak ağızlariyle baş kasaralara, kovboy kamplariyle kumsallara, hapishanelerde içki âlemlerine, bulaşıcı hastalıklara mahsus hastanelerde dar ve pis sokaklara ait resimlerin bilincinin çevresine sıralanmış bir halde gördü; bu çağrışımları birbirine bağlayan bağ da, bütün bu anılar içinde kendi adının söyleyiş biçimi idi.

Sonra döndü ve kızı gördü. Onu görür görmez de kafasının içindeki fantazmagorya bir anda yok oldu. İri, mavi **Tanrılarınkine** benzeyen gözleri, gür, altın gibi saçları olan, soluk benizli, ruh gibi bir yaratıktı kız. Elbisesinin de kendisi kadar harikulâde oluşu dışında, kızın nasıl giyindiğini farketmemişti. Onu, bir sap üzerindeki soğuk, altından yapılmış çiçeğe benzetti. Hayır, o bir ruhtu, bir **tanrısal varlık**, bir tanrıça idi; böylesine yücelmiş bir güzellik bu dünyaya ait olamazdı. Yahut, belki de kitaplar haklıydı ve hayatın yüksek katlarında daha onun gibi birçokları vardı. Bu kız, şu Swinburne adlı herifin şarkılarına pekalâ girebilirdi. Belki de, şurda, masanın üstünde duran kitaptaki Iseult adlı kızı tasvir ederken Swinburne'ün kafasında böyle birisi vardı. Bütün bu görüş, duyuş ve düşünüşlerin bir araya toplanması bir an içinde olmuştu. Delikanlının içinde bulunduğu gerçekler dünyasında duraklama yoktu. Kızın elinin kendi eline doğru uzandığını gördü; kız, delikanlının elini bir erkek gibi, samimiyetle sıkarken, gözlerinin de tâ içine baktı. Onun tanıdığı kadınlar böyle el sıkışmazlardı. Aslında, çoğu el sıkmazdı zaten. Kadınlarla çeşitli şekillerde kurduğu dostluklara dair bir çağrışımlar ve imgeler seli zihnine hücum etti; bu sel bir bataklık halini alacağa benziyordu. Ama o, bunları silkip bir kenara attı ve kıza baktı. Hiç böyle bir kadın görmemişti. Onun tanıdığı kadınlar! O anda onun tanımış olduğu kadınlar,

kızın iki yanında sıralanıverdiler. Bir an için, ebedî bir an için kendini bir portre resim galerisinin içinde ayakta duruyor buldu; galerinin tam ortasında, çevresinde bir sürü kadın portresi bulunduğu halde kız duruyordu ve denektaşı yine bu kız olmak üzere bütün o portrelerin şöyle bir bakışta tartılıp ölçülmesi gerekiyordu. Fabrikalarda çalışan işçi kızların zayıf, hastalıklı yüzleri, Market sokağının güneyindeki, sırıtkan, budala, gürültücü kızlar gözünün önüne geldi. Gördükleri arasında kovboy kamplarında çalışan kadınlarla, eski Meksiko'nun tütün içen esmer kadınları da vardı. Bunlara da, nalınları üzerinde kısa adımlarla yürüyen, taşbebek misali Japon kadınları; Güney Denizi adalarının kahverengi derili, başları çiçekten taçlarla süslü kadınları yanısıra, Avrasya'nın zarif çehreli, bir çöküşün damgasını taşıyan kadınları katılıyor ve bu imgeler topluluğunu kalabalıklaştırıyordu. Bütün bunları, kaba, garip şekillerle dolu, dehşet verici bir kâbusun içinden çıkan birtakım imgeler karalayıverdi. Whitechapel kaldırımlarının, saç - baş birbirine karışmış, partal, çirkin karmakarışık yaratıkları, kerhanelerin içki küpüne dönmüş kocakarıları ve koskoca cehennemin, birer dişi kılığına bürünmüş, çirkin ağızlariyle denizci yiyerek beslenen diğer pis kuşları, rıhtımlardaki kavgalar, insanlığın içine düştüğü çukuru kaplayan yapışkan, çamurlu, köpüklü pislik.

Kız, «Oturmaz mısınız, Mr. Eden?» diyordu. «Arthur anlattığından beri hep sizinle tanışmayı bekliyordum. Büyük cesaret göstermişsiniz.»

Öbürü, kızın söylediklerine itiraz ediyormuşcasına, elini sallayarak, mırıldanır gibi, yaptığının hiç de önemli bir şey olmadığını, bunu herkesin yapabileceğini söyledi. Onun salladığı elinin üstünün, deri parçalarının kopmasından meydana gelmiş, iyileşmekte olan taze yara izleriyle kaplı bulunduğuna dikkat eden kız, gevşek bir şekilde sarkan öbür ele bakınca, onun da aynı durumda olduğunu gördü. Seri, eleştirici bir bakışla, aynı zamanda çenesinde de bir yara izinin bulunduğunu, bir başka yara izinin alnına dö-

külen perçemlerin altında sırıttığını, bir üçüncüsünün ise boynundan aşağı doğru inip, kolalı yakasının altında kaybolduğunu farketti. Yakanın yağız boyuna sürtünmesinden meydana gelen kırmızı deriyi görünce, gülmemek için kendini zorladı. Delikanlının giydiği elbiseye, elbisenin ucuz ve estetikten yoksun biçkisine, ceketin iki omuz arasında yaptığı pota, kollarda, şişkin pazularını belirten kırışıklara da dikkat etti.

Delikanlı elini kolunu sallayıp, yaptığının önemli bir iş olmadığını mırıldanırken, bir yandan da kızın iradesine boyun eğerek bir iskemleye ilişmeye çalışıyordu. Kızın oturuşundaki rahatlığa hayran oldu ve kızın tam karşısındaki bir iskemleye atıldı; davranışlarının kaba olduğunu biliyordu, bu biliş de onu eziyordu. Bu, onun için yepyeni bir tecrübeydi. Şimdiye kadar, bütün ömrü boyunca, ince mi, yoksa kaba mı olduğunu farketmemişti. Kendine ait bu çeşit düşünceler kafasında hiç yer almamıştı. Ellerinden ötürü büyük bir endişe duyarak, iskemlenin kenarına ihtiyatla ilişti. Kendini bir kadının o soluk hayaliyle yapayalnız, orada, odanın ortasında kaybolmuş hissetti. Ne içki ısmarlayabileceği bir barmen, ne köşebaşına bir kutu konserve bira almaya gönderecek bir çocuk, ne de bu toplumsal sıvı sayesinde bir arkadaşlığın tatlı tatlı akmasına imkân vardı.

Kız, «Boynunuzdaki şu yara izi, Mr. Eden,» diyordu. «Nasıl oldu? Eminim bir macerada olmuştur.»

Delikanlı kuruyan dudaklarını diliyle ıslatıp, gırtlağını temizleyerek:

«Meksikalının biri yaptı, Miss,» diye cevap verdi. «Bir kavga işte. Ben bıçağı elinden aldıktan sonra da burnumu ısırıp koparmaya kalktı.»

Bunu böyle, düpedüz, hiç süslemeden anlatırken, gözlerinde, Salina Cruz'daki o sıcak, yaldızlı gecenin zengin görüntüsü canlandı; beyaz bir çizgi halinde uzanan kumsal, limandaki şeker yüklü vapurların ışıkları, sarhoş denizcilerin uzaktan uzağa duyulan naraları, itişip kakışan

hamallar, Meksika'lının suratında alev alev yanan öfke, yıldızların ışığı altında bir hayvanınki gibi pırıldıyan kan, birbirine kenetlenmiş, kumları savurarak yuvarlanıp duran iki vücut, onun vücuduyla Meksikalının vücudu ve tâ ötelerden bir yerden gelen yumuşak, tatlı bir gitar sesi. Tablo işte böyleydi, delikanlı kendi kendine, acaba duvardaki yelkenli resmini yapan kimse, bu tabloyu da yapabilir miydi diye sorarken, o anısının heyecanıyla ürperdi. Beyaz kumsal, yıldızlar ve şeker yüklü vapurların ışıkları ne muhteşem görünürdü diye düşündü; sonra bir de kumsalın ortasında, kavgacıları çevreleyen, bir araya toplanmış siyah vücutlar. Resimde bıçağın da yer almasına karar verdi. Yıldızların ışığı altında, şöyle pırıl pırıl haliyle çok da güzel dururdu hani. Ama sözleri arasına bütün bunlara dair bir tek lâf karıştırmadı. «Burnumu ısırıp koparmaya kalktı» diye bitirdi sözünü.

Kız, uzaklardan geliyormuş gibi zayıf bir sesle, «Oh!» dedi. Kızın duygulu yüzündeki şaşkınlık ifadesi de öbürünün gözünden kaçmadı.

Kendi de şaşırdı ve sıkılmaktan doğan bir kırmızılık, güneşte yanmış yanaklarında belli belirsiz parladı, ne var ki, bu sıkıntı ona sanki kendisini, gemi ocağının açık ağzından çıkan sıcaklığın yanaklarını yaktığı zamanki kadar şiddetle yakıyor gibi geldi. Böyle kavgalı bıçaklı pis şeylerin, bir hanımefendiye yapılan konuşmaya uygun düşmeyen konular olduğu besbelliydi. Kitaplardaki, yaşayış şekilleri onunkine benzemeyen kişiler böyle şeylerden söz etmezlerdi, belki de böyle şeylerden haberleri yoktu onların.

Demindenberi açmaya çalıştıkları konuşmada bir anlık bir duraklama oldu. Sonra kız bir deneme daha yaparak, delikanlının yanağındaki yara izini sordu. Daha kız sorusunu sorarken, öbürü kızın kendisini konuşturmaya çalıştığını anladı ve bundan kaçınarak, kızı konuşturmaya karar verdi.

Elini yanağına götürerek, «Sadece bir kaza» dedi. «Bir

gece, limanlık bir yerde demir üstünde yatarken şiddetli bir fırtınaya tutulduk, mantilya (1) kurtuldu, arkasından da palanga. Mantılya tel halattandı, so'na bir yılan gibi kıvrıla büküle sağa sola vuruyordu. Bütün vardiye, onu yakalamaya çalışıyordu, so'na ben atıldım üstüne ve çarpıldım işte.»

Kız, gerçi delikanlının konuşmasından birşey anlamamıştı ama, bu defa anladığını belli eden bir vurguyla, «Oh!» dedi. Bir yandan da kendisine yabancı bir dil gibi gelen bu konuşmada «mantilya» ne idi acaba, «çarpılmak» ne demek diye kendi kendine düşündü.

Delikanlı plânını uygulamak amacıyla, «Şu Swaynbörn» diye bağırdı.

«Kim?»

Öbürü, aynı yanlış telâffuzla «Swaynbörn» diye tekrarladı. «Şair.»

Kız, «Swinbörn» diye düzeltti.

Delikanlı, yanakları yeniden yanmaya başlayarak, «Evet, o herif..» diye mırıldandı. «Öleli ne kadar oldu?»

Kız ona merakla bakarak, «Vallahi» dedi, «öldüğünü duymamıştım. Nerede tanıştınız?»

Öbürü cevap olarak, «Hiç gözümle görmedim onu» dedi .«Ama tam siz içeri girmeden önce, şu masanın üstündeki kitaptan onun bazı şiirlerini okuyordum. Nasıl buluyorsunuz şiirini?..»

Ve böylece kız, onun ortaya attığı konu üzerinde çabuk çabuk, rahatça konuşmaya başladı. Delikanlı da kendini daha iyi hissetti, iskemlenin ucundan, geriye doğru hafifçe yerleşti, sanki iskemle altından kaçar da, onu üstünden yere fırlatırmış gibi, elleriyle, iskemlenin kollarını sımsıkı yakalamıştı. Kızı durmaksızın konuşturmayı başarmıştı. Kız konuşurken, delikanlı da bir yandan onun o güzel kafacığından bu kadar bilginin nasıl çıkabildiğine

---

(1) Mantialya: Serenleri direk ve çubuklara asmak için cundalarından direklere alınan halatlardır. (Çev. Notu)

şaşıp, bir yandan yüzünün soluk güzelliği içine sindirerek söylediklerini izlemeye çalışıyordu. İzledi de; kızın dudaklarından acele acele dökülen alışık olmadığı kelimeler ve kendi zihnine yabancı gelen eleştiri cümlecikleriyle düşünüş şekillerinden sıkılmasına rağmen, izledi, ama bu yine de onun zihni üzerinde bir bir kamçı etkisi yarattı ve zihni bu kamçı etkisiyle yanmağa başladı. Burada aydın bir hayat var işte, diye düşündü; burada, kendisinin varlığını hiçbir zaman hayalinde canlandıramadığı bir güzellik, bir sıcaklık, bir olağanüstülük vardı. Kız da bunlardan biriydi ve kız, delikanlının muhayyilesine kanat takmıştı. Delikanlının gözlerinin önünde, uzaktan belli belirsiz birer hayal şeklinde ve olduklarından daha büyük görünen dev gibi aşk ve romans kahramanlarının, üzerinde şekillendiği, yine üzerinde, bir kadın uğruna girişilen; soluk benizli bir kadın, bir altından çiçek uğruna girişilen kahramanca işlerin yer aldığı parlak yelkenler açıldı. Ve o, sallanan, titreyen hayal arasından, tıpkı bir serabın arasından bakıyormuş gibi, orada oturmuş, san'attan, edebiyattan söz eden kadına baktı. Bir yandan da dinliyor, ama bakışlarının sabitleştiği, ya da yaradılışının esas itibariyle erkekçe olan her yönünün bakışlarında ışıldadığı gerçeğini farketmeksizin bakmağa da devam ediyordu.

Ama erkekler hakkında pek az şey bilmesine rağmen, kız bir dişi olarak, onun tutuşan gözlerinin bal gibi farkındaydı. Şimdiye kadar hiçbir erkek ona böyle bakmamıştı; bu bakış, onu rahatsız etmişti. Konuşurken kekelemeye ve duraklamaya başladı. Muhakeme silsilesini kaybetmişti. Erkek, ona korku veriyordu ama yine de kendisine böyle bakılmasından garip bir hoşlanma duyuyordu. Görmüş olduğu eğitim, onu tehlikeye ve kötülüklere, hilelere, bilinmeyen aldatmacalara karşı uyardı; öbür yandan, onu, aralarında engeller bulunan bu kapalı sınıfa, bu başka dünyadan gelmiş, bu elleri yırtılmış, gırtlağındaki alışık olmadığı ketenin meydana getirdiği tahrişten doğan kırmızı bir çizginin bulunduğu, bu. bütün halinden, kaba bir ha-

yat içinde kirlenip pislendiği belli olan, inceliksiz, kaba delikanlıyı tanımaya, ona ulaşmaya teşvik etmeden içgüdüleri, tiz sesleriyle varlığının içinde titreşimler yarattı. Kendisi ise temizdi ve bu temizlik isyan ediyordu; ama kadındı ve kadınlık paradoksunu daha yeni yeni öğrenmeye başlıyordu.

«Dediğim gibi.. Ne diyordum ben?» Birden durdu ve kendi haline neşeyle güldü.

Delikanlı, «Diyordunuz ki, bu Swinburne büyük bir şair olamamış, çünkü.. İşte burada kalmıştınız, Miss...» diye çabuk çabuk konuşurken, kızın kahkahasiyle birlikte, aniden, omurgasının içinde birtakım, aç, tatlı, minik titreyişler aşağı, yukarı inip çıkıyormuş gibi geldi ona. Gümüş gibi kahkahası var, diye düşündü kendi kendine, çın çın öten gümüş çanlar gibi; ve o anda, bir an için, uzak bir ülkeye götürüldü; o burada pembe kiraz çiçekleri altında bir sigara yakmış, göğe baş veren pagodanın, saz sandaletli rahipleri Allaha çağıran çanlarını dinliyordu.

Kız, «Evet, teşekkür ederim» dedi. «Swinburne başarılı olamamıştır, çünkü herşey bir yana, o, şey, kabadır. Şiirlerinden birçoğu vardır ki, bunların hiç okunmaması gerekir. Gerçekten büyük olan şairlerin her mısraı, güzel gerçeklerle doludur ve insanlığın yüce soylu olan taraflarına dokunur. Onların hiçbir mısraı atılamaz; bu, dünyayı fakirleştirmek demek olur.»

Delikanlı aceleyle, «Halbuki, bana muazzam geldi» dedi. «Şu okuduğum ufak şiir. Onun böyle bir - bir alçak olduğunu hiç bilmiyordum. Bu herhalde, öbür kitaplarında da bellidir.»

Kız, sesinde ciddiyetten gelen sert ve tahkküm eden bir eda ile, «Okuduğunuz kitapta, atılacak bir sürü mısra vardır» dedi.

Delikanlı, «Herhalde görmemişim onları» dedi. «Benim okuduğum, o gerçek güzellerdendi. Baştan aşağı aydınlıktı, so'na parlıyordu, so'na güneş gibi projektör gibi tâ içi-

me işledi ışığı, içimi aydınlattı. Bana böyle geldi işte, ama herhalde bu şiir dalgasından pek çakmıyorum ben, Miss.»

Bir kusur etmiş gibi sustu. Utanmıştı, söz söyleme yetersizliğinin acı acı farkındaydı. Okuduğu şeyde, hayatın büyüklüğünü ve sıcaklığını duymuştu, ama konuşması yetersizdi. Duyduğunu ifade edemiyordu, kendini, karanlık bir gecede, bilmediği bir gemide, alışık olmadığı selviçe (1) arasında el yordamiyle dolaşan bir gemiciye benzetti. Öyle olsun diye karar verdi, bu yeni düşünceye alışmak, ona kalmış bir şeydi. İstediği zaman usulünü öğrenemediği hiçbir şey görmemişti daha; ve işte şimdi, içindekileri kızın anlıyacağı gibi anlatmayı öğrenmek istemesi için de tam zamanıydı. Kız, onun ufku üzerinde gittikçe büyüyüp, irileşiyordu.

Kız. «Longfellow'a gelince..» diyordu.

Öbürü, «Evet, okudum onu.» diye atılarak, ona kendisinin bütün arzusuyla ve sanki gösteriş yapması, kitaplar hakkındaki minicik bilgisini **elinden geldiği kadar ortaya dökmesi** için birisi dürtmüş gibi lâfı kesti. «The Psalın of Life'ı, Exselsior'u so'na.. Galba hepsi bu kadar.»

Kız onaylar gibi başını salladı ve gülümsedi, o da bu gülümsemede bir hoşgörme, acırcasına bir hoşgörme bulunduğunu hissetti. Böyle gösteriş yapmağa kalkışmakla aptallık etmişti. Şu Longfellow denilen herifin herhalde daha bir sürü şiir kitapları olmalıydı.

Bu sözlerde âdeta bir tehdit havası vardı. Sesi kararlı, gözleri alev alevdi, yüz çizgileri de gerilmişti. Kıza, sanki delikanlının çenesinin köşesi değişmiş gibi geldi; sanki çenesinin çıkıntısı, hiç de hoş olmıyan, saldırıcı bir biçim almıştı. Aynı anda da, engin bir mertlik dalgası sanki delikanlıdan taşıp, ona çarpar gibi oldu.

---

(1) Selviçe : Gemilerde tayfaların her an el altında bulundurdukları inceli kalınlı halatlar; ip donanımı.

(Ç. Notu)

Bir kahkaha ile, «Sınıfınıza sokacağınızı sanırım.» diye bitirdi kız lâfını. «Çok kuvvetlisiniz.»

Bakışları bir an, üzerinden zinde bir güç ve sağlık akan, güneşten bronzlaşmış, hemen hemen bir boğanınki kadar kalın ve terli, adaleli boyuna takıldı. Delikanlı orada, öyle utançtan kızarmış, kendi halinde oturmasına rağmen, bir şeyin yine kendisini ona doğru çektiğini hissetti. Kafasına hücum eden edebe aykırı bir düşünceyle afalladı. Ona öyle geldi ki, sanki iki elini bu boyuna koysa, ondaki bütün kuvvet kendisine akacak. Bu düşünce onu sersemletti. Bu, ona, sanki yaradılışında var olan bir ahlâk bozukluğunun açıklanışı gibi geldi. Üstelik kuvvet, onun için iğrenç, kaba bir şeydi. Adale güzelliği hakkındaki idealini öteden beri, kırılır, dökülür bir incelik meydana getirirdi. Bununla beraber, düşünce kafasını yine de bırakmadı. Ellerini bu güneşte yanmış boyuna koymayı arzulayabilmiş olması onu dehşete düşürmüştü. Aslında, kendisi hiç de gürbüz değildi ve vücudunun, kafasının kuvvete ihtiyacı vardı. Ama o, bunu bilmiyordu. Bildiği tek şey, onu şimdiye kadar hiçbir erkeğin, korkunç grameriyle zaman zaman kendisini sarsan bu erkek kadar etkileyememiş olduğuydu.

Delikanlı, «Evet» dedi. «hiçbir hastalığım yok. İş zora geldi mi, hurda demiri bile hazmederim. Ama şu anda hazımsızlığım var. Şu anlattıklarınızın çoğunu hazmedemiyorum. Yâni öyle alışmamışım. Kitapları, şiirleri severim ben, hem ne zaman vakit bulduysam okudum ama, tabii hiçbir zaman kafamızı onlar üzerinde sizin gibi çalıştırmadık (1). İşte, onlardan bahsedemeyişimin sebebi de bu zaten. Tıpkı, yabancı bir denizde akıntıya kapılmış, elinde harita, pergel bulunmıyan bir denizci gibiyim. İşte şimdi

(1) Kahramanımızın cahil olduğuna, dolayısiyle cümle düşüklükleri ile imlâ hatalarının onun bu cehaletini belirtmek amacıyla mahsus bırakıldığına dikkati çekeriz.

kerterizlerimi almak istiyorum. Belkim (1) siz beni düzeltirsiniz. Bütün bu anlattıklarınızı nasıl öğrendiniz siz?»

Kız «Okula giderek, herhalde, ve çalışarak» diye cevap verdi.

«Çocukken okula gitmiştim ben» diye öbürü itiraza yeltendi.

«Evet; ama ben lise, kurslar ve üniversite demek istedim.»

Öbürü, samimi bir hayret içinde sordu, «Siz üniversiteye gittiniz mi?» O anda kızın kendisinden milyonlarca mil uzaklaştığını hissetmişti.

«Şimdi gidiyorum. Bazı özel İngilizce kurslarına devam ediyorum.»

«Üniversiteye gitmek için ne kadar çalışmam lâzım?» diye sordu.

Kız, onun öğrenme arzusunu destekliyerek, «Bu sizin şimdiye kadar ne derece öğrenim görmüş olduğunuza bağlı» dedi. «Hiç liseye gitmediniz mi? Tabii gitmemişsinizdir. Peki ortaokulu bitirdiniz mi?»

Öbürü, «Bitirmeme iki yıl kala bıraktım» diye cevap verdi. «Ama okulda daima şerefli **bir yerim vardı.**»

Bunun arkasından da, böbürlendiği için kendi kendine kızarak, iskemlenin kollarını öyle bir sıktı ki, bütün parmaklarının uçları sızladı. Aynı anda da odaya bir kadının girdiğini farketti. Kızın iskemlesinden kalkıp, yeni gelene doğru sekerek gittiğini gördü. Kızla yeni gelen öpüştüler ve kollarını birbirinin beline dolayarak ona doğru ilerlediler. Herhalde annesi olmalı bu, diye düşündü. Sarışın, uzun boylu, gösterişli ve güzel bir kadındı. Elbisesi de tam onun böyle bir evde bulmayı umduğu cinstendi.. Gözleri bu elbisenin zarif çizgileriyle **mest oldu.** Kadın ve elbisesi ona

---

(1) Belki anlamına gelen «may be» kelimenin yanlış telâffuz ve yanlış imlâ şekli olan mebbe yerine burada belki kelimesini, anlamı kaybettirmeden kısaltma imkânı olmadığından biz «belkim» kullandık. (Ç. Notu)

sahnede gördüğü kadınları hatırlattı. Sonra, Londra tiyatrolarına giren böyle muhteşem hanımlar ve elbiseler gördüğünü, kapıda durmuş, onları seyrederken, polislerin kendisini sayvanın dışına, çiseleyen yağmura doğru itelediğini hatırladı. Bunun arkasından, zihni bir sıçrayışta, Yokohoma'daki Grand Hotel'e atladı, burada da kaldırım kenarından böyle muhteşem hanımlar görmüştü. Sonra Yokohoma şehri ve limanı, binlerce resim halinde, gözlerinin önünde çakıp sönmeğe başladı. Ama çabucak bu anılar kaleydoskopunu (1) bırakıp, içinde bunduğu ânın gerektirdiği tez giderilmesi gerek ihtiyaçtan doğan sıkıntıyı duydu. Tanıştırılmak için ayağa kalkması lâzım geldiğini biliyordu; büyük bir acı duymuş gibi ıkına sıkına doğruldu ve dizleri çıkmış, çuval gibi pantalonu, gevşek gevşek, gülünç bir şekilde sarkan kolları, kendisini bekleyen büyük sıkıntıdan gerilmiş yüzüyle orada dikildi.

2. BÖLÜM

Yemek odasına geçiş usulü ona bir kâbus gibi geldi. Duruşlar, sendeleyişler; silkinip, ileri atılışlar arasında hareket bazen imkânsız hale geliyordu. Ama sonunda başardı ve kızın yanıbaşına oturdu. Çatal ve bıçak dizileri, onu korkuttu. Bunlar bilinmeyen tehlikelere işaret ediyordu, bir süre büyülenmiş gibi baktı; derken, bunların göz kamatırıcı görünüşleri bir fon halini aldı ve bu fon üzerinde, baş kasaralara (2) ait hayaller birbirini kovala-

(1) Kaleydoskop: İçinde renkli cam parçaları ile aynaları bulunan ve döndürüldükçe, başka başka şekiller gösteren, dürbüne benzer oyuncak. (Ç. Notu).

(2) Kasara: Gemilerin baş ve kıç taraflarında, üst

maya başladı. Bu hayallerde o ve arkadaşları kınlarından çıkardıkları koca koca bıçaklarla kesip, parmaklariyle tutarak, tuzlanmış sığır eti yiyorlar, ya da aluminyum sahanlar içindeki bezelye çorbalarına, dövme demirden yapılmış kaşıklarını daldırıyorlardı. Burun delikleri sığır etinin pis kokusunu duyarken, kulaklarında da kereste gıcırtıları ve bölmeleri çıkardığı iniltili seslerin yanısıra, yemek yiyenlerin gürültülü konuşmaları yankılar yapıyordu. Onların yemek yiyişlerine baktı da, birer domuz gibi yediklerine karar verdi. Burada dikkatli olması gerekti. Fazla ses çıkarmamalıydı. Bunu kafasından bir an için bile çıkarmıyacaktı.

Masanın çevresine bir göz gezdirdi. Karşısında Arthur ile Arthur'un kız kardeşi Norman oturuyordu. Bunların, kızın kardeşleri olduklarını hatırladı ve kalbi onlara karşı sıcak duygularla doldu. Bu ailenin insanları da seviyorlarlardı birbirlerini! O anda kafasında kızın annesini karşılama öpücüğü *ve her ikisinin kolları birbirinin beline* sarılı, kendisine doğru gelişleri bir anlık hayal halinde çakıp sönüverdi. Kendi dünyasında, anneler, babalar ve çocuklar arasında böyle sevgi gösterilerine yer yoktu. Bu, ancak yukarıdakı dünyada ulaşılabilen bir yücelmişlik gösterisiydi. Bu, kendisinin o dünyada şimdiye kadar, kısa bir anda görebildiği şeylerin en güzeli idi. Bunu takdir ederken, son derece duygulanmıştı; kalbi duygudaşlıkla eriyip yumuşuyordu sanki. Bütün hayatında sevgiye susamıştı. Vücudu sevginin hasretini çekmişti. Bu, varlığın organik bir isteği idi. Ama o yine de bunsuz yapabilmiş ve kendini bu yolda pekiştirmişti. Sevgiye ihtiyacı bulunduğundan haberi olmamıştı. Şimdi de haberi yoktu. O, sevgiyi sadece faaliyet halinde görmüş, bundan heyecanlanmış ve bunun

---

güvertelerden yukarıda kalan yarım güvertelerdir. Bunların, gemilerin orta kısmında kalanları ve üst güvertenin baş ve kıç taraflarını birbirinden ayıranları da vardır, (Baş kasara, kıç kasara ve orta kasara). (Ç. Notu).

güzel, yüksek, harikulâde bir şey olduğunu düşünmüştü.

Mr. Morse'un burada bulunmayışına seviniyordu. Zaten kızla, kızın annesiyle ve kardeşi Norman ile tanışması yeteri kadar zor olmuştu. Arthur'u ise önceden biraz tanıyordu. Baba ile tanışmak ona fazla ağır gelecekti; buna emindi. Sanki hayatında bu kadar büyük çaba harcamamış gibi geldi ona. En büyük güçlükler bile bunun yanında çocuk oyuncağı kalırdı. Alnı boncuk boncuk terlemiş, gömleği, alışık olmadığı bu kadar çok şeyi birdenbire yapmak için harcadığı çaba yüzünden çıkan terle ıslanmıştı. Şimdiye kadar hiç yemediği bir şekilde yemek yemesi, garip bir takım âletler kullanması, çevresine gizlice bakarak her yeni şeyi nasıl becereceğini öğrenmesi ve bilinci üzerine bir sel gibi akmakta olan izlenimleri alması ve onları zihninde açıklayıp sınıflandırması gerekiyordu. Kıza karşı duyduğu ve kendisini boğucu, sancılı bir huzursuzluk şeklinde rahatsız eden özlemin farkında olmak, kızın yürüdüğü bu hayat katındaki yürüyüşe adım uydurmak arzusunun dürtüşünü duymak ve zihnini, ona nasıl ulaşacağına dair düşünce ve belirsiz plânlar içinde hiç durmadan dolaştırmak. Ayrıca, sırf hangi çatalın, hangi bıçağın ne vakit kullanılacağını kestirebilmek amacıyla gizliden gizliye attığı bakış, karşısında oturan Norman'a veya başka birisine ulaştığı vakit, o kişinin özelliklerini zihni hemen yakalayıp kendiliğinden bu özellikleri değerlendirmeğe ve bunların ne olduğunu - hep kızla kıyaslıyarak - sezmeğe çabalıyordu. Sonra, konuşmaları duyması, devamlı olarak gem vurmak zorunda bulunduğu, düzensiz konuşmaya kaçan diliyle gerektiği zaman cevap vermesi de lâzımdı.

Ayrıca, kafasındaki karışıklıkları arttıran bir de uşak vardı; ortaya çarçabuk çözülmesi gereken birtakım bilmeceler, kelime oyunları çıkaran ve uğursuz bir Sfenks gibi, devamlı bir tehlike halinde, sessiz sedasız omuzunun üzerinde beliren uşak. Sofrada, el taslarının ne işe yaradığını düşünerek, bütün yemek boyunca husursuzluk içinde kaldı. Yerli yersiz birçok defalar, acaba bunlar ne zaman

sofraya konacak ve acaba neye benziyor, diye düşündü. Buna benzer şeylerden söz edildiğini duymuştu ve şimdi, ergeç, bir iki dakika sonra o, bunların bunları kullanan yücelmiş yaratıklarla birlikte oturduğu masaya konulduğunu görecekti, evet, ve bunları kendisi de kullanacaktı. Ve hepsinden önemlisi, düşüncelerinin tâ derinliklerinde, aynı zamanda da en üstünde yer alan, bu kişilere nasıl davranması gerektiği meselesi vardı. Davranışı nasıl olmalıydı? Sürekli olarak endişe içinde bu meseleyle uğraşıyordu kafası. Kendini olduğundan başka türlü göstermesi, rol yapması şeklinde korkunç fikirler geliyordu aklına; bunlardan daha da korkunç olan ve onu, bu şekilde hareket etmeyi başaramıyacağı, yaradılışının bunu başarmağa elverişli olmadığı, kendi kendini gülünç duruma düşüreceği şeklinde uyaran, daha korkunç fikirler de vardı.

Davranışı hakkında bir karara varmağa çalıştığı, yemeğin birinci kısmında çok sessiz durmuştu. Bu sessizliği ile bir gün önce eve akşam yemeğine vahşi bir adam getireceğini, korkmalarına sebep bulunmadığını, **zira** onun çok ilgi çekici bir vahşi olduğunu göreceklerini bildiren Arthur'un, kızın erkek kardeşinin, bu bir gün önceki sözlerini yalancı çıkardığını bilmiyordu. Martin Eden, bunu kendiliğinden bilemezdi, şu sırada onun ağabeyinin - hele bu ağabeyi tatsız bir kavgadan kurtardığı halde - kendisine ihanet etmiş olabileceğini aklı alamazdı. Onun için de o, masaya oturmuş, hem kendini çevresinde olanların büyüsüne kaptırmıştı, hem de büyük bir sıkıntı içinde kendi uygunsuzluğunu düşünüyordu. İlk defa olarak yemek yemenin sadece fayda amaciyle yerine getirilen bir iş olmadığını anladı. Ne yediğinin farkında değildi. Sadece yemekti işte. Yemek yemenin estetik bir işlev olduğu bu masaya oturmuş, güzelliğe olan aşkını doyuruyordu o. Bu masada yemek yemek, aynı zamanda zihni bir çalışmaydı. Beyni harekete gelmişti. Kendisine hiçbir şey anlatmıyan, ayrıca kitaplarda gördüğü ve kafalarının çapı yeteri kadar geniş olmadığı için kendi tanıdığı erkekler ve kadınlardan hiç-

birinin söyliyemiyeceği kelimelerin konuşulduğunu duydu. Bu kelimelerin, bu hârika ailenin, kızın ailesinin üyelerinin dudaklarından sıradan kelimelermiş gibi döküldüğünü gördükçe, zevkten ürperiyordu. Kitaplardaki romanslar, güzellikler ve üstün kuvvetler gerçekleşiyordu işte. O, insanın kendi hayallerinin, fantezinin çatlakları arasından dışarı sızarak gerçekleştiğini gördüğü o nadir mutlu anlardan birini yaşıyordu.

Şimdiye kadar hiç bu derece yüksek bir hayat düzeyinde bulunmamıştı; onun için de dinleyerek gözlemleyerek, zevk alarak, ona, «evet, miss» veya «hayır, ma'am» diye tek heceli kapalı kelimelerle cevap vererek, kendini geri plânda tutuyordu. Bir denizci alışkanlığı ile, dilinin ucuna gelen «Evet efendim» ve «Hayır efendim» leri onun kardeşlerine de söylememek için kendini zorladı. Bunun uygun olmıyacağını ve kendi bakımından bir aşağılığın kabulü demek olacağını hissetti, bu ise, eğer kızı kazanacaksa, hiçbir zaman fayda vermezdi. Üstelik, gururu da böyle emrediyordu ona. Bir ara içinden, kendi kendine, «Tanrı hakkı için!» diye bağırdı. «Ben de onlar kadar iyiyim işte; gerçi onlar benim bilmediğim bir sürü şey biliyorlar, ama, ben de öğrenebilirim bunların birkaçını!» Ve bunun hemen arkasından, kız veya annesi ona, «Mr. Eden» diye hitap edince, saldırıcı gururunu unuttu, içini bir sıcaklık, bir haz kapladı. O, medeni bir adamdı, yâni kitaplarda okuduğu insanlarla omuz omuza yemek yiyen bir adamdı. Kendisi de bu kitapların içine girmiş, cilt cilt kitap sayfaları içinde bir serüven yaşıyordu.

Ama Arthur'un tariflerini yalancı çıkarıp, bir vahşiden çok, bir kuzucuk gibi görünürken, zihnini bir hareket yolu bulmak için işkencelere sokmaktaydı.Hiç de bir kuzucuk değildi o, ve böyle bir ikinci keman gibi geri plânda kalmak, yaradılışındaki son derece keskin üstünlük niteliğine asla uymıyacaktı. Yalnız mecbur kaldığı zaman konuşuyor, o zaman da konuşması, birçok dilden kelime-

leri içine alan lûgatçesini yoklarken, uygun olduklarını bildiği, ama telâffuz edemiyeceğinden korktuğu kelimeler üzerinde kendi kendine tartışıp anlaşılmıyacaklarını veya çig, ya da kaba düşeceklerini bildiği kelimeleri bir kenara atmaktan ileri gelen duraksamalar ve takılmalarla, masaya geldiği zamanki yürüyüşüne benziyordu. Ama o, bütün bu süre içinde, bu kelime seçiminde gösterdiği dikkatin, içindekileri ifade etmesine engel olup, kendisini bön bir duruma soktuğunu da bilerek, bunun ıstırabını çekti. Öbür yakanın kolalı zincirine isvan edişi gibi, bu sınırlamalara isyan ediyordu. Ayrıca, buna daha fazla devam edemiyeceğine de aklı yatmıştı. O, yaradılıştan kuvvetli bir düşünüş ve duyarlığa sahipti ve yaratıcı ruhu, onu sıkıştırarak, sabırsızlanıp duruyordu. İçinde, bir ifade kazanmak, bir biçim alabilmek için doğum sancıları çeken kavramlara, heyecanlara çabucak yenildi, kendini, nerede olduğunu unuttu; eski kelimeler - onun bildiği konuşma araçları - dudakları arasından kayıp kurtuldu.

Bir ara, omuzunun dibinde lâfını kesip, canını sıkan uşakların kendisine getirdikleri bir şeyi reddederken, kısa ve kuvvetli bir şekilde: «Pau!» dedi.

O anda masadakilerin sinirleri geriliverdi, kulaklarını dikmiş, bekliyorlardı. Uşağın yüzünde kendini beğenmişçesine bir memnuniyet ifadesi belirdi, Martin Eden ise utancından yerin dibine geçmişti, ama, kendini çabuk topladı.

«Bu, Kanaka dilinde «tamam» demektir» diye açıkladı. «Birden ağzımdan kaçtı. P.a.u. diye yazılır.»

Kızın düşünceli ve meraklı gözlerinin, ellerine takıldığını farketti ve keyfi açıklamada bulunmağa elverişli olduğundan, «Şu Pasifik postu vapurlarından biriyle gelmiştim de,» dedi. «Rötar yapmıştı vapur, biz de bu yüzden Puget Sound limanında zenciler gibi çalışmak zorunda kaldık, yük istif ettik - yük çeşitliydi -, bunun ne demek olduğunu bir bilseniz. İşte, deriler böyle yüzüldü.»

Buna karşılık kız, «Oh! Bunu sormak istemedim» diye açıkladı. «Elleriniz bedeninize oranla çok küçük görünüyor da..»

Martin Eden'in yanaklarını ateş bastı. Bunu da, bir başka kusurunun ortaya çıkarılışı olarak kabul etmişti.

Önemsemezmiş gibi, «Evet» dedi, «fazla zora gelemiyecek kadar küçüktür ellerim. Kollarım ve omuzlarımla, bir katır gibi vurabilirim. Çok kuvvetlidir onlar, so'na adamın çenesine yapıştırdım mı, çeneyle birlikte ellerim de eziliyor.»

Söylediği şeyden kendi de memnun olmamıştı. Kendini çok aşağılık buluyordu. Dilini tutamamış, hiç de hoş olmıyan şeylerden söz etmişti.

Kız, her ne kadar onun huysuzluğunun sebebini bilmiyor idiyse de, huzursuz olduğunun farkındaydı ve anlayış göstererek, «Arthur'a öyle yardım etmekle cesaret göstermişsiniz.. Hem de onu tanımadığınız halde..» dedi.

Buna karşılık, Martin Eden, kızın bu hareketini anlamış ve bir sıcak dalga halinde içinden taşıp gururunu yenen minnettarlık içinde, dilinin derbederliğini unutmuştu.

«Bir şey değildi canım» dedi. «Hangi herif olsa yapardı bunu başkası için. O sokak çapkınları sürüsü de belâ arıyordu, hem Arthur'un da onların keyfine hiç bilem dokunduğu yoktu. So'na kalkıp Arthur'un üstüne yürüdüler, ben de onların üstüne yürüdüm, birkaç tanesine ekleştirdim. İşte ellerimin derisinin bir kısmı, çeteden birkaçının dişleriyle birlikte orda gitti. Ne olursa olsun, yapıştırırım ben. Gördüm mü böyle..»

Tam kendi ahlâk bozukluğunun çukuruna düşmek üzereyken ve tam, kızla aynı havayı teneffüs etmiş olmasının da para etmiyeceği bir anda, ağzı açık, duraladı. Ve hikâyeyi Arthur alıp, feribotta sarhoş serserilerle başından geçen serüveni, Mardin Eden'in nasıl yetişip kendisini kurtardığını yirminci sefer anlatırken, o, bir başına, kendini nasıl da gülünç duruma soktuğunu düşünüp, bu kişilere karşı nasıl davranması gerektiği meselesi üzerinde daha

büyük bir azimle çalıştırdı kafasını. Şu ana kadar hiç de başaramamıştı bu işi. O, onların kabilesinden değildi ve onların lehçesini konuşamıyordu; meseleyi kendi kendine işte böyle koydu. Onların cinsinden olmak için sahtecilik yapamazdı, maskesi düşerdi sonra, üstelik maske takınmak onun yaradılışına çok uzaktı. Onun iç dünyasında yapmacığa, hileye yer yoktu. Ne olursa olsun, ne ise, o olmalıydı. Henüz onlar gibi konuşamıyordu ama yine de, zamanla konuşacaktı. Buna karar verdi. Ama bu arada da konuşması lâzımdı ve bu konuşma kendi usulünce, tabii ses tonu biraz daha aşağı perdeden ve onları fazla sarsmayacak bir şekilde olmalıydı. Ayrıca, kendine tanıdık gelmiyen hiçbir şeye, hattâ susarak kabul eder gibi görünmek suretiyle bile âşina olduğunu iddiaya kalkışmıyacaktı. Bu kararını uygulamak amaciyle, kızın erkek kardeşleri, üniversite işlerinden konuşurlarken birçok defalar «trig» kelimesini kullanınca Martin Eden sordu:

«Trig nedir?»

Norman, «Trigonometri» dedi, «mat'ın yüksek bir şekli.»

Bunun üzerine, Norman'ı güldüren ikinci sual geldi, «Peki mat ne oluyor?»

«Matematik, aritmetik.»

Martin Eden başını salladı. Sınırsızlığı belli olan bilgi zincirinden pırıltı halinde bir kaçamak görüntüsü yakalamıştı. Gördüğü şey; elle tutulur bir hal aldı. Olağanüstü hayal gücü, soyut olan şeylere somut bir biçim veriyordu. Onların bahsettikleri, trigonometri, matematik ve bütün bilgi alanı, onun beynindeki simya lâboratuarında hep birer manzara haline çevrildi. Onun gördüğü hayaller zinciri hepsi de ya belli belirsiz bir parlaklığa bürünmüş, ya da ışıklı parıltılarla çıkan yeşil yapraklar, ormanlardaki açıklıklar zinciriydi. Uzaklarda ayrıntılar, erguvan rengi bir peçe halindeki sis altında belli belirsiz görünüyordu ama, bu sisin ardında, bilinmiyenlerin göz alıcılığı, masalların aldatıcılığı bulunduğunu biliyordu. Bu, ona bir şarap gibi

geldi. Burada serüven vardı. Kafayla, elle yapılacak bir şey, fethedilecek bir dünya vardı ve o anda bilincinin derinliklerinden, fethetmek, onu, bu yanında oturan leylâk gibi soluk ruhu kazanmak düşüncesi, yukarıya doğru hücum etti.

Bu pırıltılı hayali, akşamdan beri yabani adamını konuşturmağa çalışan Arthur, paramparça edip dağıttı. Martin Eden, verdiği kararı hatırladı. İlk defa olduğu gibi davrandı; başlangıçta bilinçli ve bile bile yaptı bunu, ama çok geçmeden, hayatı kendisini dinleyenlerin gözü önünde, kendi bildiği şekliyle yaratmanın, belirtmenin sevinci içinde kaybetti kendini. Vaktiyle «Halycon» adlı bir kaçakçı yelkenlisinde tayfalık ettiği sırada, yelkenli, gümrük muhafaza motoru tarafından zaptedilmişti. O zaman gözlerini dört açmıştı, şimdi de gördüklerini anlatabilirdi. Çarpıntılı denizi, adamları ve gemileri onların gözleri önünde canlandırdı. Onlar da, onun gördüklerini onun gözleriyle görene kadar, hayal gücünü aktardı. Bir san'atçı fırçasının dokunuşuyla, renk ve ışık içinde alev alev yanan hayat tabloları çizerek, engin ayrıntılar yığını içinden, insana işleyen öyle anları seçti ki, dinleyiciler de onunla birlikte, o kaba konuşmaların, kaba heyecanın, kaba kuvvetin akıntısına kapılıp sürüklendiler. Hikâye ediş tarzının canlılığı ile, konuşurken kullandığı deyimlerle, onları zaman zaman sarstı, ama her seferinde vahşetin hemen ardından güzelliği getirdi, trajik olayları daima, denizcilerin ters, acaip düşünüşlerini, tuhaflıklarını yorumlıyarak mizahla açıkladı.

Konuştuğu sürece de kız, ona ürkmüş gözlerle baktı durdu. Martin Eden'in içindeki ateş, onu da ısıtmıştı. Kız, yoksa bütün ömrümce üşümüş müyüm ben, diye kendi kendine hayret ettı. İçinden bir volkan gibi kuvvet, gürbüzlük, sağlık fışkıran, alev alev yanan bu erkeğe yaslanmak istedi. Zorlu bir yaslanma isteği duydu ve çaba harcayarak buna karşı koydu. Sonra da başka bir karşıt kuvvetin onu erkekten öteye çektiğini duydu. Hayatın gerçek

kirini etin ta içine dokuyan zahmetin, güçlüklerin çirkinleştirdiği bu parça parça olmuş ellerden, yakanın meydana getirdiği o kırmızı izden ve o fırlak adalelerden nefret etmişti. Martin Eden'in yontulmamış hali onu korkutmuştu; konuşmasındaki her kabalık, kulaklarına, hayatının her kaba safhası da ruhuna bir hakaret gibi gelmişti. Sonra yeniden, kendisini hep ona doğru çeken kuvveti hissetti ve nihayet kendi üzerinde bu kadar büyük etki yaratabilmek için, onun tekinsiz bir insan olması gerektiğini düşündü. Kafasında kuvvetle yer etmiş bulunan herşey sallanmağa başlamıştı. Martin Eden'in hikâyeleriyle serüvenleri bütün gelenekleri tepeliyordu. Onun sâkin sâkin anlattığı korkunç hikâyelerle, onun istekli gülüşü önünde hayat, artık ciddî çabalar, yasaklar gerektiren bir iş olmaktan çıkarak, oynanıp, zevk alınacak, önemsenmeden, altüst edilecek kayıtsızca bir kenara fırlatılacak bir oyuncak halini almıştı. İçinden bir haykırış, «Öyleyse, oyna!» diye çın çın çınladı. «Eğer böyle istiyorsan, yaslan ona ve ellerini onun boynuna koy!» Bu düşüncesinin pervasızlığına, içinden haykırmak geldi ve boş yere kendi temizliği ile kültürüne bir paha biçmeğe, olamadığı şeylere karşı kendini koyarak bir denge kurmağa çalıştı. Çevresine göz gezdirdi ve herkesin dikkatini, kendisinden geçmişcesine ona verdiğini gördü; ve eğer annesinin gözlerindeki dehşet ifadesini görmemiş olsaydı, neredeyse umutsuzluğa düşecekti; doğru, bu büyülenmişcesine bir dehşet ifadesiydi, ama yine de dehşetti ya. Bu adam, uzayın karanlıklarından gelen bir uğursuzluktu. Annesi bunu anlamıştı ve annesi haklıydı. Her zaman, her şeyde olduğu gibi, bunda da annesinin yargısına güvenecekti. Artık Martin Eden'in ateşi onu ısıtmıyordu ve artık ondan duyduğu korku, içine işlemiyordu.

Daha sonra, piyanoda onun için çaldı ve bu çalışta, Martin Eden, onları ayıran girdabın aşılmazlığının, belli belirsiz bir amaç halindeki belirtilişinin saldırıcılığını hissetti. Onun müziği Martin Eden'e kız tarafından kafasına

merhametsizce indirilen bir topuz gibi geldi ve bu topuz, onu sersemletip yere sermesine rağmen, yine de kamçıladı. Kıza huşu ile baktı. Aralarındaki girdap, kafasının içinde, tıpkı kızın kafasında olduğu gibi büyüdü, ama bu girdabı aşma hırsı girdabın büyüyüşünden daha büyük bir hızla yükselip sivrildi. Ne var ki, ondaki duyarlık ölçüsü, özellikle müzik çalınırken bütün akşam oturup da bir girdabı seyretmesine engel olacak kadar karmaşıktı.

Müziğe karşı dikkati çekecek kadar duyarlıydı. Bu, tıpkı kuvvetli bir içki gibi, içindeki cür'etkâr duyguları ateşliyordu. - hayal gücünü kavrayıp, onu gökte bulutlar arasında uçuran bir uyuşturucu ilâç gibi - Bu içki, pis gerçeği uzaklaştırıp, zihnine güzellikleri bir sel gibi akıtarak, aşkın bağlarını çözdü ve topraklarına kanatlar ekledi. Kızın çaldığı müzikten bir şey anlamıyordu. Bu dansinglerdeki piyano tıngırtılarından veya şimdiye kadar dinlemiş olduğu bangır bangır bağıran bando mızıkalarından başka türlüydü. Ama kitaplarda bu çeşit müzikten söz edildiğine raslamıştı; başlangıçta, belirli, basit ritimlerin oynak mezürlerini bekliyerek onun çalışına, daha çok imana dayanan bir anlayışla anlam vermeğe çalıştı, ama bu mezürler fazla devam etmeyince şaşaladı. Tam bu mezürlerdeki canlılığı yakaladığı hayal evini göklere açlımağa hazırladığı sırada, bunlar hep, onun için hiçbir anlam taşımayan, tırmalayıcı, karmakarışık sesler kalabalığı içinde kaybolup gidiyor, bu da onun hayal evini hareketsiz bir ağırlık gibi tekrar yere indiriyordu.

Bir ara aklı, bunun arzularını reddetmiş olmak için bile bile yapıldığı fikrine takıldı. Bir ara kızın ruhundaki çelişmeleri yakaladı ve onun ellerinin piyano tuşları üzerinden gönderdiği haberi sezmeğe çalıştı. Sonra bu düşünceyi değersiz ve imkânsız bularak uzaklaştırıp, kendini müziğe daha serbestçe verdi. O eski tatlı hal yeniden hâsıl olmağa başladı. Ayakları artık toprağa basmıyordu, eti de bir ruh olmuştu, gözlerinin önünde ve gözlerinin ardında bir ihtişam parıldıyordu; sonra önündeki sahne kaybolu-

verdi ve o, kendisi için çok sevgili olan bir dünya üzerinde sallanarak uzaklaştı. Hayaline üşüşen bir rüya kalabalığı içinde, bilinenlerle bilinmeyenler birbirine karışmıştı. Güneşle yıkanan ülkelerin bilinmedik limanlarına girip, vahşiler arasında kimsenin şimdiye kadar görmediği pazarlara ayak bastı. Baharat kokulu adaların kokusunu tıpkı denizde geçirdiği, soluk almıyan sıcak gecelerdeki gibi, ya da sıcak iklimlerin uzun gündüzleri boyunca, ardındaki firuze renkli denize palmiyelerle süslü mercan adaları gömülüp, önündeki firuze renkli denizde palmiyelerle süslü mercan adaları yükselirken, güneydoğu rüzgârlarına karşı yol aldığı zamanki gibi, burun deliklerinde duydu. Resimler, düşünce kadar büyük bir hızla gelip geçiyordu. Bir an, bir bronko (1) ya binmiş, büyülü renklere bürülü renkli çöl ülkesini uçarcasına geçiyor; başka bir an, sıcak pırıltılar arasından, Ölüm Vâdisinin beyazlaşmış bir mezar ağzına benzeyen derinliğinden aşağı bakıyor veya üzerinde büyük buz adalarının güneş altında pırıldayarak yükseldiği, donmakta olan bir okyanusta kürek çekiyordu. Hindistan cevizlerinin, kıyıda mırıltılı seslerle kırılan dalgalara doğru uzandığı bir mercan adasının kumları üzerine uzanmıştı. Eskiden kalma bir büyük gemi leşinin teknesi mavi alevlerle yanıyor, bu alevlerin ışığında ve «ukulele» lerin tıngırtısıyla tam tam'ların gümbürtüsüne uyarak şarkı söyleyen şarkıcıların aşk çığlıkları arasında, «hula» dansözleri dansediyordu. Bu, şehvet dolu bir tropik gecesiydi. Geri plânda. bir volkan kraterinin silüeti yıldızlara doğru yükseliyordu. Yukarıda soluk bir hilâl sürükleniyor, gökte alçalmış olan Haç Burcu pırıl pırıl yanıyordu.

O bir harptı; onun bildiği hayat, onun bilincini meydana getiren bütün hayat da bu harpın telleriydi; müziğin

---

(1) Broncho (Bronko okunur): Kuzey Amerika'nın batı ovalarında yetişen bir çeşit ufak yapılı, fakat dayanıklı at. (Ç. Notu)

akışı ise, bu tellere çarparak onları anıları ve hülyalarla titreştiren bir rüzgârdı. Sadece hissetmekle kalmıyordu o. Duygu, bir biçim renk ve parıltı halinde içini kaplamış, hayal gücünün el attığı her şeyi, bir çeşit yüce, tılsımlı bir yoldan cisimlendiriyordu. Geçmiş, hal ve gelecek sarmaş - dolaş olmuştu ve o, geniş sıcacık bir dünya üzerinde, yüce serüvenler, onun uğruna yapılan soylu işler arasında - evet, ve onunla birlikte, onu kazanarak, koluyla sarıp, kafasındaki imparatorlukta, bir uçuş hafifliği içinde taşıyarak, dalgalanmağa devam etti.

Kız ise omuzunun üzerinden ona baktı ve bütün bunları Martin Eden'in yüzünde görür gibi oldu. Bu, ses âleminin öte yanına bakan ve bu âlemin arkasında hayatın kalp atışlarını, insan ruhunun hayaletlerini gören gözlere sahip, değişmiş bir yüzdü. Kız, ürktü. O yontulmamış, sağa sola sallanarak yürüyen, kaba - saba adam gitmişti. Eğreti elbisesi, berelenmiş elleri ve güneşte yanmış yüzü yerinde duruyordu; ama bütün bunlar bir hapishanenin parmaklıkları gibiydi ve kız, bunların arasından, bir büyük ruhun varlığını gördü; o zayıf dudakların konuşma yetersizliği yüzünden ifade edilemeyen, sessiz duran, ama geleceği gözleyen bir ruh. Bunu sadece, şimşek gibi çakan bir an içinde farketti, sonra kasaba adamının geri geldiğini gördü ve hayalinin kendisine oynadığı oyuna güldü. Ama bir an için görünen o hayalin bıraktığı izlenim devam etti. Martin Eden için, yalpa vura vura çekilip gitme zamanı geldiğinde de, ona Swinburne cildi ile bir de Browning cildi verdi. - İngilizce kurslarından birinde Browning'i okuyordu. Ayakta durmuş, utançtan kıpkırmızı teşekkürlerini kekelerken Martin Eden'in o kadar çocuksu bir hali vardı ki, kızın içinden, analık içgüdüsünün harekete geçirdiği bir acıma dalgası kaynayıp taştı. Ne kaba - saba adam aklına geldi, ne hapsedilmiş ruhu, ne de pek fazla erkekçe bakarak, kendisini hem hoşlandırıp, hem de korkutan adamı hatırladı. O, şimdi sadece önünde duran elini bir Hindistancevizi rendesi gibi törpüleyen nasırlı eliyle toka et-

mekte olan bir çocuk görüyordu ve bu çocuk, heyecandan her yanı titreyerek şöyle diyordu:

«Hayatımın en büyük anı. Ben hiç alışık değilim...» Çaresizlik içinde çevresine bakınarak, «Böyle insanlara, böyle evlere.. Bunlar benim için yepyeni, üstelik hoşuma da gidiyor.»

Martin Eden, kızın erkek kardeşlerine iyi geceler dilerken, kız da ona, «Umarım tekrar uğrarsınız?» dedi.

Martin Eden, başına kasketini geçirdi ve kapıdan derin bir üzüntü içinde çıkıp gitti.

Arthur sordu: «Ey, ne düşünüyorsun onun hakkında bakalım?»

Kız cevap verdi: «Çok ilgi çekici, çok da genç. Kaç yaşında?»

«Yirmi - birine yakın. Bu akşam sordum. O kadar genç olacağını tahmin etmiyordum.»

Ruth kardeşine iyi geceler dilemek için öperken, kafasından, «Bense ondan üç yaş büyüğüm» diye geçirdi.

3. BÖLÜM

Martin Eden merdivenlerden inerken eli ceketinin cebine girdi. Bu el, kahverengi bir sigara kâğıdı ve bir tutam Meksika tütünüyle birlikte çıktı; tütün kâğıda sarılarak bir sigara haline getirildi. Sigaradan ilk nefesi derin çekip, ciğerlerinin tâ içine gönderdi ve uzun, devamlı bir nefes halinde tekrar dışarı verdi. Bir huşû ve hayret nidası halinde, yüksek sesle, «Hay Allah!» dedi. «Hay Allah!» diye tekrarladı. Arkasından, «Hay Allah!» diye mırıldandı. Sonra elini yakasına götürüp, yakayı, gömleğinden sökercesine çıkardı ve cebine tıktı. Soğuk bir yağmur çiseliyoryordu, ama o buna karşı tuttu kasketini çıkardı ve şahane bir kayıtsızlık içinde yalpa vura vura yeleğinin düğmelerini çözdü. Kendinden geçmişti; hayal kuruyor, biraz önce-

ki sahneleri kafasında yeniden şekillendiriyordu.

Nihayet o kadına rastlamıştı.. Kadınları düşünmeğe pek meraklı olmadığı için hakkında pek az düşündüğü, fakat bir gün gelip karşılaşacağına dair uzaktan uzağa bir umut beslediği kadına.. Masada onun yanında oturmuştu. Onun elini kendi eli içinde hissetmiş, gözlerinin içine bakıp, burada güzel bir ruhun hayalini sürmüştü. - Ama bu ruhun pırıldadığı gözlerle, bu ruha bir ifade, bir biçim kazandıran et, en aşağı bu ruhun kendisi kadar güzeldi. Onun etini bir et olarak düşünmemişti - bu ise onun için yepyeni bir şeydi; zira tanıdığı kadınları hep böyle, et olarak düşünmüştü şimdiye kadar. Onun eti ise biraz başka türlüydü. Onun vücudunu zayıflıklara, hastalıklara hedef olmağa mahkûm bir vücut olarak tasavvur etmemişti. Onun vücudu, ruhunun kıyafeti olmaktan daha başka bir şeydi. Bu onun ruhunun cisimlenişi, ondaki tanrısal cevherin saf ve cana yakın bir billûrlaşmasıydı. Tanrısallık hakkındaki bu fikri onu ürküttü; onu sarsarak, rüya âleminden alıp, ayık düşünceler âlemine getirdi. Şimdiye kadar tanrısal olana dair hiçbir ipucu, hiçbir imâ ona ulaşamamıştı. Tanrısallığa hiçbir zaman inanmamıştı o. Ruhani önderlerle ve onların, ruhların ölümsüzlüğü fikirleriyle tatlı tatlı eğlenip daima dinsiz kalmıştı. Öbür yanda bir hayatın bulunmadığına **inanıyordu**; hayat burada vardı, şimdi vardı, ondan ötesi sonsuz karanlıktan ibaret. Ama onun gözlerinde gördüğü şey ruhtu.. Asla ölemiyecek olan ebedî ruh. Tanıdığı hiçbir erkek veya kadın, ona ölümsüzlükten haber vermemişti. Halbuki o vermişti. Kız, ilk baktığı dakikada fısıldamıştı onun kulağına. Yürürken kızın yüzü gözlerinin önünde, solgun ve ciddi, tatlı ve duygulu ancak bir ruhun gülümsiyebileceği şekilde, acıma ve şefkatle gülümseyerek ve kendi aklının alabileceği saflıktan da saf bir halde pırıldıyordu. Bu saflık Martin Eden'e bir darbe gibi geldi, onu ürküttü. O, iyiliği ve kötülüğü biliyordu; ama saflık, varoluşun bir niteliği olarak onun kafa-

sına hiç girmemişti. Şimdi ise, ondaki saflığı, iyilik ve temizliğin en üst derecesi olarak düşünüyordu; bir araya geldikleri zaman ebedî hayatı meydana getiren bir iyilik ve temizlik.

Derken Martin Eden birdenbire, ebedî hayatı anlamak, kavramak ihtirasıyla yanmağa başladı. Onun ayağına su bile dökmeğe lâyık değildi. Bunu biliyordu; o gece, onu görmesini, onunla beraber olmasını, onunla konuşmasını sağlayan şey bir talih mucizesi, bahtının **akıl almaz bir cilvesiydi.** Bu bir raslantı eseriydi. Böyle bir şeye lâyık olamazdı. Böyle uğurlu bir şansa hak kazanmıştı o. Martin Eden esas itibariyle dindarca bir ruh hali içînde bulunuyordu. O kendini, yine kendi gözünde hepten küçük gören, alçaltan, alçakgönüllü bir adamdı. İşte günahkârlar böyle bir düşünüş tarzı içinde pişmanlık duyarlar. O da günahlarından ötürü, vicdan âzabı duyuyordu. Ama, pişmanlık içindeki alçakgönüllü kimseler nasıl gelecekteki soylu yaşayışlariyle ilgili hayaller görürlerse, o da öylece kıza sahip olmakla ulaşacağı durum üzerine muhteşem hayaller gördü. Fakat kıza sahip olma hayali, donuk, puslu ve onun bildiği sahip oluştan bütün bütün farklı idi. İhtirası, çılgın kanatlar takmış onu yükseklere uçuruyor ve o, onun düşüncelerini paylaşarak, güzel ve asil şeylerden onunla birlikte zevk alarak, onunla birlikte yükseklere tırmandığını görüyordu. Onun, sahip olmayı hayal ettiği ruh, herhangi bir kabalıktan arınmış, bir türlü kesin bir düşünce şekline sokamadığı, hür bir ruh yoldaşlığı idi. Bunu düşünmedi. Bu konuda hiç düşünmedi. Duygu, aklın yerini almıştı ve o, duygunun yücelip, manevîleşerek hayatın en yüksek noktalarının ötesine aştığı bir duygululuk denizinde, haz içinde sürükleniyor, içinde bir nabız gibi atan şimdiye kadar hiç bilmediği heyecanlarla ürperiyordu.

Bir sarhoş gibi sendeliye sendeliye giderken, yüksek sesle çoşkun bir ruh hali içinde mırıldandı:

«Hay Allah! Hay Allah!..»

Bir sokağın köşesinde duran bir polis ona şüpheli şüpheli baktı ve gözü onun denizci çantasına ilişti.

Polis memuru sordu: «Nereden aldın onu?»

Martin Eden hayal dünyasından tekrar gerçek dünyaya döndü. Onun, çarçabuk düzene giriveren her çeşit yarığın, çatlağın içine sızıp, köşe bucağı doldurabilen, akıcı bir organizması vardı. Polisin seslenişiyle birlikte, durumu derhal açıkça kavrayarak eski halini alıverdi.

«Ne güzel, değil mi?» diye güldü polise. «Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim.»

Polis teşhisini koyarak, «Biraz sonra da öteceksin», dedi.

«Yok, yok, ötmem. Sen bana bir kibrit ver de ikinci tramvaya atlayıp eve gideyim.»

Sigarasını yaktı, iyi geceler dedi ve yoluna gitti. «Tepesini attırmaz mı insanın?» diye içinden söylendi. «Aynasıza bak, beni sarhoş sandı.» Gülümsedi ve kendi kendine düşündü. «Galiba da sarhoştum» dedi ve ilâve etti: «Ama bir kadın yüzünün beni sarhoş edeceği aklıma gelmezdi.»

Telgraf Caddesinden, Berkley'e giden bir tramvaya atladı. Tramvay, şarkı söyleyip, kolejlere özgü teşçi çığlıkları atan çoluk çocuk ve delikanlıyla doluydu. Bunları merakla, inceden inceye süzdü. Bunlar üniversite öğrencileriydi. Ruth'un gittiği üniversiteye gidiyorlardı, onunla aynı sosyal sınıftan idiler, isterlerse onunla tanışabilirler, onu her gün görebilirlerdi. Onu görmeyi istememiş olmalarına, o akşam onunla birlikte olmak, ona tapan, ona hayran olan bir halka teşkil ederek yanında oturmak yerine çıkıp eğlenmiş olmalarına hayret etti. Düşünceleri oradan oraya dolaşmağa devam etti. Gözleri birbirine çok yakın, sarkık dudaklı biri dikkatini çekti. Bu herifin berbat biri olduğuna karar verdi. Bu eğer gemiye çıksa, sinsinin, mızmızın, boşboğazın biri olurdu. O, Martin Eden, bu heriften çok daha mükemmel bir erkekti. Bu düşünce, neşesini yerine getirdi. Sanki bu düşünce onu

kıza daha çok yaklaştırmıştı. Kendini öğrencilerle mukayese etmeğe başladı. Vücudunun adaleli mekanizmasının gitgide daha iyi farkında olmağa başladı ve fizik yapısıyle bunların hepsinden çok üstün olduğuna kanaat getirdi. Ama bunların kafaları, kızın konuştuğu gibi konuşabilmelerini sağlayan bilgilerle doluydu, -bu düşünce canını sıktı - Peki ama beyin ne güne duruyor? diye kendi kendine hırsla sordu. Onların yapabildiklerini, o da yapabilirdi. O hayatın ta kendisini yaşarken, öbürküler hayatı kitaplardan öğrenmeye çalışıyorlardı. Gerçi başka türlü bir bilgiydi onunki, ama yine de beyni bunların beyni kadar doluydu bilgiyle. Bunların kaç tanesi bir çıma düğümü atabilir, dümen dolabının başına geçebilir, ya da gözcülük yapabilirdi acaba? Hayatı, tehlikeli, cür'etli, güç ve zahmetli işlere ait sıra sıra resimler halinde önüne serildi. Öğreniş sırasında düştüğü başarısızlıkları, atlattığı vartaları hatırladı. Ama yine de bu kadarını başarabilmişti işte. Bunlar da ilerde hayata atılmak ve onun gibi güç durumlar geçirmek zorunda kalacaklardı. Pekalâ. Onlar bu işle uğraşırken, o da hayatın öbür tarafını kitaplardan öğrenirdi.

Tramvay, evlerin seyreldiği Oakland'ı Berkeley'den ayıran bölgeden geçerken gözleriyle, ön cephesini boydan boya, üzerinde HİGGİNBOTHAM BAKKALİYESİ yazılı, azametli bir tabelâ kaplayan, iki katlı, tanıdık bir evi araştırdı. Martin Eden bu köşede indi. Bir an gözleri tabelâya takıldı kaldı. Bu tabelâ ona, üzerindeki kelimelerin anlattığı şeyin ötesinde birşeyler anlatıyordu. Sanki harflerin içinden bir kişiliğin küçüklüğü, bencilliği ve aşağılık hileciliği çıkıyor gibiydi. Bernard Higginbotham, kızkardeşiyle evliydi ve o bu adamı çok iyi tanıyordu. Bir anahtarla içeri girdi ve merdivenlerden ikinci kata çıktı. Burada eniştesi oturuyordu. Dükkân aşağıdaydı. Havada çürük sebze kokusu vardı. Holden geçerken, kızlı erkekli sayısız yeğenlerinden birinin oraya bıraktığı bir oyuncak araba yüzünden sendeledi ve «dan!» diye akseden bir gürültüyle kapıya bindirdi. «Cimri» diye düşündü, «İki sentlik gaz

yakamayıp, kiracılarının boyunlarını kırdıracak kadar pinti.»

El yordamıyla kapı tokmağını bularak, aydınlık bir odaya girdi; odada kızkardeşiyle Bernard Higginbotham oturuyordu. Kızkardeşi kocasının pantolonlarından birini yamıyordu,Bernard Higginbotham da bir iskemleye yaslanıp, bacaklarını bir başka iskemleye uzatmış, eski püskü keçe terlikler bulunan ayakları bu iskemlerinin kenarlarından sarkar vaziyette, vücudunu iki iskemleye bölmüştü. Samimiyetsiz. delici, kara gözlerini çevirerek, okuduğu gazetenin üzerinden baktı. Martin Eden ona ne zaman baksa, içinden bir çeşit iğrenme hissi gelirdi. Kızkardeşinin bu adamda ne bulduğu onu ilgilendirmezdi. Öbürü onda, tıpkı bir haşarat etkisi uyandırır ve içinden hep, onu ayakları altına alarak ezmek gibi bir his gelirdi. Bu herifin varlığına tahammül etmek için sık sık, «Bir gün onun suratını darmadağın edeceğim» diye düşünerek avuturdu kendini. Bir sansarınkine benzeyen minicik, zalim gözler kendisine şikâyet eder yollu bakıyordu.

Martin Eden: «Evet» dedi, «Ne diyeceksen, de bakalım.»

Mr. Higginbotham yarı sızlanıp, yarı tehdit ederek, «Kapıyı daha geçen hafta boyatmıştım» dedi, «sendika ücretlerinin de ne olduğunu bilirsin. Daha dikkatli olmalısın.»

Martin cevap vermek istedi, ama bunun çaresiz olduğu fikri kafasında yer etmişti. Duvardaki taş basması resmin tahammül edilmez, iğrenç ruhluluğuna baktı. Buna hayret etti. Bu resmi her zaman beğenirdi, fakat şimdi ona sanki bunu ilk defa görüyormuş gibi geldi. Ucuz bir resimdi, bu evdeki diğer herşey gibi. Aklı, biraz önce çıktığı eve gitti ve önce yağlı boya tabloyu, sonra da ayrılırken elini sıktığı zamanki o her yanı saran tatlı haliyle, O'nu gördü. Nerede olduğunu ve Bernard Higginbotham'ın varlığını unuttu; tâ, beyefendi soruncaya kadar: «Hayalet mi gördün?»

Martin ayıldı, o müstehzî, haşin, korkak, boncuk gibi gözlere baktı ve aynı gözler, sahiplerinin aşağıdaki dükkânda satış yaptığı zamanki halleriyle - sahte, yaltakçı, dalkavuk, köle gözleri - sanki bir sinema perdesine akseder gibi, hayaline aksediverdi.

«Evet.» diye cevap verdi Martin, «Bir hayalet gördüm. İyi geceler. İyi geceler Gertrude..»

Odadan çıkmak için kapıya yönelirken, ayağı yamalı kilimin üstündeki bir sökük dikiş yerine takılıp sendeledi.

Mr. Higginbotham, «Sakın kapıyı hızlı çarpma.» diye onu ikaz etti.

Martin, kanın damarlarına sürünerek dolaştığını hissetti, ama kendini kontrol ederek, kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

Mr. Higginbotham karısına ben demedim mi gibilerden bakarak, soğuk bir fısıltıyla:

«İçmiş!» diye düşüncesini açıkladı. «İçeceğini söylemiştim sana.»

Karısı başını teslimiyetle salladı:

«Gözleri epeyce parlıyordu» diye itiraf etti; «sonra yakası da yoktu, halbuki yakayla çıkmıştı giderken. Ama belki de iki kadehten fazla içmemiştir.»

Kocası, «Doğru dürüst ayakta duramıyordu» diye ısrar etti. «Dikkat ettim ona, sendelemeden yürüyemiyordu. Kendin de duydun ya, holde az daha yuvarlanıyordu.»

Karısı, «Bana kalırsa, Alice'in arabası yüzündendir o» dedi. «Karanlıkta görmemiştir.»

Mr. Higginbotham'ın sesi, yükselmeğe, öfkesi kabarmağa başladı. Dükkânda bütün gün kendini tutmuş, kendini gizlemiş, kendi halini almak zevkini akşama, ailesinin yanına saklamıştı.

«Sana diyorum ki, bu kıymetli kardeşin senin sarhoştu.»

Sesi soğuk, keskin ve kesindi; dudakları ise her kelimeyi sanki bir kalıp makinesinden keser gibi telâffuz ediyordu

Karısı içini çekti, ses çıkarmadı. Her zaman pasaklı elbiseler içinde gezen, etinin, işlerinin ve kocasının yüküyle her zaman yorgun, enine, şişman bir kadındı.

Mr. Higginbotham, «Bu onun içine gizlenmiş diyorum sana, babasından kalmış» diye suçlayarak sözüne devam etti. «Aynı şekilde de nalları dikecek. Biliyorsun bunu.»

Kadın onaylar yollu başını salladı, içini çekti ve dikişine devam etti. Martin'in eve sarhoş geldiği konusunda anlaşmaya varmışlardı. Onlara güzelliği tanıtacak veya o pırıl pırıl gözlerle, o alev alev yanan yüzün, ilk gençlik aşkının hayaline işaret ettiğini anlatacak ruh yoktu onlarda.

Mr. Higginbotham, karısının sebep olduğu, kendini kızdıran sessizlik içinde birdenbire, «Çocuklara çok güzel örnek oluyor» diye hırladı. Bazı zamanlar karısının kendisine daha fazla karşı gelmesini istediği olurdu. «Eğer bir daha yaparsa bu işi, evi terkedip gitmesi gerekir. Anlaşıldı mı? Ben Onun bu içki âlemlerini çekemem.. Masum çocukları onun ayyaşlığı ile **ifsat** edemem. Mr. Higginbotham lûgatçesine yeni giren, daha geçenlerde bir gazete sütunundan toparladığı bu kelimeyi beğeniyordu. - **İfsat etmek** derler buna - başka adı yoktur bunun işte..»

Karısı yine iç geçirdi, başını üzüntüyle iki yana sallayıp dikişine devam etti. Mr. Higginbotham gazetesini aldı. Gazetenin üzerinde bir **bakış atarak**, «Geçen haftanın kirasını ödedi mi?» dedi.

Kadın başını evet der gibi sallayarak ilâve etti: «Daha da parası var.»

«Tekrar ne zaman denize çıkıyor?»

«Parası bitince herhalde!» diye cevap verdi kadın. «Dün gemi aramak için San Francisco'ya gitmişti. Ama şimdilik parası var, üstelik de tayfa yazılacağı gemiyi seçerken çok titizdir.»

Mr. Higginbotham, «Çalım satmak onun gibi güverte uskuncasına kalmamış.» diye hırladı.

«Titizmiş o!..»

«Bana, gömülü bir defineyi aramak için uzakça bir yere gitmeğe hazırlanan bir yelkenliden bahsettiydi; parası o zamana kadar yeterse bununla gidecekmiş.»

Kocası, «Eğer aklını başına toplayıp, durulmağa razı olsaydı, ona bir iş verirdim, arabayı sürerdi» dedi, ama sesinde hiç de iyilikçi bir ifade yoktu. «Tom ayrıldı.»

Karısının yüzünde büyük bir korku ve soru ifadesi belirdi.

«Bu gece ayrıldı. Carruther'lere çalışacak. Benim verebileceğimden daha fazla para veriyor onlar.»

Karısı, «Onu kaybedeceğini söylemiştim sana» diye bağırdı. «Verdiğin paradan daha fazlasına lâyıktı o.»

Higginbotham, «Bana bak, cadoloz!» diye böğürdü, «Sana benim işlerime burnumu sokma diye bin kere söyledim. Bir kere daha söylemem, bak.»

Kadın burnundan soluyarak, «Vız gelir,» dedi. «Tom iyi çocuktu.»

Kocası ona yiyecek gibi baktı. Bu hafif yollu bir meydan okumaydı.

«Eğer şu kardeşin olacak senin, yediğin ekmeğin değerinde bir adam olaydı, arabayı alırdı..» diye hırladı.

Kadın cevabını verdi: «Kirasını ödüyor, yine de. Hem o benim kardeşim, üstelik sana borcu olmadığı sürece böyle habire üstüne üstüne varmağa da hakkın yok. Seninle yedi senelik evliysem, ona da sevgim var.»

Öbürü sordu:

«Yatakta okumağa devam ederse, gaz parası keseceğini söyledin mi ona?»

Mrs. Higginbotham cevap vermedi. İsyankârlığı kaybolmuş, şevki kırılan ruhu yorgun etinin içine çekilmişti. Kocası muzaffer olmuştu. Karısını yenmişti. Kulakları, karısının kesik kesik burnundan verdiği solukları zevkle dinlerken, kinci gözleri, kıvılcım saçan bakışlarla kırpıştı. Karısını bastırıp susturmaktan büyük bir mutluluk duyardı, hem kadın da bu günlerde kolayca susturuluyordu. Ama kuluçka çıkarır gibi doğurduğu çocuklarıyla, kocası-

nın devamlı dırdırlarının enerjisini kemirip tüketmediği, evlilik hayatlarının ilk günlerinde işler başka türlüydü.

«İyi ya,» dedi Mr. Higginbotham, «Yarın söylersin işte o kadar. Ha! sonra unutmadan söyleyeyim sana; yarın çocuklara bakması için Marian'ı çağırtsan iyi edersin. Tom ayrıldığına göre, yarın arabayla benim çıkmam lâzım, **sen de aşağıda tezgâhı bekliyeceğini bil..»**

Karısı zayıf bir sesle itiraz teti: «Ama yarın çamaşır günü.»

«Sen de erken kalkıp çamaşırını yıka öyleyse. Saat ona kadar işe çıkmam.»

Gazetesini hırsla kıvırıp okumasına devam etti..

4. BÖLÜM

Martin Eden, eniştesiyle yaptığı konuşmadan ötürü kanı hâlâ tutuşarak, arka taraftaki karanlık sofada el yordamıyla ilerleyip, içinde bir yatak, bir lâvabo ve bir sandalyelik yer bulunan, ufacık bir delikten ibaret odasına girdi. Mr. Higginbotham, işleri karısı görebildiği sürece hizmetçi tutamayacak kadar cimriydi. Ayrıca hizmetçi odası, bir yerine iki pansiyoner almalarına imkân veriyordu. Martin, Swinburne cildiyle Browning cildini iskemlenin üzerine yerleştirdi ve yatağa oturdu. Vücudunun ağırlığını, astıma tutulmuş yayların kesik çığlıkları karşıladı, ama o bunu farketmedi. Ayakkabılarını çıkarmağa hazırlanırken gözleri karşısındaki beyaz sıvalı duvara takıldı; sıva, çatıdan gelen suyu sızdıran, kirli kahverengi, uzun yarıklar halinde yer yer çatlamıştı. Bu kirli fon üzerinde hayaller tutuşarak akmağa başladı. Ayakkabılarını unuttu ve uzun uzun baktı, durdu. Nihayet dudakları kıpırdadı ve «Ruth!» diye fısıldadı.

«Ruth..» bir tek sesin bu kadar güzel olabileceğini hiç düşünmemişti. Bu ses kulağını okşadı ve o bunu tekrarla-

ya tekrarlaya sarhoş olmağa başladı. «Ruth.» Bu tılsımlı, çok güçlü etkisi olan büyük bir kelimeydi. Bu kelimeyi her fısıldayışında, onun yüzü, kirli duvarı altın renkli bir parlaklıkla doldurarak gözlerinin önünde pırıldıyordu. Bu parlaklık duvarın üzerinde durmuyordu. Sonsuzluğa doğru uzanıyor, Martin Eden'in ruhu da bu parlaklığın altın derinlikleri içinde onun ruhunun ardından gidiyordu. Ruhunun en iyi tarafları, muhteşem bir sel halinde dışarı dökülüyordu. Kızı düşünmek Martin'i soylulaştırıp yıkamış, onun daha iyi olmasını ve daha iyi olmayı arzu etmesini sağlamıştı. Bu onun için yeni bir şeydi. Kendisini mükemmelliğe yönelten hiçbir kadın tanımamıştı şimdiye kadar. Tanıdığı kadınlar, tersine, hep onu hayvanlaştıran bir etki yaratmışlardı. Bu kadınlardan birçoğunun onun için ellerinden geleni yapmış olduklarını bilmiyordu, sanki kötüydü onlar. Hiçbir zaman kendi kendinin farkında olmadığı için, kadınların aşkını çağıran şeyin, onları kendi gençliğine uzandıran sebebin yine kendi içinde olduğunu hiçbir zaman bilmedi. Bu kadınlar sık sık onun canını sıktıkları halde, o hiçbir zaman kadın sıkıntısı çekmemişti. Şu ana kadar hep mutlu bir kayıtsızlık içinde yaşamıştı. Şimdi ise ona, sanki bu kadınlar yakasına yapışıp, bütün hayatında onu iğrenç elleriyle sürüklemişler gibi geliyordu. Bu düşünüş ne onlar hesabına, ne de kendi hesabına adilce idi. Ama hayatında ilk defa kendi kendini bulmağa başlayan Martin Eden, hüküm verecek bir durumda değildi, ve ayıplarının hayalini seyrederken utanç içinde yandı..

Birdenbire kalkarak, gidip lâvabonun üstündeki aynada kendine bakmağa çalıştı. Aynayı bir havluyla şöylece sildi ve tekrar, uzun uzun, dikkatle baktı. Şimdiye kadar ilk defa kendini gerçekten görüyordu. Gözleri görmek için yaratılmıştı, ama bu ana kadar gözleri dünyanın her an değişen panoramasıyla doluydu ve o bir kerecik bile kendine bakmayacak kadar, bu hep değişen panoramayı gözlemekle meşguldü. Aynada yirmi yaşında bir delikanlının

başını ve yüzünü gördü, ama o bu çeşit değer biçmelere alışık olmadığından, bunu nasıl değerlendireceğini bilemedi. Dört köşe çıkıntılı bir alnın üzerinde, kahverengi, yanık kahverengi, dalgalı, herhangi bir kadın için zevk kaynağı olabilecek bu saç tutamının üzerindeki bukleler, kadınların ellerini, onları avuçlamak; parmaklarını da, onları okşayıp sevmek arzusuyla karıncalandırabilirdi. Fakat o, Onun gözünde değeri yok, diye bunları geçip, düşüncelere dalmış bir halde, dört köşe alın üzerinde uzun uzun durdu. - Bu alna nüfuz ederek, içindekinin mahiyetini öğrenmeğe çalışıyordu. Bu alnın arkasında ne çeşit bir beyin var? İşte kendi kendine ısrarla bu suali soruyordu. Bu beyin yetkin bir beyin miydi? Kendisini nereye kadar götürebilirdi? Ona ulaşabilir miydi?

Çoğu zaman, tamamiyle mavi bir renk olan, güneşle yıkanan denizlerin tuzlu havasıyla kuvvetlenmiş bu çelik grisi gözlerde acaba ruh var mıydı, diye kendi kendine sordu. Aynı zamanda acaba gözlerini O nasıl bulmuştu diye de düşündü. Kendini, kendi gözlerinin içine bakan Ruth olarak tasavvur etmeğe çalıştı, ama bu hokkabazlığı başaramadı. Kendini başka erkeklerin yerine koymağı başarabilirdi; onların kafalarıyla düşünebilirdi; ama bunların, yaşayış tarzlarını bildiği adamlar olması lâzımdı. Ruth'un yaşayış tarzını bilmiyordu. O esrarlı, harikalar dolu birşeydi; nasıl olurdu da onun bir tek düşüncesini tahmin edebilirdi? Eh, bunlar yine de dürüst gözlerdi; ne küçüklük, ne de bayağılık vardı bu gözlerde. Yüzünün, güneş yanığı kahve rengi onu şaşırttı: Bu kadar esmer olabileceğini aklına getirmemişti. Gömleğinin kolunu yukarı kıvırarak, kolunun iç tarafının beyazlığını, yüzüyle mukayese etti. Evet herşeye rağmen o beyaz bir adamdı. Ama kolları da güneşten yanmıştı. Bir kolunu büktü, öteki eliyle pazu adalesini öteye kıvırarak, güneşin daha az değdiği alt tarafa baktı. Burası bembeyazdı. Aynadaki bronz rengi yüzüne bakıp, bunun da bir zamanlar kolunun alt tarafı kadar beyaz olduğunu düşünerek güldü; dünyada

onunkinden güneşin yakıcılığından kurtulabilen yerlerinden - daha beyaz ve pürüzsüz cildiyle övünebilecek pek az soluk, ruh gibi kadının bulunduğu ise, aklının köşesinden bile geçmedi.

Ağzı, eğer dolgun, gergin, dişlerin üzerinde sımsıkı kasılma özelliği bulunan dudakları olmasa, bir meleğin ağzı olabilirdi. Arasıra bu dudaklar öylesine kasılırdı ki, ağzı sert, haşin, hattâ çilekeş bir ifade alırdı. Bunlar hem bir âşığın, hem de bir savaşçının dudaklarıydı. Bunlar hem, hayatın tatlılığını lezzetle tadabilir, hem de tatlılığı bir kenara bırakıp, hayata kumanda edebilirdi. Kuvvetli çenesi ve saldırıcılığa işaret eden dörtköşe biçimiyle kuvvetli çene kemikleri, dudakların hayata kumanda etmesine yardım ediyordu. Kuvvet duygululuğu muvazenelendirmek suretiyle, Martin Eden'i sağlıklı olan güzelliği sevip, ahlâka ve zihne faydalı olan heyecanlara karşı duyarlı olmağa zorlayarak, bu duygululuk üzerinde kuvvetlendirici bir etki yaratmıştı. Dudakların arasında, hiçbir zaman dişçi bakımına ihtiyaç göstermemiş dişler vardı. Bunlara bakarken, beyaz, kuvvetli ve düzgün olduklarında karar kıldı. Fakat bakarken, aynı zamanda da endişelendi. Zihninin bir yerinde, gizli bir köşede saklı kalmış, dişlerini her gün yıkayan insanların bulunduğuna dair, belirsiz olarak hatırlayabildiği bir izlenim vardı. Bunlar üst tabakaların insanlarıydı - Onun sınıfından. O da dişlerini her gün yıkıyor olmalıydı. Eğer O, Martin'in dişlerini hayatında bir gün bile yıkamadığını öğrense acaba ne düşünürdü? Bir diş fırçası alıp, diş yıkamayı âdet edinmeğe karar verdi. Hemen başlayacaktı yarın. Onu sadece başarıları yoluyla kazanmayı umamazdı. Kolalı yakanın kendisinde, hürriyetten vazgeçmek gibi bir his uyandırmasına rağmen, diş yıkamaktan, yaka donanımına kadar herşeyde bir kişisel reform yapması gerekiyordu.

Baş parmağıyla nasırlı avucunu ovuşturup, hiç bir fırçanın çıkaramıyacağı, etine işlemiş kirlere bakarak elini yukarı kaldırdı. Ruth'un avucu ne kadar da farklıydı!

Bunu hatırlayarak tatlı tatlı ürperdi. Bir gülünç taç yaprağı gibi diye düşündü; bir kar helvası kadar serin ve yumuşak. Kendi kendini, böyle bir elin okşamasının ne kadar harika olacağını hayal ederken yakaladı ve bir suç işlemiş gibi kızardı. Bu Ruth için akla getirilemiyecek kadar kaba bir düşünceydi. Böyle bir düşünce sanki bazı bakımlardan onun yüksek ruhluluğunu inkâr etmek demekmiş gibî geldi. O soluk, etin çok üstüne yücelmiş, nahif bir ruhtu; ama yine de avucunun yumuşaklığı Martin Eden'in düşüncelerini zorladı durdu. Martin Eden, fabrikalarda çalışan kadın ve kızların sert, nasırlı ellerine alışıktı. Onların ellerinin neden öyle kaba olduğunu çok iyi biliyordu Martin; halbuki Ruth'un elleri.. Bunlar yumuşaktı, çünkü o bu elleri hiçbir zaman işde kullanmamıştı. Hayatını kazanmak için çalışmak zorunda olmayan bir insanı düşünmek, aralarındaki girdabı genişletip, derinleştirdi. Birden, çalışmayan insanlar aristokrasisini gördü. Bu aristokrasi, önündeki duvarın üzerinde, küstah, kibirli, kudretli bir biçim halinde, heyûlâ gibi yükseldi. Kendi daima çalışmıştı; onun ilk hâtıraları bile çalışmalarla ilgili gibiydi; bütün ailesi daima çalışmıştı. Meselâ Gertrude. Onun elleri, sonu gelmeyen ev işleriyle henüz kabalaşmadığı zaman bile, çamaşır yıkamaktan, kaynamış sığır eti gibi şiş şiş idi. Sonra yine kızkardeşi Marian vardı. Geçen yaz bir konserve fabrikasında çalışmış ve o narin, güzel elleri baştan aşağı, domates bıçaklarının açtığı yaralarla dolmuştu. Ayrıca, parmaklarından ikisinin uçlarını da geçen kış çalıştığı bir karton kutu fabrikasının keski makinasına kaptırmıştı. Tabutunda yatan annesinin sert avuçlarını hatırladı. Babası ise, son nefesini verinceye kadar çalışmıştı; öldüğü zaman ellerinin kemikleşmiş nasırları en aşağı bir santim kalınlığındaydı herhalde. Ama Ruth'un elleri yumuşaktı; Ruth'un annesinin de, kızkardeşinin de. Bu sonuncusu onu şaşırttı; bu onların sınıfının yüksekliğini, Ruth'la arasındaki mesafenin muazzamlığını korkunç bir şekilde ortaya koyuyordu.

Acı acı gülümseyerek tekrar yatağına oturdu ve papuçlarını çıkarma işini bitirdi. Bir aptaldı; bir kadının yüzüyle, bir kadının yumuşak beyaz elleriyle sarhoş olmuştu. Sonra birden önündeki beyaz sıvalı duvarın üzerinde bir hayal belirdi. Ucuz kiralı, kasvetli bir apartmanın önündeydi. Londra'nın East End semtinde vakit geceydi, önünde de onbeş yaşında küçük bir kız, fabrika amelesi Margey duruyordu. Birlikte fasulye yedikten sonra Margey'in evine gitmişlerdi. Bir domuza bile lâyık olmayan bu kasvetli ucuz apartman katında oturuyordu Margey. Martin Eden ona iyi geceler dilerken, eli de onun eline doğru uzanıyordu. Margey öpülmek için dudaklarını uzatmıştı, ama Martin onu öpmeyecekti. Hernedense Margey'den korkuyordu. Sonra kızın eli Martin'in eli üzerine kapandı ve onu ateşli bir şekilde sıktı. Kızın nasırlarının, kendi nasırlarına sürtünüp içini gıcıkladığını hissetti; kıza karşı büyük acıma dalgası her yanını sardı. Onun özlemli, aç gözlerini ve çocukluktan birdenbire kurtularak, ürkütülmüş, azgın bir olgunluğa erişen, beslenmemiş dişi biçimini gördü; sonra büyük bir hoşgörürlükle onu kolları arasına aldı, üzerine eğildi ve dudaklarından öptü. Kızın attığı küçük memnuniyet çığlığı kulaklarında çınladı ve onun bir kedi gibi kendisine sarılışını yeniden içinde hissetti. Zavallı minik yoksul! Martin Eden, çok çok zaman evvel olanların görüntüsünü seyre devam etti. Eti Margey'in ona sarıldığı geceki gibı gıcıklanıyordu, yüreği ise sıcak bir acıma duygusuyla dolmuştu. Kurşuni bir sahneydi o. Yağlı kurşuni bir sahne; kaldırım taşlarının üzerine de yağlı yağlı bir yağmur çiseliyordu. Bunun arkasından duvar muhteşem bir parıltı içinde kaldı ve yukarıda ara. yerden, öbür hayali bir kenara iterek, Ruth'un başını bir taç gibi süsleyen altından saçlarının altındaki soluk yüzü pırıldadı.

Martin Eden, Browning cildiyle Swinburne cildini iskemleden alıp öptü. Ama yine de, tekrar uğramamı söylemişti bana, diye düşündü. Aynada kendine bir daha baktı ve büyük bir vekarla, yüksek sesle şöyle dedi:

«Martin Eden, yarın ilk iş olarak kütüphaneye git ve görgü oku. Anlaşıldı mı!.»

Havagazı lâmbasını söndürdü, karyolanın yayları vücudunun altında keskin çığlıklar attı. Yüksek sesle, «Eşşekliği bırakmalısın, Martin oğlum, eşşekliği bırakman lâzım.» dedi.

Sonra hafiften uyuklamağa ve ancak afyonkeşlerin cüretli, delice hülyalarının rekabet edebileceği hayaller kurmağa başladı.

5. BÖLÜM

Ertesi sabah, rüyanın güllerle süslü sahnelerinden uyanıp, kendini çileli bir hayatın çekişmeleri ve kaygılarıyla titreşen, sabun köpüğü ve kirli çamaşır kokan buğulu bir hava içinde buldu. Odasından çıkarken, suyun çalkanmasından çıkan sesi duydu, arkasından keskin bir bağırma ve öfkesini sayısız çocuklarından birinden alan ablasının patlattığı şaplağın yankıları bırakan sesi. Çocuğun kopardığı yaygara bir bıçak gibi Martin Eden'in içine işledi. Herşeyin, soluduğu havanın bile iğrenç, bayağı olduğunun farkındaydı. Ruth'un yaşadığı evin güzel, sükûn dolu havasından ne kadar farklı diye düşündü. Orada herşey manevi idi. Burada ise herşey maddi, hem de âdice maddî.

Paralarını genel olarak yaşayış şekli gibi, darmadağın bulunan pantalonunun cebine atarken, aynı zamanda da «Buraya gel Alfred» diye ağlayan çocuğa seslendi. Ufağın eline bir yirmibeş sentlik koydu ve hıçkırıklarını yatıştırarak bir an kadar onu kollarından tuttu. «Hadi bakalım şimdi koş git, kendine şeker al, kardeşlerine de vermeği unutma hem. Hangi şekerler en geç eriyorsa ondan al ha..»

Kızkardeşi, kıpkırmızı olmuş suratını çamaşır teknesinin üstünden kaldırdı ve ona baktı. «Bir beş sentlik yeterdi,» dedi. «Tam senin yapacağın iş işte, para kıymeti bil-

miyorsun sen. Çocuk bu kadar parayla pisboğazlık edip hasta olacak.»

Martin Eden keyifle, «Boş ver be hemşire,» dedi. «Benim para kendi kendine göz kulak olur. Eğer çok meşgul olmasaydın, günaydın demek için seni öperdim.»

Martin Eden, iyi bir insan olan kızkardeşinin kendisine, kendi çapında bir sevgi beslediğini biliyordu, bunun için de kızkardeşine sevgi göstermek istedi. Ama yıllar ilerledikçe, kızkardeşi gitgide o eski kızkardeşi olmaktan çıkmış ve şaşırtıcı olmaya başlamıştı. Martin Eden onu çetin işlerin, sürü sürü çocukların ve kocasının dırdırlarının değiştirdiğine karar verdi. Martin Eden'e hayalinde bir an için, kızkardeşinin tabiatı da, bayat sebzelerin. keskin kokulu sabun köpüklerinin ve tezgâhın üzerinden aldığı yağlı onluk, beşlik ve yirmibeşliklerin niteliklerini kazanıyor gibi geldi.

Kızkardeşi gizliden gizliye memnun olmasına rağmen, kaba bir şekilde, «Hadi git de kahvaltını et bakalım,» dedi. Hepsi de beraber olan kardeşleri arasında daima en çok Martin Eden'i sevmişti. Yüreğinde birdenbire bir kıpırdanış hissederek, «Seni öpeceğim, haberin olsun.» dedi.

Baş ve işaret parmağıyla önce bir kolundaki sonra da öbür kolundaki köpükleri sıyırdı. Martin Eden de kollarını onun kalın beline dolayarak, buğuyla ıslanmış, nemli dudaklarını öptü. Kadının gözleri doldu - duygusunun kuvvetli oluşundan çok, devamlı surette ağır iş görmenin yarattığı zayıflığından ötürü, Martin Eden'i kendinden uzaklaştırdı, ama Martin onun yaşlı gözlerini görmüştü.

Kadın aceleyle, «Kahvaltıyı havagazı fırınında bulacaksın,» dedi. «Jim de herhalde kalkmıştır. Çamaşır için erken kalkmak zorunda kaldım. Hadi şimdi sen işini bitir de çabuk çık evden. Tom işten ayrıldı, Bernard'dan başka da arabayı sürecek kimse yok, onun için tatsızlık çıkabilir bugün.»

Martin, kızkardeşinin pasaklı hali ve kırmızı suratının hayali bir asit gibi beynini oya oya, yüreği burkularak

mutfağa girdi. Kızkardeşinin eğer biraz zamanı olsa, kendisini mutlaka severdi diye düşündü. Ama ölesiye çalıştırılıyordu. Bernard Higginbotham onu kıyasıya çalıştıran bir zalimdi. Ama öbür taraftan da bu öpüşte güzel bir taraf bulunmadığını hissetmekten de kendini alamadı. Gerçekten de, bu yabancı bir öpüştü. Yıllardır kızkardeşi onu yalnız denize çıkacağı, ya da bır deniz yolculuğundan döndüğü zamanlarda öperdi. Fakat bu öpüşte sabun köpüğü tadı vardı ve Martin kızkardeşinin dudaklarının gevşek olduğunu farketmişti. Herhangi bir öpüşte olması gereken hızlı, kuvvetli bir dudak tazyiki olmamıştı. Onunki, yorgun bir kadının, nasıl öpüşüldüğünü unutacak kadar uzun bir zamanın yorgunluğunu taşıyan bir kadının öpüşüydü. Onun, çamaşırhanede bütün gün çalıştıktan sonra, dansın arkasından yine başka bir ağır çalışma gününün geleceğini düşünmeden bütün gece delice dansettiği, evlenmeden önceki kızlık halini hatırladı, sonra Ruth'un heryanında olduğu gibi, dudaklarında da bulunması gereken o tatlı serinliği düşündü; Ruth'un öpüşü de el sıkışması veya insana bakışı gibi kuvvetli, samimî olmalıydı. Ruth'un dudaklarının kendininkilerinin üzerinde olduğunu hayal etmek cüretini gösterdi ve bu hayali öyle bir canlandırdı ki, bu düşünce onu sarhoş etti; Martin Eden sanki beynini kokularıyla dolduran gül yapraklarından bulutlar arasında dolaşıyormuş gibi oldu.

Mutfakta, öbür pansiyoneri, Jim'i mecalsiz gözlerinde hastalıklı, dalgın bir bakış olduğu halde lâpa yerken buldu Jim, zayıf çenesi, herşeyden zevk amacı arayan yaradılışı ve buna ilâveten budalaca çekingenliği ile, ekmeğine tereyağı sürerek yiyenler sınıfına girmesine imkân bulunmayan bir lehimci çırağı idi. Martin hüzünlü bir ifadeyle, soğuk, yarı pişmiş yulaf ezmesi lâpasına dalıp kalınca, öbürü, «Niye yemiyorsun?» diye sordu. «Gene sarhoş muydun dün gece?»

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Herşeyin son derece

sefilâne oluşu, yüreğini ezercesine sıkmıştı. Ruth Morse sanki her zamankinden daha da fazla uzaklaşır gibi oldu.

Jim sinirli sinirli kıkırdayıp, övünerek, «Ben sarhoştum.» diye devam etti. «Patlayıncaya kadar içtim. Ah, kız bir papatya gibiydi. Beni eve Billy getirdi.»

Martin işittiğini belli etmek için başını salladı - onunla konuşan kim olursa olsun dikkat etmek onda yaradılıştan gelme bir alışkanlık halindeydi - ve bir fincan ılık kahve doldurdu.

Jim, «Bu gece Lotus Klübündeki dansa gidiyor musun?» dedi. «Bira da olacak, hele eğer şu Temescal kamburu da gelirse, adamakıllı cümbüş var demektir. Ama aldırdığım yok, hanım arkadaşımı getiricem ben yine de. **Hay Allah**, ağzımda da berbat bir tad var!»

Yüzünü buruşturdu ve ağzındaki tatsızlığı kahveyle gidermeğe çalıştı.

«Julia'yı tanıyor musun?»

Martin hayır gibilerden başını iki yana salladı.

Jim, «Benim hanım arkadaş işte o,» diye açıkladı. «lokumdur, lokum. Seni tanıştırırdım onunla ama elimden alırsın sonra. Şu kızlar da sende ne bulurlar anlamıyorum, vallahi anlamıyorum; ama onları arkadaşların elinden alman iğrenç.»

Martin, «Senin elinden aldım mı hiç?» diye üstünde durmaksızın cevap verdi. Kahvaltıyı bir an evvel bitirmek istiyordu.

Öbürü hararetli hararetli, «Aldın aldın,» diye ısrar etti. «Meselâ Maggie.»

«Onunla aramızda birşey geçmedi. O geceden sonra onunla hiç dansetmedim ben.»

Jim, «Evet ama bütün işi berbat eden de o dans oldu zaten,» diye bağırdı. «Onunla sadece dansettin, so'na ona baktın ve herşey bitti. Tabii senin hiçbir kastın yoktu bunda, ama beni bütün bütün ayırdı ondan bu. Ondan sonra bir daha suratıma bile bakmadı. Hep seni sorup durdu. Eğer isteseydin senden başkasına gitmezdi.»

«Ama ben böyle birşey istemedim.»

«Lüzumu yok ki.. Ben açıkta kaldım bir kere.» Jim Martin'e hayran hayran baktı, «Peki ama, nasıl yapıyorsun bu işi Mart?.»

Martin cevap verdi, «Onlara boş vererek.»

«Yâni, onlara aldırmadığına inandırarak mı?» diye Jim ihtirasla sordu. Martin bir an düşündü, sonra cevap verdi, «Belki bu kadarı da yeter, ama benim için iş böyle değil zannederim. Ben hayatımda hiç kimsenin üstüne düşmedim fazla. Eğer sen de ilgisizmişsin gibi davranabilirsen, mesele kalmaz zannederim.»

Jim, «Dün gece herhalde Riley'in barındaydın sen.» diye hiç alâkası olmayan bir lâf etti. «Çocukların çoğu eldiven takmıştı dün akşam. Batı Oakland'dan gelmiş bir piliç vardı. Ona «yastık» adını taktılar. İpek gibi parlaktı. Kimse dokunamıyordu ona. Hepimiz senin orda olmanı istedik. Peki ama neredeydin sen?»

Martin. «Oakland'daydım.» diye cevap verdi.

«Tiyatroya mı gitmiştin?»

Martin tabağını öteye itti ve kalktı.

Öbürü sordu: «Bu gece dansa geliyor musun?»

«Hayır, sanmıyorum.» diye cevap verdi Martin.

Aşağı indi ve sokağa çıktı, havayı derin derin içine çekti. İçerideki havada boğulacak gibi olmuştu; çırağın gevezeliği de deli etmişti onu. Öyle anlar olmuştu ki, uzanıp lâpa tabağını Jim'in suratına geçirmekten kendini güç alıkoymuştu. Jim konuşmasına devam ettikçe Ruth da kendisinden daha fazla uzaklaşıyor gibi gelmişti ona. Böyle, sığırlarla birlikte yaşarken nasıl olur da Ruth'a lâyık olabilirdi. İşçi sınıfından olmasının bir kâbus gibi daha da ağırlaştırdığı durumu yüzünden, karşılaştığı bu problem, Martin Eden'i afallatmıştı. Her şey - kızkardeşi, kızkardeşinin evi, ailesi, çırak Jim, tanıdığı herkes, bütün hayat bağları, onu kösteklemekteydi. Hayat ona bir tad vermiyordu. O ana kadar yaşadığı hayatın, çevresini kuşatan herşeyinden memnundu. Kitapları okuduğu zamanlar dışında,

hayatı hiç münakaşa etmemişti; Ama kitaplar o zaman için sadece birer kitap olmaktan, hayal gibi erişilmesi imkansız bir dünyaya ait peri masallarından ibaretti. Halbuki şimdi o bu dünyayı, erişilmesi mümkün, tam orta yerinde Ruth adında çiçek gibi bir kadının durduğu gerçek bir dünya olarak görmüş bulunuyordu; bundan sonra o artık acı lezzetler, sancı gibi keskin özlemler ve ümidi kemirerek beslendiği için insana işkence gibi ıstırap veren ümitsizlikleri tadacaktı.

Berkeley Kütüphanesiyle Oakland Kütüphanesi arasında bir seçme yapmak için kafasında ikisini tartışmış ve Ruth, Oakland'da oturduğu için, ikincisinde karar kılmıştı. Kim bilir? - Kütüphane tam Ruth'a göre bir yerdi ve belki de onu kütüphanede görürdü. Kütüphanelerin usullerini bilmediği için, bir Fransızı andıran o tatlı çehreli kız kendisine müracaat kısmının yukarı katta olduğunu söyleyene kadar, bitmez tükenmez hikâye kitapları rafları arasında dolaştı durdu. Masadaki adama ne soracağını da iyice bilmiyordu, o yüzden de serüvenlerine, felsefe kitaplarının bulunduğu bölümde başladı. Felsefe kitaplarından bahsedildiğini duymuştu ama felsefe hakkında bu kadar çok kitap yazılmış olabileceğini tasavvur etmemişti. Ağır ciltlerin altında bel veren yüksek raflar karşısında aciz kaldığını hissetti, aynı zamanda da kamçılandı. Burada, onun beyin kuvvetine yetecek kadar çok iş vardı. Matematik bölümünde, trigonometriye ait kitaplar buldu, sayfaları çevirdi ve hiçbir anlam taşımayan formüllere, rakamlara baktı durdu. Martin okuma bilirdi, ama buradaki sözler ona yabancı gelmişti. Norman'la Arthur bu sözlerden anlıyordu. Onları bu sözlerden bahsederken dinlemişti, hem onlar Ruth'un kardeşleriydi. Kitapların bulunduğu bölümden ümitsizlik içinde ayrıldı. Kitaplar sanki her yönden üzerine basıp onu eziyormuş gibi geldi. İnsan bilgisi hazinesinin bu kadar kocaman bir yığın teşkil edebileceği hiçbir zaman hayalinden geçmemişti. Korkmuştu. Beyni bütün bunların üstesinden nasıl gelebilecekti. Sonra, bu bir-

gilerin üstesinden gelen başka adamlar, pek çok adamlar bulunduğunu hatırladı ve onların beyinlerinin yapabildiğini, kendi beyninin de başarabileceğine yemin ederek için-den koskocaman bir and içti.

Ve böylece, hikmetlerin istif edildiği raflara bakıp, bazen ümitsizliğe kapılarak, bazen sevinç duyarak dolaşmağa devam etti. Karışık kitaplara ait bir bölümde, «Norrie'nin Kısaltması» adlı kitap bir bakıma onun alışık olduğu bir dildeydi. Kitap da Martin de denize aitti. Daha sonra bir «Bowditch» ve Lecky ile Marshall'dan kitaplar buldu. Tamam işte; kendi kendine navigasyon öğrenecekti. İçkiyi bırakıp sıkı çalışacak ve kaptan olacaktı. O anda Ruth kendisine adamakıllı yaklaştı. Kaptan olunca onunla (eğer kabul ederse) evlenebilirdi. Eğer istemezse, eh - o da onların arasında, Ruth'un varlığı sayesinde iyi bir hayat sürer ve tabii evlenmese bile yine de içkiyi bırakırdı. Sonra bir kaptanın hizmet etmek zorunda bulunduğu iki efendi, sigortacılar ve armatörler aklına geldi; çıkarları taban tabana zıt olan bu iki efendi gurubunun her ikisi de onu mahvedecekti ve mahvetmek de onların elindeydi. Gözlerini odada dolaştırdı ve on bin kitabı hayal ederek gözlerini yumdu. Hayır; artık onun için deniz diye birşey yoktu. Bütün bu kitap zenginliği içinde kuvvet vardı ve eğer o büyük işler yapacaksa, bunu karada yapmalıydı. Üstelik kaptanların denizlerde karılarını da yanlarına almalarına izin verilmiyordu.

Öğle, sonra da akşam oldu. Yemek yemek aklına gelmedi ve görgü hakkındaki kitapları aramağa devam etti; zira aklını mesleği dışında, çok basit ve somut bir problem uğraştırıp duruyordu: «Bir genç bayanla tanışırsan ve genç bayan tekrar uğramanı isterse, tekrar ne zaman uğrayabilirsin?» İşte o bu problemi kendi kendine şu şekilde ifadelendiriyordu. Ama kendine lâzım olan rafı bulduğu zaman da sorusunun cevabını boşu boşuna aradı. Görgüsünün tuttuğu engin yer ve kibar sosyetedeki insanlar arasındaki etiketli davranışlar onu afallattı. Araştır-

masından vazgeçti. Terbiyeli olabilmek için insanın bütün zamanını vermesi gerektiğini ve kendisinin terbiyeli olmayı öğreninceye kadar bir hazırlık devresi geçirmesi gerektiğini anladığı halde, istediğini bulamamıştı.

Odadan çıkarken, masadaki adam, «Aradığınızı buldunuz mu?» diye sordu.

Martin, «Evet efendim,» diye cevap verdi. «Kütüphaneniz çok güzel.»

Adam onaylar yollu başını salladı. «Sizi burada sık sık görmek bizi memnun eder. Denizci misiniz?»

Martin, «Evet efendim,» diye cevap verdi. «Ben de tekrar gelirim.»

Merdivenlerden inerken, kendi kendine, «Peki bunu nasıl da bildi?» diye sordu.

Sokağa çıkıp, ilk bloka kadar sert, dimdik ve beceriksiz adımlarla yürüdü, nihayet düşünceleri içinde kendini unutup, bütün ihtişamiyle o saiıntılı yürüyüşüne tekrar kavuştu.

6. BÖLÜM

Martin Eden, açlığa benzeyen müthiş bir huzursuzluk içindeydi. Hayatını o narin elleriyle bir dev gibi kavramış olan kızı görmeğe susamıştı. Onu arayacak kuvveti kendinde bulamıyordu. Çok erken aramış, böylelikle de görgü denen o korkunç şeyi, fena halde bozmuş olmaktan korkuyordu. Oakland ve Berkeley kütüphanelerinde uzun saatler harcamış, kendisinin, kızkardeşi Gertrude ile Marian'ın ve Jim'in kütüphaneye üye olmaları için, üye kayıt kartları doldurmuş, Jim'i de buna ancak birkaç şişe bira pahasına razı edebilmişti. Kitap alabilmek için kendisine verilen dört kartı elde ettikten sonra, hizmetçi odasındaki gaz lâmbasını geç vakitlere kadar yakmış, bu yüzden de Mr. Higginbotham kendisinden haftada elli sent fazla para kesmişti.

Okuduğu bir sürü kitap huzursuzluğunu bilemekten başka işe yaramamıştı. Bütün kitapların her sayfası, bilgi alanına açılan ufacık birer delikten farksızdı. Açlığı, okudukça daha fazla artıyordu. Üstelik nereden başlayacağını da bilmiyor ve hazırlıksız bulunuşu kendini devamlı olarak hissettiriyordu. Her okuyucunun bilmesi gerektiğini açıkça anladığı en genel müracaat yerlerini dahi bilmiyordu. Aynı şey, kendisini zevkten deli eden, okuduğu şiirler için de varitti. Swinburne'ün şiirlerinden, Ruth'un kendisine verdiği kitapta bulunanlardan daha fazlasını okudu; ve «Dolores» i iyice anladı. Ama herhalde Ruth bunu anlamamış diye karar verdi. Kibar bir hayat yaşayan Ruth nasıl anlayabilsindi onu? Sonra Kipling'in şiirlerine döndü ve bu şiirlerde, kendisinin bildiği şeyleri kavrayarak canlılık, oynaklık ve ihtişam onu alıp sürükledi. Adamın hayatla olan duygudaşlığına ve insanın tâ içerlerine sokulan psikolojisine hayran oldu. «Psikoloji», Martin'in dağarcığına katılmış yeni bir kelimeydi. Bir sözlük satın almış, bu iş de onun birikmiş parasını azaltıp, daha fazla para bulmak için denize açılmak gününü yakınlaştırmıştı. Sonra bu iş, parayı pansiyonerleri yoluyla kazanmayı tercik edecek tipte olan Mr. Higginbotham'ı kızdırmıştı.

Martin, gündüzleri Ruth'un oturduğu ev dolaylarına yaklaşmağa cüret edemiyordu, ama gece olur olmaz bir hırsız gibi gizli gizli Morse'ların evinin etrafında dolaşıyor, kaçamak bakışlarla pencereleri gözetleyip, Ruth'u barındıran duvarlara sevgi dolu gözlerle bakıyordu. Kaç kere Ruth'un kardeşleri tarafından yakalanmasına ramak kalmıştı. Bir keresinde de Mr. Morse'un ardı sıra şehrin aşağısına kadar sürüklenmiş, aydınlık sokaklarda adamın yüzünü inceleyerek hep, ah bir ölüm tehlikesiyle karşılaşsalar da kendisi atılıp onun babasını kurtarsa diye içinden geçirmişti. Bir başka gece de, ikinci kat pencerelerinden birinde bir an için Ruth'u görüp, tuttuğu nöbetin mükâfatını almıştı. Onun yalnız başıyla omuzlarını ve bir ayna karşısında saçlarını yapmak için kaldırdığı kollarını görmüş-

tü. Sadece bir an için görebilmişti, ama bu onun için uzun bir andı ve damarlarındaki kanı tutuşturup kaynatmağa yetmişti. Sonra Ruth perdeyi indirmişti. Ama bu onun odasıydı - bunu öğrenmişti; bundan böyle de sık sık oraya gelip, sokağın karşı tarafındaki bir ağacın gölgesine saklanarak habire sigara içer olmuştu. Bir akşam da bir bankadan çıkan Ruth'un annesini görmüş ve Ruth'u kendisinden ayıran korkunç mesafenin bir başka delilini elde etmişti. Ruth, bankalara iş gören bir sınıftandı. Halbuki kendisi hayatında bir kere bile bir bankanın içine adımını atmış olmadığı gibi, kafasında da buna benzer kurumların sadece çok zengin ve çok kudretli kimseler tarafından ziyaret edildiğine dair bir fikir vardı.

Martin Eden, bir bakıma mânevi bir ihtilâl geçirmişti. Ruth'un temizliği ve saflığı onda bir tepki yaratmış ve Martin Eden, içinden bir sesin temiz olmak gerek diye haykırdığını duymuştu. Eğer Ruth'la aynı havayı teneffüs etmeğe lâyık olmak istiyorsa temiz olmak gerekiyordu. Dişlerini diş fırçasıyla, ve ta bir eczane vitrininde bir tırnak fırçası görüp de onun ne işe yaradığını anlayıncaya kadar, ellerini de bir bulaşık fırçasıyla fırçaladı. Tırnak fırçasını satın alırken tezgâhtar onun tırnaklarına bakıp bir de tırnak törpüsü teklif etti ve böylece Martin Eden bir tuvalet eşyasına daha sahip oldu. Kütüphanede, vücut bakımına dair bir kitaba rastladı ve hemen Jim'i hayretten hayrete düşüren yeni bir huy çıkararak, her sabah soğuk suyla banyo yapmaya başladı; bu işten dehşete düşen ve bu gibi fazla süslü fikirlere pek rağbet etmeyen Mr. Higginbotham ise Martin'den ilâveten bir su parası kessin mi, kesmesin mi diye bu konuyu kafasında ciddi olarak münakaşa etti. Martin, buruşuk pantalonları konusunda da büyük bir adım attı. Bu konuda artık uyanmış olduğu için, işçi sınıfının giydiği, dizleri çuvala dönmüş pantolonlarla, işçi sınıfının üstündeki erkeklerin giydiği pantalonlardaki dizden ayağa kadar inen dümdüz çizgi arasındaki farkı çabucak farketti. Ayrıca bunun sebebini de öğrenip ütü

ve ütü tahtası aramak için kızkardeşinin mutfağının altını üstüne getirdi. Başlangıçtaki serüvenleri kötü oldu ve pantalonunu bir daha işe yaramayacak şekilde yakıp bir yenisini almak zorunda kaldı. Bu masraf da denize açılma gününü daha çok yakınlaştırdı.

Fakat reform, sadece dış görünüşte kalmayıp, derinlemesine olmuştu. Hâlâ sigara içmeğe devam ediyordu, ama içki içmiyordu artık. O zamana kadar Martin Eden içki içmeyi erkeklere en çok yakışan şey diye görüyor ve birlikte içtikleri çoğu kimse sızıp masanın altına yuvarlandığı halde, kendisinin ayık kalmasını sağlayan dayanıklılığı ile övünüyordu. Artık ne zaman bir denizci arkadaşına rastlasa, ki San Francisco'da da bu arkadaşları pek boldu, birbirlerine yine eskiden olduğu gibi hitap ediyorlar, fakat Martin kendine ya hafif bir bira, ya da bir portakallı gazoz ısmarlıyor ve diğerlerinin kendisine ufak yollu takılmalarına ses etmeden katlanıyordu. Onlar sarhoş olurlarken, Martin onları inceliyor ve içlerindeki hayvanlığın nasıl kabarıp onları avucuna aldığını görerek, artık onlara benzemediği için Tanrıya şükrediyordu. Belirli bir miktar içtikten sonra kendilerini unutuyorlar ve bir defa da sarhoş oldular mı o sönük, budala ruhları tanrıların ruhuyla aynı düzeye ulaşıp, herbiri kendi sarhoş arzular cennetinin birer hâkimi kesiliyordu. Martin için artık sert içki ihtiyacı diye birşey kalmamıştı. O artık yepyeni ve daha derin sarhoş olma yolları bulmuştu - kendisine aşkı tanıtıp, yüksek ve ebedi hayatı gösteren Ruth'la sarhoş oluyordu; beyninin içine, onu kemiren onbinlerce ihtiras kurdu sokan kitaplarla sarhoş oluyordu; ve kendisine eskisinden daha üstün bir sıhhat kazandırıp, bütün vücudunun fiziki hayatiyetle dolup taşmasını sağlayan, yeni yeni elde ettiği temizlik kavramıyla sarhoş oluyordu.

Bir gece, kör talih belki rastlar da onu görürüm diye tiyatroya gitti ve oturduğu ikinci balkondan onu gerçekten de gördü.

Ruth'un yanında kardeşi Arthur ile saçları karmakarışık, gözlüklü, garip bir delikanlı olduğu halde salona girdiğini gördü ve Ruth'un yanındaki garip delikanlı onda hemencecik bir vesvese ve kıskançlık uyandırdı. Ruth'un, orkestraya en yakın sıradaki yerine oturduğunu gördü; o gece Martin Eden Ruth'a ait daha fazla birşeyler de gördü - bir çift beyaz zarif omuzla, uzaktan buğulu gibi duran, donuk altından bir yığın saç. Ama ondan başka gören gözler de vardı, nitekim ikide bir çevresinde oturanlara bakarken, önündeki sırada, oniki koltuk yanda oturan iki genç kızın kendisine cüretkâr gözlerle bakıp gülümsediklerini farketti. Martin her zaman için yumuşak huylu olan bir insandı. Terslemek onun elinden gelmezdi. Eskiden olsa, bu tebessümlere tebessümle karşılık verip, daha da ileri gider, gülümsemeleri teşvik ederdi. Ama şimdi durum başkaydı. Yine de tebessümlerine karşılık verdi, ama hemencecik bakışlarını başka tarafa çevirip, ondan sonra bir daha da bilerek hiç bakmadı. Yalnız birçok seferler, kızların varlığını unuttuğu için, onların tebessümlerini ister istemez gördü. Kendisini bir günde iki ayrı işe zorlıyamazdı, ama yaradılışından gelen yumuşaklığı da bozamazdı; onun için bu gibi durumlarda, kızlara insan arkadaşlığının bütün sıcaklığı ile tebessüm etti o da. Kızların ona dişice bir teklifte bulunduklarının farkındaydı, ama şimdi durum başkaydı. Tâ uzakta, orkestranın orada, bütün dünyada tek olan kadın vardı ve bu kadın, Martin'in sınıfından olan bu iki genç kızdan o kadar başkaydı, aralarında o kadar korkunç bir fark vardı ki, kalbinde kızlara karşı bir acıma, bir burkulma duydu. Kalbinden. keşke onlar da onun mükemmelliğine, haşmetli görünüşüne ufak çapta da olsa, sahip olsalardı diye geçirdi. Kendisine kur yapıyorlar diye bu kızları dünyada incitemezdi. Kızların kur yapışı onu gururlandırmamıştı; bu alçak gönüllülüğünden ötürü hattâ azıcık utanç bile duydu. Eğer Ruth'un sınıfından olsaydı, bu kızlardan hiçbir teklif gelmeyeceğini biliyordu; kızların kendisine her bakı-

şında da, kendi sınıfının parmaklarının yakasına yapışık onu aşağı çektiğini hissetti.

Son perdede, Ruth'u geçerken görmek amacıyla, daha perde inmeden yerinden kalktı. Dışarıda, yaya kaldırımında her zaman bir sürü insan olurdu, o da kasketini gözlerine kadar indirip, Ruht görmesin diye birinin omuzu arkasına siper alabilirdi. İlk kalabalıkla birlikte tiyatrodan çıktı; ama iki kız dışarı çıktığında kendini henüz saklayamamıştı. Kızların kendisini aradıklarını biliyordu; o an için kadınları kendisine çeken şeye lânet etti. Kızların kaldırımı geçip, dip tarafa doğru yaklaştıklarını görünce, keşfedileceğini anladı. Kalabalığın sıkışık olduğu, Martin'in durduğu yerde yavaşladılar. Kızlardan biri ona süründü ve anlaşılan ilk defa olarak farketti onu. Bu, meydan okurcasına bakan siyah gözleri bulunan, zarif bir esmer kızdı. Martin'e gülümsediler, Martin de onlara gülümsedi.

«Merhaba.» dedi.

Bu otomatik bir şekilde olmuştu. Martin bu lâfı, daha önce buna benzer ilk karşılaşmalarda pek çok kereler söylemişti. Üstelik başka türlü de yapamazdı zaten. Yaradılışındaki büyük hoşgörürlük ve sempati başka türlü yapmasına imkân vermezdi. Siyah gözlü kız memnun bir şekilde, merhaba dercesine gülümsedi ve duraklar gibi oldu; öbür taraftan koluna girmiş olan arkadaşı kıkırdadı ve o da duraklar gibi oldu. Martin kafasını hızla çalıştırdı. Ruth'un gelip de onu orada kızlarla konuşurken görmesi hiç de doğru olmazdı. Gayet tabii bir şekilde, siyah gözlü olanın yanına geçip onunla birlikte yürüdü. Ne beceriksizlik göstermiş, ne de dili tutulmuştu. İşte şimdi o kendi ortamını bulmuştu. Bu gibi çabuk hareketli maceralarda, ahbaplığı ilerletmek için başlangıç niteliğinde olan, iğneleyici, argo ile dolu şakalaşmalarda kendini adamakıllı gösterdi. Kalabalığın önemli kısmının ileriye doğru gittiği köşeye vardıklarında, karşı kaldırıma geçmek için kaldırımın kenarına doğru yöneldi. Ama siyah gözlü kız onun

kolunu yakaladı ve bir yandan arkadaşını ardınca sürüklerken, bir yandan da bağırdı :

«Hop dedik, Bill! Acelen ne? Bizi bu kadar çabuk silkeleyecek değilsin ya?»

Martin gülerek durdu ve onlara döndü. Kızların omuzları üzerinden lâmbaların altında hareket eden kalabalığı görebiliyordu. Kendi bulunduğu yer o kadar aydınlık değildi, onun için, kendisi görünmeden, Ruth'un geçtiğini görebilirdi. Ruth mutlaka geçecekti, zira bu yol evlerine gidiyordu.

Başıyla siyah gözlüsünü işaret ederek, kıkırdayan kıza:

«Adı ne bunun?» diye sordu.

Cevap şiddetli oldu:

«Kendisine sor.»

Martin bütün vücuduyla söz konusu olan kıza dönerek :

«Neymiş bakalım?» diye sordu.

Kız, «Sen daha kendi adını söylemedin ki.» diye cevap verdi.

Martin gülümseyerek, «Sen de sormadın ki?» dedi. «Üstelik ilk zırıltıyı da tahmin ettin. Pekâlâ, pekâlâ, adım Bill.»

«Öf, hadi be sen de.» Kız ihtiraslı, davetkâr gözlerini Martin'in gözlerine dikti. «Sahi nedir adın, allahaşkına?.»

Kız tekrar baktı Martin'e. Cinsiyet ortaya çıkalı beri, bütün yüzyıllar boyunca **kadınlar en iyi, gözleriyle konuşmuşlardır.** Martin de kayıtsız bir tavırla kızı ölçüp biçerek, eğer ileri giderse kızın nazlanıp cilve yaparak gerileyeceğini, eğer yüreksizlik gösterirse oyunu bırakacağını anladı. Üstelik Martin de insandı ve kızın çekiciliğine kapılabileceğini biliyordu. Bir yandan da benliğinin kızın yaltaklanışındaki inceliği takdirden öteye gidemiyeceğinin farkındaydı. Oh, bütün bunları biliyor, onları da A dan Z ye kadar çok iyi tanıyordu. Her ikisi de azıcık para alabilmek için ağır iş yapıyorlar, insanın daha kolay yollardan para kazanmak için kendini satışını hakir buluyorlar-

dı. Hayat çölünde bir çimdik saadete susamıştı her ikisi de; ve her ikisini de bitmez tükenmez çilelerin çirkinliğiyle ondan daha da müthiş bir sefaletin karanlık çukuru arasında kumar oynamaktan ibaret bir gelecek bekliyordu; bu karanlık çukura götüren yol ise, daha paralı olmasına rağmen, daha kısa bir yoldu.

Martin başını sallayarak, «Bill,» diye cevap verdi. «Tabii, Pete ve Bill, başka adım da yok.»

Kız, «Numara yapmıyorsun ya?» diye sordu.

Öteki, «Hiç de Bill değil,» diye lâfa karıştı.

Martin, «Sen nereden biliyorsun?» diye sordu. «Daha evvel görmüşlüğün yok ki beni.»

«Yalan söylediğini anlamak için daha evvel görmüş olmama lüzum yok.» diye cevap verdi öteki.

Birinci kız, «Sadece Bill, öyle mi?» diye sordu.

Martin, «Bil yeter,» diye tasdik etti.

Kız Martin'in kolunu tutup, şaka yapar gibi sarstı:

«Yalan söylediğini biliyordum, ama yine de bana iyi bir insansın gibi geliyor.»

Martin davet eden eli yakaladı ve bu elin avucundaki, kendisine yabancı olmayan izleri, bozuklukları hissetti:

«Konserve fabrikasında ne vakit çalıştın sen?» diye sordu.

Kızların ikisi de bir ağızdan: «Nereden biliyorsun?» dediler. «Falcı mıydın sen?»

Ve onunla kızlar arasında aptal kafaların budalaca konuşmaları sürüp giderken, Martin Eden'in gözlerinin önünde yüzyılların hikmetlerini saklıyan kütüphane rafları dikildi. Bu hayalin uygunsuzluğuna acı acı gülümserken, aklına şüpheler hücum etti. Ama iç dünyasındaki hayalle, dış dünyada sürüp giden şakalar arasında, tiyatrodan akın akın çıkan kalabalığı gözlemekten de geri kalmadı. Derken ışıkların altında, kardeşiyle, o gözlüklü garip delikanlının arasında olduğu halde Ruth'u gördü ve sanki kalbi duracak gibi oldu. Bu anı çok beklemişti.

Ruth'un kraliçelerinkine benzeyen başında, bu başı

saklayan, hafif, tüy gibi yumuşak bir şeyin bulunduğunu farkedip, vücudunun zarif hatlarının, arabasının ve eteklerini tutup kaldıran elin ihtişamını görebildi; ondan sonra Ruth kayboldu ve Martin, elbiselerini güzelleştirmek uğruna ucuz şeyler takıp takıştırmış, ucuz esvap, ucuz kurdelâlar içinde, parmaklarında ucuz yüzüklerle temiz ve kibar olmak için trajik çabalar harcayan konserve fabrikası işçisi kızlara bakakaldı. Birisinin kolunu çekiştirip:

«Uyansana Bill! Ne oluyor sana?» dediğini duydu.

Martin, «Ne dedin?» diye sordu.

Esmer kız başını silkerek, «Oh, hiç» dedi. «Sadece dedim ki..»

«Ne?»

«Eğer bir centilmen arkadaş bulabilirsen, diyorum - (arkadaşını göstererek) onun için, iyi olurdu, sonra da gider bir yerde dondurmalı gazoz veya kahve ya da başka bir şey içerdik.»

Martin Eden'e, birdenbire ruhi bir gönül bulantısı geldi. Ruth'tan buna geçiş çok âni olmuştu. Önünde duran kızın cesur, meydan okuyan gözlerinin yanında, Ruth'un saflığın ölçülmez derinliklerinden kendisine bakan, bir azizeninki kadar duru, aydınlık, gözlerini gördü. Her nasılsa, içinde bir kuvvetin kaynadığını hissetti. Kendisi bundan daha iyi idi. Hayat, düşünceleri dondurma ile bir centilmen arkadaşın ötesine geçemeyen bu kıza ifade ettiğinden daha fazlasını ifade ediyordu ona. Şimdiye kadar, düşünceleri içinde herkesten gizli bir hayat yaşamış olduğunu hatırladı. Bu düşüncelerini başkalarıyle paylaşmak istemiş, fakat bunları anlamaya yeterli ne bir kadın bulabilmişti, ne de bir erkek. Arasıra anlatmaya çalışmış, fakat düşünceleri, dinleyenleri şaşırtmaktan başka bir işe yaramamıştı. Demek ki, düşünceleri onlardan ileri imiş, diye düşündü, şu halde o da onlardan ileri gitmeliydi. İçindeki kuvvetin damarlarında dolaştığını hissetti ve yumruklarını sıktı. Mademki hayat kendisi için daha fazla bir şey ifade ediyordu, şu halde hayattan daha fazlasını istemek de ona dü-

şüyordu, ama bunu öylesine bir arkadaşlıktan elde etmeyi bekleyemezdi. Bu cesur siyah gözlerin ona sunabileceği hiç birşey yoktu. Bu gözlerin ardındaki düşünceleri biliyordu o - dondurma ve herhangi başka şey. Halbuki o siyah gözlerin yanında duran ve bir azizeninkileri andıran gözler - bu gözler ona, onun bildiği her şeyi ve tahmininden fazlasını sunuyordu, bu gözler ona kitapları sunuyordu, tabloları sunuyordu; bu gözler ona güzelliği ve sükûnu, yüksek hayat katındaki bütün inceliği sunuyordu. Martin Eden, siyah gözlerin ardındaki her düşüncenin işleyişini biliyordu. Bir saatin işleyişi gibi, her çarkın dönüşünü görebilirdi. Bu gözler insanı zorlamıyordu, ama, kasvetli bir mezar gibi dar, insanı sıkan birşeyler vaadediyordu ve bu vaadin ucunda bir mezar bekliyordu. Halbuki azizenin gözlerinde esrar vardı, akıl almaz harikalar ve ebedî hayat vaadediyordu bunlar. Martin Eden bu gözlerdeki ruhun bir an içinde çakıp sönen aydınlıklarını gördü; aynı zamanda kendi ruhunun aydınlıklarını da.

Yüksek sesle, «Programa uymayan bir tek şey var,» dedi. «Benim randevum vardı.»

Kızın tutuşan gözlerinde hayal kırıklığı beliriverdi:

«Hasta bir arkadaşınla oturacaksındır herhalde, değil mi?» diye alay etti.

«Hayır, yalan değil, hakikaten randevum var, bir..» duraklادı, «bir kızla.»

Kız açık yüreklilikle sordu: «Beni atlatmıyorsun ya?»

Martin, kızın gözlerinin içine baktı ve cevap verdi: «Yalan dolan yok bende. Peki niçin başka bir zaman buluşmayalım senle? Daha adını söylemedin bana. Hem nerede oturuyorsun sen?»

Kız yumuşayarak, «Lizzie» diye cevap verdi. Vücudunu Martin'inkine yaslarken, eliyle de kolunu sıktı, «Lizzie Connolly. Beşinci caddeyle, Market sokağı kavşağında oturuyorum.»

Martin iyi geceler dilemeden önce birkaç dakika daha

konuştu. Doğru evine gitmedi; her zaman nöbet beklediği ağacın altından pencereye baktı ve mırıldandı:

«O randevu seninleydi Ruth. Randevumu sana saklamıştım.»

7. BÖLÜM

Ruth Morse'la ilk tanıştığı geceden beri, okumaktan başını kaldıramadığı bir hafta geçmiş olmasına rağmen, hâlâ onu aramağa cesaret edemiyordu. Zaman zaman aramak için kendi kendine cesaret vermiş, fakat zihnine hücum eden şüpheler yüzünden kararından vazgeçmişti. Aramak için hangi zamanın uygun olduğunu bilmiyordu, bunu kendisine söyliyecek kimse de yoktu; tamir edilemez bir hatâya düşmekten korkuyordu. Eski arkadaşlarıyla eski yaşayış tarzını silkip attığı ve yeni arkadaşlar da edinmediği için, okumaktan başka yapacak bir işi kalmamıştı; o da okumağa, kuvvetli olmayan birkaç düzine gözü mahvedecek kadar çok saat verdi. Ama onun gözleri kuvvetliydi ve bu gözler son derece kuvvetli bir vücuttan destek alıyordu. Üstelik de dinlenmiş bir kafası vardı. Kitaplardaki soyut düşünce gözönüne alındıkta, zihni bütün hayatı boyunca dinlenmiş bir halde kalmıştı ve ekime hazırdı. Çalışmaya hiç yorulmamış olan bu zihin, kitaplardaki bilgiyi, sanki keskin dişlerle, bir daha bırakmamacasına ısırıp yakalıyordu.

Hafta sonunda, ona sanki yüzyıl yaşamış gibi geldi ve sanki eski hayatı ile bu hayatı içinde yaşadığı fon çok, pek çok uzaklarda kalmıştı. Ama, hazırlıksız oluşu yüzünden de afallamıştı. Yıllarca süren bir hazırlık ihtisası gerektiren kitapları okumaya kalkışıyordu. Bugün antik felsefeye dair bir kitap okuyor, ertesi gün ültra - modern felsefeye ait bir kitap, öyle ki, zihni fikirleri arasındaki çatışma ve çelişkilerle karmakarışık oluyordu. Ekonomist-

lere dair okudukları da öyle. Kütüphanenin raflarından birinde, Karl Marx, Ricardo, Adam Smith ve Stuart Mill'i buldu. Bunların, birbirlerinin fikirlerinin artık terkedildiği hakkındaki karışık formülleri ise, ona hiçbir ipucu vermedi. Şaşkınlıktan serseme dönmüştü, ama yine de öğrenmek istiyordu. Onda, ekonomi, endüstri ve politikaya karşı bir gün içinde bir ilgi belirmişti. City Hall Parkından geçerken, kalabalık bir insan grubunun ortasında, yarım düzine adamın, kızarmış yüzleriyle ve yüksek sesle ciddi ciddi bir tartışma yaptıklarını gördü. Dinleyiciler arasına katıldı ve halk filozoflarının ağzından, yeni, yabancı bir dil işitti. Adamlardan biri, bir serseri, bir tanesi tahrikçi, bir üçüncüsü hukuk talebesiydi, geri kalanlar ise, ağzı kalabalık işçilerden ibaretti. İlk defa sosyalizmden, anarşizmden, tek vergi usulünden bahsedildiğini duydu ve birbirine zıt sosyal felsefeler bulunduğunu öğrendi. Kendisine yeni gelen yüzlerce teknik terim işitti; bunlar, kendi cılız okuyuşları sırasında hiç dokunmadığı düşünce alanlarına ait terimlerdi. Bu yüzden de delilleri yakından izleyememiş, acaip ifadelere bürünmüş olan fikirler üzerinde sadece tahmin yürütebilmiş ve bunları karine ile çıkarmağa çalışmıştı. Sonra bir de siyah gözlü bir garsonla, sendikaya bağlı bir fırıncı vardı; garson bir teosofist, fırıncı da bir agnostik idi. Bir ihtiyar ise «olan herşey doğrudur» diye acaip bir felsefe ile herkesin ağzını bir karış açık bırakırken, bir başka ihtiyar da, kosmoz ile, baba atom, ana atom hakkında bitmek tükenmek bilmeyen bir nutuk çekiyordu.

Birçok saatler geçtikten sonra, oradan ayrılan Martin Eden, âdeta mankafa olmuştu. Alışık olmadığı düzinelerle kelimenin açıklamalarını arayıp bulmak için hemen kütüphaneye koştu. Kütüphaneden çıktığında, koltuğunun altında dört cilt vardı: Madam Blavatsky'nin, «Gizli doktrin» i, «İlerleme ve Fakirlik» i, «Sosyalizmin Özü» ve «Din - İlim Harbi» adlı eserleri. Ne yazık ki, önce «Gizli Doktrin» den başladı. Her satır, anlamadığı birtakım çok heceli ke-

limelerle karıncalanıyordu. Yatağında doğrulup oturdu ve sözlüğü kitaptan daha çok eline aldı. O kadar çok yeni kelimeye bakmıştı ki, bunlar yeniden geçtiğinde, anlamlarını unuttuğu için, tekrar bakması gerekiyordu. Bir plân düşünüp, yeni kelimelerin karşılıklarını bir not defterine yazmaya başladı ve bu kelimelerle sayfalar doldurdu. Ama yine de anlayamadı onları. Sabahın üçüne kadar okudu. Kafası karmakarışık olmuş, ama metindeki esaslı bir düşünceyi bile kavrayamamıştı. Başını kaldırdı ve oda ona sanki denizdeki bir gemi gibi kalkıp yana yatarak tekrar suya gömülüyormuş gibi geldi. Sonra «Gizli Doktrin» i bir sürü küfürle birlikte odanın öbür ucuna fırlattı, gaz lâmbasını söndürüp sükûnetle uykuya daldı. Öbür üç kitapta da şansı yardım etmedi. Yetersiz veya zayıf olan beyni değildi; eğer düşünüş eğitimi görmüş olsa ve düşünmek için gerekli düşünüş araçlarından yoksun olmasa, bu beyin o düşünceleri kavrayabilirdi. O da bunu aşağı yukarı kestirdi ve sözlükteki bütün kelimelerin anlamlarını öğrenene kadar bir süre, sözlükten başka kitap okumamayı kafasına koydu.

Bununla beraber, şiirle avunuyor, en çok, anlaşılması daha kolay olan basit şairlerden zevk alarak, bol bol şiir okuyordu. O güzelliği severdi, şiirde de güzellik buluyordu. Şiir de müzik gibi, onu derin bir şekilde kamçılıyordu ve o, bunun farkında olmamasına rağmen, bu, onun zihnini ileriki daha zor çalışmalara hazırlıyordu. Zihni boş bir defter gibi, tertemiz olduğu için, okuyup hoşlandığı şiirlerin çoğu büyük bir çaba gerektirmeden, kıt'a kıt'a bu boş defterin sayfalarına kaydoluyor ve o okuduğu basılı kelimelerin güzellik ve müziğini içinden, ya da yüksek sesle tekrar etmekten büyük bir haz duyuyordu. Derken, bir kütüphanenin rafında, yanyana duran, Gayley'in «Klâsik Mitler» iyle, Bulfinch'in, «Age of Fable» ına rastladı. Bu ona, aydınlık getirdi, cehaletinin karanlıklarına büyük bir ışık tuttu ve Martin her zamankinden daha büyük bir istekle şiir okudu.

Kütüphanede, masadaki adam Martin'i o kadar sık görmüştü ki, artık iyice samimi hale gelmiş ve Martin girdiği zamanlar, onu bir baş eğmesi ve tebessümle karşılar olmuştu. İşte bu sebepledir ki, Martin de cür'etkârane bir şeye kalkıştı. Masanın üstüne bazı kitaplar yaymıştı; adam kartları damgalarken Martin'in ağzından :

«Şey, size sormak istediğim bir şey var.» kelimeleri dökülüverdi.

Adam gülümsedi ve dikkatini ona verdi.

«Bir genç kızla tanıştığınızda, kız sizden tekrar onu aramanızı istese, ne kadar zaman sonra arayabilirsiniz?»

Martin, sıkıntıdan doğan terle gömleğinin omuzuna yapıştığını hissetti.

Adam, «Vallahi, ne zaman olsa olur derim.» diye cevap verdi.

«Evet ama bu başka» diye Martin itiraz etti. «O - ben - şey yâni vaziyet şöyle: Belki orda bulamam onu. Üniversiteye gidiyor.»

«O zaman tekrar ararsınız.»

Martin, kendini artık tamamiyle diğerinin ellerine bırakmağa karar vererek, «Ne demek istediğimi anlatamadım ben,» diye kekeliyerek itiraf etti. «Ben, kaba - saba herifin biriyim, so'na hiç sosyete filân görmedim ben. Bu kızın durumunun benim durumumla alâkası yok; benim durumumun da onun durumuyla. Maskaralık etmiş olmuyorum ya, ne dersiniz?» diye acele sordu.

Öbürü, «Yo, yo, hiç de değil, emin olun,» diye itiraz etti. «Talebiniz her ne kadar müracaat bürosunun görevleri çerçevesi içine girmiyorsa da, size yardım etmek beni memnun edecektir.»

Martin, ona hayran hayran baktı :

«Bir yırtılabilsem, o zaman mesele kalmıyacak.» dedi.

«Anlıyamadım?»

«Yâni ben de öyle rahat konuşabilsem, nazik filân olabilsem demek istedim.»

Diğeri anladığını belli ederek, «Ha!» dedi.

«Aramak için en iyi vakit hangisi? Öğleden sonra mı? - Yemek vaktine çok yakın olmıyan bir zaman. Yoksa akşamleyin, ya da pazar günü mü?»

Kütüphane memuru aydınlık bir yüzle, «Söyleyeyim» dedi. «Telefonla arayın onu ve müsait zamanı öğrenin.»

Martin, kitaplarını toparlayıp gitmeğe hazırlanırken, «Öyle yaparım.» dedi.

Geri döndü ve sordu:

«Bir genç kızla konuşurken, - meselâ, Miss Lizzie Smith diyelim - «Mis Lizzie» mi dersiniz, yoksa «Miss Smith» mi?»

Kütüphane memuru yetkili bir ağızla «Miss Smith, deyin,» dedi. «Onu daha iyi tanıyıncaya kadar hep, Miss Smith deyin.»

İşte Martin Eden bu meselesini böylece halletti.

Martin'in ödünç aldığı kitapları ne zaman getirebileceği hakkında, kekeliyerek sorduğu suale, Ruth'un telefonun öbür ucundan verdiği cevap:

«Ne zaman isterseniz, gelin, öğleden sonraları hep evdeyim.» şeklinde oldu.

Ruth, Martin'i kapıda bizzat karşıladı ve kadın gözüyle, ütülü pantalonu ve ondaki iyiliğe doğru hafif, fakat gözden kaçmıyan değişikliği hemen farketti. Aynı zamanda Martin'in yüzü de Ruth üzerinde sarsıcı bir etki yapmıştı. Şu Martin'in sıhhati de çok müthiş bir şeydi ve sanki kuvvet dalgaları halinde ondan dışarı çıkıp, Ruth'a doğru yayılıyordu bu sıhhat. Ruth, Martin'in sıcaklığını hissetmek için ona yaslanmak arzusunun içinde yeniden kendini zorladığını hissetti ve onun varlığının kendi üzerinde yaptığı bu etkiye hayret etti. Buna karşılık Martin, tokalaşma ânında, Ruth'un elinin dokunuşuyla birlikte, içini saadetle dolu bir heyecanın kapladığını hissetti. Aralarında şu fark vardı: Martin, saçlarının dibine kadar kızardığı halde, Ruth'un arkasından, o eski beceriksiz yürüyüşüyle sendeliye tökezliye giderken, omuzları tehlikeli bir şekilde yalpa vuruyordu.

Oturma odasına bir kere oturduktan sonra, artık rahatça konuşmağa başladı - kendi umduğundan çok daha rahat bir şekilde. Ruth da onun işini kolaylaştırdı; bunu ona yaptıran şirin ruh ise Martin'in onu eskisinden daha çılgınca sevmesine sebep oldu.

Önce ödünç alınan kitaplardan, Martin'in bağlandığı Swinburne'den, anlayamadığı Browning'den bahsettiler ve konuşmayı konudan konuya sürükleyen, Martin'e nasıl faydalı olabileceği konusunda derin derin düşünen Ruth oldu. Bunu daha ilk karşılaşmalarından beri sık sık düşünmüştü. Ona yardım etmek istiyordu. Martin onda, şimdiye kadar hiç kimsenin uyandırmadığı bir acıma ve şefkat duygusu uyandırmıştı ve bu acıma duygusu Ruth'da analık duygusuyla bağlı olduğu oranda da, Martin için küçültücü olmaktan uzaktı. Acıma duygusunu uyandıran adam, kendisini kızlık korkulariyle sarsarak, zihnini garip düşünce ve duygularla doldurup, heyecan verecek kadar erkek olunca, Ruth'un bu duygusu da alelâde olmazdı. İşte Martin'in boynu kendisini yine eskisi gibi büyülüyordu ve ellerini bu boyun üzerine koymak düşüncesi, ona tatlı geliyordu. Yeni doğan bir aşkın bu kılığa bürünerek kendini dar bir çerçeve içinde gösterebileceği Ruth'un aklının köşesinden geçmezdi. Martin'in, kendisinde yarattığı heyecanın aşk olabileceğini de düşünemezdi. Ruth onunla sadece olağanüstü gizli kalmış mükemmelliklere sahip bir tip olarak ilgilendiğini düşündü, hattâ bunu biraz da kendi insan sevgisine yordu.

Ruth, Martin'i arzuladığını bilmiyordu; halbuki, Martin başka türlüydü. O, Ruth'u sevdiğini ve onu daha evvel hayatta hiçbir şeyi arzulamadığı bir şekilde arzuladığını biliyordu. Şiiri sırf güzel olduğu için seviyordu eskiden, ama Ruth'u tanıdı tanıyalı, engin aşk şiirleri alanına açılan kapı, Martin'in önünde ardına kadar dayanmıştı. Ruth, ona Gayley ve Bulfinch'in kazandırdığından da fazla bir anlayış kazandırmıştı. Bir hafta önce, üzerinde ikinci bir defa düşünmeyeceği bir mısra vardı: «Tanrının çılgın âşı-

ğını bir öpücük öldürüyor»; ama bu mısra şimdi zihnini kurcalayıp duruyordu. Bu mısranın ne hârika bir şey olduğunu düşündü ve gerçekliğine hayran oldu; Ruth'a bakarken de onun bir öpücüğü ile seve seve ölebileceğini anladı. Kendini Tanrının çılgın âşığı hissetti; hiçbir şövalyelik rütbesi ona bundan daha fazla gurur veremezdi. İşte nihayet hayatın mânasını veya ne için doğduğunu anlamıştı.

Ruth'u seyredip, dinlerken, düşünceleri daha cür'etli bir hal aldı. Kapıda, Ruth'un elinin, kendi eli üzerindeki tazyikiyle duyduğu vahşice hazzı zihninde yeniden canlandırdı ve bunun tekrarını özledi. Bakışları sık sık Ruth'un dudaklarına kayıyor, bu dudakları aç gözlerle özlüyordu. Ama bu özleyişte, kaba, veya şehvanî bir taraf yoktu. Bu dudakların kelimeleri söylerkenki hareketini seyretmek ona büyük bir haz veriyordu; bununla beraber bunlar, herhangi bir kadın veya erkeğin dudaklarına benzemiyordu. Bunların cevheri, alelâde insanın yaratıldığı hamurdan değildi. Bunlar, sâf ruhtan ibaret dudaklardı ve bunlara duyduğu arzu, kendisini diğer kadınların dudaklarına çeken arzudan tamamiyle farklı idi. Ruth'un dudaklarını öpebilir, kendi maddi dudaklarını onunkilerine dayayabilirdi, ama bu, ancak tıpkı Tanrının eteğini öpen bir kimsenin huşû içindeki, yücelmiş sıcaklığı ile olabilirdi. Değerleri kıymetlendirme konusunda içinde meydana gelen değişikliğin ve Ruth'a baktığı zaman gözlerinde parlayan ışığın, aşka düşmüş insanların gözlerinde parlayan ışıkla aynı olduğunun farkında değildi. Ne bakışlarındaki yakıcılığın ve erkekliğin, ne de bu bakışlardaki sıcak alevin Ruth'un ruhunda meydana getirdiği köklü değişikliğin farkındaydı. Ruth'un, Martin'in içine işleyen bekâreti, onun düşüncelerini serin yıldızlar katına yükselterek, heyecanlarını yüceltip, başka kılığa sokmuştu ve eğer Martin Eden, gözlerinden sıcak dalgalar halinde çıkıp, Ruth'un içine akarak orada aynı şekilde bir sıcaklık tutuşturan parlaklığın farkında olsaydı, heyecandan ürperirdi. Ruth, bu parlaklıktan

anlaşılmaz bir rahatsızlık duymuş ve birçok kereler bu parlaklık tatlı sokuluşuyla,neden olduğunu bilmediği halde, düşüncelerinin sırasını bozup, onu yarım kalan sözlerini toparlamak için çaba harcamak zorunda bırakmıştı. Ruth, her zaman çok rahat konuşurdu ve eğer bunun sebebinin Martin'in dikkati çeken bir tip oluşundan geldiğine karar vermemiş olsaydı, bu kesilişler, onun mutlaka çok şaşırtırdı. Ruth, işlenimlere karşı çok duyarlıydı, başka dünyalardan gelen bir seyyahın çekiciliğinin onu bu derece etkilemesi de hiç tuhaf değildi.

Bilinç altında hep Martin'e nasıl yardımcı olabileceği meselesi vardı, bundan dolayı da, konuşmayı o yöne çevirdi; ama sadece ilk gelen Martin oldu.

«Acaba sizden nasihat alabilir miyim?» diye başladı ve karış tarafta öylesine uysal bir isteklilik gördü ki, kalbi yerinden fırlayacak gibi oldu. «Hatırlarsanız eğer, geçen gelişimde size, nasıl konuşulacağını bilmediğim için kitaplar, vesaire hakkında konuşamadığımı söylemiştim değil mi? İşte, o zamandan beri hep kafamı çalıştırıyorum. Bir çok defalar kütüphaneye gittim, ama devirdiğim kitapların çoğunu kafam almadı. Galiba tâ başından başlasam daha iyi olacak. Şimdiye kadar hiç fırsat bulamamıştım. Tâ ufacıktan beri çok çalışmak zorunda kaldım, şimdi ise kütüphaneye gittiğimden beri kitaplara yeni bir gözle bakıyorum - yeni kitaplara da başka bir gözle bakıyorum - Biraz evvel öyle karar verdim ki ben okunması gerektiği gibi okumuyorum. Meselâ, kovboy kamplarında, gemilerin baş kasaralarında bulacağım kitapların, bu evde bulunan kitaplar gibi olmadığını bilirsiniz. İşte ben, okumak için bu gibi şeylere alıştım hep. Bununla beraber, - yalnız övünüyorum saymanın bununla - ben, beraber bulunup yaşadığım insanlardan farklıyım. Yani, birlikte seyahat ettiğim denizcilerden veya sığır çobanlarından - ben sığır çobanlığı da yaptım bir ara - daha iyiyim demek istemiyorum, ama her zaman kitap okumak, elime geçen her şeyi okumak hoşuma giderdi,

herneyse, onların çoğundan başka türlü düşünüyorum zannederim.

«Şimdi lâfı şuraya getirmek istiyorum ben. Ben hiç böyle bir eve girmedim şimdiye kadar. Bir hafta önce buraya geldiğimde, bütün bunları görünce, sizi görünce, annenizi, kardeşlerinizi, hepsini - doğrusu çok hoşuma gitti. Böyle şeylerden bahsedildiğini duymuştum, sonra kitaplarda da okumuştum buna benzer şeyler; evinize gelince de etrafıma baktım ki, kitaplar haklıymış. Ama peşine düştüğüm şey hoşuma gidiyordu benim. Onu istiyordum. Şimdi de istiyorum onu. Sizin bu evde içinize çektiğiniz hava gibi bir havayı teneffüs etmek istiyorum - kitaplarla, resimlerle dolu, içindeki insanların alçak sesle konuştuğu, insanların temiz olduğu, düşüncelerin temiz olduğu bir havayı. Benim hep teneffüs ettiğim havaya, pisboğazlık karışıktı, ev kirası derdi karışıktı, kavga, döğüş, sarhoşluk karışıktı, onların da bütün konuştuğu bunlardı işte. Siz annenizi öpmek için odanın öbür ucuna gittiğinizde, doğrusu bunun şimdiye kadar gördüğüm en güzel şey olduğunu düşündümdü. Hayatı çok gördüm ben, hem birlikte yaşadığım insanların çoğundan daha fazla gördüm. Görmek hoşuma gidiyor, hem daha da fazla görmek istiyorum, hem başka türlü görmek istiyorum.

«Hâlâ söylemek istediğim şeye gelmedim. Hah işte söylüyorum: Sizin bu evde yaşadığınız hayata ulaşmanın yolunu bulmak istiyorum ben. Hayatta sarhoş olmaktan, ağır işlerden, so'na, oradan oraya dolaşmaktan başka şeyler de var. Hah, işte, nasıl elde edicem bunu ben? İşe nerden sarılıp, başlıyayım? Kendime yol açmak istiyorum, hem iş zorluğa geldi mi, pek çok kimse yarışamaz benimle. Bir başladım mı, gece - gündüz çalışırım ben. Belki bunları size sormam tuhaf geliyordur. Belki de başvurmam gereken en son insansınız siz dünyada, ama sorabileceğim başka kimse tanımıyorum ki, - Arthur hariç tabii. Belki de ona sormam lâzımdı. Eğer..»

Sesi, gücünü kaybedip, yavaşladı ve kayboldu. Mera-

mını anlatmak için sağlam bir plân gerektiği şeklindeki korkunç bir ihtimalle karşı karşıya kalıp, acaba kendimi gülünç bir duruma mı düşürdüm endişesi ile duraladı. Ruth, hemen konuşmadı. Duraklamalarla kesilen bu kaba sözleri birleştirmeğe, bu konuşmadaki düşünce basitliği ile Martin'in yüzündeki ifadeyi uzlaştırmağa çalışıyordu; kendini tamamiyle buna vermişti. Bu gözlerden daha büyük bir kudret ifade eden gözlere hiç rastlamamıştı şimdiye kadar. Bu gözlerde, gözlerin sahibinin herşeyi yapabilecek yetenekte bir adam olduğunu okumuştu ve bu, onun düşüncelerini ifade edişindeki yetersizliğine hiç de uymuyordu. Ruth'un aklı bu mesele ile o kadar karışmıştı ve öylesine hızlı çalışıyordu ki, Martin'in düşüncelerindeki basitliği âdil bir ölçüye vurup da takdir edemedi. Bununla beraber, karanlıkta yolunu bulmak için didinen bu beyin onda, kudretli bir beyin izlenimi bırakmıştı. Ruth'a, sanki, yere bağlandığı zincirlerin altında çabalıyan, kıvranan bir devle karşı karşıya imiş gibi geldi. Konuştuğu zaman, yüzünü sempatik bir ifade kaplamıştı:

«Neye ihtiyacınız olduğunu siz kendiniz de anlıyorsunuz; tahsile ihtiyacınız var. Tekrar baştan başlayıp, ortaokulu bitirmeniz, sonra liseye ve üniversiteye gitmeniz lâzım..»

Martin, «Ama bu para ister.» diye onun sözünü kesti.

Ruth, «Oh!» diye bağırdı. «Bunu düşünmemiştim. Peki ama o zaman da akrabalarınız var ya, size yardım edecek biri yok mu?»

Martin, hayır anlamında başını salladı.

«Annem, babam öldü. İki kızkardeşim var, birisi evli, öbürü de yakında evlenecek sanırım. Sonra bir sürü de erkek kardeşim var, - en genci benim -, ama onların kimseye hayrı dokunmaz. Kendi başlarının çaresine bakmak için dünyayı arşınlayıp dururlar. En büyüğü Hindistan'da öldü. İkisi şimdi Güney Afrika'da, bir diğeri baline seferinde, biri de sirkle dolaşıyor - trapezcilik yapar. Galiba benim de onlardan farkım yok. Onbir yaşımdan beri kendi

başımın çaresine bakıyorum, annem ben onbir yaşındayken öldü. Kendi kendime çalışmak zorundayım, zannederim, hem benim öğrenmek istediğim, işe nerden başlıyacağım.»

«Bana kalırsa önce gramer öğrenmeniz lâzım. Grameriniz..» «Korkunç» diyecekti ama değiştirip, «Pek iyi değil.» dedi.

Martin kızardı ve terledi:

«Sizin anlamadığınız bir sürü kelimeler ve argolar konuştuğumu biliyorum. Ama benim bildiğim bütün kelimeler bunlar, konuşmak için. Kitaplardan toparladığım başka kelimeler de var kafamda, ama onları telâffuz edemiyorum, onun için de kullanmıyorum onları.»

«Onları kasdetmedim ben, başka şeyler söylüyorsunuz, yâni daha doğrusu, o kadar başka türlü söylüyorsunuz ki. Samimiyetimi mazur görürsünüz değil mi? Sizi incitmek istemem.»

Martin, Ruth'un samimiyetinden ötürü içinden şükrederken, «Yok, yok» diye bağırdı. «Boş verin. Bilmem lâzım, ben başkalarından öğreneceğime sizden daha iyi öğrenirim.»

«Pekâlâ, öyleyse, "Siz idin" diyorsunuz; «siz idiniz» olması lâzım. «Gördüm yerine «Görmüşüm» diyorsunuz. Sonra çift olumsuz kullanıyorsunuz.»

Martin sordu, «Çift olumsuz nedir?» Sonra da tevazuyla ilâve etti, «Görüyorsunuz ya, daha sizin açıklamalarınızı bile anlamıyorum ben.»

Ruth gülümsiyerek, «Korkarım, bunu daha açıklamadım,» dedi. «Çift olumsuz - durun başkayım - şey, meselâ, «never helped nobody» diyorsunuz. İki olumsuz bir olumlu yapar, bu bir kuraldır. «Never helped nobody» (1) demek,

(1) «Never helped nobody» cümlesi kelime kelime çevrilirse, «Hiç kimseye asla yardım etmemiştir.» anlamını verir ki, bu türkçe gramer bakımından doğrudur. Fakat ingilizce gramer kurallarına göre, bu yanlıştır. Doğrusu,

«not helping nobody» demektir, halbuki herhangi bir kimsenin, birisine hayrı dokunmuştur mutlaka.»

Martin, «Bu sefer oldukça açık,» dedi. «Bunu daha evvel hiç düşünmemiştim. Ama MUTLAKA birine hayrı dokunmuş olması gerekir demek de değildir, değil mi? Bana kalırsa, «never helped nobody», sadece herhangi birine hayrı dokunup dokunmadığını ifade etmemiş oluyor. Bunu daha evvel hiç düşünmemiştim, bir daha da söylemem.»

Ruth, Martin'in kafasının zehir gibi işleyişine hem şaştı, hem de buna memnun oldu. İpucunu elde eder etmez, sadece anlamakla kalmamış, aynı zamanda onun yanlışını da düzeltmişti.

«Bunların hepsini gramerde bulacaksınız,» diye devam etti «Konuşmanızda dikkatimi çeken başka birşey daha var. Söylememeniz lâzım geldiği yerde, «don't» (1) kullanıyorsunuz. «Don't», red ifadesidir ve iki kelime yerine kullanılır. Bu kelimeleri biliyor musunuz?»

Martin bir dakika düşündü ve cevap verdi: «Do not.»

Ruth başıyla doğruladı ve, «Siz "does not" yerine "don't" kullanıyorsunuz.»

Martin afalladı ve bunu pek kolay kavrıyamadı.

«Bir misal verin bana.» dedi.

«Şey,» Ruth düşünürken, kaşlarını çatıp dudaklarını büzdü. Yüzündeki ifade Martin'in hayranlığını her zamankinden fazla çekti. «Meselâ, «It don't do to be hasty» cüm-

---

ya, 'he never helped nobody', ya da, 'he helped nobody'-dir; bunu kelime kelime çeviririrsek, 'hiç kimseye yardım etti' cümlesini elde ederiz ki, bu da türkçe gramer kuralına uymaz. Şu hale göre ,ingilizce ve türkçe, olumsuz cümlelerini tersliklerini gözönüne almamız gerekmektedir. (Not helping nobody) ise hiç kimseye yardım etmiyor demektir. (Çevirenin notu).

(1) Don't, do not'ın kısaltılmış şekli olup, «değil» anlamına, birinci, ikinci tekil ve birinci, ikinci, üçüncü çoğul şahıslar için kullanılır. Does not ise, aynı anlamda, fakat üçüncü tekil şahıslar için kullanılır.

lesi (1) (Buradaki «don't u «do not» a çevirin, «It do not do to be hasty,» olur, ki bu da mânasızdır».

Martin bunu kafasında evirip çevirerek düşündü.

«Ruth, «Kulağınızı tırmalıyor mu?» dedi.

Martin tarafsızca, «Tırmalıyor diyemem,» diye cevap verdi.

Ruth, «Peki şimdi "tırmalıyor" sözü için neden "does" kullandınız da, "do" kullanmadınız?» diye sordu.

Martin yavaşça, «Yanlış geliyor,» dedi. «Ama ötekisi için bir şey diyemem. Herhalde benim kulağım sizinki kadar terbiyeli diil.»

Ruth tatlı bir sertlikle, «Diil» (2) diye bir kelime yoktur.» dedi.

Martin yeniden kızardı.

Ruth, «sonra, "been" (3) yerine, "ben" diyorsunuz,» diye devam etti. «Geldim» yerine, «gelirim» kullanıyorsunuz; üstelik kelimelerin sonlarını da korkunç bir şekilde buduyorsunuz.»

Martin, içinden bu kadar hârika bir kafanın önünde diz çökmesi gerektiği düşüncesini geçirdi, öne eğilerek, «Nasıl yâni?» dedi. «Nasıl buduyorum?»

«Kelimeleri veya son ekleri tamamlamıyorsunuz. S-o-n-r-a, sonra diye okunur ve yazılır. Siz bunu so'na diye telâffuz ediyorsunuz. Geliyor, gidiyordaki y-o-r da; «yor» diye okunur, siz ise bazen «yor» diye telâffuz ediyorsunuz, bazen de «r» yi kaldırıp; «yo» diye bırakıyorsunuz. Sonra baş harfleri de yutuyorsunuz bazen, meselâ - oh, herneyse şimdi bunların hepsini anlatmağa lüzum yok. İhtiyacı-

---

(1) Bu cümlenin doğrusu, 'It does not do to be hasty' dir! 'acele etmenin faydası yoktur' demektir.

(2) 'aint't' kelimesi, is not ,are not ve am not yerine Amerikan ingilizcesinde ve daha çok avam arasında kullanılır.

(3) Been, 'to be' (olmak) yardımcı fiilinin 'imiş' yapılı ortaçıdır. (Çevirenin notu).

nız olan herşey gramer kitaplarında var. Bir gramer kitabı getireyim de nasıl başlıyacağınızı göstereyim size.»

Ruth ayağa kalktığı sırada, Martin Eden'in aklına birden, görgü kitaplarında okuduğu birşey geliverdi ve bir yandan acaba doğru mu hareket ediyorum, diye endişe ederken, bir yandan da ya gitmek istediğim anlamına çekerse diye korkarak, acemice o da ayağa kalktı.

Ruth, odadan çıkarken geriye seslendi, «Sırası gelmişken sorayım, Mr. Eden, «booze» (1) nedir? Birçok defa kullandınız da.»

«Ha, "booze"» diye güldü Martin. «Bu argodur. Viski demek, bira demek - seni sarhoş eden birşey.»

Ruth geriye dönüp güldü, «Birşey daha söyliyeyim,» dedi. «Gayrı şahsi fiillerde 'sen' kullanmayın 'Sen', çok şahsi bir kelime, üstelik sizin bu kelimeyi şimdiki kullanışınız, sizin söylemek istediğinizi anlatmıyor.»

«Pek anlıyamadım bunu.»

«Bakın, şimdi bana dediniz ki, siz, «Viski, bira - seni sarhoş herhangi bir şey» - BENİ sarhoş eden, anlamıyor musunuz?»

«Ama sarhoş eder, etmez mi?»

«Evet, tabiî eder,» diye gülümsedi Ruth. «Ama beni işin içine karıştırmasanız daha nazikâne olur. «Sen» yerine, «birisi» veya «insan kelimesini kullansanız, bakın ne kadar hoş gelecek kulağa.»

Ruth, gramer kitabını alıp geldikten sonra, Martin'in iskemlesinin yanına bir iskemle çekip - Martin iskemlesini çekmekte ona yardım etmesi lâzım mı diye düşündü - oturdu. Ruth gramer kitabının sayfalarını çevirirken, başları birbirine yaklaştı. Martin, Ruth'un bu tatlı yakınlığından öylesine sarhoş olmuştu ki, onun, nasıl çalışması gerektiği-

---

(1) Booze, Amerikan argosunda içkiye verilen addır; genel olarak kuvvetli içkiler için kullanılır. Fiil olarak da, sarhoş olmak, ayyaşlık etmek, işret etmek anlamında kullanılır. (Çevirenin notu).

nin ana hatlarını anlatışını takip edemiyordu. Hele, Ruth fiil çekiminin önemini anlatmağa başladığı ve Martin'in dilin bağlantılarını nasıl kavramakta olduğunu görerek hayran olduğu zaman, hele o zaman. Martin sayfanın üzerine daha çok eğildi, Ruth'un saçı gözüne değdi. Hayatında pek çok defa bayılmıştı, şimdi de bayılacağını zannetti. Ruth, ona hiç bu kadar yanına ulaşılabilir görünmemişti şimdiye kadar. O an için, onları birbirinden ayıran girdabın üzerine bir köprü kuruldu. Bununla beraber Ruth'a olan saygı hıslerinden hiç bir şey eksilmiş değildi. Ruth, ona inmemişti, bulutlara yükselip, ona erişen Martin idi. O anda Ruth'a duyduğu saygı, dinsel bir duygudan, dinsel bir yücelişten hiç de farklı değildi. Martin'e, sanki izin almadan kudsülkadas'a (1) girmiş gibi geldi ve başını, Ruth farkında bile olmadığı halde, kendini bir elektrik çarpması gibi sarsan bu temastan dikkatle, usulcacık ayırdı.

8. BÖLÜM

Birçok haftalar gelip geçti. Bütün bu zaman içinde Martin Eden, gramer çalıştı, görgü kitaplarını yeniden gözden geçirdi ve hoşuna giden kitapları **yutarcasına** okudu, kendi sınıfından olan hiçbir şeyi gözü görmedi. Lotüs Kulübündeki kızlar, Martin'e ne oldu diye merak edip, sorulariyle Jim'in başının etini yediler; Riley's'deki eldivenli zevattan bazıları da Martin artık gelmiyor diye memnun oldular. Martin kütüphanede, başka bir sahipsiz define daha keşfetti. Gramer kitabı ona nasıl dilin yapısını anlattıysa, bulduğu o kitap da şiirin yapısını anlatıyordu. Ve böylece Martin Eden, vezin, **inşa** ve formu öğrenmeye başladı; güzelliğin altında, bu güzelliğin neden ve nasıl doğduğunu

(1) Musevi tapınağının en iç ve en kutsal yeri. (Ç.Notu)

bulmak çok hoşuna gidiyordu. Başka modern bir kitap daha buldu; bu kitap şiiri temsilî bir san'at gibi ele alıp, edebiyattan en iyi seçmeler vererek, sayısız örnekler içinde enine boyuna inceliyordu. Şimdiye kadar okuduğu hikâyelerin hiçbiri ona, bu kitapları incelerken duyduğu derecede derin bir zevk vermemişti. Yirmi yıldan beri hiç yorulmamış olan, ve olgun bir ihtirasın kamçıladığı beyni, okuduklarını, öğrenci beyinleri için olağanüstü denecek kadar kuvvetli bir şekilde tutuyordu.

Şimdi bulunduğu yüksek yerden geriye baktığı zaman, bildiği eski dünya - karaların, denizlerin, gemilerle gemicilerin ve orospuların bulunduğu dünya - ona çok küçük gözüktü; ama yine de o eski dünya, onun yeni dünyasıyla karışıp genişledi. Bu iki dünya arasındaki bağlantı noktalarını ilk defa bulmağa başladığı zaman buna hayret etti. Kitaplarda bulduğu yüksek düşüncelerle güzellik de, onu soylulaştırmıştı. Bu da onu, yukarıda, kendisinden yüksekte, Ruth ile ailesinin bulunduğu sosyetedeki erkeklerle kadınların bu kitaplarda okuduğu gibi düşündüklerine ve bu düşüncelere uygun olarak yaşadıklarına her zamankinden daha fazla inanmıya sevketti. Kendi bulunduğu tabaka, soysuzların yeriydi. Martin Eden de, kendisini, yukarı sınıfların yaşadığı yükselmiş alana çıkarmak arzusundaydı. Bütün çocukluğu ile gençliği, belli belirsiz bir huzursuzluğun sıkıntısı içinde geçmişti; ne istediğini hiç bilmeden, tâ Ruth'la karşılaşana kadar, boş yere peşine düştüğü bir şey istemişti. Şimdi ise huzursuzluğu keskin, ıstıraplı bir şekil almış ve o nihayet, istediği şeyin, güzellik, akıl ve aşk olduğunu açıkça kesin olarak anlamıştı.

Bu haftalar boyunca Ruth'u altı defa gördü ve her seferinde, ondan aldığı ilhamlara bir yenisi eklendi. Ruth, onun ingilizcesine yardım etti, telâffuzunu düzeltti ve onu aritmetiğe başlattı. Ama görüşmeleri sadece hazırlık niteliğindeki çalışmalara ayrılmıştı. Martin Eden, hayatta çok görmüş geçirmiş bir insandı ve kafası da, sadece kesirler, küp kökler, kelime çözümlemeleri ve cümle analizleri ile

yetinemiyecek kadar olgundu; konuşmalarının başka temalara - Martin'in son okuduğu şiire, Ruth'un en son incelediği şaire döndüğü zamanlar da oluyordu. Ruth, ona en sevdiği pasajları okuduğu zaman da, Martin, zevk cennetinin en yüksek katına yükseliyordu. Konuşmalarını dinlediği hiçbir kadında Ruth'unkine benzer bir sese rastlamamıştı. Ruth'un ağzından çıkan en ufak ses, Martin'in aşkını kamçılıyor, söylediği her kelime onu ürpertip, kalbini çarptırıyordu. Ahenk vardı, müzikal bir modülasyon vardı bu sesin niteliğinde - kültürün ve ince ruhun, yumuşak, zengin, anlatılması imkânsız bir ürünü. Ruth'u dinlerken hâfızasının kulaklarında bar kadınlariyle, büyücü kocakarıların keskin çığlıkları ve derece derece azalarak, fabrikalarda çalışan kadınlarla, kendi sınıfından olan kızların huysuz, tiz sesleri çınlardı. Sonra hayal lâboratuvarı çalışmağa başlayıp bunlar kafasında toplanarak resmigeçit yapmağa başlar ve bu hayallerin her biri, meydana getirdiği çelişkiyle, Ruth'un ihtişamını artırırdı. Sonra, Ruth'un okuduğu şeyleri anladığını bilmek de Martin Eden'in saadetini arttırıp, onu yazılı olan düşünceleri takdir etmekten doğan bir heyecanla ürpertirdi. Ruth ona, «Prenses» ten birçok parçalar okudu ve Martin Eden çok kereler Ruth'un gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü. Ruth'un estetik yaradılışı bu derece mükemmel akort edilmişti işte. Bu gibi anlarda Martin Eden'in heyecanları onu bir Tanrı mertebesine yükseltir ve o, Ruth'u dinleyip, seyrederken, hayatın yüzüne bakıp, hayatın en derin sırlarını okur gibi olurdu. Sonra kazandığı ince duyarlığın yüceliklerini farkederek, bunun aşk, aşkın da dünyada en fevkalâde şey olduğuna karar verirdi. Sonra hâfızasının koridorlarında, daha önce tanımış olduğu bütün ürpertiler, tutuşmalar, şarabın verdiği sarhoşluklar, kadınların okşamaları, bir fizikî yarışmanın kaba oyunlariyle alışverişleri resmigeçit yapar ve bunların tümü de ona ,yeni yeni zevkine vardığı bu yüce ateşle kıyaslandığı zaman saçmasapan, bayağı şeyler gelirdi.

Ruth için bu durum karanlıktı. O, hiç kalb tecrübesi geçirmemişti. Bu gibi konulardaki bütün tecrübesi, günlük alelâde olguların, sanrı yoluyla gerçekdışı olaylara ait sihirli bir hayal âlemine aktarıldığı kitaplarda okuduklarına dayanıyordu; bu kaba gemicinin, kalbine sokularak orada zincire vurulmuş kuvvetler biriktirdiğinden ve günün birinde bunların patlayıp çıkarak, benliğini alev dalgaları halinde saracağından haberi bile yoktu. O aşk ateşini fiilen tatmamıştı. Aşk hakkındaki bilgisi tamamiyle kuramsaldı ve o, aşkı bir şebnem, ya da durgun bir suyun yüzündeki minik dalgalar gibi yumuşak, hafif pırıltılı bir alev ve bir yaz gecesinin kadife karanlığı gibi serin tasavvur ederdi. Aşkı daha çok ,sakin, yumuşak bir muhabbet; semavi bir durgunluğa sahip, çiçek kokulu, loş bir atmosferde sevgiliye hizmet ediş diye düşünürdü .Aşkın volkanik sarsıntılarını, kavurucu sıcaklığını ve bu kavurucu sıcaklığın geride bıraktığı işe yaramaz küllerin getirdiği üzüntüleri aklından geçirmezdi. Ne kendi kudretlerinin, ne de dünyadaki kudretlerin farkındaydı; hayatın derinlikleri de ona göre birer hülya deniziydi. Ruth için ideal aşk ilişkisini, annesiyle babasının evlilik muhabbeti teşkil eder ve o, hiçbir sarsıntı veya sürtünme olmaksızın bir gün bir sevgiyle beraber, bunun gibi sükûn dolu, tatlı bir hayata ulaşmayı umardı.

Böylece o, Martin Eden'e bir yenilik diye bakıp, onu garip bir kişi olarak görüyor ve Martin'in kendisini etkileyişini de bir yenilik, bir acaiplik olarak niteliyordu. Bu çok tabi idi. Hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanları seyrettiği, bir fırtınaya tanık olduğu, ya da şimşeğin parıltılı kollarını gördüğü zamanlar da, bunun gibi olağanüstü hislerin etkisi altında kalmıştı. Bu gibi şeylerin kozmik bir tarafı vardı ve bu kozmik şey, Martin'de de mevcuttu. Martin nefes alırken, sanki ciğerlerine havaları, büyük boşlukları dolduruyormuş gibi geliyordu Ruth'a. Tropik güneşinin alevi Martin'in yüzünde parlıyordu ve onun şişen, seyiren

adalelerinde dünya yüzünde ilk beliren hayatın gücü vardı. Yüzünde, sınırları Ruth'un ufkunun ötesinde başlayan ve içinde kaba insanlarla, onlardan da kaba işlerin yer aldığı esrarlı bir dünyada aldığı yara - bere izlerini taşıyordu. O yabaniydi, ehlileşmemişti ve Martin'in böyle kuzu kuzu Ruth'un eline gelmesi, gizliden gizliye onun gururunu okşuyordu. Her insanda bulunan, yabani olanı ehlileştirme dürtüsü de Ruth'u kışkırtıp duruyordu. Bu bilinçsiz bir dürtüydü. Düşünceden uzak bir ihtiras, Ruth'u, Martin'in hamurunu yeniden yoğurarak ona, babasının biçimini, babasının görünüşünü vermeğe zorluyordu; onun için, dünyada en mükemmel şekil babasınınkiydi. Tecrübesizliğinden dolayı, Martin'in kendisine verdiği o kozmik duygunun, dünyanın en kozmik şeyi, aşk olduğunu; ve aşkın dünyanın her bucağında erkeklerle kadınları, eş bir kuvvetle birbirine doğru çektiğini, kızgınlık devrelerinde erkek geyikleri birbirlerini öldürmeğe, hattâ, elemanları bile karşı konulmaz bir şekilde birleşmeğe zorladığını bilmesine imkân yoktu.

Martin'deki hızlı değişiklik, Ruth için bir hayret ve ilgi kaynağı olmuştu. Ruth, onda, uygun toprağı bulmuş çiçekler gibi, günden güne tomurcuklanan, vaktiyle keşfedilmemiş bir mükemmellik bulmuştu. Ona yüksek sesle Browning'den parçalar okumuş ve Martin'in münakaşalı pasajlar üzerinde yaptığı yorumlara şaşmıştı. O, erkekler, kadınlar ve hayat hakkındaki bu kadarcık tecrübesiyle, Martin'in yorumlarının kendilerininkinden ekseriya çok daha doğru olduğunu anlıyamazdı. Martin'in kavramları, ona daha çok, safça geliyordu; bununla beraber, peşinden gidemediği, sadece orada oturup, etkisiyle ürperdiği, yıldızlar arasında dolaşan bu gizli kalmış kuvvet, idrâkin cür'etli atılışları halinde, onu zaman zaman tutuşturuyordu. Sonra Martin için piyano çaldı, - ama artık onunla oyun oynamaksızın - ve çaldığı müzik, aklının alamıyacağı kadar Martin'in içine işledi. Çiçek güneşte nasıl açarsa, Martin'in dünyası da müziğe karşı öyle açıldı ve onun işçi sı-

nıfının gürültülü patırtılı eğlencelerinden, Ruth'un çoğunu ezbere bildiği klâsik parçalara geçişi çabuk oldu. Martin, Wagner'e ve özellikle «Tannhauser üvertürüne» derin bir ilgi göstermiş ve Ruth'un bu eseri anlayabilmesi için verdiği ipuçlarından sonra da ona sanki Ruth bundan başka hiçbir şey çalmamış gibi gelmişti. Bir an içinde, bu eserde kendi hayatını bulmuştu. Bütün geçmişi, «Venusburg» motifindeydi sanki; Ruth'u da «Hacıların Korosu» ile bir tutmuştu. Bu hal ise onun bulunduğu yüceliklerden daha savaş halinde olduğu, ruhların gezindiği engin bir gölgeler âlemine çıkarmıştı.

Martin eleştirmeleriyle arasıra Ruth'un kafasında, kendi müzik anlayışı ile yorumlarının doğru olup olmadığı hakkında geçici şüpheler uyandırmıştı. Ama Martin, Ruth'un şarkı söyleyişini hiç eleştirmedi. Ruth'un sesi, tamamiyle Ruth'a has birşeydi. Martin de daima oturup, onun saf soprano sesinden çıkan ilâhî melodiyi, hayran hayran dinler, bu sesi, fabrikalarda çalışan kızların zayıf, terbiye görmemiş tiz, titrek sesleriyle ve liman şehirlerindeki kadınların içkiden harabolmuş gırtlaklarından çıkan kısık feryatlarıyla ölçüştürmekten kendini alamazdı. Ruth da Martin için çalıp onun için şarkı söylemekten hoşlanıyordu. Aslında, hayatında ilk defa, eline oynayabileceği bir insan ruhu geçmişti ve Martin'in kolayca şekil alabilen hamuruna bir biçim vermek çok zevkliydi; zira Ruth bu hamuru yoğurduğunu sanıyordu ve bu konuda da iyi niyetliydi. Üstelik Martin'le beraber olmak hoştu da. Martin artık eskisi gibi itmiyordu onu. İlk itiş, kendi kendinden bir korkma şeklinde olmuştu ve bu korku şimdilik uykudaydı. Neden olduğunu bilmeksizin, içinde, Martin Eden'in kendi malı olduğu şeklinde bir his vardı. Ayrıca, Martin, onun üzerinde şifalı bir etki de yaratıyordu. Ruth üniversitede çok çalışıyordu ve bu şifalı etki ona, başını tozlu kitaplardan kaldırıp, Martin'den kendisine doğru esen taptaze, deniz kokulu meltemi içine çekmek için bir güç veriyordu. Güç! Ruth'un güce ihtiyacı vardı. Martin de bunu ona cömertçe

veriyordu. Martin'le aynı odaya gitmek, ya da onu kapıda karşılamak, hayattan güç almaktı. Martin gittiği zaman da, kitaplarına daha büyük bir heves ve daha büyük bir enerjiyle sarılıyordu.

Ruth, Browning'i iyi biliyordu, ama ruhlarla oynamanın münasebetsizlik olduğunu hiç düşünmemişti hayatında. Martin'e duyduğu ilgi arttıkça, onun hayatına yeni bir şekil verme arzusu da bir ihtiras halini aldı.

Bir akşam aritmetiği ve şiiri bir kenara bıraktıkları sırada, Ruth, «Mr. Butler diye biri var» dedi. «Başlangıçta hiçbir elverişli duruma sahip değildi bu adam. Babası bir bankada veznedardı, ama uzun zaman verem çektikten sonra Arizona'da öldü, öyle ki, o öldüğü zaman, Mr. Butler - adı Charles Butler'dı - kendini dünyada yapayalnız kalmış buldu. Babası Avustralya'dan gelmişti, onun için Mr. Butler'in Kaliforniya'da hiçbir akrabası yoktu. Bir matbaada işe girdi - birçok defalar bundan bahsettiğini işitmişimdir - ve başlangıçta, haftada üç dolar aldı. Bugünkü senelik geliri aşağı yukarı otuzbin dolardır. Nasıl yaptı bunu? Dürüsttü, sadık, çok çalışkan ve tutumluydu. Birçok çocuğun düşkün olduğu eğlencelerden kendini mahrum etti. Ne olursa olsun, her hafta daha fazla para biriktirmeği kafasına koymuştu; kenara koyacağı paraların geçinmesi için gerekli olduğunu kafasından çıkarmıştı. Tabii çok geçmeden, haftada üç dolardan fazla kazanmağa başladı, kazandığı para arttıkça da daha fazla para biriktirdi.

«Gündüzleri çalıştı, geceleri de akşam okuluna devam etti. Gözlerini hep geleceğe dikmişti. Daha sonra akşam lisesine gitti. Daha onyedi yaşındayken, mürettiplikten oldukça iyi para kazanır hale gelmişti, ama o muhteristi. Onun istediği geçimini sağlamak değil, bir meslek sahibi olmaktı, bu yüzden de geleceği için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadı. Hukuk tahsili yapmağa karar verdi ve hademe olarak babamın yanına - düşün bak! - sadece dört dolar haftalıkla girdi. Ama o tutumlu olmasını öğrenmişti, bu

yüzden de dört dolarlık haftalığından para biriktirmeğe yine devam etti.»

Ruth, nefes almak ve Martin'in ne diyeceğine bakmak için bir an sustu. Mr. Butler'in gençliğinde yaptığı mücadelelere duyduğu ilgi, Martin'in yüzünü aydınlatmıştı; ama yine de kaşları hafifçe çatılmıştı.

«Genç bir insan için çok güç bir hayat tarzı,» dedi. «Haftada dört dolar! Dört dolarla nasıl yaşayabilmiş? Hiç israf yapmadığını söyleyeceksin. Ama ben bugün sırf kira için haftada beş dolar ödüyorum, hem de alelâde bir yere. Herhalde bir köpek gibi yaşamıştır. Yediği yemek de..»

Ruth, onun sözünü keserek, «Yemeğini kendi pişirirdi,» dedi, «ufak bir gaz sobasının üstünde.»

«Yediği yemeğin herhalde, uzak yerlere giden gemilerde verilen en kötü gıdalardan hiç farkı yoktu; bu gibi gemilerdeki gıdalardan daha kötüsü yoktur.»

Ruth heyecanla bağırdı: «Ama bir de şimdiki halini düşün! Şimdiki gelirinin ona sağladığı şeyleri bir düşün. Vaktiyle yaptığı fedakârlıkların bin kat karşılığını gördü.»

Martin ona delici bir bakışla baktı:

«Bir şey hakkında seninle bahse girerim,» dedi. «Mr. Butler şimdiki bu şişman zamanında, hiç de neşeli bir insan değildir. Yıllarca, bir çocuk kadar yemek yemeğe alışmış; şimdi midesi daha fazlasını alamaz.»

Ruth, Martin'in araştıran bakışları karşısında gözlerini indirdi.

Martin, «Bu adamın şimdi hazımsızlık çektiğine bahse girerim!» diye meydan okurcasına atıldı.

Ruth, «Evet, öyle,» diye itiraf etti, «ama..»

Martin arkasını bırakmadan, «Ve bahse girerim ki, şimdi o, ihtiyar bir baykuş gibi ağırbaşlı, ciddidir ve senelik otuzbin dolar kazancına rağmen eğlenmeğe filân aldırdığı yoktur. Üstelik başkalarının eğlenmesini de hoş karşılamaz. Haklı mıyım, değil miyim?»

Ruth başını onaylar yollu salladı ve açıklamak için

aceleyle: «Ama o zaten o tipte bir insan değil. Yaradılıştan ağırbaşlı ve ciddi bir adamdır.»

Martin, «Tabii öyle olur,» diye düşüncesini açıkladı. «Haftada üç dolarla, kendi kendine bir gaz sobasının üstünde yemek pişiren gece gündüz çalışıp, hiç oyun oynamadan, eğlenmek nedir bilmeden para biriktiren küçük bir çocuk - o otuzbin dolar geldiği zaman tabii iş işten geçmiş olur.»

Martin insancıl duygularının harekete getirdiği muhayyilesi ile, bir küçük çocuğun hayatındaki binbir ayrıntıların içyüzünü ve bu çocuğun senede otuzbin dolar kazanan bir adam oluncaya kadar geçirdiği dar ruhsal gelişme üzerine ışık tutuyordu. Seri ve isabetli düşünüşüyle, Mr. Butler'in bütün hayatını hayalinde canlandırıyordu.

«Biliyor musun,» diye ilâve etti, «Mr. Butler namına üzülüyorum. Böyle ağır bir sınav için çok gençti bu Mr. Butler; senelik otuzbin dolar için kendini yaşamaktan mahrum etmiş; otuzbin dolar uğruna bütün hayatını ziyan etmiş. Şimdi onun bu otuzbin doları, bu bir yığın para, onun henüz şeker isteyen, fıstık isteyen, lunaparkta eğlenmek isteyen bir çocukken bir kenara ayırdığı on sentle elde edebilecek olduğu şeyi satın alamaz ona artık.»

İşte Ruth'u, Martin'in fikirlerinin bu eşsizliği heyecanlandırıyordu. Bu fikirler Ruth için yeni olmaktan başka, onun kendi inançlarına da aykırıydı, ama yine de Ruth bu fikirlerde daima kendi inançlarını sarsmak ya da değiştirmek eğiliminde olan bir gerçek payı bulunduğunu hissediyordu. Eğer yirmidört yaşında olacağına, ondört yaşında olsaydı, bu fikirler onu değiştirebilirdi; ama o yirmidört yaşındaydı, yaradılışı ve gördüğü terbiye bakımından muhafazakârdı ve içinde doğup büyüdüğü, birçok çatlakları bulunan hayatın şeklini almıştı .Martin'in o acaip hükümlerinin onu rahatsız ettiği doğruydu, ama sadece söyledikleri anda kendisini rahatsız eden hükümlerin bu etkisini o, Martin'in alışık olmadığı, kendisine yabancı gelen tipine yoruyor ve onları çabucak unutuveriyordu. Bununla be-

raber bu sözlerin söylenişindeki kuvvetle buna eklenen, Martin'in çakmak çakmak gözleri ve yüzündeki samimi ifade, onu daima heyecanlandırıp, Martin'e doğru çekiyordu. Kendi ufuklarının ötesinden gelen bu adamın bu gibi anlarda, kendininkilerden daha geniş, daha derin kavramlarla, kendi ufkunu aydınlatmakta olduğunu tahmin ve tasavvur edemezdi. Ruth, kendi ufku içinde sınırlıydı; ne var ki sınırlı kafalar sadece başkalarının sınırlı olabileceğini kabul eder. Bu yüzden de Ruth, içinden, Martin'in cidden geniş görüşleri bulunduğunu, ama bu görüşlerin kendininkilerle çatıştığı yerde Martin'in sınırlarının sona erdiğini düşünüyor ve Martin'in kendisi gibi görebilmesini, o da tâ kendisi gibi görebilinceye kadar onun ufkunu genişletmek için ona yardımda bulunmayı tahayyül ediyordu.

Ruth, «Ama ben daha hikâyemi bitirmedim,» dedi. «Babam, Mr. Butler'in şimdiye kadar yanında çalışan hiçbir memurun çalışmadığı şekilde çalıştığını söyler. Mr. Butler, daima istekli çalışırmış. Hiç geç kalmaz, hep vaktinden bir iki dakika evvel işe gelirmiş. Ama yine de bütün boş vakitlerini ders çalışmaya ayırabilirmiş. Muhasebe ve daktilo öğrenmiş, geceleri de staj yapan bir zabıt kâtibinin yazılarını yazarak karşılığında steno dersleri almış. Çok geçmeden kâtipliğe yükselmiş ve bir değer haline gelmiş. Babam onu takdir etmiş ve yükseleceğini anlamış. Mr. Butler babamın tavsiyesiyle hukuka gitmiş, avukat olmuş. Babam onu yanına ortak aldığı zaman hiç de ikinci plânda kalmamış. Mr. Butler. Çok büyük bir adam. Senatörlüğü birçok defalar reddetti. Eğer istese, yer açılır açılmaz Yüksek Mahkemeye seçilir. Böyle bir hayat, herkes için bir ilham kaynağıdır. Bu bize insanın irade ve sebat sayesinde nasıl çevresi içinde yükseldiğini gösteriyor.»

Martin samimiyetle, «Büyük bir adam,» dedi.

Ama bu hikâyede, Martinin güzellik ve hayat anlayışına aykırı gelen bir taraf var gibiydi. Mr. Butler'in, hayatını sıkıntı ve mahrumiyet içinde geçirmesine yeterli bir sebep bulamamıştı. Eğer bütün bunları bir kadının aşkı için

ya da bir güzelliğe ulaşmak için yapmış olsaydı, Martin bunu kabul ederdi. Tanrının çılgın âşığı bir öpücük için herşeyi yapardı, ama senede otuzbin dolar kazanmak için, asla. Mr. Butler'in senelerce bir iş için çalışması onu tatmin etmemişti; bunda bir bayağılık vardı yine de. Senede otuzbin dolar kazanınca diyecek birşey yoktu, ama hazımsızlık ve insanca bir saadet duymaktan yoksun olmak bu paranın değerini sıfıra indiriyordu.

Bütün bunları Ruth'a anlatmağa çalıştı; bu ise Ruth'u sadece sarstı ve Martin'i yeni baştan bir kalıba dökmenin gerektiğine iyice inandırdı. Ruth, insan denen yaratığı, kendi derisinin renginin, kendi inanışlarının, kendi siyasetinin en iyi olduğuna ve dünyanın dört bucağındaki diğer insanların kendilerinden daha az talihli bulunduğuna inanmağa sevkeden o her zaman rastlanan dar kafaya sahipti. Bu kafanın, kadın olarak dünyaya gelmedikleri için Tanrıya şükredip, dünyanın tâ öbür ucuna, Tanrı değiştirtmek için modern misyonerler yollayan eski Yahudilerin dar kafasıyla hiçbir farkı yoktu; ve bu kafayla Ruth, bu adamı hayatın diğer çatlakları arasından alıp, ona, kendi hayatının çatlakları içinde yaşayan erkeklerin biçimini vermek istiyordu.

9. BÖLÜM

Martin denizden, Kaliforniya'ya, tam bir âşık gibi kalbi tutuşarak döndü. Parası tükendiği için, define aramaya çıkan bir yelkenliye tayfa yazılıp, denize açılmıştı; seyahat sekiz ay sonra, define bulunamadan Salamon adalarında sona ermiş, tayfaların ücretleri Avustralya'da ödenmişti. Martin de hemen bir uzak yol gemisine atlayıp, San Francisco'ya doğru yola çıkmıştı. Bu sekiz aylık seyahat, ona, sadece karada haftalarca kalmasına yetecek para kazandırmamış, aynı zamanda bol bol çalışıp okumasına da fırsat vermişti.

O tam bir öğrenci kafasına sahipti; bunun dışında, hiç bir şeyden yılmayan bir tabiatı ve Ruth'a olan aşkı vardı. Yanında götürdüğü gramer kitabını, hiç yorulmamış beyni onu baştan aşağı iyice öğrenene kadar, tekrar tekrar okumuştu. Gemi arkadaşlarının kullandığı bozuk gramere dikkat edip, bunların konuşmalarındaki yanlışları aklından düzelterek, cümleleri yeni baştan doğru olarak kurmağa önem vermişti. Kulağının yavaş yavaş duyarlık kazandığını ve gramerinin kuvvetlendiğini sevinçle farketmişti. Bir çifte olumsuz artık onun kulağını tırmalıyor ve bu kulak tırmalayıcı kelime de çoğunlukla, tecrübe eksikliği yüzünden, onun kendi ağzından çıkıyordu. Dili, yeni oyunları bir gün içinde öğrenmeği kabul etmiyordu.

Birçok tekrardan sonra grameri tamamlayınca, eline lûgatı alıp, kelime dağarcığına her gün yirmi kelime katmağa başladı. Bu işin pek de kolay olmadığını gördü; gittikçe uzayan, anlam ve telâffuz listesini dümen dolabı başında olduğu ya da vardiya tuttuğu zamanlarda kafasından tekrar tekrar geçirirken bir yandan da her akşam yatağında ezberini tekrarlayarak uykuya dalmayı alışkanlık haline getirdi. Dilini Ruth'un konuştuğu dile yatkın hale getirmek için hafif sesle kendi kendine tekrar ettiği çeşitli sözler arasında, «hiçbir şey yapmadı,» «ben olsaydım» gibi kelime grupları yer alıyordu. «And» ve «ing»leri, «d» ile «g» yi kuvvetle telâffuz ederek binlerce defa tekrarladı ve gemi subaylarıyla, sefere para yatırmış olan centilmen maceraperestlerin çoğundan daha doğru ve daha anlaşılır ve ingilizceyle konuşmağa başladığını hayretle gördü.

Kaptan, her nasılsa eline bir Shakespeare külliyatı geçirmiş, balık gözlü bir Norveçliydi; kitapları okuduğu falan yoktu. Martin de kaptanın elbiselerini yıkayıp, buna karşılık, kıymetli ciltleri okumak iznini aldı. Bir zaman sonra içi dışı piyesler ve hiç güçlük çekmeden kafasına kazınan en sevdiği pasajlarla öylesine doldu ki, bütün dünya sanki Elizabeth dönemi trajedisi ya da komedisinde yer alan havaya bürünmüş gibi oldu; kendi düşünceleri ise sanki bi-

rer kafiyesiz şiirdi. Bu eserler onun kulağını terbiye edip, soylu ingilizceyi gereği gibi değerlendirebilmesini sağlamıştı; bununla beraber, bu yüzden kafasının içi, artık kullanılmayan bir sürü eski kelime ile de dolmuştu.

Bu sekiz ay faydalı geçmiş ve o, doğru konuşma ile yüksek düşünüş hakkında edindiği bilgilere ilâveten, kendini de daha iyi tanımıştı. Bilgisinin azlığından doğan bir alçakgönüllülüğün yanısıra, kendi gücüne de bir inan belirmişti içinde. Tayfa arkadaşlarıyla kendisi arasında keskin bir ayrılık bulunduğunu hissetmiş ve akıllı olduğu için bu ayrılığın kazanılan başarıdan çok, imkânlardan doğduğunu da anlamıştı. Kendi yapabildiği şeyi, onlar da yapabilirdi; ama Martin içinde, kendisine yaptıklarından çok daha fazlasını yapabileceğini anlatan karmaşık bir hissin gittikçe mayalanıp, koyulaştığını farketmişti. Dünyanın fevkalâde güzel oluşu ona azap veriyordu; Ruth'un da orada olup, onunla bu güzelliği paylaşmasını istiyordu. Ruth'a, Güney Denizlerinin güzelliklerini tasvir etmeğe karar verdi. Bu düşünceyle birlikte içindeki yaratıcı ruh alevlenip, onu bu güzelliği sadece Ruth'un değil, fakat başkalarının da gözleri önünde canlandırmak kararını vermeğe sevketti. Bu kararın arkasından da kafasına muhteşem bir fikir geldi. Yazacaktı. O da dünyanın gören gözlerinden, duyan kulaklarından, hisseden yüreklerinden biri olacaktı. Her şey yazacaktı; nazım, nesir ,hikâye, tasvir ve Shakespeare'inki gibi piyesler. İşte karşısına bir meslek, Ruth'u kazanmak için bir yol çıkmıştı. Edebiyat âleminin insanları birer devdi ve Martin Eden için onlar, senede otuzbin dolar kazanıp, isterlerse Yüksek Mahkemede yargıçlık yapabilecek olan Mr. Butler'den çok daha mükemmel insanlardı.

Bu fikir kafasında filizlenir filizlenmez, Martin'i iyice sardı ve San Francisco'ya dönüş yolculuğu bir rüya halinde geçti. Gizli kalmış kudretiyle sarhoş olan Martin, herşeyi başarabileceğini hissediyordu. Martin, büyük, ıssız denizin ortasında bir perspektif kazandı. Ruth'u, dünyayı sanki ilk defa ve apaçık bir şekilde gördü. Bütün bunları

hayalinde, iki eliyle tutup, evirip çevirerek inceleyebileceği gözle görülür bir şey gibi canlandırdı. O dünyada hâlâ, belli belirsiz, bulutlu olan daha birçok şey vardı, ama Martin dünyayı küçük ayrıntıları ile değil, bir bütün olarak görüyordu; hem bu dünyaya hâkim olmanın yolunu da görmüştü Martin. Yazmak! Bu düşünce içini bir ateş gibi sardı. Geri döner dönmez başlayacaktı. İlk işi, define arayıcılarının seyahatini tasvir etmek olacaktı. Bunu San Francisco'daki gazetelerden birine satardı. Ruth'a hiçbir şey söylemez, adı gazetede çıkınca ona bir sürpriz yapardı. Yazarken, bir yandan da çalışmalarına devam ederdi. Bir günde yirmi dört saat vardı. Martin hiçbir şeyden yılmazdı. O, nasıl çalışacağını biliyordu ve kaleler bile onun önünde dize gelirdi. Bir daha denize çıkmak zorunda kalmıyacaktı bir tayfa olarak; ve hemen o anda Martin'in gözleri önünde, motorla giden bir yat hayali beliriverdi. Motorlu yatları olan başka yazarlar da vardı. Tabiî başarısının önceleri ağır adımlarla ilerleyeceği şeklinde kendi kendine ihtiyat telkin etti. Başlangıçta yazılarından sadece çalışmalarına devam etmesini sağlayacak kadar para kazanmakla yetinecekti. Ama, bir süre sonra - hiç belli olmıyan bir süre sonra - artık öğreneceğini öğrenip, kendini hazırlamayı bitirdiği zaman, büyük eserler verecek ve adı herkesin dudaklarında dolaşacaktı. Fakat daha da önemlisi, hepsinden de muazzamı, Ruth'a lâyık olduğunu ispat etmesi olacaktı. Şöhret güzel şeydi, ama kafasındaki bu şahane rüya **Ruth** için doğmuştu. Martin bir şöhret tüccarı değildi, sadece Tanrının çılgın âşıklarından biriydi o.

Parası cebinde, Oakland'a varınca, Bernard Higginbotham'lardaki eski odasına kapandı ve çalışmaya koyuldu. Ruth'a bile döndüğünü bildirmemişti. Define arayıcıları hakkında makalesini bitirince gidip görcekti onu. Yaratıcılık ateşinin ,içini yakan kızgın sıcaklığı yüzünden, Ruth'u görmeden durmak ona o kadar güç gelmiyordu. Üstelik yazmakta olduğu makale Ruth'u ona daha da fazla yaklaştıracaktı. Makaleyi ne uzunlukta yazması gerek-

tiğini bilmiyordu, ama «San Fransisco Examiner»in pazar ilâvesinde iki sahife üzerine basılmış bir makalenin kelimelerini sayarak, ölçüsünü ona göre tuttu. İçinde akkor halinde yanan ateşle odasına kapanıp, hikâyesini üç günde tamamladı; ama daha okunaklı olması için hikâyesini kargacık burgacık, iri yazısıyla temize çektiği sırada, kütüphaneden aldığı bir retorik kitabından, paragraf diye, noktalama diye birşeylerin olduğunu öğrendi. Bunları daha evvel hiç düşünmemişti; bunun üzerine devamlı olarak retorik kitabına başvurup, aynı zamanda kompozisyon hakkında bir günde, orta bir öğrencinin bir yılda öğreneceğinden daha fazlasını öğrenerek, hikâyesini hemen yeni baştan yazmağa koyuldu. Yazısını ikinci kere temize çekip, tomar yaptığı zaman, gazetelerden birinde gözüne, yeni yazı yazmağa başlayanlarla ilgili bir yazı ilişti ve buradan, el yazılarını taşıyan kâğıtların asla tomar haline getirilmemeleri ve yazıların, kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılması gerektiği ile ilgili kesin kanunu öğrendi. O ise bu kanunu her iki bakımdan da çiğnemişti. Yine bu yazıdan, birinci sınıf gazetelerin, sütun başına on dolar ödediklerini de öğrendi. Böylece, yazısını üçüncü defa temize çekerken, on sütunu, on dolarla çarpmak suretiyle kendi kendine bir teselli buldu. Çarpayın sonucu hep aynı çıkmıştı; yüz dolar. Martin, doğrusu tayfalıktan kazanılan paradan daha iyi bu, diye düşündü. Eğer o hataları yapmasaydı, makalesini üç günde bitirebilirdi. Üç günde yüz dolar! Aynı parayı kazanması için denizde üç ay veya daha fazla kalması gerekirdi. Gerçi para bir başına onun için bir şey ifade etmiyordu, ama insan yazabilecek olduktan sonra, denize çıkmanın enayilik olduğuna karar verdi. Paranın değeri, Martin'in bu para sayesinde tamamiyle kendine ait zamana kavuşabilmesinde, başkasının karşısına çıkabileceği elbiseler satın alabilmesindeydi; bütün bunlar kendini bulmasını sağlayan, ona ilham veren soluk benizli, narin kıza hızla yaklaştıracaktı onu.

Yazılarını bir zarfa koyup, üzerine «San Fransisco

Examiner» editörünün adresini yazarak postaladı. Gazetelerin, kabul edilen yazıları hemen bastıklarını zannediyor, yazılarını cuma günü gönderdiğine göre, hemen o pazar basılacağını umuyordu. Ruth'un, onun dönüşünü bu olayla öğrenmesinin fevkalâde olacağına inanıyordu. Sonra, pazar akşamı uğraşıp, onu görürdü. Bu arada aklına başka bir fikir gelmişti; bu fikrinin çok makûl, ihtiyatlı ve mütevazı oluşuyla iftihar ediyordu. Delikanlılar için bir macera hikâyesi yazacak ve bunu «The Youth's Companion»a satacaktı. Hemen bir halk okuma salonuna gidip, «The Youth's Companion» kolleksiyonlarını gözden geçirdi. Bu haftalık dergideki tefrikaların, genellikle beş sayıda tamamlandığını ve her birinin ortalama üç bin kelime olduğunu gördü. Birçok tefrikanın yedi sayı kadar devam ettiğini de keşfetti ve bu uzunlukta bir hikâye yazmağa karar verdi.

Vaktiyle, Kuzey Kutbunda bir balina avı seferinde bulunmuştu - üç yıl sürmesi gerekirken, geminin kazaya uğraması yüzünden altı ayda biten bir sefer. Hayalperest, hattâ bazı bazı fantastik bir muhayyileye sahip olmasına rağmen ,onu gördüklerini yazmağa zorlayan esaslı bir gençlik aşkı vardı onda. Balina avcılığını biliyordu ve Martin, kahraman olarak kullanmağı tasarladığı iki çocuğun müştereken başlarından geçen hayalî maceraları, bu bilginin ona sağladığı gerçek malzemeyle kafasında işlemeğe başladı. Cumartesi akşamı, bunun hiç de zor bir iş olmadığına karar verdi. O gün **tefrikasının, üç bin kelimelik ilk kısmını** bitirmişti. Jim pek hoşlanmış, Mr. Higginbotham ise bütün yemek boyunca ailede keşfettikleri bu «edipçi»ye dudak bükerek onunla açıkça alay etmişti.

Martin ise, pazar sabahı gazetesini açıp da define avcıları hakkındaki makaleyi görünce, kayın biraderinin ne kadar gayret edeceğini gözünün önüne getirerek keyiflenmişti. O sabah erkenden sokak kapısının önüne çıkıp, çok sayfalı gazeteyi gözden geçirdi. Gazeteyi baştan aşağı bir ikinci defa dikkatle inceledi, sonra katladı ve bulduğu yere

bıraktı. Makalesinden hiç kimseye söz etmemiş olduğuna sevindi. Aklına gelen ikinci düşünce de, yazıların gazete sütunlarına geçebilmesi için gerekli zaman hususunda yanılmış olduğu idi. Ayrıca, makalesi bir haber değeri de taşımıyordu ve herhalde editör ona önce bunu bildirecekti.

Kahvaltıdan sonra tefrikasını yazmağa devam etti. Her ne kadar sık sık durup, lûgatte kelimelerin karşılıklarına bakıyor, ya da retorik kitabına başvuruyor idiyse de, kelimeler kaleminden yine de rahat dökülüyordu. Bu gibi aralarda herhangi bir bölümü tekrar tekrar okuyup, bir yandan da, içinde hissettiği büyük şeyleri yazmadığı şu sıralarda, herhangi, yazı yazmağı, düşüncelerine bir şekil verip, onları ifade etmeği öğrendiğini düşünerek kendi kendini teselli etti. Hava kararıncaya kadar başını kaldırmadan çalıştı, karanlık olunca da okuma salonuna giderek, salon saat onda kapanıncaya dek magazinleri, haftalık dergileri karıştırdı. Bir hafta süreyle izleyeceği program buydu. Her gün üç bin kelime yazdı, her akşam da magazinlerde, editörlerin yayınlamağa lâyık gördükleri hikâyeler, makaleler ve şiirlerle ilgili notlar alarak ,izlemesi gereken yol üzerinde kafa yordu. Bir şeyi kesin olarak anladı: şu bir sürü yazarın yapabildiklerini o da yapabilirdi, hele biraz zamanı olsa .onların yapamadıklarını da yapardı. «Book News» da, dergilere yazı yazanlara ödenen ücretlere dair bir yazının bir paragrafında, Rudyard Kipling'in kelime başına bir dolar almadığını, ama birinci sınıf dergilerin kelime başına ödedikleri ücretin iki sent olduğunu okuyunca neşelendi. «The Youth's Companion» şüphesiz birinci sınıf bir magazindi ve o gün yazdığı üç bin kelime ona altmış dolar getirecekti - denizde, iki ayda kazanacağı parayı!

Cuma gecesi, yirmi bir bin kelimelik tefrikasını bitirdi Kelimesini iki sentten hesaplayınca, bu ona dört yüz yirmi dolar getirecekti. Hiç de fena bir çalışma haftası değildi doğrusu. Şimdiye kadar eline bir defada hiç bu kadar çok para geçmemişti. Bunu nasıl harcayacağını bile bilmi-

yordu. Bir altın damarına rastlamıştı. Bu paranın geldiği yerden daima para kazanabilirdi. Kendine birkaç kat elbise daha almayı, birçok magazinlere abone olmayı ve başvurmak için şimdilik kütüphaneye kadar gitmek zorunda olduğu birçok müracaat kitapları satın almayı tasarladı. Ama yine de bu dörtyüz yirmi doların büyük bir kısmı harcanmamış olarak kalıyordu. Kalan parayla, Gertrude için bir hizmetçi tutup, Marion'a da bir bisiklet almak fikri aklına gelene kadar, parasının arttığı düşüncesi onu üzdü durdu.

El yazıları yığınını postaya verip, «The Youth's Companion»a gönderdi; inci avcılığı hakkında da bir makale yazmayı tasarladıktan sonra Ruth'u görmeğe gitti. Martin önceden telefon ettiği için Ruth onu karşılamağa kapıya çıkmıştı. Martin'in o eski, herzamanki sıhhati bir alev gibi dışarı taşarak Ruth'a çarptı. Bir alev sanki onun vücuduna girdi ve sıvı bir sıcaklık gibi damarlarında dolaşarak, Tanrı vergisi kuvvetiyle Ruth'u titretti. Martin, Ruth'un elini tutup onun mavi gözlerine bakarken, yüzü kızardı. Yedi ay güneş altında kalarak bronzlaşan yüzünün taze yanık rengi, gerçi, kolalı yakasının boynuna sürtünerek meydana getirdiği kızarıklığı saklayamadıysa da yüzünün kızarışını gizledi. Ruth bu kırmızı izi görüp tatlı tatlı gülümsedi, ama Martin'in elbisesine dikkat edince bu gülümseme hemencecik kayboldu. Elbise Martin'e tıpatıp uymuştu - bu onun ilk ısmarlama elbisesiydi - ve Martin bu elbise içinde daha zarif, daha biçimli görünüyordu. Buna ilâveten, kumaş kasketinin yerini de, bir fötr şapka almıştı. Ruth ona şapkayı giymesini emretti, sonra da görünüşünden ötürü ona komplimanda bulundu. Ruth hayatında kendini bu kadar mutlu hissettiği bir zamanı hatırlamıyordu. Martin'deki bu değişiklik onun eseriydi, bu yüzden de Ruth, içinde ona daha fazla yardım etmek için bir ihtirasın alevlendiğini hissetti.

Ama, Martin'deki en köklü ve Ruth'u en çok memnun eden değişiklik, konuşmasındaki değişiklik oldu. Martin ar-

tık sadece düzgün konuşmuyor, eskisinden daha rahat konuşuyordu, üstelik dağarcığına yeni yeni kelimeler de eklemişti. Bununla beraber çok heyecanlandığı zamanlar yine o eski yayvan konuşmasına dönüyor ve kelimelerin sonundaki sessizleri yutmağa başlıyordu. Sonra, yeni öğrendiği kelimeleri denemekte beceriksizce bir acemilik gösteriyordu. Diğer taraftan ,ifade tarzının rahatlığı yanısıra, Martin'in düşüncelerinde, Ruth'a büyük zevk veren bir hafiflik, şakacılık da yer alıyordu. Bu onu kendi sınıfı içinde en çok sevilen bir insan haline getiren, ama Ruth'un yanında ,kelimelerinin azlığı yüzünden şimdiye kadar gösteremediği o eski, şakacı, lâtife sever ruhuydu Martin'in. Martin bu yeni çevreye daha yeni yeni alışmağa ve kendisinin hiç de fazlalık sayılmadığını hissetmeğe başlıyordu. Ama yine de büyük bir titizlikle deneme devresi içinde kalmağa, neş'e ve fantezinin hep Ruth'dan gelmesine, onunla atbaşı gitmeğe fakat onu geçmemeğe dikkat ediyordu.

Ruth'a, sekiz aydan beri neler yaptığını anlatıp, hayatını bir yazar olarak kazanma ve çalışmalarına devam etme plânından sözetti.

Ruth, büyük bir samimiyetle, «Vallahi,» dedi, «yazı yazmak da herhalde herhangi başka birşey gibi bir iş, bir zanaat olmalı. Tabiî onun hakkında benim fazla bir bilgim yok. Sadece genel bir yazıya dayanarak konuşuyorum. Zanaatı öğrenmek için üç yıl harcamadan - ya da beş yıl mı? - demirci olamazsın değil mi? Yazarlık demircilikten çok daha iyi para getirdiği için de, tabii yazar olmak isteyen - yazar olmağa çalışan çok daha fazla insan olmalı.»

Hızla çalışan muhayyilesi, kendi hayatından binlerce sahneyle birlikte - kaba, âdi, hayvanca sahnelerle - buradaki sahneyi ve atmosferi bir anda muazzam bir perdenin üzerine aktarırken. Martin «Peki, şu halde ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım?» dedi ve kullandığı dilden ötürü de gizliden gizliye bir gurur duydu.

Hayalindeki karmakarışık görüntü Martin'in konuşmasına hiç ara verdirmeksizin ve sükûnet içinde sıralanan düşüncelerini sekteye uğratmaksızın, bir ışık hızıyla canlanmıştı. Muhayyilesinin perdesi üstünde kitaplar, resimlerle dolu, hiç kaybolmayan bir pırıltının, parlak ışıkla aydınlanmış bir odada kendisiyle bu güzel kızı karşı karşıya kültür dolu bir hava içinde, iyi bir İngilizceyle ve âhenkle konuşurken gördü; kendisinin bir seyirci gibi istediği zaman dilediğine bakabileceği birer resim halindeki başka çelişmeli sahneler, perdenin üzerinde sıralanıyor, sonra perdenin tâ uçlarına doğru uzaklaşarak gitgide gözden kayboluyordu. Martin, bu diğer sahneleri, cafcaflı, kırmızı bir ışığın okları önünde eriyen ve bir duman gibi sürüklenen koyu sis girdapları arasından gördü. Havası müstehcen, ağzıbozuk bir dille dolu bir barda kendini, sert viski içen kovboylarla birlikte içki içerken, ya da tüten bir gaz lâmbasının altında, ortaya sürülen paraların şıkırtıları ve dağıtılan kartların hışırtısı arasında onlarla aynı masada otururken gördü. Kendini, yarı beline kadar soyunmuş, «Susquehanna» nın başkasarasınaa Liverpool Red'le yumruk yumruğa o büyük kavgasını ederken gördü; isyana kalkışılan o kurşunı sabah vakti, «John Rogers» in kana bulanmış gövdesini, baş anbarın üzerinde, yaptıklarını ölüm sancılarıyla kıvranarak ödeyen ikinci kaptanı, elinde tuttuğu toplu tabancası ateş ve duman kusan koca kaptanı, yüzleri ihtirasla gerilmiş adamları ve çevresinde iğrenç küfürler savurarak yuvarlanan hainleri gördü - sonra o hiç kaybolmayan pırıltı içinde, Ruth'un kitaplar ve tablolar arasında oturup onunla konuştuğu sükûn dolu, temiz soylu sahneye döndü: Ruht'un daha sonra kendisine çalacağı kuyruklu piyanoyu da gördü; ve kendi ağzından çıkan düzgün, seçme kelimelerinin yankısını işitti: «Peki, şu halde ben, kendimi özel olarak yazarlığa hazırlayamaz mıyım?»

Ruth, «Ama bir insan, demircilik yapmak için ne ka-

dar özel hazırlanırsa hazırlansın, ben önce çıraklık yapmadan demirci olanını hiç işitmedim,» diye gülüyordu.

Martin, «Sen ne tavsiye edersin?» diye sordu. «Hem unutma ki benim kendimde yazar olabilecek yeteneği görüyorum - bunu izah edemem; sadece bende bu yeteneğin varlığını biliyorum.»

Ruth, «İyi bir tahsil görmen lâzım,» diye cevap verdi. «İster sonunda yazar ol, ister olma. Hangi mesleği seçersen seç, bu tahsil zorunludur ve bunun dermeçatma, gelişigüzel olmaması gerekir. Liseye gitmelisin.»

Martin, «Evet,» diye başladı ama Ruth sonradan aklına gelen bir düşünceyle onun sözünü kesti :

«Tabiî yazı yazmağa da devam edebilirsin.»

Martin, çetin bir insanın ses tonuyla, «Mecburum buna,» dedi.

Ruth onun fikirleri üzerinde, büyük bir inatla ısrar edişinden pek hoşlandığı için, yüzünde tatlı bir şaşkınlık ifadesiyle bakarak, «Neden?» diye sordu.

«Çünkü, yazı yazmazsam liseye gidemem de ondan. Biliyorsun, yaşamam, kendime elbise, kitap filân almam lâzım.»

Ruth gülerek, «Bunu unutmuştum,» dedi. «Niye bir mirasyedi olarak doğmadın sen?»

Martin, «Ben sıhhati, muhayyileyi tercih ederdim» diye cevap verdi. «Ben nasıl olsa para işini kıvırırım; asıl önemli olan,» az daha «senin» diyecekti, ama cümlesini değiştirerek, «insanın diğerlerine sahip olması.» dedi.

Ruth, tatlı bir sertlikle, «Sakın «kıvırmak» deyimini kullanma,» diye bağırdı. «Argodur bu, korkunç bir söz.»

Martin, kızarıp kekeliyerek, «Doğru,» dedi. «Yanlışlarımı hep böyle düzeltmeni isterdim.»

Ruth da kekeledi, «Ben - ben de memnuniyetle düzeltirim,» dedi. «Sende büyük bir cevher var; ben de seni mükemmel görmek istiyorum.»

Martin, o anda; Ruth tarafından bir biçime konmak için tutuşan bir kildi sanki; Ruth da onu ideali olan erkek

biçimine sokmak için aynı ihtirasla yanıyordu. Martin'e, gelecek Pazartesiye lise giriş sınavlarına girmek fırsatından söz edince, öbürü hemen atılıp ,sınavlara gireceğini söyledi.

Sonra Ruth, Martin'e piyano çalıp, şarkı söyledi. Bu arada da Martin onu aç bir özlemle seyredip, bir yandan da burada kendisi gibi onu özliyerek dinleyen ona âşık yüz tane erkeğin bulunmayışına şaşarak, Ruth'un güzelliğini içine sindirdi.

10. BÖLÜM

Martin, o akşam yemeğe kaldı ve Ruth'un babası üzerinde iyi bir etki bıraktı. Ruth da buna çok memnun oldu. Martin'in iyi bildiği bir konudan, denizcilikten bahsettiler; Mr. Morse, daha sonra Martin'in açık fikirli bir genç olduğuna işaret etti. Martın, argo kullanmamak ve doğru kelimeleri aramak kaygısıyla yavaş yavaş konuşmak zorunda kalmış, bu da onun, kafasındaki en iyi düşünceleri bulmasını sağlamıştı. Bu defa, onlarda hemen hemen bir yıl kadar önce ilk yemek yediği akşamkinden daha rahattı; Mrs. Morse bile onun mahcubiyetini ve alçak gönüllülüğünü beğenmiş, Martin'de gördüğü belirli gelişmeden ötürü memnun olmuştu.

Kocasına, «Şimdiye kadar Ruth'un bu kadar fazla ilgisini çeken ilk erkek o oldu» dedi. «Erkek olarak o kadar çekingendi ki, bayağı üzülüyordum.»

Mr. Morse karısına merakla baktı:

«Yâni, bu genç gemiciyi, Ruth'u uyandırmakta mı kullanacaksın?» diye sordu.

Karısı, «Eğer ben bir çaresine bakabilirsem, Ruth hayatının sonuna kadar evde kalmış bir kız olmaktan kurtulur, demek istiyorum,» diye cevap verdi. «Eğer şu genç Eden onda genel olarak erkeklere karşı bir his uyandırabilirse iyi olur.»

Mr. Morse karısının fikrini beğenerek, «Çok iyi olur,» dedi. «Ama ya, - hakikaten şekerim bunu da hesaba katmamız lâzım - ya bu ilgiyi fazlaca kendi üzerinde uyandırırsa?»

Mrs. Morse gülerek «İmkânsız,» dedi. «Ruth ondan üç yaş büyük, hem, imkânı yok. Bu işte bir tehlike yok. Bana inan.»

Böylece, Martin, Arthur ile Norman'ın elebaşılık edeceği züppece bir eğlentiye katılıp katılmamayı düşünürken, öte yandan ona başka bir rol verilmiş bulunuyordu. Hep beraber Pazar sabahı bisikletle tepelere bir gezinti yapacaklardı; Martin, Ruth'un da bisiklete binebildiğini ve onun da bu gezintiye katılacağını öğrenene kadar, bu gezintiyle fazla ilgilenmemişti. O bisiklete binmesini bilmiyordu, zaten bisikleti de yoktu, ama Ruth bisiklete bindiğine göre, ben de öğrenebilirim diye karar verdi; iyi geceler dileyip ordan ayrıldıktan sonra da evin yolu üzerindeki bir bisikletçiye uğrayıp, kırk dolar vererek bir bisiklet satın aldı. Bisiklete verdiği para, onun bir ayda, binbir güçlüğe katlanarak kazandığı paradan fazla idi ve bu şekilde, yedek akçesi dehşetli azalmış oluyordu; ama Martin «Examiner» den alacağı yüz dolara, «The Youth Companion» un kendisine ödeyebileceği asgarî ücret olan dörtyüz yirmi doları ekleyince, bu paralardan artacak olan kısmı ne yapacağım endişesini böylelikle bir parça azaltmış olduğunu düşündü. Evinin yolunu tutup, bisiklete binmeyi öğrenmeğe uğraşırken de, elbisesinin berbat oluşuna aldırmadı. O gece Mr. Higginbotham'lardan telefon edip terziyi buldu, bir elbise daha ısmarladı. Sonra bisikleti, bir yangın merdiveni gibi binanın arka duvarına bağlı olan dar merdivenden çıkardı ;duvara gömülü yatağını çektiği zaman da küçük odasında hem kendisine, hem de bisikletine yetecek kadar yer bulunduğunu gördü.

Pazar günü, lise sınavlarına hazırlanmağa niyet etmişti, ama inci avcılığı makalesi onu ayarttı ve Martin, içini yakan, akkor halindeki, güzelliği ve aşkı yeniden yarat-

ma ateşiyle bütün gününü bu makaleye harcadı. O sabahki «Examiner» de, define avcıları makalesinin yayınlanmamış olduğunu görmesi şevkini kırmadı. Martin böyle şeylere kulak asmıyacak kadar yükseklere uçuyordu; Mr. Higginbotham'ın büyük lütûfkârlıkla sofrasında bulundurduğu her zamanki ağır akşam yemeğine iki defa çağrıldığı halde, gözü birşey görmeyen Martin, yemek yemeden işine devam etti. Bu gibi yemekler, Mr. Higginbotham için servetinin ve maddi başarılarının reklâmı demekti ve Mr. Higginbotham Amerikan kurumlariyle ,sözü geçen kurumların insana yükseltmek için verdiği imkânlar hakkında yavan vaızcıklar vererek bu sofrayı şereflendirirdi; yük selmek ise, kendısine göre, ve hıç fırsatını kaçırmadan işaret ettiği gibi, bakkal kâtipliğinden, Higginbotham Mağazası sahipliğine çıkmaktı.

Martin Eden, Pazartesi sabahı, bitmemiş inci avcılığı makalesine içine çekerek baktı ve bir arabaya atlayıp, liseye gitmek için Oakland'a indi. Günlerce sonra sınavların sonucunu anlamak üzere okula başvurduğunda, gramer hariç, hiçbirini kazanamamış olduğunu öğrendi.

Profesör Hilton, kalın gözlük camlarının ardından onu süzerek «Grameriniz fevkalâde» dedi, «ama diğer konularda birşey bilmiyorsunuz, hiç birşey. Amerika Tarihine ait bilginiz de berbat - Başka bir kelime kullanılamaz - berbat. Eğer benim tavsiyemi dinlerseniz, siz..»

Profesör Hilton bir an durdu ve Martin'i, kendi deneme tüplerinden herhangi biri kadar antipatik ve kuru bir bakışla süzdü. Mr. Hilton, lisenın fizik profesörüydü, büyük bir aileden geliyordu, az bir maaşı vardı ve papağan gibi ezberlenerek öğrenilmiş büyük bir bilgi hazinesine sahipti.

Martin, içinden, keşke kütüphanedeki masada oturan adam şu anda Profesörün yerinde olsaydı, diye geçirerek tevazu ile, «Evet efendim» dedi.

«Benim tavsiyemi dinlerseniz siz, önce en aşağı iki yıl orta okula gidin. İyi günler.»

Martin, Profesörün tavsiyesini Ruth'a söylediği zaman, onun yüzündeki sarsıntı ifadesini görerek şaşırdı ,ama kendisi başarısızlığından ötürü hiç de kederlenmemişti. Ruth'un uğradığı hayal kırıklığı o kadar açıkça belli oluyordu ki, Martin başaramadığı için üzüldü, ama sırf Ruth için üzüldü.

Ruth, «Görüyor musun,» dedi, «ben haklıymışım. Liseye giren öğrencilerden çok daha fazla bilgin olduğu halde yine de sınavı veremiyorsun. Bunun sebebi de; tahsilinin parça buçuk, derme çatma oluşu. Senin bir çalışma disiplinine ihtiyacın var; bunu da sana ancak usta öğretmenler verebilir. Sağlam bir temelin olması lâzım. Profesör Hilton haklı, ben senin yerinde olsaydım, bir akşam okuluna giderdim. Bir buçuk yılda, geri kalan altı aylık çalışma devresinde öğreneceklerini de elde edebilirsin sanırım; bir buçuk yıl sana yeter. Hem bu şekilde gündüzlerin, yazı yazabilmen, yada eğer hayatını kaleminle kazanamazsan, herhangi başka bir işte çalışman için sana kalmış olur.»

Martin'in aklına ilk gelen düşünce, «Peki ama, ben geceleri okula gider, gündüzleri de çalışacak olursam seni ne zaman görürüm?» oldu, ama onu söylemedi; onun yerine, «Akşam okuluna gitmek bana pek çocukça bir iş gibi geliyor,» dedi. «Eğer değeceğini bilsem, aldırmam, ama değeceğini hiç sanmıyorum. Onların bana öğretebileceklerinden daha çabuk öğrenebilirim ben, kendi kendime .Zaman kaybetmek olur..» Bir an Ruth'u ve onu kazanmak için duyduğu hırsı düşündü. «Benimse kaybedecek vaktim yok. Aslında, buna ayıracak zamanım yok.»

Ruth, «Öğrenmen gereken o kadar çok şey var ki,» dedi ve Martin'e yumuşak bir bakışla baktı. Martin Ruth'a karşı gelmekle kabalık ettiğini düşündü.

«Fizik, kimya - bunları lâboratuar çalışmaları olmadan öğrenemezsin; sonra sana öğreten biri olmayınca, cebirle geometriyi öğrenmenin de hemen hemen imkânsız olduğunu göreceksin. Bu işi bilen öğretmenlere ,bilgiyi anlatma san'atında uzmanlaşmış kimselere ihtiyacın var senin.»

Martin bir dakika kadar susup, meramını daha az kibirli bir yoldan ifade etmenin çaresini araştırdı.

«Ne olur, sakın övünüyorum sanma,» diye başladı. «Övünmeye filân hiç niyetim yok. Ama bana öyle geliyor ki, ben, nasıl diyeyim, tabii bir öğrenciyim. Kendi kendime çalışabilirim. Bana çok rahat geliyor bu. Hani ördek suda nasıl rahatlarsa, öyle. Gramerde neler yapabildiğimi sen kendin de gördün. Sonra bir sürü başka işler de öğrendim.. ne çok şeyler öğrendiğimi aklın almaz. Hem de daha yeni başlıyorum. Hele bir..» Bir an tereddüt etti ve doğru telâffuz edeceğine emin olduktan sonra «hızımı alayım da o zaman gör.» dedi. «Bu gibi şeylerdeki kabiliyetimi ilk defa, gerçek bir şekilde anlamağa başlıyorum. Çakmağa başladım artık durumu..»

Ruth, «Ne olur, "çakmağa" deme,» diye onun sözünü kesti.

Martin, hemen değiştirerek, «Durum hakkında bir fikir sahibi olmağa başladım.» dedi.

Ruth, «Ama, düzgün İngilizce konuşmayla bunun bir ilgisi yok,» diye itiraz etti.

Martin kuvvet toplamak için biraz bocaladı.

«Ben demek istiyorum ki, bu işleri nasıl kıvıracağını öğrendim.» dedi.

Ruth ona acıyarak kendini tuttu, o da devam etti :

«Bilgi bana bir harita odası gibi geliyor. Ne zaman kütüphaneye gitsem, bende bu etkiyi bırakır. Öğretmenlerin oynadığı rol, öğrencilere harita odasının içindeki şeyleri sistemli bir şekilde öğretmek. Öğretmenler, harita odasında dolaşmamıza yardım eden kılavuzlardır, o kadar. Bu onların kafasında olan birşey değil. Onlar yapmıyor bunu, onlar yaratmıyor. Bunların hepsi harita odasında var, onlar da bu odada nasıl dolaşılacağını, nereye el atılacağını biliyorlar. Görevleri de, bu odada kaybolabilecek olan yabancılara yol göstermek. Ama ben kolay kolay kaybolmam. Ben, yerimi tâyin etmesini bilirim. Çoğunlukla da nerdeyim bilirim - ne var, bir yanlış mı yaptım gene?»

Ruth «Nerdeyim, bilirim deme,» dedi.

Martin, minnettarlıkla, «Doğru,» dedi. «Nerede olduğumu bilirim. Peki nerdeyim ben - yâni nerde kaldım? Ha, harita odasında. Evet, bazı herifler.»

Ruth, «Kimseler,» diye düzeltti.

«Bazı kimselerin kılavuza ihtiyacı vardır; çoğu kimsenin vardır; ama bana öyle geliyor ki, ben onlar olmadan da yapabilirim. Harita odasında epey zaman harcadım ve artık yolumu bulmayı öğrendim gibi birşey. Hangi haritalara başvuracağımı, hangi kıyıları keşfetmek istediğimi biliyorum. Kendi çizdiğim yol üzerinde giderek de, pek çok şeyi kendi kendime daha çabuk öğreneceğim. Biliyorsun, bir filonun hızı, en ağır giden geminin hızı demektir; öğretmenlerin hızı da aynı şekilde bir sonuca bağlıdır. Sınıflarını dolduran allâmelerden daha hızlı gidemezler, ben ise, onların bütün bir sınıfı yürütecekleri hızdan daha çok ilerleyebilirim.»

Ruth bir yerden aklında kalan bir sözü ona tekrarlıyarak, «Yalnız giden, hızlı gider.» dedi.

Martin'in içinden, ama ben yine de, yanımda sen olursan daha hızlı giderim, diye bağırmak geldi; bu sırada o, kolunu Ruth'un beline dolamış olarak onun mat, altın saçları Martin'in yüzüne doğru uçuşarak, içinde ikisinin birlikte bir ruh gibi sürüklendikleri, yıldızlarla dolu boşlukların, güneşin yıkadığı uçsuz bucaksız kıyıların yer aldığı bir dünyanın hayalini görüyordu. Martin, aynı anda da, sözlerin acınacak yetersizliğini anladı .Yarabbi! O sırada kendi gördüklerini, Ruth'a da gördürebilecek şekilde düzenliyebilseydi kelimeleri! Ve yine o anda, zihnindeki aynanın üzerinde çağrılmadan beliren parıltılı hayalleri tasvir etme arzusunun, içinde bir özleyiş sızısı gibi kımıldandığını hissetti. Ah, tamam! Ruth'un sırrını yakalamıştı. Bütün büyük yazarlarla şairlerin yaptıklarındaydı bu sır. Ve işte bunun için onlar birer devdi. Onlar düşündüklerini nasıl ifade edeceklerini biliyorlardı. Güneşte yatan köpekler, ekseriye ağlar gibi sesler çıkarır ve havlar, ama kendileri-

ni böyle ağlatan, havlatan şeyin ne olduğunu söyliyemezlerdi; Martin çok zaman bunun ne olabileceğini merak etmişti. İşte kendisinin de onlardan hiç farkı yoktu. Soylu, güzel hayaller gördüğü halde, Ruth'a havlamaktan, sızlanmaktan başka birşey yapamamıştı. Ama artık güneşte uyumayı bırakacaktı. Ayağa kalkacak, gözlerini dört açıp, hayal âleminin zenginliklerini, açılan gözleri ve çözülen dili sayesinde Ruth'la paylaşacağı âna kadar mücadele edecek didinecek, öğrenecekti. Öbür erkekler, ifade edişin püf noktasını; kelimelerden, bunların ayrı ayrı ifade ettiği anlamların toplamından daha fazlasını ifade eden bileşimler yapma yolunu keşfetmişlerdi. Bu sırrın çözümü Martin'in kafasında, bir şimşeğin çakışı kadar süren bir an içinde aydınlanmış ve onu son derece uyartmıştı; Martin Eden, kendini yeniden, güneşin yıkadığı yerlerin, yıldızlarla dolu boşlukların hayaline kaptırdı - nihayet, bir sessizlik olduğunu, Ruth'un gözlerinde gülümseyen hoşlanmış bir ifadeyle ve dikkatle kendisine bakmakta olduğunu farketti.

«Kendimi muhteşem bir hayale kaptırmıştım,» dedi, ve kendi kelimelerinin ses halinde kulağına çarpmasıyla da kalbi hop etti.. bu kelimeler de nerden çıkmıştı? Konuşmasına hayal evinin sebep olduğu ara verişi, uygun bir şekilde ifade etmişti bunlar. Bir mucizeydi bu. O, şimdiye kadar hiç bu derece yüksek bir düşünceyi, bu derece yüksek bir ifade içinde toplıyamamıştı. Ama zaten yüksek düşünceleri kelimelerle ifade etmeğe hiç alışmamıştı ki. Tamam işte. Bu, meseleyi açıklıyordu. Hiç denememişti. Ama Swinburne denemişti, Tennyson, Kipling ve diğer bütün şairler denemişlerdi bunu. Birdenbire aklına «İnci Avcılığı» adlı makalesi geldi. O, büyük şeyleri içinde bir ateş gibi yanan güzelliğin özünü ifadeye kalkışmamıştı hiç. Bitirdiği zaman bu makale bambaşka bir şey olacaktı. Haklı olarak bu makalenin öz malı olan güzelliğin enginliği, onu dehşetli bir hayranlığa sevketti ve Martin'in zihninde yeniden parlak, cüretli bir fikir belirdi; bu güzelliği soylu şiirler içinde neden o da büyük şairlerin yaptığı gibi, teren-

nüm edemesindi, diye kendi kendini zorladı. Üstelik, Ruth'a olan aşkının verdiği büyülü zevk, ve o aşkın ruhunda yarattığı hârikalar varken. Niçin o da şairlerin yaptığı gibi terennüm etmesindi bunu? Onlar aşkı terennüm etmişlerdi. O da öyle yapacaktı, Tanrı adına!

Ve kulaklarında, bu nidasının kendisini dehşete düşüren yankısını işitti. Dalgınlıkla nida, ağzından yüksek sesle çıkmıştı. Utançtan doğan kızarma gömlek yakasının boynunu çevrelediği yerden saçlarının dibine kadar yayılıncaya kadar, kan, dalga dalga yüzüne hücum edip, bu yüzün bronz rengini kırmızıya çevirdi.

«Af - af - affedersin,» diye kekeledi. «Düşünüyordum da.»

Ruth cesaretle, «Sanki dua ediyormuşsun gibi geldi bana,» dedi, ama içinde birşeyin ezildiğini, acı acı feryad ettiğini hissetti. Şimdiye kadar tanıdığı erkeklerden birinin dudaklarından çıktığını duyduğu ilk yemindi bu ve bu onu sarsmıştı; sadece yetiştirilme tarzı yüzünden ya da bir prensip meselesi olarak değil, fakat sakınılan el değmemiş kızlık bahçesini bir fırtına gibi altüst eden, hayatın bu kaba darbesiyle ruhen de sarsılmıştı.

Ama affetti, hem de o kadar rahatça affetti ki, buna kendi bile şaştı. Zaten, her nedense Martin'in herhangi bir şeyini affetmek o kadar zor gelmiyordu. Martin'in eline başka erkekler gibi olabilmesi için hiç fırsat geçmemişti şimdiye kadar, ama o yine de elinden geldiği kadar, bütün gücüyle çalışıyordu, başarıyordu da. Martin'i böyle hoşgörüyle karşılayışının herhangi başka bir sebebi bulunabileceği asla aklına gelmedi. O Martin'e müşfik davranıyordu, ama bunun farkında değildi. Bunu bilmesine imkân da yoktu. Bir tek aşk macerası olmaksızın ,sükûnet ve denge içinde geçen yirmi dört yıl ona, kendi duygularını anlamasını sağlayacak keskin bir idrak vermemişti ve hayatında aşkın yanından bile geçmemiş olan Ruth, şimdi aşka yaklaşmakta olduğunun farkında değildi.

11. BÖLÜM

Martin, tekrar inci avcılığı makalesini eline aldı; eğer şiir yazma denemelerine girişmesi yüzünden sık sık ara vermese, makaleyi daha da çabuk bitirmiş olacaktı. Şiirleri, Ruth'dan aldığı ilhamla yazdığı aşk şiirleriydi, ama bu şiirler hiçbir zaman tamamlanamadı. Duygularını soylu nazım biçimi içinde terennüm etmek, öyle bir günde öğrenilebilecek şey değildi. Vezin kafiye ve yapı zaten başlı başına ciddi birer mesele teşkil ediyordu, ama bunların da üstünde, bunların ötesinde, onun bütün büyük şairlerde varlığını farkettiği, fakat bir türlü yakalayıp kendi şiirleri içjne sokamadığı, ele avuca sığmayan, kesin olarak kavranamıyan bir şey vardı. Martin'in hissedip peşine düştüğü, ama bir türlü yakalıyamadığı şey, şiirin parmaklar arasından kayan ele geçmez ruhu idi. Bu, ona, ısınıp da titreyerek yükselen bir sıcak hava akımı, dalgalanan bir buğu gibi geldi; bazen bu buğunun, bu sıcaklığın ince şeritlerinden birkaçını eline geçirip onlarla, beyninde aralıksız sesler halinde yankılanan ya da gözle görünmeyen güzelliğin buğulu bir dalgalanışı halinde hayalinde sürüklenen cümlecikler örneği başararak, çabalamalarının mükâfatını görmesine rağmen, bu titrek, bu ele avuca sığmaz sıcaklık hep onun elinin eremiyeceği bir yerde kaldı. Durmadan değişen bir rüzgâr gibi aldatıcı idi bu. İfade edebilmek için duyduğu arzunun sancısı Martin'i kıvrandırdı, ama herkesinkine benzeyen, hiç de şairâne olmayan bir takım sözler söylemekten başka birşey yapamadı. Tamamlanmamış parçalar halindeki şiirlerini yüksek sesle okudu. Vezin sağlam adımlarla yürüyor, kafiye de en aşağı adımlar kadar kusursuz ve adımlardan daha sürekli bir ritmi yürütüyordu, ama Martin'in kendi içinde hissettiği o sıcaklık, o yüceliş eksikti. Bir türlü anlıyamadı ve tekrar tekrar ümitsizliğe kapılarak tekrar tekrar yenilmiş ve perişan, makalesine döndü. Şüphesiz ki, nesir daha kolay bir alandı..

«İnci Avcılığı»nın arkasından, denizcilik mesleği hakkında bir makale, deniz kaplumbağası avı hakkında bir başka makale; bir üçüncü makale de kuzeydoğu rüzgârları hakkında yazdı. Sonra deneme kabilinden, bir kısa hikâye kaleme aldı ve daha bu konuda emeklerken altı tane hikâyeyi bitirip, çeşitli magazinlere yolladı. Sabahtan akşama kadar, hem de geç vakitlere kadar, verimli bir şekilde yazıp, sadece kütüphaneye gidip kitap aldığı, ya da Ruth'a uğradığı sıralarda yazılarına ara verdi. Son derece mutluydu. Şimdi hayattan daha büyük bir zevk alıyordu. Hiç eksilmeyen bir humma içindeydi. Tanrılara vergi olduğu farzedilen yaratma zevkini duyuyordu. Çevresindeki bütün hayat - çürük sebze, sabunlu su kokuları, kızkardeşinin pasaklı hali ve Mr. Higginbotham'ın alaycı suratı - bir rüyadan ibaretti. Gerçek dünya, onun kafasının içindeydi, yazdığı hikâyeler de onun kafasındaki gerçeğin parçalarıydı.

Günler çok kısa geliyordu ona. Çalışmak istediği o kadar çok şey vardı ki.. Uykusunu beş saate indirdi ve bu kadar uykuyla yetinebileceğini anladı. Dört buçuk saatle yetinmeyi denedi, ama üzülerek beş saate döndü. Bütün uyanık saatlerini zevkle ,çalışmalarından herhangi birine verebiliyordu. Çalışmalarına geçmek için yazılarını bıraktığı zaman üzülüyor, kütüphaneye gitmek için çalışmalarını bırakmak zorunda kalınca, üzülüyor, bilgilerle dolu o harita odasından ya da okuma odasındaki, mallarını satmağı başarmış yazarların sırlarıyla dolu magazinlerden ayrılınca, hep üzülüyordu. Ruth'la beraber olduğu zamanlarda ise, onun yanından ayrılmak vakti geldiğinde, yüreğini bağlayan adale lifleri koparılıyormuş gibi oluyor ve Martin karanlık sokakları eve bir an evvel varıp, kitaplarına bir an evvel kavuşmak için yıldırım gibi geçiyordu. Ona en güç geleni de, cebir, ya da fizik kitabını kapatıp, defteri, kalemi bir kenara bırakarak. uyumak için yorgun gözlerini kapamaktı. Kısa bir zaman için bile olsa, yaşamaya ara vermekten nefret ediyordu. Bütün avuntusu ise, çalar saa-

tin beş saat sonrası için ayarlanmış olmasıydı. Bütün kaybedeceği beş saatti nihayet; sonra çalan zil onu bilinçsizlik halinden hızla ayağa fırlatacak ve Martin, önünde yine ondokuz saatlik koca bir gün bulacaktı.

Bu arada haftalar geçiyor, parası gittikçe azalıyordu; başka yerden de para geldiği yoktu. Erkek çocuklar için yazdığı serüven tefrikasını gönderdikten bir ay sonra, «The Youth's Companion» bu yazı serisini ona iade etti. Red cevabı o kadar ustalıkla kaleme alınmıştı ki, Martin, editöre hiç kızamadı. Ama «San Francisco Examiner» in editörüne de aynı derecede sıcak bir duygu besleyemedi. Martin iki hafta bekledikten sonra ona mektup yazmıştı. Bir hafta sonra bir tane daha yazdı. Ay sonunda editörü bizzat görmek için San Fransisco'ya gitti. Ama süslü kapıları bekleyen genç, kırmızı saçlı ,zebani kılıklı bir hademe yüzünden editörle görüşemedi. Beşinci haftanın sonunda yazısı, hiçbir yorum yapılmaksızın postayla kendisine geri gönderildi. Ne red mektubu vardı, ne bir açıklama: hiçbir şey yoktu. Diğer makaleleri de aynı şekilde, San Fransisco'nun önde gelen öbür gazetelerinde bekletildi. Bu yazılarını alınca, onları Doğu'daki magazinlere yolladı. Hepsi de, birer red mektubu ilişiğinde, daha da çabuk olmak üzere geri geldi.

Kısa hikâyeleri de ayni şekilde geri çevrildi. Martin, bunları tekrar tekrar okudu ve öyle beğendi ki, red ediliş sebeplerini bir türlü çıkaramadı. Derken bir gün, gazetelerden birinde, yazıların daima daktiloda yazılmaları gerektiğini okuyunca meseleyi anladı. Gayet tabii, editörler o kadar meşgul insanlardı ki, el yazısını okumak için o kadar zamanı ve zahmeti göze alamazlardı. Martin bir daktilo makinesi kiraladı ve kullanışını öğrenmek için bir gününü harcadı. Her gün, yazdıklarını daktiloya çekti, eski yazdıklarını da ,geri gönderilişlerinden daha kısa bir süre içinde daktiloyla yazdı. Daktiloyla yazdıkları da geri gelmeğe başlayınca şaşırdı. Çene kemikleri atmağa başladı, çenesinin ucu daha saldırıcı bir görünüş aldı.

Kendi eseri hakkında kendisinin doğru hükümü verememiş olabileceği aklına geldi. Bir kere de, eserlerinin Gertrude üzerinde yaratacağı etkiyi denemeğe karar verdi. Hikâyelerini ona yüksek sesle okudu. Gertrude'un gözleri parıldadı ve Martin'e:

«Böyle şeyler yazman ne fevkalâde,» derken, ona gururla baktı.

Martin sabırsızlıkla, «Evet, evet,» dedi. «Asıl önemlisi olan hikâye - o nasıl, beğendin mi?»

Öbürü «Fevkalâde,» diye cevap verdi. «Fevkalâde, hem de heyecan verici. Müthiş duygulandım.»

Martin anladı ki, Gertrude'un zihni bulanıktır. Kadının saf suratında, şaşkınlık apaçık okunuyordu. Onun için, Martin biraz bekledi.

Uzunca bir sessizlikten sonra Gertrude, «Peki ama, Mart,» dedi, «hikâye nasıl bitiyor? Hani şu, o kadar yüksekten atan genç, kızı elde ediyor mu?»

Martin, sanatkârca açıkladığını sandığı bitişi ona anlattıktan sonra Gertrude:

«Ben de bunu öğrenmek istiyordum» dedi. «Bunu hikâyede neden böylece yazmadın?»

Martin kızkardeşine birçok hikâyelerini okuduktan sonra birşey öğrenmiş oldu: Gertrude mutlu sonuçlanan hikâyelerden hoşlanıyordu.

Gertrude, yorgun bir ıhlayışla, çamaşır teknesinden doğrulup, alnındaki terleri beyaz bir süngere dönmüş kırmızı eliyle silerken, «Hikâye çok güzeldi,» diye fikrini belirtti. «Ama bana keder verdi. İçimden ağlamak geliyor. Dünyada zaten keder verici bir sürü şey var. Mutlu şeyleri düşünmek beni de mutlu ediyor. Eğer adam kızla evlenseydi, sonra - gücenmiyorsun ya Mart?» diye endişeli bir tavırla Martin'e sordu. «Ben böyle olsun isterdim, yorgunum da ondan herhalde. Ama yine de hikâye fevkalâdeydi, fevkalâdeydi doğrusu. Nereye satacaksın onu?»

Martin, «Bu tamamiyle ayrı bir mesele,» diye güldü.

«Peki satarsan kaç para alacağını düşünüyorsun?»

«Oh, yüz dolar. En aşağısı bu, fiatlar böyle.»

«Amanın! İnşallah satarsın!»

Martin, «Kolay kazanılan bir para, ha?» dedi ve gururla ilâve etti, «Onu iki günde yazdım. Günü elli dolara gelir.»

Martin Eden, hikâyelerini Ruth'a okumak için büyük bir istek duyuyordu, ama buna cesaret edemedi. Hikâyelerinin bir kısmı yayınlanıncaya kadar beklemeye karar verdi. Ruth o zaman, Martin'in hangi amaçla çalışmış olduğunu anlayacaktı. Bu arada Martin didinmesine devam etti. İçindeki macera ruhu, onu hiçbir zaman, zihin ülkesinde yapmakta olduğu bir hayret verici keşifler kadar kuvvetle çekmemişti. Fizik ve kimya ile ilgili ders kitapları satın aldı cebir problemleri çözdü, ispatları çalıştı. Lâboratuar deneyleriyle yapılan ispatlara iman etti ve engin hayal gücü sayesinde kimyasal reaksiyonları, bunları lâboratuarda gören orta bir öğrenciden çok daha büyük bir anlayışla öğrendi. Martin, eşyanın mahiyeti hakkında elde etmeğe başladığı delillere gömülerek, yüklü sayfaları yutmağa devam etti. Şimdi bu dünyanın kuruluşunu, madde ve kuvvetin hareket ve karşılıklı etkilerini anlamağa başlıyordu. Eskiden, karşısına çıkmış olan meselelerin çözümleri, şimdi kendiliğinden, devamlı olarak, kafasında beliriyordu. Kaldıraçlar ve makaralar Martin'i büyülemişti. Zihni, denizde dolaştığı eski günlere, levyelere makaralara, palangalara gitti. Yolları olmıyan okyanusta, gemilerin rotalarını yanılmadan izlemelerini sağlayan «navigasyon» kuramının artık Martin için karanlık bir noktası kalmamıştı. Mevsim rüzgârlarının neden var olduğunu öğrenince de, acaba «kuzeydoğu rüzgârları hakkındaki makaleyi pek mi erken yazdım,» diye şüpheye düştü. Bu makaleyi şimdi herhalde daha iyi yazabilirdi. Bir akşamüstü, Arthur'la birlikte California Üniversitesi'ne gitti, dinsel bir huşû içinde, nefesini tutarak lâboratuvarlara girip, deneyleri gördü ve öğrencilerine ders veren bir fizik profesörünü dinledi.

Ama yazılarını da ihmal etmedi. Kısa hikâyeler, kale-

minden bir sel gibi akmakta devam etti ve Martin daha kolay - magazinlerde gördüğü cinsten - nazım biçimlerine el attı. Gelgelelim, bu arada kafiyesiz şiirle bir trajedi yazmağa kalkışmak aptallığını gösterip, iki haftasını ziyan etti ve trajedi, yolladığı yarım düzine kadar magazin tarafından her seferinde çabucak reddedilince de donup kaldı. Sonra Henley'i keşfetti ve «Hospital Sketches»i örnek alarak bir seri deniz şiiri yazdı. Bunlar ışık, renk, aşk ve serüven ile dolu basit şiirlerdi. Martin onlara «Deniz Lirikleri» adını verdi ve şimdiye kadar yazdığı eserlerin en mükemmeli olduklarına hükmetti. Şiirler otuz taneydi ve Martin, onları, hikâyeleri üzerindeki alışılmış günlük çalışmalarını tamamladıktan sonra hergün bir şiir meydana çıkarmak üzere, bir ayda yazmıştı; onun günlük çalışması ise, orta derecedeki başarılı bir yazarın bir haftalık çalışmasına denkti. Zahmet ona vız geliyordu. Hem bu zahmet de sayılmazdı. Martin kendini ifade ediyor, konuşmasını bilmeyen dudakları ardında yıllarca hapsedilmiş olan bütün güzellikler ve harikalar şimdi vahşi ve erkek bir sel halinde dökülüyordu.

«Deniz Lirikleri» ni kimseye göstermedi, hattâ editörlere bile. Editörlere güvenmiyordu. Ama onu «Lirik» lerini göndermekten alıkoyan şey, editörlere olan güvensizliği değildi. Bu şiirler ,onun için öylesine bir güzellik taşıyordu ki, yazdıklarını Ruth'a okumak cesaretini bulacağı çok uzak bir güne, muhteşem bir güne saklayıp, onları Ruth'la paylaşmak istiyordu. O gün gelinceye kadar, Martin, onları kendine sakladı, ezberleyinceye kadar tekrar tekrar yüksek sesle okudu.

Uyanık bulunduğu zamanın her ânını yaşayan Martin Eden, uykusunda da yaşıyordu; çalışmalarının devam etmediği bu beş saat içinde hayaller yaratan beyni ,atılışlarla, o günün olaylarını, o günün düşüncelerini işleyerek bunlardan, acaip, olmadık hârikalar çıkarıyordu. Aslında hiç dinlendiği yoktu ve onunkinden daha zayıf bir bünye, onunkinden daha az dengeli bir beyin, genel bir sinir bo-

zukluğu sonucunda mutlaka yere serilirdi. Akşam üstleri de artık Ruth'a eskisi kadar sık uğramaz olmuştu zira Ruth'un üniversite bitirme sınavlarını vereceği Haziran ayı yaklaşıyordu. San'at tarihi mezunu! - Martin, ünvanını düşününce, Ruth sanki ondan hızla, peşinden yetişemiyeceği kadar hızla uzaklaşmış gibi geldi.

Ruth, Martin'e haftada bir akşamını ayırmıştı, geç vakit gelen Martin de genellikle akşam yemeğine kalır, sonra da müzik dinlerdi. Bunlar, Martin'in hayatındaki en önemli günlerdi. Bu evin, kendi yaşadığı evinkiyle bu derece büyük çelişki meydana getiren havası ve sırf burada Ruth'a yakın bulunuşu yüzünden Martin her seferinde, oradan, yükseklere tırmanmak için daha çok bilenmiş bir azimle ayrıldı. İçinde bulunan güzelliklere ve kendisine bir sancı gibi ıstırap veren yaratma arzusuna rağmen, Martin, bu mücadeleyi sırf Ruth için yapıyordu. O herşeyden önce bir âşıktı. Diğer herşeyi aşka bağlı kılıyordu Martin. Onun aşk serüveni, dünya yüzündeki serüveninden daha büyüktü. Dünyanın hayret ve hayranlık uyandıran yönü, karşı konulmaz kuvvetin zoruyla onu meydana getiren moleküllerden ve atomlardan ileri gelmiyordu; dünyanın hayranlık uyandıran tarafı, Ruth'un bu dünyada yaşıyor olmasıydı. Ruth, Martin'in bütün ömrünce rastladığı, tahmin ya da tasavvur ettiği en hayran olunacak şeydi.

Ama Ruth'un uzak oluşu ona devamlı bir iç sıkıntı veriyordu. Ruth, ondan öylesine uzaktı ki; üstelik Martin ona nasıl yaklaşacağını da bilmiyordu. Kendi sınıfından kadınlar ve kızlar arasında başarı kazanmış olan bir erkekti. Ama onlardan hiçbirine âşık olmadığı halde, Ruth'a âşık olmuştu; Ruth'a olan aşkı bir yana, o sadece Martin'in sınıfından başka bir sınıfa ait olmakla kalmıyordu. Martin'in kendi aşkı Ruth'u bütün sınıfların üzerine çıkarmıştı. Ruth, ayrı bir varlıktı, o kadar ayrı bir varlık ki, Martin, her âşığın yapması gerektiği şekilde, ona nasıl yaklaşaca-

ğını bilmiyordu. Martin'in bilgi kazanıp dili öğrendikçe, Ruth'a daha fazla yaklaşmakta olduğu, onun konuştuğu sözlerle konuştuğu, müşterek fikirleri ve zevkleri keşfettiği bir gerçekti; ama bu, Martin'in içindeki aşk özlemini tatmin etmiyordu. Onun âşık muhayyilesi, Ruth'u kutsal bir hale, onunla cismani bir yakınlık kurmasına imkân vermiyecek kadar kutsal ve ruhanî bir hale getirmişti. Ruth'u kendisinden böyle uzaklaştıran ve onun için erişilmez hale getiren, Martin'in kendi aşkıydı. Akşam arzuladığı biricik şeyi Martin'den esirgeyen, aşkın ta kendisiydi.

Derken, bir gün, hiç umulmadık bir anda aralarındaki uçurumun üzerine bir an için bir köprü kurulur gibi oldu. Ondan sonra da artık, uçurum hâlâ bulunmasına rağmen, her zamankinden daha dar halini korudu.

Bir gün kiraz yiyorlardı - iri, lezzetli, siyah şarap renginde suyu olan kara kara kirazlar. Sonra Ruth, Martin'e «The Princes» ten parçalar okurken, dudaklarındaki kiraz lekesi Martin'in gözüne ilişti. O anda Ruth'un ilâhiliği parça parça oldu. Nihayet o da topraktan ibaretti; bütün killerin bağlı oldukları kanuna bağlı olan kendi toprağı, ya da herhangi bir kimsenin toprağı gibi bir topraktı. Ruth'un dudakları da kendisininki gibı ettendi ve kirazlar kendi dudaklarını nasıl boyamışsa, onun dudaklarını da öylece boyamıştı. Şu halde, onun dudakları için bir gerçek olan bu durum, her tarafı için de aynı idi. O bir kadındı, her şeyi ile bir kadın. Bu fikir Martin'in kafasında aniden beliriverdi. Bu, onu sersemleten bir keşif olmuştu. Sanki güneşin gökten yuvarlandığını ya da tapınılan bir güzelliğin kirletildiğini görmüş gibi oldu.

Daha sonra bunun mânâsını anladı ve kalbi kuvvetli darbelerle çarparak, onu, kirazın lekeliyebileceği bir kadın olan Ruth'a bir âşık gibi davranmağa zorlamağa başladı. Düşüncesinin bu cüretinden ötürü titredi, ama bütün ruhu çağlıyor ve aklı bir zafer şarkısıyla ona haklı olduğunu ısrarla söylüyordu. Martin'in içindeki bu değişiklikten bir şeyler Ruth'a kadar ulaşmış olmalıydı, zira okumasına

ara verip başını kaldırarak Martin'e baktı ve gülümsedi. Martin'in gözleri, Ruth'un mavi gözlerinden dudaklarına kaydı ve bu dudaklardaki leke onu çılgına çevirdi. Kolları az daha, tıpkı kayıtsız hayatını yaşadığı zamanlardaki gibi âni bir hareketle uzanıp Ruth'u saracaktı. Ruth sanki ona doğru eğilmiş, bekliyor gibiydi; Martin kendini alıkoymak için bütün iradesini kullanarak mücadele etti.

Ruth somurtarak, «Okuduklarımın bir kelimesini bile dinlemiyordun.» dedi.

Sonra Martin'in şaşkınlığı hoşuna giderek güldü ve Martin, Ruth'un samimi gözlerine bakıp da onun, hissettiklerinden hiçbir şeyin farkına varmadığını anlayınca utandı. Gerçekten de, düşüncelerinden çok ileri gitmişti. Tanımış olduğu bütün kadınlar içinde, kendi içinden geçenleri bu şekilde tahmin edemiyecek olan bir tane bile yoktu - tabiî Ruth hariç-; nitekim o da tahmin edememişti. İşte fark buradaydı. Ruth, FARKLIYDI. Martin kabalığından ötürü şaşaladı, Ruth'un bu saf masumiyetinden dolayı hûşu duydu ve ona tekrar aralarındaki uçurumun öte yanından bakmağa başladı. Köprü yıkılmıştı.

Ama yine de bu olay, onu Ruth'a eskisinden daha çok yaklaştırmıştı. Bu olayın anısı aklından çıkmıyordu; canı en çok sıkıldığı zamanlar ise bu anı üzerinde ihtirasla duruyordu. Uçurum artık hiçbir zaman eskisi kadar genişlemedi. Martin, san'at tarihi mezuniyetinden, yada bir düzine mezuniyetten çok daha büyük bir mesafeyi aşmıştı. Ruth saftı, evet bu bir gerçekti, hem de Martin'in şimdiye kadar hayal edemediği kadar saftı; ama kirazlar, onun dudaklarını lekelemişti. Kendisi evrenin amansız kanunlarına nasıl tâbi idiyse, Ruth da öylece tâbi idi. Ruth da yaşamak için yemek zorundaydı ve ayaklarını üşüttüğü zaman nezle oluyordu. Ama mesele bu değildi. Eğer o, açlığı, susuzluğu, sıcağı, soğuğu hissedebiliyorsa, demek ki, aşkı da hissedebilirdi; bir erkeğe olan aşkı. Eh, kendisi de erkekti işte. Niçin Ruth'un seveceği erkek kendisi olmasındı? Ateşli ateşli, «Başarıp, başaramamak bana kalmış» diye mırıldan-

dı. «O erkek ben olacağım. Kendimi o erkek yapacağım. Başaracağım.»

12. BÖLÜM

Bir sabah erkenden, Martin, beynini bir sıcaklık ve buhar dalgası gibi yalayan, bütün güzellik ve düşünceleri karmakarışık eden bir sone ile didişirken, telefona çağrıldı.

Mr. Higginbotham eğlenerek, «Bir hanım sesi,» dedi. «Bir hanımefendi sesi.»

Martin, odanın köşesinde duran telefona gitti ve Ruth'un sesini duyunca içine dalga dalga bir sıcaklığın hücum ettiğini hissetti. Sone ile yaptığı savaş sırasında Ruth'un varlığını tamamiyle unutmuştu; şimdi sesini duyunca, ona olan aşkı âni bir darbe gibi çarptı kendisine. Hem de ne ses! Uzaklardan hafif hafif duyulan bir müzik nağmesi kadar yumuşak, tatlı, hattâ daha doğrusu, gümüş bir çanınki gibi kristal saflığında, mükemmel bir ton. Dünyada hiçbir kadının böylesine bir sesi yoktu. Bu seste semavi bir hal vardı, sanki başka dünyalardan geliyordu. Martin öyle heyecanlanmış, öyle kendinden geçmişti ki, Ruth'un ne dediğini adamakıllı duymadı bile; bununla beraber, Mr. Higginbotham'ın, sansar gözlerini kendi üzerinden ayırmadığını bildiği için yüzünün ifadesine hâkim oldu.

Ruth'un söylemek istediği de zaten fazla bir şey değildi, sadece. o gece Norman, onu konferansa götürecekmiş, ama baş ağrısı tutmuş da Ruth fena halde hayal kırıklığına uğramış, biletler de kendisindeymiş ve eğer başka bir yere bağlı değilse, onu götürmek nezaketinde bulunur muymuş?

Nezakette bulunmak! Martin sesindeki istekli ifadeyi belli etmemek için kendini zorladı. Hayret edilecek şeydi. Ruth'u evinde her zaman gördüğü halde, şimdiye kadar cesaret edip de ona birlikte bir yere gitme teklifinde bulunmamıştı. Hâlâ telefonda, onunla konuşurken, hiç ilgisi ol-

madığı halde içini, onun uğruna ölmek arzusunun kapladığını hissetti ve bir fırıldak gibi dönen beyninde bir anda kahramanca fedakârlıkların hayalleri şekillenip dağıldı.

Ruth'u son derece delicesine, ümitsizcesine seviyordu. Onun kendisiyle birlikte - Martin Eden'le - konferansa gitmeği düşündüğü bu çılgınca mutluluk ânında Ruth, kendisinden o derece yükseklere çıkmıştı ki, Martin'e onun için ölmekten başka yapılacak şey yokmuş gibi geldi. Ona olan şiddetli ve yüce duygusunu ifade edebileceği biricik uygun yol bu idi. Bu, bütün âşıkların karşılaştığı ve gerçek aşkın doğurduğu bir yücelmiş feragat haliydi ve şimdi de işte, telefon başındayken bir ateşten girdap ve parıltı içinde aynı halle karşılaşmıştı. Martin o anda öyle hissetti ki, Ruth için ölmek, iyi yaşamış ve adamakıllı sevmiş olmak demekti. Martin, henüz yirmi bir yaşındaydı; daha önce de aşkı tatmamıştı.

Telefonu yerine asarken, eli titriyordu; **Martin'i heyecanlandıran kalbi, onu aynı zamanda mecalsiz bırakmıştı.** Gözleri bir meleğin gözleri gibi parlıyordu, yüzüne de bir başka güzellik gelmiş, bütün dünya kirlerinden temizlenip, saf ve Tanrısal bir hal almıştı.

Eniştesi, «Dışarda mı randevulaşıyorsun?» diye alay etti. «Bu ne demektir bilirsin. Karakolu boylıyacaksın sonunda.»

Ama Martin, çıktığı yücelerden aşağı inmedi. Hattâ bu hayvanca ima bile onu yeryüzüne indiremedi. Öfke ve kırılma aşağıda, onun altında kalmıştı. Martin, büyük bir hayal görmüş, kendini bir Tanrı gibi hissetmişti; bu insan şeklindeki sinek kurduna, içinde sadece müthiş bir acıma duyabilirdi. Eniştesine bakmadı bile; gözleri adamın üzerinden geçtiği halde ,onu görmedi ve sanki bir rüyadaymış gibi, giyinmek için odadan çıktı. Ta kendi odasına gelip de kravatını bağlamaya başladığı âna kadar, tatsız bir sesin kulaklarını rahatsız etmiş olduğunu farketmedi. Neyin nesi olduğunu araştırınca, bu sesin daha önce her nasılsa bey-

nine işlemeyen Mr. Higginbotham'ın en son çıkardığı homurtu olduğunu anladı.

Ruth'un evinin kapısı arkalarından kapanıp da Martin, Ruth'la birlikte merdivenleri inince, içinde büyük bir sıkıntı duydu. Ruth'u konferansa götürmek bir mutluluktu, ama bu mutluluğu bozan bir şey de yok değildi. Martin nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Sokaklarda, Ruth'un sınıfından kadınların, yine aynı sınıftan erkeklerin koluna girdiğini görmüştü; ama yine bunlar arasında erkeklerin koluna girmeyenler de vardı. Martin bu yüzden, acaba yalnız akşamları mı kola girilir, ya da kola girmek âdeti yalnız karı kocalar veya akrabalar arasında mı vardır diye kendi kendine düşündü.

Tam kaldırıma çıkacakları sırada aklına Minnie geldi. Minnie, Martin'le ikinci çıkışında, Martin kaldırımın iç tarafında yürüyor diye onu azarlamıştı ve centilmenler - bir hanımla oldukları vakit - daima dış tarafta yürürler diye bir kural bulunduğunu belirtmişti. Sonra, ne zaman bir caddede karşıdan karşıya geçecek olsalar, Minnie, Martin'e dış tarafta yürümesini hatırlatmak için onun topuklarını tekmelemeyi âdet edinmişti. Martin, acaba Minnie bu etiketli davranışı nereden öğrendi diye hayret etti; bu, yukarı tabakalardan kapma birşey miydi yoksa; ve acaba doğru mu idi?

Kaldırıma vardıkları sırada, denemekten bir zarar çıkmaz diye karar verdi; Ruth'un arkasından dolandı ve dış tarafta yerini aldı. Bu sefer de öbür problem kendini gösterdi. Ruth'a kolunu vermesi lâzım mıydı? Kolunu hayatında hiç kimseye uzatmamıştı. Onun tanıdığı kızlar arkadaşlarının kollarına girmezlerdi. Başlangıçta birçok kereler yanyana yürünür, sonra da sokakların aydınlatılmamış olduğu yerlerde kollar bellere dolanır, başlar erkek arkadaşların omuzlarına dayanır. Ama bu seferki başka idi. Ruth o çeşit kızlardan değildi. Martin'in bir şeyler yapması lâzımdı.

Ruth'a bitişik olan kolunu büktü - gizliden gizliye, dâ-

vetkâr olmayan, şöyle deneme kabilinden, sanki raslantıymış, böyle yürümeğe alışmış gibilerden bir büküştü bu. Derken, o harikulâde şey oldu. Ruth'un elini kolunun üzerinde hissetti. Bu dokunuşla birlikte içini tatlı heyecan dalgaları kapladı ve nefis bir iki dakika için bu som dünyayı bırakıp Ruth'la birlikte havalara uçtu. Ama çok geçmeden yeni bir güçlüğün sıkıntısı içinde tekrar kendini dünyada buldu. O sırada caddenin karşı tarafına geçmek üzereydiler. Bu şekilde yürüdükleri takdirde Martin iç tarafta kalacaktı. Halbuki onun dış tarafta kalması lâzımdı. Şu halde Ruth'un kolunu bırakarak yer değiştirmesi mi lâzımdı? Ve eğer yer değiştirirse, ondan sonra aynı manevrayı bir daha tekrarlamalı mıydı? Bunda bir sakat taraf vardı; Martin iki yana sıçramaktan vazgeçip, bilmemezlikten gelmeye karar verdi. Ama vardığı bu sonuç onu tatmin etmediği için, iç tarafta kalınca da, hızlı hızlı, istekli bir şekilde konuşmağa başlayıp, sanki kendini konuşmaya kaptırmış hissini vermeğe çalıştı, öyle ki, eğer yer değiştirmemekle bir hata yapmışsa, dıkkatsizliğinin sebebi bu heyecanına verilebilecekti.

Broadway caddesinin bir yanından öbür yanına geçtikleri sırada Martin yeni bir problemle yüz yüze geldi Elektrik lâmbalarının aydınlığında, Lizzie Connoly ile onun fingirdek arkadaşını gördü. Bir an için tereddüt etti, sonra eli şapkasına gitti ve şapkasını çıkararak selâm verdi. Martin kendi sınıfına vefasızlık edemezdi ve o şapkasını sadece Lizzie Connolly için çıkarmamıştı. Kız başıyla selâma karşılık verdi ve Ruth'un gibi yumuşak olmayan, güzel, haşin gözleriyle Martin'e cesaretle baktı; gözleri Martin'i yalayarak geçti, Ruth'un yüzünü, elbisesini dikkatle süzüp, onun toplumdaki yerini tayin etti. Martin, Ruth'un da bir kumrununki kadar çekingen ve munis, fakat bir bakışta - gelip geçici bir telâş eseri taşıyan bir bakış - başında, o devirde bütün işçi kızların giymekte olduğu acaip bir şapka bulunan işçi kızı, o ucuz şıklığı içinde görebilecek kadar hareketli olan gözleriyle gördüğünü farketti.

Bir dakika kadar sonra Ruth, «Ne hoş kız!» dedi.

Martin içinden memnun olduğu halde, «Bilmem,» dedi. «Bana kalırsa bu gibi şeyler bir zevk meselesidir, ama bana pek o kadar hoş gelmiyor.»

«A, bin kadın içersinde hatları onunki kadar düzgün bir kadına bile rastlayamazsın. Fevkalâde hatları var. Yüzü bir oyma kadar ince. Gözleri de güzel.»

Martin, dalgın bir tavırla, «Öyle mi?» dedi, zira onun için dünyada bir tek güzel kadın vardı ve o kadın şimdi, eli Martin'in kolunda olduğu halde onun yanındaydı.

«Öyle misi var mı? Eğer bu kızın elini fırsat geçse de iyi giyinebilseydi, Mr. Eden, ve eğer ona nasıl yürüneceği öğretilmiş olsaydı, gözleriniz kamaşırdı; bütün erkeklerin gözleri kamaşırdı.»

Martin, «Konuşmasını da öğretmek lâzım gelirdi,» diye tamamladı, «yoksa erkeklerin çoğu ne dediğini anlayamazdı onun. Eğer her zaman konuştuğu gibi konuşsa, eminim sözlerinin dörtte birini bile anlayamazsınız siz.»

«Saçma! Sen de fikirlerini savunurken Arthur kadar kötü oluyorsun.»

«Benimle ilk karşılaştığın zaman benim nasıl konuştuğumu unutuyorsun. O zamandan bu yana ben yeni bir dil öğrendim. Daha önce ben de bu kız gibi konuşuyordum. Ama şimdi sana, senin bu kızın konuştuğu dili bilmediğini açıklarken ne demek istediğimi yeteri kadar anlatabiliyorum. Sonra onun neden vücudunu o şekilde tuttuğunu da biliyor musun? Daha önce bu gibi şeyler üzerinde hiç düşünmediğim halde, artık bunların sebebini biliyorum - çok şeyi anlamağa başladım artık.»

«Peki nedir sebebi?»

«Bu kız yıllar yılı, uzun saatler makine başında çalışmış. İnsan gençken, vücudu her kalıbı kolayca alabilir; ağır iş de vücudu camcı macunu gibi, işin mahiyetine göre bir kalıba sokar. Yolda rastladığım birçok işçinin hangi işte çalıştıklarını bir bakışta anlayabilirim. Bak bana. Neden yürürken sağa sola yalpa vuruyorum ben? Birçok

yıllarımı denizde geçirdiğim için. Vücudum gençken, eğilir bükülürken aynı yılları sığır çobanlığında geçirseydim, şimdi yalpalamazdım, ama bacaklarım eğri olurdu. İşte bu kız da öyle. Gözlerine dikkat ettin mi? Nasıl diyeyim, haşin gözleri vardı. O kız hiç bir zaman himaye görmemiş. Hep kendi başının çâresine bakmak zorunda kalmış; gen; bir kız ise kendini pek koruyamaz - ve meselâ seninkiler gibi yumuşak, munis gözleri de olamaz.»

Ruth hafifçe, «Galiba haklısın,» diye mırıldandı, «Ne yazık. O kadar hoş bir kız ki.»

Martin, Ruth'a baktı ve gözlerinin merhametle pırıldadığını gördü. Sonra onu sevdiğini hatırladı, onu sevmesini, onu koluna takıp konferansa götürmesini mümkün kılan talihine şaşarak hayallere daldı gitti.

O gece odasına döndüğünde, aynada kendi kendine, «Martin Eden, kimsin sen?» diye sordu. Kendine merakla, uzun uzun baktı. «Kimsin sen? Nesin sen? Sen nerenin malısın? Sen aslında, Lizzie Connolly gibi kızlara aitsin. Sen angarya alayının bir erisin: ne kadar aşağılık, kaba, güzel olmayan şey varsa senin yerin işte onların yanıdır. Senin yerin pis çevresini kötü kokular sarmış öküzlerin yanıdır, sömürülen yazarların yanıdır. Al işte sana çürümüş sebzeler. Patatesler çürüyüp duruyor. Kokla onları, Allahın belâsı, onları kokla. Bir de sen kalkmış, kitapları açmağa, güzel müzik dinlemeğe, güzel tabloları beğenmeyi öğrenmeğe, iyi ingilizce konuşmağa, senin sınıfından hiç kimsenin düşünmediklerini düşünmeğe, kendini öküzlerden, Lizzie Connolly'lerden koparıp, senden milyonlarca kilometre uzakta, yıldızlarda yaşayan soluk ruh gibi bir kadını sevmeğe cür'et ediyorsun! Sen kim oluyorsun, nesinki sen? Allahın belâsı! Bir de kıvıracaksın ha?»

Aynada kendi kendine yumruğunu sallayıp yatağın kenarına oturdu ve büyümüş gözleriyle bir an daldı. Sonra defteriyle cebir kitabını aldı. Saatler akıp gider, yıldızlar donuklaşır ve şafağın gri aydınlığı pencereye vururken, o

kendini çoktan iki bilinmiyenli denklemlere kaptırmış buluyordu.

13. BÖLÜM

Martin'in büyük keşfini yapmasına sebep olan şey, sıcak akşamüstleri City Hall Park'ta toplanan geveze sosyalistlerle, işçi sınıfı filozoflardı. Martin ayda bir iki kere, kütüphane yolu üzerinde olan parktan geçerken bisikletinden iner, tartışmaları dinler ve her seferinde de oradan istemiye istemiye ayrılırdı. Buradaki tartışmaların tonu, Mr. Morse'un sofrasındakı tartışmaların tonundan çok daha aşağılıktı. Buradaki adamlar hiç de derin ve ağırbaşlı değildiler. Kolayca itidallerini kaybedip birbirlerinin adlarını ağızlarına alırlar ve dudaklarından sövüp saymalarla iğrenç imalar eksik olmazdı. Bir iki kere bunların birbirlerine girdiklerini de görmüştü. Bununla beraber, neden olduğunu bilmeksizin, bu adamların düşüncelerinde yaşayan bir şey bulunduğunu hissetmişti. Onların kullandığı kelimeler, Martin'in zihnini, Mr. Morse'un vekarlı ve sakin dogmatizminden çok daha fazla kamçılıyordu. İngilizceyi katleden, deliler gibi el kol hareketleri yapıp birbirlerinin fikirlerine ilkel bir öfkeyle saldıran bu adamlar, Mr. Morse'la, onun kafa dengi arkadaşı, Mr. Butler'den çok daha fazla bir canlılığa sahip gibiydiler.

Martin, Parkta birçok kereler Herbert Spencer'in adının geçtiğini duymuştu, ama bir akşam üstü parka Spencer'in çömezlerinden biri çıkageldi; gömleğinin yokluğunu belli etmemek için paltosunu gırtlağına kadar sıkıca düğmelemiş, kılıksız bir serseriydi bu. Bir yandan sigaralar içilip, bir yandan balgamlar atılarak, hemen bir savaşa tutuşuldu. Bu muharebede o serseri, sosyalist işçilerden biri dolaylı bir şekilde, «Bilinmeyenlerden başka tanrı yoktur, bu tanrının peygamberi de Herbert Spencer'dir» dediği zaman bile balgamını tutmak başarısını gösterdi. Martin tar-

tışmanın ne üzerine yapıldığını bile anlamamıştı, ama bisikletine atlayıp kütüphanenin yolunu tuttuğu zaman, içinde Herbert Spencer'e yeni baştan bir ilgi uyanmış bulunuyordu; çömez sık sık «İlk Prensipler» den söz ettiği için de, hemen kütüphaneden bu kitabı aldı.

İşte büyük keşif böyle başladı. Daha önce bir kere Spencer'i denemiş, ama «Psikolojinin Prensipleri» ile başladığı için, bunda da, Madam Blavatsky'deki kadar feci bir başarısızlığa uğramıştı. Kitap anlaşılır gibi olmadığından onu okumadan geri vermişti. Ama bu gece, cebir ve fizik çalıştıktan ve bir sone denemesine giriştikten sonra Martin yatağına uzandı ve 'İlk Prensipler'i açtı. Sabah olduğunda o hâlâ okuyordu. İmkânı yok uyuyamazdı. O gün yazı da yazmadı. Vücudu yatmaktan yoruluncaya kadar yatakta kaldı, sonra sırt üstü yere yatıp kitabı yukarıda tutarak, ya da bir o yana, bir bu yana dönerek okumayı denedi. O gece uyudu ve yazısını ertesi sabah yazdı. Sonra kitap onu yeniden çekti ve Martin her şeyi, hattâ Ruth'un o akşamını kendisine ayırmış olduğunu bile unutarak okumaya daldı. Dış dünyayı ilk olarak, Bernard Higginbotham oda kapısını hızla açarak, ona, kendilerinin bir lokanta mı işlettiklerini zannettiğini sormasıyla farketti.

Martin Eden'i büyük bir merak sarmıştı. Bilmek istiyordu; işte onu dünya üzerinde serüven aramaya yöneltmiş olan da bu arzu idi. Ama şimdi hiçbir şey bilmediğini ve gemilerle ebediyen gezse, dolaşsa bile hiçbir şey öğrenemiyecek olduğunu Spencer'den öğreniyordu. Şimdiye kadar sadece meselelerin yüzeyinde kalmış, fenomenleri ayrı ayrı gözlemlemiş, gerçeklere ait parçaları toplamış, ufak tefek sun'i genellemeler yapmıştı - onun keyfi, düzensiz dünyasında her şey birbiriyle bağıntısız ve tesadüfi idi. Kuşların uçma mekanizmalarını inceleyerek anlayışla muhakeme etmişti; ama bir organik uçuş mekanizması olarak kuşların hangi süreci işleyerek geliştiklerini açıklamağa çalışmak hiç aklına gelmemişti. Böyle bir sürecin varlığını düşünmemişti bile. Kuşların bir zorunluluk altında kuş hali-

ne gelmiş olduklarını tasavvur etmemişti. Kuşlar her zaman kuştular. Bu tabii bir şeydi işte.

Kuşlar gibi, her şey için de böyle olmuştu. Felsefe üzerindeki bilgisizce ve hazırlıksız giriştiği çalışma denemeleri de meyva vermemişti. Kant'ın ortaçağ metafiziği ona hiçbir kapının anahtarını vermemiş, üstelik onu kendi zihin kuvvetlerinden şüphe etmeye götürmüştü. Aynı şekilde, evrim kuramı üzerindeki çalışmaları da Romanes'in içinden çıkılamıyacak kadar teknik olan bir kitabına inhisar etmişti. Bu kitaptan da hiçbir şey anlamamış, edindiği tek fikir, evrim kuramının, koskocaman ve anlaşılmaz bir lügatçeye sahip bir sürü minnacık adamın kupkuru bir eseri olduğuydu. Ama şimdi evrimin sadece bir kuram değil, kabul edilmiş bulunan bir gelişim süreci olduğunu; bilgilerin de artık bunu kabul ettiklerini, aralarına sadece evrim metodu üzerinde ayrılıklar bulunduğunu öğrenmişti.

İşte bu Spencer adlı adam da bütün bilgileri ona organize bir halde sunup, her şeyi bire çevirerek ve tahlillerin en sonunda ulaşılan gerçekleri bütün ayrıntıları ile inceden inceye işleyerek, Martin'in yuvalarından uğramış gözleri önüne tıpkı denizcilerin yapıp da şişe içine koydukları minyatür gemi modeli kadar somut gerçekliğe sahip bir evren koyuyordu. Keyfiliğe, tesadüflere yer yoktu. Her şey bir kanuna bağlıydı. Kuşlar bu kanuna uyarak uçuyor, ve yine aynı kanuna uyarak mayalanan o yapışkan madde kıvrılıp bükülerek bacakları, kanatları meydana getiriyor ve bir kuş oluyordu.

Martin'in zihni hayatı derece derece yükselmişti, şimdi ise her zamankinden daha yüksek bir dereceye ulaşmış bulunuyordu. Eskiden gizli olan her şey, sırrını ortaya dökmüş bulunuyordu. Anlamak onu sarhoş etmişti. Geceleri, uykusunda kâbuslar içinde tanrılarla birlikte yaşıyor; uyanıkken de, gündüzün yeni keşfettiği dünyayı seyrederek boş bakışlarla bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Sofrada aşağılık, süflî şeyler hakkındaki konuşmaları kulakları duymadı. İstekli zihni, önündeki her şeyde hep sebep ve sonuç

ilintilerini arayıp bulmağa çalıştı. Sahandaki ette parlayan güneşi gördü ve etteki enerjinin değişmesini, ta yüzlerce milyon kilometre ötedeki kaynağına kadar geriye doğru, ya da, bu enerjiyi ileriye, kollarında hareket eden ve o eti kesmesini mümkün kılan adalelere, kol adalelerine eti kesme emrini veren beynine doğru izleyip, aynı güneşin kendi beyninde parladığını gördü. Martin aydınlıklar içindeydi; ne Jim'in fısıldadığı «Burjuva» kelimesini duydu, ne kızkardeşinin yüzündeki endişeyi gördü, ne de Mr. Higginbotham'ın, kayınbiraderinin kafasında tekerlekler döndüğünü ima eder yollu havada daireler çizen parmağına dikkat etti.

Martin'i en çok etkileyen şey, bilgilerin - bütün bilgilerin birbirleriyle olan ilintileri idi. Martin öteden beri öğrenmeğe meraklı idi ve her öğrendiğini beyninin ayrı ayrı hafıza kompartımanlarında istif ederdi: Böylelikle denizcilik konusunda engin bir bilgi deposuna sahip olmuştu. Kadın konusunda da oldukça geniş bir bilgi deposuna sahipti. Ama bu iki konu arasında hiçbir zaman bir ilinti kurulmamıştı. Bilginin meydana gelişi içinde, histerik bir kadınla, sâkin bir havada seyreden ya da fırtınaya baş vermiş bir yelkenli arasında herhangi bir ilinti bulunabileceği fikri ona mutlaka saçma, imkânsız görünürdü. Ama Herbert Spencer ona bunun sadece olmadığını göstermekle kalmamış, aynı zamanda böyle bir ilintinin bulunmamasının imkânsız olduğunu da göstermişti. Ta ıssız boşluktaki en uzak yıldızlardan, insanın ayağının altındaki kum tanesinin on binlerce atomuna kadar her şey ile diğer her şey arasında bir ilinti vardı. Bu yeni kavram Martin'de şaşkınlıkla karışık sürekli bir hayranlık yarattı ve Martin artık güneşin altındaki ve güneşin ötesindeki her şey arasında ilintiyi devamlı olarak izler oldu. Birbirine en aykırı şeylerin bir listesini çıkardı ve bunların hepsi arasındaki ilintileri kurmayı başarmadan içi rahat etmedi - aşk, şiir, zelzeleler, ateş, çıngıraklı yılanlar, gök kuşakları, kıymetli taşlar, canavarlıklar, gurub, insanların kükremesi, ışık ve-

ren gazlar, yamyamlık, güzellik, cinayet, âşıklar, manivelâlar ve tütün arasındaki ilintileri kurdu. Böylelikle, evreni birleştirdi, onu elini alıp kaldırarak seyretti, ya da onun patikaları, ormanları, caddeleri arasında, bilinmeyen bir amacın peşinde esrar ağlarına düşmüş korku içindeki bir seyyah gibi değil, çevresini gözleyerek, haritalara göre ilerleyip, bilinmesi gerekli olan her şeyle gittikçe yakınlık kurarak dolaştı. Bilgisi arttıkça, evrene, hayata ve hepsinin ortasında kendi hayatına olan hayranlığı bir ihtiras halini aldı.

Aynadaki görüntüsüne, «Sersem, sen de !» diye bağırdı. «Yazmak istedin; yazmayı denedin de; halbuki yazacak hiçbir şeyin yoktu senin. Ne vardı kafanda? - bir takım çocukça fikirler, birkaç tanecik yarı olgunlaşmış duygu, kapkara bir cehalet yığını, aşktan patlayacak hale gelmiş bir yürek ve aşkın kadar büyük, cehaletin kadar boş, değersiz bir ihtiras. Sen de kalktın, yazmak istedin! Pöh, sen daha yazacak şeylere yeni yeni sahip olmağa başladın, daha bunun eşiğindesin. Güzellik yaratmak istedin. Peki ama, daha güzelliğin mahiyetini bilmeden nasıl yaratabilirdin güzelliği? Daha hayatın esas özellikleri hakkında bir şey bilmeden, hayat hakkında yazmak istedin. Dünya senin için bir Çin bilmecesinden farksızken, sen tuttun dünya ve yaradılışın nasıl tasavvur olunduğu hakkında yazmak istedin; eğer yazsaydın, yazdıkların yaradılışın nasıl tasavvur olunduğu hakkındaki bilgisizliğini ortaya koyacaktı. Ama sevin oğlum, Martin. Artık yazacaksın. Azıcık biliyorsun, çok az biliyorsun, çok az biliyorsun, ama daha fazlasını bilmek için doğru yolda ilerliyorsun. Bir gün, eğer şansın varsa, bilinebilecek olanların hemen hemen hepsini bilme durumuna adamakıllı yaklaşacaksın. O zaman yazarsın.»

Büyük keşfinden Ruth'u hemen haberdar etti ve bundan duyduğu sevinç ve hayranlığı onunla paylaşmak istedi. Fakat bu mesele Ruth'u pek de o kadar sarmamış gibiydi. Bu keşfi zımnen kabul etti; mektepte bunu daha önce okuduğu anlaşılıyordu. Bu, Ruth'u, Martin kadar de-

rından heyecanlandırmamıştı; eğer Martin, kendisi için yeni olan bu hususun, Ruth için yeni birşey olmadığını düşünmemiş olsaydı, mutlaka hayret ederdi. Arthur ile Norman'ın Spencer'i okuduklarını ve evrim kuramını kabul ettiklerini anladı, ama yine de bu onlar üzerinde derin bir etki yaratmamış gibiydi. Öte yandan gözlüklü, karmakarışık saçlı delikanlı, Will Olney, Spencer'le aynı fikirde olmadığını belli eder bir şekilde alayla dudak bükerek, «Bilinmeyenden başka tanrı yoktur, Herbert Spencer de onun peygamberidir» epigramını tekrarladı.

Ama Martin onun alay edişini hoş gördü, zira Olney'in Ruth'a âşık olmadığını anlamağa başlamıştı. Martin daha sonra ufak tefek bazı olaylardan, Olnet'in Ruth'a âşık olmamasından başka, üstelik ondan bayağı nefret ettiğini de anlayınca hayretten donakaldı. Martin'in kafası bunu alamadı. Bu, onun evrendeki bütün öteki fenomenlerle bağdaştıramıyacağı bir fenomendi. Ama yine de bu delikanlının, Ruth'un mükemmelliğini ve güzelliğini takdir etmesine engel olan büyük yaradılış eksikliğinden ötürü, onun hesabına üzüntü duydu. Bir çok pazarlar hep birlikte, bisikletlerle tepelere gezmeğe gittiler ve Martin, Ruth'la Olney arasındaki gerginliği bol bol görme fırsatını elde etti. Olney hep Norman'la gevezelik edip, Ruth'u Martin'le Arthur'a bırakmıştı; Martin ise bundan ötürü Olney'e son derece müteşekkirdi.

Bu pazar günleri, Martin için çok önemli günlerdi; çok önemli günlerdi, çünkü o günlerde Ruthla beraber oluyordu; önemliydiler, çünkü pazar günleri Martin'i, Ruth'un sınıfından olan delikanlılarla aynı mertebeye yükseltiyordu. Bu delikanlılar uzun yıllar disiplinli bir eğitim görmüş olmalarına rağmen, Martin, yavaş yavaş zihnen onlara denk bir duruma geldiğini görüyor ve onlarla konuşarak geçirdiği saatler, kendini o derece vererek çalıştığı grameri kullanması bakımından ona iyi bir pratik sağlıyordu. Martin artık görgü kitaplarını bir kenara bırakmış, yapılması gerekli olan şeyleri görerek anlamağa çalışıyordu. Kendini

heyecana kaptırdığı zamanlar dışında, daima tetikte duruyor, gözlerini dört açarak, onların hareketlerine dikkat ediyor, davranışlarındaki inceliği, zarifliği öğreniyordu.

Spencer'i pek az kimsenin okuyor olması, Martin'i bir süre hayretler içinde bıraktı. Kütüphanedeki masada oturan adam, «Herbert Spencer,» dedi, «oh, evet, büyük bir kafadır.» Ama adamın bu büyük kafanın içindekini pek bildiği yoktu. Bu akşam yemekte, Mr. Butler da oradayken, Martin konuşmayı Spencer'e getirdi. Mrs. Morse, İngiliz filozofunun bilinemezciliğini acı acı suçlandırdı, ama «İlk Prensipler»i okumamış olduğunu da itiraf etti; öte yandan Mr. Butler, Spencer'e tahammülü olmadığını, ondan bir satır bile okumadığını, ama Spencer olmadan da işlerinin bal gibi yolunda gittiğini söyledi. Martin'in kafasında birtakım şüpheler uyandı; eğer karakteri daha zayıf olsaydı, o da genel fikri kabul eder ve çoktan Herbert Spencer'den vazgeçerdi. Ama o, Herbert Spencer'in meseleleri açıklayış şeklini akla yakın buluyor ve Herbert Spencer'den vazgeçmenin, bir denizcinin pusulasıyla, kronometresini atmasıyla aynı şey demek olduğunu düşünüyordu. Böylece Martin, kendini tamamiyle evrim kuramını incelemeye verip, konuyu gitgide daha iyi hazmetti ve binlerce bağımsız yazarın kendisine yardımcı olan tanıklığıyla da daha çok ikna oldu. Çalıştıkça, gözlerinin önünde henüz keşfetmediği daha çok bilgi alanları açıldı ve günlerin yirmi dört saat oluşu, Martin'in sürekli şikâyet konusu haline geldi.

Bir gün, günlerin çok kısa oluşu yüzünden, cebirle, geometriyi bir kenara bırakmağa karar verdi. Trigonometriye başlamamıştı bile. Sonra çalışma programından kimyayı da kaldırdı, geriye yalnız fiziği bıraktı.

Kendini savunmak için Ruth'a, «Ben ihtisas yapmıyorum,» dedi. «Ne de ihtisas yapmağa niyetim var. Herhangi bir insanın bütün hayatı boyunca ancak ufacık bir kısmını elde edebileceği bir sürü ihtisas alanı var. Ben genel bilgiler elde etme yolunda yürümeliyim. Uzmanların alan-

ları içine giren bilgilere ihtiyacım olduğu zaman onların kitaplarına baş vururum.»

Ruth, «Ama bu, bilgiye senin sahip olmana benzemez,» diye itiraz etti.

«Bu bilgiye sahip olmağa lüzum yok ki. Uzmanların eserlerinden faydalanırız biz. Uzmanlar, biz onlardan faydalanalım diye ihtisas yapıyor. Buraya geldiğimde baca temizleyiciler bacayı temizliyorlardı. Onlar da uzman, işlerini bitirdikleri zaman sen kendin baca temizleme hakkında, ya da bacalar hakkında bir şey bilmemene rağmen, temizlenmiş bacalara kavuşacaksın ve bu hoşuna gidecek.»

«Korkarım ki, sen kendine zoraki bir mazeret bulmağa çalışıyorsun.»

Ruth böyle diyerek Martin'e soran gözlerle baktı. Martin onun bakışlarında ve tavrında bir sitem bulunduğunu hissetti. Ama kendisinin haklı olduğuna emindi.

«Aslında bütün düşünürler, dünyanın en büyük kafaları bile, uzmanların çalışmalarından faydalanırlar. Herbert Spencer böyle yaptı. Genellemesini birçok araştırıcının buluşlarına dayanarak yaptı. Bütün bu araştırıcıların yaptıklarını kendi başına yapmağa kalksaydı bin ömürlük bir hayat yaşaması lâzım gelirdi. Darwin de öyle. Çiçek yetiştirenlerle, sığır yetiştiricilerin elde etmiş oldukları bütün bilgilerden faydalandı.»

Olney, «Sen haklısın, Martin,» dedi. «Sen ne yapmak istediğini biliyorsun, Ruth bilmiyor. O canının ne istediğini bile bilmiyor.»

Olney, «— Oh evet,» diye Ruth'un itirazını daha evvelden karşılayarak acele acele devam etti: «biliyorum, sen buna genel kültür diyeceksin. Ama eğer genel kültür elde etmek istiyorsan, o zaman ne öğrendiğinin önemi yok. İstersen Fransızca çalış, istersen Almanca, istersen ikisine de boş ver, otur Esperanto öğren, yine de nitelik itibariyle, bir kültür elde etmiş olursun. Hiç işine yaramamasına rağ-

men aynı amaçla, Lâtince yahut Yunanca da çalışabilirsin. Ama yine de kültür sahibi olursun. Al meselâ, Ruth Sakson diline çalıştı, adamakıllı da öğrendiydi, - iki yıl önce yani - ama şimdi bundan aklında kalan tek şey, «Whan that Sweet Aprile with his schowers soote» mısraından ibaret - böyleydi, değil mi mısra?»

Tekrar Ruth'un lâfını ağzına tıkayarak güldü ve «Ama yine de sana bir kültür ruhu verdi, işte. Biliyorum. Çünkü aynı sınıflarda okuduk.»

Ruth, «Ama sen, kültürün bir amaca hizmet etmesi gerekliymiş gibi söz ediyorsun ondan,» diye bağırdı. Gözleri alev alev yanıyordu, yanaklarına da hafiften renk gelmişti. «Kültürün kendisi bir amaçtır.»

«Ama Martin'in istediği o değil ki.»

«Sen nereden biliyorsun?

Olney, Martin'e dönerek, «İstediğin nedir, Martin?» diye sordu.

Martin son derece sıkıldı ve Ruth'a rica dolu gözlerle baktı.

Ruth, «Evet, nedir istediğin Martin?» diye sordu. «Meseleyi bu halledecek.»

Martin bocalıyarak, «Evet» dedi, «kültür istiyorum, tabii; ben güzelliği severim, kültür de güzelliği daha iyi, daha mükemmel bir şekilde değerlendirmeme yardım eder.»

Ruth başıyla doğrulayıp, muzaffer bir şekilde baktı.

Olney, «Saçma» diye cevap verdi, «saçma olduğunu sen de biliyorsun. Martin meslek istiyor, kültür değil. Onunkisinde kültür tesadüfen mesleğiyle ilgili bir durum gösteriyor. Eğer Martin bir kimyager olmak isteseydi, kültüre ihtiyaç kalmayacaktı. Martin ise yazmak istiyor, ama seni haksız çıkarmamak için söylemek istemiyor bunu.»

Devam ederek, «Peki Martin neden yazmak istiyor? Çünkü, Martin servet içinde yüzmüyor. Sen kafanı neden Saksonca ve genel kültürle dolduruyorsun? Çünkü hayatta kendi yolunu kendin açmak zorunda değilsin. Bu işi babacığın yapıyor. Elbiseni, her şeyini o alıyor senin. Senin,

benim, Arthur'un ve Norman'ın - hepimizin kültürü ne işe yarıyor söylesene bana? Hepimiz kültüre boğulmuşuz, ama babacıklarımız yarın ölse, öbürgün hepimiz, öğretmen olabilmek için imtihan kapılarını aşındırmağa başlarız. Senin elde edebileceğin en iyi iş, olsa olsa bir kasaba öğretmenliği, ya da bir kız yatılı okulunda müzik öğretmenliği olurdu, Ruth.»

Ruth, «Peki sen ne yapardın, Allahaşkına?» diye sordu.

«Doğru dürüst hiçbir şey. Alelâde bir işte çalışır, belki günde bir buçuk dolar kazanabilirdim, sonra belki de Hanley'in özel dersanesine öğretmen olarak girer - dikkat et, belki diyorum, haftasında da aşırı yetersizlik gerekçesiyle kapı dışarı edilirdim.»

Tartışmayı yakından izleyen Martin, Onley'in haklı olduğuna inandığı halde, Ruth'a reva gördüğü sert davranışından ötürü ona kızdı. Onları dinlerken kafasında yepyeni bir aşk anlayışı şekillendi. Aşkın muhakameyle hiç ilgisi yoktu. Sevdiği kadının doğru veya yanlış muhakeme yürütmesinin önemi yoktu. Aşk muhakemenin üstündeydi. Eğer Ruth, Martin'in meslek sahibi olma zorunluğunu daha az takdir etseydi bile, Martin'in sevgisinde bir azalma olmazdı. Ruth ne düşünürse düşünsün sevgiye lâyıktı; kafasındaki düşüncelerin, sevilmesine hiç bir etkisi yoktu.

Bir soru sorarak, Martin'in düşüncesini yarım bırakan Olney'e, «Nasıl?» diye cevap verdi.

«Lâtince çalışmak budalalığını göstermezsin, inşallah? diyordum.»

Ruth onun sözünü keserek, «Ama lâtince kültürden de fazla birşeydir,» dedi. «Lâtince araçtır.»

Olney ısrarla sordu: «Peki, latince çalışacak mısın, çalışmıyacak mısın?»

Martin fena halde kapana kıstırılmıştı. Ruth'un, büyük bir sabırsızlıkla cevabını beklediğini görüyordu.

Nihayet, «Korkarım ki, buna vaktim olmayacak,» dedi. «İsterdim, ama vaktim yok.»

Olney sevinçle övünerek, «Gördün ya, Martin'in aradığı kültür değil,» dedi. «O bir şeye ulaşmağa, bir şey yapmağa çalışıyor.»

«Oh, fakat latince kafayı çalıştırır, zihni disipline sokar. Disiplinli bir kafa lâtince ile elde edilebilir.» Ruth, ümitle baktı. «Biliyorsun, futbol oyuncuları önemli maçlarına çıkmadan önce antreman yaparlar. Lâtince de düşünür için aynı şey demektir. Kafayı idmanlı kılar.»

«Safsata! Bu dediğin, bize çocukken söyledikleri şeydir. Ama o zaman bize söylemedikleri bir şey var. Onu ilerde bulmayı bize bıraktılar.» Olney yapacağı etkiyi arttırmak için bir an sustu, sonra ilâve etti: «Bize söylemedikleri şey, her centilmen latince çalışmağa mecbur olduğu halde, hiçbir centilmenin lâtince bilmeğe mecbur olmadığı idi.»

Ruth, «Ama bu seninkisi, dürüstlük değil,» diye bağırdı. «Bir oyun oynamak için konuşmayı başka tarafa çevirmeğe çalıştığını biliyordum, zaten.»

Olney, «Bal gibi zekice, işte,» diye cevap verdi, «ama aynı zamanda da dürüstçe. Latince çalışmış olup da latince bilenler sadece eczacılar, avukatlar ve lâtince profesörleridir. Eğer Martin de bunlardan biri olmak istiyorsa, ben tahminimde yanılmışım demektir. Ama o zaman da Herbert Spencer'i ne için okuyor, Martin Spencer'i daha yeni keşfetti, üzerine de fazla düşüyor. Neden? Çünkü Spencer onu bir yere ulaştırıyor. Spencer ne beni, ne de seni bir yere ulaştırabilir. Bizim ulaşmak istediğimiz bir yer yok. Sen günün birinde evleneceksin, ben de avukatlarla, babamın bana bırakacağı parayı işletecek olan iş ajanlarını kollayacağını.»

Olney gitmek üzere kalktı, ama kapıya gelince, ayrılmadan önce bir darbe daha indirdi.

«Martin'i rahat bırak Ruth. O kendi için en iyi olanı biliyor. Şu kadarcık zamanda neler yaptığına bir bak. Bazen Martin beni hasta ediyor ve kendi kendimden utandırıyor. Dünya, hayat, insanların yeri, her şey, her şey

hakkında Arthur'dan da, Norman'dan da, senden de, benden de çok daha fazla şeyler biliyor; hem de bizim lâtincemize, fransızcamıza, saksoncamıza ve kültürümüze rağmen.»

Martin şövalyevari bir davranışla, «Ama Ruth benim öğretmenim,» diye cevap verdi. «Şu bir parçacık bilgimi de onun sayesinde öğrendim.»

«Haydi be!» Olney, Ruth'a kinli bir ifadeyle baktı. «Zannederim, arkasından da bana, Spencer'i, Ruth'un tavsiyesiyle okuduğunu söyleyeceksin - ama kazın ayağı öyle değil. Ruth, Darwin'le, evrim hakkında, ben Hazreti Süleyman'ın hazineleri hakkında ne biliyorsam o kadarını bilir. Geçen günkü, hani neydi canım, şu bize bahsettiğin Spencer'in bir açıklaması vardı - şu belirsiz, uygunsuz, tecanüs meselesi? Bahset ondan Ruth'a da bak bakalım, bir kelimesini anlıyor mu? Kültür değilmiş, gördün mü. Hadi bakalım, tra la, la, ve eğer lâtince çalışırsan, Martin, sana zerre kadar saygım kalmaz.»

Bütün bu süre içinde tartışmayı ilgiyle izleyen Martin, bu münakaşada kendisini tiksindiren bir taraf olduğunu da hissetti. Bu tiksinti, bilgilerin ilk esaslarıyla ilgili derlerse, çalışmalara karşıydı ve bir mektepli ruhuyla yapılan bu çalışmaları içinde onu iten büyük şeyler - hayatı bir kartalın tırnakları gibi kıvrılan parmaklarıyla kavramağa yönelten, onu kozmik heyecanların sancısıyla kıvrandırıp, bütün bunları kavramak için içindeki arzuyu yeni doğan bir bilinçle alevlendiren bir kuvvet, karmaşık hale getiriyordu. Kendini, yabancı bir ülkenin kıyılarında kazaya uğramış, dili dolaşıp, kekeleyerek boş yere yeni ülkedeki kardeşlerinin barbar diliyle şarkı söylemeğe çalışan, içi güzelliğin kudretiyle dolu bir şaire benzetti. O da tıpkı öyleydi. Büyük, evrensel şeylere karşı uyanıktı, acı duyacak kadar uyanıktı, ve o buna rağmen mektepli konuları üzerinde oyalanıp, bu konular arasında körü körüne dolaşmak ve lâtince çalışması lâzım mı, değil mi tartışması yapmak zorunda kalıyordu.

O gece aynasının önünde, «Allahın belâsı lâtincenin bununla ne ilgisi var?» diye sordu. «Ben ölülerin mezarlarında kalmasını istiyorum. Niçin beni ve içimdeki güzellikleri ölüler idare edecekmiş? Güzellik canlı ve ebedî bir şeydir. Dillerse gelip geçicidir. Ölülerden arta kalan tozdur diller.»

Hemen arkasından da fikirlerini pekâlâ ifade edebildiğini düşündü ve Ruth'un yanındayken neden aynı şekilde konuşmadığına hayret ederek yatağına girdi. Ruth'un yanındayken bir mektepli gibi oluyordu, dili de bir mekteplinin diline benziyordu.

Yüksek sesle, «Yeter ki zamanım olsun,» dedi, «yalnız zamanım olsun yeter ki.» Sonu gelmiyen şikâyeti, 'Zaman! Zaman! Zaman! Zaman'dı.

14. BÖLÜM

Olney'in yüzünden değil, ama Martin nihayet Ruth'a ve Ruth'a olan aşkına rağmen lâtince çalışmamağa karar verdi. Vakit nakitti, Martin için. Lâtinceden çok daha önemli olan, Martin'i gürültücü sesleriyle çağıran, çalışılacak o kadar çok şey vardı ki. Üstelik Martin'in yazması da lâzımdı. Para kazanmalıydı. Daha hiçbir yazısı kabul edilmemişti. Kırk kadar yazısı magazinleri dolaşıp duruyordu. Diğerleri nasıl yapmışlardı bu işi? Kütüphanenin okuma odasında, diğerlerinin yazdıklarını defalarca elinden geçirerek, onların eserlerini dikkatle ve eleştirici göziyle inceleyip, kendi yazdıklarıyla ölçüştürerek ve eserlerinin satılmasını sağlayan, keşfettikleri gizli hüner acaba nedir diye düşünerek saatler geçirdi.

Ölü yazıların çokluğuna şaşıp kalmıştı. Bunlarda ne bir ışık, ne bir canlılık, ne de bir renk vardı. Bunlar nefes almıyor, yaşamıyordu, ama yine de kelimesi iki sentten satılmışlardı; bini yirmi dolardan - gazete küpürlerinde öyle yazıyordu. Renkli bir uslûpla ve ustaca yazıldıklarını itiraf

ettiği, fakat içinde hiçbir canlılık ve gerçek eseri bulunmayan kısa hikâyelerin sayısız denecek kadar çok oluşu onu adamakıllı şaşkına çevirdi. Hayat o kadar değişik, o derece harikulâde iken, sürü sürü problemlerle, rüyalarla, kahramanlık isteyen güçlüklerle doluyken, bu hikâyeler sadece alelâde şeylerden söz ediyordu. Hayatın şiddetini ve basıncını hissetti; hayattaki hummayı, ter döküp didinmeleri, vahşi isyanları - tabii, işte bunlardı yazılması gereken şeyler! Fedailer takımının önderlerini, çılgın âşıkları, terör ve trajedinin ortasında durup, gayretlerinin kuvvetiyle hayatı çatırdatarak, şiddet ve zor altında dövüşen devleri kutlamak istedi. Halbuki magazinlerdeki kısa hikâyelerin Mr. Butler'ları, kupkuru dolar avcılarını ve alelâde insanların, alelâde ufak aşk hikâyelerini kutsama amacını güttükleri anlaşılıyordu. Acaba magazinlerin, editörleri de alelâde kimseler olduğu için mi böyleydi bu? diye kendi kendine sordu. Yoksa bu yazarlar, editörler ve okurlar hayattan korkuyorlar mıydı?

Fakat onun başlıca derdi, hiçbir editörü ve yazarı tanımıyor olmasıydı. Sadece herhangi bir yazarı tanımamış olmakla kalmıyor, aynı zamanda yazı yazmağa kalkışmış bir kimseyi de tanımıyordu hayatta. Ona söyleyecek, ona yol gösterecek, bir kelimecik öğüt verecek tek kul yoktu. Martin, editörlerin insanlıklarından şüphe etmeğe başladı. Editörler, Martin'e sanki bir makinenin çarklarıymış gibi geldi. Evet, tamam, makine. Martin ruhunu hikâyelere, makalelere, şiirlere dökmüş ve bu makineye teslim etmişti. Onları katlayı katlayıvermiş, uzun zarfın içine yazılarla birlikte gerekli pulları da koyup zarfı mühürlemiş, dışına daha fazla pul yapıştırarak posta kutusuna atmıştı. Zarf kıtayı baştan aşağı dolaşmış ve bir zaman geçtikten sonra postacı el yazılarını, üzerinde kendi yolladığı pullar bulunan başka bir uzun zarf içinde geri getirmişti. Öbür tarafta insan bir editör yoktu; sadece, yazılarını bir zarftan çıkarıp diğerine koyan, üstüne pul yapıştıran, ustalıkla biraraya getirilmiş birtakım çarklar vardı. Tıpkı, içine peniyi

atınca çikolata veren otomatik makineler gibi. Çiklet veya çukulata almak istiyenin parayı hangi makineye atacağına bağlıydı bu. Editörlük makinesi de öyle işte. Bir makine çek veriyor, öbürü ise red puslası. Martin şimdiye kadar hep ikinci makineye rastlamıştı.

Bu işin korkunç nitelikliğini tamamlıyan da red pusları oluyordu. Basılı formlar halinde hazırlanmış olan bu pusulalardan Martin yüzlerce almıştı - eski yazılarının her biri için bir düzine veya daha fazla olmak üzere. Bu red pusulaları ile birlikte bir satırcık kişisel bir yazı da alsaydı eğer, sevinecekti. Ama hiçbir editör çıkıp da bir tek satır yazmamıştı. Bunun üzerine Martin öte yanda sıcak yürekli insanların değil, sadece bir makinenin içinde, iyi yağlanmış, mükemmelen işleyen çarklar bulunduğu kararına vardı.

Martin mücadeleci bir insandı; inatçı ve gözü pekti, makineyi yıllarca beslemeğe razı olurdu, ama şimdi kan kaybediyordu ve mücadelenin sonunu yıllar değil, haftalar belli edecekti. Ödediği pansiyon kirası, onu her hafta mahva biraz daha yaklaştırıyor, öbür yandan kırk yazısı için ödemekte olduğu posta masrafları da en aşağı pansiyon kirası kadar büyük bir kayba sebep oluyordu. Artık kitap satın almaktan vazgeçti ve ufak tefek şeylerde ekonomi yaparak kaçınılmaz sonu geciktirmeğe çalıştı; bununla beraber, nasıl ekonomi yapılacağını bilmediğinden kızdarkeşi Marian'a elbise alması için beş dolar verince, sonunu bir hafta daha yaklaştırmış oldu.

Hiç kimsenin cesaret ve nasihat vermediği, cesareti kırılmak üzere olan Martin karanlıkta vuruşuyordu. Artık Gertrude bile ona yan yan bakmağa başlamıştı. Başlangıçta, Gertrude, budalalık diye geçip, bir kızkardeş düşkünlüğü ile onu hoş görmüştü; ama şimdi, yine bir kızkardeş yüreğiyle endişe duymağa başlamıştı. Gertrude'a göre Martin'in budalalığı bir delilik halini almağa başlamıştı. Martin bunu biliyordu ve ona durmadan dırdır eden Mr. Higginbotham'ın açıktan açığa yaptığı hareketler bile bu kadar

üzüntü vermiyordu. Martin kendine güveniyordu, ama bu güveniyle yapayalnızdı. Ruth bile ona inanmıyordu. Martin'in kendini çalışmalara vermesini istemiş ve onun yazı yazmasına açıkça muhalefet etmediği halde, hiçbir zaman da bunu desteklememişti.

Martin, hiçbir zaman Ruth'a eserlerini göstermeğe cesaret edememişti; aşırı derecede duyarlı oluşu buna engel olmuştu. Üstelik de Ruth harıl harıl derslerine çalışıyordu, Martin de bu yüzden Ruth'un zamanını çalmaktan çekiniyordu. Ama Ruth mezuniyet imtihanını verince Martin'den yazdıklarını kendisine göstermesini istedi. Martin hem sevindi, hem de utandı. İşte bir yargıçla karşı karşıya idi. Ruth san'at tarihi mezunu idi. Usta öğretmenlerden edebiyat okumuştu. Belki editörler de birer yetkili yargıçtı, ama Ruth herhalde onlardan başkaydı. Ruth kalkıp da ona basılı bir red puslası vermezdi; eserinin tercih edilmemiş olmasının, eserinde mutlaka değer bulunmadığı anlamına geldiğini de söylemezdi herhalde. Ruth konuşuyordu onunla, o pırıl pırıl, aceleci konuşmasıyla sıcacık bir insandı o ve en önemlisi de Ruth, hakiki Martin Eden'den birşeyler bulmağa çalışırdı. Duth, Martin'in eserlerinden, onun ruhunun, kalbinin ne biçim olduğunu çıkarır, onun rüyalarını, gücünün derecesini, azıcık, birazcık anlardı.

Martin kısa hikâyelerinden bir kısmının daktiloda yazılmış kopyalarını topladı, bir an tereddüt etti, sonra «Deniz Lirikleri» ni de bunlara ekledi. Bir haziran sonu öğle üstü, bisikletlerine atlayıp tepelere gittiler. Bu Martin'in, Ruth'la ikinci defa yalnız çıkışı idi. Henüz çıkan bir meltemin, serinletmeğe başladığı sıcak, tatlı bir havada bisikletlerini sürerken, dünyanın iyi düzenlenmiş bir dünya olduğu, yaşamak ve sevmenin çok güzel bir şey olduğu gerçeği Martin'i son derece duygulandırdı. Bisikletlerini yolun kenarına bırakıp, güneşten kavrulmuş otların memnun memnun kuru bir hasat havası teneffüs ettiği açık bir tepeciğin üstüne çıktılar.

Martin ıslak toprağın üzerine boylu boyunca uzanır,

Ruth da Martin'in ceketi üzerine otururken Martin, «Otlar vazifesini tamamladı,» dedi. Yanık renkli otların beynine dolup, orada düşüncelerini özel olandan evrensel olana doğru hızla götüren tatlılığını kokladı. «Var oluşlarındaki amaç gerçekleşmiş,» diyerek otları sevgiyle okşadı. «Geçen kışın kasvetli yağışları altında, ihtirasla hızlandı, ilkbaharın şiddetli soğuklarıyla mücadele etti, çiçek verdi, böceklerle arıları kendine çekecek tohumlarını etrafa yaydı, kendisini vazifesine ve dünyaya göre hazırladı ve..»

Ruth, «Niye sen herşeye hep korkunç denecek kadar pratik bir gözle bakıyorsun?» diyerek onun sözünü kesti.

«Evrim kuramını inceliyorum da, ondan herhalde. Eğer doğruyu söylemek gerekirse, gözlerim ancak şu son birkaç zamandan beri görmeğe başladı.»

«Ama bana öyle geliyor ki, bu derece pratik olmakla sen güzellikleri görme imkânını kaybediyor, tıpkı kelebek yakalayıp da onun güzel kanatlarındaki havları çıkaran çocuklar gibi güzelliği mahvediyorsun.»

Martin başını salladı:

«Güzelliğin bir mânası vardır, ama daha önce bu mânayı bilmiyordum. Güzelliği, mânası olmayan birşey, mantıksız, sebepsiz bir şey olarak kabul ederdim. Güzellik hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Şimdi bunun neden olduğunu bildiğim, otu ot yapan güneşin, yağmurun ve toprağın bütün gizli niteliklerini öğrendiğim için otu daha çok seviyorum. Bir otun hayat hikâyesi içinde aşk da yer alır serüven de vardır. İşte bu düşünce bana heyecan veriyor. Madde ve kuvvetin karşılıklı etkisini ve bunların arasındaki müthiş mücadeleyi düşündüğüm zaman, içimden, ot üzerine bir destan yazabilecekmişim gibi geliyor.»

Ruth dalgın dalgın, «Ne kadar güzel konuşuyorsun,» dedi. Martin onun kendisine birşeyler arar gibi baktığını gördü. Bir anda sıkıntı içinde kalıp, zihni bulandı, kanı boynuna ve alnına hücum etti.

«Umarım ki konuşmasını öğrenmeğe başladım,» diye kekeledi. «İçimde söylenecek çok şey var. Ama bunlar öy-

lesine büyük ki. Gerçekten de içimdekileri anlatacak bir yol bulamıyorum. Bazen bana öyle geliyor ki, sanki bütün dünya, bütün hayat, herşey benim içime yerleşmiş, bağırıp çağırarak benden onlardan bahsetmemi, onları anlatmamı istiyor. Bunun - oh, bunu tarif edemiyorum - bunun büyüklüğünü hissediyorum, ama konuşmak istediğim zaman da küçük bir çocuk gibi kekeliyorum. Duyguları ve heyecanları, konuşma ya da yazılı birer söz olarak ifade etmek zorlu bir iş. Tanrısal bir iş bu. Bak işte, yüzümü otların arasına gömüyorum, burun deliklerime çektiğim nefes içimi binlerce düşünce ve hayalle ürpertiyor. Benim çektiğim nefes, kâinatın nefesi. Şarkı ve kahkaha nedir bilirim ben; mücadele ve ölüm nedir bilirim. Bu otların kokusu da beynimde bir sürü hayal canlandırıyor işte. Bunları sana ve bütün dünyaya anlatmak isterdim. Ama nasıl anlatabilirim? Dilim bağlı. İşte biraz önce sana otların üzerimdeki etkilerini konuşma yoluyla tasvir etmeğe çalıştım. Ama başaramadım. Acemice bir konuşma ile birkaç imâda bulunabildim, o kadar. Kelimelerim bana bile karmakarışık görünüyor. Buna rağmen, anlatabilmek arzusu ile boğuluyorum. Oh!» Ellerini ümitsiz bir tavırla yukarı kaldırdı - İmkânsız! Anlaşılmaz, anlatılamaz bir şey bu!»

Ruth ısrarla, «Ama gerçekten de güzel konuşuyorsun,» dedi. «Ben seni tanıyalı beri, kısa zamanda ne kadar ilerlediğini düşün bir kere. Mr. Butler ünlü bir halk hatibidir. Danıştay tarafından seferberlik sırasında birçok kereler kendisinden siyasal nutuklar vermesi rica edildi. Bununla beraber sen de en aşağı geçen gece onun yemekte konuştuğu kadar güzel konuştun. Ne var ki, o kendine biraz daha hakimdi. Sen çok heyecanlanıyorsun; ama pratik yapmak suretiyle bunu da yenebilirsin. Doğrusu iyi bir halk hatibi olursun sen. Çok ilerleyebilirsin - istersen eğer. Çok istidatlısın. Sen insanlara önderlik edebilirsin, eminim; elini attığın herhangi bir şeyde de, gramerdeki gibi bir başarı kazanmaman için hiçbir sebep yok. İyi bir avukat olabilirsin. Siyaset alanında parlamalısın sen. Seni Mr. But-

ler'inki gibi başarıya ulaşmaktan alıkoyacak hiçbir şey yok.» Gülümseyerek ilâve etti: «Üstelik sende hazımsızlık da yok.»

Konuşmalarına devam ettiler; Ruth dönüp dolaşıp daima o nazik fakat ısrarlı tavrıyla eğitimde sağlam bir temelin gerekliliğine ve herhangi bir meslek edinmede temel öğelerin bir parçası olarak lâtincenin faydalarına geldi. Ruth, idealindeki, başarılı adamın portresini çizdi; bu, Mr. Butler'a ait olduğu besbelli bir iki çizgi ve renk darbesi taşıyan, babasının portresi idi. Martin sırt üstü yatmış, onun dudaklarının her hareketini zevkle seyrederek, birer alıcıya benzeyen kulaklarıyla dinliyordu. Ama beyni o anda alıcı değildi. Ruth'un çizdiği portrelerde onu çeken hiçbir şey yoktu; üstelik içinde kasvetli bir hayal kırıklığı ve eskisinden daha keskin bir aşk acısı duyuyordu. Ruth'un bütün söylediklerinin içinde, Martin'in yazılarından bahis bile yoktu; okumak için getirdiği yazıları bir kenarda öylece duruyordu.

Nihayet, bir aralık, Martin güneşe bir baktı, ufkun üzerindeki yüksekliği ölçtü ve yazılarını alarak Ruth'a bunları hatırlattı.

Ruth aceleyle, «Unutmuştum,» dedi, «Dinlemeyi çok istiyorum.»

Martin ona bir hikâyesini okudu ve bunun en iyi hikâyelerinden biri olduğunu söyleyerek böbürlendi. Hikâyeye, «Hayat Şarabı» adını vermişti. Bu hikâyenin onu yazarken beynine süren şarabı, şimdi onu okurken de beynine sürmüştü. Hikâyedeki orijinal kavramda bir dereceye kadar bir büyü vardı ve Martin bunu daha da büyülü birtakım deyimler ve dokunuşlarla süslemişti. Hikâyeyi yazdığı zamanki ateş, aynı ihtiras benliğinde yeniden uyandı ve Martin bunlara öylesine dalıp gitti ki, hikâyedeki kusurları ne gördü, ne de işitti. Ama Ruth aynı durumda değildi. Onun terbiyeli kulakları zaafları, mübalâğaları, acemilere özgü aşırı şiddetleri bulup, aksayan cümle âhenginin derhal farkına vardı. Ahenk fazlaca gösterişli bir hal al-

ınadıkça buna önem bile vermedi, ama mübalâğalı bir hal alınca, bunun amatörce oluşunu beğenmediğini belli eder şekilde yüzünü buruşturdu. Hikâye hakkındaki hükmü genel olarak buydu - amatörce. Ama bunu Martin'e söylemedi. Onun yerine, Martin okumasını bitirince ufak tefek aksaklıklara işaret ederek, hikâyeyi beğendiğini söyledi

Fakat Martin hayal kırıklığına uğramıştı. Ruth'un verdiği hüküm âdilâne idi. Martin buna müteşekkirdi, ama içinde öyle bir his vardı ki, Ruth onun eserini onunla paylaşmıyor, bir öğrenci ödevi düzeltir gibi düzeltmeyi tercih ediyordu. Martin için ayrıntıların önemi yoktu. Bunlar kendiliğinden düzelirdi. Martin bunları düzeltebilirdi, düzeltmesini öğrenirdi. Martin hayattan bir şey yakalamış ve onu hikâyesinde hapsetmeğe çalışmıştı. Onun Ruth'a okuduğu şey, hayattaki büyük şeylerden biriydi, yoksa cümle tertibi ya da noktalı virgül falan değil. Martin Ruth'un da, kendi güzelliğiyle gördüğü, kendi beyniyle kavrayıp, sayfaya kendi elleriyle yazı halinde geçirdiği onun olan bu büyük şeyi hissetmesini arzu etmişti. İçinden, eh, diye geçirdi, ne yapalım başaramadık. Belki de editörler haklı idiler. O, büyük şeyi hissetmiş, ama onu ifade etmeyi becerememişti. Hayal kırıklığına uğradığını belli etmedi ve Ruth'un eleştirmelerine öyle rahat katıldı ki, Ruth onun içinin derinliklerinde, kendi fikirlerine tamamen aykırı bir cereyanın kuvvetle aktığını anlayamadı bile.

Martin el yazısının bulunduğu katlı kâğıdı açarak, «Bu ikincisine, «Çömlek» adını verdim,» dedi. «Şimdiye kadar dört beş magazin tarafından geri çevrildi, ama ben yine onun iyi olduğu kanısındayım. Aslında, bu hikâyede bir şey yakalamış olmamdan başka bir şey düşünemiyorum onun için. Belki de bende yarattığı etkiyi sende yaratmaz. Kısa birşey - iki bin kelimecik.»

Martin bitirdiği zaman, Ruth, «Aman ne korkunç!» diye haykırdı. «Korkunç, ifade edilemeyecek kadar korkunç!»

Martin onun gerilmiş soluk yüzüne, büyümüş gözlerine ve parmaklarının, gizliden gizliye tatmin olunduğunu anlatan kıvrılışına dikkat etti. Başarmıştı. Beynindeki hayal ve duyguları nakledebilmişti. Hedefe tam isabet kaydetmişti. Ruth hikâyeyi ister beğensin, ister beğenmesin, hikâye onu sarmış, içine işlemiş, onu orada oturup dinlemeye ve ayrıntıları unutmağa zorlamıştı.

Martin, «Bu hayattan bir parçadır,» dedi, «ve hayat her zaman güzel değildir. Ama belki de ben acaip bir yaradılışa sahip olduğumdan, bunda da bir güzellik buluyorum. Bana öyle geliyor ki güzellik, on bükümlü bir büyüye sahiptir, zira..»

Ruth onun söyledikleriyle hiç ilgisi olmayan bir sözle Martin'in sözünü kesti: «Peki ama, neden o zavallı kadıncağız..» Sonra isyan eden düşüncesini ifade etmeden bırakıp, «Oh. alçaltıcı bir şey bu! Hiç de hoş değil! Müstehcen!» diye bağırdı.

Bir an için Martin'e kalbi durmuş gibi geldi. (MÜSTEHCEN!) İşte bunu hiç tahmin etmiyordu. Martin, hikâyesi müstehcen olsun istememişti. Bütün müsvedde gözlerinin önünde alevden harfler içinde belirdi ve Martin bu alevlerin aydınlığında boş yere müstehcenlik aradı. Sonra kalbi yeniden çarpmağa başladı. O suçlu değildi.

Ruth, «Neden güzel bir konu seçmedin?» diye soruyordu. «Dünyada müstehcen şeyler olduğunu biliyoruz, ama bu sebep teşkil etmez ki..»

Ruth ateşli konuşmasına devam etti, ama Martin onu dinlemiyordu. Ruth'un masum, insanın içine işleyecek kadar masum, bakire yüzüne bakıyordu. Bu yüz öylesine saftı ki, onun bu saflığı durmadan Martin'in içine dolup da oradaki bütün süprüntüyü dışarı atarak, onu, bir yıldız pırıltısı kadar serin, yumuşak, kadife gibi semavi bir nur içinde yıkıyordu. DÜNYADA MÜSTEHCEN ŞEYLER OLDUĞUNU BİLİYORUZ! Onun bunu bildiği düşüncesini aklına getirdi ve sanki bir aşk şakasıymış gibi kıkır kıkır güldü. Bir an sonra da kendi tanıdığı, bildiği, üzerinde se-

ferler yaptığı müstehcenlik denizine ait bir sürü hayal gözlerinin önünde canlandı ve Ruth'un hikâyeyi anlayamamış olmasını hoş gördü. Ruth'un anlayamaması onun kabahati değildi. Martin, Ruth'un böylesine masum kalacak kadar korunmuş olmasından ötürü Tanrıya şükretti. Ama kendisi hayatı biliyordu; hayatta dürüstlüklerin yanında pislikler bulunduğunu, hayatın, her yanını kaplayan zifosa rağmen büyük olduğunu biliyordu ve Tanrı şahittir ki, bunun üzerinde diyeceklerini bütün dünyaya söyleyecekti. Cennetteki azizler için saflıktan, temizlikten başka birşey düşünülebilir miydi? Onların övgüye ihtiyaçları yoktu. Ama ya çirkefin içindeki azizler - ah, işte asıl harika olan, ebediyen harika kalacak olan şey buydu! Hayatı yaşanmağa değer kılan buydu işte. Çamurların içinden, pislik çukurları içinden bir manevi haşmetin yükseldiğini görmek; kendi kendini yükseltmek ve üzerinden çamur sızan gözlerle ilk defa, belli belirsiz, uzak bir güzelliği görmek; manevî zaaflar içinden, kolayca günaha düşen insan yaradılışı içinden, kötülük ve bütün canavarlıkların dipsiz kuyusu içinden kuvvetin, hakikatin ve Allah vergisi bir manevi üstünlüğün yükseldiğini görmek.

Ruth'un ağzından birbiri ardınca çıkan cümleler kulağına çarptı.

«Bunun ruhu baştan aşağı, düşük. Halbuki yüksek olan o kadar şey var ki. Meselâ «In Memoriam»ı al.»

Martin'in dilinin ucuna, «Locksley Hall da var,» demek geldi; eğer tekrar hayallere dalmasaydı söyleyecekti de. Başlangıç halindeki mayalanmadan ayrılıp, binlerce ve binlerce yıl ucu bucağı belli olmayan hayat merdivenine emekliyerek, sürünerek tırmanıp en üst basamağa ulaşan ve saf, güzel ilâhi Ruth halini alarak kuvvetiyle onu - kendisi de aynı hayret verici yolla halk kitleleri arasından, çamurlar içinden, sonu gelmeyen yaradılışın çarpıklıkları ve sayısız hataları içinden çıkarak yükselen Martin Eden'e aşkı tanıtan, onu saflığa yöneltip, içine Tanrısallığı tatma arzusu veren kıza. dişi hemcinsine bakıyordu.

Bunda aşk vardı, bir harikulâdelik, bir ihtişam vardı. Bunda yazılacak şey vardı; yeter ki o demek istediğini ifade edebilsindi. Cennetteki azizler: - Onlar sadece birer azizdiler ve onlar başlarının çaresine bakamazlardı. Ama o bir erkekti.

Martin, Ruth'un «Sende kuvvet var,» dediğini duyabiliyordu, «ama bu terbiye edilmemiş bir kuvvet.»

Martin, «Züccaciye mağazasına girmiş bir boğa gibi,» diyerek Ruth'un bir tebessümünü kazandı.

«Sonra, ince farkları ayırdedebilme yeteneğini de geliştirmelisin. Estetik ögelere de baş vurmalı, bir zevki selime, mükemmeliyete ve bir ruha ulaşmağa çalışmalısın.»

Martin, «Gücümün yetmeyeceği işlere kalkıştım,» diye mırıldandı.

Ruth, aferin der gibilerden gülümseyerek, bir başka hikâyeyi dinlemek üzere yerleşti.

Martin özür diler gibi, «Bunu nasıl bulacağını bilmiyorum,» dedi. «Acaip bir şey bu. Öyle sanıyorum ki bunda, kendi derinliğimi aştım ben, ama niyetim iyi idi yine de. Hikâyenin ufak tefek özelliklerine pek aldırma. Sadece ondaki büyük şeyi bulmağa çalış. Gerçi büyük bir ihtimalle ben bunu anlaşılabilir bir şekilde ifade edemediysem de, gerçekten de büyüktür.»

Martin okudu ve okurken de Ruth'u inceledi. Nihayet Ruth'a ulaşabilmiş olduğunu düşündü Ruth'un kıpırdamadan oturup, kendilerinden geçmiş bir halde, gözlerini ona dikmiş, nefes almaksızın, dalgın dalgın dinleyişini, yarattığı şeyin büyüsüne kapılmış olmasına yordu. Hikâyeye «Serüven» adını vermişti ve bu hikâye, serüven hikâyeleri kitaplarındaki serüvenleri değil, gerçek serüveni, cezaları da, mükâfatları da dehşetli, müthiş bir sabır isteyen, insanın gece gündüz canına okuyan, dırdırcı ve kalpsiz angaryacıyı; insana alev alev yanan güneşin ihtişamını ya da kan ter içinde, insanları en yüksek mertebelerle, Tanrısal başarılara bağlayan uzun, önemsiz temaslar zinciri halindeki böcek sokuşları ve hummanın canavarca lezzeti

içinde veya açlık ve susuzluğun getireceği kara ölümü sunan angaryacıyı ebedileştiriyordu.

Evet, evet Ruth'u orada oturtup dinleten buydu, bütün bunlardı; hikâyesine döktüklerinin ve dökmediklerinin Ruth'u canlandırdığına inandı. Ruth'un gözleri dört açılmış, yanakları al al olmuştu; Martin daha hikâyesini bitirmeden ona sanki Ruth bir yağlı boya tablo imiş gibi geldi. Ruth gerçekten de canlanmıştı; ama ona canlılık veren hikâye değil, Martin'in kendisiydi. Ruth hikâyeyi pek düşünmedi; sanki Martin'in o engin kuvveti, o her zamanki üstün kuvveti onun vücudundan taşıp kendisine akıyormuş gibi geldi. Bunun paradoksal tarafı da, bizzat hikâyenin Martin'in kudretiyle yüklü oluşu, hikâyenin onun kuvvetini kendisine akıtan bir kanal oluşunda idi. Ruth ortamın değil, sadece kasvetin farkındaydı ve Martin'in yazdıklarıyla en çok kendinden geçmiş gibi göründüğü anda o aslında, kendisine tamamiyle yabancı olan birşeyle - beynine çağırılmadan gelip yerleşen, müthiş ve tehlikeli bir düşünce ile kendinden geçmiş bulunuyordu. Kendi kendini evliliğin nasıl bir şey olduğunu düşünürken yakaladı ve düşüncesinin hiçbir şeyi umursamıyan bir şevkle tutuştuğunu farkederek dehşete düştü. Bu bir kıza yakışır şey değildi. Ona göre değildi bu. Ruth şimdiye kadar hiçbir zaman kadınca bir arzunun ıstırabını çekmiş değildi; o hep Tennysonvari şiirlerin rüya ülkelerinde, o ince üstatların, şövalyelerle kraliçeler arasındaki ilintiler arasına sokulan kabalıklara dair yaptıkları ince imaların asıl anlamlarına bile kapalı bir hayat yaşamıştı. O bütün hayatını uykuda geçirmişti ve şimdi hayat bir gök gürültüsü gibi onun kapılarını zorluyordu. Panik halindeki düşünceleri onu, her tarafı kilitlemeğe, payandaları vurmağa sevkederken, kayıtsız içgüdüleri, bütün kapıları ardına kadar açıp, yabancı ziyaretçiyi tatlı dille içeri buyur etmeğe zorluyordu.

Martin memnun memnun onun kararını bekledi Bu

kararın ne olacağından şüphesi yoktu, ama kararı duyunca hayretler içinde kaldı:

«Güzel.»

Ruth bir an durduktan sonra, kelimenin üstüne basarak, «Güzel,» diye tekrarladı.

Tabi güzeldi; ama bunda sade güzellik değil, daha başka birşeyler de vardı; güzelliği bir hizmetçi gibi kendi hesabına kullanan, daha içe işleyici bir olağanüstülük. Martin, içinde büyüyen şüphenin kurşunî ağırlığı altında yere uzandı. Başaramamıştı. Meramını anlatamıyordu o. Dünyanın en olağanüstü taraflarından birini görmüş, ama ifade edememişti.

«Peki şey hakkındaki fikrin?» İlk defa yabancı bir kelime kullanmağa teşebbüs ettiği için sıkılarak tereddüt etti. «MOTİF hakkındaki fikrin nedir?» diye sordu.

Ruth, «Karışıktı,» diye cevap verdi. «Genel olarak yapacağım biricik eleştirme de bu. Hikâyeyi dikkatle izledim; işlenecek pek çok şey var içinde. Fazlaca kelimelerle boğulmuş. Hareketi bir sürü ikinci derecede malzeme arasında sıkıştırmışsın.

Martin, aceleyle, «Ama ana motif bu,» diye izaha girişti. «Hikâyenin derinliğinde akıp giden, o büyük, kozmik, evrensel şey bu işte. Bunu hikâye ile âhenk içinde yürütmeğe çalıştım; hikâye nihayet sadece sunî birşeyden ibaret. Doğru iz üzerindeydim, ama beceremedim zannederim. Ne demek istediğimi anlatamadım. Ama zamanla öğrenirim.»

Ruth onun dediklerine dikkat etmedi. O san'at tarihi mezunuydu, ama Martin onun sınırlarının çok ötesine geçmişti. Anlayışsızlığını Martin'in sözlerinin birbirini tutmaz şeyler olduğuna verdi.

«Çok fazla lâf etmişsin hikâyede, ama yer yer güzel.» dedi.

Martin o sırada kafasından, «Deniz Lirikleri» ni ona okusam mı tartışmasını yaptığı için, Ruth'un sesi ona sanki uzaklardan geliyormuş hissini verdi. Martin kasvetli

bir ümitsizlik içinde yere uzanmış yatıyor, Ruth da ona araştıran gözlerle bakarak, evlilik hakkında zorla yerleşmeğe çalışan kaygısızca düşünceleri kafasında evirip çeviriyordu.

Martin'e damdan düşer gibi, «Meşhur olmak ister miydin?» diye sordu.

Martin, «Evet, bir parça isterdim,» diye itiraz etti. «Bu da serüvenin bir parçası. Önemli olan meşhur olmak değil, şöhrete götüren yol. Sonra şöhret benim için olsa olsa başka bir şey için vasıtadır. Yalnız bu sebepten ötürü, meşhur olmayı çok isterdim.»

«Senin için» demek istedi ve eğer Ruth, Martin'in ona okuduğu şeye aşırı bir ilgi göstermiş olsaydı, derdi de.

Ama Ruth'un kafası, Martin'in imâ ettiği nihai şey'in ne olduğunu soramıyacak kadar meşguldü; harıl harıl Martin'e uygun meslek düşünmekle meşguldü. Edebiyatta Martin için bir gelecek yoktu. Buna emindi. Martin amatörce bir bilgiçlik taslıyan yazılarıyla bugün ispat etmişti bunu. Güzel konuşabiliyordu, ama kendini ebedi yoldan anlatamıyordu. Tennyson'u, Browning'i ve en çok sevdiği diğer nazım üstatlarını Martin'le mukayese etti ve bunda kaybeden Martin oldu. Ama kafasındakilerin hepsini söylemedi Martin'e. Martin'e duyduğu tuhaf ilgi, onu daha yumuşak olmağa sevketti. Martin'in yazı yazma arzusu, nihayet zamanla kaybolacak bir zaaftan ibaretti. İşte o zaman Martin kendini hayatın daha ciddî taraflarıyla meşgul olmağa verirdi. Başarı da kazanırdı bunda. Ruth buna emindi. Martin o kadar kuvvetliydi ki, asla başarısızlığa uğramazdı - yeter ki yazı yazmaktan vazgeçsindi.

«Bana yazdıklarının hepsini göstermeni istiyorum, Mr. Eden,» dedi.

Martin memnuniyetinden kıpkırmızı oldu. Ruth ilgilenmişti, buna emindi. Hiç olmazsa ona bir red puslası vermemişti ya. Eserlerinin bazı kısımları için güzel demişti; bu da Martin'in herhangi bir kimseden duyduğu ilk cesaret verici sözdü.

Büyük bir arzu ile, «Olur,» dedi. «Size söz veriyorum, Miss Morse, başaracağım. Oldukça ilerlediğimi biliyorum, ama daha epey yolum var ve ben ellerimin üstünde, dizlerimin üstünde sürünmek bahasına bile olsa bu yolu aşacağım.» Yerden yazılarını taşıyan bir tomar kâğıt alarak uzattı. «İşte «Deniz Lirikleri». Eve döndüğünde boş zamanında okuman için sana vereceğim onları. Bana onlar hakkındaki düşüncelerini mutlaka söylemelisin. Biliyorsun, benim bütün istediğim, eleştirme, herşeyden çok bunu istiyorum.. Ne olur, fikirlerini samimi olarak söyle bana.»

Ruth, içinde Martin'e karşı hiçbir zaman samimi olmadığını bilmenin huzursuzluğu ve ilerde de samimi olabileceğine dair bir şüphe bulunduğu halde, «Son derece samimî olacağım,» diye söz verdi.

15. BÖLÜM

On gün sonra Martin, aynada kendi kendine, «İlk savaşı verdik,» dedi. «Ama bir ikinci, bir üçüncü savaş daha olacak ve bu böyle sürüp gidecek, sonsuza kadar..»

Cümlesini tamamlamamış, ama gözlerini küçük, adî odada gezdirmiş ve yerde, bir köşede hâlâ uzun zarflar içinde duran, geri çevrilmiş yazılar yığınına takılıp kalmıştı. Bu yazıları yeniden gönderecek pulu yoktu ve yazılar bir haftadan beri birikmekteydi. Sabaha, bunlardan daha bir sürü gelecekti; ertesi gün de gelecekti, daha ertesi gün de - hepsi tamamlanıncaya kadar. Martin de artık bunları yeniden gönderemiyecekti. Daktilo makinesinin bir aylık kirasını ödeyememişti; cebinde ancak bir haftalık pansiyon kirası kaldığı, onu da İş Bulma Kurumu ücreti olarak yatırmayı düşündüğü için, ödeyebileceği de yoktu.

Oturup düşünceli düşünceli masasına baktı. Masanın üstünde mürekkep lekeleri vardı. Martin birdenbire, bu masayı çok sevdiğini farketti.

«Benim sevgili masacığım,» dedi, «seninle oldukça mutlu saatler geçirdim, her şey bir yana, sen de bana iyi arkadaşlık ettin doğrusu. Beni hiç yüzüstü bırakmadın, başarısızlığımın karşılığı olarak bana red puslaları vermedin, fazla çalıştığım için hiç sızlanmadın.»

Kollarını masanın üzerine koyup, yüzünü kolları arasına gömdü. Boğazına bir acı tıkanmıştı; ağlamak geldi içinden. Bu ona ilk kavgasını hatırlattı: altı yaşındaydı, gözlerinden yaşlar akarken bir yanda da yumruk savuruyordu. Kendinden iki yaş büyük olan diğer çocuk onu yorgunluktan bitinceye kadar yumruklamıştı. Sonunda dayanamayıp mide bulantısının verdiği ağrılar içinde, burnundan kan, çürümüş gözlerinden yaş akarak kendisi yere yıkılıncaya kadar vahşi çığlıklar atarak haykıran çocukların meydana getirdiği ring Martin'in gözlerinin önüne geldi.

«Zavallı küçük tıraşçı,» diye mırıldandı masaya. «İşte senin de böylesine yenilmiş bir halin var şimdi. Dayaktan canın çıkmış senin de. Nakavt oldun, nakavt.»

Ama o ilk kavganın hayali göz kapaklarının altından gitmemişti ve Martin Eden baktığı zaman, bu hayalin kaybolup, o ilk kavgayı izleyen bir sürü başka kavgaların biçimini aldığını gördü. Peynir Surat (bu, çocuğun adıydı) Martin Eden'i altı ay sonra tekrar evire çevire dövmüştü. Ama bu sefer Martin de onun gözünü morartmıştı. Hepsi birbirine benziyordu kavgaların. Bütün kavgaları birbiri arkasına gördü; dayak yiyen hep kendisi, ona hakaret eden de Peynir Surat'tı. Ama Martin hiç bir seferinde kaçmamıştı. Bunu hatırlayınca kuvvetlendiğini hissetti. Her seferinde kavgaya devam etmiş, sopayı da yemişti. Çok kavgacı bir çocuk olan Peynir Surat hiç bir seferinde Martin'e merhamet göstermemişti. Ama Martin dayanmıştı. Dayak yediği halde dayanmıştı!

Bunun arkasından, harab olmuş ahşap yapılar arasında uzanan dar bir sokak gördü. Sokağın sonunu, tek katlı bir kâgir yapı kapatmıştı; yapının içinden, «Enquirer» in

birinci baskısını yapmakta olan matbaa makinelerinin ritmik gürültüsü aksediyordu. Martin on bir, Peynir Surat da on üç yaşındaydı, her ikisi de «Enquirer» gazetesi satıyordu. Orada bulunuşlarının sebebi buydu. Tabii, Peynir Suat onu gene yakaladı ve berabere, yarıda kalan bir kavgaya tutuşuldu. Bu kavga sonuçlanmadı, zira sabah saat dörde çeyrek kala matbaanın kapıları açıldı ve çocuk sürüleri gazetelerini kapışmak için içeri doldular.

Martin, Peynir Surat'ın, «Seni yarın yiyeceğim,» dediğini; dışarı akamayan gözyaşları yüzünden titreyen kendi sesinin de, iç çeke çeke ertesi sabah orada olacağını söylediğini duydu.

Ertesi sabah da oraya ilk defa kendisi varmak için okuldan alelacele fırlamış ve Peynir Surat'dan iki dakika önce gelmişti. Öbür çocuklar onu övüp, kavgadaki hatalarına işaret ederek öğüt verdiler ve onların talimatını yerine getirdiği takdirde kazanacağını söylediler. Aynı çocuklar Peynir Surat'a da nasihatte bulundular. Kavgadan ne kadar da hoşlanıyorlardı! Hâtıralarını canlandırmasına uzun bir ara verip, Peynir Surat'la kendisinin yaptıkları bu gösteriyi seyreden çocukları gıpta ile düşündü. Sonra, kavga matbaanın kapısı açılana kadar, yarım saat hiç ara vermeden sürdü gitti.

Martin, her Allahın günü okuldan fırlayıp «Enquirer» sokağına koşan gençlik hayalini seyretti. Hızlı yürüyemiyordu. Ardı arkası gelmeyen kavgalardan her yanı tutulmuştu, topallıyordu. Kolları karşıladığı sayısız darbelerden dolayı, bileklerinden dirseklerine kadar siyahlaşıp morarmış ve eziyet gören eti yer yer çürümeğe başlamıştı. Başı, kolları, omuzları ağrıyor, sırtının ortası ağrıyor - her tarafı ağrıyordu; başı ağırlaşmış, beyni dumanlanmıştı. Okulda ne oyun oynuyor ne de ders çalışıyordu. Hattâ bütün gün sırada öyle oturmak bile ona azap veriyordu. Bu, her günkü kavgalara başladığından beri yüzyıllar geçmiş gibi geliyordu ona ve sanki zaman bir kâbusa, gelecekteki günlük kavgaların sonsuzluğuna doğru uzanıyordu. Sık sık,

Peynir Surat'ı neden ben yiyemiyeyim? diye düşündüğü oldu; bu şekilde o, Martin, sefil durumundan kurtulmuş olurdu. Hiçbir zaman kavgayı bırakmak, Peynir Surat'ın kendisini dövmesine müsaade etmek aklının köşesinden geçmedi.

Martin böylece bedenen ve ruhen hasta bir halde, en aşağı kendisi kadar hasta olan ve eğer gururu ıstırap verici, aynı zamanda zorunlu hale getiren seyirci durumundaki gazeteci çocuklar olmasa, kavgayı bırakmaya istekli, ebedi düşmanı Peynir Surat'ı karşılamak üzere kendini «Enquirer» sokağına sürükledi, ama bu suretle de sabrın ne demek olduğunu öğrendi. Bir akşamüstü, tekme atmayı, belden aşağı veya rakip yere düştüğü zaman vurmayı meneden kurallara uyarak yirmi dakika boş yere birbirlerini mahvetmeğe çalıştıktan sonra Peynir Surat sendeleyerek, nefes nefese, kavgayı berabere bırakmayı teklif etti. Ve başı masanın üstünde, kolları arasında duran Martin, çok seneler önceki o akşamüstüne ait hayaliyle ürperdi: o da sendeliyor, soluyordu; o da patlayan dudaklarından ağzına dolup, gırtlağına inen kanla tıkanmıştı; sendeleyerek Peynir Surat'a doğru ilerlemiş ve konuşabilmek için bir ağız dolusu kan tükürdükten sonra, Peynir Surat kavgayı bıraksa da kendisinin asla bırakmıyacağını haykırmıştı. Peynir Surat da kavgayı terketmemiş ve kavga sürüp gitmişti.

Ertesi gün, daha ertesi gün, sonu gelmiyen günler hep bu akşam kavgalarına tanık oldu. Her gün, kavga vaziyeti almak için kollarını kaldırdığı zaman, bunlar müthiş acıyordu, ilk yediği darbeler ise yüreğine oturuyordu; sonra her tarafı uyuşuyor ve Martin, bir yandan sendeliyerek danseederken, bir yandan da sanki bir rüyada imiş gibi Peynir Surat'ın iri suratını, bir hayvanınkine benzeyen gözlerini görerek, gözü kapalı dövüşüyor, dövüşüyordu. Martin, yumruklariyle bu surat üzerinde çalışıyordu; bunun dışındaki herşey durmadan dönen birer hiçten ibaretti. Dünyada bu surattan başka birşey yoktu ve onun, bu su-

ratı bir et yığını haline getirmeden, geri kalan şeyleri, hayırlı şeyleri bilmeğe hiç niyeti yoktu. İşte ancak ondan sonra rahata erebilecekti. Ama bırakmak - onun için, Martin için, bırakmak - bu imkânsızdı.

Bir gün geldi, «Enquirer» sokağına sürüklendiğinde Peynir Surat'ı ortalarda bulamadı. Peynir Surat, bir daha da gelmedi. Çocuklar onu tebrik edip, Peynir Surat'ı yendiğini söylediler. Ama Martin, tatmin olmamıştı. Ne o Peynir Surat'ı yemişti, ne de Peynir Surat onu. Mesele daha hallolmamıştı. Çok sonraları öğrendiler ki, Peynir Surat'ın gelmediği gün, meğer babası aniden ölmüş.

Martin, hayalinde yılları çarçabuk aşarak, kendini bir tiyatronun zencilere ayrılmış olan balkonunda gördü. On yedi yaşındaydı ve denizden yeni dönmüştü. Bir kavga çıktı. Birisi birisine saldırıyordu, Martin de işe burnunu soktu ve Peynir Surat'ın alev alev yanan gözleriyle karşılaştı.

Eski düşman ıslık gibi bir sesle, «Oyundan sonra seni tepeliyeceğim,» dedi.

Martin, olur gibilerden başını salladı. Tiyatro fedaisi kavga çıkan tarafa gitmek için kendine yol açmağa çalışıyordu.

Martın, sahnedeki dansla hiç ilgisini kesmeden, «Son perdeden sonra seni dışarıda bekliyeceğim,» dedi.

Fedai, ona şöyle bir baktı ve yürüdü gitti.

O perde bitince, Martin, Peynir Surat'a «Yanında tayfan var mı?» diye sordu.

«Tabiî var.»

Martin, «Öyleyse ben de kendime tayfa toplayayım.» dedi.

İki perde arasında arkadaşlarını topladı. Bunlardan üçünü çivi fabrikasından tanıyordu - Boo Çetesinden yarım düzine kadar adam, bir lokmootif ateşçisi ve Onsekizinci Sokakta, Merket Sokağı kavşağını haraca kesen müthiş çetenin üyeleriyle birlikte Martin'in tayfası adamakıllı çoğaldı.

Tiyatro dağıldığında iki çete, kendiliklerinden, sokağın

iki tarafına ayrılıp yürümeğe başladı. Sokağın tenha bir yerine gelince birleşip bir harp meclisi kurdular.

Peynir Surat'ın çetesinden kırmızı saçlı bir herif, «Dövüş yeri, Sekizinci Sokaktaki köprü,» dedi. «Köprünün tam ortasındaki elektrik lâmbasının altında dövüşebilirsiniz; aynasızlar hangi taraftan gelirse gelsin, biz de öbür taraftan tüyebiliriz.»

Martin kendi çetesinin önderlerine danıştıktan sonra, «Ben kabul ediyorum,» dedi.

San Antonio körfezinin bir kolu üzerinden geçen Sekizinci Sokaktaki köprü, üç apartıman bloku boyundaydı. Köprünün ortasında ve iki başında elektrik lâmbaları vardı. İki baştaki lâmbaların altından hiçbir polis görünmeden geçemezdi. Martin'in gözkapakları altında yeniden canlanan dövüş yeri, işte burasıydı. Martin iki çete üyelerinin, saldırıcı, asık suratlarla birbirlerine ters ters, dik dik bakıp, kendi aslan şampiyonlarını desteklediklerini; kendisinin ve Peynir Surat'ın soyunduklarını gördü. Döğüşecekleri yerin iki tarafına, az ileriye gözcüler yerleştirilmişti; bunların ödevi, köprünün ışıklı olan iki başını kollamaktı. Boo Çetesi'nin bir üyesi, Martin'in ceketini, gömleğini ve şapkasını tutuyordu; polis geldiği takdirde, bunlarla birlikte emin bir yere kaçmağa hazırdı. Martin, kendisinin ortaya doğru ilerleyip, Peynir Surat'ın karşısına çıktığını gördü ve yine kendisinin elini ihtar yollu uzatarak, «Diğerleri bu işe karışmıyacaklar, anlaşıldı mı. Hakemlikten başka bir işe karışmıyacaklar,» dediğini duydu. «Döğüşü durdurmağa filân kalkmasınlar. Bu bir öc kavgasıdır, sonuna kadar da devam edecek. Anlaşıldı mı? İkimizden biri, diğerini yiyene kadar.»

Peynir Surat, itiraz etmek istemişti - Martin bunu anladı ama, bu iki çetenin önünde, Peynir Surat'ın o eski gururuna dokunmuştu.

«Haydi be,» diye cevap verdi. «Ne geveleyip duruyorsun? Döğüş sonuna kadar işte, burada seninle beraberim.»

Sonra her ikisi de çıplak yumruklariyle, birbirlerinin

canını yakmak, birbirlerini sakatlamak, mahvetmek arzusuyla ve kinle dolu bir halde, gençliğin bütün haşmetiyle, birer genç boğa gibi giriştiler. İnsanoğlunun yükselebilmek için binlerce yılda aldığı yol, bir anda sıfıra iniverdi. İkisi de, çamurlu uçurumun içine yuvarlanıp, dibe, tâ dibe; atomların mücadelesi gibi, çarpışıp geri çekilerek tekrar çarpışan ve bu çarpışmaya ebediyyen devam eden yıldız kümelerinin mücadelesi gibi körü körüne kimyevi mücadelesini yapan başlangıç halindeki, olgunlaşmamış hayatın haşaratı arasına indiler.

Martin, kavgayı seyrederken, yüksek sesle kendi kendine, «Tanrım! Hayvanız biz - Vahşi hayvanız!» diye söylendi. Kuvvetli hayal gücü sayesinde, sanki bir sinema makinesinin içine bakıyor gibiydi. Hem seyirci, hem aktör durumundaydı. Gördüğü manzara karşısında, uzun aylar boyunca aldığı kültür ve edindiği incelik yüzünden değişen anlayışı sarsılmıştı; hâl bilincinden silinmiş, onu geçmişin hayaletleri kucaklamıştı. Şimdi o, denizden yeni dönmüş, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde Peynir Surat'la döğüşen Martin Eden'di. Istırap çekip didinen, kan - ter içinde kalan ve yumruklarını hedefini bulup da yamyassı ettiği zaman, sevincinden kabına sığamıyan Martin Eden'di..

Birbirlerinin çevresinde canavarca dönen ikiz bir kin fırıldağı halindeydiler. Zaman ilerledi ve iki düşman çete, derin bir sessizliğe gömüldü. Şimdiye kadar böylesine dehşetli bir azınlık görmemişlerdi; bu vahşetten, onlar bile korku duydu. İki dövüşçü, onlardan daha baskın birer zalimdi. Gençliğin o ilk, kadife gibi yumuşak nefis keskinliği, zamanla kaybolduğu için, şimdi daha gaddarca ve daha bilerek dövüşüyorlardı. İki taraf da henüz bir üstünlük sağlayamamıştı. Martin, birisinin, «Bunlar birisi için dövüşüyor,» dediğini duydu, arkasından da aldatıcı bir sağ ve soldan sonra müthiş bir darbe yiyip, yanağının kemiğe kadar yarıldığını hissetti. Çıplak bir yumruk değildi bunu yapan. Açılan dehşet verici yara yüzünden, çevresindekilerin hayret nidaları çıkardıklarını işitti ve bir anda her

tarafı kendi kanına bulandı. Ama gık demedi. Sadece son derece ihtiyatla hareket eder oldu. Zira, kendi sınıfının aşağılık hileleri ve pis vahşiliğini bildiği için aklı başına gelmişti. Dikkat kesilip bekledi ve yalandan bir hücuma geçer gibi yapıp birden durdu; madenin parıltısını görmüştü.

«Kaldır elini!» diye bağırdı. «Pirinç muşta var elinde, bana onunla vurdun!»

Her iki çete de hırlayıp homurdanarak ileri atıldı. Herkesin birbirine girmesine ramak kalmıştı. Eğer öyle olsaydı, Martin, intikamını alamıyacaktı. Martin'in aklı başındaydı.

Boğuk bir sesle, «Siz geri durun bakalım,» diye bağırdı. «Anlaşıldı mı? Söyleyin, anlaşıldı mı?»

Hepsi ondan uzaklaştı. Onlar da birer vahşi idi, ama Martin vahşilerin vahşisi idi; öyle ki, bu gerçek, oradakilerin hepsinin içine bir korku salıp, ağır bastı.

«Bu dövüş benim dövüşüm, kimse de burnunu sokmıyacak buna. Ver şu muştayı buraya bakalım.»

Peynir Surat'ın aklı başına geldi ve biraz da korktu. Pis silâhı çıkarıp verdi. Martin, «Şu tayfanın arkasına saklanan kırmızı saçlı, sen verdin onu bunları,» diye konuşmasına devam ederken, muştayı da suya fırlattı. «Seni gördüm; kendi kendime de, acaba niyeti ne, diyorum. Eğer bir daha böyle bir şey yapmağa kalkarsan, seni döve döve öldürürüm. Anlaşıldı mı?»

Dövüşe devam ettiler, yorgunluk, bitkinlik - aklın alamıyacağı, sınırsız bir yorgunluk bile onlara vız geliyordu, işte öylesine dövüştüler. Hattâ kan görme hırsları tatmin olan ve gördükleri manzaradan dehşete düşen vahşiler kalabalığı çekinerek, onlardan dövüşü bırakmalarını ricaya başladı. Oraya yığılıp ölecek, ya da ayakları üzerinde dururken ölecek hale gelmiş bulunan ve suratının kimliğini veren bütün hatları silinmiş olan Peynir Surat bile sendeleyerek tereddüt geçirdi; ama Martin ileri atıldı ve tekrar tekrar vurmağa devam etti.

Derken, bir asır kadar uzun görünen bir zaman sonra, tam Peynir Surat hızla kuvvetten düşmeğe başladığı sırada, bir karakor ânında tok bir kırılma sesi duyuldu ve Martin'in sağ kolu yanına sarkıverdi. Kemiği kırılmıştı. Herkes bu sesi duydu ve durumu anladı; karşısındakinin içinde bulunduğu son derece tehlikeli ve zor durumu fırsat bilip, yumruklar yağdırarak bir kaplan gibi atılan Peynir Surat da anlamıştı.

Martin'in tayfası, işe karışmak için ileri atıldı. Birbiri ardında hızla gelen darbenin altında gözleri kararan Martin, içinde bulunduğu son derece perişan ve ümitsiz durumun, boğazından birer hıçkırık, ya da hırıltı halinde çıkarttığı ağır küfürlerle adamları geri çevirdi; bu küfürleri hiç de yalancıktan savurmamıştı o, gerçekten de onları geri çevirmek için savurmuştu.

Sadece sol elini kullanarak yumruk savurmaya devam etti ve yarı bilinçsiz bir inatla yumruk savururken de, tâ uzaklardan geliyormuş gibi mırıltılar duydu; birisi, «Bu kavga değil, arkadaşlar,» diyordu, «Cinayet bu; durdurmamız lâzım.»

Ama kimse durduramadı onları. Martin, buna memnun oldu ve tek koluyla, durup dinlenmeksizin önündeki, yüz olmaktan çıkmış, abuk - sabuk birşeyler mırıldanan, iğrenç, dehşet verici, kanlı şeye vurdu vurdu vurdu; fakat gözlerinin önünde sallanıp duran şey, bir türlü çekilip gitmedi. Martin, yüzyıllar kadar, sonsuzluklar kadar uzun gelen korkunç zaman bölümleri içinde son hayatiyet buharı da onu bırakıp gidinceye kadar, gittikçe ağırlaşan, yavaşlıyan darbelerle vurmağa devam etti ve bir ara önündeki ne idüğü belirsiz şeyin çökmeğe, köprünün kaba tahta kaldırımına yığılmağa başladığını farketti. Bir an sonra da Martin, titreyen ve sendeliyen bacaklariyle, bu şeyin tepesine dikilmiş, elleriyle havada boş yere bir dayanak arar halde duruyor, kendisinin bile tanıyamadığı bir sesle:

«Daha istiyor musun? Ha, daha istiyor musun?» diyordu.

Kendisine ceketini giydirmeğe çalışan arkadaşlarının, sırtını okşayan ellerini hissettiği sırada o, hâlâ tekrar tekrar ısrarla aynı şeyi söylüyor, sorarak, rica ederek, tehdit ederek Peynir Surat'ın daha isteyip istemediğini öğrenmeğe çalışıyordu. Bundan sonrası, derin bir karanlık ve nisyandı.

Masanın üstündeki teneke çalar saat, tıkırtısına devam ediyordu, ama yüzü kollarının arasına gömülü olan Martin Eden bunu işitmedi. Hiçbir şey duymadı. Hiçbir şey yoktu kafasında. Hayattan öylesine uzaklaşmıştı ki, tıpkı yıllar önce, Sekizinci Sokaktaki köprü üzerinde bayıldığı gibi bayılmıştı sanki. Bir dakika kadar karanlık, mutlak bir karanlık hâkim oldu herşeye. Sonra sanki mezardan kalkıyormuş gibi, gözleri alev alev, yüzü ter içinde ayağa fırladı ve bağırmağa başladı:

«Yedim seni Peynir Surat! Onbir yıl sürdü; ama yedim seni!»

Dizleri titriyordu, başı döner gibi oldu, yatağın kenarına çöküp, geriye yaslandı. Hâlâ geçmişin pençesinden kurtulamamıştı. Şaşırmış, korkmuş bir halde gözlerini odanın içinde gezdirip çevresine bakınarak nerede bulunduğunu anlamağa çalıştı; nihayet, köşede duran yazılar yığınını görünce hâfızasının tekerlekleri onu hızla içinde yaşadığı zamana döndürdü ve Martin, kitapları, kitapların sayfalarından çıkardığı evreni, hayalleri, arzularını ve onun biraz evvel yaşadığı şeyleri - içinde dolaştığı hayatın bataklığını - bir dakika bile seyretse korkusundan ölebilecek kadar hassas, korunmuş, ruh gibi soluk bir kıza olan aşkını hatırlayıp, her şeyi farketti.

Ayağa kalktı ve aynadaki görüntüsünün karşısına geçti.

Vakur bir şekilde, «İşte Martin Eden, sen çamurların içinden böyle çıktın,» dedi. «Şimdi gözlerini yıka, bütün hayatın yaptığı gibi, omuzlarını yıldızlara vererek, var olan bütün kuvvetlerden en yüksek hazineyi söküp al ve bırak, 'maymunla kaplan, birbirini yesin'.»

Kendine daha yakından baktı ve güldü.

«Birazcık histeri krizi ve melodram, ha?» diye sordu. «Aldırma, boş ver. Peynir Surat'ı nasıl yediysen, editörleri de yersin; isterse onbir değil, iki kere onbir yıl sürsün. Burada duramazsın. Devam etmen lâzım. Sonuna kadar bu kavga biliyorsun.»

16. BÖLÜM

Çalar saat zırladı, Martin'i sıçratarak uykudan öyle ani kaldırdı ki, bünyesi onunki kadar mükemmel olmıyan herhangi bir kimsenin mutlaka başına ağrı girerdi. Martin, çok derin uyuduğu halde, bir kedi gibi hemencecik uyanıverdi; beş saatlik bilinçsizlik halinin geçmiş olmasından ötürü memnunluk duyarak, istekli bir şekilde kalktı. Uykunun kendisini içine attığı o derin bilinçsizlik halinden nefret ediyordu. Yapılacak, yaşanacak o kadar çok şey vardı ki. Uykunun, hayatından çaldığı bir dakikayı bile çok görüyordu; daha çalar saat susmadan o banyosuna girmiş, soğuk suyun ısırışlarıyla ürperiyordu bile.

Ama Martin, o gün her zamanki programını uygulamadı. Ne onun çabasını isteyen bitmemiş bir hikâye, ne de anlatılmayı bekleyen yeni bir hikâye vardı. Geç vakitlere kadar çalışmıştı, şimdi de kahvaltıya az bir vakit vardı. Fiske'den bir paragraf okumak istedi, ama beyninin içinde bir huzursuzluk olduğundan kitabı kapadı. Bugün, yeni bir savaş başlıyordu ve bu zaman içinde bir süre yazı yazamıyacaktı. İnsanın evinden ve ailesinden ayrılırken duyduğu üzüntüye benzer bir üzüntü duydu. Köşede durmakta olan el yazılarına baktı. Üzüntüsünün sebebi buydu. Onlardan, hiç kimsenin iyi karşılamadığı lekeli, zavallı çocuklarından ayrılacaktı. Gidip yazılarını karıştırmağa, şurdan burdan, en sevdiği yerlerini okumağa başladı. «Çömlek» adlı hikâyesi ile, «Serüven» i yüksek sesle okudu. En çok beğendiği hikâyesiyse bir gün evvel bitirip

de pul olmadığı için bir kenara attığı, son çocuğu «Sevinç» oldu.

«Anlıyamıyorum,» diye mırıldandı. «Yahut belki de editörler anlamıyordur. Nesi var bu hikâyenin? Her ay bir sürü hikâye basıyorlar, bastıklarının hepsi de bundan daha kötü şeyler - hemen hepsi.»

Kahvaltıdan sonra yazı makinesini kutuya koyup, Oakland'a götürdü.

Mağazadaki memura, «Yazı makinesi için size bir aylık kira borcum var,» dedi, «ama müdüre söyleyin, bir ay kadar bir yerde çalışacağım, o zaman gelir öderim.»

Bir feri - bota atlayıp, San Francisco'ya geçti, iş ve işçi bulma bürosuna gitti. Memura, «Hangi iş olsa yaparım,» dedi. «Mesleğim yok.» Bu sırada, kibarlığa özenen işçilerin giyindikleri gibi züppece giyinmiş, yeni gelen bir sözünü tamamlamasına engel oldu. Memur, başını ümitsiz bir tavırla salladı.

Yeni gelen, «İmkânsız ha?» dedi, «Bana bugün mutlaka bir işçi lâzım!»

Döndü ve Martin'e baktı; bakışa karşılık veren Martin, adamın zayıf, yakışıksız, rengi uçmuş, şiş şiş yüzünü görünce, onun esaslı bir gece geçirmiş olduğunu anladı.

Öbürü, «İş mi arıyorsun?» diye sordu. «Ne iş yaparsın sen?»

«Ağır iş yaparım, denizcilikten anlarım, daktilo yazarım, kıçım eyer tutar, steno bilmem ve ne iş olursa olsun yapmak, hakkından gelmek arzusundayım.»

Öbürü başını salladı:

«Fena görünmedi bana. Benim adım Dawson, Joe Dawson; çamaşırhanede çalışacak birini arıyorum.»

Martin, «Bana göre değil,» dedi. Martin, kadınların giydiği yumuşacık, beyaz şeyleri ütülediğini aklına getirdi; amma tuhaf olurdu. Ama öbüründen oldukça hoşlanmıştı. «Yalnız yıkama işini yapabilirim belki,» diye ilâve etti. «Bu kadarını denizde öğrendim.»

Joe Dawson bir an düşündü.

«Bana bak,» dedi, «gel anlaşalım da, şu işe bir biçim verelim. Dinlemeye niyetin var mı?»

Martin başını salladı.

«Bu, ufak bir çamaşırhanede, kasabada; Shelly Hot Springs Oteli var ya, işte o otelin çamaşırhanesi. İşleri iki kişi yapar; bir ustayla, bir yardımcı. Usta benim. Sen, benim hesabıma çalışmayacaksın, ama benim emrimde çalışacaksın. Nasıl canın öğrenmek istiyor mu?»

Martin durup düşündü. İş, görünüşte ümit vericiydi, çekiciydi. Bu işte bir iki ay çalışırsa, kitaplarıyle uğraşmak için bol bol vakte sahip olurdu. Hem işinde sıkı çalışabilir, hem de kitaplarının üstüne düşebilirdi.

Joe, «Hem iyi yemek, hem de sana ait bir oda veririm,» dedi.

Bu, meseleyi halletti. Gece geç vakitlere kadar rahatsız edilmeden çalışabileceği bir odası olmak...

Öbürü ilâve etti. «Ama cehennemî bir çalışma vardır.»

Martin, şişkin omuz adalelerini okşıyarak, «Ağır işte çalışmaktan oldu bunlar,» dedi.

«Öyleyse hadi bakalım.» Joe, elini biran başına götürdü. «Vay canına, başım amma da dönüyor. Etrafı bulanık görüyorum. Dün gece o bar senin, bu bar benim dolaştım - her şeyi yaptım - herşeyi. Ha, işe gelince, iki kişiye verdikleri ücret yüz dolarla yatacak yer. Ben altmış dolara çalışıyorum; öbür adam da kırk dolara çalışıyordu. Ama o, işi biliyordu. Sen acemisin. Seni işe aldım mı, başlangıçta senin yapman gereken işin çoğunu ben yapmak zorunda kalacağım. Otuz dolarla başlasan nasıl olur? Sonra çalışarak kırk dolara yükselirsin. Ben sözümde dururum. Kendi payına düşen işi yapabildiğin gün, kırk doları alırsın.»

Martin elini uzatarak, «Kabul,» dedi; öbürü de Martin'in uzattığı eli sıktı. Martin sordu, «Avans veriyor musun? Tren bileti, v.s. için?»

Joe elini tekrar ağrıyan başına götürerek, «Bütün pa-

ramı yedim,» diye üzüntüyle cevap verdi. «Cebimde sadece dönüş bileti kaldı.»

«Pansiyon kiramı ödediğim zaman, ben de meteliksiz kalıyorum.»

Joe, «Takıver gitsin,» diye fikir verdi.

«Yapamam. Borcum kızkardeşime.»

Joe'nun kafası karışmıştı; uzun bir ıslık çaldı ve Martin'in ne demek istediğini anlamak için kafasını boş yere zorladı.

Ümitsizlik içinde, «Bir, iki kadeh içki parası var cebimde,» dedi. «Hadi gel, belki bir şeyler düşünürüz.»

Martin yanaşmadı.

«Yeşilaycı mısın?»

Bu defa Martin evet gibilerden başını salladı, Joe da büyük bir üzüntüyle, «Keşke ben de yeşilaycı olsaydım,» dedi.

Sonra daha az üzüntülü bir şekilde, «Ama olamıyorum, işte,» diye ilâve etti. «Bütün hafta deli gibi çalıştıktan sonra, gidip içki içiyorum. Eğer içmesem ya gırtlağımı keserim, ya da sağı solu yakarım. Ama senin yeşilaycı oluşun hoşuma gitti. Hep öyle kal.»

Martin, bu adamla kendisi arasındaki derin uçurumun farkındaydı. Kitapların meydana getirdiği uçurumdu bu; ama uçurumu aşıp, geriye dönmek Martin'e hiç zor gelmedi. Bütün hayatınca işçi sınıfının dünyasında yaşamıştı; çalışmak ona çok tabii geliyor, Martin işi bir arkadaş olarak kabul ediyordu. Taşınma meselesini çarçabuk hallediverdi; diğeri ağrıyan başıyla halledemezdi bunu. Sandığını Shely Hot Springs'e Joe ile yollıyacaktı; onun nasıl olsa tren bileti vardı. Kendisine gelince, onun da bisikleti vardı. Yetmiş millik bir mesafeydi; pazar günü bisikletine atlar gider, pazartesi sabahı işe başlamağa hazır olurdu. Bu arada eve dönüp eşyasını toplaması lâzımdı. Allahaısmarladık diyecek bir kimsesi yoktu. Ruth'lar uzun yaz mevsi-

mini ailece, Sierra dağlarındaki Tahce Gölünde geçirmekteydiler.

Martin, pazar akşamı yorgun argın, toz toprak içinde Shelley Hot Springs'e vardı. Joe, onu coşkun bir şekilde karşıladı. Ağrıyan alnına ıslak bir havlu sarmış, sabahtan akşama kadar çalışmıştı.

«Ben, gittiğim için, geçen haftanın çamaşırlarının bir kısmı da yığılmış,» diye açıkladı. «Kutun sapasağlam geldi. Odada. Ama buna sandık demek için bin şahit ister. Ne var içinde Allahaşkına? Altın külçeleri mi?»

Martin, eşyasını çözerken, Joe da yatağın üstüne oturdu. Bu kutu içine sabah kahvaltısı konmak üzere hazırlanmış bir kutuydu ve Martın bunu Higginbotham'dan yarım dolara satın almıştı. Kutunun iki tarafına ipten tutamaklar çivileyince, tekmil yönden, bagaja alınmağa elverişli bir sandık meydana gelmişti. Kutunun içinden birkaç gömlek bir sürü iç çamaşırı, ondan sonra da habire kitap çıktığını görünce, Joe'nun gözleri faltaşı gibi açıldı.

«Ta dibine kadar kitap mı dolu?» diye sordu.

Martin, başıyla evet dedi ve kitapları, odada lâvabo vazifesi gören bir mutfak masasının üzerine istife devam etti.

Joe, «Vay canına,» dedi ve kendine göre bir sonuç çıkardı; bir an söyliyeceği şeyi düşündü, sonra :

«Şey, sen kızlara - düşkün değilsin fazla değil mi?» diye sordu.

Martin, «Hayır,» diye cevap verdi, «Kendimi kitaplara vermeden önce epey kız peşinde dolaştım. Ama kitaplara düştüğümden beri vaktim olmuyor.»

«Burda da pek vaktin olmıyacak. Ancak çalışıp, uyumağa vakit bulabileceksin.»

Martin, gecede beş saat uykusu olduğunu düşünerek gülümsedi. Odası, suyu pompalıyan, elektrik sağlayan, çamaşırhanedeki makineleri çalıştıran motorun bulunduğu binada ve çamaşırhanenin üstündeydi. Bitişik odada kalan

makinist, yeni gelen yardımcıya hoş geldin demek için odaya damladı ve masanın üzerinde, yatağın tepesine sallandırdıkları uzatma tele ampul takmakla uğraşan Martin'e yardım etti.

Martin ertesi sabah, saat yediye çeyrek kala oturulan kahvaltıya inmek için, altıyı çeyrek geçe odasından çıktı. Çamaşırhanenin bulunduğu binada, hizmetkârlara mahsus bir banyo teknesi vardı. Martin soğuk suyla banyo yaparken Joe ürperdi.

Otelin mutfağında, bir köşede kahvaltıya oturdukları sırada Joe, «**Vay canına! Sen demir gibi adamsın be!**» diye fikrini bildirdi.

Makinist, bahçıvan, bahçıvan yardımcısı ve ahırda çalışan iki, üç adam da onlarla birlikte oturdu sofraya. Kahvaltılarını hızlı hızlı, sıkıcı bir hava içinde, hemen hiç konuşmadan atıştırdı bu adamlar. Martin bir yandan yiyip, bir yandan da onları incelerken, kendisinin bunların durumundan ne kadar ileriye gitmiş olduğunu anladı. Bunların beyinlerinin ufacık çapı onu sıkıyordu; Martin bir an önce onlardan kurtulmak istedi. Gönül bulandırıcı, bir işmiş gibi, kahvaltısını onlar kadar hızlı yiyerek kalktı ve mutfağın kapısından çıkınca derin ve rahat bir soluk aldı.

Çamaşırhane, buharla iş gören, gayet iyi donatılmış bir çamaşırhaneydi; buradaki modern makineler, bir makinenin görebileceği hemen her işi görüyordu

Birkaç defa kendisine gösterildikten sonra, Martin kirli çamaşır yığınlarını çeşitlerine göre ayırdı, bu arada da Joe çamaşır makinesinin dövücüsünü çalıştırıp, makineye yeniden, keskin birtakım kimyasal maddelerden yapılmış bir miktar yumuşak sabun koydu; sabunun içindeki maddelerin keskinliğinden dolayı da, yüzünü gözünü, ağzını burnunu havlulara sarmış, bir mumyaya dönmüştü. Martin, çamaşırları ayırma işini bitirince, yıkananları sıkmaya yardım etti. Bu iş, dakikada bir kaç bin devir yapıp, suyu çamaşırlardan santrfüj kuvvetiyle ayıran bir makinede yapılıyordu. Bundan sonra Martin, arada bir çorap v.s.'yi dı-

şarı alıp, silkeliyerek, sıkıcı makineyle kurutucu makine arasında mekik dokudu. Akşamüstüne kadar, biri makineye çorapları koymağa, biri de makineden çıkan çorapları buharlı presten geçirmeğe ve istife devam etti; bu arada da ütüler ısındı. Ondan sonra saat altıya kadar, sıcak ütülerle iç çamaşırları ütüledi. Saat altıda Joe, şüpheli bir tarzda başını salladı:

«Daha çok işimiz var,» dedi. «Akşam yemeğinden sonra da çalışmak zorundayız.»

Akşam yemeğinden sonra, kuvvetli elektrik ışığı altında, sonra iç çamaşırları da ütülenip, dağıtma odasına konuncaya kadar çalıştılar; saat on olmuştu. Sıcak bir Kaliforniya gecesiydi. Pencereler ardına kadar açılmış olmasına rağmen, sıcaktan kıpkırmızı olmuş ütü sobaları odayı fırına çevirmişti. Martin'le Joe, tâ iç çamaşırlarına kadar, terden sırılsıklam bir halde, nefes almakta güçlük çekerek soluyorlardı.

Yukarı çıktıklarında Martin, «Tropiklerde şilep yüklemeğe benziyor,» dedi.

Joe, «Başaracaksın,» diye cevap verdi, «işe iyi sarılıyorsun, aferin. Eğer böyle gidersen sadece bir ay alırsın otuz doları. İkinci ay kırk dolarına kavuşursun. Ama bana daha önce ütü yapmadım deme. Ben anlarım.»

Martin, «Vallahi şimdiye kadar bir bez parçası bile ütülemedim.» diye itiraz etti.

Odasına çıktığında, sabahtan beri ayakta olduğunu, ondört saattir durmamacasına çalıştığını unutup, bu kadar yorgun oluşuna hayret etti. Saatini sabahın altısına kurdu ve altıdan geriye doğru beş saat sayınca biri buldu. Saat bire kadar okuyabilirdi. Şişen ayaklarını rahatlatmak için ayakkabıların bağlarını bile çözmeden çıkardı ve kitaplarını alıp, masasına oturdu. Fiske'yi alıp, iki gün evvel kaldığı yeri açarak okumağa başladı. Ama ilk paragrafı anlamakta güçlük çekip, baştan aldı. Sonra, pencereden giren rüzgârın üşütüp, katılaştırdığı adalelerinin ağrısıyla uyandı. Saate baktı. İkiyi gösteriyordu. Dört sa-

atten beri okumaktaydı. Elbiseleri çıkardı, yatağa girdi ve daha yastığa başını koyar koymaz uyudu.

Salı günü de aynı şekilde sıkı çalışmak zorunda kalmışlardı. Martin, Joe'nun çalışma hızına hayran oldu. Domuzuna çalışıyordu Joe. Büyük bir ahenk içinde çalışıyor, bir dakikasını bile boşa harcamıyordu. Kendini tamamiyle çalışmaya ve vakit kazanma usullerini keşfetmeğe vermişti. Bu arama Martin'e de, onun beş harekette yaptığı şeyin, üç; üç harekette yaptığının da iki harekette yapılabileceğini gösteriyordu. Martin de onu gözleyip, aynı usulü uygularken, bunu, «Hareket israfından kurtulma,» diye ifade etti kendi kendine. Martin de iyi bir işçiydi; eline çabuk ve becerikliydi. Öteden beri de, hiçbir işçinin kendi çıkardığı işi, ya da daha fazlasını çıkaramıyacağı ile övünürdü. Bu yüzden, iş arkadaşının uyarış ve öğütlerini büyük bir hırsla yerine getirerek, o da tıpkı Joe gibi, bir tek amaç ile kendini işe verdi. Yaka ve kolların çift katları arasındaki kolayı, gömlekler ütülenmeğe geldiğinde kabarcık kalmaması için silip çıkarıyor, ve bunu öyle çabuk yapıyordu ki, Joe'nun övgüsünü kazandı.

Elde yapılacak bir şey olmadığı zaman da, hiç boş durmuyorlardı. Joe, hiçbir şeyi ve hiçbir şey üzerinde beklemıyor, bir işten ötekine koşarak işi yaratıyordu. Bir tek hareketle, gömleğin yaka kenarı iki omuz arasındaki parça ve kol yenleri ile göğüs kısmı yakalanıp, sağ elin kavisli bir hareketiyle çıkıntı meydana getirecek şekle koyulmak suretiyle iki yüz gömlek kolalandı. Sağ el gömleğin bu kısımlarını o bir tek hareketle sıcak kolanın içine batırırken, sol el de kola bulaşmasın diye, gövde kısmını yukarıda tutuyordu. Kola öyle sıcaktı ki, gömleğin kolaya batırılan kısımlarını sıkıp fazla kolayı akıtabilmek için ellerini her seferinde, soğuk suyla dolu bir kovaya sokmak zorunda kalıyorlardı. O gece hanımların süslü, gösterişli çamaşırlarını, «fantazi kola» yaparak on buçuğa kadar çalıştılar.

Martin gülerek, «**Bana kalırsa, en iyisi tropiklerde çalışıp, hiç elbise giymemek,**» dedi.

Joe ciddî bir tavırla, «O zaman ben işsiz kalırım,» diye cevap verdi. «Çamaşırhane işinden başka birşey bilmem ben.»

«Ama bunu da iyi biliyorsun.»

«İster istemez. Onbir yaşındayken Oakland'da, Contra Costa'da başladım bu işe; o zaman, buharlı prese girecek çamaşırları düzeltiyordum. Onsekiz yıl geçti aradan. Bu arada başka hiçbir iş yapmadım. Ama buradaki iş yok mu, şimdiye kadar yaptıklarımın en zorlusu. Hiç değilse bir kişi daha lâzım. Yarın gece de çalışıyoruz. Buharlı presi hep Çarşamba geceleri çalıştırırız - yakalarla kol yenleri de o güne kalır.»

Martin, çalar saatini kurdu, masanın başına geçip, Fiske'yi açtı. İlk paragrafı bitiremedi. Satırlar bulandı, karıştı ve başı önüne düştü. Kalkıp, dolaşmağa ve yumruklariyle başını şiddetle sarsmağa başladı, ama uykunun verdiği rehaveti bir türlü üstünden atamadı. Kitabı önüne çekip, arkasına bir destek koyarak dikti, parmaklariyle göz kapaklarını açtı, ve o vaziyette okumaya çalıştı. Sonunda uykuya teslim oldu ve ne yaptığını pek bilmeden, elbiselerini çıkarıp yatağa girdi. Yedi saat horul horul uyudu, çalar saat onu uyandırdığında da hâlâ uykusunu almamış olduğunu hissetti.

Joe, «Çok okuyor musun?» diye sordu.

Martin, hayır gibilerden, başını iki yana salladı.

«Boş ver. Bu gece buharlı presi çalıştıracağız, ama Perşembe günü saat altıda bitiririz işi. O zaman belki okumağa fırsat bulursun.»

O gün Martin, tepesinden bir demir çubuğa tutturulmuş ve bir silindirin ucuna geçirilmiş bir vagon tekerleğinin göbeği ile, büyük bir varilin içinde yünlüleri yıkadı.

Joe, gururla, «Benim icadım,» dedi. «Bir sürü şeyi bir anda yıkar ve haftada en aşağı onbeş dakika kazandırır. Burada da onbeş dakika hiç küçümsenmemelidir.»

Gömlek yakalarıyla, kol yenleri buharlı presten geçirmek de Joe'nun fikriydi. O gece elektrik ışıkları altında terlerken, Joe açıkladı:

«Bunu, bu çamaşırhaneden başka hiçbir yerde bulamazsın. Cumartesi günü saat üçe kadar insan ölse bitiremez bunları başka türlü. Ama nasıl bitirileceğini biliyorum ben. İşte fark da burda zaten. Gerekli olan buhar ve sıcaklığı elde edip, arasıra presin altına sokmaktan ibaret, Şuna bak!» Joe, kol yenlerinden birini yukarı kaldırdı. «Hiç kimse elle, ya da ütü tahtası üzerinde daha iyisini yapamaz bunun.»

Perşembe günü Joe, öfkeden kudurdu. Bir çıkın dolusu daha «fantezi kolalık» çamaşır gelmişti.

«Bırakacağım bu işi» dedi. «Dayanamıyacağım artık. Hemen bırakacağım. Nedir yanı böyle bütün hafta esir gibi çalışmamın faydası? Ben çalıştıkça, dakikaları bile israf etmemeğe çalıştıkça, onlar habire üzerime fazla iş yığıyorlar. Şişko Hollandalıya hakkında ne düşündüğümü söyliyeceğim. Hem de Fransızca söylemiyeceğim ona. Resmen Amerikanca söyliyeceğim. Amerikanca da yeter bana. Bu ilâve fantezi kolalarla bizi sömürdüğünü söyleyeceğim!»

Bir dakika geçmeden, fikrini değiştirip, kaderine razı olarak, «Bu gece çalışmamız lâzım,» dedi.

Martin o gece hiçbir şey okuyamadı. Bütün hafta bir tek gazete okumamıştı, canı okumak da istememişti; buna kendi de hayret etti. Haberler onu ilgilendirmiyordu. O kadar yorgundu ki, canı hiçbir şey istemiyordu; ama yine de eğer Cumartesi günü saat üçe kadar işlerini bitirebilirse, bisikletine atlayıp Oakland'a inmeğe karar verdi. Oakland, yetmiş mil uzaktaydı. Pazar akşamı dönüşte de bu yetmiş millik yolu alınca, geceyi ancak Pazartesi günü işe taze kuvvetle sarılabilmek için istirahatle geçirebilirdi. Trenle gitmek tabiî daha rahattı, ama gidiş-dönüş iki buçuk dolar tutuyordu. Halbuki o, para biriktirmek niyetindeydi.

17. BÖLÜM

Martin çeşitli işler öğrendi. İlk hafta, bir akşamüstü Martin'le Joe, iki yüz beyaz gömleğin hakkından geldiler. Joe, çelik bir tele asılı, basıncın tel tarafından sağlandığı sıcak bir ütü sistemi kullanarak yakaları, manşetleri ve yaka altlarını ütüledi; yaka atllarını ütülerken, bunları gömlekle bir dik açı meydana getirecek şekilde tutuyor ve gömleğin göğüs kısmına son ütüyü vurarak parlatıyordu. Joe, işini bitirir bitirmez gömlekleri Martin'le kendi arasında duran bir tahtanın üstüne fırlatıyor, Martin de bunları havada yakalayıp geri kalan yerleri tamamlıyordu. Bu iş de gömleğin kolalanmamış kısımlarını ütülemekten ibaretti.

Bu saatlerce süren büyük bır hızla yapılan, çok yorucu bir işti. Dışarıda, otelin geniş verandalarında ise, serin beyaz elbiseleri içinde erkeklerle kadınlar buzlu içkilerini yudumlayıp, kan dolaşımlarının hızını hafifletiyorlardı. Halbuki, çamaşırhanenin havası bunaltıcı idi. Koskoca soba, güldür güldür yanıyor, önce kıpkırmızı bir hal alıyor, sonra da akkor haline geliyor, öte yandan nemli kumaşlar üzerinde gezinen ütüler havaya buharları kaldırıyordu. Bu ütülerin sıcaklığı, ev kadınlarının kullandığı ütülerin sıcaklığından farklıydı. Genellikle yapıldığı gibi, ıslak bir parmakla sıcaklığı denenebilen bir ütü, Joe veya Martin için çok soğuk demekti, böyle denemelere ihtiyaçları da yoktu onların. Onlar sadece ütüyü yanaklarına yaklaştırıp, sıcaklığı, anlaşılmaz bir zihni yolla ölçüyorlardı; Martin, hayran olduğu bu işi bir türlü anlıyamıyordu. Ütüler, gerektiğinden daha sıcak olursa, bunları demir çubukların ucuna takıp, soğuk suya daldırıyorlardı. Bu iş de ölçüyü büyük bir kesinlikle ve ustaca kararlaştırma yetkisi gerektiriyordu. Ütünün suda, saniyenin kesri kadar bir zaman fazla kalması demek, sıcaklığın istenilen kıvamının kaybolması demekti. Martın, bu işte kazandığı inceliğe hay-

ret ediyordu - makine gibi, yanılmaz birtakım ölçüler üzerine kurulmuş, otomatik bir incelikti bu.

Ama hayret etmeğe bile vakit yoktu. Martin, bütün bilincini işi üzerinde toplamıştı. Kafasıyla, elleriyle durmaksızın çalışan, bilgili bir makineydi sanki; onu insan yapan bütün yetilerini bu bilgiyi sağlamağa vermişti. Beyninde, evrene ve evrenin zorlu meselelerine yer yoktu. Zihninin bütün geniş ve açık koridorları kapanmış, lehimlenip mühürlenmişti. Yankılarla dolu o geniş ruhu, dar bir oda, bir kaptan kulesi halini almıştı; kolu, omuz adaleleri, ve on çevik parmağı bu kuleden idare ediliyor ve hızla hareket eden ütü, buharlı yolu üstünde geniş, yalar gibi hamlelerle ve her hamlede gerekli olandan bir milim bile fazla kaçmamak şartiyle, tezgâhın üstündeki ardı arkası gelmiyen gömlek kolları, ardı arkası gelmiyen gömlek yanları, gömlek sırtları, gömlek etekleri üzerinde tek buruşuk yapmadan atılıyor, atılıyordu. Hattâ tez canlılığı kaybolur gibi olduğu zaman bile, ütü bir başka gömleğe uzanıyordu. Dışardaki bütün dünya, tam tepeye çıkmış olan Kaliforniya güneşinin altında baygınlık geçirirken, bu, saatlerce böyle devam ediyordu. Ama onların bulunduğu, dayanılamıyacak kadar sıcak odada baygınlık geçiren yoktu. Verandada serinleyen müşterilerin temiz çamaşırlara ihtiyacı vardı.

Martin'in her yanından ter akıyordu. Durmadan su içiyordu, ama gün öylesine sıcaktı ve çalışmadan ötürü öyle bir sıcak basıyordu ki, su vücudünün bütün yarıklarından, bütün gözeneklerinden akıp gidiyordu. Denizdeyken, yaptığı iş ona, pek ender zamanlar hariç, kendi kendisiyle bol bol sohbet etmek fırsatı verirdi. Geminin kaptanı, Martin'in zamanına hâkimdi; ama burada otel müdürü, aynı zamanda Martin'in düşüncelerine de hâkimdi. Sinirleri harabeden, vücudu mahveden bu didinmeden başka şey düşünülemiyordu.

Bu didinmenin dışında, birşey düşünmeğe imkân yoktu. Ruth'u sevdiğini unutmuştu. Ruth, artık mevcut bile de-

ğildi, çünkü zorlanan ruhunun onu hatırlamaya vakti yoktu. Ruth'u yalnız geceleri yatağına yığılırken, ya da sabahları kahvaltı sofrasına sürüklendiği zamanlar hızla akıp giden hâtıralar içinde görebiliyordu.

Bir seferinde Joe, «Burası cehenneme benziyor, değil mi?» dedi.

Martin başıyla onu doğruladı, ama içinde de bir öfke hissetti. Durum meydandaydı, bu lâfa hiç de lüzum yoktu. Çalışırken konuşmazlardı. Konuşmak, bu defa da olduğu gibi, hızlarını keser ve Martin'in ütüsünü bir hamle geri bıraktırırdı; Martin de eski hızına ulaşmak için fazladan iki hareket yapmak zorunda kalırdı.

Cuma sabahı çamaşır makinesi çalıştı. Haftada iki kere otelin çamaşırlarını yıkamak zorundaydılar - yatak çarşaflarını, yastık kılıflarını, yatak ve masa örtülerini, peçeteleri. Bunu bitirir bitirmez, «fantezi kolalara» giriştiler. Bu ağır giden, titizlik isteyen sıkıcı bir işti ve Martin bunu diğerleri kadar çabuk öğrenemedi. Üstelik öğrenmek için şansını denemesine de imkân yoktu. Ufacık bir hatâ, her şeyi mahvederdi.

Joe, buruşturup tek avucu içinde saklayabileceği şeffaf bir sütyeni kaldırarak, «Şuna bak,» dedi. «Bunu yaktın mı, ücretinden yirmi dolar gitti demektir.»

Martin de sütyeni yakmadı ve bir yandan sinir gerginliği her zamankinden daha fazla artarken, adale gerginliğini azaltıp, diğerlerinin, kendi çamaşırlarını kendileri yıkamak zorunda olmayan kadınların giydikleri güzel çamaşırlar üzerinde ter döküp didinirken savurduğu küfürleri sempatiyle dinledi. Fantezi kola Martin'in kâbusuydu, aynı zamanda Joe'nun da. Uğraşıp didinerek kazandıkları dakikaları fantezi kola işi kaybettiriyordu. Bütün gün bu işte ter döktüler. Akşam saat yedide, otel çamaşırlarını presli ütüden geçirmek üzere fantezi kolaları bıraktılar. Saat ondan sonra da, otel müşterileri uykudayken, her ikisi tâ gece yarısına; bire, ikiye kadar fantezi kolalarla uğraştılar. Saat iki buçukta, işi bıraktılar.

Cumartesi sabahı gene fantezi kolalar ve ufak tefek şeylerle uğraşıp, öğleden sonra saat üçte bir haftalık işlerini tamamladılar.

Merdivenlere oturmuş, göğüslerini gere gere sigara tellendirirlerken Joe:

«Oakland'a kadar, yetmiş mil bunun tepesinde gidecek değilsin herhalde?» diye sordu.

Martin, «Gitmem lâzım,» diye cevap verdi.

«Ne için gidiyorsun? - Kız mı?»

«Hayır; tren biletine vereceğim iki buçuk dolar cebime kalsın diye. Kütüphaneden bazı yeni kitaplar almak istiyorum.»

«Kitapları neden ekspresle yollayıp, ekspresle getirtmiyorsun? Yirmi beş sente gider, yirmi beş sente gelir.»

Martin düşündü.

Öbürü, «Yarın da dinlenirsin,» diye zorladı. «Dinlenmeğe ihtiyacın var. Benim de var doğrusu. İmanım gevredi.»

Gerçekten de öyle görünüyordu. Yılmak nedir bilmeyen, hiç dinlenmeden bütün hafta gecikmeleri atlatıp, engelleri yere sererek saniyeler ve dakikalar için savaşan karşı konulmaz bir enerji kaynağı, son derece zora sokulan bu insandan motor, bu şeytani iş yetisine sahip adam, bir haftalık işini bitirmiş olduğu şu anda, bitmiş tükenmiş bir durumdaydı. Yakışıklı yorgun yüzü sarkmış, bitkinlikten sanki zayıflayıp uzamıştı. Sigarasını bir robot gibi içiyordu, sesinde ise garip bir halsizlik, bir monotonluk vardı.

İçindeki bütün kıvılcım, bütün ateş sönmüştü. Çamaşırhanede kazandığı zaferin bile tadı kalmamış gibiydi.

Üzüntülü bir şekilde, «Gelecek hafta bütün bu işleri gene yapmak zorundayız,» dedi. «Bütün bunların ne faydası var, söylesene ha? Bazen keşke serserinin, aylâğın biri olsaydım diyorum. Serseriler çalışmaz, ama gene de geçinip giderler. Ah! Şimdi bir bardak biram olsaydı; ama kalkıp köye, çarşıya kadar inmeyi göze alamam. Sen de

oturduğun yerde; kitaplarını ekspresle gönderirsin. Eğer gidersen, aptalsın!»

Martin, «Peki ama, bütün Pazar ne yapayım burada?» diye sordu.

«Dinlen. Ne kadar yorgun olduğunun farkında değilsin. Ben öyle yoruluyorum ki, pazarları gazete bile okuyamam. Bir kere hastalanmıştım - tifoya yakalanmıştım: İki buçuk ay hastahanede yattım. Bu iki buçuk ay içinde, parmağımı bile oynatmadım. Ne güzeldi.»

Bir dakika sonra, hülyalı bir şekilde, «Ne güzeldi,» diye tekrar etti.

Martin bir banyo yaptı, döndüğünde baş çamaşırcının orda olmadığını gördü. Herhalde bira için köye inmiştir, diye düşündü, ama düşündüğünün doğru olup olmadığını anlamak için köye kadar yarım millik yolu aşmak gözüne upuzun bir yolculuk gibi göründü. Papuçlarını çıkarıp yatağına uzandı ve bir karar vermeğe çalıştı. Eline kitap filân almadı. Yorgunluğu uykusunu kaçıracak derecedeydi ve yorgunluktan yarı uyuşuk bir halde yatıyor, düşünemiyordu bile. Akşam yemeği vaktine kadar böylece kaldı. Joe, hâlâ ortalarda görünmediği için eline bir Pazar gazetesi aldı ve ağaçların altında kuytu, gölgelik bir yere uzandı. Sabahın nasıl geçtiğini farkedemedi. Uyuyamadı, kimse de onu rahatsız etmedi, gazeteyi de bitirmedi. Akşam yemekten sonra gazeteyi tekrar eline aldı ve okurken, uyuya kaldı.

Pazar böyle geçti, Pazartesi sabahı da Martin, bütün gücüyle tekrar işe koyulup, çamaşırları ayırmağa başladı. Başının etrafına sıkıca bir havlu sarmış olan Joe da, homurtular, küfürlerle çamaşır makinesini işleyip, yumuşak sabunu karıştırıyordu

Joe, «Elimde değil,» diye açıklamada bulundu. «Cumartesi akşamı oldu mu, içmeden edemiyorum.»

Bir hafta daha geçti; her gece elektrik ışığı altında devam edip Cumartesi günü saat üçte en kızgın noktasına ulaşan bir haftalık bir savaş. Ve Cumartesi günü saat üçte

Joe zaferini şevki kırılmış bir halde tadıp, kendini unutmak için köyün yolunu tuttu. Martin'in Pazarı evvelki gibi geçti. Ağaç gölgelerinde uyudu, lâf ola gazetelere göz gezdirdi ve hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey düşünmeden, sırtüstü yatarak uzun saatler geçirdi. Gerçi eski halinden çok uzaklaştığının farkındaydı, ama yine de kafası, düşünemiyecek kadar bulanıktı. Sanki kötü bir şey yapmış, ya da ruhen kendini kirli hissediyormuş gibi kendi kendinden nefret eder bir hali vardı. İçinde iyi olan herşey lekelenmişti. İhtirasının mahmuzu körelmişti; ona bu ihtirasın dürtüşünü hissettirecek canlılığı kalmamıştı Martin'in. Bir ölüydü o. Ruhu ölmüş gibiydi. Bir hayvandı, işe koşulan bir hayvan. Yeşil yapraklardan elenen gün ışığında bir güzellik bulmuyordu. Mavi gök kubbe de artık ona açığa vurulmak için titreşen sırlara, kozmik enginliğe dair birşeyler fısıldamıyordu eskisi gibi.

Hayat dayanılmayacak kadar sönük, anlamsızdı ve Martin'in ağzında kötü bir tad bırakıyordu. İç dünyasını yansıtan aynanın üzerine siyah bir örtü çekilmişti, hülya ise, tek bir ışık ışınının girmediği bir hasta odasında yatıyordu. Köydeki barda, gelecek olan zahmetlerle dolu haftayı ve Pazartesi sabahını hatırına bile getirmeksizin, muhteşem bir sarhoşluğun fantastik âlemlerine dalıp, sarhoşluk kurtlarının kemirdiği beyniyle, sarhoş ağızlardan çıkmış şeylerden yine sarhoşça bir sevinç duyarak kafa çeken, başıboş Jeo'ya imrendi.

Bir hafta daha geçti ve Martin, hem kendinden, hem de hayattan nefret etti. Bir başarısızlık duygusunun ıstırabını çekiyordu. Editörlerin, onun yazılarını geri çevirmelerinin bir sebebi vardı. Şimdi bunu açıkça görebiliyor ve hem kendine, hem de kurduğu hayallere gülüyordu. Ruth, Martin'in «Deniz Lirikleri» ni postayla geri yollamıştı. Ruth'un mektubunu büyük bir duygusuzluk içinde okudu. Ruth, şiirleri ne kadar sevdiğini ve bunların güzel olduğunu söyleyebilmek için oldukça çaba harcamıştı. O, bunların birer başarısızlık örneği olduğunu biliyordu ve

Martin, onun beğenmeyişini, mektubun âdeta makineden çıkmış gibi kuru olan her satırında okudu. Ruth haklıydı da. Şiirleri tekrar okuyunca, Martin buna iyice emin oldu. Güzellik ve hârika, onu bırakmıştı. Şiirleri okurken de, onları yazarken kafasında ne olduğunu kendi kendine düşündüğünü farketti. Cüretkâr cümleleri ona kaba geldi, ifadelerindeki rahatlık ise, canavarlıktı sanki ve herşey saçma, gerçek dışı, imkânsız idi. Eğer onları yakmak için biraz daha kuvvetli bir arzu duysaydı, «Deniz Lirikleri» ni hemen oracıkta yakardı. Makine dairesine götürmek vardı, ama onları ta ocağa kadar taşıma zahmetine girmeye değmezdi. O, bütün gücün başkalarının çamaşırlarını yıkamağa harcamıştı. Artık özel işlerine ayıracak gücü kalmamıştı.

Pazar günü kendini toplayıp, Ruth'un mektubuna cevap yazmağa karar verdi. Ama Cumartesi akşamı, iş bittikten ve bir banyo yaptıktan sonra, içkiyle herşeyi unutma arzusu galip geldi. Kendi kendini de, «Köye ineyim de bakayım, Joe ne yapıyor?» diye aldattı. Aynı anda da yalan söylediğini farketti. Ama yalanı düşünecek kadar enerjisi kalmamıştı. Hoş, enerjisi olsaydı da yalanı düşünmek istemiyecekti, zira canı unutmak istiyordu. Sanki tesadüfen yola düşmüş gibi, ağır adımlarla köye yollandı. Bara yaklaştıkça, kendini tutmak istemesine rağmen adımlarını karşıladı.

Joe onu, «Ben seni yeşilaycı bilirdim,» diye karşıladı.

Martin mazeret uydurmaya tenezzül etmedi, onun yerine viski ısmarladı ve bardağını ağzına kadar doldurup, şişeyi Joe'ya verdi.

Kaba bir şekilde, «Bütün gece şişeyle oynayacak değilsin inşallah,» dedi.

Öbürü pek ağır gidiyordu, onun için Martin, onu beklemeden bardağını bir yudumda boşaltıp, tekrar doldurdu.

Zalim bir tavırla, «Şimdi bekleyebilirim seni,» dedi. «Ama çabuk ol.»

Joe acele etti ve birlikte içtiler.

Joe sordu, «Çalışma yaptı bunu, değil mi, ha?»

Martin, bu mesele üzerine konuşmak istemedi.

«Hakikaten cehennem gibidir, bilirim,» diye devam etti öbürü. «Ama senin yeşilaycılıktan vazgeçişin hiç hoşuma gitmedi. Martin, ya işte böyle!»

Martin, içkilerini, kelimeleri ısırır gibi söyliyerek ısmarlayıp, arkadaşını içmeğe ısırır gibi davet ederek, ve açık mavi gözlü, saçları ortadan ayrılmış kadınımsı bir taşra delikanlısı olan barmeni korkutarak, sessizce içmeğe devam etti.

Joe, «Biz zavallıları çalıştırma şekilleri bir rezalet,» diyordu. «Eğer içkiye vurmasam, keçileri kaçırıp, yakarım orasını. Benim içkiye vurmam kurtarıyor çamaşırhaneyle oteli, bak bunu bil.»

Ama Martin hiç cevap vermedi. Bir, iki kadeh daha içtikten sonra, beyninde sarhoşluk kurtlarının kımıldanmağa başladığını hissetti. Ah, yaşamak buydu işte, üç haftadır ilk defa ciğerlerine hayatı alıp veriyordu. Rüyaları geri geldi. Hülya, karanlık odadan çıkıp, onu ayarttı; alev gibi parlak bir şeydi bu. Hayal aynası gümüş gibi parlıyordu; üzerindeki eski hayaller silinip, yeni hayallere yer veren, şimşekli, göz kamaştırıcı bir görüntüler parşömeniydi bu. Hârika ve güzellik yanıbaşında onunla el ele yürüyordu ve bütün kuvvetler onundu. Bunları Joe'ya anlatmak istedi, ama Joe'nun da kendine göre hayalleri vardı; çamaşırhanedeki esaretinden kaçıp sığındığı ve bizzat kendinin büyük bir çamaşırhane sahibi olduğu, ona güven veren hayaller...

«Bak söylüyorum sana Mart, benim çamaşırhanemde çocuk çalışmıyacak - hayatında göremiyeceksin çocuk çalıştırdığımı. Hem, akşam saat altıdan sonra da bir tek kul çalışmıyacak. Söylediğime kulak ver! Yeteri kadar makine olacak, makineleri çalıştıracak adam da olacak, ama insan gibi çalışacaklar. Ah, Mart, Tanrı yardım ederse seni oranın başı yaparım, hepsinin başına getiririm seni. Bak, nasıl yapacağımı anlatayım sana. Ben de yeşilaycı olup,

para biriktireceğim - iki yıl biriktirip, sonra da-»

Fakat Martin, Joe'ya barmeni bırakıp, öte yana döndü; ama içeri iki çiftçi girip de bunlar Martin'in ikram ettiği içkiyi kabul edince, onlara içki vermek üzere barmen de Joe'yu yalnız bıraktı. Martin, krallara yaraşır bir cömertlikle ikramlarda bulunup, çiftçiler, ahıra bakan adam, otelin bahçıvan yardımcısı, barmen ve bir gölge gibi sinsice içeri süzülerek barın dip tarafında bir köşeye büzülen serseri de dahil olmak üzere, herkese içki ısmarladı.

18. BÖLÜM

Pazartesi sabahı Joe, ilk araba yüklü çamaşırları çamaşır makinesine boca etti.

«Bana kalırsa,» diye lâfa başlıyacak oldu.

Martin, «Benimle konuşma,» diye hırladı.

Öğle yemeği için işi bıraktıkları zaman Joe'ya, «Özür dilerim,» dedi.

Öbürünün gözleri dolu dolu oldu.

«Boş ver ahbap,» dedi. «Burası cehennem gibi bir yer, onun için insanın elinde olmuyor. Hem, biliyor musun, seni öyle seviyorum ki, ben. İşte seni sevdiğim için dokundu bana. Daha seni ilk görüşümde kanım kaynamıştı.»

Martin, başını iki tarafa salladı.

Joe, «Bırakalım bu işi,» dedi. «Boş verelim bu işe, gidelim serserilik edelim. Ben hiç denemedim ama, herhalde çok kolay olmalı. Hem de hiçbir iş yapmak yok. Düşün bir kere; hiç iş yok. Bir kere hasta olmuştum, tifoydu, hastahaneye yattımdı, ne güzeldi ama. Keşke gene hasta olsam.»

Hafta çok zor geçti. Otel doluydu, bu yüzden de fazladan bir sürü «fantezi kola» yığıldı üzerlerine. Yiğitlik alanında mucizeler yarattılar. Elektrik ışığı altında her gece geç vakitlere kadar didinip, yemeklerini çiğnemeden yuttular, hattâ sabah kahvaltılarından evvel de yarım saat

çalıştılar. Martin, soğuk suyla banyo yapmayı bıraktı. Her dakika enerji, enerji, enerji demekti ve Joe, bu dakikaların usta çobanıydı; bir tanesini kaybetmeksizin onları dikkatle güdüyordu, altın sayan bir cimri gibi sayıyordu; vaktiyle Martin Eden adlı bir adam olduğunu düşünen bir başka makinanın yardımıyla durmaksızın çalışan, delirmiş, çalışma delisi haline gelmiş hummalı bir makineydi sanki.

Ama Martin, hep ender anlarda düşünebiliyordu. Düşünce evi kapalı, pencereleri tahtalarla payandalıydı ve Martin, onun gölgemsi bekçisiydi. O, bir gölgeydi. Joe haklıydı. Her ikisi de birer gölgeydiler ve bu sonu gelmiyen bir çalışma zindanıydı. Yoksa bir rüya mıydı bu? Bazen, buğulu, sıcak havanın titreşimleri arasında ütüsünü beyaz çamaşırların üstünde ileri geri yürütürken, ona bu bir rüya gibi geliyordu. Kısa bir an sonra veya belki de bin yıl kadar sonra, mürekkep lekeli masasının bulunduğu odasında uyanacak ve yazılarına bir gün evvel bıraktığı yerden başlıyacaktı. Yahut belki de bu bir rüyadan ibaretti ve uyanmak vardiya değişmesi halinde olacaktı; Martin, yalpa vuran baş kamaradaki ranzasından aşağı atlayacak tropik yıldızlarının altında güverteye çıkıp dümen dolabının başına geçerek serin mevsim rüzgârlarının içine işlediğini duyacaktı.

Cumartesi günü ve Cumartesinin saat üçte kazanılan yorgun zaferi geldi.

Joe, hafta sonu bitkinliğini gösteren o garip, monoton ses tonuyla, «Aşağıya inip de bir bardak bira içsem,» dedi.

Martin sanki birdenbire uykudan uyanmış gibi oldu. Takım çantasını açtı, bisikletini yağlayıp, zincirine grafit sürdü, jant tellerini ayar etti. Gidonun üzerine abanmış, gözlerini yetmiş millik, tozlu, yokuşlu yola dikmiş, ayaklariyle doksan altı dişli çarkı ritmik bir kuvvetle çevirerek Joe'nun yanından geçtiği sırada, o barın yarı yolunu al-

mış bulunuyordu. O gece Oakland'da yattı. Pazar sabahı da yetmiş millik yolu gerisin geriye tekrar aldı. Pazartesi sabahı da yorgun argın yeni bir haftanın işini girişti, ama bu defa ayık kalmıştı.

Bir beşinci, bir altıncı hafta daha geçti. Bu haftalar boyunca o, içinde kalan ufacık, bir parçacık kıvılcımla, onu her hafta sonu bu yüz kırk millik yolu aşmağa zorlayan, pırıltı halindeki bir ruh artığıyla bir makine gibi çalıştı durdu. Dinlenme nedir bilmedi. Olağanüstü bir makine çalışmasına benziyordu bu ve kendisine önceki hayatından kalan tek şey olan o ruh pırıltısını da parçalamasına yardım ediyordu. Yedinci haftanın sonunda, niyeti olmadığı halde, karşı koyamıyacak kadar yorgun olduğu için Joe ile birlikte, köye sürüklendi ve tâ Pazartesi sabahına kadar hayata gömüldü, hayatı buldu.

Hafta sonlarında yeniden yüz kırk millik yolu aşmağa devam etti; böylece, aşırı bir yorgunluğun verdiği uyuşukluğu, daha da büyük bir yorgunluğun ıstırabıyla gideriyordu. Üçüncü ayın sonunda, Joe ile birlikte köye üçüncü defa indi. Kendini unuttu, yaşadı ve yaşarken, duru bir aydınlık içinde kendini nasıl hayvan haline sokmakta olduğunu gördü -içkiyle değil, ama çalışmasıyla-. İçki, bir sonuçtu, sebep değil. Gece nasıl günün arkasından gelirse, bu da kaçınılmaz bir şekilde çalışmanın arkasından geliyordu. Viskisinin ona verdiği haber, dorukları, kendini bir hayvan haline sokarak fethedemiyeceği idi, Martin de başını sallıyarak bu haberin doğruluğunu onayladı. İçki tecrübeliydi. Kendi tecrübelerine dair birtakım sırlar fısıldadı Martine.

Martin, kalem - kâğıt istedi ve orada bulunan herkese içki ısmarladı. Onlar, Martin'in sağlığına içerlerken, o bara yaslandı ve kâğıda birşeyler karaladı.

«Telgraftır bu yazdığım, Joe,» dedi. «Oku!»

Joe telgrafı o gülünç sarhoş bakışıyla yan yan bakarak okudu, ama okuduğu şey onu ayıltır gibi oldu. Mar-

tin'e sitemle baktı, gözleri doldu ve yaşlar yanaklarından inmeğe başladı.

«Beni bırakıp gitmiyeceksin, değil mi Martin?» diye ümitsiz bir ifadeyle sordu.

Martin başıyla onu doğruladı ve orada bulunan aylâklardan birini, telgrafı postahaneye götürmesi için yanına çağırdı.

Joe, kısık bir sesle, «Dur bir dakika,» diye hırıldadı. «Dur da düşüneyim.»

Bacakları sallanarak bara yaslandı; o düşünürken de Martin, koluyla onu sarmış, destek oluyordu.

Joe birdenbire, «İki çamaşırcı yap şunu,» dedi. «Dur ben düzeltivereyim.»

Martin sordu, «Sen neden bırakıyorsun işi?»

«Sen neden bırakıyorsan, ben de ondan bırakıyorum.»

«Ama ben denize çıkıyorum, sen yapamazsın ki bu işi.»

«Hayır,» dedi öteki, «yapamam, ama bal gibi serserilik yapabilirim, bal gibi.»

Martin bir an kadar onu araştıran gözlerle süzdü, sonra bağırdı:

«Vallahi de haklısın bana kalırsa! Bir hayvan gibi çalışmaktansa serseri olmak daha iyi. Yaşayacaksın oğlum. Bütün ömrün boyunca yaptıklarından daha iyi bir iş yapmış olacaksın yaşamakla da.»

Joe yanılıyorsun gibilerden, «Bir keresinde hastaneye yatmıştım,» dedi. «Ne güzeldi. Tifo olmuştum da - sana bahsetmiş miydim bundan?»

Martin telgrafı, «İki çamaşırcı» diye değiştirirken, Joe devam etti:

«Hastanedeyken canım hiç içki içmek istemiyordu. Tuhaf değil mi? Ama bütün hafta bir esir gibi çalıştığım zamanlar, mutlaka kafayı çekmem gerekiyor. Sen hiç dikkat ettin mi, aşçılar nasıl küp gibi içerler? Sonra fırıncılar? Fazla çalışmadır bunun sebebi. Mutlaka içmek zorundadırlar. Hadi şu telgraf ücretinin yarısını ben vereyim.»

Martin, «Bunun için seninle zar atalım,» diye teklifte bulundu.

Zarları avuçlarında sallayıp, nemli barın üstüne yuvarlanırken, Joe «Hadi,» diye seslendi. «herkes içsin.»

Pazartesi sabahı ümit içinde bekleyen Joe, kabına sığamıyordu. Ne ağrıyan başına aldırdığı vardı, ne de işiyle ilgilendiği. Dakikalar sürüler halinde uzaklaşıp gidiyor ve kayıtsız çobanları pencereden güneşi, ağaçları seyrederken onlar yok oluyorlardı.

Joe, «Şuraya bak bir kere!» diye bağırdı. «Hepsi de benim bunların! Yasak değil. İstersem şu ağaçların altına yatar, bin sene uyurum. Öf, hadi be Mart, boş verelim şu işe. Daha fazla beklemenin ne faydası var? Bak, orası çalışma olmıyan bir ülke, oraya gitmek için de biletim var - Yarabbim, hem de dönüşü olmıyan bir bilet!»

Bırkaç dakika sonra, Joe, çamaşır makinesine götürmek üzere kirli çamaşırları arabaya doldururken, otel müdürünün gömleğini tanıdı. Onun markasını biliyordu. Birden bütün haşmetiyle, özgürlüğünün farkına vararak gömleği yakaladığı gibi yere çaldı ve üzerinde tepinmeğe başladı.

«Keşke sende içinde olsaydın, domuz kafalı Hollandalı!» diye bağırıyordu. «İçinde olacaktın şu gömleğin, nah işte tam senin canına okuduğum yerde olacaktın ki! Al işte! Al sana, al bakalım, Allahın belâsı! Tutun beni. Hey, tutun beni, yoksa!»

Martin gülerek onu yakalayıp tekrar işinin başına getirdi. Salı akşamı yeni çamaşırcılar geldi ve haftanın geri kalan kısmı onları işin temposuna alıştırmakla geçti. Joe bir kenara oturup, kendi sistemini onlara anlattı, ama kendisi elini işe sürmedi.

«Elimi sürmem işe,» diyordu. «Elimi sürmem. İsterlerse beni kovabilirler, ama çalışmaya zorlarlarsa ben bırakırım işi. Artık benden paso, çok teşekkür ederim, iş istemiyorum artık. Ben artık yük vagonlarında, ağaç gölgelerinde yatıp kalkan bir insan olacağım. Siz çalışın ba-

kalım, esirler! Evet, doğrudur. Esir ve ter! Esir ve ter! Ve öldüğünüz zaman, siz de benim gibi çürüyeceksiniz, o zaman nasıl yaşadığınızın ne önemi kalıyor? Ha? Söyleyin bakalım?.. En sonunda, ne ifade ediyor?»

Cumartesi günü, paralarını alıp, birbirlerine veda ettiler; artık yolları ayrılıyordu.

Joe ümitsiz bir tavırla, «Fikrini değiştirip de benimle gelmeni istemem boşuna olur, tabii?» diye sordu.

Martin başını iki yana salladı; harektee hazır, bisikletinin yanında duruyordu. El sıkıştılar. Joe, bir müddet Martin'in elini bırakmadan:

«İkimiz de ölmeden önce seni tekrar göreceğim Mart. Bu kehanetim doğru çıkacak bak görürsün. Bunu tâ içimde hissediyorum. Güle güle Mart, hayırlı olsun. Seni ne kadar severim bilirsin.»

Martin bir nokta haline gelip gözden kaybolana kadarı Joe, yolun ortasında omuzları düşmüş öyle durdu.

«Ne iyi çocuk şu hergele» diye mırıldandı. «Ne iyi çocuk şu hergele!»

Ondan sonra yol kenarına atılmış, yukarı doğru geçecek olan marşandizi bekleyen yarım düzine boş su tankının olduğu tarafa doğru ağır ağır yürüdü.

19. BÖLÜM

Ruth'la ailesi, evlerine dönmüşlerdi. Martin de Oakland'da olduğundan, artık Ruth'u bol bol görüyordu. Ruth, tezini verdiği için artık çalışmıyordu; aşırı çalışma yüzünden kafası da bedeni de bütün canlılığını kaybeden Martin'in de yazı yazdığı yoktu. Bu ise onlara beraber olabilmek için daha önce elde demedikleri kadar çok fırsat veriyordu. Böylelikle samimiyetleri çarçabuk kuvvetleniverdi.

Önceleri Martin hiçbir şey yapmadan sadece dinlendi. Bol bol uyudu ve hiçbir iş yapmadan, dalarak, düşünerek uzun saatler geçirdi. Son derece yorucu, müthiş bir mü-

cadeleden çıkmış gibiydi. Yeniden canlanışının ilk işaretleri, gündelik gazeteye daha istekli bir ilgi duymasıyla belirdi. Sonra yavaş yavaş yeniden, hafif romanlar, şiir filân *okumağa başladı; epeyce bir süre sonra ise uzun zaman*dan beri ihmal etmiş olduğu Fiske'ye sarıldı. Muhteşem bünyesi ve sıhhati yeniden canlılık kazandı ve Martin gençliğin bütün o çabucak iyileşebilme yeteneğini ve dayanıklılığını elde etti.

Yeteri kadar dinlenir dinlenmez, yeniden denize açılacağını söylediği zaman Ruth, uğradığı hayal kırıklığını açıkça belli etti.

«Niye gitmek istiyorsun?» diye sordu.

Martin cevap olarak, «Para,» dedi. «Editörlere karşı giriştiğim yeni taarruzda tedarikli bulunmam lâzım. Benim durumumda, savaş enerjisini para sağlıyor - para ve sabır.»

«Peki, eğer bütün istediğin paraysa neden çamaşırhanede kalmadın?»

«Çünkü, çamaşırhane beni bir hayvan haline getiriyordu. Böyle bir işte çok çalışmak, insanı içki içmeğe sevkediyor.»

Ruth, Martin'e dehşet dolu gözlerle baktı:

«Yâni..» diye kekeledi.

Martin için, Ruth'un şüphesini dağıtmak çok kolay bir işti; ama yaradılıştan açık yürekliydi o, üstelik ne olursa olsun, açık yürekli davranmak için verdiği kararı hatırladı.

«Evet,» diye cevap verdi. «Düşündüğün gibi. Birçok defalar içtim.»

Ruth ürperdi ve Martin'den uzaklaştı.

«Benim tanıdığım erkeklerin hiçbiri asla böyle birşey yapmadı - asla yapmadı.»

Martin, acı acı gülerek, «Öyleyse onların hiçbiri Shelley Hot Springs'de çalışmamış demektir,» dedi. «Çalışmak iyi bir şey. İnsan sağlığı için yararlı, vaizler öyle diyor ve Allah bilir ya, ben de ömrümde çalışmaktan yılmamışım-

dır. Ama iyi şeylerin bile fazlası fazladır; şu çamaşırhane de bunlardan biri işte. Bir kere daha denize açılışımın sebebi de bu. Bu sonuncu gidişim olacak sanıyorum, zira döndüğümde magazinlerin surlarını yıkacağım; eminim buna.»

Ruth sessiz, asık suratla dinliyordu. Martin de küskün bir tavırla onu süzüp, Ruth'un onun çektiklerini anlamasının ne kadar imkânsız birşey olduğunu düşündü.

«Bir gün bunları yazacağım - ismi de; «Ağır İşin İnsan Ruhunda Yarattığı Düşüş», ya da «İşçi Sınıflarında İçki Psikolojisi», veya bunun gibi bir şey olacak.»

İlk karşılaştıkları günden beri, o günkü kadar birbirlerine uzak kalmamışlardı. Martin'in, içinde kaynayan isyanı, ruhunu belli etmeden açık yüreklilikle anlattığı itirafları Ruth'u itmişti. Ama onu asıl sarsan, içki içmeye sevkeden sebepten çok, içki içmenin iğrençliği idi. Bu aynı zamanda, ona, Martin'e ne kadar fazla yaklaşmış olduğu konusunda bir uyarı oldu, ama o bir kere durumu böylece kabul edince, bu daha da büyük bir samimiyete yol açtı. İçinde acıma duygusu ve Martin'i islâh etmek için masumâne, idealistçe düşünceler de uyanmıştı. Bu kadar ilerleyen bu genci kurtaracaktı. Onu eski çevresinin lânetinden kurtaracaktı; onu kendisine rağmen, yine eskisinden kurtaracaktı. Bütün bunlar Ruth'a soylu ve bilinçli bir insan düşünüşü gibi geldi; bunun altında ve bunun arkasında kıskançlık ve aşk arzusunun bulunduğunu hatırına bile getirmedi.

Sonbaharın tatlı havasında, bisikletleriyle bol bol gezintilere çıktılar ve tepelerde yüksek sesle, insanın düşüncelerini yücelten, soylu şiirler okudular. Ruth'un böyle dolaylı bir yoldan onun kafasına sokmağa çalıştığı şeyler arasında feragat, fedakârlık, sabır, çalışkanlık ve üstün gayret gibi prensipler bulunuyordu - bütün bunlar, Ruth için, babasının, Mr. Butler'in ve fakir bir göçmen çocuğu iken dünyanın en çok kitap dağıtan kütüphanelerine sahip biri haline gelen Andrew Carnegie'nin kişilikleri sayesinde somut hale gelen soyut kavramlardı.

Ve bütün bunlar Martin'in beğendiği, benimsediği kavramlardı. Martin artık onun düşünüş şeklini daha rahatlıkla izleyebiliyordu. Ruth'un ruhu artık Martin için kapalı bir kutu olmaktan çıkmıştı. Martin zihnî bakımdan kendini onunla bir tutuyordu artık. Diğer taraftan anlaşmaya varamadıkları noktalar, Martin'in, Ruth'a olan aşkına zarar vermiyordu. Martin'in aşkı eskisinden de ateşliydi, zira o Ruth'u, Ruth olarak seviyordu, olduğu gibi seviyordu onu ve Ruth'un zayıf bünyeli oluşu da Martin'in gözünde ona ayrı bir büyü katıyordu. Senelerce ayağını toprağa basamayan hasta Elizabeth Barret'i okumuştu; Elizabeth Barret, Browning'le birlikte evden kaçıp, güneş ışığına çıkmış ve ayağını yere basmıştı. Browning'in, Elizabeth Barret'e yaptığını, kendisinin de Ruth'a yapabileceğine karar verdi. Ama önce Ruth'un onu sevmesi lâzımdı. Geri kalanı kolaydı. Martin ona sağlık ve güç kazandıracaktı. Martin gelecek yıllardaki hayatlarına dair hayaller kurmağa başladı: fon olarak çalışma, konfor ve genel bir refah içinde Ruth'la kendisini şiir okuyup, şiirler üzerinde tartışırken gördü; Ruth, yere yayılmış yastıkların arasına oturmuş, yüksek sesle Martin'e şiir okuyordu. İşte yaşayacakları hayata dair hayaller dünyasının kapısını açan anahtar buydu. Ve Martin hep belirli bir tabloyu gördü. Bazen de Ruth, Martin'e dayanmış, başı Martin'in omuzunda, Martin de bir koluyla onu sarmış şiir okur halde oluyordu bu tablo. Bazen de güzelliklerle dolu sayfalar üzerine birlikte eğiliyorlardı. Sonra, bir şey daha vardı - Ruth sahnesini derhal değiştiriverdi - okurken bazen, dimdik yamaçları kapanacakmış gibi dar vadilerde, ya da yüksek yaylaların çayırlarında, aşağıdaki gri renkli kum tepecikleri ayaklarının dibinde çelenkler gibi durduğu halde, yahut da uzaklarda, çağlayanların dökülüp bir buğu haline gelerek serseri rüzgâr demetleri önünde titreşen, dalgalanan buhardan bir peçe gibi denize ulaştığı, bir volkanik tropik adasında bulunuyorlardı. Ama ön plânda daima, hep okuyan, ebediyen okuyan ve güzellikleri paylaşan o ve Ruth vardı; ge-

ri plânda; tabiat fonunun gerisinde de, buğulu bir loşluk içinde, onları dünyadan ve dünyanın hazinelerinden bağımsız kılan çalışma, başarı ve para kazanma bulunuyordu.

Bir gün annesi Ruth'u, «Benim küçük kızıma dikkatli olmanı tavsiye ederim,» diye uyardı.

«Ne demek istediğini biliyorum. Ama bu imkânsız. O benim.»

Ruth'un yüzü kızarmıştı, ama bu, hayatın kutsal konuları üzerinde, aynı derecede kutsal tutulan bir anne ile konuşmak zorunda kalan bir kızın kızarışıydı.

Annesi onun cümlesini tamamlayarak, «Senin sınıfından değil,» dedi.

Ruth başıyla doğruladı:

«Bunu söylemek istemezdim, ama gerçekten de değil. Kaba, yabani, kuvvetli - çok kuvvetli - Temiz bir-»

«Temiz bir hayat sürmemiş, demek istiyorsun.»

Ruth başıyla tekrar doğruladı ve tekrar yüzünü bir kırmızılık kapladı:

«Evet, söylemek istediğim şey aynen buydu,» dedi. Bunda onun bir kabahati yok, ama bir kere iyice bulaşmış artık-»

«Zifte mi?»

«Evet, zifte. Hani beni korkutuyor da. Bazen bana yaptıklarını anlatırkenki o - sanki bu yaptıkları hiç önemli değilmiş gibi - serbest, rahat hali beni dehşete düşürüyor. Halbuki bu yaptıklarının önemi var, ama yok mu?»

Birbirlerine sarılmış, öyle oturdular; sessizlik anında da annesi Ruth'u okşadı ve devam etmesini bekledi.

Ruth, «Ama ona müthiş bir ilgi duyuyorum,» diye devam etti. «Bir bakıma o benim himayem altında sayılır. Sonra benim ilk erkek arkadaşım da o. Beni korkuttuğu zaman, eğlenmek için aldığım bir buldok köpeği gibi geliyor bana; hani şu külhanbeyi kızların yanlarında taşıdıkları köpekler gibi çekiştirip, dişlerini göstererek, zincirini koparmağa çalışıyor sanki.»

Annesi sesini çıkarmadan onun devam etmesini bekledi.

«Beni bir buldog gibi eğlendiriyor, öyle zannediyorum. Çok iyi tarafları da var, ama diğer yandan hiç beğenmediğim tarafları da var. Bilmem anlatabiliyor muyum? Hep düşünüyorum kendi kendime. Küfür ediyor, sigara içiyor, içki içiyor, sonra yumruklarıyla döğüşmüş bir kaç kere (bana anlattıydı, hem de dediğine göre bundan zevk alıyormuş). Her haliyle bir erkekte bulunması gereken davranışlara sahip olduğunu gösteriyor - hiç değilse benim bir-» sesi iyice alçaldı - «koca olarak isteyeceğim erkekte bulunmaması gereken davranışlar. Üstelik çok da kuvvetli. Benim prensim uzun boylu, nahif, esmer - zarif, büyüleyici bir prens olmalı. Hayır, benim Martin Eden'e tutulmam tehlikesi söz konusu olamaz. Bu, kaderimin bana indirebileceği en ağır bir darbe olur.»

Annesi kaçamaklı bir dil kullanarak, «Benim söylemek istediğim bu değildi,» dedi. «Sen hiç onun açısından düşündün mü bu meseleyi? Biliyorsun ki hiçbir bakımdan tercih edilemiyecek bir kimse; ya tutar da sana âşık olursa?»

Ruth, «Zaten âşık,» diye bağırdı.

Mrs. Morsa, nazik bir tavırla, «Beklenirdi doğrusu,» dedi. «Seni tanıyan bir kimseden başka ne beklenebilir?»

Ruth ihtirasla, «Olney benden nefret ediyor,» dedi. «Ben de Olney'den nefret ediyorum. O yanımda oldu mu kendimi bir kedi gibi hissediyorum. İçimden ona karşı kötü davranmak geliyor, hem ben öyle hissetmesem bile ne olacak, nasıl olsa o bana karşı kötü davranıyor. Martin Eden'le olduğum zaman kendimi mutlu hissediyorum. Daha önce beni kimse sevmemişti - hiçbir erkek sevmemişti beni, yani öyle sevmemişti demek istiyorum. Sevilmek de o kadar tatlı ki. Ne demek istediğimi anlarsın sen, benim sevgili anneciğim. İnsanın gerçekten tam mânasiyle bir kadın olduğunu hissetmesi çok tatlı birşey.» Yüzünü annesinin kucağına gömerek hıçkırmağa başladı. «Benim hak-

kımda kimbilir ne kötü düşünüyorsundur, biliyorum, ama yalan birşey söylemedim sana, ne hissediyorsam onu söyledim.»

Mrs. Morse, tuhaf bir keder ve mutluluk duyguları karışımı içindeydi. Bir San'at Tarihi mezunu olan kız evlât gitmiş, onun yerine bir kadın evlât gelmişti. Tecrübe başarıyla sonuçlanmıştı. Ruth'un yaradılışındaki o garip boşluk dolmuştu, hem de bir tehlikeye girmeden bir fenalık gelmeden. Bu kaba denizci bu işe âlet edilmiş ve Ruth ona âşık olmadığı halde, o Ruth'un kadınlık bilincini geliştirmişti.

Ruth itirafta bulunuyordu: «Elleri titriyor,» diyordu. Utançtan yüzü hâlâ annesinin kucağına gömülüydü. «Çok gülünç, çok saçma birşey, ama onun hesabına üzüntü duyuyorum. Elleri fazla titrediği, gözleri çok parlamağa başladığı zamanlar, aklını başka taraflara çekmek için, onun hayatı, gittiği yanlış yollar hakkında ona nasihatlerde bulunuyorum. Ama bana tapıyor, biliyorum. Gözleri ve elleri yalan söylemiyor. Bu da, bu düşünce, bunu düşünmek de bana büyüdüğümü hissettiriyor; hakkım olan birşeye sahip olduğumu hissediyorum - işte beni de diğer kızlara benzeten, bir genç kadın yapan da bu. Sonra, daha önce onlara benzemediğimin de farkındaydım ve bunun seni endişelendirdiğini biliyordum. Bana bu endişeni farkettirmediğini sanıyordun, ama ben farketmiştim ve - ve Martin Eden'in dediği gibi «işi kıvırmak» istiyordum.»

Alaca karanlıkta konuşmalarına devam ederlerken, her ikisinin de gözleri yaşlarla doluydu; Ruth, soluk bir masumiyet perisi gibiydi, annesi de halden anlayan, anlayışlı, ama sakin bir tavırla açıklamalarda bulunup, ona yol gösteriyordu; onlar için kutsal bir andı bu.

Annesi, «Martin senden dört yaş küçük,» dedi. «Dünya üzerinde yeri yurdu yok. Ne bir işi, ne de maaşı var. Ele avuca sığmayan, serkeşin biri. Seni seviyorsa, şu hikâyeleriyle, çocukça hayallerle etrafındakileri kandıracağına, sağduyu gereği, ona seninle evlenme hakkını verecek bir iş

yapması gerekir. Korkarım ki, Martin Eden hiç büyümeyecek. Baban ve babanın bütün arkadaşları gibi, Mr. Butler gibi meselâ, bir erkeğe yakışan bir iş veya sorumluluk sahibi olamıyor. Martin Eden, korkarım ki hiçbir zaman para kazanamıyacak. Halbuki bu dünya öyle kurulmuş ki, mutluluk için para şart - oh, hayır, o muazzam servetleri kasdetmiyorum, ama şöyle genel bir konforu ve temiz bir hayat yaşamayı mümkün kılacak kadar paradan bahsediyorum. Hiç - hiç bahsetmedi mi sana?»

«Tek kelime bile fıslamadı. Hiç teşebbüs etmedi; ama eğer teşebbüs etseydi bile ben konuşmasına meydan bırakmazdım, zira biliyorsun, sevmiyorum onu.»

«Buna çok memnun oldum. Bu kadar temiz ve saf olan kızımın, biricik kızımın böyle birine tutulmasını görmeğe tahammül edèmezdim. Dünyada soylu, sadık ve gerçek erkek olarak birçok insan var. Onları bekle. Bir gün birini bulur, babanla ben nasıl mutlu olduysak sen de mutlu olursun. Bir de, daima aklında tutman gereken birşey var..»

«Evet anne.»

Mrs. Morse konuşurken, sesi çok hafif ve tatlı çıkıyordu: «Bu da çocuk meselesi.»

Ruth, vaktiyle kafasında esen delişmence düşünceleri hatırlayarak, yüzü böyle şeyler konuşmanın utancından kızarıp, «Dü-düşündüm bu meseleyi,» diye itiraf etti.

Mrs. Morse kesin bir tavırla, «Mr. Eden'i senin için imkânsız hale koyan da bu çocuk meselesidir,» diye devam etti. «Senin çocukların temiz bir kan taşımalı, halbuki o, korkarım ki temiz değil. Baban bana vaktiyle denizcilerin yaşadığı hayattan bahsetmişti - anlıyorsun değil mi ne demek istediğimi?»

Her ne kadar annesinin anlatmak istediği şey, Ruth'un muhayyilesinin ulaşamıyacağı kadar uzak, müphem, müthiş bir kavram idiyse de, Ruth gerçekten de anlamış olduğunu belli edercesine elini annesinin eli üzerine bastırdı.

«Biliyorsun, sana danışmadan hiçbir işe başlamam,» di-

ye söze girişti. «Ancak, sen de arasıra, bu defa olduğu gibi bana sorular sormalısın. Sana anlatmak istediğim şeyler oluyor, ama nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Bunun sebebini de lüzumsuz bir tevazu, biliyorum tevazu, ama sen bu işi kolaylaştırabilirsin. Bazen, bu defaki gibi bana sormalısın; bir imkân vermelisin bana.»

Ayağa kalktıkları zaman Ruth, alaca karanlıkta annesinin yüzüne bakıp, onun ellerini yakalıyarak. «Ah, anne,» diye bağırdı, «Sen kadınsın!» Annesiyle arasındaki bir eşitliğin bilincine varmış olmaktan doğan büyük bir sevinçle, «Eğer bu konuşmayı yapmasaydık, seni asla bu şekilde düşünemiyecektim. Senin de bir kadın olduğunu bilmek için önce kendimin bir kadın olduğumun farkına varmam lâzımmış.»

Annesi onu kendine çekip öperek, «İkimiz de kadınız,» dedi. Kolları birbirlerinin beline dolanmış, kalpleri yeni bir arkadaşlık anlayışıyla taşarak odadan çıkarlarken, Mrs. Morse, «İkimiz de kadınız» diye tekrarladı.

Mrs. Morse, bir saat kadar sonra kocasına gururla, «Küçük kızımız bir kadın oldu artık,» dedi.

Mr. Morse, karısına şöyle bir baktıktan sonra, «Bu, şu demek oluyor ki,» dedi, «Ruth âşıktır.»

Mrs. Morse cevaben, «Hayır, bu demektir ki, Ruth seviliyor.» dedi. «Tecrübe başarıyla sonuçlandı. Nihayet uyandı kızımız.»

Mr. Morse, tam bir iş adamı tavrıyla, tabiî bir şeyden bahsediyormuş gibi ve kuru bir ses tonuyla, «Şu halde artık Mr. Eden'i defetmemiz lâzım,» dedi.

Ama karısı onunla aynı fikirde olmadığını anlatır şekilde, başını sarstı. «Buna hacet kalmıyacak,» dedi. «Ruth'un söylediğine göre birkaç güne kadar yeniden denize çıkacakmış. Geri döndüğünde ise Ruth burada olmayacak. Ruth'u Clara Teyzeye yollarız. Üstelik Doğuda, değişik bir iklimde, değişik insanlar, değişik fikirler arasında, her şeyin değişik olduğu bir yerde bir yıl kalmak da onun ihtiyacı olan şey.»

20. BÖLÜM

Martin'in içındeki yazma arzusu yeniden alevlenmişti. Hikâyeler ve şiirler beyninde kendiliklerinden yaratılıyor, Martin de ileride bir ifade vereceği bu şiirler, hikâyeler üzerinde notlar alıyordu. Ama hiç yazmıyordu. Bu onun ufacık tatiliydi; o da bu tatilini dinlenmeye, aşka ayırmaya karar verdi ve her iki konu üzerinde de gelişmeler kaydetti. Çok geçmeden baştan ayağa canlılıkla dolup taşar hale geldi ve Ruth'u ne vakit görse, karşılama anında, Ruth o eski sağlık ve kuvvet dalgasının yeniden kendine çarptığını hissetmeye başladı.

Annesi Ruth'u «Dikkatli ol,» diye tekrar uyararak, «Korkarım ki, Martin Eden'i lüzumundan fazla görüyorsun.»

Ama Ruth, emniyet içinde güldü. O kendinden emindi ve Martin birkaç güne kadar denize açılacaktı. Sonra o geri döndüğünde, kendisi Doğuya yapacağı ziyarete çıkmış olacaktı. Bununla beraber, Martin'in sağlık ve kuvvetinde büyülü bir şey vardı. Ruth'un Doğuya yapacağı ziyaretten Martin'e de söz ettikleri için, Martin çabuk davranmak ihtiyacını hissetti. Ne var ki Ruth gibi bir kıza nasıl kur yapacağını bilmiyordu. Ayrıca Martin'in, Ruth'dan tamamiyle farklı kızlar, kadınlarla geçirdiği tecrübeler yığını da bir engel teşkil ediyordu. Onlar hayat hakkında, aşk hakkında ve flört hakkında çok şeyler biliyorlardı; halbuki Ruth'un birşey bildiği yoktu. Onun bu eşine az rastlanılan masumiyeti, Martin'i afallatıp, konuşma gücünü dudaklarında dondurarak, onu kendine rağmen yine de kendi değersizliğine inandırdı. Bir başka güçlük daha vardı. Martin de daha önce hiç âşık olmamıştı. Parlak geçmişinde hoşlandığı, hattâ kendisini büyüleyen kadınlar olmuştu, ama sevmek nedir hiç bilmemişti. Martin, köpeğini çağıran biri gibi, kayıtsızca ıslığını öttürmüş, onlar da onun yanına gelmişlerdi. Birer eğlenceydi onlar, erkeklerin

oynadığı oyun içinde ufak tefek olaylardan ibaretti, ama en fazla, bu oyun içinde çok ufak bir yer tutan birer olay, o kadar. Fakat işte şimdi, hayatında ilk defa olmak üzere kendi yalvaran durumundaydı; şüphe içinde, mahçup bir yalvaran. Aşk yolunu ve aşkın dilini bilmediği gibi, sevdiğinin saf masumiyeti de yüreğine korku düşürüyordu.

Çeşitli yönleri olan bir dünya alışkanlığını, bu alışkanlığın sürekli olarak değişen safhalarından geçerek kurarken, bir davranış kuralı öğrenmişti; bu kurala uyarak da, ne zaman bir kimseyle bilmediği bir oyun oynayacak olsa, daima oyuna karşı tarafın başlamasını beklerdi. Bu da belki bin kere onun ayakta kalmasını sağlamış, ayrıca ona bir gözlem yeteneği kazandırmıştı. Martin, kendine yabancı gelen şeyi nasıl koruyacağını, onun kendini ele vereceği bir zayıf anını, bir giriş noktasını nasıl kollayacağını bilirdi. Tıpkı yumruk yumruğa dövüşte, açık aramaya benziyordu. Böyle bir açık yakaladığı anda da oyuna nasıl girişeceğini, hem de nasıl kıyasıya girişeceğini uzun tecrübeler sonunda öğrenmişti o.

Böylece Martin konuşmayı arzu edip, konuşmaya cesaret edemeden Ruth'u bekledi ve kolladı. Ruth'u sarsmaktan korkuyordu, kendinden de emin değildi. Ne var ki Martin, bilmeden en doğru yolu izliyordu. Aşk dünyaya, ifade kazanmış konuşmadan önce gelmiş ve daha ilk gençlik çağlarında unutulması olanaksız usuller, yollar öğrenmişti. Martin'in de Ruth'a aşkını ifade edişi işte bu eski, bu ilkel yolla oldu. Gerçi sonradan bu yolu sezdiyse de, başlangıçta bu yolda yürüdüğünün farkında değildi. Elinin, Ruth'un eline dokunuşunun, kendi ağzından çıkabilecek herhangi bir kelimeden çok daha engin bir etkisi vardı; kuvvetinin, Ruth'un muhayyilesi üzerindeki etkisi, âşıkların nesiller ve nesiller boyunca terennüm edilen yazılı şiirlerinden ya da ihtirasından çok daha ayartıcı idi. Martin'in söyleyebileceği herhangi bir söz, Ruth'un muhakemesine hitap edecekti; halbuki elinin dokunuşu, bu hafif,

acele temas doğrudan doğruya onun içgüdülerine hitap ediyordu.

Ruth'un muhakemesi de kendisi kadar gençti, ama içgüdüleri insanlık kadar, belki daha da yaşlı idi. Aşk henüz gençken bu içgüdüler de gençti, ama bunlar geleneklerden, fikirlerden ve bütün yeni doğmuş şeylerden daha tecrübeliydiler. Böylece Ruth'un muhakemesi hareketsiz kaldı. Muhakemesini harekete geçirecek birşey yoktu ve Ruth, Martin'in dakikadan dakikaya onun aşkla ilgili yazı üzerinde uyandırdığı etkinin farkında olmadı. Öte yandan, Martin'in onu sevdiği gün gibi açıktı ve Ruth onun açıklamalarını - yumuşak parıltılarla, alev alev yanan gözlerini, titreyen ellerini, yanık rengi altında hiç eksilmeyen esmerimsi kırmızılığı yakalamaktan büyük zevk alıyordu ve kendisi de bunun farkındaydı. Ruth hattâ ona usul usul cesaret vererek daha ileriye de gitti; ama bunu Martin'in şüphesini çekmeyecek kadar belli belirsiz, kendi kendinden şüphelenemeyecek kadar da yarı bilinçsiz bir halde yaptı. Kendisinin de bir kadın olduğunu açıklayan bu gücü onu heyecanla ürpertti ve Ruth, Martin'le oynamaktan, ona azap vermekten Havva misali bir zevk duydu. Tecrübesinin azlığı, gücünün fazlalığı yüzünden dili bağlanmış, aşkını acemice, çekine çekine belli etmeğe çalışan Martin, dokunmalar yoluyla yaklaşmağa devam etti. Elinin dokunuşu, Ruth'un hoşuna gidiyordu, hem bu hoşa gitmekten de fazla, çok zevkli birşeydi. Martin bunu bilmiyordu, ama onun bildiği birşey varsa, o da elinin dokunuşunu Ruth'un nefretle karşılamadığı idi. Karşılaştıkları ve ayrıldıkları zaman dışında ellerini sık sık birbirlerinin ellerine dokunduramıyorlardı, ama öbür yandan da, bisikletlerini kullanırken, okumak için tepelere çıktıkları zaman yanlarında taşıdıkları kitapları sırtlarına vururken ya da yan yana oturarak kitap okurken, elin ele sürtünmesi için bir sürü fırsat çıkıyordu. Sonra, kitapların güzellikleri üzerine eğilirken, Ruth'un saçının Martin'in yanaklarına sürünmesi, omuzlarının birbirine dokunması fırsatı da çıkıyordu. Ruth,

nerden çıktığını bilmediği, fakat onu, saçını Martin'in yüzüne dokundurmağa kışkırtan delişmence tahriklere kendi kendine gülüyordu; öbür yandan da Martin Eden, okumaktan yoruldukları zamanlar, başını Ruth'un kucağına koyup, gözlerini kapatarak onları bekleyen geleceğe dair hayaller kurma arzusuyla yanıyordu. Geçmişte Shellemound Parkında da ya da Schuetzen Parkında çıktığı pikniklerde, başını birçok kucaklara yaslanmış ve genellikle, kızlar bir yandan onun yüzünü güneşten koruyup, bir yandan da ona bakıp, onu severek, onun kendi aşkları karşısındaki şahane kayıtsızlığına hayret ederlerken, o, bu kucaklarda tosun gibi, bencil uykular çekmişti. Bugüne kadar Martin için başını bir kızın kucağına yaslamak dünyada en kolay iş olagelmişti, ama şimdi Ruth'un kucağı ona, ulaşılmaz gibi geliyordu. Bununla beraber, Martin'in aşkını ifade ediş tarzı, kuvvetini işte bundan, bu sessizliğinden alıyordu. Bu sessizliği yüzündendir ki, Ruth'u asla korkutmadı. Ürkek ve utangaç yaradılışlı olan Ruth, bu yüzden, ilişkilerini aldığı tehlikeli eğilimi farkedemedi. Farkında olmadan, bilmeden Martin'e daha çok yaklaştı, daha çok bağlandı; öbür taraftan Martin de bu yaklaşmayı sezip bir hamle yapmak için tutuştu, ama cesaret edemedi.

Bir keresinde cür'et eder gibi oldu; Ruth'lara gitmiş ve onu oturma odasında müthiş bir başağrısı içinde bulmuştu.

Martin sorunca, Ruth, «Hiçbir şey fayda etmiyor,» demişti. «Üstelik başağrısını geçirecek ilâç da alamıyorum. Doktor Hall almama izin vermiyor.»

Martin, «Ben iyi edebilirim sanıyorum,» dedi, «hem de ilâç kullanmadan. Emin değilim, tabii, ama bir kere denemek isterim. Basit bir masajdan ibaret. Bu hüneri önce Japonlardan öğrendim. Biliyorsun, Japonlar masajda usta insanlardır. Sonra az çok farklı şekillerde Hawai'lilerde de gördüm bu masajı. Onlar «lomi - lomi» adını veriyorlar buna. İlâçların iyi edebildiği şeylerin çoğunu, hattâ ilâçların iyi edemediği birkaç şeyi bile iyi eder.»

Martin'in eli daha belli belirsiz başına değer değmez, Ruth derin bir iç geçirdi.

«Ne kadar güzel,» dedi.

İkinci defa, yarım saat sonra konuştu:

«Yorulmadın mı?»

Bunu lâf olsun diye sormuştu; cevabın ne olacağını biliyordu. Sonra, uyuşuk bir halde, Martin'in kuvvetindeki iyileştirici etkiyi düşünerek kendinden geçti. Onun parmak uçları ağrıyı itip uzaklaştırarak, Ruth'a hayat veriyordu; ya da Ruth'a öyle geliyordu. Nihayet ağrının dinmesiyle birlikte, uykuya daldı, Martin de sessizce çekildi.

Aynı akşam Ruth, teşekkür etmek için Martin'i telefonla aradı.

«Tâ akşam yemeğine kadar uyudum,» dedi. «Beni tamamiyle iyileştirdiniz, Mr. Eden; size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.»

Martin ona cevap verirken heyecanlandı, konuşmakta acemilik çekti, ama son derece mutluydu, telefondaki konuşma devam ederken de, kafasında Browning'le, hasta Elizabeth Barret'nin hatırası dansedip duruyordu. Evvelce yapılmış olan yine yapılabilirdi ve Martin Eden bunu Ruth Morse için yapabilirdi, yapması da lâzımdı. Tekrar odasına, yatağın üzerinde açık duran, Spencer'in «Sosyoloji» sine döndü. Ama okuyamadı. Ona ıstırap veren aşkı, iradesini ezdi; hem de öylesine ezdi ki, okumak için bütün azmine rağmen Martin kendini mürekkep lekeli, ufak masasının başında buldu. O gece kaleme aldığı aşk sonet'si, iki ay içinde tamamlanan elli sonet'lik aşk-şiirlerinin ilki oldu. Yazarken, kafasında hep, «Portekizce Aşk Sonetleri» vardı ve Martin büyük bir eser yazmak için gerekli en elverişli şartlar altında; hayatın buhranlı anını yaşayarak, kendi tatlı çılgınlığının doğum sancıları içinde yazdı.

Ruth'la beraber olmadığı saatlerin çoğunu «Aşk Şiirleri» ne, evde okumağa, ya da günün magazinlerini daha yakından tanıyıp, bunların özü ve nitelikleri hakkında daha iyi bilgi edinebildiği okuma salonlarına ayırdı. Ruth'-

la beraber geçirdiği saatler ise, hem ümit verici oluşu, hem de bir türlü bir sonuca ulaşamayışı bakımından çıldırtıcı oluyordu. Ruth'un baş ağrısını geçirdiğinden bir hafta kadar sonra, Norman tarafından, Merrit gölünde mehtapta yelkenliyle bir gezinti teklifi ortaya atıldı ve bu teklif Arthur'la, Olney tarafından desteklendi. İçlerinde yelkenli tekne idare edebilecek olan yalnız Martin'di; onun için Martin'i bu işi yapmağa zorladılar. Ruth, yelkenlinin kıç tarafında, Martin'in yanında oturuyordu; diğer üç delikanlı da teknenin ortasında tembel tembel uzanmışlar ve sudan birtakım konular üzerine tartışmaya girişmişlerdi.

Mehtap henüz çıkmamıştı; Martin'le arasında hiçbir konuşma geçmeden yıldızlı gökkubbeyi seyretmekte olan Ruth, birdenbire bir yalnızlık hissetti. Gözü, Martin'e gitti. Püfür püfür esen bir rüzgâr tekneyi, güvertesi suya girecek kadar yana yatırıyor, Martin de bir eli dümen yekesinde, öbür eli mayısta ıskatasında (1), hafif orsasına seyrederken yakınlaşmış olmaları gereken kuzey kıyısına ulaşmağa çalışıyordu. Ruth'un kendisine baktığının farkında değildi. Ruth ise, Martin'i, güçleri apaçık görünen bu genci, alelâde, başarısız olacakları önceden belli hikâyeler, şiirler yazarak vaktini boşa harcamağa sevkeden acaip ruh çarpıklığı üzerinde derin düşüncelere dalarak dikkatle seyrediyordu.

Gözleri, yıldızların aydınlığında belli belirsiz görünen kudretli boyun adalelerine, oradan, sağlam bir dengeyle dimdik duran kafaya gitti ve, ellerini bu yolun adalelerine değdirmesi için onu dürten o eski arzu yeniden uyandı içinde. Ruth'u o iğrendiği kuvvet çekiyordu. Yalnız duygusu daha belirli bir hal aldı ve Ruth bir yorgunluk hissetti. Yana yatmış olan teknedeki oturuş vaziyeti onu sıktı ve birden aklına, Martin'in başağrısını iyileştirdiği geldi; Martin'in o iyileştirici, dinlendirici kudretini hatırladı. Martin

---

(1) Mayıstra, yelkenini idare eden ip ya da halat. (Ç.Notu)

onun yanında oturuyordu, çok yakındı ona ve tekne Ruth'u Martin'e doğru sallar gibi oldu. Bunun arkasından da Ruth içinde ona yaslanmak, kendini onun kuvvetinde dinlendirmek için karşı konulmaz bir arzu duydu - belli belirsiz, yarı oluşmuş bir dürtüydü bu, ama bunu farketmesine rağmen, dürtü üstün geldi ve Ruth'u, Martin'e yaslandırdı. Yoksa tekne yana yattığı için mi olmuştu? Bilmiyordu. Hiçbir zaman da bilmedi. Bildiği tek şey, ona yaslandığı ve bunun dinlendirici olduğu, çok tatlı bir şey olduğu idi. Belki de kabahat teknedeydi, ama Ruth da durumu değiştirmek için hiç çaba harcamadı. Martin'in omuzuna hafifçe yaslandı, yaslandı ve o rahat etsin diye Martin durumunu değiştirince, yaslanmağa devam etti.

Delilikti bu, ama Ruth bu deliliği düşünmek istemedi. O artık Ruth değil, bir kadındı; kadının duyduğu ihtiyacı duyan bir kadın. Ve o kadar hafifçe yaslanmış olmasına rağmen, bu ihtiyacı tatmin edilmiş gibiydi. Artık yorgunluk hissetmiyordu. Martin hiç konuşmuyordu. Eğer konuşsaydı, büyü bozulacaktı. Halbuki bu büyülü havayı uzatan, onun aşkından söz etmeyişiydi. Sarhoş gibiydi Martin, başı dönüyordu. Neler olduğunu anlamıyordu. Bu o kadar fevkalâde birşeydi ki, kuruntudan başka birşey olamazdı. Iskotayı ve yekeyi bırakıp Ruth'u kollarına almak için içinden taşan bir arzuya gem vurdu. Sezgisi ona bunun yanlış bir iş olacağını fıslamış, Martin de ıskota ile yekenin ellerini meşgul ederek içindeki ayartıcı arzuyu geçiştirmesine yardım edişine memnun olmuştu. Ne var ki, artık tekneyi evvelki kadar iyi orsa edemiyor, rüzgârı utanmadan yelkenden kaçırıyor, böylelikle de kuzeye doğru orsa alabanda yatmış (1) oluyordu. Kıyıya ulaşınca işiyle meşgul olmak zorunda kalacak, bu yüzden de aralarındaki temas bozulacaktı. Martin, yanında Ruth, omuzunda da

---

(1) Orsa alabanda yatmak: Orsa alabanda eğlendirmek anlamına gelen ve rüzgârı kaçırarak tekneyi olduğu yerde tutmak demek olan başka bir deyimdir.

Ruth'un tatlı ağırlığı olduğu halde, tartışmacıların dikkatini çekmeden, içinden, ona hayatının bu en güç deniz yolculuğunu yaptıranları, yine onun deniz, tekne ve rüzgâr hakkındaki bilgisine güvenerek bu şahane geceyi mümkün kıldıkları için affederek orsa alabanda eğlendirmek (1) suretiyle teknenin yolunu kesti.

Yükselen ayın ilk ışığı yelkene dokunup, tekneyi inci gibi pırıl pırıl bir aydınlığa boğduğu zaman, Ruth, Martin'den uzaklaştı. Kendisi uzaklaşırken, Martin'in de uzaklaştığını hissetti. Her ikisinde de görülmek korkusu vardı. Bu, ikisi arasında sır kalacak bir episod idi. Ruth, yanakları ateş gibi yanarak, Martin'den ayrı oturdu, ama yanaklarını kızartan ateşi tâ içinde hissediyordu. Ne kardeşlerinin, ne de Olney'in görmemesi gereken bir şey yapmıştı, halbuki daha önce de delikanlılarla birçok kereler yelkenliyle buna benzer mehtap gezintilerine çıkmıştı. Hiç böyle bir şey yapmayı arzulamamıştı. Utanç duygusuyla, yeni filizlenmeğe başlayan kadınlığının büyüsü hâkim olmuştu ona. Dönüş için orsa alabanda tramola etmeğe uğraşan (2) Martin'e kaçamak bir baktı; terbiyesizce birşey, utanılacak birşey yapmasına sebep olan bu adamdan nefret edebilirdi. Hem de dünyada başka erkek kalmamış gibi, o yaptırsın bunu Ruth'a! Belki de annesinin hakkı vardı, Martin'le gerektiğinden sık görüşüyordu. Bir daha böyle birşey olmayacağına ve Martin'le ilerde daha az görüşmeğe karar verdi. Bir an için, yalnız kaldıkları ilk fırsatta Martin'e, mehtabın çıkmasından az önce baygınlık geçirdiği şekilde bir yalan söylemek suretiyle kendini mazur göstermek gibi çılgınca bir fikre kapıldı. Sonra, her ikisinin

---

(1) Orsa alabanda eğlendirmek: Rüzgârı bordaya alıp, yelkenleri birbirine aksi vaziyette bulundurarak tekneyi yolundan alıkoyup vakit geçirmektir. (Ç.Notu).

(2) Orsa alabanda tramola: Teknenin başını rüzgâra doğru alarak bir kunturadan öbür kunturaya geçmek, yani rüzgârı bir taraftan bir tarafa geçirmektir. (Ç. Notu).

de mehtap ortalığı aydınlatır aydınlatmaz karşılıklı olarak nasıl birbirlerinden uzaklaştıklarını hatırladı; Martin yalanını mutlaka anlayacaktı.

O geceden sonra hızla akıp geçen günlerde Ruth artık, eski Ruth olmaktan çıkmış, bir karar vermek isteyen, kendi kendini çözümlediği zaman yine kendini aşağılatan, geleceğe dair tahminlerde bulunmaktan, ya da kendini ve nerelere doğru sürüklemekte olduğunu düşünmekten kaçınan tuhaf, bilmece gibi bir yaratık olmuştu. Kâh korku içinde, kâh büyülenmiş bir halde, ama sürekli bir şaşkınlık içinde, bir hummaya yakalanmış gibi esrarlı ürpertilerle dolup taşıyordu. Bununla beraber ona güven veren, sabit bir fikri vardı. Martin'in aşkından söz etmesine izin vermiyecekti. Böyle yaptığı sürece her şey yolunda gidecekti. Birkaç güne kadar da Martin denize çıkıyordu. Bu bakımdan, hattâ Martin ilânı aşk etse bile, işler yine de yolunda olacaktı. Başka türlü de olamazdı, çünkü onu sevmiyordu. Tabiî eğer Martin ilânı aşk edecek olursa, onun için ıstıraplı, Ruth için de sıkıcı bir yarım saat geçirecekler demekti, çünkü bu Ruth'a yapılan ilk evlenme teklifi olacaktı. Bunu düşünmek Ruth'u tatlı tatlı ürpertti. Gerçek bir kadındı, kendisine evlenme teklif etmeğe hazır bir erkek bulunan, genç bir kadın. Bu, onun cinsiyetinin temelini meydana getiren bütün duyguları harekete geçiren bir düşünceydi. Hayatının yapısı, Ruth'u meydana getiren herşey ürpertiyle titreşti. Bu düşünce, alevin çekiciliğine kapılan bir pervane gibi kafasının içinde çırpındı durdu. Martin'in kendisine evlenme teklif ettiğini, kendisinin de onun lâfını ağzına tıkadığını tahayyül edecek kadar işi ileriye vardırdı; onu reddedeceğini kendi kendine tekrarlıyarak provasını yaptı; lâflarını yumuşatacak. Martin'e gerçek ve soylu bir erkek olma yollarını göstererek ona öğüt verecekti. Martin'in sigarayı bırakması şarttı bir kere. Bunu önemle belirtecekti. Ama, hayır, onun konuşmasına hiç müsaade etmemeliydi. Eğer konuşursa onu susturabilirdi, annesine de böyle söylemişti zaten. Yüzü kıpkırmızı, alev alev yanarak, hayal-

evinde yarattığı sahneyi istemiye istemiye kafasından uzaklaştırdı. Kendisine yapılacak ilk evlenme teklifinin daha elverişli bir zamana bırakılması ve bu teklifin, kendisine daha lâyık bir talipten gelmesi gerekiyordu.

21. BÖLÜM

Sıcak, baygın bir mevsim değişikliği sükûnunu yaşayan güzel bir sonbahar günü geldi; puslu güneşi, havayı uykusundan uyandırmadan gezinen başıboş, meltem esintileriyle tam Kaliforniya'nın pastırma yazından bir gün. Duman değil de, renkten yapılmış dokular gibi, mora çalan sisler tepelerin kuytularında gizleniyordu. Yükseltilerin üzerinden, San Fransisco bir duman lekesi gibi uzanıyordu. Araya sıkışan körfez, erimiş metal gibi donuk donuk parlıyor, üzerindeki yelkenli gemiler ya hareketsiz duruyor, ya da tembel akıntıya uyarak belli belirsiz yer değiştiriyordu. Uzaktan Tamalpais, gümüş donukluğunda, açıkça seçiliyor ve batıya devrilen güneşin altında soluk renkli altından bir yol gibi görünen Golden Gate kanalıyla genişliyordu. Onun ötesinde de dumanlı gibi görünen engin Pasifik, ufuk çizgisi üzerinde yığılıp kara kışın ilk müjdesini vermek için karaya doğru sürüklenen bulutlarla kabarıyordu. Sona ermek üzere olan yaz, tepelerin kuytularında eriyip kaybolarak, vadilerin mor renklerini daha da koyulaştırıp, tükenen kuvvetlerden ve doyan zevklerden duman halinde bir kefen dokuyarak, hayata, hem de iyi yaşanmış bir hayata doymuş olmanın huzuru içinde can verirken, bu ölümlü hali uzuyordu. *Tepelerin arkasında o en sevdikleri* açıklık yerde de Martin'le Ruth yanyana oturup, başlarını sayfaların üzerine eğmişler ve Martin yüksek sesle, Browning'i çok az erkeğe nasip olan bir aşkla seven kadının aşk sonelerini okuyordu.

Ama okuma gevşedi. Çevrelerindeki ölmekte olan güzelliğin büyüsü, onları okumaktan alıkoyacak kadar güç-

lüydü. Hayatının sonuna kadar gelen altın bir yıl ölüyordu; hava, hiç pişmanlık duymayan nefis bir şehvet, hoşnutluk ve doymuşluktan arta kalan anılarla taşarcasına doluydu. Bu, bir rüya gibi iplik iplik onların içine girip, tahammülün gücünü kırarak, ahlâkın, ya da aklın yüzünü buğuyla, morumtrak bir sisle örttü. Martin yüreğinin eridiğini ve zaman zaman bir sıcaklığın kendini yokladığını hissetti. Başı, Ruth'un başına çok yakın duruyordu; bir meltemin hayaletleri, Ruth'un saçlarını oynatıp da bu saçlar Martin'in yüzüne değdiği zamanlar da, kitaptaki yazılar, Martin'in gözleri önünde bulanıp dalgalanıyordu. Bir keresinde Martin okuduğu yeri kaybedince Ruth, «Okuduğunun bir kelimesinin bile farkında olmadığına eminim» dedi.

Martin ona alev alev yanan gözlerle baktı, neredeyse münasebetsiz birşey yapmak üzereydi ki, dilinin ucuna bir cevap geliverdi:

«Bense senin de farkında olmadığından eminim. Okuduğumuz son şiir ne anlatıyordu?»

Ruth açık yüreklilikle gülerek, «Bilmiyorum,» dedi. «Unuttum gitti bile. Daha fazla okumayalım artık. Kitap okunamıyacak kadar güzel bir gün bu.»

Martin ciddî bir tavırla, «Bu bir süre için, tepelerdeki son günümüz olacak,» dedi. «Denizin ufuk çizgisi üzerinde fırtına bulutları toplanıyor.»

Kitap Martin'in elinden yere kaydı, her ikisi de orada oturdukları yerden hülyalı körfezi, hülyalı ve görünmeyen gözlerle kendilerini koyvermiş bir halde, sessiz sedasız seyre daldılar. Ruth yana doğru, Martin'in boynuna baktı. Martin'e yaslanmadı. Kendi dışındaki, yerçekiminden de kuvvetli, kader kadar kudretli bir güç tarafından ona doğru çekildi. Martin'e yaslanması için arada iki üç santimlik bir mesafe vardı ve Ruth bu mesafeyi irade dışı bir hareketle kapadı. Omuzu, tıpkı bir kelebeğin çiçeğe dokunuşu kadar hafifçe Martin'in omuzuna dokundu; Martin'in omuzundan gelen karşıt itiş de aynı derecede hafif oldu. Ruth,

Martin'in omuzunun basıncını, Martin de içini bir titreme aldığını hissetti. Artık Ruth için geri çekilme zamanı gelmişti, ne var ki o şimdi bir otomattan farksızdı. Hareketleri iradesinin kontrolünü aşmıştı - Ruth, üzerine çöken bu tatlı delilik nöbeti içinde ne kontrolü, ne de iradeyi düşündü. Martin'in kolu yavaş yavaş Ruth'un arkasından doğru geçip, onu sarmağa başladı. Ruth da, Martin'in kolunun ilerleyişini, ıstıraplı bir haz içinde bekledi. Kuruyan, yanan dudaklarıyla, kalbi çarparak, kanı damarlarında bir bekleyiş humması içinde dolaşarak, neden olduğunu bilmeksizin bekledi. Arkasına dolanan kol, yukarıya doğru çıktı ve onu yavaş yavaş okşar gibi, Martin'e doğru çekti. Ruth daha fazla bekleyemedi. Tamamiyle içinden gelen, karşı konulmaz bir gücün etkisi altında yapılmış bir hareketle, önceden tasarlamadan, ıspazmoza tutulmuş gibi, ve yorgun bir iç çekişiyle başını Martin'in göğsüne yasladı. Martin başını hemen eğdi; dudaklarını yaklaştırırken, Ruth-unkiler de Martin'in dudaklarını karşılamak için büyük bir istekle uzandı.

Ruth bu arada her nasılsa bir an kadar kafasını çalıştırabildi ve bir anlık süre içinde, bu mutlaka aşk olmalı diye düşündü. Eğer aşk değilse, çok ayıp bir şeydi o zaman. Bu aşktan başka birşey olamazdı. Kollariyle onu sarmış, dudaklarını dudaklarına bastıran adamı seviyordu. Vücudunu belli belirsiz bir şekilde hareket ettirerek, Martin'e daha sıkıca yaslandı. Bir dakika sonra da, vücudunun üst kısmını Martin'in kollarından koparırcasına ayırıp, aniden, büyük bir coşkunlukla atılarak iki elini de Martin'in güneş yanığı ensesine koydu. Aşkın verdiği acı ve doyurulan tutku öylesine şiddetli idi ki, Ruth bir aşk iniltisi koyverip, kolları boşanarak, yarı baygın Martin'in kollarına yığıldı.

Bir tek kelime konuşulmamıştı, uzun bir süre de bir tek kelime konuşulmadı. Martin iki kere, eğilip onu öptü, Ruth da her seferinde dudaklarını utançla uzatıp, vücuduyle Martin'e daha çok sokuldu. Ondan kendini bir türlü

kurtaramıyordu. Sanki Martin'e kenetlenmişti; Martin ise kollarıyla Ruth'a yarı destek olmuş bir vaziyette oturmuş, görmeyen gözlerle, körfezin karşı tarafındaki buğular içinde kalmış, koca şehri seyrediyordu. İlk defa olarak beyninde hayaller bulunmuyordu. Şimdi, sadece, hava kadar, aşkı kadar sıcak renkler, ışıklar ve buğular nefes alıyordu kafasının içinde. Martin onun üzerine doğru eğildi. Ruth birşey söylüyordu.

«Ne zaman sevdin beni?» diye fısıldadı Ruth.

«Seni ilk, daha ilk, ilk gördüğüm anda sevdim. Aşkından deliye dönmüştüm, bütün bu geçen zaman içinde de daha beter delirdim aşkından. Şimdi ise zırdeliyim, sevgilim. Başım zevkten öylesine döndü ki, çılgın gibiyim âdeta.»

Ruth uzun bir iç çekişten sonra, «Kadın olduğuma memnunum, Martin - sevgilim,» dedi.

Martin onu kollarının arasında tekrar ezdi ve sordu:

«Ya sen? Sen ne zaman anladın ilk defa?»

«Oh, ben öteden beri biliyordum, hemen hemen tâ başından beri.»

Martin, sesinde kendi kendine duyduğu öfkenin çınlayan tonuyla, «Ben de ne kör gözlüymüşüm hani!» diye bağırdı.

«Şu ana kadar - seni öpünceye kadar aklımdan bile geçirmemiştim.»

Ruth, kendini hafifçe ayırıp, ona bakarak, «Ben onu demek istemedim,» dedi. «Senin beni sevdiğinin tâ başından beri farkında olduğumu söyledim.»

Martin, «Peki sen?» diye sordu.

«Benimki birdenbire oldu.» Ruth, yanaklarında kolay kolay kaybolmayan bir kırmızılık, gözleri ılık ve nemli olduğu halde ağır ağır konuşuyordu. «Şu ana kadar böyle bir şeyden haberim yoktu - tâ sen beni kollarına alıncaya kadar. Seninle evlenmek de, şu ana kadar aklımdan geçmedi. Martin, şu ana kadar. Kendini nasıl sevdirdin bana?»

Martin güldü, «Bilmem», dedi, «herhalde seni sevmekle, zira seni öylesine sevdim ki, senin gibi yaşayan nefes alan

bir kadının kalbi şöyle dursun, taştan bir yürek bile eriyebilirdi bu aşkın şiddetinden.»

Ruth, damdan düşercesine, «Aşkın böyle olacağını hiç düşünmemiştim,» dedi, «benim düşündüğümden farklıymış.»

«Sen nasıl düşünüyordun aşkı?»

«Hiç böyle olduğunu sanmıyordum.» Ruth böyle derken, Martin'in gözlerinin içine bakıyordu, ama sözlerine devam ettiği sırada gözleri yere indi: «Yâni bunun nasıl bir şey olduğunu hiç bilmiyordum ben.»

Martin, onu kendine çekmek için kolunu uzattı, ama bu defaki hareketi usulcacık, kaslarının gücünü kullanmadan yapmıştı, zira kaba davranmaktan korkuyordu. Derken Ruth'un vücudunu serbest bıraktığını hissetti ve Ruth bir kere daha onun kolları arasına girdi ve dudaklar bir kere daha buluştu.

Öpüşmelerine ara verdikleri bir an, Ruth'un aklı birden başına gelerek sordu:

«Bizimkiler ne diyecek buna?»

«Bilmem. Eğer bunu öğrenmek istersek, canımız istediği zaman kolayca öğrenebiliriz.»

«Ama ya annem itiraz ederse? Ona söyliyemem bunu, çekinirim.»

Martin kahramanca atılarak bu işe kendisinin gönüllü olabileceğini belirtti:

«Ben söyleyeyim,» dedi. «Zannederim annen benden pek hoşlanmıyor, ama ben onun gönlünü yaparım. Senin aşkını elde edebilen bir insanın elde edemiyeceği şey yoktur. Hem gönlünü edemesek de.»

«Evet?»

«Biz birbirimizi seviyoruz ya. Ama annenin gönlünü edememe tehlikesi söz konusu olamaz. Seni çok seviyor.»

Ruth dalgın bir şekilde, «Onun kalbini kırmak istemem» dedi.

Martin'in içinden Ruth'u, annelerin kalplerinin kolay

kolay kırılmadığına inandırmak arzusu geçti, ama bunun yerine tuttu, «Ama dünyada en önemli şey de aşktır,» dedi.

«Biliyor musun Martin, sen bazen beni korkutuyorsun. Seni ve senin evvelce ne olduğunu düşününce şimdi bile korkuyorum. Bana çok, çok iyi davranmalısın. Unutma, nihayet bir çocuğum ben. Daha önce hiç âşık olmadım ben.»

«Ben de olmadım. İkimiz de çocuğuz. Ama en önemlisi, ikimiz de aşkımızı birbirimizde bulduğumuz için talihliyiz.»

Ruth kendini hızla tutkulu bir hareketle onun kollarından sıyırarak, «Ama imkânsız birşey bu,» diye bağırdı. «Senin için imkânsız. Sen bir denizciydin. Benim duyduğuma göre denizciler - denizciler-»

Sesi hafifledi hafifledi ve söndü.

Martin, onun demek istediğini tamamlıyarak, «Her limanda bir karıya sahip olma illetine müptelâdır. Söylemek istediğin bu mu?»

Ruth hafif bir sesle, «Evet,» diye cevap verdi.

Martin kendinden emin bir tavırla, «Ama bu aşk değil ki,» dedi. «Şimdiye kadar bir sürü limanda bulundum ben, ama hiçbir limanda, seni ilk gördüğüm geceki gibi bir aşkın beni yokladığını duymadım. Biliyor musun, sana iyi geceler dileyip de ayrıldığımda, az daha tutuklanıyordum.»

«Tutuklanıyor muydun?»

«Evet. Polis beni sarhoş sandı; sarhoştum da zaten - senin aşkınla.»

«Ama sen biz çocuğuz dedin, ben de bu senin hesabına imkânsız dedimdi. Konu dışına çıktık.»

Martin, «Ben, daha önce kimseye âşık olmadım dedim,» diye cevap verdi. «Sen benim ilk aşkımsın, ilk.»

«Ama yine de bir denizciydin sen,» diye itiraz etti Ruth.

«Fakat bu benim sana ilk âşık olmama engel değil ki.»

«Sonra bir sürü kadın geçmiştir hayatından - başka kadınlar - oh!»

Böyle diyen Ruth, Martin Eden'i şaşkınlıklar içinde

bırakarak birden hüngür hüngür ağlamağa başladı. Gözyaşlarının dinmesi birçok öpücükler ve okşamalar sayesinde mümkün oldu. Bütün bu süre içinde ise Martin Eden'in kafasının içinden Kipling'in bir hikâyesinden bir satır geçiyordu: «Albayın hanımı ile Judy O'Grady içyüzleri bakımından birbirinin aynı iki insandır.» Martin, çok doğruymuş diye düşündü; okumuş olduğu romanların şimdiye kadar onu ters bir düşünüşe yöneltmiş olmasına rağmen, bu sözün doğruluğuna karar verdi. Romanlardan şimdiye kadar edindiği fikre göre yukarı sınıflar arasında sadece resmi evlenme teklifleri geçerdi. Onun geldiği sınıflarda ise gençlerin birbirlerini elde etmeleri için temas kâfiydi; halbuki yukarılardaki yücelmiş kişilerin aynı şekilde seviştiklerini düşünmek bile imkânsızdı. Gelgelelim romanlar yanılmıştı işte. Yanıldıklarının ispatı da işte burdaydı. Konuşmaya hacet bırakmayan ve işçi sınıfından kızlar üzerinde etkili olan dokunuşlar, okşamalar aynı şekilde, işçi sınıfının üstündeki sınıfların kızlarını da etkiliyordu. Bunların hepsi de aynı et ve kemikten yapılmıştı, hepsinin de iç güdüleri birdi nihayet. Eğer Martin, Spencer'ini hatırlasaydı, bunu daha önceden kendi de bulurdu. Ruth'u kollarının arasında yatıştırırken, Albayın hanımıyla Judy O' Grady'nın içyüzlerinin birbirlerine pek benzediği düşüncesiyle büyük bir teselli buldu. Bu, Ruth'u ona yaklaştırdı, onu erişilebilir kıldı. Ruth'un sevgili eti de kendi eti gibi herhangi bir kimsenin etinden farksızdı. Evlenmelerine hiç bir engel yoktu. Aralarındaki tek fark sınıf farkıydı ve sınıf denilen şey de harici bir şeydi. Silkinip bir kenara atılabilirlerdi. Bir kölenin Romalı soylular katına yükseldiğini okumuştu. Bu böyle olduğuna göre, o da Ruth'un katına yükselebilirdi. Saflığının, bir azize gibi görünüşünün, kültürünün ve bir ruh, bir tayf inceliğindeki güzelliğinin altında, aslen insani olan herşeyiyle o, Lizzie Connolly'den ve Lizzie Connolly'lerden farksızdı. Onlar için mümkün olan her şey, onun için de mümkündü. Ruth da sevebilir, nefret edebilirdi, hattâ belki histeri bile geçirebilirdi; ta-

bii, şimdi kolları arasında son hıçkırıklarıyla sarsılırkenki gibi kıskanç da olabilirdi.

Ruth gözlerini açıp başını yukarı kaldırarak birdenbire, «Üstelik senden büyüğüm de,» dedi, «üç yaş büyüğüm.»

Martin cevaben, «Şist,» dedi, «sen daha çocuksun, tecrübede ben senden kırk yaş büyüğüm,» dedi.

Gerçekte, aşk konusunda ikisi de çocuktu daha; ikisi de aşklarını ifade etmede birer çocuk kadar saf ve toydular, hem de Ruth'un üniversite öğrenimi görmüş olmasına, Martin'in kafasının bilimsel bir felsefe ve hayatın acı gerçekleriyle dolu bulunmasına rağmen.

Orada, günün göçmekte olan haşmeti içinde, âşıklar nasıl konuşursa öyle konuşup, aşkın ve kendilerini bu kadar tuhaf bir şekilde bir araya getiren kaderin yarattığı harikalara hayranlık duyarak, ve birbirlerini şimdiye kadar hiçbir âşığın sevmediği derecede sevdiklerine, iman edercesine inanarak bir süre daha oturdular. Israrla, tekrar tekrar birbirleri üzerinde ilk bıraktıkları izlenimler konusuna dönüp boş yere, o anda hissetmiş oldukları şeyin kesin çözümlemesini yapmağa ve kendilerinin hissettiğini kaç kişinin hissetmiş olabileceğini hesaplamağa çalıştılar.

Batı ufku üzerindeki bulut kümeleri batmakta olan güneşi içine aldı, göğün çevresi bir kırmızı gül rengine bürünürken, zenit noktası da aynı sıcak renklerle tutuşmağa başladı. Ruth, «Allahaısmarladık Güzel Gün» şarkısını söylerken, üzerlerinden dökülen renkli bir ışık her yanlarını sardı. Ruth şarkısını alçak, yumuşak bir sesle söylerken başını da Martin'in koluna dayamıştı; elleri birbirinin elinde, yürekleri birbirinin avucundaydı.

22. BÖLÜM

Ruth eve döndüğünde yüzündeki açık ifadeyi anlamak için Mrs. Morse'un anne sevgisini kullanmaya ihtiyacı olmadı. Ruth'un yanaklarını bırakmayan kırmızılık, bundan

da daha fazla, için için yanan bir ateş yansıtan iri, parlak gözler bu basit hikâyeyi hemen anlatıverdi.

Ruth yatana kadar hep bir fırsat kollayan Mrs Morse, «Nedir olanlar?» diye sordu.

Ruth dudakları titreyerek, «Biliyor musun?» dedi.

Cevaben, annesinin kolu onu sardı ve bir el hafif hafif saçlarını okşadı.

Ruth birden, «Konuşmadı,» diye ağzından kaçırıverdi. «Böyle birşey olmasını istemedimdi ben, sonra konuşmasına da fırsat vermiyecektim - ne var ki, o konuşmadı.»

«Fakat, eğer konuşmadıysa, birşey de olmuş olamaz demektir, değil mi?»

«Ama yine de oldu işte.»

«Allahaşkına yavrum nedir senin ağzında gevelediğin deminden beri?» Mrs. Morse dehşetle karışık bir merak içindeydi. «Ne olduğunu bilmiyorum tabii iyice. Neymiş olan bakayım?»

Ruth annesine hayretle baktı:

«Ben anladığını zannetmiştim. Şey, Martin'le nişanlandık biz işte.»

Mrs. Morse inanmamış gibi, sinirli bir kahkaha attı.

Ruth, «Hayır, konuşmadı,» diye açıkladı. «Sadece beni sevdi, o kadar. Ben de senin gibi şaşırdım. Bir kelime bile söylemedi. Sade kollarıyla sardı beni. Ben de - ben de kendimi kaybettim. Sonra beni öptü, ben de onu öptüm. Elimde değildi ki. Öpmeden edemezdim. Sonra birden onu sevdiğimi anlayıverdim.»

Annesinin müşfik öpücüğünü bekleyerek sustu, ama soğuk bir tavır takınmış olan Mrs. Morse tek kelime söylemiyordu.

Ruth, gittikçe zayıflayan bir sesle, «Biliyorum korkunç bir kaza oldu bu,» diye yeniden konuşmaya başladı. «Beni affedip affetmiyeceğini de bilmiyorum. Ama elimde değildi. O ana kadar onu sevdiğim aklımın köşesinden geçmemişti. Benim yerime babama sen söyleyiver, ne olur.»

«Babana söylemesek daha iyi olmaz mı? Martin Eden'i

görüp onunla konuşayım ve durumu açıklıyayım ona. Herhalde anlar ve seni bırakır.»

Ruth hızla yatağında doğrularak, «Hayır! Hayır!» diye bağırdı. «Beni bırakmasını istemiyorum. Onu seviyorum. Hem aşk o kadar tatlı ki. Onunla evleneceğim - tabii sen izin verirsen.»

«Senin için başka plânlarımız var, Ruth, sevgilim, babanla ben - oh hayır hayır, sana bir koca seçmiş filân değilim. Plânımız, *senin* kendi hayat safından, âşık olduğun zaman seçeceğin adamla evlenmeden ileri geçmiyor.»

«Ama ben Martin'i seviyorum ya işte,» diye Ruth ağlamaklı bir sesle itirazda bulundu.

«Seçtiğin kimse üzerinde seni şu ya da bu şekilde etkilemeye kalkışacak değiliz; şu var ki sen bizim kızımızsın, biz de senin böyle bir izdivaç yapmanı görmeğe tahammül edemeyiz. Senin bütün inceliğine, saflığına karşılık onun sana verebileceği, kabalığından, bayağılığından başka bir şeyi yok. Hiçbir bakımdan sana uygun değil. Seni geçindiremez bile. Bizim zenginliğe dair öyle budalaca fikirlerimiz yok, ama konfor ayrı bir meseledir ve bizim kızımız kendisine hiç değilse bu konforu verebilecek birisiyle evlenmelidir - meteliksiz *bir* maceraperest, bir gemici, bir kovboy, bir kaçakçı ve daha Allah bilir bilmem ne ve bütün bunlara ilâveten kuşbeyinli, sorumluluk nedir bilmeyenin biriyle değil.»

Ruth sesini çıkarmadan duruyordu. Annesinin söylediği her kelimeyi doğru kabul ediyordu.

«Dahilerin ve pek ender insanın, bazen orta öğrenimle yapabildiği şeyleri yapmağa çalışarak ve yazılarıyla zamanını heba ediyor.. Evlenmeyi düşünen bir adamın evliliğe hazırlanması gerekir. Ama onun böyle yaptığı yok. Dediğim gibi - ve biliyorum ki sen de beni tasdik edeceksin - o sorumluluk taşımayan bir insan. Hem neden olmasınmış? Denizciler hep böyledir. Hiçbir zaman tutumlu olmasını, kendilerini tutmasını öğrenmemiş. İsrafla geçen yıllar ona bu alışkanlığı kazandırmış. Bu onun kabahati değil tabiî,

ama kabahatinin bulunmayışı da onun tabiatini değiştirmez. Hiç onun çapkınlıkla geçirmiş olduğu yılları düşündün mü? Mutlaka çapkınlıkla geçirmiştir yıllarını. Hiç bunu düşündün mü kızım? Evlilik ne demektir bilir misin?.»

Ruth ürperdi ve annesine sokuldu.

Ruth, kafasındaki düşünce bir biçim alıncaya kadar uzun uzun bekledi ve, «Düşündüm,» dedi. «Bunu düşünmek de müthiş birşey. Beni hasta ediyor bu düşünce. Onu sevmenin korkunç bir kaza olduğunu söylemiştim sana; ama elimde değil ki. Babamı sevmemek senin elinde mi? Benim de onu sevmemek elimde değil işte. Benim de, onun da içimizde birşey, bugüne kadar varlığının farkına varmadığım birşey var - bu şeyin varlığı bir gerçek ve işte bu şey beni ona âşık ediyor. Onu sevmek hiçbir zaman aklımdan geçmemişti, ama görüyorsun işte seviyorum onu,» diye sözünü bitirdiği zaman sesinde belli belirsiz bir zafer ifadesi vardı.

Oturup uzun uzun konuştular, sonuç olarak da bellisiz bir süre, hiçbir harekete geçmeden beklemek üzere anlaştılar.

Mrs. Morse'la kocası arasında da o akşam, bu konuşmadan biraz daha geç bir vakitte aynı sonuca varıldı. Mrs. Morse tabii daha önce kocasına plânlarının ters gittiğini itiraf etmişti.

Mr. Morse, «Zaten başka türlü olması beklenemezdi,» diye hükmünü verdi. «Bu denizci Ruth'un temas ettiği ilk erkek. Er geç, nasıl olsa uyanacaktı. Uyandı da, ondan sonra da işte! O anda ulaşabileceği tek erkek olarak önünde bu denizci vardı ve tabii Ruth derhal âşık oluverdi denizciye, ya da âşık olduğunu sandı ki, her ikisi de aynı kapıya çıkar.»

Mrs. Morse Ruth'la mücadele etmektense onun üzerinde usul usul işleme ödevini kendi omuzlarına aldı. Bunun için bol bol vakti olacaktı, zira Martin evlenebilecek durumda değildi.

Mr. Morse, «Bırak Ruth ne kadar isterse görsün onu,» diye akıl verdi «Bahse girerim ki, onu ne kadar yakından tanırsa o kadar az sevecektir. Sonra Ruth'a zıtlıkları görmesi için bol bol imkân ver. Eve gençleri getirmeğe de özellikle dikkat et. Genç kızlar, delikanlılar, akıllı erkekler getir; Ruth'un sınıfından, bir şeyler yapmış ve yapmakta olan centilmenleri çağır da, Ruth, Martin'i onlarla ölçebilsin. O erkekler Martin'e haddini bildirirler. Nihayet, yirmi bir yaşında bir çocuk daha Martin de. Ruth'un da çocuktan aşağı kalır yeri yok. Bu her ikisinin de toyluklarının aşkı, büyüdü mü kurtulurlar bundan.»

Mesele böylece kaldı. Aile içinde Ruth'la Martin'in nişanlandığı kabul edilmişti, ama hiçbir bildiri yapılmadı. Aile buna lüzum görmemişti. Ayrıca, konuşulmuş olmamasına rağmen, herkes bu nişanlılığın uzun süreceğini biliyordu. Kimse Martin'den, işe gitmesini, ya da yazı yazmayı bırakmasını istemedi. Kimse kendisine çeki düzen vermesi için Martin'e cesaret vermeğe yanaşmıyordu. Martin de onların bu kötü niyetlerinde, onlara yardımcı oluyor, onların ekmeğine yağ sürüyordu, zira bir işe girmek onun kafasından çok uzak bir düşünceydi.

Günlerce sonra Martin, Ruth'a, «Acaba yaptığımı beğenecek misin diye merak ediyorum!» dedi. «Kızkardeşimin evinde pansiyoner kalmanın bana fazla pahalıya geldiğine karar verdim, bundan sonra ayrı oturacağım. Kuzey Oakland'da ufak bir oda kiraladım, komşularım hep emekliler ve buna benzer kimseler, hani bilirsin. Sonra yemek pişirmek için bir de gazocağı aldım.»

Ruth çok sevindi. Onu en çok gazocağı memnun etmişti.

«Mr. Butler de böyle başlamıştı,» dedi.

Bu değerli kişiden söz edilmesi Martin'in canını sıkmıştı, devam etti: «Bütün yazılarımı zarflayıp pullayıp yeniden editörlere yolladım. Odaya bugün yerleştim mi, ertesi gün çalışmaya koyuldum demektir.»

Ruth, şaşkınlığı her halinden belli olarak, ona sokulup,

elini yasladı ve gülümsedi. «Bir işe giriyorsun!» diye bağırdı. «Bana hiç bahsetmiyorsun bundan! Nedir?»

Martin başını yanılıyorsun der gibi şarstı.

«Yazılarıma çalışmağa başlayacağımı söylemek istedim ben.» Ruth'un yüzündeki gülümseme bir anda siliniverdi. Martin de aceleyle devam etti. «Beni yanlış anlama, bu defa öyle parlak fikirlerin peşinde koşacak değilim. Bunlar soğuk, ruhsuz, alelâde, tüccar işi yazılar olacak. Ama tekrar denize çıkmaktan iyidir. Üstelik bu suretle Oakland'da kalifiye olmayan bir insanın herhangi bir işte kazanacağından daha fazla para kazanacağım.»

«Biliyor musun, şu tatilde gözüm açıldı benim. Bütün tatil ne kendimi öldürürcesine çalıştım, ne de elime kalemi aldım, hiç değilse yayınlamak üzere hiçbir şey yazmadım. Bütün yaptığım seni sevmek ve düşünmekten ibaretti. Biraz da okudum, ama bu da düşüncelerimin bir parçası sayılır, en çok da magazin okudum. Kendim, dünya ve dünyadaki yerimle, sana uygun bir yere sahip olabilme imkânlarım üzerinde düşündüm. Ayrıca, Spencer'in «Üslûp Felsefesi» ni de okudum ve bendeki - ya da yazılarımdaki kusurların neler olduğuna dair çok şeyler öğrendim; tabii bu şekilde, aynı zamanda, her ay magazinlerde yayınlanan yazıların çoğu hakkında da epey şey öğrenmiş oldum.

«Ama bütün bunların sonucu - düşünmemin, okumamın ve sevmemin sonucu şu ki, ben piyasa yazarlığına dökeceğim işi. Şaheserleri bir kenara bırakıp, ıvır zıvır yazılar - şakalar, ufak fıkralar, mizahî nazım, sosyete şiirleri - yani, böylesine istenilen ne kadar saçmalık varsa hepsini yazacağım. Sonra, gazete yazıları var, gazetelerin kısa hikâyeleri, sonra pazar ilâveleri var. Ben de kalkar tezgâhtan bunların istediği tipteki yazıları çıkarırım, böylece de iyi bir maaşa denk bir para kazanırım. Serbest çalışıp da ayda dört beşyüz dolar kazanan yazarlar biliyorsun. Onlar ayarına çıkmağı düşündüğüm yok, ama yine de iyi bir hayat sağlayacak kadar para kazanmak niyetindeyim. Halbuki başka hangi işe girsem, kendime zaman ayırmama im-

kân yoktur. Ondan sonra da zamanımı çalışmaya ve gerçek eserlere ayıracağım. Bu iki türlü çalışma arasında da kendimi bir de şaheserler yazmağa hazırlayacağım. Doğrusu şu ana kadar aldığım yola ben bile hayret ediyorum. İlk defa yazmak istediğim zaman, ne anlayabildiğim, ne de değerlendirebildiğim saçma birkaç tecrübemden başka yazacak birşeyim yoktu. Hakikaten, kafamda düşünce diye birşey yoktu. Hattâ düşünmemi sağlıyacak kelimelere bile sahip değildim. Benim tecrübelerim bir sürü anlamsız resimlerden ibaretti. Ama bilgimi arttırıp, kelime dağarcığımı zenginleştirmeğe başladığım andan itibaren, tecrübelerimin sadece resimlerden ibaret olmadığını anlamağa başladım. Bu resimleri kafamda canlandırıp yorumladım. Bu da iyi eserler vermeğe, şu «Serüven»i, «Neş'e»yi, «Çömlek»i, «Hayat Şarabı»nı, «Kalabalık Sokak»ı, «Aşk Şiirleri» ve «Deniz Lirikleri»ni yazmağa başladığım sıraya rastlıyor. Daha bunlar gibi çok yazacağım, hem de daha iyilerini; ama boş vakitlerimde yazacağım. Artık ayaklarım suya erdi. Evvelâ ıvır zıvır yazılarla para kazanacağım, şaheserlerimi de ondan sonra vereceğim. Haftalık mizah dergilerine yarayacak yarım düzine şaka yazdım dün gece; sırf sana göstermek için.. Sonra tam yatarken aklıma bir de Triyole denemek geldi, mizahi bir triyole; bir saat içinde tam dört tane yazdım. Bunların tanesinin bir dolar etmesi lâzım. İşte, tam yatağa girerken, akla sonradan gelen bir kaç düşünce sayesinde dört dolar kazanmış oldum. Tabiî bunların hepsi de sıkıcı, pis şeyler, ama hiç değilse ayda altmış dolara defter tutup, ölünceye kadar habire sütun sütun anlamsız rakamlarla uğraşmak kadar pis değil. Üstelik bu ucuz yazılar edebiyat dünyasıyla temasta kalmamı sağlayıp, daha büyük yazılara girişebilmem için bana zaman bırakıyor.»

Ruth, «Peki ama bu büyük yazıların, şu şaheserlerin ne faydası var?» diye sordu; «satamazsın ki onları.»

Martin, «Oh, satabilirim,» diye başlayacak oldu, ama Ruth onun sözünü kesti:

«Şu isimlerini saydıkların ve kendi kendine büyük eser dediklerinden hiç birini satamadın daha. Satmayacak olan şaheserlere güvenerek evlenemeyiz ki.»

Martin, kuvvetli bir ifadeyle, «Satacak olan triyole'lere güvenerek evleniriz öyleyse,» dedikten sonra kolunu onun beline doladı ve kendine çekti, ama yavuklusu hevessizdi.

Martin neşeli görünmeğe çalışarak, «Bak dinle şunu,» dedi. «Bu bir sanat eseri sayılmaz ama bir dolar eder.»

«Ben dışarıdayken
Geldi,
Niyeti
Ödünç birkaç mangır almaktı,
Tabii hava aldı.
Çekti arabasını;
Hemen girdim içeri,
O da açıkta kaldı.»

Bu tatsız şiire verdiği neş'eli oynaklık, şiiri okumayı bitirdiği zaman yüzünün aldığı kederli ifade ile zıtlık yaratıyordu. Ruth'un yüzünde en ufak bir gülümseme bile belirmemişti. Martin'in yüzüne ciddi ve endişeli bir tavırla bakıyordu.

«Bir dolar edebilir bu,» dedi, «ama bunun, soytarıların aldığı dolardan farkı olmaz; palyaçoluk ücreti olan bir dolar. Görmüyor musun, Martin, baştan aşağı bayağılık kokuyor bu manzume. Ben sevdiğim ve saydığım adamı, birtakım saçma şiirler ya da şakalar yazarı olmaktan çok daha temiz, daha yüksek bir kişi görmek isterdim.»

Martin, «Meselâ, Mr. Butler gibi görmek isterdin,» dedi.

Ruth, «Mr. Butler'den hoşlanmadığını biliyorum,» diye başlayacak oldu.

Martin, onun sözünü kesti:

«Mr. Butler'a birşey dediğim yok benim. Benim onda bulduğum tek kusur, hazımsızlığı. Ne var ki, eğer amaç benim kurtulmam ise, şakalar veya komik manzumeler yazmakla, daktilo yazmak, not almak, bir sürü defter tutmak arasında hiçbir fark göremiyorum. Bunların hepsi de

bir amaca ulaşmak için vasıtalardan ibaret. Senin kuramın, iyi bir avukat, ya da iş adamı olabilmem için beni işe defter tutmaktan başlatmak. Benim kuramım da ucuz yazılarla başlayıp, gittikçe gelişerek kuvvetli bir yazar olmak.»

Ruth, «Arada bir fark var, ama,» diye ısrar etti.

«Neymiş o fark?»

«Sen iyi eserlerini - ki bunlara yalnız sen iyi diyorsun - satamıyorsun. Bunu denedin - biliyorsun - ama editörler almıyorlar işte.»

Martin, rica eder gibi, «Ne olur bana biraz zaman ver sevgilim,» dedi. «Ucuz yazılar geçici bir iş, ciddiye de aldığım yok zaten. Bana iki yıl izin ver. Bu süre içinde mutlaka başaracağım, editörler de benim eserlerimi bayıla bayıla alacaklar. Ne dediğimi biliyorum ben; kendime güvenim var. İçimde neler bulunduğunu, edebiyatın ne olduğunu biliyorum artık. Bir sürü küçük adamın bol bol ortaya döktüğü alelâde saçmalıkları biliyorum; ve biliyorum ki, iki yıl sonra, beni başarıya götürecek ana yola çıkmış olacağım. İşe gelince, bir iş adamı olarak hiçbir zaman başarı kazanamam ben. Sevmiyorum. Bana kuru, budalaca, tüccarca, hileli birşey gibi geliyor. Zaten ben o türlü işe alışmamışım. Hiçbir zaman kâtiplikten öteye geçemem, sonra ikimiz nasıl mutlu oluruz ufacık bir kâtip maaşıyla? Senin için dünyada her şeyin en iyisini istiyorum, ve bir gün gelecek, daha iyisi var olduğu sürece en iyiyi bile istemiyeceğim. Ve bunu elde edeceğim; hepsini. Başarı kazanmış bir yazarın geliri yanında, Mr. Butler fakir kalır. Satış rekoru kıran bir kitap, her yerde elli - yüzbin dolar arasında para getirir, bazen daha çok, bazen daha az; ama genellikle bu rakamlara çok yakın bir para.»

Ruth hiç sesini çıkarmadı. Hayal kırıklığına uğradığı yüzünden belli oluyordu.

Martin, «Ee?» diye sordu.

«Ben başka türlü tasavvur etmiş ve ummuştum. Senin için yapılabilecek en iyi şeyin steno öğrenmeğe başlamak

ve babamın yanına girmek olduğunu düşünmüştüm ve hâlâ da aynı şekilde düşünüyorum; zaten biraz daktilo da biliyorsun. Parlak bir kafan var ve ben eminim ki, sen bir avukat olarak pekâlâ başarı kazanırsın.»

23. BÖLÜM

Ruth'un, Martin'in yazarlık gücüne inanı olmayışı onu Martin'in gözünde ne değiştirdi ne de alçalttı. Çok kısa süren büyülü tatilde, kendi kendini çözümlemeyle pek çok saatler geçirmiş ve böylelikle de kendi hakkında daha bir çok şeyler öğrenmişti. Güzelliği şöhretten fazla sevdiğini, şöhreti de en çok Ruth için istediğini keşfetmişti. İşte bu sebepten ötürü şöhreti çok arzuluyordu. Bütün dünyanın gözünde büyüklük kazanmak istiyordu; sevdiği kadın kendisiyle iftihar etsin ve kendisini değerli bulsun diye, yine kendi ifadesiyle, «İşi kıvırmak» istiyordu.

Kendine gelince, onun güzelliğe olan aşkı tutkuya varıyordu, Ruth'a hizmet etmek de onun için yeter bir kazançtı. Üstelik Ruth'u, güzelliğin kendisinden de fazla seviyordu. Martin'e göre dünyada en değerli şey güzellikti. Martin'in içinde bir ihtilâl yaratarak onu kaba denizci halinden alıp, bir öğrenci, bir sanatçı haline getiren kuvvet, aşktı; bundan ötürü de Martin için bu üçü arasında en mükemmeli, en büyüğü, öğrenmekten ve sanatçılıktan da büyüğü aşktı. Daha şimdiden, kendi beyninin, Ruth'un beyin kudretini aşmış olduğunu keşfetti; tıpkı kendi kardeşlerinin ya da babasının beynini aştığı gibi.. Ruth'a üniversite öğreniminin sağladığı bütün avantajlara ve onun bir san'at tarihi mezunu olmasına rağmen, Martin'in beyin kudreti Ruth'unkini çok aşmış ve bir yıla yakın bir zamanı kendi kendini çözümlemeyle geçirmiş olması da ona ayrıca, dünya ve dünya olayları, san'at ve hayat üzerinde, Ruth'un elde etmeyi ümit dahi edemiyeceği bir görüş inceliği kazandırmıştı.

Bütün bunları idrak edişi, ne Martin'in Ruth'a olan aşkını, ne de Ruth'un Martin'e olan aşkını etkiledi. Aşk son derece mükemmel ve soylu bir şey, Martin de aşka eleştiri bulaştırmayacak kadar sadık bir âşıktı. Ruth'un san'at, doğru davranış ve kadınlara oy hakkı tanınması konularında değişik, zıt fikirlere sahip oluşunun aşkla ne ilgisi vardı? Bunlar birtakım ansal yargılama yollarıyla ilgiliydi ve aşk yargılamanın üstündeydi; aşk akılüstü birşeydi. Martin aşkı küçümseyemezdi. O aşka tapıyordu. Aşk akıl düzgünlüğünün yukarılarında, ta tepelerin doruklarında bulunuyordu. O, varlığın yücelmiş bir hali, hayatın en yüksek doruğuydu ve insan ona nadiren rastlardı. Büyük değer verdiği bilim feylesofları sayesinde Martin, aşkın biyolojik anlamını öğrenmişti, ama aynı bilimsel yargılama ile fakat daha saf bir yargılama yoluyla da insan organizmasının en yüksek amacına aşkta ulaştığı, aşkın tartışılmaması, hayatın insanoğluna verebileceği en büyük menfaat olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Böylece Martin, âşığı bütün yaratıkların en mutlusu olarak kabul etti; dünyadaki her şeyin üzerine çıkan, servetin, yargının, kamuoyunun ve beğenilmenin üstüne, hayatın kendisinin üstüne yükselen, «bir öpücüğe can veren, Tanrının çılgın âşığı» nı düşünmek ise ona büyük bir haz verdi.

Martin bunların çoğunu aklının süzgecinden geçirmiş bulunuyordu, bir kısmını da ilerde geçirdi. Bu arada da bir Ispartalı gibi yaşayıp, Ruth'u görmeğe gittiği zamanlar dışında kafasını hiç dinlendirmeksizin çalıştı. Ev sahibesi dul Maria Silva'dan kiraladığı küçücük tek odaya her ay iki buçuk dolar ödedi. Bu, sürü sürü çocuklarını ne yapıp edip büyütmeye uğraşan, kederini ve yorgunluğunu köşedeki bakkal ya da meyhaneden onbeş sente aldığı bir galonluk sulu, ekşi şarapta boğan çok çalışkan, çalışmanın sertleştirdiği, ağzı bozuk, erkek gibi bir kadındı. Önceleri ondan ve onun küfürbazlığından iğrenen Martin, yaptığı yiğitçe mücadeleyi gördükçe, yavaş yavaş bu kadına bir hayranlık duymağa başladı. Küçücük evde topu topu dört

oda vardı - Martin'inki çıkınca, üç. Renkli bir halının iç açıcılık, kadının sayısı belirsiz ölmüş yavrularından birinin cenaze törenine ait bir kartpostalla, ölümünü gösteren bir fotoğrafın da elemli bir hava verdiği, salon olarak kullanılan bu odalardan birisi titizlikle misafirler için ayrılmış olarak tutulurdu. Storları hep inikti. Resmi görevler dışında, Maria, çocuklarının bu odaya girmelerine izin vermezdi. Yemeği mutfakta pişirir ve hepsi mutfakta yerdi. Maria aynı zamanda pazar hariç, haftanın bütün günlerinde, çamaşırını da mutfakta yıkar, kolalar, ütüleri hep orada yapardı; gelirinin önemli kısmını, daha varlıklı komşularının çamaşırlarını yıkayarak sağlardı. Geriye, Maria ile yedi çocuğunun balık istifi uyudukları, Martin'inki kadar küçük yatak odası kalıyordu. Hepsinin bu odaya nasıl sığışabildiklerine Martin hayret etmekten kendini alamaz ve her gece kendininkiyle bu odayı ayıran ince bölmeden, bunların yatmağa gittiklerini, çocuk feryatlarını, kavga gürültüleri, alçak sesle konuşmaları ve uykulu, kuşlar gibi cıvıldaşmalarını duyardı. Maria'nın bir başka gelir kaynağını da gece gündüz sağılan ve boş arsa ile kaldırımın iki yanındaki otlardan gizlice beslenen iki ineği meydana getiriyordu. Pejmürde oğullarından ikisi hep ineklerin başında bulunurdu; bunların bekçilik görevleri, başıboş hayvanları toplayan belediye memurunu kollamaktan ibaretti.

Martin küçücük odasında yaşıyor, uyuyor, çalışıyor, yazıyor ve hiç evden dışarı çıkmıyordu. Evin önündeki sundurmaya bakan küçücük pencerenin önünde ona hem çalışma masası, kütüphane, daktilo sehpası, hem de mutfak vazifesi gören masa bulunuyordu. Arka duvara dayalı olan yatağı bütün odanın üçte ikisini kaplıyordu. Masanın bir kanadı işe yarasın diye değil de, para getirsin diye yapılmış ve ince kaplamaları güneşten kabarıp dökülmüş cicili bicili, çekmeceli bir dolaba dayanıyordu. Bu dolap köşede duruyor, masanın öbür köşeye dayanan öteki kanadı üstünde de Martin'in mutfağı bulunuyordu. Bu kanad üstünde,

içinde tabak, çanak, tencere ve ıvır zıvır bulunduğu eski bir kuru yiyecek kutusu, onun üstünde de gaz sobası duruyordu. Duvarda, erzakının durduğu bir raf, yerde de bir kova su vardı. Odasında musluk olmadığı için Martin suyunu mutfaktaki lâvabodan getirmek zorundaydı. Yemek pişirirken fazlaca buhar çıktığı günlerde çekmeceli dolabın kaplamaları daha çok dökülürdü. Bisikletini bir makarayla yatağın üstünde tavana asmıştı. Önce onu bodrumda tutmayı denemiş, ama jant tellerini gevşeten, lâstikleri delen Silva ailesi çocukları rahat vermemişlerdi. Martin bunun üzerine evin önünde sundurmayı denemiş ve bir seferinde kuvvetli bir sağanak bisikleti bütün gece ıslatınca bundan da vazgeçmiş, bisikletini odasına alarak, tavana asmıştı.

Esvapları ile, masasının ne üstüne, ne altına sığan kitapları odadaki küçük yüklükte duruyordu. Martin okurken, not alma alışkanlığını da edinmişti ve o kadar çok not tutuyordu ki, eğer odaya boydan boya çamaşır ipleri gerip de notlarını bunlara asmamış olsaydı, odada kendisi için ufacık bir yer bile kalmayacaktı. Buna rağmen, odası gittikçe öyle doldu ki, burada dolaşmak bile Martin için çok güç bir iş haline geldi. Bir kere yüklüğün kapısını kapamadan odanın kapısını açamıyordu, aynı şekilde odanın kapısını kapamadan da yüklüğün kapısını açamıyordu. Odayı düz bir yol üzerinde hiçbir taraftan geçmesine imkân yoktu. Kapıdan yatağın başucuna gitmek için zikzak bir yol takip etmesi gerekiyor ve geceleri imkânı yok bir yere çarpmadan bu işi başaramıyordu. Birbiriyle çarpışan kapılar meselesini halledince de mutfağa toslamamak için sağa doğru keskin dümen kırması gerekiyor, ondan sonra yatağın ayak ucuna bindirmemek için sola kıvrılıyordu, ama bu dönüşü biraz açıktan alacak olursa, masanın köşesiyle burun buruna geliyordu. Âni bir irkilişle duraklıyarak, ne yana dümen kıracağını hesaplayıp, bir kıyısı yatak, öbür kıyısı da masa olan bir çeşit kanaldan geçiyordu. Odadaki biricik iskemle, her zamanki yerinde,

masanın önünde durduğu zamanlar bu kanaldan seyretmek imkânsızlaşıyordu. İskemle, kullanılmadığı zamanlarda, yatağın üstüne kaldırılıyordu. Bununla beraber bazen yemek pişirirken de iskemleye oturup, su kaynayıncaya kadar kitap okuduğu olurdu, hattâ, pirzolasını kızartırken bile bir, iki pragraf okuyacak kadar ustalaşmıştı. Mutfağın bulunduğu köşe o kadar ufaktı ki, oturduğu yerden istediği şeyi uzanıp alabiliyordu. Aslında oturmak daha uygundu, ayaktayken fazla yer tutuyor, çoğunlukla kendi işine kendisi engel oluyordu.

Herşeyi öğütebilen sağlam midesi sayesinde, hem besleyici, hem de ucuz olan çeşitli besinler hakkında epey bilgi sahibi olmuştu. Martin'in yemek listesinde en çok görüneni bezelye çorbasıydı. Fasulye ile baklayı Meksika usulü pişiriyor, Amerikalı ev kadınlarının pişirmesini hiç bilmedikleri ve pişirmeyi hiçbir zaman öğrenemiyecekleri bir usulle pişirdiği pilâv ise Martin'in sofrasında günde en az bir kere yer alıyordu. Kurultulmuş meyvalar taze meyvalardan daha ucuzdu ve bir çanak haşlanmış kuru meyva, her zaman için hazır ve el altında bulunurdu, zira, Martin, bunu tereyağı yerine ekmeğine sürerek yiyordu. Sofrasına nadiren bir parça biftek, ya da ilikli sığır kemiği şeref verirdi. Günde iki defa sütsüz ve kremasız kahve içer, akşamları kahvenin yerini çay tutardı; ama kahveyi de, çayı da çok güzel pişirirdi.

Martin tutumlu yaşamak zorundaydı. Tatilde, çamaşırhanede kazandıklarının hemen hepsini yemişti. Üstelik yazılarını sattığı dergiler o kadar uzaktaydı ki, ıvır zıvır eserlerinden ilk paraların gelebilmesi için haftalarca beklemesi gerekecekti. Ruth'la görüştüğü ya da kızkardeşi Gertrude'u görmeye gittiği zamanlar dışında kabuğuna çekilmiş bir hayat yaşıyor ve bir günde, alelâde bir insanın en aşağı üç günde başarabileceği iş çıkarıyordu. Günde ancak beş saat uyku uyuyordu; ancak bünyesi demir gibi sağlam birisi Martin'in yaptığı şekilde oturup da, her gün

ondokuz saat süreli ve yorucu bir çalışmaya katlanabilirdi. Bir dakikasını bile kaybetmiyordu. Aynanın üstünde kelimelerin anlamlarını, söylenişlerini gösteren bir sürü liste asılıydı; traş olurken, giyinirken, ya da saçlarını tararken bu listeleri baştan aşağıya gözden geçirirdi. Buna benzer listeler aynı şekilde duvarda gaz sobasının üst tarafında da asılıydı; bunları da yemek pişirirken ya da bulaşık yıkarken ezberledi. Devamlı olarak bu listeler yenileriyle yer değiştirirdi. Okurken karşılaştığı her yeni kelimeyi hemen not eder, bunlar birikince de daktiloda listeler halinde temize çekilip aynanın, ya da sobanın üst tarafına, duvara iliştirilirdi. Hattâ, bunlardan cebinde de bulundurur ara sıra yolda giderken, kasapta veya bakkalda beklerken gözden geçirirdi.

Bu konuda daha da ileri gitmişti. Başarıya ulaşmış kişilerin eserlerini okurken, bunların ulaştıkları her sonucu not ediyor ve bu sonuçlara ulaştıran hünerler üzerinde çalışarak bunları öğreniyordu —hikâye etme hüneri, ifade, üslûp hünerleri, fikirler, tezatlar, epigramlar bunlar arasındaydı. Martin taklitçi değildi. O sadece prensipleri arıyordu. Etkileyici ve çekici üslûp örneklerinden listeler çıkarıp, pek çok yazardan alınmış böyle pek çok örneklere dayanarak nihayet, üslûpçuluğun genel prensibini ortaya koymayı ve bu prensiplerle donatılmış olarak da kendine özgü yeni ve orijinal üslûplar düşünüp bulmayı, bunları gerektiği gibi değerlendirip tartmayı başardı, Aynı usulle, kuvvetli cümlelerden, yaşayan dilden alınmış, asit gibi işleyici, alev gibi yakıcı, ya da alelâde konuşma dilinin çöl kuraklığı içinde pırıl pırıl parlayan yumuşak, tatlı cümlelerden de listeler yaptı. Daima biçimin arkadasında ya da altındaki prensipleri aradı. İşin nasıl yapıldığını öğrenmek istedi; bunu öğrendikten sonra, kendisi de yapabilirdi. Güzelliği görmek ve seyretmek ona yetiyordu. Tıklım tıklım dolu yatak odasında kurduğu lâboratuarında, Silva ailesinin bir tımarhaneyi andıran gü-

rültüsü ve odasındaki yemek kokuları arasında güzelliği teşrih ediyor ve teşrihi yapıp, güzelliğin anatomisini öğrendikten sonra, güzellik yaratabilme imkânlarına daha çok yaklaşmış oluyordu.

Martin yaratılışı gereği ancak, herşeyin aslını ve esasını anlıyarak çalışabilirdi. Gözü kapalı, karanlıkta ne yaptığını bilmeden, dehasının yıldızına, talihe güvenip, yaratacağı şeyin güzel ve uygun etkiye sahip olmasını umarak çalışamazdı. İşi talihe bırakmaya sabrı yoktu. Nedenini, nasılını bilmek istiyordu. Onda uyanık bir yaratıcı deha vardı; bir hikâyeye, ya da şiire başladığı zaman, bu şiir veya hikâyenin kendisi, kafasında bütünüyle canlanmış, sonu görülebilir halde, bu sona ulaşma yolları da uyanık bilinci sayesinde eli altında bulunurdu. Öyle olmasa, çabaları başarısızlıkla sonuçlanmağa mahkûmdu. Öbür taraftan, zihnde rahatça hissettirmeden birer kelime, birer cümle halinde belirerek kendini gösteren şans öğesini de değerlendirmekten geri kalmıyor, ancak bunları bütün güzellik ve kudret sınavlarından teker teker geçirip, anlatılmaz, müthiş ifadeler haline sokuyordu. Bu çeşit ifadelerin önünde saygıyla eğilip, onlara hayranlık duyuyor ve bunların herhangi alelâde bir insanın yaratışlarının çok üstünde olduklarını biliyordu. Ve Martin Eden, güzelliğin içinde yatan, güzelliği mümkün kılan prensipleri bulma uğruna, güzelliği ne kadar teşrih ederse etsin, güzelliğin o hiçbir zaman nüfuz edemediği, hiç kimsenin de henüz edememiş olduğu iç büyüsünün her zaman için farkında bulunuyordu. Spencer'in sayesinde çok iyi anlamıştı ki, insanoğlu hiçbir şey hakkında kesin bilgiye sahip olamaz ve güzelliğin esrarı da en aşağı hayatın esrarı kadar— hayır, daha da derindir; güzelliğin ve hayat dokusunun telleri birbirine dolanmıştır ve bizzat Martin'in kendisi, gün ışığından, yıldız tozundan, hârikalardan örülmüş bu anlaşılmaz dokunun bir parçasıdır.

Gerçekte, «Yıldız Tozu» adlı denemesini işte bu çeşit

düşüncelerle dolu olduğu bir sırada yazmış ve saldırılarını eleştiri prensiplerine değil, bellibaşlı eleştirmecilere yöneltmişti. Bu, parlak, derin, felsefi ve içinde tatlı bir mizah bulunan bir eserdi. Aynı zamanda da dergiler tarafından, daha gönderilir gönderilmez reddedilmişti. Ama Martin zihnini bundan ayırır ayırmaz, duru bir kafayla düşünüp, düşüncelerini olgunlaştırdıktan sonra derhal yazı makinesinin başına geçerek yazmağa koyulmayı adet edinmişti. Denemesinin basılmayışı, onu pek az meşgul etti. Dağınık düşünce ipliklerini toplayıp, zihnine yüklenen ayrıntılar üzerinde bir araya getirerek son genellemeyi de yaptıktan sonra, bunları yazmak, uzun bir zihin çalışmasının doruğa ulaştıran hamlesi idi. Böyle bir yazı yazmak, bilinçli bir çaba harcamak demekti ve Martin bu yükten kurtulur kurtulmaz, kafasını yeni malzemelere, yeni meselelere hazırladı. Bu bir bakıma, gerçek ya da hayali dertleri olup da, zaman zaman, uzun süren ıstıraplı sessizliklerini bozarak, son sözlerini söyleyene kadar «içini döken» erkekle, kadınların her zaman rastlanan hallerine benziyordu.

24. BÖLÜM

Haftalar geçti. Martin parasız kaldı, yayınların çekleri ise her zamankinden daha ıraktı Martin'e. En önemlisi yazıların hepsi geri gelmiş ve yeniden gönderilmişti, ucuz yazıları ise ötekilerden daha parlak bir durumla karşılaşmamıştı. Ufak mutfağında artık çeşitli yiyecekler yer almaz olmuştu. Kesekâğıdının dibindeki bir miktar pirinçle bir kilo kadar kayısı kurusuna kalan Martin, son beş günde aralıksız her öğün pilâvla kayısı yedi. Derken, aklına kredisi olduğu geldi. Şimdiye kadar peşin parayla alış - veriş yaptığı Portekizli bakkal, Martin'in faturaları üç dolar seksen beş sentlik muhteşem bir tutara ulaşınca, pes dedi.

Bakkal, «Çünküm,» dedi, «sen yok iş tutmak, ben var kaybetmek para.»

Martin de hiçbir cevap veremedi. Ortada hiçbir izah tarzı yoktu. İşçi sınıfından, sağlam, fakat çalışmak istemiyecek kadar tembel birine kredi açmak iç prensiplerine uymazdı.

Bakkal, Martin'e, «Sen var iş tutmak, ben sana müsaade edecek almak daha fazla yiyecek,» diye de teminat verdi. «İş yok, yiyecek de yok. Bu iş böyle.» Sonra da bunun bir ön yargı olmayıp, sadece iş hayatı yönünden bir ileri görüşlülük olduğunu anlatmak için de, «Eve gel içki iç,» dedi, «yine de arkadaşız seninle.»

Böylece Martin, ev halkiyle dost olduğunu göstermek için, uysallıkla içkiyi içti, sonra da gidip, akşam yemeğini yemeden yattı.

Martin'in sebzelerini aldığı manav, Martin'e krediyi beş dolara kadar yükseltecek derecede iş prensipleri zayıf bir Amerikalı tarafından işletiliyordu. Fırıncı iki dolarda durdu, kasap da dört dolarda. Martin bütün borçlarını topladı ve dünyada topu topu on dört dolar seksen beş sentlik kredisi olduğunu anladı. Daktilo makinesinin kirası da yaklaşmıştı, ama Martin bunun için sekiz dolar tutarında iki aylık bir kredi açtırabileceğini hesapladı. Bu iş de olunca, artık hiçbir yerde kredi sağlama olanağı kalmıyacaktı. Manavdan son olarak bir kesekâğıdı dolusu patates almıştı, oturdu bir hafta bu patatesleri yedi; günde üç öğün patatesten başka hiçbir şey yemedi. Arada sırada, Ruth'lardan yediği yemek vücudunu kuvvetli tutuyordu, ama okadar güzel yemekleri görüp de iştahı kabardığı halde, daha fazla yemeği reddetmek de bir işkence oluyordu. İçinden utanç duymasına rağmen, arada sırada yemek zamanları kızkardeşine uğruyordu ve cesaretinin elverdiği kadar —Morse'ların masasında yemeğe cesaret edebildiğinden daha fazla— yiyordu.

Her gün çalışmalarına devam etti ve her gün postacı

ona reddedilen bir yazısını getirdi. Pul alacak parası olmadığından, yazıları masanın altında tepe gibi yığıldı. Bir gün geldi, Martin'in ağzına kırk sekiz saat yiyecek girmedi. Ruth'larda yemek yemesine imkân yoktu, çünkü Ruth, iki haftalığına San Rafael'e gitmişti. Utancından kızkardeşine de gidemiyordu. Sanki talihsizliği arttırmak içinmiş gibi, postacı, akşam seferinde ona beş tane geri çevrilmiş yazı daha getirdi. İşte o zaman Martin, paltosunu sırtına geçirdiği gibi Oakland'a indi ve paltosuz olarak, ama cebinde tıngırdayan beş dolarla geri döndü. Dört alacaklısının her birine, borçlarına mahsuben birer dolar verdi ve mutfağında sarımsaklı pirzola kızartıp, kahve pişirdi, koca bir tencere de kuru erik kaynattı. Yemek yer yemez, masasının başına geçip, gece yarısından evvel, «Tefeciliğin Değeri» adlı bir deneme yazıp tamamladı. Bunu daktiloya çektikten sonra, pul almak için beş dolardan geriye beş para kalmadığı için, masanın altına fırlattı.

Daha sonraları saatini rehine bıraktı, arkasından da bisikletini; ve yiyecek almasına yarayacak parasının büyük kısmıyla pul satın alarak yazılarını gönderdi. Para için yazdığı yazıları onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Kimse bunları satınalmak istemiyordu. Bunları gazetelerde, haftalık ucuz magazinlerde gördükleriyle ölçüştürdü ve kendi yazdıklarının bu çeşit orta derecede bir yazıdan daha iyi, çok daha iyi olduğuna karar verdi; ne çare ki, onunkisi satılmıyordu. Derken, gazetelerin çoğunun, ısmarlama yazılar bastıklarını keşfetti ve bu yazıları sağlağlayan kurumun adresini aldı. Onlara gönderdiği kendi yazıları, basılı bir mektup ilişiğinde geri geldi. Mektupta, gerekli bütün yazıların kendi memurları tarafından yazıldığı bildiriliyordu.

Gençler için çıkan büyük degilerden birinde, gözüne bir sütun dolusu olay ve anekdot ilişti. İşte bir fırsat çıkmıştı. Martin'in paragrafları geri geldi. Üst üste yollama-

sına rağmen bunlardan hiçbirini kabul ettirmeğe muvaffak olamadı. Daha sonraları, artık bunun hiçbir önemi kalmadığı bir gün, editör vekilleriyle, editör .yardımcılarının, bu yazıları kendileri yazarak maaşlarını arttırdıklarını öğrendi. Mizah dergileri Martin'in fıkralarını, manzum mizah yazılarını geri çevirdi, bütün magazinler için kaleme aldığı sosyete nazmı da hiçbir yerde basılmadı. Aklına gazetelerde çıkan küçük hikâyeler geldi. Kendisinin, yayınlanan bu hikâyeciklerden çok daha iyisini yazabileceğini biliyordu. İki gazete sendikasının adresini alarak bunlara yığınla küçük hikâye yolladı. Yirmi tane yazıp da hiçbirini yayınlatamayınca, artık yazmaktan vazgeçti. Bununla beraber hergün bir sürü küçük hikâye okuyor ve bunların hiçbirini kendisininkilerle mukayese bile edemiyordu. Düştüğü umutsuzluk içinde, doğru dürüst bir yargıya sahip olmadığına, kendi kendini aldatan bir taklitçi olduğuna karar verdi.

İnsanlıktan uzak editörlük makinesi, her zamanki gibi tıkır tıkır çalışıyordu. Yazısının içine pul da koyup, yazıyı mektup kutusuna atıyor, üç hafta, ya da bir ay sonra postacı merdivenleri çıkıp, yazısını ona geri getiriyordu. Şüphesiz öbür uçta canlı, sıcak editörler yoktu. Çark, civata, yağ borularından meydana gelmiş ve robotlar tarafından idare edilen akıllı bir makine vardı sadece. Bazen editörlerin varlığından bile şüphe edecek kadar ümitsizliğe düştüğü anlar oluyordu. Hiçbirinden varlıklarını belli eder bir işaret almamıştı; yazdıklarının neden reddedildiğine dair bir yargı olmadığı için de, editörlerin kâtipler, mürettipler, baskı ustaları tarafından uydurulup, sürdürülen birer hikâyeden ibaret olduğu akla daha yakın geliyordu.

Ruth'un yanında geçirdiği saatler, onun tek mutlu saatleri idi, ama bu saatler de bütün bütün mutlu geçmiyordu. Henüz Ruth'un aşkını kazanamadığı günlerdekin-

den daha ıstıraplı bir huzursuzluk içini kemiriyordu; zira onun aşkını kazandığı şu anda, ona sahip olabilmek eskisi kadar uzak görünüyordu. Martin iki yıl istemişti; zaman uçuyordu ve o, hiçbir şey başaramıyordu. Ayrıca, Ruth'un, onun yaptığı şeyi onaylamadığının da hep farkındaydı. Ruth bunu açıkça belli ediyordu. Ruth'unki kızgınlık değildi, o sadece onaylamıyordu; halbuki, ondan daha tatsız mizaçlı herhangi bir kadın, Ruth'un sadece hayal kırıklığına uğradığı bir yerde, Martin'e kızabilirdi. Ruth'un hayalkırıklığı, kalıba sokmak için seçtiği erkeğin, kalıba sokulmayı reddedişinden ileri geliyordu. Ruth, Martin'in hamurunu bir dereceye kadar kalıba girer bulmuş, fakat bu hamur katılaşarak, Ruth'un babasının ya da Mr. Butler'in biçimini almamak için direnmişti.

Ruth, Martin'in içindeki büyüklüğü, kuvveti gözünden kaçırmış, daha da kötüsü yanlış anlamıştı. Hamuru, insanoğlunun girdiği her kalıba girebilecek kadar yuğrulmağa elverişli olan bu adamı, kendi bildiği biricik kalıba sokamadığı için Ruth, onu dikkafalı ve inatçı buluyordu. Ruth, onun zihninin kanat açtığı yerlere ulaşamazdı, bu bakımdan, Martin'in kafası onun çapının dışına çıktığı zamanlar, Ruth da Martin'i sebatsız, acayip bir insan olarak görüyordu. O, sadece anasını, babasını, ağabeylerini ve Olney'ı izleyebilmişti; bu yüzden de kabahati Martin'de buluyordu. Eskiden beri sürüp gelen, dünyanın nasihatçibaşısı olmaya çalışma trajedisi idi bu.

Bir gün Vanderwater ile Praps üzerine tartışırlarken Martin, Ruth'a, «Sen tanınmışların kemiklerine tapıyorsun,» dedi. «Başvurulacak otoriteler olarak bunların mükemmel olduklarını teslim ederim —Amerika Birleşik Devletlerinin en önde gelen iki eleştirmecisidirler. Memlekette her öğretmen Vanderwater'e, Amerikan Eleştirmeciliğinin Reisi gözüyle bakar. Ne var ki, ben onun yazılarını okudum ve bana öyle geliyor ki, bunlar saçmasapan şeylerin hoşça ifade edilişinde ulaşılan yeni bir mükemmeliği gös-

teriyor. Beylik lâflar eden sıkıcı bir heriften başka birşey değildir o; böyle oluşunu da Gelett Burgess'e borçlu. Praps'ın da ondan aşağı kalır tarafı yok. Meselâ, onun «Hemlock Mosses» 'i, güzel yazılmıştır. Her virgülü yerli yerindedir; ya tonu —ah!— yüksek, çok yüksektir tonu. Amerika'da en çok para kazanan eleştirmecidir o. Gerçi, hâşâ eleştirmecilikle hiç alâkası yoktur. İngiltere'de eleştirmeciliği daha iyi yapıyorlar.

«Ama asıl mesele, popüler havayı çalmalarında; öyle de güzel, öyle ahlâk dersi vere vere, öyle doyura doyura da çalıyorlar ki. Onların ileri sürdükleri bana British Sunday'ı hatırlatıyor. Onlar, halkın sözcüleridir. Onlar, senin ingilizce profesörlerini destekler, senin ingilizce profesörlerin de onları. Hiçbirinin de kafasının içinde bir tek orijinal fikir yoktur. Onlar, sadece tanınmış olanı bilirler —aslında tanınmış olan onlardır. Bunlar, zayıf kafalı insanlardır ve bira fabrikasının adı bira şişesinin üzerine nasıl damgalanıyorsa, tanınmışlar da bunların kafasına kendilerini öylece damgalar. Bunların biricik işi, üniversiteye giden gençleri yakalayıp, eğer bir raslantı eseri bunların kafasında herhangi parlak bir yenilik yer almışsa, onu oradan söküp atmak, yerine tanınmışların damgasını basmaktır.»

Ruth, «Zannederim ben, tanınmışların safında olduğum halde, gerçeğe, Güney Denizinden gelmiş put kıran adalılar gibi etrafa saldıran senden daha yakınım,» diye cevap verdi.

Martin gülerek, «Putları kıranlar, misyonerlerdi,» dedi. «Ve ne yazık ki, şimdi bütün misyonerler uzaklarda, putperestlerin yanında, onun için memlekette Mr. Vanderwater ve Mr. Praps gibi eski putları kıracak tek misyoner yok.»

Ruth, «Aynı zamanda kolej profesörleri gibi,» diye ilâve etti.

Martin, kafasını şiddetle sarstı, «Hayır; fen hocaları ya-

şamalıdır. Onlar gerçekten de büyük insanlar. Ama ingilizce profesörlerinin —o ufacık, mikroskopik beyinle papağanların onda dokuzunun kafasını kırmak çok yerinde bir iş olurdu!»

Bu, profesörlere yapılan oldukça ağır saldırı Ruth'a göre bir küfürdü. Tertemiz, âlimane tavırlı, üzerlerine oturmuş elbiseleri içinde iyi ayarlanmış seslerle konuşan ve kültür, seçkinlik teneffüs eden profesörleri, nasılsa âşık olduğu, elbiseleri hiçbir zaman üstüne uymıyan, kabarık adalelerinde ağır işlerin ezici yükünü taşıyan, konuşurken heyecanlanıp ağırbaşlı ifadeler yerine küfür kullanan, serinkanlılıkla konuşacak yerde, ihtiraslı cümleler sarfeden bu hemen hemen tarifi imkânsız delikanlı ile ölçüştürmekten kendini alamadı. Profesörler hiç değilse iyi maaş alıyorlardı ve —evet buna göğüs gerebilmek için kendini zorladı— centilmendiler; halbuki Martin bir peni bile kazanamıyordu ve onlar gibi değildi.

Martin'in kelimelerine ne tarttı, ne de onun iddiaları üzerinde bu kelimelere dayanarak hüküm verdi. Martin'in idialarının yanlış olduğu sonucuna Ruth, bilinç dışı olarak, gerçekten de sadece dış görünüşlerin bir karşılaştırılması ile uğraşmıştı. Onlar, profesörler edebî yargılarında haklıydılar, çünkü onlar, başarıya ulaşmış insanlardı. Martin'in ebedî yargıları yanlıştı, çünkü o, yazılarını satamıyordu. Martin'in kendi deyimiyle onlar **işi kıvırmış**, Martin ise, kıvıramamıştı. Üstelik, Martin'in haklı olabilmesi akla yakın da görünmüyordu - daha çok, kısa bir süre önce, şu aynı oturma odasında kıpkırmızı kesilmiş, beceriksizce kendini takdim edip, iki yana sallanan omuzlarının tehdit ettiği çevresindeki antikalara korkuyla bakan ve «Swinburne öleli ne kadar oldu» diye sorup, sonra da böbürlene böbürlene, «Exelsior»'u, «Psalm of Life»'i okuduğunu söyleyen bu Martin Eden haklı olsun...

Ruth, istemeden, farkında olmadan, Martin'in, kendisinin tanınmışlara yaptığı fikrini doğru çıkarmıştı. Mar-

tin, onun düşüncelerinin gidişini izledi, ama daha da ileri gitmekten kaçındı. O, Ruth'u Praps hakkında, Vanderwater, ya da İngilizce profesörleri hakkındaki düşüncelerinden ötürü sevmiyordu, ve gittikçe artan bir inançla farkına varıyordu ki, kendisi Ruth'un hiçbir zaman olamıyacağı bir ufka, bilgiye sahiptir.

Müzik alanında Ruth, onu mantıksız buluyor, hele opera konusunda sadece mantıksız olduğunu değil, aynı zamanda kasten kendisiyle zıt gittiğini düşünüyordu.

Bir gece, operadan eve dönerken ona, «Nasıl buldun?» diye sordu.

Martin'in bir ay boğazından kısarak, onu operaya götürdüğü bir geceydi. Ruth, boş yere onun konuşmasını bekledikten sonra, hâlâ biraz evvel seyredip dinlediği şeyin heyecanı altında, titreyen sesiyle sormuştu soruyu.

Martin cevap olarak, «Üvertürü beğendim,» dedi. «Fevkalâdeydi.»

«Evet, peki operanın kendisi?»

«O da fevkalâdeydi; yâni orkestra demek istiyorum, hele şu zıpırlar seslerini kesseler, ya da sahneden çekilip gitselerdi daha çok hoşuma gidecekti.»

Ruth şaşalamıştı:

«Tetralani'yi veya Barillo'yu kasdetmiyorsun herhalde?» diye sordu.

«Hepsini - topunu, takımını,»

Ruth, «Ama onlar büyük sanatçılardır,» diye itiraz etti.

«Olsun, yine de yapmacıklı, tuhaf davranışlariyle müziği berbat ediyorlar.»

"Peki, Barillo'nun sesini beğenmiyor musun?" diye sordu Ruth. "Onun Karuso'ya yaklaştığını söylüyorlar.»

"Tabii beğendim, hattâ Tetralani'yi daha da çok beğendim. Tetralani'nin sesi harikulâde —yada hiç değilse ben öyle düşünüyorum—.»

Ruth, "Fakat, fakat," diye kekeledi. "Ne demek iste-

diğini anlıyamadım şu halde. Hem seslerine hayran oldun, hem de müziği berbat ettiler?!"

"Tastamam öyle. Bunları konserde dinlemek için herşeyimi verirdim, hele orkestra çalarken söylemeseler daha da fazlasını verirdim. Korkarım ki, ben fazlaca realistim. Büyük şarkıcılar, büyük aktör değiller. Barillo'nun bir meleğinkini andıran sesinden bir akşam pasajını dinlemek, Tetralani'nin bir başka melek gibi ona verdiği cevabı ve bunlara eşlik eden muhteşem, renkli bir müziği dinlemek— büyülüyor, insanı büyülüyor. Bunu sadece kabul etmiyorum. Israrla söylüyorum. Ama onlara baktığım zaman, bütün bu etki berbat oluyor— bir yetmişbeş boyunda, ayağında çoraplariyle seksen kiloluk Tetralani'yi, normalden aşağı boylu, bir altmışlık bodur bir demircininki gibi göğüs kafesi olan, yağlı suratlı Barillo'yu ve her ikisinin birden tımarhane kaçkınları gibi, kollarını havada savurarak çalımla birbirlerini kucaklamalarını seyretmek berbat ediyor işi, ondan sonra da benden bütün bunları zarif, güzel bir prensesle, yakışıklı, romantik genç bir prens arasındaki aşkı, gerçeğe uygun bir şekilde yansıtan bir görünüş olduğunu kabul etmem istenirse— ey, kabul edemem, işte o kadar. Saçma iş; budalaca, gerçekdışı. İşte mesele bu. Gerçek değil. Sakın bana herhangi bir kimsenin dünyada böyle seviştiğini söylemeğe kalkışma. Hele bir ben seni bu şekilde sevmeğe kalksaydım, gözümü patlatırdın!»

Ruth, «Ama sen yanlış anlıyorsun,» diye itiraz etti. «Her san'at şeklinin kendine göre birtakım sınırları vardır.» (Ruth, üniversitede san'at konvansiyonları hakkında dinlediği bir konferansı hatırlamaya çalışıyordu.) «Resimde, tuval üzerine sadece iki buut sığdırılabilir, ama sen, yine de üçbuut gördüğünü kabul edersin; bunu sağlayan da, ressamın san'atıdır. Yazı alanında da yazar, yine aynı şekilde, kadiri mutlak olmalıdır. Yazarın kadın kahramanın gizli düşüncelerini anlatışını meşrû sayar, ama her

an bilirsin ki, bu kadın kahraman bu düşünceleri kafasından geçirdiği sırada yalnızdı, ne yazarın ne de herhangi bir kimsenin onları işitmesine imkân yoktu. Sahne için de, heykeltraşlık için de, opera için de, bütün san'at biçimleri için de durum aynıdır. Bazı uzlaşmaz şeyleri kabul etmek lâzımdır.»

Martin, «Evet, bunu anladım,» diye cevap verdi. «Her san'atın kendine göre konvansiyonları vardır.» (Ruth, onun bu kelimeyi böyle yerinde kullanışına hayret etti. Martin, sanki kütüphanedeki kitaplar arasında zevk için okumamış, zayıf bir bilgiyle donatılmamış da, üniversite öğrenimi görmüştü.) «Ne var ki, konvansiyonların bile gerçek olması gerekir. Mukavva üzerine yapılıp da, sahnenin iki yanına yapıştırılan ağaç resimlerini biz gerçek bir orman diye kabul ederiz. Bu gerçeği yeteri kadar veren bir konvansiyondur. Ama öbür yandan, bir deniz manzarasını hiçbir zaman bir orman diye kabul edemeyiz. Bu elimizde değil bizim. Sağ duyumuza aykırı gelir. Sen de bu gece seyrettiğim şu iki delinin saçmasapan kıvrılıp, bükülmelerini, can çekişir gibi hareketlerini kandırıcı bir aşk tasviri olarak kabul edemezsin, daha doğrusu etmemen gerekir.»

Ruth, «Yani, sen kendini bütün müzik otoritelerinden üstün mü tutuyorsun?» diye itirazda bulundu.

«Hayır, hayır, hiçbir zaman. Sadece bir birey olarak fikrimi söylemek hakkımı kullanıyorum, o kadar. Ben, sana Madam Tetralani'nin bir filinkini andıran sıçramalarının, benim gözümde neden orkestrayı berbat ettiğini açıklamak amaciyle, ne düşündüğümü anlatıyordum. Dünyadaki bütün müzik otoriteleri haklı olabilir. Ama ben, benim; kendi zevki selimimi de, insanlığın üzerinde birleştirdiği yargıya bağımlı kılmam. Eğer bir şeyi beğenmezsem, beğenmem, işte o kadar; üstelik herhangi bir şeyi insanların çoğu beğeniyor veya beğenmiş görünüyor diye benim de beğenir görünmeme hiçbir sebep bulamıyorum.

Hoşlandığım veya hoşlanmadığım şeylerde modayı izleyemem ben.»

Ruth, «Ama müzik bir eğitim meselesidir,» iddiasında bulundu; «opera ise daha da büyük bir eğitimi gerektirir. Sen...»

Martin, onun sözünü keserek, «Opera ile eğitilmiş olmıyabilirim, değil mi?»

Ruth başıyla doğruladı.

Martin, «Çok doğru,» dedi. «Gençliğimde buna merak sarmadığını için de kendimi talihli sayıyorum. Eğer merak etmiş olsaydım, bu gece duygulu gözyaşları dökerdim, bu kıymetli çiftin soytarıca tuhaflıkları da, seslerinin güzelliğiyle, onlara eşlik eden orkestra müziğinin güzelliğini bir kat arttırmış olurdu. Haklısın, bu daha çok bir eğitim meselesidir. Bense artık eğitilemiyecek kadar yaşlıyım. Bana artık ya gerçek gerek, ya da hiç. İnandırıcı olmıyan bir hayal, açıkça bir yalandır, işte ufak tefek Barillo çırpınarak ileri atılıp da (yine çırpınan) koca Tetralani'yi sımsıkı, kolları arasına alarak ona kendisine nasıl taptığını anlatırken, büyük opera da benim için böyle bir yalan halini alıyor.»

Ruth, yine onun düşüncelerini dış görünüşlere bakarak ve kendisinin tanınmışlara olan inancına dayanarak ölçtü. Martin, kim oluyordu ki, bütün kültür dünyası haksız da o haklı olsun? Onun sözleri, düşünceleri Ruth'un kafasında hiçbir iz bırakmadı. Eskiler, onun kafasında öyle kuvvetle yeretmişti ki, ihtilâlci fikirlere en ufak bir sempati bile duymasına imkân yoktu. Müziğe öteden beri alışıktı, operayı da daha çocukluğundan seviyordu, hoş, bütün onun dünyası seviyordu operayı. Öyleyse, daha dün işçi sınıfı şarkıları, kaba şarkıları arasından kurtulan Martin Eden, hangi hakla ortaya çıkıp dünyanın sevdiği müzik üzerinde fikir yürütüyordu? Martin'e sinirlenmişti, onun yanında yürürken içinde belli belirsiz bir öfkenin kabardığını hissetti. Kafasının elverdiği en müşfik

dönüşle, Martin'in ifadelerini, fikirlerini bir kapris, acaip ve lüzumsuz bir caka saydı. Ama Martin, onu evin kapısında kollarına alıp da iyi geceler dilemek için tam bir âşık gibi öpünce, Martin'e olan aşkının alevlenişiyle birlikte herşeyi unutuverdi. Daha sonra, başını yastığa koyup da, gözünü uyku tutmayınca, Ruth, son zamanlarda sık sık olduğu gibi, kendi kendine nasıl olup da bu kadar acaip bir adamı, hem de ailesinin rızası dışında sevebildiğine şaştı durdu.

Ertesi gün Martin, ucuz yazıları bir kenara atıp, masasının başına oturdu ve sıcağı sıcağına «Hayalin Felsefesi» adını verdiği bir deneme kaleme aldı. Bir pul bu yazıyı yolculuklarına çıkardı, ama eserin gelecek aylar içinde birçok pullar yapıştırılarak daha bir sürü yolculuklara çıkarılması mukadderdi.

25. BÖLÜM

Maria Silva, yoksuldu ve yoksulluğu her cephesiyle biliyordu. Ruth için ise yoksulluk, hayatın hoş olmıyan bir hali anlamını ifade ediyordu. Onun bu konudaki bilgisinin tümü bundan ibaretti. Martin'in yoksul olduğunu biliyor, onun bu durumu Ruth'a, hayatta başarı kazanmış insanlar olan Abraham Lincoln'ün, Mr. Butler'in çocukluk günlerindeki yoksulluklarını çağrıştırıyordu. Ayrıca, bir yandan yoksulluğun tatsız birşey olduğunun farkındayken, öbür yandan da, yine yoksulluğun faydalı olduğunu, tamamen bozulmamış ve köle gibi çalışmaya razı olmayan herkesi başarıya doğru iten bir mahmuz etkisi yaptığını da orta sınıf insanlarına özgü bir rahatlıkla düşünebiliyordu. Öyle ki, Martin'in yoksul olduğunu, saatiyle paltosunu rehin bırakmış olduğunu bilmesi, onu rahatsız etmiyordu. Hattâ, ergeç Martin'in pes edip, yazı yazmayı bırakmak zorunda kalacağına inanarak, bunu, durumun ümit verici bir tarafı olarak görüyordu.

Ruth, Martin'in süzülen ve avurtları çöken yüzünde, hiçbir zaman açlığı okumadı. Aslında onun yüzündeki değişikliği sevinçle karşıladı. Bu değişiklik Martin'i daha inceltmiş, onun, Ruth'u istemediği halde ayartan o hayvanca kuvvetinin, etinin lüzumsuz fazlalıklarının çoğunu götürmüş gibiydi. Birlikte oldukları bazı zamanlar, Martin'in gözlerinde her zamankinden fazla bir parlaklık görüyor ve Martin'i daha çok, şaire, âlime benzettiği için, bu pırıltıya hayran oluyordu —âlim veya şair olmayı Martin de isterdi herhalde, eh bu aynı zamanda Ruth'un da istediği birşeydi.

Ama, Maria Silva, Martin'in çöken avurtlarında, alev gibi yanan gözlerinde başka şeyler okuyor ve bunlardaki değişiklikle birlikte Martin'in servetindeki azalıp çoğalmayı da izliyordu. Martin'in paltosuyla çıkıp, soğuk, rutubetli bir gün olmasına rağmen, paltosuz döndüğünü ve ondan sonra yanaklarının hızla dolmaya başlayıp, gözlerindeki açlık pırıltısının kaybolduğunu farketmişti. Aynı şekilde, Martin'in bisikletiyle saatinin gittiğini ve bunların herbirinin gidişinden sonra Martin'in gücünü yeniden kazandığını da görmüştü.

Bunun yanında, Martin'in katlandığı zahmetleri görüp, onun nasıl ölesiye çalıştığını da anlamıştı. Çalışma! Gerçi, Martin'inki değişik bir çalışmaydı, ama onun çalışmada kendisini geride bıraktığını biliyordu. Martin'in ne kadar az yemek yerse, o kadar fazla çalıştığını anlayınca da hayret etti. Açlığın Martin'i pençesine en çok aldığını tahmin ettiği zamanlarda, arasıra, Martin'e fırından yeni çıkmış bir somun yollayıp, ihtiyatı elden bırakmaksızın, hareketini kendi pişirdiği somunun Martin'in pişirdiğinden daha iyi olduğu yolunda bir şaka ile örterdi. Yine arasıra, veletlerinden biriyle Martin'e bir kap sıcak çorba gönderir, aynı zamanda da, kendi kendine, kendi kanından, kendi etinden olan yavrularının lokmalarını ağızlarından almağa hakkı olup olmadığı tartışmasını yapardı.

Martin de şükran duymamazlık edemezdi; yoksulların nasıl yaşadıklarını biliyor ve eğer dünyada sevap diye birşey varsa, bu kadının yaptıklarının sevabın ta kendisi olduğunu düşünüyordu.

Bir gün, evde kalan son yiyecekle çocuklarının karınlarını doyurduktan sonra, Maria, son onbeş sentini bir galon ucuz şaraba yatırdı. Mutfağa su almağa gelen Martin'i oturup içmeğe davet etti. Martin, onun sağlığına, o da Martin'in sağlığına içtiler. Arkasından Maria, Martin'in çalışmalarının bir gün kendisine refah getirmesi, Martin de James Grant'ın ortaya çıkıp, Maria'nın yıkadığı çamaşırların ücretini vermesi dileğiyle içti. James Grant borçlarını her vakit ödemiyen ve Maria'ya üç dolar takan gezginci bir marangozdu.

Her ikisi de, ucuz, eski şarabı boş midelerine içtikleri için çabucak tuttu onları.

Birbirlerinden tamamiyle ayrı bu iki yaratık, sefaletleri içinde yapayalnızdılar ve birbirlerinin sefaletini hal ve tavırlariyle, bilmemezlikten gelmelerine rağmen, onları birbirine yaklaştıran bağ da bu sefaletin ta kendisiydi. Maria, Martin'in vaktiyle Azorlar'da bulunmuş olduğunu öğrenince hayretler içinde kaldı; kendisi orada onbir yaşına kadar yaşamıştı. Ailesiyle birlikte göç ettiği Hawai adalarında da bulunduğunu öğrenince hayreti iki kat oldu. Evlenip de kızlıktan kadınlığa geçtiği Maui adasına da gitmiş olduğunu öğrenince artık hayreti sonsuz derecede arttı. Kocasıyla ilk defa karşılaştığı Hahulai'ye Martin iki kare gitmişti! Evet, Maria şeker çeken vapurları hatırlıyordu, onlara binmişti de —hay Allah, dünya ne de küçüktü! Hele Wailiku! Orada da bulunmuş Martin! Acaba plantasyon'un baş kâhyasını tanıyor muydu Martin? Evet, tanıyordu, hattâ onunla birkaç kadeh içmişti bile.

Böylece eski anılarını tazeleyip, açlıklarını taze ekşi şaraba gömdüler. Gelecek, Martin'e puslu görünmüyordu. Başarı, biraz ilerisinde titreşip duruyordu. Onu neredeyse

yakalamak üzereydi. Sonra önünde oturan, çektiği zahmetlerle yıpranmış kadının derin çizgilerle dolu yüzünü inceledi, Maria'nın yolladığı çorbalarla, fırından yeni çıkmış somunları hatırladı; birden içinde sıcak bir şükran ve insanseverlik duygusunun taştığını hissetti.

Damdan düşer gibi, «Maria,» dedi, «neyin olsun isterdin?.»

Maria, ona şaşkın baktı.

«Eğer elde edebilecek olsan ne isterdin, hemen şu anda neye sahip olmak isterdin?»

«Bütün çocuklara ayakkabı, yedi çift ayakkabı.»

«Ayakkabıları alacaksın,» dedi Martin, sonra Maria düşünceli, başını ağır ağır sallarken Martin ekledi: «Ben, daha büyük bir dilek sordum, şöyle senin istediğin büyük birşey.»

Martin'in içi iyilikle dolu, gözleri pırıl pırıldı. Son günlerde kimsenin şakalaşmadığı Maria'yla şakalaşıp, onu neşelendirmeğe çalışıyordu.

Tam Maria konuşmak için ağzını açtığı sırada, «İyi düşün,» diye ikaz etti Martin.

«Pekâlâ,» dedi Maria. «İyi düşündüm. Evi istiyorum, bu evi —istiyorum olsun benim malım; vermeyeyim ayda yedi dolar kira.»

«Ev senin olacak,» dedi Martin. «hem de kısa zaman içinde. Şimdi en büyük dileğini söyle, beni Tanrı farzet ve ben sana diyorum ki, bütün dilediklerin olacak. Şimdi istediğini dile, ben de seni dinliyeyim.»

Maria bir an ciddi ciddi düşündü.

İkaz eder yollu, «Korkuyor musun?» dedi.

Martin gülerek, «Hayır, hayır,» dedi. «Korkmuyorum, sen devam et.»

Maria, «Çok, çok büyük ama,» diye yeniden ikaz etti.

«Olsun, hadi başla.»

«Peki, öyleyse,» Maria hayattan istediği şeylerin en büyüğünü söylemek için sesini akort ederken, bir çocuk

gibi derin bir nefes aldı. «Bir mandıram olsun isterdim— iyi bir mandıra. Çok inek, çok arazi, çok ot olsun. San Lean'a yakın olsun; benim kızkardeşim orda oturur. Sütü Oakland'da satarım. Çok para kazanırım. Joe ile Nick inek gütmez. Okula giderler. Zamanna [1] iyi mühendis olurlar, demiryolunda çalışırlar. Evet, mandırayı istiyorum.»

Sustu ve gözlerini kırpıştırarak Martin'e baktı.

Martin hemen, «Mandıran olacak,» diye cevap verdi.

Maria başını salladı ve dudağını hafifçe şarap bardağına dokundurdu. Biliyordu ki, dilediğini yerine getirecek olan kimsenin dileği yerine gelmiyecek. Martin'in gerçek bir yürek taşıdığını bildiği için, onun bu niyeti Maria'yı sanki dileği yerine gelmiş kadar memnun etti.

Martin devamla, «Hayır, Maria,» dedi. «Nick ile Joe gezginci sütçülük yapmak zorunda kalmayacak, çocuklarının hepsi okula gidebilecek, bütün yıl ayakkabı giyebilecekler. Birinci sınıf bir mandıra olacak— herşeyi tamam bir mandıra. Oturacağın bir evin, atlar için bir ahır, inekler için samanlıklar da olacak tabii. Civcivler, domuzlar, sebzeler, meyva ağaçları ve buna benzer herşey olacak; sonra bir, iki yardımcının parasını çıkaracak kadar bol ineğin olacak. O vakit, çocuklarına bakmaktan başka işin olmıyacak. Onun için iyi bir adam bulursan, onunla evlenirsin de, bırakırsın çiftliği o yönetir, sen rahat edersin.»

Geleceğinden böylesine ihsanda bulunan Martin, odasına dönüp en iyi elbiselerinden bir katını aldı ve rehine götürdü. Durumu onu bu işi yapmağa zorlıyacak kadar ümitsizdi, zira elbiseden olmak, onu Ruth'dan uzaklaştırmış oluyordu. İnsan içine çıkabileceği ikinci bir iyi elbisesi yoktu; gerçi bakkala, fırına gidebilirdi, ama Morse'ların

---

(1) Maria cahil olduğu ve iyi ingilizce bilmediği için, kelimeyi yanlış telâffuz etmektedir. Bu bakımdan, «zamanla» diyeceği yerde, «zamanna» diyor. (Ç. Notu)

evine bu kılıksız haliyle girebilmeyi aklının köşesinden geçiremezdi.

Sefalet ve hemen hemen ümitsizlik içinde didinmeğe devam etti. İkinci savaşı da kaybediyorum ve galiba iş bulup çalışmak zorunda kalacağım, diye düşünmeğe başladı.

Böyle yapsa, herkesi hoşnut edecekti— bakkalı, kızkardeşini, Ruth'u hattâ Maria'yı. Maria'ya bir aylık kira borcu vardı. Daktilo makinesinin acentesine de iki aylık olmuştu borcu. Adamlar artık, ya para, ya da daktilo makinesi diye zırıltı etmeğe başlamışlardı. Ümitsizlik ve teslim olmağa hazır ruh hali içinde, yeniden saldırıya geçmek için bir kuvvet kazanıncaya kadar kaderle bir mütareke yapmak üzere Demiryolu Postaları sivil memur kadrosuna alınacak memurlar için açılan sınavlara girdi. Sınavları birinci olarak kazanınca, buna kendi de hayret etti. İşe alınacağına dair teminat verdiler, ama ne zaman vazifeye başlatacaklarını Allah bilirdi.

İşte tam Martin'in parasının iyice suyunu çektiği, olanaklarının tamamen tükendiği bu sırada her zaman tıkır tıkır işleyen editörlük makinesinde bir aksama oldu. Herhalde bir çark yerinden oynamış, ya da yağ borularından biri yağsız kalmış olmalıydı, zira postacı Martin'e bir sabah kısa, ince bir zarf getirdi. Martin zarfın sol üst köşesine bakıp, «Transcontinental Monthly» adını ve adresini okudu. Yüreği ağzına geldi ve birden bir baş dönmesi geçirdi; bu baygınlık hissinin arkasından da dizleri garip bir şekilde titremeğe başladı. Sendeliyerek odasına girdi, yatağın üstüne oturdu; zarf elinde hâlâ kapalı duruyordu. O zaman, olağanüstü iyi haber alan bazı insanların nasıl birden düşüp ölüverdiklerini anladı.

Bu gelen, pek tabii iyi bir haberdi. İnce zarfın içinde kendi yazısı yoktu, şu halde bu bir kabul mektubuydu. «Transcontinental» deki hikâyesini biliyordu. Bu, onun «Çanların Sesi» adlı en aşağı beş bin kelimelik dehşet hi-

kâyelerinden biri idi. Birinci sınıf magazinler de yazıları kabul eder etmez, ödeme yaptıklarına göre, içinde çek de olmalıydı zarfın. Kelimesi iki sentten —bini yirmi dolar eder; yüz dolarlık bir çek olmalıydı bu. Yüz adet dolar! Zarfı yırtıp açarken, bütün borçları teker teker kafasından geçmeğe başladı— üç dolar seksenbeş sent bakkala; kasaba yuvarlak hesap dört dolar; fırıncıya iki; manava beş; toplam ondört dolar seksenbeş sent. Sonra ev kirası vardı, iki buçuk dolar, bir aylık da avans verse, o da iki buçuk dolar; toplam, otuz bir dolar seksenbeş sent. Tefeciden rehin karşılığı aldığı paraları da faizleriyle buna eklemek gerekirdi —saat beşbuçuk dolar; palto, beşbuçuk; bisiklet, yedi dolar yetmişbeş sent; takım elbisesi, beş buçuk (yüzde altmış faiz, ama faiz ne kadar tutacaktı ki?)— genel toplam ellialtı dolar on sent. Bütün tutarı ve çıkartma yaptıktan sonra geriye kalan kırküç dolar doksan senti gözlerinin önünde, havada, ışıl ışıl, ateşten rakamlar halinde gördü. Bütün borçlarını karşıladıktan, rehindeki bütün eşyasını geri aldıktan sonra, cebinde yine de şıngır şıngır, prenslere lâyık kırküç dolar doksan sentlik bir tutar kalıyordu. Bu para cebine girdiği anda da bir aylık oda, iki aylık da daktilo makinesi kirası peşin verilmiş oluyordu.

Bu arada Martin, daktiloda yazılmış tek yapraktan ibaret mektubu çıkarıp açmıştı. Çek yoktu. Zarfın içine iyice baktı, ışığa tuttu, ama gözlerine inanamıyarak sabırsızlık içinde zarfı yırtıp parçaladı. Çekten eser yoktu. Mektubu satır satır, yutarcasına okuyup, editörün, hikâyesini öven kısımlarını çabucak geçerek, çekin neden gönderilmediğini anlatacak olan mektubun asıl önemli kısmına geldi. Böyle bir bildiri bulamadı, ama onun yerine; bütün hevesini kursağında bırakan bir şey buldu. Mektup elinden kaydı. Gözleri pırıltısını kaybetti, yastığa dayanıp, battaniyesini üstüne örterek çenesine kadar çekti.

«Çanların Sesi» ne beş dolar —beşbin kelimeye beş

dolar! Kelimesine iki sent yerine, on kelimesine bir sent! Üstelik editör, hikâyeyi bir de övmüştü. Çeki de hikâye yayınlanınca vereceklerdi. Öyleyse, bütün o kelimesine iki sent asgari ücret, yok bilmem yazı kabul edilir edilmez ödeme yapılır lafları hep safsataydı. Yalandı hepsi bunların ve bu, Martin'i zıvanadan çıkardı. Eğer böyle olduğunu bilseydi, asla yazı yazmağa kalkışmazdı. Bir işe girerdi— Ruth için çalışırdı. İlk yazı yazmağa başladığı güne döndü ve ne kadar büyük bir zaman kaybettiğini görerek, afalladı— hem de bütün bu zamanı on kelimeye bir sent almak için kaybetmişti. Büyük para alan öbür yazarlara dair okudukları da yalan olmalıydı. Yazarlık mesleği hakkında başkalarından edindiği fikirler yanlıştı, zira bunun delili önündeydi işte.

«Transcontinental» yirmibeş sente satılıyor, ağırbaşlı, artistik kapağında da, birinci sınıf magazinler arasında gösteriyordu kendisini. Ağırbaşlı, saygı değer bir magazindi «Transcontinental» ve daha Martin doğmadan çıkmağa başlamış, hâlâ da çıkıyordu. Dış kapağında her ay dünyanın büyük yazarlarından birinin sözleri yayınlanırdı; Transcontinental'i, pırıltıları yıllarca önce o aynı kapak içinde başlamış olan bir edebiyat yıldızı, bir ilham kaynağı gibi gösteriyordu bu sözler. Halbuki bu yüksek, bu değerli, ilham kaynağı «Transcontinental» beşbin kelime için beş dolar ödemişti! Martin, o büyük yazarın geçenlerde, yabancı bir diyarda fakrü zaruret içinde öldüğünü hatırladı— yazarların aldığı muhteşem ücret düşünülürse, buna şaşmamak gerekirdi.

Ey, kendisi oltayı yutmuştu, gazeteler, yazarlar ve yazarların aldığı ücretler hakkında yalan söylüyordu, o da bu yüzden iki yıl kaybetmişti. Ama Martin, yemi kusacaktı şimdi. Bir daha tek satır yazmıyacaktı. Ruth'un istediğini yapacaktı, herkes onun ne yapmasını istiyorsa, onu yapacaktı —işe girecekti. İşe girme düşüncesi ona Joe'yu, işsiz güçsüz oradan oraya dolaşmakta olan Joe'yu

hatırlattı. Martin, gıpta ile derin bir göğüs geçirdi. Uzun süreden beri günde ondokuz saat çalışmanın etkisini kuvvetle hissediyordu. Ama, şu var ki, Joe âşık filân değildi, aşkın sorumluluklarından hiçbirini taşımıyordu, onun için o rahat rahat işsiz güçsüz dolaşabilirdi. Martin'in çalışmakta bir amacı vardı, işe girecekti mutlaka. Yarın sabah erkenden iş aramaya çıkacaktı. Ruth'a da, yolunu değiştirdiğini, babasının bürosuna girmeğe razı olduğunu bildirecekti.

Beş bin kelimeye beş dolar, on kelimesi bir sent, işte san'atın piyasa fiatı. Bunun hayal kırıklığı, bundaki yalan, bundaki alçaklık Martin'in düşüncelerine sığamıyordu. Kapalı gözkapaklarının altında ise ateşten rakamlarla 3.85 yanıyordu, bakkala olan borcu.

Ürperdi ve kemiklerinin sızlamakta olduğunu farketti. Özellikle beli çok ağrıyordu. Başı, başının tepesi, yanları, kafatasının içindeki beyni zonkluyordu ve ona sanki bu beyin şişiyormuş gibi geliyor, ağrı kaşlarının üstünde dayanılmaz bir hal alıyordu. Kaşlarının altında ise, merhametsiz 3.85 rakamı gözkapaklarının içine yapışmış gibi duruyordu. Bundan kurtulmak için gözlerini açtı, ama odadaki çiğ ışık, sanki gözyuvarlarını dağlıyormuş gibi geldi, onu gözlerini kapamağa zorladı; o zaman da rakam yeniden belirdi.

Beş bin kelimeye beş dolar, on kelimeye bir sent —bu düşünce beynine yerleşti ve Martin, göz kapakları altındaki 3.85 rakamından kurtulamadığı gibi, beynindeki bu düşünceden de kurtulamaz oldu. Ona rakamda bir değişiklik oluyor gibi geldi, 3.85 rakamının yerinde 2.00 rakamı tutuşana kadar bu değişikliği merakla seyretti. Ah, diye düşündü, bu fırıncınınki. Onun arkasından beliren rakam, 2.50 idi. Bunun kime ait olduğunu çıkaramadı ve ona öyle geldi ki, sanki hayat veya ölüm bunu çözmesine bağlıydı. Birisine iki dolar elli sent borcu vardı, buna

emindi, ama kime idi borcu? Bunu bulup çıkarma işi onu insanın yakasını bırakmayan uğursuz bir dünyanın kenarına getirdi ve Martin, cevabı boş yere ararken, hâtıra ve bilgi kırıntılarıyla dolu çeşit çeşit yüklüklerin, odaların, kapılarını açarak zihninin sonsuz koridorlarında dolaştı durdu. Yüzyıllar geçtikten sonra, rahatça, hiç çaba harcamadan bunun Maria olduğunu hatırladı. Büyük bir iç rahatlığıyla, ruhunun gözlerini, gözkapakları altındaki işkence perdesine çevirdi. Meseleyi halletmişti; artık dinlenebilirdi. Ama hayır, 2.50 rakamı kaybolmuş, onun yerinde 8.00 rakamı tutuşmağa başlamıştı. 8.00 dolar. Bu kimindi? Kafasının içindeki o korkunç devriâlemi yeniden yapması, bunun kim olduğunu bulması gerekiyordu.

Bu soru üzerinde ne kadar durduğunu bilmiyordu, ama ona çok uzun gelen bir zaman parçası geçtikten sonra, kapının vuruluşu ve hasta olup olmadığını soran Maria'nın sesiyle uyandı. Kendinin de tanıyamadığı kısık bir sesle, sadece biraz kestirdiğini söyledi. Odanın karanlık olduğunu görünce hayret etti. Mektubu öğleden sonra ikide almıştı, hasta olduğunu anladı.

Arkasından, 8.00 rakamı gözkapaklarının altında yeniden için için yanmağa başladı, Martin de yorucu işine döndü. Ama Martin, işin hilesini buldu. Kendisinin kendi zihni etrafında habire dönmesine lüzum yoktu. Ne aptallık etmişti. Bir kolu çekti ve zihnini kendi çevresinde döndürmeğe başladı— muazzam bir çarkı felek, bir anılar atlıkarıncası, dönen bir bilgi topu gibi. Bu tâ Martin'i girdabı içine çekip de o yuvarlana yuvarlana karanlık kaos içine fırlatılana kadar hızlı, daha hızlı döndü durdu.

Tamamiyle tabii bir şekilde, kendini iki silindirli bir ütü makinesinin başında, kolalı kol yenlerini ütüden geçirirken buldu. Ama, ütü yaparken, kol yenlerine birtakım rakamların basılmış olduğunu gördü. Yakından bakıp da, yenlerden birinin üstünde 3.85 rakamını görene ka-

dar, bunu yeni bir çamaşır markalama usulü zannetti. Sonra, bunun bakkalın faturası, ütü makinesinin buhar kazanı üzerinde uçuşup duran şeylerin de kendi faturaları olduğunu anladı. Aklına parlak bir fikir geldi. Faturaları tutup yere atar, böylece onları ödemekten kurtulurdu. Bunu düşünmesiyle yapması bir oldu, yenleri kinle buruşturup, her zaman gördüğünden daha kirli olan yere çaldı. Yığın büyüdü, büyüdü ve her fatura binlerce defa çoğaldı, ama Martin bunların içinde yalnız bir tane iki buçuk dolarlık faturaya rastladı; o da Maria'ya ait olan faturaydı. Bu, Maria kirayı ödemesi için onu sıkıştırmayacak demekti; Martin de cömertçe, yalnız bu faturayı ödemeğe karar verdi ve etrafa saçılan faturalar arasında onunkini aramağa başladı. Yüzyıllarca boş yere aradı durdu, otel müdürü, şişko Hollandalı içeri girdiğinde o hâlâ aramasına devam ediyordu. Yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilen müdür, gümbür gümbür öten, tâ kâinatın derinliklerine akseden bir sesle, «Bu yenlerin parasını senin ücretinden keseceğim!» diye bağırdı. Kol yenleri yığını bir dağ gibi yükseldi; Martin bunların parasını ödemek için bin yıl çalışmağa mahkûm olduğunu anladı. Eh, müdürü öldürüp, çamaşırhaneyi yakmaktan başka yapılacak şey kalmamıştı. Ama Hollandalı Martin'in bu ümidini boşa çıkarıp onu ensesinden yakaladı ve bir aşağı, bir yukarı sıçratmağa başladı. Martin'i ütü tahtalarının üstünde, buharlı ütü makinelerinin üstünde sıçrattı, yıkama dairesine soktu, sıkma makinesinin, çamaşır makinesinin üstünde sıçrattı. Martin dişleri takırdayana, başına ağrı girene kadar sıçradı durdu ve Hollandalının bu kadar kuvvetli oluşuna hayret etti.

Sonra kendini gene ütü makinesinin başında buldu. Bu defa yenleri, makinenin başında buldu. Bu defa yenleri, makinenin öbür yanından bir magazin editörü veriyor, bu yandan da Martin alıyordu. Kol yenlerinin her biri bir çekti; Martin bir umut nöbeti içinde heyecanla

bu çekleri gözden geçirdi, ama hepsi de boştu. Orada durup bir milyon yıl kadar çekleri almağa devam etti, belki doludur korkusuyla bir tanesini bile kaçırmadı. Nihayet dolusunu buldu. Titreyen parmaklarıyla bunu ışığa tuttu. Beş dolarlık bir çekti bu. Ütü makinesinin öbür tarafında editör. Ha! Ha! diye güldü. Martin, «Öyleyse ben de seni öldürürüm,» dedi. Baltayı almak için yıkama dairesine gitti, orada Joe'yu üzerinde el yazıları bulunan kâğıtları kolalarken buldu. Onu bu işten vazgeçirmeğe çalıştı, sonra baltayı ona savurdu, ama balta havada kalakaldı, zira Martin kendini yeniden ütü dairesinde bir kar fırtınasının ortasında buldu. Hayır yağan kar değildi, havadan, en ufağı bin dolarlık, yüklü çekler yağıyordu. Hemen bunları toplayıp, yüzlerce paket halinde ayırmağa, paketleri sicimle sıkıca bağlamağa koyuldu.

İşinden başını kaldırıp, Joe'nun başının ucunda durmuş, ütü demirleri, kolalı gömlekler ve el yazılarını bir hokkabaz gibi havada atıp atıp tuttuğunu gördü. Joe arada sırada uzanıp, tavanda, gözle görünmeyen bir yükseklikte koskocaman bir halka halinde uçuşan çeşitli eşyaya yeni bir paket ilâve ediyordu. Martin ona vurdu, ama Joe baltayı alıp onu da uçan halkaya ilâve etti. Sonra Martin'i yakaladı, onu da diğerlerinin arasına soktu. Martin el yazılarına sarılarak tavana doğru yükseldi, yere indiğinde ellerinde bir kucak dolusu el yazısı vardı. Ama daha ayağını yere basar basmaz tekrar yükseldi, bir ikinci, bir üçüncü defa sayısız defalar halkanın etrafında uçarak döndü. Çok uzaklardan kulağına küçük bir çocuğunkini andıran bir kadın sesinin, «Valsederek döndür beni Willie, döndür, döndür, döndür,» diye bir şarkı gibi seslendiği duyuluyordu.

Çeklerden, kolalı gömleklerden ve el yazılarından meydana gelen Samanyolunun ortasındaki baltayı aldı ve aşağı indiğinde Joe'yu öldürmeğe hazırlandı. Ama aşağı inmedi. Onun yerine sabahın ikisinde, odalarını ayıran

ince bölmeden Martin'in iniltilerini duyan Maria onun odasına girdi ve vücudunun iki yanına sıcak ütüler, ağrıyan gözlerinin üstüne de ıslak bezler koydu.

26. BÖLÜM

Martin Eden o sabah iş aramaya çıkmadı. Ancak öğleden sonra geç saatlerde sayıklama halinden kurtulup, ağrıyan gözlerini odada dolaştırdı. Silvia ailesinin üyelerinden, Martin'in başı ucunda beklemekte olan sekiz yaşındaki Mary, Martin'in kendine geldiğini görünce keskin bir çığlık kopardı. Maria mutfaktan koşa koşa geldi. İş yapmaktan pütür pütür olmuş elini Martin'in alnına dayadı, nabzına baktı.

«Yemek yemek ister mi canın?» diye sordu.

Martin başıyla hayır işareti yaptı. Yemek istemek şöyle dursun, ona şu anda, sanki ömründe hiç acıkmamış gibi geliyordu.

Zayıf bir sesle, «Hastayım, Maria,» dedi. «Nedir hastalığım? Biliyor musun?»

«Grip,» dedi, Maria. «Bir iki günde iyileşecek bak gör. Daha iyi sen yok yemek şimdi. Zamanna çok yiyebilecek sen yarın yiyebilecek belki.»

Martin hastalığa alışık değildi, Maria ile küçük kızı onu yalnız bırakınca kalkıp giyinmeği denedi. Büyük bir irade gücü harcayarak başı fırıl fırıl döndüğü, gözleri gözkapaklarını kaldırtmayacak kadar ağrıdığı halde ayağa kalkmağı becerdi ama iradesine itaat etmeyen duyuları onu masanın kenarına oturtmak zorunda bıraktı. Yarım saat kadar sonra yeniden yatağına yatabildi; yatıp gözlerini kapayarak vücudundaki çeşitli sızıları zayıflıklarını çözümlemeğe razıydı. Maira, onun alnının üstündeki ıslak bezleri değiştirmek için birçok kere girdi odaya. Bunun dışında, gevezelik ederek Martin'in canını sıkma-

yacak kadar akıllı olduğu için onu hep yalnız bıraktı. Bu da Martin'i, ona müteşekkir bıraktı ve Martin bir ara kendi kendine, «Maria, sen alacak bu mandırayı, bak gör, alacak,» diye mırıldandı.

Sonra çok eski bir geçmişe gömülen dünü hatırladı. «Transcontinental» dan gelen o mektubu alalı beri sanki bir ömür geçmiş gibi geliyordu; evet, evvele ait herşey gittiğine, yeni bir sayfa çevrildiğine göre, bir ömürdü geçen. Okunu atmış, hem de kuvvetli atmıştı ki, şimdi sırtüstü yerde yatıyordu kendisi. Eğer kendi kendini açlıktan ölme derecelerine kadar getirmeseydi gripe de yakalanmazdı. Sağlık ve enerjisini tükettiği için, organizmasını kaplayan hastalık mikrobunu defedecek kuvveti bulamamıştı. İşte sonucu da buydu.

Kendi kendine yüksek sesle, «İnsanın bir kütüphane dolusu kitap yazıp da kendi hayatını kaybetmesinin ne faydası var?» diye sordu. «Bu bana göre bir iş değil. Artık benim kitapta edebiyatın yeri yok. Muhasebecilik yapmak, defter tutup her ay maaşımı almak ve Ruth'la birlikte küçük evimizde oturmak gerek bana.»

İki gün sonra bir yumurta, iki parça tost yiyip bir fincan da çay içince, postadan gelen mektuplarını istedi, ama gözlerinin hâlâ okumasına imkân bırakmayacak kadar ağırlığını gördü.

«Sen okuyuver bana, Maria,» dedi. «Büyük, uzun mektuplara boşver. Onları masanın altına at. Küçük mektupları oku bana.»

Maria cevaben, «Yok okuyabilmek,» dedi. «Terasa, o gidiyor okul, var okuyabilmek.»

Böylece, dokuz yaşındaki Teresa Silva, Martin'in mektuplarını açtı ve ona okudu. Martin'in kafası bir iş bulma yolları, çareleri aramakla meşgul olduğu için, daktilo makinesinin sahiplerinden gelen uzun ihbarnâmeyi dalgın dalgın dinledi. Birden sarsılarak kendine geldi.

«Hikâyenizin tefrika hakkına karşılık size kırk dolar

teklif ediyoruz,» Teresa yavaş yavaş heceleye heceleye devam etti, «izah ettiğimiz değişiklikleri yapmamıza izin vermeniz şartıyla.»

«Hangi magazin bu?» diye bağırdı Martin, «Ver şunu bakayım bana!»

Şimdi bakıp okuyabiliyor ve bu hareketinin doğurduğu acıyı farketmiyordu bile. «White Mouse» adlı magazinden geliyordu mektup, hikâyesi de ilk yazdığı dehşet hikâyelerinden bir başkası, «Girdap» idi. Mektubu tekrar tekrar baştan aşağı okudu. Editör ona açık açık hikâyedeki fikrin gerektiği gibi ele alınmamış olduğunu, ama yine de fikir orijinal olduğundan hikâyesini bu fikir için aldıklarını anlatıyordu. Eğer hikâyeyi üçte bir oranında kısıtlamalarına izin verecek olursa, cevabı alır almaz kırk doları yollayacaklardı.

Martin hemen kalemle mürekkep istedi ve editöre, eğer istiyorsa hikâyeyi üçte bir kısaltabileceğini, kırk doları hemen göndermesini yazdı.

Mektubu posta kutusuna Teresa attı, Martin de arkasına yaslanıp düşündü. İşte, ne de olsa yalan değilmiş, «White Mouse» yazıyı kabul eder etmez ödemeyi yapıyordu. «Girdap» da üç bin kelime vardı. Üçte birini çıkarınca iki bin kelime kalıyordu. İki bin kelimeye kırk dolar olunca, kelimesi iki sente geliyordu. Kabul edilir edilmez ödeme yapılması, kelimesinin iki sente olması —gazeteler doğru söylüyormuş. Üstelik bildiğine göre, «White Mouse» da üçüncü sınıf bir magazindi! Martin'in magazinler hakkında hiçbir şey bilmediği apaçıktı. O «Transcontinental»'i birinci sınıf magazin saymış, halbuki onlar Martin'in on kelimesine bir sent vermişlerdi. White Mouse'a hiç önem vermediği halde, o, Transcontinental'den yirmi misli fazla, hem de hikâyeyi kabul eder etmez veriyordu.

Eh, şimdi emin olduğu bir tek şey vardı; iyileşince iş filân aramayacaktı. Kafasının içinde «Girdap» kadar gü-

zel, daha bir sürü hikâyeler vardı, tanesi kırk dolardan da Martin herhangi bir işte kazanacağından çok daha fazlasını kazanabilirdi. Tam savaşı kaybettiğini sandığı sırada, savaş kazanılmıştı. Mesleki yetisini ispat etmişti. Yol aydınlıktı artık. «White Mouse» ile işe başlayıp, kabaran patronlar listesine her gün bir yeni magazin eklenecekti. Ucuz yazıları artık bir kenara bırakabilirdi. Bunlarla uğraşmak zaman kaybından başka birşey değildi, çünkü kendisine bir dolar bile kazandıramamıştı onlar. Kendini tamamiyle iyi, güzel eserlere verecek ve kafasındaki en iyi her şeyi ortaya dökecekti. Keşke Ruth da burada olup, sevincini paylaşsaydı diye düşündü ve yatağının üstünde duran mektupları gözden geçirirken ondan gelen bir mektuba rasladı. Ruth, Martin'i kendisinden bu kadar uzun zaman ayrı tutan şeyin ne olduğunu sorarak tatlı tatlı sitem ediyordu. Martin, Ruth'un el yazısını içine sindirerek, onu kaleminin her dokunduğu yeri severek ve sonunda onun imzasını öperek, taparcasına okudu mektubu.

Ruth'a verdiği cevapta ihtiyatsızlık edip, en iyi elbisesini rehin bıraktığı için ona gelemediğini yazdı. Hasta olduğunu, ama artık iyileşmek üzere bulunduğunu ve on gün içinde (yani bir mektup New York'a varıp dönene kadar) elbiselerini rehinden kurtarıp ona kavuşacağını söyledi.

Ama Ruth'un on gün veya iki hafta beklemeğe niyeti yoktu. Üstelik sevdiği adam hastaydı. Ertesi sabah, yanında Arthur olduğu halde, Morse'ların arabasıyla eve dayandı; bu geliş, Silva ailesinin bütün çocuklarıyla, sokaktaki bütün haşarıların çok hoşuna gitmiş, Maria ise ne yapacağını şaşırmıştı. Küçük ön sahanlığın üstünde, misafirlerin çevresine üşüşen Silva ailesi üyelerinin kulaklarını çekiştirip, her zamankinden daha kötü bir İngilizceyle, kılığından ötürü özür dilemeğe çalıştı. Belinde ıslak bir peşkir, kol yenlerini sabunlu kollarının yukarısına sıvamış olan Maria yaptığı işi anlattı. Ona odasında

kalan adamı soran bu iki parlak genç, Maria'nın aklını başından öyle almıştı ki, onları küçük salonuna davet edip oturtmayı bile unuttu. Martin'in odasına girmek için Ruth'la Arthur yıkanmakta olan çamaşırlardan ötürü hamama dönmüş, ıslak, buğulu bir mutfaktan geçtiler. Maria heyecanından oda kapısıyla, yüklük kapısını birbirine öyle bir geçirdi ki, beş dakika kadar yarı aralık kapıdan, buhar bulutlarıyla, bütün sabun köpüğü ve kir kokuları hasta odasına doldu. Ruth bir sağ, bir sol, arkasından yine bir sağ yapıp, masayla yatak arasındaki dar geçitten koşarak Martin'in tarafına ulaşabildi; ama fazla açıktan alan Arthur, Martin'in yemek pişirdiği köşedeki kap kacağa çarparak bunları gürültüyle devirdi. Ruth, odadaki biricik sandalyeye oturdu, görevini yerine getirdiği için daha ileri gitmeğe lüzum görmeyen Arthur da dışarı çıkıp, sokak kapısının yanında, Silva ailesinin yedi yaramazının ortasında durdu. Çocuklar Arthur'u, kenar mahalleleri dolaşan hokkabaz truplarını seyreder gibi hayretle seyrediyorlardı. On, on iki blok öteden bir sürü çocuk arabanın etrafına toplanmış, hepsi de merakla hevesle, olağanüstü bir şeyin olmasını bekliyorlardı. Onların mahallesinde arabalar yalnız evlenme ve cenaze törenlerinde görülürdü. Şimdi ne bir evlenme vardı, ne de bir ölüm; bu bakımdan onlar için bu beklenmeğe değer bir durum ve olağanüstü bir tecrübe idi.

Martin Ruth'u deli gibi özlemişti. Yaradılıştan âşık tabiatlı bir insandı, bu yüzden de sevgiye her hangi bir insandan daha muhtaçtı. Sevgiye, anlayışa susamıştı, bu ise Martin için fikren anlaşılmak demekti; halbuki Ruth'un sevgi ve sempatisinin daha çok duygusal, ince olduğunu ve kendi sempatisinin hedeflerini idrakten doğan sempati olmaktan çok, bir ruh inceliğinden doğan sempati olduğunu görecekti. Bu bakımdan, Martin Ruth'un elini tutup da büyük bir memnunluk içinde konuşurken, Ruth'u, elini Martin'in eli üzerine bastırmağa yönelten ve ıstıra-

bın Martin'in yüzüne damgaladığı işaretleri, Martin'in biçareliğini görünce gözlerini yaşartan şey, Martin'e duyduğu aşk idi.

Ama Martin ona iki eserinin kabulünden, Transcontinental'den gelen mektubu almadan az önce içinde bulunduğu ümitsizlikten, White Mouse'dan gelen mektupta bir kat artan mutluluğundan söz ederken o, Martin'i dinlemedi bile. Martin'in söylediklerini duydu, bu kelimelerin taşıdıkları önemi idrâk etti, ama yine de Martin'in ümitsizlik ve sevincinde onunla beraber olmadı. Her zaman onu ilgilendirmiyordu. Onun için önemli olan evlilikti. Ne var ki, Martin'in bir iş tutmasını ona arzulatan şeyin ana olmaya hazırlanan bir insanın içgüdüsel dürtüsü olduğunun nasıl farkında değilse, bunun da farkında değildi. Eğer bunu ona böyle açıkça söyleseler, kıpkırmızı olur, yutkunur, sonra da öfkeyle bütün arzusunun sevdiği insanı daha iyi bir durumda görmekten ibaret olduğunu ileri sürerdi. Böylece Martin, dünya yüzünde kendine seçtiği işte kazandığı ilk başarıyla coşmuş bir halde ona bütün yüreğini boşaltırken, Ruth, arada sırada odaya göz gezdirip gördükleriyle şaşırarak Martin'in yalnız ve yalnız kelimelerine dikkat etti.

Ruth ilk olarak yoksulluğun sefil yüzünü gördü. Açlık çeken âşıklar ona öteden beri romantik görünürdü, ama açlık çeken âşıkların nasıl yaşadıklarına dair en ufak bir fikri yoktu. Bunun böyle olacağı aklının köşesinden geçmemişti. Bakışları tekrar tekrar, hep odadan Martin'e Martin'den odaya kayıyordu. Kendisiyle birlikte odaya dolan buğulu, kirli çamaşır kokuları mide bulandırıcıydı. Ruth, eğer bu korkunç kadın sık sık çamaşır yıkıyorsa, Martin'in baştan aşağı bu kokuya bulaşmış olduğu sonucuna vardı. Düşünün, işte böylesine bir bulaşıcılığı vardı. Martin'e baktığı zaman, ona sanki çevrenin pisliği Martin'in üzerine sinmiş gibi geldi. Onu şimdiye kadar hiç traşlı görmemişti ve bu üç günlük sakal Ruth'a

birşeyler anlatıyordu. Sakal Martin'e sadece Silva'ların evinin içindeki ve dışındaki o kuyu, o karanlık görünüşü vermekle kalmamış, aynı zamanda, Ruth'un o derece tiksindiği, Martin'in o hayvanca kuvvetini de daha çok belirtmiş gibiydi. Kendisini deliye döndüren iki mektuptan gururla söz eden Martin işte buradaydı. Biraz daha geçmiş olsa, Martin birkaç ay daha kalıp yazı yazmağa devam edecekti.

Birden, «Nedir bu koku?» diye sordu Ruth.

«Maria'nın yıkadığı çamaşırların kokusudur, herhalde,» diye cevap verdi Martin. «Yavaş yavaş iyice alışıyorum bu kokuya.»

«Hayır, hayır, değil. Başka birşey bu. Mide bulandırıcı bir koku bu; ekşi bir koku.»

Martin cevap vermeden önce havayı kokladı.

«Ekşi tütün kokusundan başka birşey duymuyorum ben,» dedi.

«Tamam işte. Müthiş bir koku. Neden bu kadar çok içiyorsun Martin?»

«Bilmem, sadece yalnız kaldığım zamanlar çok içerim. Ayrıca çok eski bir tiryakilik, tabii. Daha çok küçükken başladım.»

«İyi bir alışkanlık olmadığını biliyorsun,» diye azarladı Ruth. «Kokusu göklere çıkıyor.»

«Kabahat tütünde. Param ancak en ucuzunu almama yetiyor. Ama şu kırk dolarlık çeki alana kadar sabret. O zaman melekleri bile rahatsız etmeyecek bir marka kullanacağım. Nasıl ama, üç günde iki eserimin kabul edilişi hiç de fena değil değil mi? Kırk dolarla bütün borçlarımı ödeyebileceğim.»

Ruth, «İki yıllık çalışmaya karşılık mı bu kırk dolar?» diye sordu.

«Hayır, bir haftadan az bir çalışmaya karşılık. Lütfen bana masanın öbür ucundaki defteri, şu gri kaplı muhasebe defterini veriver,» Martin defteri açtı ve sayfaları

hızla çevirmeğe başladı. «Evet haklıymışım. «Çanların Sesi» ni dört, «Girdap» ı iki günde yazmışım. Yani bir haftalık çalışma eder. Benim yapabileceğim herhangi bir işte alacağım en yüksek ücretin bile üstünde. Üstelik de daha yeni başlıyorum. Senin sahip olmanı istediğim şeyleri sana alabilmem için ayda bin dolar kazanmam hiç de çok sayılmaz, beş yüz dolar ise çok az bir para. Şu kırk dolar sadece bir başlangıç. Hızımı alıncaya kadar bir sabret, o zaman seyret bak, tozuma kurşun yetişebiliyor mu?»

Ruth onun kullandığı argoyu yanlış anladığı için, sigaradan söz ettiğini sandı [1].

«Zaten haddinden fazla içiyorsun, tütün markası da hiç bir şeyi değiştirmez. Esasen sigara içmek hoş birşey değil, markanın şu ya da bu oluşunun önemi yok. Bacaya, bir volkana, seyyar bacaya dönmüşsün, beni de rezil ediyorsun Martin sevgilim, bunu sen de biliyorsun.»

Ruth rica dolu gözlerle Martin'in üzerine eğildi ve Martin onun, saf, duru gözlerine bakınca, içinde yine o eski aşağılık duygusunu hissetti.

Ruth, «Artık sigara içmemeni isterdim,» diye fısıldadı. «Ne olur, benim - benim hatırım için.»

Martin, «Peki,» diye bağırdı. «İçmeyeceğim. Sen ne istersen yaparım benim bir tanecik sevgilim; yapacağımı bilirsin,»

---

(1) Deyimin İngilizce aslı «Watch my smoke» dur. Kelime kelime çevrilirse, «dumanımı» ya da «tozumu seyret» olur. «Ne kadar hızlı gittiğimi gör» anlamını ifade eden bu deyimi biz, «tozuma kurşun yetişmez» Türkçe deyimiyle karşıladık. İngilizcede «smoke» kelimesi isim olarak duman, sigara dumanı, toz bulutu anlamına geldiğinden Ruth'un Martin'in bu argosunu «sen o zaman şeyret nasıl sigaramı tüttüreceğimi» anlamına çektiği anlaşılıyor. (Ç. Notu)

Ruth'u büyük bir tutku sardı. Zorlayıcı bir yoldan, Martin'in tabiatindeki yumuşak tarafı yaaklar gibi olmuştu ve emindi ki, o anda Martin'den yazı yazmağı bırakmasını istese, Martin arzusunu yerine getirirdi. Kısa bir an kelimeler dudaklarının ucunda titredi. Ama dudaklarından çıkmadı bu kelimeler. Yeteri kadar cesareti yoktu buna Ruth'un; cüret edemedi buna. Onun yerine, kendisine uzanan Martin'e doğru eğildi ve:

«Biliyorsun, Martin,» diye fısıldadı. «Aslında bunu benim için değil, kendi iyiliğin için yapacaksın. Sigaranın sana zararı dokunduğundan eminim; üstelik herhangi bir şeye esir olmak iyi değil, hele bir zehire hiç.»

Martin, «Her zaman senin esirin olacağım,» diye gülümsedi.

«Şu halde emirlerimi vermeye başlayayım.»

Yaramaz yaramaz Martin'e baktı, ama içinden de Martin'den en önemli şeyi dilememiş olduğuna pişmandı.

«Boynum kıldan incedir, haşmetlim.»

«Peki öyleyse, ilk emrim şu: Sen, Martin Eden, bundan sonra her gün traş olmayı ihmal etmeyeceksin. Bak yanağımı nasıl kızarttın.»

Böylece bu konuşma, okşamalar ve aşk kahkahaları içinde son buldu. Ama Ruth, dediklerinden birini kabul ettirmişti, aynı günde bir başkasını kabul ettirmeyi bekleyemezdi artık. Ona sigarayı bıraktırabildiği için, kadınca bir gurur duydu. Bir başka zaman da Martin'i işe girmeğe kandırdı, zira ne isterse yapacağını kendisi söylememiş miydi?

Odayı gezmek için Martin'in yanından kalktı, notlar asılı çamaşır iplerini inceledi, bisikleti tavana asan palanga sistemini öğrendi, masanın altında duran ve kendisi için bir sürü zaman kaybını ifade eden el yazıları yığınını görünce de üzüldü. Gaz sobası çok hoşuna gitti, ama yiyecek raflarına bakınca bomboş olduğunu gördü.

Büyük bir şefkatle, «Yiyecek birşeyin yokmuş senin, zavallı sevgilim benim,» dedi. «Açlıktan ölmüşsündür.»

Martin, «Yiyeceklerimi Maria'nın kilerinde tutuyorum,» diye yalan attı. «Orada daha iyi korunuyor. Benim aç gözlü saldırışımdan kurtuluyor orda yiyecekler. Sen hele şuraya bak bir kere.»

Tekrar Martin'in yanına gelen Ruth, onun dirseğinden kolunu büküp, gömleğinin altından sert ve şişkin beliren pazusunu çıkardığını gördü. Pazunun görünüşü Ruth'un hoşuna gitmedi. İnce duygulu bir insan olarak bundan hoşlanmamıştı. Ama içindeki dürtü, kanı, vücudunun her teli bu pazuyu sevdi ve onu özledi; ondan kaçacağına, eskiden olduğu gibi, o anlatılmaz arzuyla, Martin'e doğru eğildi. Bunun arkasından da, Martin onu kollarının arasında sıkar sıkmaz, hayatın yüzeysel yanlarıyla ilgilenen beyni isyan etti buna; öbür yandan onun kadın olan tarafı, hayatın kendisiyle ilgilenen kalbi bir zafer sevincine boğuldu. Ruth, Martin'e olan aşkının büyüklüğünü en çok, işte bu gibi zamanlarda hissederdi, zira Martin'in onu kavrayıp sıkan, kuvvetinden ötürü canını yakan güçlü kollarının kendisini sardığını hissetmek, Ruth'a sonsuz bir zevk veriyordu. Bu gibi anlarda, kendi çevresine ihanet edişinde, kendi yüksek ideallerinden vazgeçişinde, en önemlisi de annesiyle babasına inatla itaatsizlik edişinde kendi kendini mazur görürdü. Onlar, onun bu adamla evlenmesini istemiyorlardı. Ruth'un, Martin'i sevebilişi onları sarsmıştı. Bu, Martin'den uzakta, soğuk bir düşünen yaratık olduğu bazı zamanlar onu da sarsıyordu. Martin'in yanındayken onu seviyordu - aslına bakılırsa, rahatsız, huzursuz bir sevgiydi bu; ama aşktı yine de, kendisinden kuvvetli olan bir aşk.

Martin, «Şu grip birşey değil,» diyordu. «Biraz acı veriyor, pis de başağrısı yapıyor, ama kemik kırılmasının ıstırabıyla mukayese bile edilemez.»

Ruth, Martin'in kolları arasında bulduğu, kendisini gök-

lere çıkaran huzur içinde dalgın dalgın, «O da mı geçti başından?» diye sordu.

Böyle dalgın dalgın sorular sorarken, birden Martin'in sözleri onu heyecanlandırıverdi.

Martin Hawai adalarından birinde, kimsenin bilmediği, otuz kadar cüzzamlı arasında bulunmuştu.

Ruth, «Peki, neden gittin oraya?» diye sordu.

İnsanın kendi kendine bu kadar dikkat etmeyişi bir suç gibi geldi ona.

Martin, «Çünkü bilmiyordum,» dedi. «Cüzzamlılar hiç aklına gelmediydi. Yelkenliden kaçıp karaya çıkınca, saklanacak bir yer bulmak için içerilere sokuldum. Üç gün, yalnız guava, Ohia elması ve muzla karnımı doyurdum; bunlar ormanda yabani olarak yetişiyordu. Dördüncü gün bir patika buldum - insan ayağıyla açılmış bir patikaydı. İçerilere ve yukarıya doğru gidiyordu. Benim gitmek istediğim tarafa gidiyor ve yakın zamanlarda üzerinde yüründüğünü gösteren işaretler taşıyordu. Patika bir yerde, bıçak gibi keskin bir sırt boyunca ilerliyordu. Sırtın üstünde patikanın genişliği seksen doksan santimi geçmiyordu, iki taraf da yüzlerce metre derinlikte uçurumdu. Burada yeteri kadar cephane olsa, bir tek kişi yüzbinlerce kişiye karşı koyabilirdi.

«Saklanacağım yere giden biricik yol buydu. Yolu bulduktan üç saat sonra da lavlardan meydana gelmiş kayalar arasında bir cep gibi duran küçük bir vâdiye, saklanacağım yere geldim. Burası baştan aşağı bir teras gibiydi, üzerinde kulkas kökü, meyva ağaçlarıyla, sekiz on tane saz kulübe bulunan bir yerdi. Ama kulübelerde yaşayanları görür görmez neye çattığımı anladım. Bunlara bir kere bakmak anlamağa yeterdi.»

Hayretler içinde, büyülenmiş herhangi bir Desdomona gibi soluk almadan dinleyen Ruth sordu: «Ne yaptın?»

«Benim için yapılacak birşey yoktu. Bunların şefi, hastalığı adamakıllı ilerlemiş iyi yürekli bir ihtiyarcıktı, ama

bir kral gibi idare ediyordu onları. Küçük vâdiyi keşfetmiş, yerleştikleri yeri de o bulmuştu - bütün bunlar kanuna aykırıydı tabiî. Ama silâhları, dolu cephanesi vardı, sonra yabani domuz ve yabani manda vurmayı öğrenmiş olan o Kanakalar da müthiş atıcıydılar. Hayır, Martin Eden'in kaçmasına imkân yoktu. Orada kaldı - tam üç ay.»

«Peki nasıl kaçtın?»

«Eğer o yarım kan Çinli, çeyrek kan beyaz, çeyrek kan da Hawai'li olan küçük kızı bulmasaydım şimdi hâlâ orada olurdum. Çok güzel bir kızdı zavallıcık, iyi de öğrenim görmüştü. Annesi, Honolulu'da milyonluk bir kadındı. İşte bu kız kaçırdı beni sonunda. Bunların orada yerleşmelerini sağlayan parayı veren kızın annesi olduğundan, beni serbest bırakınca cezalandırılmaktan korkmuyordu. Ama kaçırmadan önce, saklandıkları yeri kimseye söylememem için bana yemin ettirdi; ben de söylemedim. Hayatımda ilk defa şimdi sözünü ediyorum. Kızda cüzzam belirtileri yeni yeni başlamıştı. Sağ elinin parmakları hafif bükülmüştü, kolunda da ufak bir leke vardı. Hepsi o kadar. Herhalde şimdiye kadar ölmüştür.»

«Peki hiç korkmadın mı? O korkunç hastalığa yakalanmadan kurtulduğuna sevinmedin mi?»

Martin, «Vallahi,» diye itiraf etti, «Önce biraz ürperir gibi oldum, ama zamanla alıştım. Kıza çok üzülüyordum. Bu bana korkumu unutturuyordu. Öyle de güzel şeydi ki, hem ruhen, hem görünüş bakımından, üstelik de daha yeni yakalanmıştı hastalığa, orada ölmeğe mahkûmdu. Cüzzam aklının alamıyacağı kadar korkunç bir hastalık.»

Ruth, hafif bir sesle, «Zavallıcık,» diye mırıldandı. «Seni bırakması da şaşılacak şey.»

Martin anlamadığı için, «Nasıl yani?» diye sordu.

Ruth hâlâ yumuşaklığını kaybetmiyen sesiyle, «Çünkü herhalde seni sevmiş olmalı,» dedi. «Samimi olarak söyle. hadi, sevmedi mi?»

Martin'in yanık teni, çamaşırhanede çalıştığı sırada, ve

sürekli olarak evde oturduğundan açılmış, hastalık ve açlık da yüzünü soldurmuştu; işte bu solgunluğun altından bir kırmızılık dalgası yayılıverdi. Konuşmak için ağzını açacağı sırada Ruth susturdu onu:

«Aldırma,» dedi, «cevap verme; lüzum yok,» diye güldü.

Ama Martin'e Ruth'un sesi biraz madeni geldi, gözlerinde de soğuk bir pırıltı vardı. Bu pırıltı o anda Martin'e, kuzey Pasifik'te karşılaştığı bir borayı hatırlattı ve o an için boranın hayali gözlerinin önünde beliriverdi - bora dolunayın aydınlattığı parlak semalı bir gecede çıkmıştı; kabaran denizler ay ışığı altında soğuk soğuk parıldıyordu. Sonra cüzzamlılar kampındaki kızı gördü ve onun kendisine olan aşk sayesinde oradan kurtulduğunu hatırladı.

Martin sadece, «Soylu bir kızdı,» demekle yetindi. «Bana hayatımı kazandırdı.»

Bunların hepsi geçmişe ait şeylerdi, ama Martin Ruth'un, boğazına gelen kuru bir hıçkırığı boğduğunu duydu ve onun başını çevirip pencereden dışarı baktığını gördü. Ruth başını tekrar Martin'e çevirdiği zaman yatışmış bir haldeydi, gözlerinde de boradan en ufak bir iz kalmamıştı.

Özür diler gibi, «Ne aptalım,» dedi. «Ama elimde değil. Seni o kadar seviyorum, Martin, o kadar seviyorum ki. Zamanla daha geniş fikirli olacağım, ama şimdi geçmişin bu hayaletlerini kıskanmaktan kendimi alamıyorum, sonra biliyorsun ki, senin geçmişin de hayaletlerle dolu.»

Martin'in itirazına meydan vermeden, «Öyledir,» dedi. «Başka türlü olamaz. Bak zavallı Arthur da artık gelmem için işaret ediyor. Beklemekten yoruldu. Hadi, şimdilik Allahaısmarladık sevgilim.»

Kapıdan çıkarken geriye dönüp, «Eczacıların hazırladıkları bir ilân var,» diye seslendi, «insanın sigarayı bırakmasına yardım ediyor, sana ondan biraz yollayacağım.»

Kapı kapandı, ama tekrar açıldı. «Seviyorum, seviyorum,» diye fısıldadı Ruth; ve bu sefer sahiden gitti.

Ruth'a hayran gözlerle, aynı zamanda da onun elbisesinin kumaşına ve biçkisine (bu, esrarlı bir güzellik etkisi yaratan, Maria'nın bilmediği bir biçkiydi) dikkat edecek kadar keskin bakışlarla bakan Maria, onu arabasına kadar geçirdi. Hayal kırıklığına uğrayan haylazlar kalabalığı, araba gözden kaybolana kadar arkasından baktılar, sonra bakışlarını, bir anda sokağın en önemli kişisi haline geliveren Maria'ya çevirdiler. Ama Maria'nın veletlerinden biri, yüksek misafirlerin, kiracılarına geldiğini bağırarak söyleyince, Maria'nın şöhreti de hapı yutuverdi. O andan itibaren Maria yine o eski çekingen halini aldı ve Martin civardaki çocuk sürülerinin kendisine saygılı davranmağa başladıklarına dikkat etti. Maria'ya gelince, Martin'in değeri onun gözünde yüzde yüz artmıştı. Hele, Portekizli bakkal eğer o arabalı akşam ziyaretini görseydi, Martin'in kredisini bir üç dolar seksen beş sent daha artırırdı mutlaka.

27. BÖLÜM

Martin'in talih yıldızı parlamağa başladı. Ruth'un ziyaretinin ertesi günü, New York'un haftalık dedikodu dergilerinden birinden, üç triyolesinin karşılığı olarak üç dolarlık bir çek aldı. İki gün sonra, Chicago'da çıkan bir gazete «Define Avcıları» adlı yazısını kabul ederek, yayınlanır yayınlanmaz ödenmek üzere on dolar teklif etti. Fiat düşüktü, ama bu da Martin'in ilk makalesi, düşüncelerini kâğıda geçirmek üzere giriştiği ilk denemesi idi. Hepsini geride bırakan olay ise, çocuklar için yazdığı serüven tefrikasının, «Youth and Age» adındaki aylık bir çocuk dergisi tarafından haftanın sonundan önce kabul edilişi oldu. Gerçi, tefrika yirmibir bin kelime idi, ve bunun için kendisine teklif edilen onaltı dolar üzerinden bin kelimesi yetmiş beş sente falan geliyordu, ama bunun Martin'in ikinci olarak giriştiği yazı denemesi olduğu da bir gerçekti ve Mar-

tin kendisi bile bu yazının değersizliğini, kabalığını tamamiyle kabul ediyordu.

Ne var ki, ilk eserlerinde bile bayağılığa kaçan bir kabalık yoktu. Bunların kabalığı, son derece güçlü oluşlarından ileri geliyordu - bunlardaki kabalık, bir aceminin kelebeği kuvvetli darbelerle ezişi, kazmayla yazı yazışı gibi bir kabalıktı. İşte onun için Martin ilk yazılarını ucuza da olsa sattığı için memnundu. O yazılarının ne olduğunu biliyordu, bu bilgiye ulaşması da çok uzun sürmemişti. O asıl ilerideki yazılarına ümit bağlıyordu. Sırf alelâde bir magazin yazarı olmak için mücadele etmemişti. Kendini sanatçının araçlarıyla donatmağa uğraşmıştı. Öbür yandan, gücü de feda etmemişti. Aşırı güçten kaçınarak gücünü arttırmayı bilinçli bir amaç edinmişti. Gerçeğe olan aşkından da sapmamıştı. Onun eserleri gerçekçiydi, yalnız imgelemin yarattığı hayalleri, güzellikleri bu eserlerin içinde eritmeğe gayret etmişti. Onun aradığı, insan umutları ve imanla dolu tutkulu bir gerçekçilikti. Hayatı, ruhlara ulaşan, insan ruhunu kavrayan bütünüyle, olduğu gibi vermek istiyordu o.

Okumaları esnasında iki hikâye okulu bulunduğunu keşfetmişti. Bunlardan biri insanı bir tanrı gibi ele alıp, onun toprağa yakın taraflarını görmemezlikten geliyor; öteki ise insanı bir çamur parçası gibi kabul edip, ona cennetten gönderilen rüyalara, onun tanrısal yetilerine hiç dokunmuyordu. Bu ikisini uzlaştırarak gerçeğe yaklaşmak mümkündü; gerçi bu yaklaşış hem tam anlamıyle tanrıcı okulun tarafını tutmuyor, hem de toprakçı okulun haince vahşiliğine meydan okuyordu. Martin, Ruth'u da sürüklemiş olan hikâyesi «Serüven» in, hikâyede gerçeklik idealine ulaştığına inanıyordu, bu konudaki bütün fikirlerini de genel olarak, «Tanrı ve Çamur» adlı denemesinde ifade etti.

Gelgelelim Martin'in «Serüven» i ve onun en güzel diye kabul ettiği bütün eserleri, editör editör dilenerek dolaşmağa devam etti. İlk eserleri, getirdikleri para dışında,

onun gözünde birer hiçti, iki tanesini sattığı dehşet hikâyelerini ise yüksek veya iyi eserleri arasında saymıyordu. Kuvvet aldıkları bir gerçeklik pırıltısına sahip olmalarına rağmen bunlar Martin'in gözünde samimi olarak birer hayalî, fantastik eserdi. Hikâyelerindeki bu grotesk ve olanaksıza giydirdiği gerçeklik kisvesine bir oyun - olsa da hünerli bir oyun gözüyle bakıyordu. Büyük edebiyat böyle bir alanda barınamazdı. Buralardaki san'at ustalığı yüksekti, ama san'at insanilikten ayrılınca, Martin onun değerini reddediyordu. Martin'in güneri de, san'atının suratına insani bir maske geçirmekten ibaret olmuştu. O bunu, «Sevinç», «Çömlek» ve «Hayat Şarabı» ile «Serüven» adlı hikâyelerinin doruklarına ulaşana kadar, dehşet hikâyeleri sınıfından yarım düzine hikâyesinde yapmıştı.

Triyole'lerine karşılık aldığı üç doları, «White Mouse»-un çeki gelene kadar kıt kanaat yaşayabilmek için kullandı. Çeki nasıl bozduracağına bir türlü karar veremedi. Hayatında iş için bile bankaya gitmemişti ve içinde, Oakland-daki büyük bankalardan birine gidip, ciro edilmiş kırk dolarlık çekini kasaya fırlatmak için saf, çocukça bir arzu duyuyordu. Öbür taraftan, pratik çalışan sağduyusu onu, çekini bakkalda bozdurup, böylelikle ilerde kredisinin arttırılması ile sonuçlanacak bir etki yaratmaya zorluyordu. Sonunda istemiye istemiye bakkala gitti ve faturasını son santimine kadar ödeyip, cebinden tıngırdayan paralarla döndü. Öbür tacirin faturasını da ödedi, bisikletiyle, elbisesini rehinden kurtardı, daktilo makinesi için bir aylık kirayı da peşin verdi. Maria'ya geçen ayın kirasıyla bir aylık kirayı da peşin ödedi. Cebinde de darda kaldığı zaman kullanmak üzere üç dolarlık bir para kaldı.

Bu üç dolar ona servet gibi geliyordu. Martin elbisesini kurtarır kurtarmaz hemen Ruth'u görmeğe gitti, yolda giderken cebindeki bir avuç gümüş parayı şıkırdatmaktan kendini alamadı. O kadar uzun zaman parasız kalmıştı ki, uzun zaman açlık çekip de yemeğin yiyebileceğinden faz-

iasını gözünün önünden ayıramayan bir insan gibi, o da elini gümüş paradan ayırmıyordu. Martin, ne bayağı bir insandı, ne de açgözlü, ama bu para onun için bir sürü dolar ve sentten daha fazla birşey ifade ediyordu. Bu para, onun başarısının yerini tutuyordu, paraların üzerindeki kartal kabartmaları da Martin'e kazanılmış bir zaferi ifade ediyordu.

Hiç farkında olmadan dünyayı güzel görmeğe başladı. Gerçekten de dünya ona eskisinden daha güzel görünüyordu. Haftalardır karanlık, kasvetli bir dünyada yaşamıştı; ama şimdi, hemen hemen bütün borçlarını ödedikten sonra, cebinde şıngırdayan üç dolar, kafasında başarıyı idrak etmenin aydınlığı ile güneş ışıl ışıl ve sıcacık parlıyor, hattâ hazırlıksız yayaları sırılsıklam eden bir sağanak bile ona tatlı bir olay gibi geliyordu. Açlık çektiği sırada, düşünceleri hep dünya üzerinde açlık çektiklerini bildiği binlerce insana takılırdı; ama şimdi karnı tıka basa dolu iken, açlıktan ölen binlere kafasını yormaz oldu. Onları unuttu ve kendisi de bir âşık olduğu için, dünyadaki binlerce âşığı hatırladı. Üzerinde özellikle durmadığı halde, aşk liriklerinin motifleri beyninde dönmeğe başladı. Kendini yaratıcı güdüye kaptırdığı için, tramvaydan, ineceği yerin iki blok ötesinde inince hiç kızmadı.

Morse'ların evinde bir kalabalık buldu. Ruth'un iki yeğeni San Rafael'den onu ziyarete gelmişlerdi, Mrs. Morse da onları eğlendirmek maskesi altında Ruth'un etrafını gelenlerle çevirme plânını uyguluyordu. Kampanya, Martin'in mecburi yokluğu sırasında başlamıştı ve şu anda en hararetli safhasında bulunuyordu. Mrs. Morse eve, meslek sahibi erkekleri de sokmak fikrinde israr etmişti. Bu bakımdan Martin, yeğen Dorothy ve yeğen Florence'a ilâveten biri Lâtince, öbürü de İngilizce Profesörü olan iki profesör; bir zamanlar Ruth'un mektep arkadaşı olan, Filipinlerden henüz dönmüş genç bir subay; San Fransisco Tröst Kumpanyasının başı Joseph Perkins'in özel sekreteri, Mel-

ville adında bir genç; ve erkeklerden nihayet, Stanford Üniversitesi mezunu, Nil Kulübü ile Unity Kulübü üyesi, aynı zamanda seçimler sırasında Cumhuriyetçi Partinin sözcülüğünü yapan - kısaca, her bakımdan yükselmekte olan, otuzbeş yaşlarında, Charles Hopgood adında gençten bir banka kasiyeri ile karşılaştı. Kadınlar arasında bir protre ressamı, bir profesyonel müzisyen, bir de Sosyoloji Doktoru ünvanına sahip, aynı zamanda San Fransisco'nun kenar mahallelerinde iskân konusu üzerine yazdığı eserle ünlü birisi vardı. Kadınlar Mrs. Morse'un plânına dahil değildi, onlar sadece gerekli aksesuardan ibaretti. Eve ne yapıp edilip sokulması gerekenler, meslek sahibi erkeklerdi.

Tanıştırma merasimi başlamadan önce Ruth, Martin'e «Konuşurken sakın heyecanlanma,» diye tenbihte bulundu.

Martin önce, özellikle, yine eskiden olduğu gibi möbleleri, süsleri tehdit eden omuzlarından ötürü bir acemilik duygusunun etkisiyle azıcık kendini sıktı. Orada bulunanlar da onu biraz çekingen yapmıştı. Şimdiye kadar bu kadar çok sayıda, yüksek kişiyle bir arada bulunmamıştı. Banka kasiyeri Melville'e hayran oldu ve ilk fırsatta onu tartmayı tasarladı. Zira Martin'in korkusu altında, iddiacı bencilliği pusuya yatmıştı; kendini bu erkekler ve kadınlarla ölçerek, bunların kitaplardan ve hayattan kendi öğrenmediği neleri öğrendiklerini anlamak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu.

Ruth'un gözleri, durumunu anlamak için sık sık Martin'e kayıyordu; onun yeğenleriyle gayet rahat ahbap olduğunu görünce hem şaşırdı hem de memnun oldu. Otururken, omuzlarından ötürü duyduğu endişesi de ortadan kalkan Martin hiç de heyecanlanmamıştı. Ruth yeğenlerini orta zekâlı, yüzeysel parlaklıkları olan kızlar bilirdi, o gece yatmağa giderlerken Martin'i övüşlerini pek anlayamadı. Halbuki kendi sınıfı içinde keskin zekâlı, hoşsohbet ve dans partilerinde, pazar pikniklerinde neş'e yaratan bir kimse olan Martin'e, lâf açmak, çevresini neş'elendirmek

çok kolay gelmişti. O akşam başarı Martin'in hep arkasında durup, ona başardığını gülebileceğini ve hiç afallamadan kahkahalar yaratabileceğini söyleyerek omuzunu okşadı.

Daha sonra Ruth endişe etmekte haklı olduğunu anladı. Martin'le Profesör Caldwel göz önünde olan bir köşede bir araya gelmişlerdi ve her ne kadar Martin, artık eskisi gibi kolunu havada savurmuyor idiyse de Ruth'un eleştirici gözleri, Martin'in gözlerinin sık sık ve fazlaca çakmaklandığını, çok hızlı ve hararetli konuştuğunu, sinirlerinin fazlaca gerildiğini, tepesine çıkan kanının yanaklarını haddinden fazla kızarttığını farketti. Edepli ve kendini kontrol eder bir hali yoktu, konuştuğu genç İngilizce profesörü ile de tam bir karşıtlık yaratıyordu.

Ama Martin'in görünüşe aldırdığı yoktu! Diğerinin eğitilmiş beynini çabucak farkedip, onun bilgisine olan hâkimiyetini beğenmişti. Üstelik Profesör Caldwell, Martin'in alelâde İngilizce profesörleri hakkındaki kanaatini de bilmiyordu. Martin, profesörün kendi işinden bahsetmesini istiyordu. Profesör önce buna yanaşmadıysa da sonunda Martin onu kendi mesleği üzerinde konuşturmağı başardı. Zira Martin insanların kendi işleri hakkında konuşmamalarına bir sebep göremiyordu.

Bundan haftalarca önce Ruth'a «Mesleki konuşmalara bu itiraz hiç de doğru, hiç de haklı değil,» demişti. «Eğer bildikleri en iyi şeyi birbirlerine vermeyeceklerse, erkeklerle kadınlar ne için biraraya gelirler, Allahaşkına? Onların en iyi bildikleri şey de, ilgi duydukları, onlara hayatlarını kazandıran üzerinde ihtisas yapmaları, sabah akşam meşgul oldukları hattâ üzerinde hayal kurdukları şeydir. Mr. Butler'in sosyal etiket uğruna, Paul Verlaine hakkında, Alman dramı ya da D'Annunzio'nun romanları hakkında fikir beyan ettiğini düşün bir kere. Sıkıntıdan patlardık mutlaka. Meselâ ben, eğer Mr. Butler'i mutlaka dinleyeceksem, onun hukuktan söz etmesini tercih ederim. Onun en

iyi bildiği şey odur, hayat ise öyle kısa ki, ben tanıştığım her erkeğin veya kadının en iyi bildiği şeyi duymak isterim.»

Ruth, «Ama,» diye itiraz etmişti, «herkesi ilgilendiren genel konular vardır.»

Martin, «İşte bunda yanıldın» diye atılmıştı hemen. «Toplumdaki bütün insanlar, bütün klikler, daha doğrusu hemen hemen bütün insanlar ve topluluklar - kendilerinden iyi durumda olanları taklit eder. Peki, iyi durumda olanların da en iyileri kimler? Aylaklar, zengin aylaklar. Bir kural olarak, bunlar, dünyada birşeyler yapan insanların bildiklerini bilmezler. Bu gibi şeylerden söz etmek de onlar için sıkıcı olacağından aylaklar bu konuların, mesleki konulardır diye konuşulmamasını buyururlar. Aynı şekilde, mesleki olmayan konuların da konuşulabileceğini buyururlar; bunlar da son operalar, son çıkan romanlar, kâğıt oyunları, bilârdo, kokteyl, otomobil, atlı gösteriler, alabalık avcılığı, turna balığı avcılığı, yat sefaları ve bunun gibi şeylerdir - şurasına dikkat et, bunlar aylaklar sınıfının bildiği şeylerdir. Aslında aylakların yaptığı, aylakların kendi mesleğinden söz etmektır. İşin en tuhaf tarafı da bütün zeki veya zeki denilebilecek kimselerin, aylakların bunu kendilerine zorla kabul ettirmesine ses çıkarmayışlarıdır. Bana gelince, ben bir insanın en iyi bildiği şeyi isterim, sen istersen buna mesleki bayağılık de, ne istersen de.»

Ruth ise Martin'i anlayamamıştı. Onun yerleşmiş fikirlere bu saldırısını bir fikir inatcılığı olarak kabul etmişti.

Böylece Martin kendi samimi fikrini Profesör Caldwell'e de buiaştırıp, onu kendi fikri üzerinde konuşturdu. Ruth onların yanında durduğu sırada Martin şöyle diyordu:

«Siz Kaliforniya Üniversitesinde şüphesiz böyle küfürleri ağzınıza almazsınız, değil mi?»

Profesör Caldwell omuzların silkti. «Namuslu bir ver-

gi mükellefi ve politikacıyız işte. Tahsisatımızı Sacramento'dan alırız, onun için de Sacramento'ya, Senato'ya parti basınına ya da, her iki partinin basınına tapınırız.»

«Evet, burası açık, ama sizden ne haber?» diye zorladı Martin. «Sudan çıkmış balığa dönmüşsünüzdür herhalde»

«Zannederim ki, Üniversite denizi içinde benim gibisine pek az rastlanır. Bazen gerçekten de kendimi sudan çıkmış balık gibi hissediyorum ve diyorum ki, ben Paris'e, Grub Street'e bir çilekeş hücresine, ya da kederli bir Bohem kalabalığının arasında Bordo şarabı içmeğe - buna San Fransisco'da dagored derler - Cartier Latin'deki ucuz lokantalarda yemek yiyip, bütün yaradılış üzerine gürültülü radikal fikirler beyan etmeğe lâyığım. Hakikaten bazen, kendimi tam bir radikal yaradılışta görüyorum. Ama bir sürü de emin olmadığım sorular var. İnsani zaaflarımla karşı karşıya kaldığım zamanlar kendimden utanıyorum, bu da herhangi bir meselenin - yani, insani, hayati meselenin bütün etkenlerini kavrayabilmeme engel oluyor.»

O konuşuken, Martin'in dudaklarının ucuna, «Mevsim Rüzgârları Şarkısı» geldi:

«Gün ortasında kuvvetim zirveye çıktı benim.
Ama mehtap altında,
Yelkenleri gererim.»

Az kaldı kelimeleri mırıldanıyordu, bu şarkıyı aklına Profesörün Kuzeydoğu Rüzgârlarını, sakin, serin ve kuvvetli mevsim rüzgârlarını hatırlatışı getirmişti. Profesör de mevsim rüzgârları gibi hiç değişmiyordu, ona da güvenilebilirdi, bununla beraber bu adamın insanı uğraştıran bir tarafı vardı. Martin'e, bu adam hiçbir zaman tam fikrini söylemiyor gibi geldi, tıpkı vaktiyle ona, mevsim rüzgârları hiçbir zaman tam kuvvetleriyle esmiyormuş da, hiç kullanmadıkları kuvveti biriktiriyormuş gibi geldiği şekilde. Martin'in hayalevi her zamanki gibi hızlı çalışıyordu,

Beyni, içine her zaman girilebilir bir anılar, hayaller anbarı gibiydi ve bu anbarın içindekiler her zaman için düzenli bir şekilde Martin'in teftişine hazır dururdu. O an içinde ortaya ne çıkarsa çıksın, Martin'in zihni hemen, birer hayal halinde ve tabii birşeymiş gibi ifade bulan zıtlıklar veya benzerlikler çağrışımı yapardı. Bu tamamiyle otomatik bir şekilde olur ve Martin'in hayalevi, onun içinde yaşadığı hale hiç durmadan eşlik ederdi. Nasıl Ruth'un yüzü, bir kıskançlık anında, mehtaplı bir gecede karşılaştığı, unutulmuş bir borayı onun gözleri önüne getirdi ve nasıl Profesör Caldwell ona, erguvan renkli denizin üstünde beyaz bulutları önüne katmış süren Kuzeydoğu Mevsimi Rüzgârlarını gösterdi ise, zaman zaman, düzeni bozmayan, tersine, tanıtan ve sınıflandıran yeni yeni anı hayalleri gözlerinin önünde belirdi, göz kapaklarının altında uzandı yada bilincinin perdesi üzerine aksetti. Bu hayaller, geçmişin olaylarından, heyecanlarından, günün, geçen haftanın yaşanılan olaylarından, okunan kitaplardan çıkar ve o ister çalışmakta olsun, ister uykuda, kalabalık bir tayf sürüsü halinde Martin'in kafasına üşüşürdü.

İşte böyle, Prfesör Caldwell'den akıcı konuşmasını - akıllı, kültürlü bir adamın konuşması - dinlerken, Martin geçmişinin derinliklerinde dolaşmağa da devam etti bir yandan. Kendini tam bir serseri olduğu zamanlardaki hayaliyle gördü; başında sert kenarlı bir Stetson şapka, sırtında da dört köşe biçilmiş, kruvaze bir ceket olduğu halde, kafasında polisin izni oranında kabadayı olma ideali ile, şöyle omuzlarını cakalı cakalı iki yana sallayarak yürüdüğü zamanlardaki halini gördü. Bundan ötürü ne kendinden iğrendi, ne de bu hayali hafifletmeğe çalıştı. O, hayatında bir zamanlar basbayağı, tam bir serseri idi; polise rahat vermeyen, işçi sınıfından namuslu evsahiplerini dehşete salan bir çetenin reisi. Ama idealeri değişmişti. Çevresindeki iyi yetiştirilmiş, düzgün kılıklı erkeklere, kadınlara göz gezdirip ciğerlerine bu temiz, bu kültürlü ha-

vayı doldurdu ve aynı anda, başında sert kenarlı şapkası, dört köşe ceketi sırtında, omuzlarını kabadayıca sallayan gençlik hayalinin odayı boydan boya geçtiğini gördü. Bu köşebaşı serserisi hayalinin kendi içine girdiğini, oturup sahici bir üniversite profesörüyle konuştuğunu gördü. Zira, sonuç itibariyle Martin hiçbir zaman tam yerini bulamamıştı. İşte oyunda akranlarını geri bırakması gibi bir erdeme sahip oluşu, haklarını ve yetkilerini korumak için mücadeleye her an hazır oluşu yüzünden daima kendine ön plânda yer verilen her çevreye uymuştu. Ama hiçbir yere de kök salmamıştı. Arkadaşlarını memnun edecek kadar uyamamıştı. Hep huzursuz bir duygunun kendini rahatsız ettiğini hissetmiş ve bütün hayatınca, tâ kitapları, san'atı ve aşkı bulana kadar, ötelerden bir şeyin çağırışını duymuştu. İşte kendileriyle birlikte serüvenlere katıldığı bütün arkadaşları içinden yalnız o bütün aradıklarının ortasındaydı şimdi. Halbuki bu arkadaşlarının herhangi biri burada, Morse'ların evinde olabilirdi.

Ama bu çeşit hayaller ve düşünceler Martin'in, Profesör Caldwell'i can kulağıyla dinlemesine engel olmadı. Eleştirici bir gözle, anlayarak dinlerken de diğerinin bilgisinin bir bütün halinde olduğuna, hiçbir gedik vermediğine dikkat etti. Kendisine gelince, konuşmada, zaman zaman açıklıklar, enginlikler, hiç alışık olmadığı bütün halinde konularla karşılaşıyordu. Bununla beraber, Spencer'i sayesinde, bilgi alanının ana hatlarına sahip olduğunu gördü. Bu ana hatların arasını doldurmak sadece bir zaman meselesiydi. O zaman gözünüzü açın hepiniz, diye düşündü - «dikkat sığlık!» (1) Kendinden geçmiş, taparcasına, profesörün ayakları dibindeymiş gibi bir his geldi içine; ama dinledikçe öbürünün hükümlerinde bir zayıflık

---

(1) «Ware shoal» deyimi, denizcilerin kullandığı ve karaya oturma tehlikesini haber veren bir deyimdir ve burada «Davranın» anlamına kullanılmaktadır. (Ç. Notu)

buldu - öyle dolambaçlı, öyle şaşırtıcı bir zayıflık ki, hiç kaybolmayan bir zayıflık olmasaydı belki de farkına varamazdı bunun. Bunu farkeder etmez de hemen Profesörle aynı düzeye sıçrayıverdi.

Tam Martin konuşmasına başladığı sırada, Ruth ikinci defa yanlarına geldi.

Martin, «Size, nerede yanıldığınız, daha doğrusu hükümlerinizdeki zaafın neden ileri geldiğini söyleyeyim,» diyordu. «Siz biyoloji bilmiyorsunuz. Meseseleri ortaya koyuşunuzda biyolojiye yer vermiyorsunuz. - Oh, yani, tamamiyle, *test tüplerinden*, lâboratuarlardan geçip en geniş estetik ve sosyolojik genellemelerin üzerinde yer alan canlılık kazanmış deneysel biyolojiden söz ediyorum ben.»

Ruth şaşırmıştı. İki sömestir profesörün derslerine devam etmiş olan Ruth, ona canlı bir bilgi deposu ile bakıyordu.

Profesör, doğruluğu su götürür bir ifadeyle, «Sizi izleyemedim.» dedi.

«Şu halde açıklamağa çalışayım,» dedi. «Mısır Tarihini okurken şu mealde birşeye rastladığımı hatırlıyorum; diyordu ki, orada, önce arazi meselesi incelenmezse, Mısır san'atı da anlaşılamaz.»

Profesör başıyla onaylayarak, «Çok doğru,» dedi.

Martin devamla, «Bana da öyle geliyor ki,» dedi, «buna karşılık arazi meselesine ve bununla ilgili bütün meselelere ait bilgilere, hayatın cevheri ve yapısı hakkındaki ilk bilgiyi edinmeden sahip olmaya imkân yoktur. Kanunları, kurumları, dinleri, gelenek ve görenekleri, sadece onları yaratan yaratıkların mahiyetini değil, fakat o yaratıkları meydana getiren cevherlerin de mahiyetini bilmeksizin, nasıl anlayabiliriz? Mısır edebiyatı, Mısır mimarisinden veya heykeltraşlığından daha az mı ilgilidir insanlıkla? Bilinen evren içinde, evrim kanununa tâbi olmayan bir tek şey var mıdır? - Oh, çeşitli san'atlara dair ortaya konulmuş süslü bir evrim kuramı bulunduğunu biliyorum,

ama bana çok mekanik görünüyor bu. Burada insan dışarıda bırakılmıştır. Müzik âletlerinin, harp'ın, müziğin, şarkının ve dansın evrimi - evet bunların hepsi de güzel bir şekilde geliştirilmiştir, ama ya insanın kendi gelişmesi, insan daha ilk âletini yapmadan, ilk şarkısını mırıldanmadan onda var olan esaslı, vazgeçilmez öğelerin gelişmesi? İşte sizin dikkate almadığınız şey, benim de biyoloji adını verdiğim şey bu. En geniş görünüşüyle biyolojidir bu.

«Fikirlerimi duru bir şekilde ifade edemediğimi biliyorum, ne var ki, fikri kabataslak ortaya koymağa çalıştım. Siz konuşurken aklıma geldi bunlar, onun için bunları sunmağa hazırlıklı değildim. Siz kendiniz, insanı bütün etkenleri göz önünde bulundurmaktan alıkoyan insanî zaaftan söz ettiniz. Buna karşılık yine siz - belki de bana öyle geliyordur - biyolojik etkeni, yani bütün san'atların ipliklerinin gerildiği ana maddeyi, insanoğlunun bütün başarılarının, bütün hareketlerinin atkı ve çözgülerini bir kenara bırakıyorsunuz.»

Martin'in hemen ezilmeyişi, Ruth'u hayrete düşürdü ve Profesörün Martin'e cevap veriş şekli Ruth'da sanki Profesör Martin'in gençliğinin yüzüsuyu hürmetine onu hoş görüyormuş izlenimi bıraktı. Profesör Caldwell, saatinin kösteğiyle oynayarak tam bir dakika sessiz durdu.

Sonunda, «Biliyor musunuz,» dedi, «daha önce de beni aynı şekilde eleştirmişlerdi - Büyük bir evrimci, büyük bir bilgin, Joseph La Conte yapmıştı bu eleştirmeyi. Ama o öldü, kimse de beni eleştirdiğini bilmez; halbuki şimdi siz ortaya çıkıp beni teşhir ediyorsunuz. Ciddî olarak söylüyorum - ki, bu bir itiraftır - fikrinizde haklı olduğunuz taraflar var, hem de pek çok. Biraz fazla klâsikim ben, bilincin deneysel dallarında yeteri kadar modern değilim; iş yapmama engel olan özür diye de yalnız gördüğüm öğrenimin kusurlu oluşuyla ruhsal tembelliğimi ileri sürebilirim. Bilmem bana inanacak mısınız, ama ömrümde bir fizik ya da

kimya lâboratuarından içeri adımımı atmadım. Bununla bir gerçektir bu. Le Conte haklıydı, siz de haklısınız Mr. Eden, hiç olmazsa bir dereceye kadar haklısınız, ama ne derece, bilmiyorum.»

Ruth bir bahaneyle Martin'i kenara çekti; onu kenara alıp alçak sesle:

«Profesör Caldwell'i böyle tekeline almağa hakkın yoktu,» dedi. «Onunla konuşmak isteyen başkaları da olabilir.»

Martin tövbekâr bir tavırla, «Benim hatam,» diye kabul etti. «Ama onu tahrik ettiğimin farkına bile varmadım, çok ilgi çekici bir insandı. Biliyor musun, şimdiye kadar konuştuğum insanlar içinde en parlak kafalı, en entellektüeli o. Birşey daha söyleyeyim sana. Bir zamanlar, üniversite okumuş ya da toplumda yüksek yerlere çıkmış herkesi onun kadar parlak, onun kadar zekî zannederdim.»

Ruth, «O bir istisnadır,» diye cevap verdi.

«Diyebilirim ki, öyledir. Şimdi kiminle konuşmamı istiyorsun bakalım? - Oh, hadi beni şu kasiyer dostumuzla tanıştır.»

Martin onbeş dakika kadar kasiyerle konuştu. Ruth da sevgilisinden daha iyi bir davranış bekleyemezdi doğrusu. Martin'in ne gözleri bir kere bile çakmaklandı, ne de yanaklarına kan hücum etti, tam aksine Ruth'u şaşırtacak kadar sakin konuştu. Ama bütün banka kasiyerleri Martin'in gözünde yüzde birkaç yüz düşüverdi. Gecenin geri kalan bütün kısmında da, kafası, banka kasiyerleriyle, ya van lâf edenlerin, aynı kapının mandalı oldukları izleniminin etkisi altında çalıştı. Subayı yumuşak, basit, sağlıklı; talihin ve doğumun hayatta kendisine uygun gördüğü şimdiki yerinden memnun bir genç buldu. İki yıl da üniversiteye gittiğini öğrenince, Martin, acaba bilgisini nereye doldurmuş bu adam diye düşündü durdu. Ama yine de

bu adam, tatsız banka kasiyerinden daha çok hoşuna gitti.

Daha sonra, Ruth'a, «Gerçekten de, boş söz söylemelerine bir itirazım yok benim,» dedi; «beni sinirlendiren, bu sözleri söylerkenki mağrur, gizliden gizliye o kendini beğenmiş halleri ile bu lâfları söylemek için seçtikleri zamandır. Hıh, bana Ünyon - İşçi Partisinin Demokratlarla kaynaştığını söylediği zaman bütün Reformasyon tarihini anlatabilirdim bu herife. Biliyor musun, tıpkı dağıtılan kâğıtlarla kerize kaçan bir profesyonel poker oyuncusu gibi o da kelimeleriyle kerize kaçıyor. Bir gün ne demek istediğimi anlatırım sana.»

Ruth, «Ondan hoşlanmadığına üzüldüm,» diye cevap verdi. «Mr. Butler'in en gözde adamıdır. Mr. Butler onun emin, namuslu bir insan olduğunu söylüyor - ona Kaya Peter adını takmış, sırf bu adama sırtını dayayarak koskoca bir banka kurabilirmiş.»

«Gerçi onu az gördüm, daha az da dinledim, ama buna şüphem yok. Ne var ki, ben, bankaları pek o kadar düşünmem. Fikrimi bu şekilde söylememde sence bir mahzur yok ya sevgilim?»

«Hayır, hayır; çok ilgi çekici.»

Martin hararetle devam etti, «Evet, medeniyet hakkında ilk izlenimlerini edinmeğe başlayan bir vahşiden başka bir şey değilim ben. Bu izlenimler medeni kişiler için eğlendirici bir yenilik olur, herhalde.»

Ruth, «Yeğenlerim hakkında ne düşünüyorsun?» diye sordu.

«Onları diğer kadınlardan daha çok beğendim. Fazla sunîlikleri olmadığı gibi, çok da neşeli insanlar.»

«Şu halde diğer kadınları da beğendin, ama?»

Martin başıyla hayır işareti yaptı.

«Şu sosyal iskâncı kadının sosyoloji öğrenmiş bir papağandan farkı yok. Kadını tutup da Tomlinson gibi yıldızların arasına atsan, yemin ederim döndüğünde kafa-

sında yine de bir tek orijinal fikir bulamazsın. Portre ressamına gelince tam anlamiyle sıkıcı bir kadın. Kasiyere iyi bir karı olurdu. Hele müzısyen hanım! Parmaklarının ne kadar hassas, tekniğinin ne kadar mükemmel, ifadesinin ne kadar hârika oluşu bana vız gelir - gerçek şu ki, müzik hakkında hiçbir şey bilmiyor.»

Ruth, «Çok güzel çalıyor,» diye itiraz etti.

«Evet, şüphe yok ki, müziğin dış kabuğu üzerinde bol bol jimnastik yapmış, ama müziğin ruhunu anlamaktan çok uzak. Ona müziğin kendisi için ne ifade ettiğini sordum - bilirsin her zaman bunu öğrenmeğe meraklıyımdır; müziğin kendisi için ne ifade ettiğini bilmiyormuş meğer. Sadece müziğe taptığını, müziğin san'atların en büyüğü olduğunu, müziğin kendisi için hayattan bile önemli olduğunu söyledi bana.»

«Onları da meslekleri hakkında konuşturmuşsun,» diye hücum etti Ruth.

«İtiraf ederim bunu. Bunlar, mesleklerinde başarı kazanmamış kişilerken, bir de başka konular üzerinde nutuk çektiklerini düşün, kimbilir ne işkence olurdu bana! Hep, kültürün bütün avantajlarından faydalanılan burasını düşünürüm..» Bir an sustu, sert kenarlı şapka giymiş, kruvaze ceketli gençlik hayalinin omuzlarını iki yana sallayarak, odaya girişini seyretti. «Dediğim gibi, buradaki bütün kadınlarla erkeklerin, ışıl ışıl, parlak kişiler olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi, bunları şu kısa zamanda gördükten sonra, bana bir budala sürüsü gibi geliyorlar; çoğu öyle, geri kalanların yüzde doksanı da sıkıcı. Ama profesör Caldwell var - o başka. O adam işte, her santimi, beyninin tek tek her atomu ile tam bir adam o.»

Ruth'un yüzü aydınlandı.

«Bana ondan söz et,» diye zorladı. «Onun büyük, parlak tarafından değil - bu niteliklerini biliyorum ben; ama senin beğenmediğin taraflarından söz et bana. Çok merak ediyorum.»

Martin şakacı bir tavırla, «Belki de kendimi güç bir duruma sokarım,» diyerek bir an düşündü. «Önce sen anlatsan bana. Ama belki de sen onda iyi olmıyan hiçbir taraf bulmuyorsundur.»

«İki sömestr, onun kurslarına devam ettim, iki yıldan beri de tanıyorum; onun için senin. ilk izlenimini merak ediyorum.»

«Yani kötü izlenimi mi, demek istiyorsun? Pekâlâ işte söylüyorum. Zannederim senin onda iyi diye varolduğunu düşündüğün herşeye sahip. Hiç değilse, şimdiye kadar tanıdığım erkekler içinde entellektüel tipin en mükemmel bir örneği - ama gizli bir utancı olan bir adam.»

Martin bağırmakta acele ederek, «Yok, yok!» dedi. «Aşağılayıcı, adi birşey değil. Benim söylemek istediğim, onun bence, meselelerin köküne kadar inip de, gördüklerinden korkuya kapıldığı için, kendini hiçbir şey görmediğine inandırmağa çalışan bir adam izlenimi uyandırmasıdır. Belki de iyice, açık bir şekilde ifade edemedim bu yoldan sana. Başka bir yoldan söyliyeyim. Gizli tapınağa giden yolu bulup da, o yolda yürümeyen bir adam belki de hayal meyal tapınağı görüp, sonradan kendi kendini gördüklerinin sadece bir serap, bir hayal olduğuna inandırmağa çalışan bir adam. Yine bir başka ifadeyle, birçok şeyler yapabilecek olduğu halde, yapmakta bir değer görmeyen ve içinden, her an bunları yapamadığına bir pişmanlık duyan; gizli gizli, bunu yapmaktan elde edeceği kazanca dudak bükmüş olan, ama yine gizliden gizliye, elde edecek olduğu kazancı, birşey yapmanın sevincini özleyen bir adam.»

Ruth, «Ben onu bu yönden incelemedim,» dedi. «Bu yüzden de senin ne demek istediğini tam anlıyamadım.»

Martin ona ayak uydurarak, «Benimkisi sadece belli belirsiz bir his,» dedi. «Üzerinde yargılamada bulunmuş değilim. Sadece bir his ve büyük bir ihtimalle de yanlış bir his. Şüphesiz sen daha iyi tanırsın onu.»

Ruth'ların evindeki o geceden Martin, beraberinde birsürü zihin karışıklıkları ile çelişik duygularla döndü. Yanlarına tırınanmağa çalıştığı insanlar, onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Öbür taraftan, başarısı da ona cesaret vermişti. Tırmanış umduğundan daha kolay olmuştu. O, tırmanışa, bu tırmanışa ve (sahte bir tevazu ile bunu kendinden gizlemeye kalkıyordu), yanlarına tırmandığı kişilere üstündü - tabii, Profesör Caldwell hariç. Hayat ve kitaplar hakkında onlardan daha fazla bilgiye sahipti, bunların öğrendiklerini hangi deliğe hangi, köşeye fırlatıp attıklarına da akıl erdiremiyordu. Kendisinin olağanüstü bir beyin gücüne sahip olduğunun farkında değildi; derinlemesine inmenin, derinlemesine ve sonuca ulaşmak için düşünmenin kendilerine vergi olduğu kişilerin ise, dünyadaki bütün Morse'ların kabul salonlarında bulunamıyacağını da bilmiyordu; bu gibi insanların dünyanın ve dünyadaki sürü yaşayışının kalabalık katarlarının çok üstündeki mavi gökte tek başlarına süzülen, yalnız kartallar olduklarını da düşünemezdi.

28. BÖLÜM

Gelgelelim, başarı Martin'in adresini kaybetmiş, postacılar artık kapısını çalmaz olmuşlardı. Pazar ve tatil günleri de dahil olmak üzere, tam yirmi beş gün, otuz bin kelimelik uzun bir deneme olan, «Güneşin Utancı» üzerinde çalıştı. Bu, Maeterlinc okuluna yöneltilmiş bilinçli bir saldırıydı - müspet bilimin şahikalarından, hayalperestlere yapılan, ama kesinleşmiş gerçeklere uzlaşabilecek cinsten bir çok güzellik ve hârikalara da yer veren bir saldırı. Bundan az bir zaman sonra bu saldırıyı, «Hayalperestler», «Ben'in Değer Ölçüsü» adlı iki kısa denemesi izledi. Ve Martin, kısa, uzun denemelerini magazinden magazine yolcu etmek için masraflara girmeğe başladı. «Güneşin Utancı» adlı denemesiyle uğraştığı yirmi beş gün içinde, ucuz

yazılarından altı buçuk dolarlık sattı. Bir şakası ona yarım dolar getirdi, önemlice bir haftalık mizah dergisine sattığı bir ikincisi bır dolar kazandırdı. Sonra iki mizahi şiiri, arka arkaya iki dolar ve üç dolar getirdi. Bunun bir sonucu olarak, kredisi de tükendiğinden, (gerçi bakkal, krediyi beş dolara kadar çıkarmıştı) bisikletiyle takım elbisesi yeniden tefeciyi boyladı. Daktilonun sahipleri, kiranın peşin olarak ödeneceği hususunda anlaşmaya vardıklarına ısrarla işaret ederek, para için feryat edip duruyorlardı.

Yaptığı ufak tefek satışlardan cesaretlenen Martin, tekrar ucuz eserlere döndü. Belki de hayatını bunlarla kazanabilirdi. Gazetelerin kısa hikâye sendikaları tarafından reddedilmiş olan yirmi kadar küçük hikâyesi, masanın altında istif edilmiş duruyordu. Gazete hikâyelerini nasıl yazmak gerektiğini keşfetmek için bunları yeni baştan okudu ve böylelikle mükemmel bir formül düşünüp buldu. Gazete hikâyelerinin asla trajik olmaması, kötü bir şekilde bitmemesi ve asla dil güzelliğine, düşünce ustalığına ve gerçek bir duygu tatlılığına sahip olmaması gerektiğini anladı. Duygu bulunmalıydı, hem de bol bol, ama hani gençliğinde tiyatronun zencilere ayrılmış balkonundan seyrettiği, alkış tufanıyla karşılanan «Tanrı - Vatanım - ve - Çarım - İçin» ile «Fakir Olabilirim, Ama Namusluyum» cinsinden piyeslerde olduğu gibi, saf, yüce bir duygu bulunmalıydı.

Bu gibi tedbirleri öğrenen Martin, hikâyelerinin tonu için «Düşes» adlı esere baş vurdu ve formüle dayanan bir karışım ortaya çıkardı. Formülü şuydu: 1) Bir çift âşık birbirinden koparılıp ayrılmıştır. 2) Bir kimsenin veya bir olayın yardımıyla yeniden biraraya gelirler. 3) Düğün çanları. Üçüncü kısım hiçbir zaman değişmiyecekti, ama birinci ve ikinci kısımlar, istenildiği kadar çeşitlendirilebilirdi. Böylece, âşık çift yanlış anlaşılmış sebepler, talihin bir cilvesi, kıskanç rakipler, öfkeli ana baba, düzenbaz akrabalar, şeytan gibi bir muhafız ve buna benzer bir sürü

şey tarafından ayrılabilirdi; bir erkek âşığın cesurca hareketi, ya da kadın sevgilinin buna benzer bir hareketi sonucunda, âşıklardan birinin kalbinin yumuşaması ile, şeytan muhafızın zorla söyletilmesi, düzenbaz akrabaların veya kıskanç rakiplerin aynı itirafı seve seve yapmaları, tahmin olunmayan bir sırrın ortaya çıkması, kızın veya erkeğin sabrı ve bunun gibi sonsuz sayıda sebeplerle yeniden biraraya gelebilirlerdi. Kızı, yeniden biraraya gelişleri sırasında evlenmeye razı göstermek çok çekici oluyordu ve Martin yavaş yavaş buna benzer diğer dokunaklı çekici hileler keşfetti. Ama sondaki düğün çanlarında hürriyeti kısıtlanıyordu Martin'in; yer yarılsa, gök çökse, düğün çanları yine de çalınacaktı,yine de çalınacaktı. Formüle göre hikâyelere girecek kelimelerin dozu en az iki yüz, en çok da bin beş yüz olacaktı.

Küçük hikâyeleri yazma işine kendini daha iyice vermeden Martin, bunları yazacağı zaman başvurmak üzere yarım düzine kadar basmakalıp biçim hazırladı. Bu biçimler, matematikçiler tarafından kullanılan, tepesinden, altından, sağdan, soldan girilebilen ve sıra sıra çentiklerle sütunlardan meydana gelen uçları bulunup da bu uçlardan hiç kafa yormadan veya düşünmeden hepsi de son derece kesin ve doğru binlerce sonuç çıkarılabilen marifetli cetvellere benziyordu.

Böylece, biçimleri sayesinde Martin, yarım saat içinde bir düzine kadar hikâyenin çatısını kurabiliyor, bunları bir kenara bırakarak, istediği zaman etlendiriyordu. Ciddî çalışmayla yorulduğu günler, yatmadan önce bunlardan birini doldurabilecekti. Sonradan Ruth'a da itiraf ettiği gibi, bunu yarı uykulu bir halde bile yapabiliyordu. Asıl iş iskeleti kurmaktaydı ki, bu da mekanik bir yoldan oluyordu.

Formülünün faydasını da gördü. İlk hikâyelerinden ikisini gönderdiği zaman, kendi kendine ilk defa olarak editörlerin kafasını anladığını ve yolladığı hikâyelere karşılık, mutlaka birer çek alacağını söyledi. Gerçekten de hi-

kâyeler ona çekleri getirdi; herbiri dörder dolarlık iki çek, hikâyelerini yolladıktan on gün sonra gelmişti.

Bu arada magazinlerle ilgili yeni ve heyecan verici keşiflerde bulunuyordu. «Transcontinental», «Çanların Sesi» ni yayınladığı halde, çek mek geldiği yoktu. Martin'in ise bu çeke çok ihtiyacı vardı; tuttu, çeki istemek için bir mektup yazdı. Bütün eline geçen, kendisinden daha çok eser beklediklerini bildiren kaçamaklı bir cevap oldu. İlk gün, cevabı bekleyene kadar açlıktan ölecek hale gelmişti, işte bısikletini rehine yeniden o gün bıraktı. Düzenli olarak, haftada iki kere mektup yazıp, «Transcontinental» den beş dolarını istedi, ama nadiren bir cevap alabildi yazdıklarına. «Transcontinental» in yıllardan beri sendelemekte olan, hiçbir dayanak yeri bulunmayan, yarı zorbalıkla, yarı da vatanseverlik hislerini okşayarak istikrarsız bir satış yapan ve en çok birer ihsandan farksız ilânlarla yaşayan bir dördüncü veya onuncu sınıf magazin olduğunu nereden bilsindi? «Transcontinental» in, editörüyle idare müdürünün biricik geçim kaynağı olduğunu, bunların gelirlerini, kirayı ödemekten kaçınmak ve atlatabilecekleri hiçbir faturayı ödememek suretiyle sağladıklarını da bilemezdi. Kendi beş dolarının ise çoktan idare müdürünün cebine indiğini, bu beş doları idare müdürünün Alameda'daki evine yapılan boyada kullandığını, boyayı, hafta sonlarında kendisi yapan idare müdürünün boyacıların ücretlerini veremiyecek durumda olduğunu ve kiraladığı ilk amele, altındaki sehpayı çektiği için, boyun kemiği kırılarak hastahaneyi boyladığını da hiç tahmin edemezdi.

On dolara Chicago gazetesine sattığı «Define Avcıları»nın parası da eline geçmedi. Merkez Okuma Odasında bizzat gördüğü gibi, makalesi yayınlandığı halde, editörden ses seda çıkmıyordu. Mektuplarını önemsemiyorlardı. Ele geçtiklerinden emin olmak için birçoğunu taahhütlü gönderdi. Bunun soygunculuktan başka birşey olmadığı sonucuna vardı - soğukkanlılıkla yapılan bir hırsızlıktı bu.

O, burda açlık çekerken, öbürleri onun karnını doyurmak için satmak zorunda olduğu mallarını çalıyorlardı.

«Youth and Age», haftalık bir dergiydi ve yirmi bir bin kelimelik tefrikasının üçte birini yayınladığı sırada kapandı gitti. Onunla birlikte Martin'in onaltı dolarına kavuşması hayal oldu.

Hepsinden kötüsü, en iyi yazılarından biri olarak baktığı «Çömlek», onun için kaybolmuş sayılabilirdi. Ümitsizlik içinde magazinler arasında bir karar vermeğe çalışırken, bunu Fransisco'da çıkan haftalık bir sosyete dergisine, «The Billow» a göndermişti. Buraya göndermesindeki başlıca sebep, yazı sadece Oakland'dan körfezi geçerek yayınevine varacağı için, sonuca daha çabuk ulaşabileceğini düşünmüş olmasaydı. İki hafta sonra gazetecide, derginin son sayısında hikâyesinin baştan başa resimlenmiş olarak, hem de onur sayfasında çıktığını görerek son derece sevinmişti. Yazdığı en güzel yazı için kendisine ne kadar para ödeyeceklerini merak ederek kalbi çarpa çarpa evine gitmişti. Üstelik, hikâyenin çabucak kabul edilip yayınlanışını düşünmek de, ona zevk veriyordu. Editörün hikâyesini kabul ettiğini ona bildirmeyişi de, sürprizi bir kat arttırmıştı. Bir hafta, iki hafta bir yarım hafta daha bekledikten sonra, ümitsizlik çekingenliği yendi ve Martin, «The Billow» un editörüne bir mektupla, belki bir ihmal sonucunda ufak hesabının gözden kaçmış olabileceğini hatırlattı.

Alacağı para beş doları geçmese bile, Martin, kendine bu parayla, daha bunun gibi yarım düzine, hem de belki onun kadar güzel hikâye yazmamı mümkün kılacak miktarda fasulye ve bezelye çorbası almama yarar ya, diye düşündü.

Cevap olarak, hiç değilse Martin'in hayranlığını kazanan soğuk bir mektup geldi

«Mükemmel yazınızdan ötürü size teşekkürlerimizi sunarız,» diyordu mektupta. «Büroda bulunan bütün arkadaşlar, hikâyenizi çok beğendik, gördüğünüz gibi de onur

sayfasına vererek hemen yayınladık. Resimleri beğendiğinizi umarız.

«İkinci defa okuduğumuzda, mektubunuz bizde, sizin üzerinde fiatı yazılı olmayan yazılara para ödemediğimiz şeklinde yanlış bir zanla çalışmakta olduğunuz fikrini uyandırdı. Böyle bir âdetimiz yoktur; sizin yazınızın üzerinde de fiatı yazılı değildi. Tabii olarak, hikâyenizi aldığımız zaman, bu durumu bilmiş olacağınızı farzettik. Bu talihsizliğe son derece üzüntü duymaktan ve size olan saygılarımızı teyid etmekten başka, elimizden birşey gelmiyor. Yazınız için tekrar teşekkürlerimizi bildirir, yakın bir gelecekte sizden daha çok yazılar bekleriz, v.s.»

Ayrıca, «The Billow» un bedava dergi dağıtmak âdeti olmadığı halde, kendisine bir kompliman olarak gelecek yıla ait bir abone kaydı yollamaktan büyük zevk duyduklarını belirten bir de not vardı.

Bu tecrübeyi de geçirdikten sonra, Martin bütün yazılarının tepesine daktiloyla «Mûtad rayiciniz üzerinden» kaydını koydu.

Kendi kendine, bir gün bunları kendi mûtad rayicim üzerinden göndereceğim, diye karar verdi.

Bu süre içinde kendinde daha mükemmele ulaşmak için bir tutku keşfetti ve bu tutkunun zoru altında oturup, «Kalabalık Sokak», «Hayat Şarabı» gibi, «Neşe» gibi, «Deniz Lirikleri» ve diğerleri gibi ilk eserlerini yeni baştan yazdı. Yine eskiden olduğu gibi, günde ondokuz saat çalışıyor ve bu, ona az geliyordu. Durmadan yazıyor, durmadan da okuyordu. Çalışma sırasında tütünü terketmiş olmanın verdiği azabı unutuyordu. Ruth'un, onu bu alışkanlığından kurtarmak için vadettiği, rengârenk etiketli ilâcı dolabının en zor ulaşılabilen bir köşesine tıktı. Bu muzır otu en çok, aç karnına, yatağına uzandığı zamanlar arıyordu; ve bu hasretini ne kadar bastırırsa bastırsın, arzu hep eskisi kadar kuvvetli devam ediyordu. Bunu hayatının en büyük başarısı sayıyordu. Ruth'un fikrince Martin, sadece doğru

olan birşeyi yapıyordu. Tütünü aratmayacak ilâcı eldiveninden artan parayla almış ve bir iki gün sonra da hepsini unutmuş gitmişti.

Martin'in makineden çıkma hikâyecikleri, kendisi bunlardan nefret etmesine, bunları aşağılamasına rağmen, başarı kazanıyordu. Bunlar sayesinde rehindeki eşyasını kurtardı, faturalarının çoğunu ödedi ve bisikletine de yeni bir takım lâstik aldı. Hikâyecikler hiç değilse Martin'in tenceresini kaynar tutuyor ve ona tutkusunu doyuracak eserler yazması için zaman kazandırıyordu; öbür taraftan onu ayakta tutacak biricik şey, «The White Mouse» dan aldığı kırk dolar oluyordu. Bütün ümidini buna bağlamıştı ve birinci sınıf magazinlerin meçhul bir yazara bundan daha iyi değilse de, buna eş bir para vereceklerinden emindi. Ama mesele, birinci sınıf gazetelere yazdıklarını nasıl kabul ettireceğinde idi. En güzel hikâyeleri, denemeleri, şiirleri bu magazinler arasında dilenerek mekik dokuyor ve Martin buna rağmen, her ay çeşitli kapaklar içinde, karanlık, sıkıcı, san'attan uzak yazılar okuyordu. Kendi kendine bazen, şu editörlerden hiç değilse bir tanesi, o yüksek gurur koltuğundan inip de, bana sevindirici bir tek satır yazsaydı bari, diye düşünürdü. Eserimin alışılmamış olmasının, onlara uygun gelmemesinin, editörlerin ihtiyatlı düşündükleri için eserlerine yer vermeyişlerinin önemi yok; şüphesiz bunlarda, bunların bir yerinde, şu editörlerin içini de ısıtacak ufak bir takdir kazanacak, bir sıcaklık, bir ufaklık, bir pırıltı vardır elbet. Bunun üzerine hemen kalkar, «Serüven» gibi eski hikâyelerini, yeniden defalarca okuyarak boş yere editörlerin sükûtunu haklı çıkarmağa uğraşırdı.

Tatlı Kaliforniya baharının gelişiyle birlikte Martin'in bolluk devri de sona erdi. Gazete hikâyeleri sendikasının haftalardan beri süren acaip sessizliği Martin'i endişelendirmekteydi. Derken, günün birinde, makineden çıkma hikâyeciklerinden on tanesi el değmemiş bir halde geri geldi.

Ekli olan mektupta, sendikanın ağzına kadar hikâye ile dolu olduğu ve bunların yeniden pazara çıkabilmesi için birkaç ay geçmesi gerektiği bildiriliyordu. Martin, bu hikâyeciklerinin kuvveti üzerinde fazlaca hayale kapılmıştı. Son zamanlarda sendika hikâyelerinin tekine beş dolar veriyor ve her yolladığını kabul ediyordu. Onun için Martin, bu on hikâyeye satılmış gözüyle bakıyor ve bankada elli doları bulunduğunu hesaplıyarak, ona göre yaşıyordu. Böylece Martin, kısır bir döneme giriverdi ve ilk çabalarını para vermiyen yayınevlerine, son yazdığı eserlerini de kabul etmeyen magazinlere satmağa devam etti. Aynı zamanda Oakland'dakı tefeciyi de yeniden ziyaret etmeğe başlamıştı. New York'ta çıkan haftalık dergilere sattığı birkaç şaka ile mizahî şiir, güç belâ yaşamasını sağladı. İşte, en büyük aylık ve on beş günlük dergilere bu sırada mektuplar yazıp, soruşturdu ve aldığı cevapta, bunların istenmeden gelen makalelere aldırış etmediklerini, bunların münderecatını çoğunlukla, çeşitli alanlarda birer otorite olan ünlü uzmanlar tarafından, sipariş üzerine yazılan makalelerin meydana getirdiğini öğrendi.

29. BÖLÜM

Martin çok güç bir yaz geçirdi. Yazıları okuyanlarla editörler tatile çıkmışlardı, genel olarak üç hafta içinde bir karara varıp cevap veren yayınevleri şimdi yazılarını üç ay, hattâ daha fazla alıkoymuşlardı. Yayınevlerinin bu şekilde ağızlarına kilit vurulmuş gibi susuşlarında bulduğu biricik avuntu, posta masraflarından kurtulmuş olmasıydı. Yalnız, soyguncu yayınevleri faaliyetlerine harıl harıl devam ediyordu. Martin de bunlara, «Denizcilik Mesleği», «İnci Avcılığı», «Kaplumbağa Avcılığı» ve «Kuzeydoğru Rüzgârları» gibi ilk çabalarını gönderdi. Bu yazılarına karşılık bir tek kuruş bile alamadı. Bununla beraber altı

aylık bir mektuplaşmadan sonra, «Kamlumbağa Avcılığı» na karşılık, taviz olarak bir adet traş makinesi kopardığı, «Kuzeydoğu Rüzgârları» için kendisine beş dolar ödenmesi, ayrıca beş yıllık abone kaydı yapılması hususunda mutabık kaldığı «The Acrapolis» in de anlaşmasının ikinci maddesini yerine getirdiği bir gerçekti.

Stevenson üzerine yazdığı bir sone için, Matthew Arnoldvari bir zevk ve delik bir ceple magazin çıkaran Boston'lu bir editörden iki dolarcık koparmağa muvaffak oldu. Beyninden akkor halinde henüz çıkmış, yeni bitmiş, ikiyüz mısralık zekice bir manzum taşlama olan «Peri ile İnci», büyük bir demiryolu şirketinin yardımıyla çıkan bir San Francisco magazininin editörünün kalbini kazandı. Editör, mektubunda kendisine, trende nakil ücreti alınmaması şeklinde bir ödeme teklifinde bulununca, Martin de bunun kendi bulunduğu yerde mümkün olup olmadığını sordu. Mümkün değilmiş; bu kadar ucuza da satamayınca, Martin, şiirini geri istedi. Editörün üzüntüleriyle birlikte geri gelen şiiri Martin tekrar San Francsco'ya, ama bu defa «The Hornet» adlı ve kurucusu olan parlak gazetecinin çabalariyle, üflene üflene, birinci kadirden yıldızlar kadar parlatılan kibirli bir aylık magazine gönderdi. Ne var ki, «The Hornet» in ışığı daha Martin doğmadan çok önce sönmeğe başlamıştı.

Editör, Martin'e şiiri için onbeş dolar vereceğini vaadetti, ama şiir yayınlanınca vaadini unutmuş göründü. Bir sürü mektubuna cevap alamayan Martin, kızarak adamakıllı bir mektup döşendi ve bu sefer cevap aldı. Mektubu yazan, yeni bir editördü; Martin'e soğuk bir şekilde, eski editörün hatâlarından kendisinin sorumlu tutulmayacağını «Peri ile İnci» ye de zaten aldırış etmediğini bildiriyordu.

Ama Martin'e en zalim davranan, «The Globe» adındaki, Chicago'da çıkan bir magazin oldu. Martin «Deniz Lirikleri» ni tâ açlıktan ölme raddelerine gelene kadar yayınlamak istememişti. Şiir bir düzine kadar magazin ta-

rafından reddedildikten sonra, gelip «The Globe» un bürosunda yatmağa başladı. Külliyetta otuz şiir vardı ve Martin, bunların tanesine bir dolar alacaktı. İlk ay dört tanesi yayınlandı ve Martin hemen dört dolarlık bir çek aldı; ama magazine bir göz atınca, karşılaştığı cinayet kanını dondurdu.

Şiirlerin bazılarının adı bile değiştirilmişti. Mesela, «*Finis*», «Finish» olarak değiştirilmiş, «Ötelerdeki Kayaların Şarkısı» da «Mercan Kayalarının Şarkısı» olmuştu. Bazılarında ise, şiirlerin asıl adları tamamiyle değişik, hiç uygun olmayan bir adla değiştirilmişti. Kendisinin «Medusa Işıkları» adını verdiği şiirine editör isim olarak, «Tersine Giden İz» koymuştu. Ama asıl, şiirlerin içinde yapılan katliam korkunçtu. Martin, homurdandı, terledi, ellerini saçlarının arasına soktu. Cümlecikler, mısralar, kıt'alar kesilip doğranmış, yerleri değiştirilmiş, bunlarla akıl almıyacak kadar hokkabazca oynanmıştı. Bazen mısralarının, kıt'alarının yerine kendinin olmayan mısralar, kıt'alar konmuştu. Böyle bir işi deli olmayan bir editörün yapabileceğini aklı almıyordu; aklına en yatkın gelen ihtimal bu ameliyatı hademenin, ya da stenografın yapmış olabileceği idi. Martin, hemen bir mektup yazarak, editörden yayını durdurmalarını ve liriklerini geri göndermelerini rica etti. Rica ederek, yalvararak, tehdit ederek tekrar tekrar yazdı, ama mektuplarına aldıran olmadı. Tâ otuz şiirin hepsi yayınlanana kadar bu kırım her ay devam etti ve Martin her ay o sayıda çıkan şiirler için bir çek aldı .

Gitgide ıvır zıvır yazılara sürüklenen Martin, bu gibi kötü serüvenlere rağmen, «White Mouse» dan aldığı çekin yarattığı ümitle dayanmağa devam ediyordu. Haftalık tarım dergileriyle ticaret gazetelerinde kendine rahat bir alan bulan Martin, dinsel dergilere kalsa açlıktan kolayca öleceğini de anladı bu arada. Parasının tamamiyle suyunu çektiği, siyah elbisesinin de tefeciyi boyladığı bir sırada, Cumhuriyetçi Parti İl Komitesi tarafından düzenlenen bir

yarışmada hedefi tam on ikiden vurdu - veya öyle zannetti. Üç dal üzerinden yapılan yarışmanın bütün dallarına girdi ve bütün yarışma süresince, yaşamak için böylesine müşküllere katlanmak zorunda kalışından ötürü kendi kendine acı acı güldü. Şiiri, on dolarlık birincilik ödülünü seçim şarkısı beş dolarlık ikincilik ödülünü, Cumhuriyetçi Partinin prensipleri üzerine yazdığı denemesi de yirmi beş dolarlık birincilik ödülünü kazandı. Parayı almak için harekete geçene kadar Martin, sonuçtan gayet memnundu. İl Komitesinde işler ters gidiyor olmalıydı; komitenin üyeleri arasında zengin bir bankerle bir senatör bulunmasına rağmen, para görünürlerde yoktu. Daha bu meselenin ateşi küllenmeden, Martin buna benzer bir başka yarışmada da birincilik ödülünü kazanarak, Demokrat Partinin prensiplerini de anladığını ispat etti. Üstelik yirmibeş dolar tutan parasını da aldı, ama birinci yarışmadan kazandığı kırk doları hiçbir zaman alamadı. Günahlarını itiraf edip, kendini affettirmek için Ruth'u özleyen Martin, Ruth'un Oakland'daki evine kadar uzun yolu tepip geri dönmenin çok zamanını alacağına karar vererek; rehine, bisikleti yerine siyah elbisesini bıraktı. Bisiklet ona hem idman veriyor, hem çalışabilmesi için zaman kazandırıyor hem de böylelikle Ruth'u görebilmesini mümkün kılıyordu. Bir golf pantalonla eski bir süeter, ona Ruth'la birlikte bisikletli akşam gezintilerine çıkabileceği doğru dürüst bir kılık sağlamıştı. Zaten, Ruth'u, Mrs. Morse'un kızını eğlendirme kampanyasını bütün şiddetiyle yürüttüğü kendi evlerinde görmesine pek imkân kalmamıştı artık. Orada karşılaştığı ve kısa bir zaman önce kendilerine aşağıdan baktığı yüce varlıklar, şimdi sıkıyordu onu. Artık yücelikleri filân kalmamıştı. Çektiği sıkıntılar, uğradığı hayal kırıklıkları ,sıkı çalışması yüzünden Martin sinirli, huysuz olmuştu ve bu çeşit kimselerle konuşmak onu deliye çeviriyordu. Haksız yere bencillik etmiyordu Martin. Bu adamların kafalarının darlığını, kitaplarda okuduğu düşü-

nürlerin kafalariyle ölçmüştü. Profesör Caldwell dışında, Ruth'ların evinde hiçbir büyük kafaya rastlamamış, Profesör Caldwell'i ise bir kerecik görebilmişti. Geriye kalanlara gelince, onlar birer kafasız, birer budala, yüzeysel, dogmatik, cahil insanlardı. Martin'i asıl hayrete düşüren de bunların cehaletiydi. Ne olmuştu bu insanlara? Öğrenimleri nereye gitmişti bunların? Onlar da Martin'in okuduğu kitapları okumuşlardı. Nasıl olmuştu da bunlar bu kitaplardan hiçbir şey çıkaramamışlardı.

Martin, büyük kafaların, derin ve akılcı düşünürlerin varolduğunu biliyordu. Delilleri kitaplardı, onu Morse'ların standardının üstünde eğiten kitaplar. Ve yine, Morse'ların çevresinde rastlanılabilecek olandan daha yüksek kafaların dünya yüzünde bulunabileceğini de biliyordu. İngilizlerin sosyete romanlarını okumuş, orada erkeklerle kadınların siyasetten, felsefeden söz ettiklerini görmüştü. Büyük şehirlerde, hattâ Amerika'da bile bulunan san'at ve aklın biraraya geldiği salonlardan söz eden yazılar da okumuştu.

Vaktiyle aptalca ,işçi sınıfının üstündeki herkesin akıl kudretine ve güzellik anlayışına sahip kişiler olduğuna inanmıştı. Onun kafasında kültür ve dolar, eskiden hep birbirine paralel gitmiş, kolej eğitimiyle ustalığın aynı şey olduğuna inanmakla da yanılmıştı.

Ey, o da kendi yolunda mücadele edip, daha çok yükselecekti. Ruth'u da yanına alacaktı bu gidişte. Ruth'u bütün kalbiyle seviyor, onun her gittiği yerde parlayacağına inanıyordu. Eskiden, kendi çevresinin nasıl onu Ruth'dan ayıran bir engel meydana getirdiğini biliyor idiyse, şimdi de aynı şekilde Ruth'un geride kalmış olduğunu idrak ediyordu. Ruth genişlemek fırsatını bulamamıştı. Babasının kütüphanesindeki kitaplar, duvarlardaki tablolar, piyanoda çalınan müzik - bütün bunlar, bir sürü aldatıcı gösterişten ibaretti. Gerçek edebiyatın, gerçek resimin, gerçek müziğin karşısında Morse'lar ve bütün Morse'ların cinsinden

olanlar ölü kalıyordu. Bütün bu şeylerin hepsinden de büyük olan hayat hakkında hiç mi, hiç bilgileri yoktu. Unitarianism'e olan eğilimlerine, muhafazakâr geniş fikirlilik maskelerine rağmen, deneysel bilimin iki kuşak gerisindeydiler; kafaları orta çağ insanlarının kafası gibi çalışıyordu ve bunların varlığın sonuçsal bilgileri üzerindeki düşünüşleri, Martin'e, en geç ırkla yaşıt, mağara adamı kadar, hattâ daha da yaşlı - Pleistosen devrinin maymun adamını karanlıktan korkutan; vahşi Yahudilere Âdem'in kaburgalarından Havva'yı yarattıran; Dekart'a cılız egosunun görüntüsüne dayanarak, idealistçe bir evren sistemi kurduran; İngiliz din adamına evrimi, adını derhal ünlü bir leke halinde tarih sayfalarına geçirtecek kadar ün sağlayan yakıcı bir hicivle teşhir ettiren metafizik düşünüşün aynı görünüyordu.

Martin işte böyle düşündü ve tanıştığı bu avukatlar, memurlar, iş adamları, banka kasiyerleri ile bildiği işçi sınıfının arasındaki farkın, yedikleri yemek, giydikleri elbise, yaşadıkları çevre arasındaki farkla aynı olduğunu aydınlık bir şekilde görene kadar da düşünmeğe devam etti. Tabiî, onlarda, onun kendinde ve kitaplarında bulduğu o fazlalık eksikti. Morse'lar ona toplumsal durumlarının verdiği olanaklar içinde, en mükemmel şeyleri göstermişler, ama bu Martin'i hayran bırakmamıştı. Bir fıkara, tefecinin bir esiri olan kendisinin, Morse'larda tanıdığı kimselere çok üstün olduğunu biliyordu. Biricik temiz takım elbisesini rehinden çıkarır çıkarmaz da, onların arasında, keçi sürüleri arasında yaşamaga mahkûm bir prensin duyabileceği hisse benzer bir yaralanmış haysiyet duygusuyla titreyen soyluluğunu hayattan alan bir lord gibi dolaşmağa başladı.

Bir akşam yemekte, Mr. Morse'a «Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz,» demişti, «peki ama, neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz, ne de doktrinleri biliyorsunuz.»

Konuşma bu yöne, kıskandırmak için ısrarla Mr. Hapgood'u övmekte olan Mrs. Morse tarafından sürüklenmişti. Kasiyer, Martin'in en sinirine dokunan insanlardan biriydi ve bu boş kafalı söz konusu olunca, Martin kendini pek tutamıyordu.

«Evet,» demişti, «Charley Hapgood, yükselen delikanlı dedikleri cinsten bir adamdır - bu kadarını birisi söylemişti bana. Doğrudur da. Ölmeden evvel valilik sandalyesine oturabilir, sonra kim bilir? Belki de Amerika Birleşik Devletleri Senatosuna da girebilir.»

Mr. Morse, «Bu tahmininiz neye dayanıyor?» diye sormuştu.

«Onu bir seçim kampanyası sırasında konuşurken görmüştüm. O kadar aptalca kurnazlıklarla dolu, o kadar orijinalitesi olmayan; aynı zamanda da o kadar ikna edici bir konuşmaydı ki, liderler ona itimada değer bir insan gözüyle bakmaktan kendilerini alamadılar, halbuki zırvalarının herhangi bir seçmenin zırvalarından hiç farkı - oh, canım, insanları, kendi düşüncelerini başka kılığa sokup, onlara sunmakla bal gibi büyüleyebilirsiniz.»

Ruth da oradan bir çimdik atıp, «Bana kalırsa, sen bal gibi kıskanıyorsun, Mr. Hapgood'u.» demişti.

«Tanrı yazdıysa bozsun!»

Martin'in yüzündeki dehşet ifadesi, Mrs. Morse'u daha çok kışkırttı. Buz gibi bir ifadeyle, «Herhalde, Mr. Hapgood'a aptal demek istemiyorsunuzdur?» diye sordu.

Aldığı cevap, «Herhangi bir Cumhuriyetçiden, ya da alelâde bir Demokrattan daha fazla değil,» oldu. «Kurnaz olmadıkları zaman, bunların hepsi de aptaldır, içlerinde kurnaz olan da çok azdır. Cumhuriyetçiler içinde akıllı olanlar sadece milyonerlerle onların bilinçli uşaklarıdır. Onlar, ekmeklerine hangi tarafın yağ sürdüğünü ve neden sürdüğünü bilirler.»

Mr. Morse, «Ben de bir Cumhuriyetçiyim,» diye usulca

sokuşturdu. «Beni hangi sınıfa sokuyorsunuz, Allahaşkına?»

«Oh. siz bilinçli bir uşaksınız.»

«Uşak mı?»

«Pek tabiî. Siz korporasyon usulüyle çalışıyorsunuz. Ne bir işçi sınıfına dahilsiniz, ne de suç işleme tecrübeniz var. Geliriniz için ne karılarını dövenlere ne de yankesicilere güveniyorsunuz. Geçiminizi toplumun efendilerinden sağlıyorsunuz, bir insanı besleyen de, o insanın kendisidir. Evet, siz bir uşaksınız. Sizi, uşaklığını ettiğiniz sermayenin daha fazla birikmesini sağlamak ilgilendirir.»

Mr. Morse'un yüzü hafif tertip kızarmıştı.

«İtiraf edeyim ki, bayım,» dedi. «Tam bir sosyalist gibi haydutça konuşuyorsunuz.»

İşte Martin o sözü o vakit söyledi:

«Sosyalistlerden korkuyor ve onlardan nefret ediyorsunuz; peki ama neden? Ne sosyalistleri tanıyorsunuz, ne de doktrinlerini biliyorsunuz.»

Ruth endişe içinde bir birine, bir ötekine bakıp durur, Mrs. Morse da kızının metbu lordunun düşmanlığını çekmek için bir fırsat yakalamaktan memnun, mutluluktan yüzü pırıl pırıl parlarken, Mr. Morse, «Sizin doktrininiz bende tamamiyle sosyalizm izlemini uyandırıyor,» diye cevap verdi.

Martin gülerek, «Cumhuriyetçilerin aptal olduklarını söylemekle, şu özgürlük, eşitlik kardeşlik lâflarını boşa çıkmış sözler saymakla sosyalist olmam hemen,» dedi. «Jefferson'la onun kafasına bilgiyi sokan ilimsiz Fransızı reddetmem de beni sosyalist yapmaz. İnanın bana, Mr. Morse, sosyalizmin yeminli düşmanı olan benden çok daha yakınsınız sosyalizme.»

Ötekiler Martin'e ancak, «Bu kadar şakacı olma canım,» diyebildiler.

«Hiç de değilim. Gayet ciddî konuşuyorum. Siz hem korporasyon usulüyle çalışıyorsunuz, hem de hâlâ eşitliğe

inanıyorsunuz, halbuki korporasyonlar eşitliği hergün biraz daha gömmekle meşgul. Siz de tutup, sırf eşitliği reddettim diye, sizin ne yapmağa çalıştığınızı belirttim diye bana sosyalist diyorsunuz. Cumhuriyetçiler, eşitliğin baş düşmanıdır, hem de eşitliğe karşı mücadele ederken, slogan olarak bu kelimeyi ağızlarından düşürmezler. Bunlar, eşitlik adına eşitliği tepeliyorlar. İşte onlara aptal deyişim de bu yüzden. Bana gelince, ben bir bireyciyim. Yarışı hızlı koşanın, savaşı kuvvetli olanın kazanacağına inanırım ben. Biyolojiden öğrendiğim, ya da hiç değilse öğrendiğimi sandığım ders böyle benim. Dediğim gibi; ben bir bireyciyim ve bireycilik sosyalizmin ezeli ebedi düşmanıdır.»

Mr. Morse, «Ama sık sık sosyalist toplantılarına gidiyorsunuz?» diye iddia etti.

«Tabiî, tıpkı bir casusun düşman ordugâhlarına girişi gibi. Düşmanınız hakkında başka nasıl fikir sahibi olabilirsiniz? İyi savaşıyorlar doğrusu. Hem ister doğru, ister yanlış, kitap da okumuşlar. İçlerinde herhangi birisi, sosyalojiyi de, diğer bütün olojileri de, alelâde bir endüstri kaptanının bildiğinden çok daha iyi bilir. Evet, bunların, beş altı toplantısında bulundum, ama Charley Hapgood'un döktürdüğü konuşmayı dinlemek beni ne kadar Cumhuriyetçi yaparsa, bu da o derece sosyalist yapar.»

Mr. Morse zayıf bir sesle, «Elimde değil, ne yapayım,» dedi. «Ben hâlâ sizin o tarafa meylettiğinize inanıyorum.»

Martin kendi kendine, Yarabbim, dedi, daha neden söz ettiğimi bile anlamıyor. Söylediklerimin bir kelimesini bile anlayamamış. Öğrenimini rafa mı kaldırmış bu adam peki?

Böylece, gelişmesi içinde, Martin kendini ekonomik ahlâk ya da sınıf ahlâkıyla karşı karşıya buldu; ve çok geçmeden bu, onun karşısına korkunç bir canavar olarak çıktı. O, şahsen entellektüel bir ahlâkçıydı ve çevresinde-

kilerin, ekonomik, metafizik, duygusal ve taklitçi ahlâkları ona, bunların saçma kibirlerinden daha saldırıcı geliyordu.

Bu acaip, bu karmakarışık alaşımın bir örneği de Martin'i daha derinden yaraladı. Kızkardeşi Marian, Alman asıllı, genç ve çalışkan bir makinistle flört etmekteydi; bu adam, işi iyice öğrendikten sonra, kendine bir bisiklet tamirhanesi açmıştı. Aynı zamanda ucuz markalı bisikletlerden birinin acenteliğini de almış olduğu için, hali vakti yerindeydi. Az zaman önce, Marian, nişan haberini vermek için Martin'in odasına uğramış ve bu ziyaret sırasında da, şakadan Martin'in el falına bakmıştı. Marian ikinci gelişinde, nişanlısı Hermann von Schmidt'i de beraber getirdi. Martin, onları öylesine ince, öylesine rahat bir dille karşılayıp tebrik etti ki, bu kızkardeşinin köylü kafalı sevgilisinin hiç de hoşuna gitmedi. Martin, kızkardeşinin bir önceki ziyaretinin anısını yüceltmek için yazdığı altı kıt'alık manzumeyi okuyunca, Hermann von Schmid'in kafasındaki bu ilk kötü düşünce daha da derinleşti. Bu ,neşeli, hoş bir toplum şiiriydi, adını da «Falcı» koymuştu Martin. Okuyup bitirdiği zaman, kızkardeşinin yüzünde hiç de hoşnud olmuşa benzer bir ifade göremeyince şaşırdı. Bunun yerine, Marian'ın gözleri endişeli bir tavırla sevgilisine dikilmişti. Onun bakışlarını izleyen Martin, sevgili bayın çarpık çurpuk suratında, karanlık, somurtkan bir hoşnutsuzluktan başka birşey göremedi. Olayın üzerinde durulmadı, kızkardeşiyle sevgilisi, erkenden kalkıp gittiler ve Martin, her ne kadar herhangi bir kadının, hattâ işçi sınıfından bile olsa, kendisi için şiir yazılmasından nasıl gurur duymadığına şaştıysa da, meseleyi unuttu.

Bu olaydan epey sonra, bir akşam, Marian, onu tekrar ziyaret etti, ama bu defa yalnızdı. Hiç vakit kaybetmeden doğrudan doğruya konuya girip, yaptığından ötürü Martin'i üzüntülü bir tavırla azarlamağa koyuldu.

Martin, «Ama, Marian,» diye söylenecek oldu, «sen

sanki akrabalarından, ya da hiç değilse kardeşinden utanıyormuşsun gibi konuşuyorsun.»

Marian, «Evet, utanıyorum, tabii» diye boşandı.

Martin, kızkardeşinin gözlerinin haysiyeti kırılmış bir insanınki gibi, gözyaşları ile dolduğunu görünce hayret etti. Bu tavır, ne ad verilirse verilsin, hiç de sahteye benzemiyordu.

«Ama Marian, senin Hermann'ın benim kızkardeşime yazdığım şiiri neden kıskansın, canım?»

Marian hıçkırarak, «Onun kıskandığı filân yok,» dedi. «O, şiirin pis olduğunu - müstehcen olduğunu söylüyor.»

Martin hafif, fakat uzun bir hayret ıslığı öttürdü ve «Falcı» nın daktiloya çekilmiş kopyalarından birini bulup ortaya çıkardı.

Şiiri ona göstererek, nihayet, «Ben böyle bir şey göremiyorum,» dedi. «Sen kendin oku ve neresi müstehcen geliyorsa — müstehcen demiştin değil mi? Neresi sana müstehcen geliyorsa, göster bakayım.»

Kızkardeşi, elinin bir hareketiyle kâğıdı bir kenara itip, tiksintili bir bakışla, «O, öyle söylüyor,» dedi. «Ne dediğini de bilir o. Hem senin bunu yırtman gerektiğini söylüyor. Diyor ki, ben, kendisi için böyle şeyler yazılmış bir karı almam. Bunun bir şerefsizlik olduğunu, böyle birşeye tahammül edemiyeceğini söylüyor.»

Martin, «Bana bak, Marian, buna saçmalığın daniskası derler,» diye başladı, ama birdenbire fikrini değiştirdi. Önünde mutsuz bir kızın durduğunu gördü, onu ve onun erkeğini iknaa uğraşmanın faydasızlığını anladı ve bütün bunlar boş, saçma şeyler olmasına rağmen, teslim olmağa karar verdi.

Manzumeyi parça parça edip, çöp sepetine atarak, «Pekâlâ,» dedi.

Bunu yırtsa bile, manzumenin orijinalinin New York'ta'ki bir magazinin yazıhanelerinden birinde yatmakta olduğunu bildiği için, içi rahattı. Marian'la kocasının haberi

bile olmaz, bu zararsız, cici şiirin yayınlanışından da, ne kendisine, ne onlara, ne de dünyaya bir zarar gelirdi.

Çöp sepetine uzanana Marian, sordu:

«Alabilir miyim?»

Martin, kızkardeşinin, şiirin parçalarını - görevini başarıyla sonuçlandırdığını ispat edecek, gözle görülebilir delilleri - toplayıp, ceketinin cebine tıkışını düşünceli bir şekilde seyrederken, başını olur anlamında salladı. Gerçi Lizzie Conolly'de kızkardeşinkinden çok daha fazla bir canlılık daha kuvvetli bir ateş vardı, ama Marian, ona, iki kere gördüğü bu işçi kızı hatırlattı. Bunların ikisi de aynı düzeyde birer insandı yine de; her ikisi de, giyinişleri, tavırlarıyla. Bunların herhangi birini Morse'ların kabul salonunda tahayyül edip, hayal evinin bu tuhaflığına içinden neş'elenerek gülümsedi. Ama neş'e kayboluverdi ve Martin kendini yapayalnız hissetti. Şu kızkardeşi ile Morse'ların kabul salonu, onun almış olduğu yolda birer kilometre taşı idiler. Ve Martin bu kilometre taşlarını geride bırakmıştı. Çevresindeki birkaç kitabına sevgi dolu bakışlarla göz gezdirdi. Onun geriye kalan bütün arkadaşları işte bunlardı.

Martin irkilip, şaşırarak, «Ha, ne dedin?» diye sordu.

Marian sorusunu tekrarladı.

«Niye mi işe gitmiyorum?» Martin hiç de içten gelmeyen bir kahkaha atarak, «Şu Hermann kurmuş seni,» dedi.

Marian başıyla hayır işareti yaptı.

Martin, emreden bir tavırla, «Yalan söyleme,» dedi ve Marian'ın bir baş işareti Martin'in iddiasını haklı çıkardı.

«Hım, sen Hermann'cığına söyle de, o kendi işine baksın; onun flört ettiği kız hakkında şiir yazarsam karışabileceğini, bunun dışında hiçbir şeyime burnunu sokamıyacağını söyle ona. Anladın mı?

«Ey, demek sen benim yazar olarak başarı kazanabibileceğimi sanmıyorsun, ha?» diye devam etti .«Benim işe

yarar bir insan olmadığımı - benim düşük bir insan olduğumu, ailenin yüz karası olduğumu düşünüyorsun, öyle mi?»

Marian kuvvetle, «Eğer bir işe girsen çok daha iyi edersin diye düşünüyorum,» dedi. Martin ,onun samimi konuştuğunu anladı. «Hermann diyor ki...»

Martin neşeli bir tavırla, «Allah Herman'ın belâsını versin!» diye onun sözünü kesti. «Sen, bana ne zaman evleneceğinizi söyle, onu öğrenmek istiyorum ben. Sonra Hermann'cığının da ağzını yoklayıver bakalım, sana bir düğün hediyesi almama izni var mı?»

Kızkardeşi gittikten sonra, Martin olay üzerinde uzun uzun düşündü ve kızkardeşi ile sevgilisinin, kendi sınıfından ve Ruth'un sınıfından bütün insanların ufacık hayatlarını, yine ufacık formüllere göre sürüklediklerini - birer kişi olamayan ve esiri bulundukları çocukça birtakım formüller yüzünden hayatı gerektiği gibi yaşayamıyan, daima birbirlerine sokulup, hayatlarına birbirlerinin fikrine uyarak bir biçim veren sürü içgüdüsüne sahip bu yaratıkları - görerek bir, iki defa acı acı güldü. Onları bir tayfa alayı halinde gözlerinin önünde canlandırdı: Bernard Higginbotham, Mr. Butler ile kolkola girmiş, Hermann von Schmidt'le Charley Hapgood başbaşa vermişler - Martin bunlar hakkındaki hükümlerini teker teker, çifter çifter verip, hepsini aklından uzaklaştırdı; hükümlerini kitaplardan edindiği akıl ve ahlâk ölçülerine göre verdi. Boş yere sordu: Nerede o yüce ruhlar; o büyük adamlar, büyük kadınlar nerede? Daracık odasına üşüşüp, gözlerinin önüne sıralanan kaygısız, kaba, boş kafalı zekâlar arasında bulamadı onları. Tıpkı Circe'nin domuzları için duyabileceği bir tiksinti duydu bunlara içinde. Sonuncusunu da aklından kovup, kendini yalnız hissettiği sırada, içeriye hiç çağrılmadan gelen, gecikmiş biri girdi. Martin, buna baktı, başında sert kenarlı şapka, sırtında kruvaze ceket, omuz-

larını sallaya sallaya yürüyen ve bir zamanlar kendisi olan genç serseriyi gördü.

«Vaktiyle sen de tıpkı bunlara benziyordun, ahbap,» diye alaylı alaylı sırıttı. «Senin bildiğinin de, senin ahlâkının da onlarınkinden bir farkı yok. Ne kendin için düşünüyor, ne de kendin için hareket ediyordun. Fikirlerin de, elbiselerin gibi hazırdı; hareketlerine, halkın onaylayıp onaylamıyacağına göre bir biçim veriyordum. Öbürleri seni birşey sandıkları için ötebiliyordun çöplüğünde. Döğüşüyor, çeteni idare ediyordun, ama bunu hoşlandığın için değil - bunu, hiç sevmediğini bilirsin - ama, öbür herifler senin omuzunu okşadığı için yapıyordun. Peynir Surat'ın hesabını gördün, çünkü pes edemezdin, pes edemeyişinin sebebi ise, kısmen senin dağdan inmenin biri oluşunda, kısmen de çevrendeki bütün insanların düşündüğü gibi, erkekliğin, hemcinsinin anatomisinde bir yara izi bırakmak, onun canını yakmak suretiyle ispat edilen etobur hayvanlara özgü bir vahşilik olduğunu düşünmendeydi. Seni kalleş seni, arkadaşlarının kızlarını bile ellerinden alırdın, kızları kendin istediğin için değil, çevrendekiler, senin ahlâk kurallarını kuranlar iliklerinde bir aygırın, bir erkek ayıbalığının içgüdüsünü taşıdıkları için. Ey, işte yıllar geçip gitti, şimdi ne düşünüyorsun bakalım bunun hakkında?»

Sanki buna bir cevapmış gibi, hayal hızla bir başkalaşma geçirdi. Sert kenarlı şapkayla kruvaze ceket kaybolup, *onların yerini ağırbaşlı* giysiler aldı; yüzdeki sertlik, gözlerdeki düşmanlık kayboldu; ve temiz ince bir hal alan yüz, güzellik ve bilgi ile yakınlık kurmuş bir iç dünyasıyla aydınlandı. Tayf, kendisinin şimdiki haline tıpatıp benziyordu ve Martin, ona bakarken, tayf'ın yanında bir masa lâmbasının yanmakta, tayf'ın da bir kitaba dalmış olduğunu gördü. Kitaba bir göz attı ve «Estetik İlmi» adını okudu, hemen ardından da kendisi tayfın içine girip, lâmbanın fitilini yükselterek «Estetik İlmi»ni kendisi okumaya devam etti.

30. BÖLÜM

Bir yıl önce birbirlerine aşklarını ilân ettikleri o pastırma yazını andıran güzel bir sonbahar günü, Martin, Ruth'a «Aşk Şiirleri» ni okudu. Bir akşam üstüydü ve evvelce olduğu gibi, bisikletiyle gelip, tepelerde o en sevdikleri çimenliğe çıkmışlardı. Ruth ,arada sırada duyduğu zevki belirten nidalarla Martin'in okumasını kesmişti, şimdi ise Martin, son kâğıt yaprağını da diğerlerinin yanına bırakmış, Ruth'un vereceği hükmü bekliyordu.

Ruth biraz bekledi, nihayet insafsız hükmünü hangi kelimelerle vereceğinde tereddüt ederek, duraklıya duraklıya konuştu:

«Bana kalırsa güzel,» dedi. «Çok güzel. Ama satamazsın ki bunları, satabilir misin?» Sonra yalvaran bir tavırla, «Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi?» dedi. «Bu yazıların pratik değil senin. Önemli olan bir şey var - belki de kabahati yayınevlerinde aramak lâzım, ama senin yazılarınla hayatını kazanmana engel olan birşey var. Sevgilim, sakın beni yanlış anlama. İftihar ettim, bana gurur verdin, hem en önemlisi de - zaten başka türlü olsa, ben gerçek bir kadın sayılmazdım - en önemlisi de, bu şiirleri benim için yazmış olman. Ama bunlar bizim evliliğimizi sağlayamaz ki. Anlamıyor musun, Martin? Beni çıkar düşkünü, maddî bir insan sanma. Benim, yükümü omuzlarımda hissettiğim şey aşk, gelecek düşüncesi, geleceğimiz. Birbirimizi sevdiğimizi anlayalı beri koskoca bir yıl geçti, ama düğün günümüz hâlâ eskisi kadar uzak. Düğünümüzden böyle söz ediyorum diye beni arsız sayma, zira gerçekten de herşeyim buna bağlı benim. Mademki yazılarına bu kadar bağlısın, neden bir gazetede iş aramıyorsun kendine? Neden bir muhabir olmıyasın? - Hiç değilse bir süre için?»

Martin alçak, monoton bir sesle, «Gazetecilik üslûbu-

mu bozar,» diye cevap verdi. «Üslûp elde etmek için ne kadar emek verdiğimi bilemezsin.»

Ruth, «Peki ama, o yazdığın hikâyecikler,» dedi. «Onlara ucuz eserler diyordun sen. Onlar bozmadı mı üslûbunu?»

«Hayır, iki durum arasında fark var. Bu hikâyecikler, bütün bir gün üslûba uygulamak için uğraşıp didinildikten sonra meydana getirilmiştir. Halbuki, muhabirin bütün çalışması sabahtan akşama kadar, değersiz bir çalışmadır ve hayatın en yüksek amacıdır. Hem de kasırga gibi hayatın; sadece hali yaşıyan, ne geçmişi, ne de geleceği olan bir hayatın. Ve pek tabii ki, muhabir, muhabir üslûbundan başka hiçbir üslûp düşüncesi taşımaz, bundan ötürü de onun eseri edebiyat olamaz. Şimdi tam üslûbum şeklini alır, billûrlaşırken muhabirlik yapmak, edebî bir intihara kalkışmaktan başka birşey olmaz. Gerçekten de yazdığım her hikâyecik, hikâyeciklerin her kelimesi, kendime ,kendi izzetinefsime, kendi güzellik anlayışıma bir tecavüzdür. Sana bu işin iiksindirici olduğunu söyleyebilirim. Bunları yazmakla günah işledim ben. Satılmadıkları zaman da, hattâ elbiselerim rehine bile gitse, gizliden gizliye bir sevinç duyuyordum. Ama, «Aşk Şiirleri» ni yazarken duyduğum zevk! En soylu anlamda bir yaratış zevki! İşte bu hepsinin acısını çıkarmağa yetiyordu.»

Martin, Ruth'un yaratış zevkinden birşey anlamadığını bilmiyordu. Gerçi bu terimi kullanmıştı - Martin, bunu ilk defa Ruth'un ağzından işitmişti. Ruth yaratış zevki hakkında bazı şeyler okumuş, San'at Tarihi mezunu ünvanını alana kadar Üniversitede bunun üzerinde çalışmıştı da; ne var ki, Ruth kendisi orijinal, yaratıcı değildi. Onun kültürünün bütün görünüşleri, havan dövücünün hınk deyicisinin hınk deyiciliğinden ibaretti.

Ruth, «Editörün senin «Deniz Lirikleri» ni revizyondan geçirmekte haklı olması ihtimali yok mu?» diye sordu. «Unutma ki, bir editörün editör olabilmek için birtakım

niteliklere sahip olması gerekir, başka türlü editör olamaz çünkü.»

Editör milletine olan hıncı hiç eksilmeyen Martin, «Bu sözün de, senin tanınmışlar üzerindeki ısrarına uygun düşüyor,» dedi, «Olmuş olan, sadece haklı değil, aynı zamanda da mümkün olanın en iyisidir. Bir şeyin varlığı, onun varolmağa lâyık oluşunun yeter bir doğrulanışıdır - dikkat et bak, herhangi alelâde bir insanın inandığı gibi, yalnız içinde yaşanılan hallerde değil, fakat bütün hallerde varolmağa lâyık. Onların bu gibi zırvalara inanmalarının sebebi de, cahillikleri - Weininger'in tarif ettiği **henidikal** düşünüş yolundan hiçbir farkı bulunmayan cahilliklerdir tabii. Bunlar düşündüklerini sanırlar ve bu düşüncesiz yaratıklar, gerçekten düşünen birkaç kişinin hayatı üzerinde de hüküm verirler.»

Ruth'un anlamadığı şeylerden sözetmekte olduğunu farkederek sustu.

Ruth, «Bu Weininger'in kim olduğunu bilmiyorum, tabii,» diye cevap verdi. «Sonra o kadar genel konuşuyorsun ki, seni izleyemiyorum. Ben editörlerin liyakatinden bahsediyordum sana.»

Martin onun sözünü keserek, «Ben de sana diyorum ki, editörlerin yüzde noksan dokuzunun başlıca liyakati, liyakatsizliktir. Bunlar yazarlıkta liyakat gösterememişlerdir. Zannetme ki, bunlar yazı yazma aşkına masanın esiri, tirajın, idare müdürünün kölesi olmuşlardır. Bunlar yazı yazmayı denemişler, başaramamışlardır. İşte bu işin lânet paradoksu da burada. Edebiyatta başarıya açılan bütün kapıları bu bekçi köpekleri, edebiyatta başarı kazanamamış bu editörler tutmuştur. Editörler, editör yardımcıları, muavinleri, bunların çoğu, sonra magazinlerin ve yayınevlerinin yazı okuyucuları hep yazmak istemiş, ama başaramamış kimselerdir. Gelgelelim, dünyadaki bütün yaratıklar içinde bu işe en uygun olmayan bu kişiler, neyin basılabilecek, neyin basılamayacak olduğuna karar veren kişi-

lerdir - kafalarında orijinal hiçbir şey olmadığını ispat eden, içlerinde o tanrısal ateşten eser bulunmadığını göstermiş olan bunlar, oturup, orijinal eserler, deha eserleri üzerine yargıda bulunurlar. Bunların arkasından da yine bir sürü başarısız kişilerden ibaret olan eleştirmeciler gelir. Bana bunların da birtakım hayalleri olmadığını, bunların da şiir ya da hikâye yazmağa teşebbüs etmediklerini söyleme sakın; zira hepsi de teşebbüs etmiş, ama başaramamışlardır. Eyy, eleştiricilerin yarısı balıkyağından bile daha mide bulandırıcıdır. Kendilerinin eleştirmeci olduklarını iddia edenler hakkındaki kanaatimi bilirsin. Büyük eleştirmeciler de vardır, tabiî, ama bunlar kuyruklu yıldızlar kadar nadirdir. Eğer yazarlıkta başarısızlığa uğrarsam, editörlük mesleğine liyakat kazanmış olacağım. Nasıl olsa geçim yolunu buluruz.»

Ruth kararını çabucak veriverdi, âşığının iddiasında gördüğü çelişme de, Martin'in fikirlerini tutmayışında ona bir destek oldu.

«Peki ama Martin, eğer böyleyse, senin bu kadar kesin olarak ortaya koyduğun gibi bütün kapılar kapalıysa, büyük yazarlar nasıl olup da başarıya ulaşmışlar?»

«Onlar, imkânsızı başarmakla ulaştılar buna.» diye cevap verdi Martin. «Onlar, kendilerine karşı olanları yakıp kül edecek kadar parlak, akkor haline gelmiş eserler verdiler. Onlar oraya, bir mucizeyle, kendi aleyhlerine oynanan ve bire bin veren bir bahsi müştereki kazanarak ulaştılar. Onlar oraya ulaştılar, çünkü onlar Carlyle'in savaş alanlarında yoğrulmuş, sırtları uzun zaman yerde tutulamayan devleriydiler. İşte benim de böyle yapmam lâzım; ben de imkânsızı başarmak zorundayım.»

«Ama ya başaramazsan? Beni de düşünmen lâzım, Martin.»

Sanki Ruth'un düşüncesi havsalaya sığmaz bir düşünceymiş gibi bir an kadar Ruth'a baktıktan sonra, «Başara-

mazsam mı?» dedi. Sonra gözleri zekice parladı ve «Başaramazsam, ben editör olurum, sen de bir editör karısı.»

Ruth onun bu şakacılığına kaşlarını çattı - cici, tapınılacak, Martin'i onu kolları arasına alıp öpmeğe sevkeden bir çatılıştı bu ve Martin onu kolları arasına alıp öperek Ruth'un asık yüzünü yumuşattı.

Ruth kendini Martin'in kuvvetinin büyüsünden kurtarmak için bir irade gücü harcayarak, «Hadi, yeter artık,» dedi. «Annemle, babamla konuştum. Şimdiye kadar hiç onlara bu derece karşı gelmemiştim. Beni dinlemelerini istedim onlardan. Hiç de evlâtlık vazifelerine uygun hareket etmedim. Biliyorsun senin aleyhinde onlar; ama sana olan aşkımın sağlamlığına onları tekrar tekrar temin ettim, babam da sonunda, eğer istersen onun yazıhanesinde işe başlayabileceğini söyledi. Sonra tamamiyle kendi rızası ile, sana başlangıç ücreti olarak, evlenip bir yerde başımızı sokacak bir kulübecik almamıza yetecek kadar para vermeyi kabul etti. Bu da zannederim onun bize büyük bir iyiliğidir - değil mi?»

Kalbinde büyük bir ümitsizliğin karanlık ıstırabını duyan Martin'in eli sigara sarmak için mihaniki bir hareketle (artık taşımadığı) tütünle sigara kâğıdına gitti, anlaşılmaz birşeyler mırıldandı, Ruth devam etti:

«Bak, samimî olarak, sakın seni incitmesin - onunla geçinebilmen için söylüyorum - senin radikal fikirlerini beğenmiyor ve seni tembel buluyor. Ben senin tembel olmadığını biliyorum tabii. Ne kadar çok çalıştığını biliyorum.»

Martin'in kafasından, ne kadar çok çalıştığımı sen dahi bilemezsin, düşüncesi geçti.

«Peki öyleyse,» dedi. «Fikirlerime ne diyorsun? Sen de o kadar radikal mı buluyorsun?»

Gözlerini Ruth'un gözlerine dikti ve cevabını bekledi.

«Bana kalırsa, şey; çok bozguncu fikirlerin,» diye cevap verdi Ruth.

Martin cevabını almış ve hayatın kasveti omuzlarına öylesine çökmüştü ki, Ruth'un onu denemek için yaptığı işe girme teklifini unuttu gitti. Öbür taraftan, cesaret edebildiği kadar ileri giden Ruth, meseleyi ilerde tazeliyebilmek için, cevabını geciktirmek niyetindeydi.

Fazla beklemesine de lüzum kalmıyacaktı. Martin'in de ona sunacağı bir mesele vardı. Ruth'un kendisine olan inancının derecesini iyice bilmek istiyordu, o hafta içinde de her iki mesele halloldu.

Martin, ona «Güneşin Utancı» nı okuyarak, bunu çabuklaştırdı.

Okumasını bitirince, Ruth, «Neden muhabir olmuyorsun?» diye sordu ona. «Yazarlığı bu kadar seviyorsun. Başaracağına eminim. Gazetecilikte yükselir, kendine bir isim yaparsın. Büyük isim yapmış birçok özel muhabir var. Maaşları yüksek, çalışma alanları da bütün dünyayı içine alıyor. Her yere gönderiyorlar bunları, Stanley gibi, tâ Afrika'nın göbeğine, Papayla görüşmeye, ya da meçhul Tibet'i keşfetmeğe gidersin.»

Martin, «Şu halde denememi beğendin sen.» diye karşılık verdi. «Gazetecilik alanında biraz istikbalim olduğuna, ama edebiyatta hiç olmadığına inanıyorsun, öyle değil mi?»

«Hayır, hayır; çok hoşuma gitti denemen. Güzel bir izlenim bırakıyor. Ama korkarım ki, okurların bunu pek anlamazlar. Ben bile anlayamadım. Güzel görünüyor, ama anlayamadım. Kullandığın bilimsel argo, benim, bilgimin dışında. Sen bir ekstremistsin sevgilim, biliyorsun, senin anladığın şeyı de geriye kalan herkes anlıyamaz.»

Martin söyliyecek birşey bulamadığı için, «Bana kalırsa, seni rahatsız eden, kullandığım felsefî argodur,» diyebildi.

Şimdiye kadar ifade ettiği düşünceleri içinde en olgununu henüz okuduğu için, hâlâ bunun sıcaklığını ken-

dinde hisseden Martin'in üzerinde soğuk Ruth'un hükmü bir duş etkisi bıraktı.

«Tekniğin, şunun - bunun önemi yok,» diye ısrar etti, «sen onun içinde - yani düşüncede demek istiyorum - birsey göremiyor musun?»

Ruth, başını hayır anlamına salladı.

«Hayır, benim şimdiye kadar okuduklarımdan o kadar farklı ki. Ben Maeterlinck'i okudum ve anladım...»

Martin bir ümitle, «Mistisizmini anladın mı onun?» diye atıldı.

«Evet ama, sözde ona bir saldırı niteliğinde olan seninkini anlamadım. Tabiî, eğer orijinallik söz konusu olursa...»

Martin hiç konuşmadan, sabırsız bir el hareketiyle susturdu onu. Derken, birdenbire, Ruth'un konuştuğunu ve bir süreden beri de konuşmakta olduğunu farketti.

«Yazıların senin bir oyuncağın nihayet,» diyordu Ruth. «Herhalde yeteri kadar oynamışsındır bununla. Hayatı - hayatımızı ciddiye almak zamanı geldi artık, Martin. Şimdiye kadar hep kendi hayatını yaşadın.»

«Benim işe girmemi istiyor musun?»

«Evet, babanın teklifi..»

Martin, «Anlıyorum bütün bunları,» diye onun sözünü kesti. «Ama benim asıl öğrenmek istediğim şey; bana olan inanını kaybettin mi, kaybetmedin mi?»

Ruth, sesini çıkarmadan Martin'in eline dokundu; gözleri donuk donuktu.

Güç işitilir bir fısıltıyla, «Yazına olan inanımı sevgilim,» diye kabul etti.

Martin zalim bir inatla devam etti: «Bir sürü yazımı okudun benim. Onlar hakkındaki fikrin ne? Tamamiyle ümitsiz mi? Diğer yazarların eserleriyle karşılaştırırsan nasıl buluyorsun?»

«Ama onlar eserlerini satıyorlar, -halbuki sen- sen satamıyorsun.»

«Bu benim sorumun cevabı değil. Edebiyatın bana hiç de mi uymayan bir san'at olduğunu düşünüyorsun?»

«Öyleyse cevap vereyim,» Ruth artık merhameti filân bir kenara bıraktı. «Senin yazar olarak yaratılmadığın fikrindeyim. Beni mazur gör, sevgilim bunu söylemeğe sen zorladın beni; hem biliyorsun ki, ben edebiyatı senden daha iyi bilirim.»

Martin düşünceli düşünceli, «Evet, sen bir San'at Tarihi mezunusun,» dedi. «Bilmen gerekir.»

Her ikisi için de ıstıraplı bir sessizlikten sonra Martin, «Ama söyleyebileceğim daha birçok şey var,» dedi. «Ben kafamın içinde neler bulunduğunu biliyorum. Bunu kimse benim kadar bilemez. Başaracağıma eminim. Sırtımı yere getiremezler benim. Şiirler için de, hikâye için de, denemeler için de söyliyeceğim şeyler yakıyor beni. Yine de, senden buna inanmanı istemiyorum. Senden ne bana, ne de yazılarıma inanmanı istiyorum. Senden tek istediğim beni sevmen ve aşka inanman.»

«Bir yıl önce senden iki yıl mühlet istemiştim. Bu yıllardan birinin daha geçmesi lâzım. Namusum, şerefim üzerine, bu yıl daha tamamlanmadan başaracağıma eminim. Bundan çok evvel bana dediğini, yazarlık mesleğinde çıraklık dönemini geçirmem gerektiğini söylediğini hatırlarsın. Eh, işte ben de bu çıraklık dönemini tamamladım. Bu dönemi kısa zamana sığdırmak için tıka basa doldurdum, sıkıştırdım. Ama hiçbir şeyi atlamadım. Biliyor musun, hanidir şöyle rahatça uykuya varmak nedir unuttum. Bundan milyonlarca yıl önce, dörtbaşı mamur bir uyku çekip, kendiliğimden, uykuya doyduğum için uyanmanın ne olduğunu bilirdim. Şimdi hep bir çalar saat uyandırıyor beni. Geç veya erken yatarsam, saatin zilini buna göre ayarlıyorum; saati kurmak ve lâmbayı söndürmek de son bilinçli hareketlerim benim.

«Uyuklamağa başladığımı hissettiğim anda, okuduğum ağır kitabı bırakıp, daha hafifini alıyorum. Onu da yeteri

kadar okuduktan sonra, uykumu dağıtmak için kafamı yumruklarım. Kıtabın birinde, uyumaktan korkan bir adamın hikâyesini okumuştum. Hikâye, Kipling'in. Adam uyumamak için bir çare bulmuş. Öyle yapmış ki, uyukladığı zaman çıplak vücuduna demir çiviler batarmış. Ben de aynı şeyi yaptım. Saate bakıyorum ve onikiye kadar mı, bire kadar mı, ikiye kadar ya da üçe kadar mı, mahmuzun yerinde durması gerektiğine kadar veriyorum. Böylece mahmuz belirli saate kadar beni dürtüyor. Bu mahmuz, aylardan beri bana yatak arkadaşlığı ediyor. Gitgide öyle bir umutsuzluğa kapıldım ki, artık bana beşbuçuk saatlik bir uyku bile çok görünmieğe başladı. Şimdi dört saat uyuyorum. Uykusuzluktan ölüyorum. Uykusuzluktan başımın döndüğü, rahatı ve uykusuzlukla birlikte ölümü arzuladığım, kafama sık sık Longfellow'un şu mısralarının geldiği zamanlar oluyor:

«Deniz sâkin ve derindir;
Koynunda herşey uykuya dalar;
Bir tek adım atmak yeter;
Bir atılış, bir kabarcık, her şey biter.»

«Tabii, saçma birşey bu. Sinir bozukluğundan, aşırı zihin yorgunluğundan ileri geliyor. Ama asıl mesele şu: Neden yapıyorum ben bunları? Senin için. Çıraklık dönemimi kısaltmak için. Başarıya daha çabuk ulaşmak için. Ve ben artık çıraklık dönemimi tamamlamış bulunuyorum. Âletlerimi tanıyorum. Yemin ederim ki, bir ayda, orta bir kolejlinin bir yılda öğrendiğinden fazlasını öğreniyorum. Bunu biliyorum, emin ol. Ama senin beni anlamana böylesine ihtiyacım olmasaydı, söylemezdim bunları sana. Bu bir övünme değil. Sonuçları kitaplardaki ölçülere vurarak değerlendiriyorum. Senin kardeşlerin, bana ve onların uyduğu satlerde benim kitaplardan dişimle tırnağımla kopardığım bilgime oranla birer yabanî sayılırlar. Bundan çok önce, bir vakitler, meşhur olmayı istiyordum. Şimdi ise şöhrete o kadar aldırdığım yok. Benim istediğim sen-

sin: Seni, yemekten, elbiseden, şöhretten daha çok özlüyorum. Hep, başımı senin göğsüne dayayıp binlerce yıl uyuyacağım günün hayalini kuruyorum, hele bu bir yıl geçsin, bak hayalim nasıl gerçekleşiyor.»

Martin'in kuvveti, dalga dalga Ruth'a çarptı ve Ruth, kendi iradesi onun iradesiyle çarpıştıkça Martin'e doğru daha kuvvetle çekildiğini hissetti. Martin'den taşıp her zaman Ruth'un içine akan kuvvet, şimdi Martin'in tutkulu sesinde, çakmak çakmak gözlerinde daha da gelişiyor, içinden hayal ve akıl gücü kabarıp taşıyordu. O anda ve o an için Ruth, inançlarında bir gedik açıldığını hissetti - arasından, gerçek Martin Eden'i, muhteşem, yenilmez Martin Eden'i gördüğü bir gedik; ve nasıl vahşî hayvan terbiyecilerinin şüpheye düştükleri bir an olursa, Ruth da tıpkı öyle, o an için, kuvvetinin bu vahşi ruhlu adamı terbiyeye yetip yetmiyeceğinden şüpheye düşer gibi oldu.

Martin, «Bir şey daha,» diye fırtına gibi haşmetle devam etti. «Sen, beni seviyorsun. Peki ama, neden seviyorsun beni? Benim içimde beni yazmağa zorlayan şeyle, senin aşkını doğuran şey aynı. Beni, şimdiye kadar tanıdığın ve belki de sevmiş olduğun erkeklerden şu veya bu şekilde farklı olduğum için sevdin. Ben iş kavgaları, kanunî gevezelikler yapmak için bürolarda, muhasebelerde oturacak bir insan olarak yaratılmamışım. Sen, bana bu işleri yaptır, beni o adamlara benzet, onların yaptığı işleri yapayım, onların teneffüs ettiği havayı teneffüs edip, onların edindikleri fikirleri edineyim, işte o zaman aradaki farkı yoketmiş, beni yoketmiş, sevdiğin şeyi yoketmiş olursun. Benim içimdeki en hayati şey, yazmak arzumdur. Eğer budalanın biri olsaydım ne ben içimde yazmak için arzu duyardım, ne de sen beni kendine bir koca olarak isterdin.»

Ruth'un yüzeysel kafası hemencecik bir benzerlik imkânı yakaladı:

«Ama unutuyorsun ki,» dedi, «devri daim gibi bir ham

hayalin peşinde, ailelerini açlıktan kıvrandıran eksantrik mucitler de var. Hiç şüphe yok, onların karıları da onları seviyor, onlarla beraber ve onlar için ıstıraba katlanıyorlardı; kocalarının devri daimi elde etmek gibi delice sevdalarına rağmen, katlanıyorlardı buna, yoksa bu delice sevda uğruna değil.»

Martin, «Doğrudur,» dedi. «Ama eksantrik olmayıp, pratik şeyler peşinde koşarken, açlıktan kıvranan mucitler de var, hem de belgelerle sabittir ki, bazen bunlar muvaffak da olmuşlardır. Gayet tabii, imkânsız birşeyin peşinde koşmuyorum..»

Ruth, «Ama sen, kendin buna «imkânsızı başarmak» demiştin,» diye araya girdi.

«Ben mecazî anlamda konuştum. Benden önce başkalarının yaptığı bir şeyi yapmak istiyorum ben - yazmak ve hayatımı yazılarımla kazanmak.»

Ruth'un burada susuşu, onu daha fazla kamçıladı.

«Şu halde, senin için, benim amacımın da devri daimi aramak gibi bir ham hayalden farkı yok, öyle mi?» dedi.

Ruth'un cevabını, onun elini kendi eline bastırışında hissetti - incinen çocuğuna acıyan bir anne eli gibiydi Ruth'un eli. O sırada da Ruth için, Martin incinmiş bir çocuk, imkânsızı başarmak kuruntusuna kapılmış bir adamdı.

Konuşmalarının sonuna doğru Ruth, Martin'i, annesiyle babasının muhalefetlerine karşı yeniden uyardı.

Martin, «Ama beni seviyorsun değil mi?» diye sordu.

Ruth, «Seviyorum! Seviyorum!» diye bağırdı.

«Ben de seni seviyorum, onları değil. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar, incinmem.» Martin'in sesinde zafer çınlıyordu. «Çünkü senin aşkına imanım var, onların düşmanlıklarından da korktuğum yok. Bu dünyada her şey yolunu şaşırabilir, aşk hariç. Eğer yol aldıkça halsiz düşüp tökezleyen cılız bir aşk değilse, o, yolundan çıkmaz.»

31. BÖLÜM

Martin, Broadway'de bir raslantı eseri, kızkardeşi Gertrude ile karşılaşmıştı - kârlı olmasına çok kârlı, ama aynı zamanda da çok uygunsuz bir rastlantıydı bu. İlk önce, köşede tramvay bekliyen Gertrude görmüştü Martin'i; ve onun yüzünün aç çizgileriyle, gözlerindeki ümitsiz, dertli ifade de hemen dikkatini çekmişti. Martin, bisikletine karşılık bir miktar para daha almak için gidip de hiçbir şey elde edemediği tefeciden yeni dönüyordu. Yağmurlu, çamurlu sonbahar havası geri geldiği için, Martin bir süreden beri bisikletini verip, onun yerine elbisesini almış bulunuyordu.

Martin'in bütün varını - yoğunu bilen tefeci, «İşte siyah elbisen,» demişti, «ama sakın gidip de bunu o yahudi Lipka'ya rehin vermek için anlaşmış *olmayasın*. Bak karışmanı-»

Adam tehditkâr bir bakışla bakmıştı; Martin hemen:

«Yok, yok; bende o,» dedi. «Ama bir iş için giymek istiyorum da.»

Yumuşayan tefeci, «Pekalâ,» demişti, «sana daha para vermeden önce ben de bir iş için isteyeceğim elbiseyi. **«Kendim mi giyeceğim zannediyorsun?»**

Martin, «Ama bu kırk dolarlık bir bisiklet, hem de gayet iyi bir durumda,» diye itiraz etmişti. «Üstelik de buna karşılık bana sadece yedi dolar verdin. Yok, yedi dolar bile değil, altı dolar yirmibeş sent; faizini peşin aldın.»

Tefecinin, Martin'i o bir sürü eşyayla dolu inden, ezginliğini yüzüne vurdurup, kızkardeşinin ona acımasına sebep olan ümitsizlik içinde çıkaran cevabı, «Eğer daha fazla para istiyorsan elbiseyi getir,» olmuştu.

Tam akşam alış - verişinden dönen kalabalığın bindiği Telgraf Caddesi tramvayı geldiği sırada karşılaşmışlardı Gertrude ile. Martin, kolundan tutup onu tramvaya bin-

dirirken, Mrs. Higginbotham, onun kolunu tutuşundan, kendisiyle gelmiyeceğini sezinledi. Basamakta durup döndü ve Martin'e baktı. Onun avurtları çökmüş yüzü yeniden yüreğini sızlattı:

«Sen gelmiyor musun?» diye sordu.

Arkasından da, inip Martin'in yanına geldi.

Martin, «Yürüyorum ben - idman olsun diye işte,» diye açıkladı.

Gertrude, «Öyleyse birkaç blok ben de seninle birlikte yürürüm,» dedi. «Belki iyi gelir bana. Şu son birkaç gündür çevikliğimi kaybettim gibi geliyor.»

Martin, kızkardeşine baktı ve onun üstünden şapşallık aktığı şeklindeki fikrinde kendini haklı buldu; marazî şişmanlığı, yorgun ve çökük yüz hatları, adımını atışındaki esneklikten yoksun ağırlıkla, tam geniş yürekli tombul insanların yürüyüşünün bir karikatürünü andıran yürüyüşüyle, Martin'in görüşünü haklı çıkarıyordu.

Gertrude daha ilk köşede mola verince, Martin, «Sen burada kalsan iyi edersin,» dedi. «İkinci tramvaya binersin.»

Gertrude, soluk soluğa, «Yarabbim!» dedi. «Daha şimdiden soluğum kesilmediyse eğer - Ama senin ayağındaki ayakkabılar bende olsa, ben de senin kadar yürüyebilirim. Ne kadar da ince tabanları ayakkabılarının senin. Daha sen Kuzey Oakland'a varmadan yarılır bunlar.»

Martin, «Evde daha iyi bir çift ayakkabım var,» dedi.

Gertrude, damdan düşer gibi, «Yarın akşam yemeğe gel,» diye davet etti Martin'i. «Mr. Higginbotham evde olmıyacak. Bir iş için San Leandro'ya gidiyor.»

Martin başıyla reddetti, ama yemekten söz edilince de gözlerinin aç kurt gibi parlamasına engel olamadı.

«Cebinde metelik yok da ondan yürüyorsun böyle, Mart. İdmanmış!» Kibirli bir tavırla alay etmek istedi, ama ancak burnundan tıkanık bir nefes çıkabildi.

«Dur bakayım, hele.» Beceriksiz hareketlerle el çanta-

sını karıştırıp, Martin'in eline bir beş dolarlık sıkıştırdı. «Galiba senin son doğum gününü unutmuştum ben,» diye geveledi.

Martin'in eli, altının üzerinde içgüdülü bir hareketle kapandı. Eli kapanırken de bunu kabul etmemesi lâzım geldiğini biliyordu; kendini kararsızlık içinde bocalar buldu. Bu altın parçası, yiyecek demekti, vücudu, beyni için hayat ve ışık, yazı yazmağa devam etmesi ve - kimbilir? - belki de bunun gibi birçok altın parçası getirecek birşey yazması için kuvvet demekti. Yeni tamamladığı iki denemesini taşıyan kâğıtlar hayalinde duru bir alevle tutuştu. Bunları, tekrar yollamak için pulu olmadığından, masanın altında duran öbür yazılarının üstünde durduklarını, bunların adlarını tıpkı daktiloda yazdığı şekilleriyle gördü.. «Esrarın Büyük Rahipleri» ile «Güzelliğin **Beşiği**». Bunları daha hiçbir yere yollamamıştı. Bu alanda diğer yazdıkları kadar güzeldi bunlar da en aşağı. Ah, onları postalıyacak pulu olsaydı! İşte o zaman açlığın kuvvetli bir müttefiki olarak içinde kazanacağı başarının kibri yükseldi ve Martin, aceleci bir hareketle parayı cebine indiriverdi.

Gözleri hızla belli belirsiz buğulanan ve boğazı acı verecek şekilde düğümlenen Martin, yutkunarak, «Bunu sana yüz misliyle geri vereceğim, Gertrude,» dedi.

Haşin, kararlı bir ifadeyle, «Sözüme dikkat et!» diye bağırdı. «Bir yıl dolmadan, avucuna bu ufak sarı oğlanların aynısından yüz tane koyacağım. Bana inanmanı istemiyorum senden. Senin bütün yapacağın beklemek ve görmek.»

Gertrude'un da inandığı yoktu zaten .Şüpheciliği, onu huzursuz bir insan yapmıştı, başka bir dalavere de bilmediği için, «Aç olduğunu biliyorum, Mart,» dedi. «Açlık her tarafından akıyor. Canın ne zaman isterse gel yemeğe. Mr. Higginbotham'ın oraya ne zaman gideceğini, çocuklardan birini yollayıp haber veririm sana. So'na Mart..»

Martin,. kızkardeşinin kafasının içini okuduğu için,

onun ne diyeceğini o daha söylemeden sezmişti, ama yine de bekledi.

«Sence artık iş arama zamanı gelmedi mi?»

«Başaracağıma inanmıyor musun?»

Gertrude başıyla inanmadığını anlattı.

«Bana kimsenin inancı yok Gertrude, kendimden başka,» Martin'in sesinde tutkulu bir isyankârlık vardı. «Daha şimdiden bir sürü iyi eser yazdım, ergeç de satılacak bunlar.»

«İyi oldularını nerden biliyorsun?»

«Çünkü...» Beyninde bir anda edebiyat ve edebiyat tarihi ile ilgili engin bir bilgi kaynaşmağa başlayıp Gertrude'a imanının sebeplerini anlatmanın ne kadar boşuna olacağını anlarken, kekeledi Martin. «Çünkü, benim yazdıklarım, magazinlerde yayınlananlardan yüzde doksan dokuzundan daha iyi de ondan.»

Gertrude zayıf bir sesle, ama Martin'in hastalığına koyduğu teşhisin de doğruluğuna olan inancı hiç sarsılmadan, «Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen,» diye cevap verdi. «Keşke aklın gösterdiği yoldan gitsen,» diye tekrarladı. «Yarın da akşam yemeğine gel.»

Gertrude'u tramvaya bindiren Martin, doğru postaneye yollandı ve beş doların üçünü pula yatırdı; aynı gün, akşamüstü Morse'lara giderken yine postahaneye uğrayıp, elindeki bir sürü uzun ve içi dopdolu zarflara elindeki pulların iki sentlik adı verilen üç tanesi hariç, hepsini yapıştırdı.

O akşam, Martin'in hayatında en önemli akşamlardan biri olarak kalacaktı, zira yemekten sonra Russ Brinsenden'le tanıştı. Nasıl olup da oraya düşmüştü, kimin arkadaşıydı, yada hangi tanıdığı onu buraya getirmişti, bilmiyordu Martin. Bunu merak edip Ruth'dan da sormadı. Kısaca Martin, Brissenden'e kansız, kuşbeyinli biri olarak baktı ve onu kafasından hemen çıkardı. Bir saat sonra da Brissenden'in bir kedi gibi odadan odaya dolaşarak resim-

lere bakmasından, masaların üzerinden aldığı ya da raflardan çektiği kitaplara, dergilere burnunu gömmesinden, onun aynı zamanda vahşinin biri olduğuna karar verdi.

Evde bir yabancı olmasına rağmen, Brissenden, arkası yükseltilip alçaltılan bir koltuğa iyice büzülüp, sonunda o kadar kalabalığın ortasında kendini herkesten ayırmayı başardı ve durmadan, cebinden çıkardığı ince bir kitabı okumağa devam etti. Okurken, farkında olmadan, parmaklarını okşar gibi saçlarının arasında gezdiriyordu. Martin o akşam Brissenden'e, onun birçok genç kadınla mükemmelen çene yarıştırdığını gördüğü zaman dışında fazla dikkat etmedi.

Bir rastlantı eseri, evden ayrıldıktan sonra yaya kaldırımının yarı yerinde Brissenden'e yetişti.

Martin, «Merhaba, siz misiniz?» dedi.

Öbürü kaba bir homurtuyla cevap verdi, ama yana çekildi. Martin de başka bir konuşma teşebbüsünde bulunmadı, birçok blok boyunca sessiz sedasız yürüdüler.

«Kibirli koca eşşek!»

Nidanın ani ve şiddetli oluşu Martin'i heyecanlandırdı. Hem hoşlandı, hem de bir taraftan öbürüne karşı içinde gittikçe artan bir nefretin uyandığını farketti.

Bir blok kadar daha böyle sessizce gittikten sonra, diğeri damdan düşer gibi Martin'e, «Böyle bir yerde ne işin var senin?» diye bir soru fırlatıverdi.

«Ya senin ne işin var?» diye karşılık verdi Martin.

Öbürü cevap olarak, «Vallahi ben de bilmiyorum,» dedi. «Ama hiç olmazsa böyle bir akılsızlığı ilk defa yapıyorum. Her günün yirmi dört saati var ve benim bu saatleri harcamam gerekiyor. Gel de bir içki iç.»

«Pekâlâ,» dedi Martin.

O anda da daveti hemen kabul edişinden ötürü kendi kendine şaştı. Evde onu yatmadan önce bir sürü ucuz yazı, yattıktan sonra da, eğer Martin için en aşağı heyecanlı bir roman kadar dolu olan, Herbert Spencer'in Otobiyografisi-

ni saymazsak, Weismann'ın bir cildi bekliyordu. Hoşlanmadığı bu adamla neye zamanı harcasındı, oldu düşündüğü. Ama ne adam, ne de içkinin kendisi, içkinin çağrıştırdığı şeyler - parlak ışıklar, aynalar ve güzel gözleri kamaştıran bardak dizileri ile, sıcak, alev alev yüzler ve kulağa bir uğultu halinde çarpan tanınan erkek sesleri kadar önemliydi. Tamam işte, bunlar iyimser erkeklerin, başarı kazanıp paralarını içkiye harcayabilen erkeklerin sesleriydi. O ise yalnızdı; onun derdi buydu. İşte zaten o da bu sebepten bir bonitanın oltanın ucundaki beyaz paçavraya atılışı gibi hemen atılıp daveti kabul etmişti. Joe ile Shelly Hot Springs'de bulunduğundan beri, Portekizli bakkalla içtiği şarap hariç, meyhanede hiç içki içmemişti. Zihni yorgunluk, fiziksel yorgunluk kadar zorlu aratmıyordu içkiyi insana, Martin de hiç içki ihtiyacı hissetmemişti. Ama şu anda canı içki, daha doğrusu, içkilerin dağıtılıp, kadehlerin yuvarlandığı atmosferi çekiyordu. Brissenden'le beraber geniş deri koltuklara kurulup, viski soda içtikleri Grotto işte böyle bir yerdi.

Konuştular. Birçok şeylerden söz ettiler ve viski soda ısmarlama sırasını bir Martin aldı, bir Brissenden. İçkiye dayanıklı olan Martin, öbürünün içkiye bu kadar dayanıklı olabilmesine şaştı, hele konuşmasına olan hayranlığını bildirmek için sık sık onun sözünü kesti. Çok geçmeden Brissenden'in herşeyi bildiğini farzedip, hayatında rastladığı ikinci entellektüel adamın bu olduğuna karar verdi. Ama Brissenden'de, Profesör Cadwell'de olmayan şeyin, yani ateşin, şimşekli bir anlayış ve idrak ile kontrol edilemiyen ateşli bir dehanın bulunduğuna dikkat etti. Dudakları, bir makine kalıptan çıkarır gibi keskin, delici cümlecikler kesiyor; ya da bu ince dudaklar, tamamlanmamış sesin etrafında okşar gibi büzülerek, hayatın esrar ve ulaşılmaz derinliklerini anlatan kadife gibi yumuşak şeylere, parlak, haşmetli, tatlı büyülü güzelliklere sahip cümleciklere biçim veriyordu; yine bu ince dudaklar, kozmik mücadelenin ça-

tırtılarını, gümbürtülerini, kulağa bir gümüş kadar duru gelen, yıldızlı boşluklar kadar parlak ve bilimin son sözünü yankılatan, ama aynı zamanda bundan da fazla birşey - şairin sözünü akla sığmaz ve kelimelerle ifade olunamıyan deneyüstü gerçeği hünerli ve hepsi de kavranılmaz günlük kelimelerle ifade eden bir boru biçimini alıyordu. Brissenden hârika bir ilhamla, hiçbir dilin anlatamıyacağı, ampirizmin en ileri sınır karakollarını görüyor ve yine o altından dökülmüş mucizeli konuşmayla, bilinen kelimelere bilinmeyen anlamlar yükleyerek Martin'in bilincine alelâde ruhların ulaşamıyacağı haberler gönderiyordu.

Martin bütün o ilk nefret duygusunu unuttu. İşte kitapların verebileceği şeyin en mükemmeli gerçekleşiyordu burada. Burada, Martin'in ulaşmağa çalışacağı bir entellektüel kafa vardı. Martin, kendi kendine, «Senin ayaklarının dibinde tozların arasındayım ben,» diye birçok seferler tekrarladı.

Mânalı bir imâ ile ve yüksek sesle, «Sen biyoloji okumuşsun,» dedi.

«Ama, varlığını ancak biyolojinin ispat edebildiği gerçeklerden söz ediyorsun,» diye ısrar etti Martin. Bu ısrarına karşılık Brissenden, gözlerini dikip, Martin'e uzun uzun baktı. «Ulaştığın sonuçlar, okumuş olduğun kitaplara uygun.»

Brissenden, «Bunu işittiğime sevindim,» diye cevap verdi. «Derme çatma bilgimin beni gerçeğe kısa yoldan ulaştırabilmesi bana yeniden güven verdi. Bana gelince, ben kendim, yanılıp yanılmadığımı hiç araştırmam. Tamamiyle faydasız bunlar, nihayet hiç kimse, mutlak gerçekleri hiçbir zaman bilemez.»

Martin muzaffer bir tavırla, «Sen Spencer'in bir çömezisin!» diye bağırdı.

«Gençliğimden beri Spencer'den birşey okumadım, o zaman bütün okuduğum da «Eğitim»i idi.»

Martin yarım saat sonra, «Senin kadar rahatça, önem-

semeden bilgi edinebilmek isterdim,» diye konuştu. Bu süre içinde Brissenden'in zihin donanımını yakından incelemekle meşguldu. «Sen kopkoyu bir dogmatistsin, işin fevkalâdeliği de burada zaten. İlmin ancak a posteriori muhakeme ile koyabildiği en yeni olguları dogmatik bir şekilde ortaya koyuyorsun. Doğru sonuçlara atlıyorsun âdeta. Gerçekten de, son derece kestirme gidiyorsun. Seni gerçeğe götürecek yolu, akıldışı bir yoldan, bir ışık hızıyla buluyorsun.»

Brissenden, «Evet,» diye cevap verdi. «Peder Joseph ile Birader Dutton'u üzen de buydu zaten. Oh, hayır,» diye ilâve etti. «Bende böyle birşey arama. Tahsilim için Katolik kollejine gitmem, talihin güzel bir oyunudur. Sen bildiklerini nereden kaptın?»

Martin bir taraftan anlatırken, bir yandan da hep Brissenden'i inceliyordu; bu inceleme alanı, Brissenden'in uzun, aristokratik yüzüyle düşük omuzlarından, yandaki bir iskemlede duran, cepleri bir sürü kitabın ağırlığıyla şişmiş paltoya kadar uzanıyordu. Brissenden'in uzun, narin elleri güneşten kahverengi olmuştu - aşırı derecede yanık bir ten diye düşündü Martin. Bu yanık ten Martin'in hoşuna gitmedi. Brissenden'in açıkhavada yaşayan bir insan olmadığı besbelliydi. O halde güneşten nasıl yanmıştı bu kadar? Martin tekrar, şimdiye kadar rastladığı en ince, en güzel bir kartal burunun zerafet kattığı, çene kemikleri çıkıntılı, yanakları iyice çökük dar yüzü incelemeğe başladığı sırada, bu ellerin yanık teni üzerinde hastalıklı, mânalı birşey daha var diye düşündü. Gözlerin büyüklüğü normaldi. Ne büyük, ne de küçüktüler, ama tarife sığmayacak bir kahverengi vardı; gözlerin içinde, için için bir ateş yanıyordu, daha doğrusu bu gözlerde, birbirine zıt iki ifade gizlenmişti. Meydan okuyan, boyun eğmez, hattâ aşırı derecede haşin, ama aynı zamanda insanda acıma duygusu uyandıran gözlerdi bunlar. Martin neden ol-

duğunu bilmeden, Brissenden'e acıdığını farketti, ama bunun sebebini çok geçmeden de öğrendi.

Arizona'dan geldiğini söyleyen Brissenden, biraz sonra, rastgele bir şekilde:

«Oh,» dedi, «veremim ben. Birkaç yıldır ikliminden istifade etmek için orada yaşıyordum.»

«Bura ikliminin sana zararı dokunacağından korkmuyor musun?»

«Korkmak?»

Brissenden'in Martin'in kelimesini tekrarlayışında hiçbir özel vurgu yoktu. Ama Martin, bu hastalıklı yüzden, Brissenden için artık korkulacak hiçbir şeyin kalmamış olduğunu okudu. Brissenden'in gözleri bir çift kartal gözünü andırana kadar kısıldı kısıldı ve Martin onun, meydan okurcasına, inatçı, saldırıcı bir ifadeyle açılıp kapanan delikleriyle bir kartal gagasını andıran burnunu seyrederken âdeta nefesini tuttu. Gördüğü manzaradan heyecanlanan Martin, kendi kendine bunu muhteşem diye yorulmadı. Yüksek sesle şu mısraları okudu:

«Talihin topuzu altında başım,
Kan revan içinde, ama dimdiktir benim.»

İfadesi hemen değişerek cana yakın, yumuşak bir hal alan Brissenden, «Henley'i seviyorsun,» dedi. «Tabiî ya, senden başka birşey beklemezdim zaten. Ah, Henley! Cesur bir ruh! Çağdaş kafiye hokkabazları - magazin hokkabazları - arasında o, harem ağalarının arasında duran bir gladyatör gibi yükseliyor.»

Martin hafiften itham eder yollu, «Magazinleri sevmiyorsunuz,» dedi.

Brissenden, «Sen seviyor musun?» diye Martin'i ürkütecek kadar vahşice hırladı.

Martin, «Ben - ben magazinler için yazıyorum, daha doğrusu yazmağa çalışıyorum,» diye kekeledi.

«Bak bu daha iyi işte,» diye yumuşak bir karşılık aldı. «Yazmağa çalışıyorsun ama, başaramıyorsun. Bu başa-

rısızlığına saygı ve hayranlık duyarım. Ne yazdığını biliyorum senin. Şöyle yarı kapalı bir gözle bile görebiliyorum; bunlara magazinlerin kapısını kapayan, ve onlardan hiç eksik olmıyan bir öğe var yazılarında senin. Yazılarının yıpranmama kudreti bu; magazinler ise bu malı kullanamazlar. Onların istedikleri dayanıksız bir sürü zırva ve Tanrı bilir ya, bunu da bulurlar, ama senden değil.»

Martin hoşnut olarak, «Ben ucuz eserlerin üstüne çıkamadım,» dedi.

«Tam tersine..» Brissenden sustu ve gözlerini Martin'in yoksulluğu sırıtan kılığında, iyice eskimiş kıravatla, tırtıllaşmış yaka şeridi, parlamış ceket kolu, oradan da hafif eskimiş ve yukarıya doğru kıvrılarak Martin'in çökük yanağına dayanmış yaka uçlarından biri üzerinde küstahça bir bakışla dolaştırdı. «Tam tersine, ucuz eserler senin üstünde, o kadar üstünde ki, onlara hiçbir zaman ulaşmayı tahayyül edemezsin. Ey, herif, seni bir şeyler yemeğe davet etmekle bile sana hakaret edebilirim.»

Martin elinde olmaksızın kanının sıcaklığını yanaklarında hissetti, Brissenden de muzaffer bir tavırla güldü:

«Tam bir erkek, böyle bir davetle kendini hakarete uğramış saymaz,» dedi.

Martin sinirli bir şekilde, «Sen bir şeytansın,» diye bağırdı.

«Hem ben seni davet etmedim ki.»

«Cüret edemedin buna.»

«O, orasını bilmem. Şimdi davet ediyorum.»

Brissenden konuşurken, bir yandan da ilerideki lokantaya gitmek niyetindeymiş gibi yarı doğruldu.

Martin'in yumrukları sıkıldı, kanı şakaklarında vurmağa başladı. Brissenden, oralarda meşhur olan bir yılan yutucusunun çığırtkanını taklit ederek:

«Bosco! Diri diri yiyor! Diri diri yiyor!» diye bağırdı. Martin öbürünün hastalıktan harabolmuş yüz çatısında

gözlerini aşağılayıcı bakışlarla dolaştırarak, «Seni diri diri yiyebilirdim, hiç şüphen olmasın,» dedi.

«Ancak, ben buna değmem, öyle değil mi?»

«Tam tersine,» Martin bir an düşündü, «Zira buna değmeyen bu olayın kendisi.» deyip neşeli, sağlıklı bir kahkaha koyverdi. «İtiraf ederim ki, beni gülünç mevkie düşürdün Brissenden. Benim aç oluşum, senin de bunu farkedişin alelâde bir olay ve bunda küçük düşürücü hiçbir taraf yok. Görüyorsun ki, sürünün alışılagelmiş küçük ahlâk anlayışlarına gülüyorum ben; tam o sırada sen kalkıp bir maksatla, keskin, gerçek bir lâf ediyorsun ve ben hemen aynı küçük ahlâk anlayışlarının esiri oluveriyorum.»

Brissenden, «Hakarete uğramadın,» diye onu doğruladı.

«Bir dakika önce, uğramıştım pek tabii. İlk gençlikte edinilen peşin fikirler, bilirsin. Bu gibi şeyleri gençken öğrendim ve bunlar o zamandan beri öğrendiklerimi âdileştiriyor. Bunlar benim özel dolabımda sakladığım bir iskelet.»

«Peki artık dolabın kapısını bunların üzerine kapadık mı?»

«Pek tabii.»

«Emin misin?»

«Eminim.»

Martin iki dolardan cebinde kalan son bozuklukla, son içkileri viski sodasının parasını ödemek için davranarak, «Ben vereceğim parasını,» dedi, ama köpüren Brissenden'in, garsonu, bozuklukları tekrar masaya bırakmaya zorladığını gördü.

Martin suratını buruşturarak parayı cebine attı ve bir an için omuzunda Brissenden'in dost elinin ağırlığını hissetti.

32. BÖLÜM

Hemen ertesi akşamüstü, Martin'e gelen ikinci ziyaretçi, Maria'yı telâşa verdi. Ama bu sefer aklı başından gitmedi, zira Brissenden'i saygıdeğer, haşmetli misafir salonuna oturttu.

Brissenden lâfa, «Umarım gelişimde bir mahzur yoktur,» diye başladı.

Martin, «Hayır, hayır, hiç yok,» diye cevap verdi ve el sıkışarak Brissenden'e odadaki biricik iskemleyi gösterip kendi de yatağa oturdu. «Peki ama oturduğum yeri nerden biliyordun?»

«Morse'lara telefon ettim. Telefona Miss Morse cevap verdi. Ve işte buradayım.» Elini ceketinin cebine attı, ince bir cilt çıkardı. «İşte sana bir şairin yazdığı bir kıtap. Oku onu, senin olsun.» Arkasından da Martin'in itirazına cevaben, «Kitaplar benim neme gerek?» dedi. «Bu sabah bir kanama daha oldu. Viskin var mı? Hayır, yoktur tabii, bekle bir dakika.»

Kapıdan çıktı, gitti. Martin onun uzun endamiyle, dış merdivenlerden inişini seyretti ve Brissenden bahçe kapısını kapamak için dönünce, harabe haline gelmiş olan göğüs kafesinin üzerine doğru düşen, vaktiyle geniş oldukları belli omuzlarına içi acıyarak baktı. Martin, iki adımda, yuvarlanır gibi kendini yatağa attı ve manzum eseri okumağa daldı. Kitap, Henry Vaughan Marlow'un en yeni külliyatıydı.

Brissenden geri döndüğünde, «İskoç viskisi yok,» diye bildirdi. «Çapkın Amerikan viskisinden başka birşey satmıyor. Ama çeyrek galon aldım, ondan.»

Martin, «Çocuklardan birini gönderip limon aldırayım da, bir todi yapalım senle,» teklifinde bulundu.

Brissenden'in getirdiği kitabı kaldırarak, «Acaba böyle bir kitap, Marlow'a kaç para kazandırır?» diye devam etti.

«Belki elli dolar,». diye cevap verdi öbürü. «O parayı alabilir, ya da hattâ bir yayımcıyı, bu kitabı yayımlamaktaki riski göze almağa kandırabilirse, talihli sayılır.»

«Şu halde insan şiirle hayatını kazanamaz öyle mi?» Martin'in sesinin tonu da, yüzü de canının sıkıldığını belli ediyordu.

«Tabiî kazanamaz. Hangi aptal yapacak bu işi? Kafiye düzerek, evet. İşte Bruce, işte Virginia Spring, işte Sedgwick. Bunlar pekâlâ yapıyorlar. Ama şiir - Sen biliyor musun, Vaughan Marlowe hayatını nasıl kazanıyor? - Tâ Pensilvanya'da erkek çocuklara mahsus, okul dedikleri bir özel ticarethanede öğretmenlik ederek; hem de böyle bir okul, bütün bu özel cehennemlerin son sınırıdır. Adamın daha elli yıllık ömrü bile olsa, yerimi onunla değişmek istemezdim. Bununla beraber onun eserleri çağdaş nazımcılar kalabalığından, havuçlar arasında duran bir pembe yakut gibi ayrılıyor. Ama bir de hakkındaki eleştirmelere bak! Allah belâlarını versin, hepsinin belâsını versin, yontulmamış cüceler!»

Martin, «Yazan insanlar hakkında yazamıyan insanlar tarafından çok şeyler yazılıyor,» diye onu destekledi. «Meselâ Stevenson'la eseri hakkında yazılan süprüntünün çokluğu beni hayrete düşürdü.»

Brissenden takırdayan dişleri arasından, «Gulyabaniler, cadılar!» diye tükürür gibi fırlattı kelimeleri. «Evet, biliyorum bu döküntüleri - «Peder Damien'e Mektup» u için, onu tahlil edip, tartıp, kendilerini beğenmişçesine gagalıyorlar.»

Martin, «Sefil egolarının değer ölçüsüyle ölçüyorlar,» diye lâfa karıştı.

«Evet, tam üstüne bastın, güzel bir lâf - Gerçeğe, Güzele ve İyiye ağızlarından salyalar saçarak nutuk çekiyor, sonunda da onların arkasını okşayarak, «Aferin kuçu kuçu!» diyorlar. Ööğğ! Richard Realf öldüğü gece onlar için, «Küçük geveze kargalar,» demişti.»

Martin, onun lâfı biter bitmez hemen hararetle atılarak, «Yalnız tozunu gagalıyanlar, büyük adamların fezada bir meteor gibi uçuşuna gaga atanlar,» dedi. «Bir defasında oturdum bunlara bir taşlama yazdım - eleştirmecilere, daha doğrusu gazete ve dergilerde yazan eleştirmecilere.»

Brissenden büyük bir arzuyla, «Görelim şunu,» diye istedi.

Böylece Martin, «Yıldız Tozu» nun bir nüshasını bulup ortaya çıkardı; Brissenden taşlamayı okurken, kıkır kıkır güldü, ellerini oğuşturdu ve todisini yudumlamayı unuttu.

Okuması bitince, «Bu bende öyle bir izlenim uyandırdı ki, sen kendin de, gözleri görmeyen bir sivri külâhlı cüceler dünyasına fırlatılıp atılmış yıldız tozusun biraz,» diye yorumda bulundu. «Tabiî hemen ilk magazin tarafından yüzgeri edildi, değil mi?»

Martin, yazılarını kaydettiği defterin sayfalarını çevirdi.

«Yirmi yedi magazin tarafından reddedilmiş.»

Brissenden yürekten, uzun bir kahkaha koyvermek istedi, ama bir öksürükle tıkandı.

Soluyarak, «Söyle bana,» dedi, «şiiri mutlaka denemişsindir sen. Birkaç tanesini göster bakayım bana.»

Martin, «Şimdi okuma,» diye yalvardı. «Seninle konuşmak istiyorum. Onları paket ederim, evine götürürsün.»

Brissenden «Aşk Şiirleri» ve «Peri ile İnci» yi yanına alarak ayrıldı, ertesi gün döndüğünde Martin'e ilk lâfı, «Daha istiyorum,» oldu.

Brissenden Martin'i sadece onun bir şair olduğuna inandırmakla kalmadı, Martin aynı zamanda Brissenden'in de bir şair olduğunu öğrendi. Brissenden'in eseri Martin'in ayaklarını yerden kesti ve Martin, onun bu eseri yayınlamak için hiçbir girişmede bulunmayışına şaştı kaldı.

Martin eseri onun adına piyasaya sürmeye gönüllü olarak ileri atılınca, öbürü, «Hepsinin canı cehenneme!» cevabını verdi. «Güzelliği yalnız güzellik için sev,» diye öğüt

verdi. «Magazinleri de rahat bırak. Geriye, gemilerine, denizine dön sen, Martin Eden, işte sana öğüdüm bu benim. İnsanlarla dolu bu hastalıklı, bu kokuşmuş şehirlerde ne istiyorsun? Güzelliği, magazinler krallığının arzularına peşkeş çekerek vaktini kaybediyor ve her gün kendi gırtlağını kendi elinle kesiyorsun. Geçen gün sen bana neden söz etmiştin bakayım? - Ha, tamam, «İnsandan, efemeridlerin en sonuncusu.» Ey, söyle bakalım, efemeridlerin en sonuncusu, ne yapacaksın şöhreti? Eğer onu elde edersen, seni zehirliyecektir. Sen daha bu mamayı yiyemiyecek kadar basit, saf ve aklı başındasın benim inancıma göre. İnşallah magazinlere bir mısra bile satamazsın. Hizmet edilecek biricik efendi, güzelliktir. Güzelliğe hizmet et ve bırak yığının Allah belâsını versin! Başarıymış! Başarı, Stevenson'un, Henley'in «Hayalet» ini gölgede bırakan sonesinde, şu «Aşk Şiirlerinde» şu deniz şiirlerinde değil de hangi cehennemde yani?»

«Sen yaptığın şeyde ulaştığın başarıda değil, o şeyi yapmakta buluyorsun zevki. Bana anlatamazsın. Biliyorum ben. Sen de biliyorsun bunu. Güzellik seni incitiyor. Bu senin içinde ebedi bir acı, iyileşmiyen bir yara, ateşten bir bıçak. Ne diye magazinlerde kendi kendini aldatacakmışsın? Bırak, hedefin güzellik olsun. Ne diye altın sikke haline getiresin güzelliği? Zaten yapamazsın ya bunu; benim telâşım da boşuna işte. Magazinleri bin yıl okusan, içlerinde Keats'in bir mısraına değecek bir şey bulamazsın. Şöhreti ve parayı bir kenara bırak, yarın derhal tayfa yazıl bir gemiye ve denize dön.»

Martin, «Şöhret için değil, aşk için,» diye güldü. «Senin dünyandaki aşka yer olmadığı anlaşılıyor; benimkindeyse Güzellik, Aşkın hizmetçisidir.»

Brissenden ona hem acıyarak, hem de hayran hayran baktı.

«Çok toysun sen, Martin yavrum, çok toysun. Yükseklere kanat açacaksın, ama senin kanatların en ince tülden

yapılmış ve en güzel renklerle bezenmiş. Sakın yakma onları. Ama sen çoktan yaktın tabii. Şu «Aşk Şiirleri» nin bir şeyler ifade etmesi için yüceltilecek bir kadın lâzımdı.»

Martin gülerek, «O şiirler hem aşkı, hem de kadını yüceltiyor,» dedi.

Brissenden cevaben, «Delilik felsefesi,» dedi. Afyon çekip hayal kurduğum zamanlar, kendi kendimi buna inandırmıştım. Ama gözünü aç. Bu burjuva şehirleri seni öldürecek. Seninle tanıştığım o hainler inine bak. Kuru bir kokuşma kelimesi bile ad olamaz orası için. İnsan öyle bir atmosferde akıllılığını muhafaza edemez. Aşağılık bir yer orası. Orada kadın, erkek, aşağılık olmayan tek kişi yok, hepsi de midyelerinki kadar yüksek entellektüel ve artistik güdülerin idare ettiği birer neşeli mideden ibaret..»

Aniden durdu ve Martin'e baktı. Sonra, şimşek gibi bir sezişle durumu kavradı. Yüzü bir anda hayretle, dehşet karışımı bir ifade aldı.

«Ve sen de tuttun bu muazzam «Aşk Şiirleri» ni ona - şu soluk, kuru dişiye yazdın!»

Brissenden sözünü bitirir bitirmez de Martin'in sağ kolu yıldırım gibi ileri uzanarak, onun gırtlağını yakalayıp, dişlerini takırdatana kadar sarsaladı.. Ama Brissenden'in gözlerinin içine bakan Martin, orada korkudan eser göremedi - garip, alaycı bir iblisten başka birşey yoktu karşısında. Martin'in aklı başına geldi. Brissenden'i boğazından, yanüstü yatağa fırlattı ve gırtlağını bıraktı.

Brissenden bir dakika kadar soluk soluğa, ıstıraplı bir şekilde nefes aldı, sonra kıkır kıkır gülmeğe başladı:

«Alevi söndüreydin, sana ebediyyen borçlu kalırdım,» dedi.

Martin, «Bu günlerde sinirlerim son derece gergin,» diye özür diledi. «Ümit ederim ki, canını acıtmamışımdır. Dur sana taze bir todi hazırlayayım.»

Brissenden, «Ah, seni gidi barbar,» diye devam etti.

«Şu vücudunla gururlanıp gururlanmadığını merak ediyorum. Zebanî gibi kuvvetlisin. Genç bir pantersin sen, bir arslan yavrusu. Ey, ey, bu kuvvetinin hesabını verecek olan da sensin.»

Martin, Brissenden'e bardağı verirken, «Ne demek istedin?» diye merakla sordu. «Al, dibine kadar iç, iyi gelir.»

«Kadın...» Brissenden todisini yudumladı ve beğendiğini belli ederek gülümsedi.

«Kadınların yüzünden. Seni ölünceye kadar rahat bırakmıyacaklar, şimdiye kadar nasıl rahat bırakmadılarsa; eğer rahat bıraktılarsa seni, çaylağın biriyim. Bana bak, beni hırpalamanın faydası yok; ben diyeceğimi diyeceğim. Şüphe yok ki, bu senin toyluk aşkın; ama güzelliğin hatırı için, bir daha sefere daha zevkli davran. Bir burjuva kızından ne istiyorsun, Allahaşkına? Bırak onları kendi hallerine. Kendine, şen, şakrak, iri yarı, hayata gülerek bakan, ölümle alay eden ve sevebildiği sürece seni sevecek olan ateş gibi bir kadın seç. Böyle kadınlar vardır ve bunlar da seni, burjuva yaşayışının himayesi altında geçen bir hayatın yetiştirdiği korkak ürünlerden herhangi biri kadar sevecektir.»

Martin, «Korkak mı?» diye itıraz etti.

«Evet, korkak; kendilerine benzeyen kimselerin kafalarına doldurduğu küçük ahlâk anlayışlarını geveleyip hayatı yaşamaktan korkarlar. Seni sever bunlar, Martin, ama kendi küçük ahlâk anlayışlarını daha da fazla severler. Senin istediğin, hayatı muhteşem bir şekilde terketmek; büyük hür ruhlara, kanatları pırıl pırıl yanan kelebeklere ulaşmak istiyorsun sen, minik gri pervanelere değil. Oh, bunlardan da bıkacaksın, eğer hayatta kalacak kadar talihsiz isen, bütün kadınlardan bıkarsın. Ama yaşamıyacaksın. Gemiye ve denizine dönmüyorsun; onun için de kemiklerin çürüyene kadar sana sıkıcı birer hapishane hücresi gibi gelecek olan şehirlerde kalacak ve öleceksin.»

«Bana istediğin kadar nutuk çek, sana kızacak deği-

lim,» dedi Martin, «Nihayet senin de yaradılışına uygun bir aklın var, bu bakımdan seni yaradılıştan ötürü nasıl suçlayamazsam, sen de beni yaradılışımdan ötürü suçlayamazsın.»

Magazinler hakkında, aşk ve daha birçok şeyler hakkında anlaşamadılar, ama yine de birbirlerinden hoşlanmakta devam ettiler: Martin'inki ise çok derin bir hoşlanmaydı. Her gün beraberdiler; Brissenden bir saatçik de olsa, Martin'in tıklım tıklım odasına her gün uğruyordu. Brissenden hiçbir zaman çeyrek galonluk viskisini almadan gelmiyor, çarşıda birlikte yemek yedikleri zaman da, yemek boyunca hep İskoç viskisi ile soda içiyordu. Her zaman ikisinin yemek parasını Brissenden ödüyordu ve Martin, iyi yemeğin ne olduğunu onun sayesinde öğrendi, onun sayesinde Rhenish şaraplarını tanıdı.

Ama Brissenden daima bir bilmece gibiydi. O hastalıklı yüzüyle, tükenen kanının son damlasına kadar halis muhlis bir sefihti. Ölmekten korkmuyor, hayatta her şeye acı ve alaycı bir gözle bakıyordu; bununla beraber, ölürken, hayatı son zerresine kadar seviyordu. Yaşamak, heyecanlanmak ve bir gün kendisinin ifade ettiği gibi, «boşlukta tuttuğu ufacık yeri bir solucan gibi ezerek yaratıldığı kozmik toz haline getirmek» için delice bir ihtirası vardı. Esrar içerek kendini berbat etmiş ve yeni heyecanlar peşinde olmadık şeyler yapmıştı. Martin'e de söylediği gibi, bir seferinde, sırf müthiş bir susuzluğun giderilmesindeki eşsiz zevki tadabilmek için isteye dileye üç gün kendi kendini susuz bırakmıştı. Onun kim olduğunu, ne olduğunu Martin hiçbir zaman öğrenemedi. O, geçmişi olmayan, geleceği çok yakın görünen bir mezar, hali de, ateşli ve acı bir hayat yaşamaktan ibaret bir adamdı.

33. BÖLÜM

Martin, savaşı kaybetme yolunda düzenli adımlarla ilerliyordu. Ucuz eserlerden kazandığı parayla, ekonomik

bir hayat yaşaması da masraflarını karşılayabilmesini sağlamıyordu. Şükran günü (1) geldiğinde Martin, siyah elbisesi rehinde olduğundan Morse'ların yemek davetini kabul edemiyecek durumdaydı. Ruth, onun gelemeyiş sebebini öğrenince çok üzüldü, Martin de yine büyük bir umutsuzluğa kapıldı; sonunda Ruth'a geleceğini söyledi; San Francisco'ya «Transcontinental» e giderek kendisine borçlu oldukları beş doları alıp, elbisesini rehinden kurtaracağını söyledi.

Sabahleyin Maria'dan on sent ödünç aldı. Bu parayı, tercihan, Brissenden'den alırdı ama, ne zaman ne yapacağı belli olmayan herif, kayıplara karışmıştı. Martin'in onu son görüşünden berı iki hafta geçmiş ve Martin, acaba onu gücendirecek ne yaptım, diye kafasını boş yere yorup durmuştu. On sent, Martin'i vapurla San Fransisco'ya geçirdi; Market caddesinden yukarı doğru yürürken, parayı alamadığı takdirde halinin ne olacağını düşündü. O zaman ne Oakland'a dönmesine imkân vardı, ne de San Fransisco'da tanıdığı bir diğer on sent ödünç alabileceği kimse.

«Transcontinental» in büro kısmının oda kapısı aralıktı; Martin, tam açacağı sırada içeriden gelen yüksek bir ses onu duraklattı. «Ama önemli olan, bu değil, Mr. Ford.» diyordu. (Martin, mektuplaşmalarından, bu Ford adının editöre ait olması gerektiğini çıkardı) «Asıl mesele; sizin parayı ödemeye niyetiniz var mı, yok mu? Nakit ve peşin olarak demek istiyorum? Beni ne «Transcontinental» in gelecek yıl kazanması ihtimali olan para, ne de sizin bu parayı ne yapacağınız ilgilendirir. Benim istediğim, yaptığım şeyin karşılığını vermenizdir. Bakın size şimdiden söylüyorum, para elime geçene kadar, Noel sayısı baskıya girmeyecek. Hayırlı günler. Paranız olduğu zaman gelir beni görürsünüz.»

Kapı hızla açıldı ve adam asık bir suratla Martin'i ke-

---

(1) Protestanların Tanrıya şükranlarını sundukları, dinî tatil günü (Ç. Notu).

nara itip, lânetler yağdırarak, yumrukları sıkılı, koridorun alt yanına doğru geçip gitti. Martin hemen girmemeğe karar vererek, koridorlarda on beş dakika kadar oyalandı. Ondan sonra kapıyı açıp girdi içeri. Bu, onun için yepyeni bir tecrübeydi, ilk defa bir editörlük makamına giriyordu. Burada karta filân lüzum yoktu, zira hademe çocuklardan biri, iç odaya girip, birisinin Mr. Ford'u görmek istediğini söylemişti. Çocuk, geri döndüğünde, Martin'e yarı yoldan işaret ederek onu özel odaya, kutsal editörlük makamına götürdü. Martin'in ilk izlenimi, odanın düzensizliği, perişan, dağınıklığı oldu. Ondan sonra gözüne, döner bir iskemleye oturmuş, yanakları sakallı, merakla kendisine bakmakta olan genç görünüşlü bir adam ilişti. Martin adamın yüzündeki sâkin ifâdeye hayret etti. Matbaacıyla yaptığı atışmanın, adamın istifini zerre kadar bozmadığı apaçıktı.

Martin konuşmaya, «Ben - ben Martin Eden'im,» diye başladı. (İçinden de, «Beş dolarımı istiyorum,» demek geçti.)

Ne var ki bu, onun ilk editörüydü ve bu şartlar altında birdenbire adamın gözünü korkutmak istemiyordu. Editör, Martin'i hayretler içinde bırakan bir hareketle ayağa fırlayarak «Demeyin!» diye bağırdı. Bir an sonra da iki eliyle Martin'in elini yakalamış, hararetle sıkıyordu.

«Sizi gördüğüme ne kadar sevindiğimi anlatamam, Mr. Eden. Sizi hep merak eder dururdum.»

Bunu söyler söylemez de Martin'i bir kol boyu ileri tutup, Martin'in sırtındaki ikinci iyi, aynı zamanda da en kötü yıpranmış ve tamirden geçmiş elbisesini dikkatle süzdü; Allahtan Martin pantolonlarını Maria'nın ütüsüyle özenerek ütülemişti.

«Sizi daha yaşlı biri olarak düşündüğümü itiraf ederim. Biliyorsunuz, hikâyenizde büyük bir düşünce genişliği, kuvveti ve düşünce olgunluğu ile düşünce derinliği göze çarpıyor. Bir şaheser bu hikâye - daha ilk birkaç satırını okur okumaz anladım. Size onu ilk defa nasıl okuduğumu

anlatayım. Ama hayır; önce sizi arkadaşlarla tanıştırayım.»

Editör, konuşmasına ara vermeden Martin'i genel büroya götürdü ve editör yardımcısı Mr. White ile tanıştırdı. Mr. White, seyrek, ipek gibi sakalları olan, ellerinin acaip soğukluğu insanda kendisinin soğuk algınlığı çekmekte bulunduğu izlenimini uyandıran, ufak tefek, ince yapılı bir adamdı.

«Bu da, Mr. Ends, Mr. Eden, Mr. Ends, bizim idare müdürümüzdür, biliyorsunuz.»

Martin, el sıkıştığı adamın dazlak kafalı, gözleri ters ters bakan ve yüzü, tamamiyle - karısı tarafından özenle düzeltilmiş - beyaz bir sakalla kaplı olduğu için anlaşılabildiği kadarıyla genç olduğu tahmin edilebilen biri olduğunu gördü. Sakallarını pazar günleri düzelten karısı, Mr. Ends'in aynı zamanda ensesini de usturayla traş ederdi.

Hepsi de hayran hayran konuşan üç adam, hemen Martin'in çevresini sardılar. Martin'e öyle geldi ki, bunlar, sonunun ne olacağı belli olmayan bir durumu bir an önce savmak için böyle acele ediyorlardı.

Mr. White, «Hep neden bize uğramadığınızı düşünürdük,» diyordu.

Martin, onlara paraya son derece ihtiyacı bulunduğunu belli etmek için, dobra dobra, «Vapura binecek param olmadığı için,» dedi.

İçinden de, zaten başlı başına süslü elbiselerim, paraya olan ihtiyacımı en güzel bir ifade kudretiyle anlatmaktadır onlara diye düşündü. Arada sırada, onlardan fırsat düştükçe, gelmekteki amacını ima yollu belirtti birkaç kere. Ama hayranlarının kulakları sağırdı. Hikâyesini ilk okuduklarında ne düşündüklerini, sonradan ne düşündüklerini, karılarının, ailelerinin hikâye hakkında ne düşündüğünü anlatıp, durmadan Martin'e hayranlıklarından dem vurdular, ama içlerinden biri bile parasını ödemek niyetinde olduklarına dair en ufak bir imada bulunmadı.

Mr. Ford, «Hikâyenizi ilk defa nasıl okuduğumu anlat-

tını mı size?» dedi. «Tabii anlatamadım. New York'tan batıya dönüyordum. Tren Ogden'de durunca, oradan itibaren hizmet edecek olan çocuk, «Transcontinental» in yeni sayısını getirdi.»

Martin, Yarabbim! diye düşündü; ben beş dolarcık yüzünden açlıktan ölürken, sen Pullmanda seyahat ediyorsun. Bir öfke dalgasının hücumuna uğradı. «Transcontinental» - in kendisine ettiği götülük gözünde bir anda son derece büyüdü, zira aylarca süren özlem, açlık ve yoksulluğun Martin üzerindeki etkisi çok kuvvetliydi, şu anda çektiği açlık da ona bir gün öncesinden beri ağzına bir lokma yiyecek koymadığını, bir gün önce ağzına koyduğu yiyeceğin de ancak bir lokma olduğunu hatırlattı. O an için ortalığı kan kırmızı gördü. Bu yaratıklar soyguncu bile değillerdi. Birer âdi hırsızdılar. Yalanlar, boş vaitlerle kandırıp hikâyesini almışlardı onun. Pekâlâ, o da gösterirdi onlara. Parayı almadan oradan adımını atmamaya iyice karar verdi. Eğer parayı alamazsa, Oakland'a dönemiyeceğini de hatırladı. Büyük bir irade gücü harcıyarak, kendine hâkim oldu, ama bu arada da yüzündeki vahşi kurt ifadesi, ötekileri korkutmuş ve rahatsız etmişti.

Eskisinden daha da fazla lâfa boğmağa başladılar. Mr. Ford, al baştan edip, «Çanların Sesi» ni ilk nasıl okuduğunu anlatmağa koyuldu. Aynı anda da Mr. Ends, yeğeninin «Çanların Sesi» ni ne kadar beğendiğini tekrar anlatmağa çabalıyordu. Sözü geçen yeğen de Alameda'da öğretmenmiş.

Sonunda Martin, «Buraya neye geldiğimi söyliyeyim size,» dedi. «Bu kadar beğendiğiniz hikâyemin parasını almağa. Eğer yanılmıyorsam, hikâyemi yayınlar yayınlamaz ödemeyi vaad ettiğiniz miktar beş dolardır.»

Yüzünün her yanı kıpır kıpır kıpırdayan Mr. Ford, hemencecik uysal, hoşnut bir ifadeye bürünerek, elini cebine attı ve aniden Mr. Ends'e dönerek, parasını evde bıraktığını söyledi. Mr. Ends'in bu işe kızdığı yüzünden okunuyor-

du; Martin onun kolunun sanki pantalon cebini korumak istermiş gibi gerildiğini gördü ve paranın orda olduğunu anladı.

Mr. Ends, «Çok üzgünüm,» dedi, «ama matbaacıya para ödeyeli daha bir saat bile olmadı. Adam bütün paramı aldı, gitti. Doğrusu yanımda bu kadar az para bulundurmakla ihtiyatsızlık etmişim; ne var ki; borç senedinin vadesi henüz gelmediği halde matbaacının, bir lûtuf olarak, paranın peşin verilmesini isteyeceği de hiç aklıma gelmemişti.»

Her iki adam, ümitle Mr. White'a baktılar, ama bu bey de gülüp, omuzlarını silkti. Onun vicdanı temizdi nasıl olsa. «Transcontinental» a magazin edebiyatını öğrenmek için girmiş, onun yerine maliye öğrenmişti adamcağız. «Transcontinental» ona dört aylık maaş borçluydu ve adam, matbaacının da mutlaka editör yardımcısı tarafından kandırılmış olduğunu biliyordu.

Mr. Ford kabara kabara, «Mr. Eden'in bizi bu durumda yakalamış olması çok kötü,» diye lâfa başladı. «Sizi temin ederim ki, tamamiyle ihtiyatsızlık. Ama size ne yapacağımızı söyliyeyim, bakın. Yarın sabah ilk iş olarak size beş dolarlık bir çek postalarım. Mr. Eden'in adresi var sizde, değil mi, Mr. Ends?»

Evet, Mr. Ends'de varmış adresi Martin'in ve Mr. Ends yarın sabah ilk iş çeki gönderecekmiş. Martin, öyle bankalar, çekler hakkında pek fazla birşey bilmiyordu, ama çeki ertesi gün yerine o gün vermemelerine de bir sebep göremedi.

«Şu halde, Mr. Eden, çeki yarın sabah size yollayacağımızı anladınız, değil mi?» dedi Mr. Ford.

Martin oralı olmadan, «Benim paraya bugün ihtiyacım var,» dedi.

Mr. Ford tatlı bir dille, «Durumun talihsizliği - başka bir zamana rastlasaydı gelişiniz,» diye lâfa başladı, ama ters ters bakan gözlerinden tahammülünün azaldığı anlaşılan Mr. Ends, onun sözünü kesti.

Sert bir tavırla, «Mr. Ford size durumu açıkladı ya,» dedi. «Ben de söyledim. Çeki postalayacağız...»

Martin, onun sözünü keserek, «Ben de durumumu açıkladım size,» dedi. «Paraya bugün ihtiyacım olduğunu da anlattım.»

İdare müdürünün terslenişiyle birlikte Martin, kanının damarlarında daha hızlı dolaşmağa başladığını hissetti, aynı zamanda da adamı gözden kaçırmamağa dikkat etti, zira «Transcontinental» in hazır nakdinin bu centilmenin cebinde yattığını sezinlemişti.

Mr. Ford, «Çok yazık ki,» diye söze başladı.

Ama o sırada, Mr. Ends, sabırsız bir hareketle, odayı terkedecekmiş gibi döndü. Aynı anda da Martin atılıp adamı tek eliyle gırtlağından öyle bir kavradı ki, Mr. Ends'in kusursuz biçimliliğini hâlâ muhafaza eden kır sakalı kırk beş derecelik bir açıyla tavana doğru çevrildi. Mr. White ile Mr. Ford dehşet içinde, idare müdürlerinin bir astragan kilimi gibi silkelendiğini gördüler.

Martin, «Sökül bakalım, seni gidi genç kabiliyetlerin muhterem cesaret kırıcısı seni!» diye gürledi. «Sökül yoksa, bütün paralar bozukluk bile olsa, seni silkeliye silkeliye çıkartırım onları.» Sonra ödleri patlayan iki seyirciye dönerek, «Geri durun!» dedi. «Karışacak olanın canı yanar ha!»

Mr. Ends'in nefesi tıkanıyordu, ancak Martin'in eli gevşedikten sonra parayı sökülme meselesindeki uysallığını belli edebildi. Elleri pantalonunun ceplerine birçok sefer dalıp çıktıktan sonra, dört dolar onbeş sent verebildi.

«Ters çevir cebini,» diye emretti Martin.

Bir on sent daha düştü cepten. Martin, yaptığı akından elde ettiklerini, emin olmak için bir kere daha saydı.

Mr. Ford'a, «Şimdi sıra sende,» diye bağırdı.

Mr. Ford hiç bekletmeden ceplerini altüst edip, altmış sent çıkardı.

Martin kindar bir tavırla, «Hepsinin bu kadar olduğuna emin misin?» diye sordu. «Yelek ceplerinde ne var?»

Mr. Ford iyi niyetinin bir belirtisi olarak, ceplerinin ikisini de ters çevirdi. Ceplerden birinden yere bir karton parçası düştü. Mr. Ford, bunu aldı tam cebine koyacakken Martin bağırdı:

«Nedir o? Vapur bileti mi? Ver onu bakayım bana. On sent eder bu. Bunu paraya sayıyorum. Şimdi, vapur biletiyle birlikte, dört dolar, doksan beş sentim oldu. Bana hâlâ beş sent borcunuz var.»

Mr. White'a yiyecek gibi baktı ve zayıf nahif adamcağızın kendisine bir beş sent uzattığını gördü.

Martin hepsine birden hitap ederek, «Teşekkürler eder, hepinize iyi günler dilerim,» dedi.

Mr. Ends, onun arkasından, «Haydut!» diye homurdandı.

Martin de dışarı çıkıp kapıyı çarparken, «Adî hırsız!» diye karşılık verdi.

Martin gurulanmıştı - öyle gururlanmıştı ki, The Hornet'in de kendisine «Peri ile İnci» adlı yazısı için onbeş dolar borçlu olduğunu hatırlayınca, hemen gidip bu parayı da tahsil etmeğe karar verdi. Ne var ki, «The Hornet» i, apaçık birer korsan olan ve hiç ayırdetmeden herkesi, her şeyi soyup soğana çeviren tertemiz traş olmuş, güçlü kuvvetli gençler yönetiyordu. Birkaç möble kırılıp döküldükten sonra, editör, (sabık kolej atletlerinden), idare müdürünün, reklâm ajanının ve kapıcının da büyük yardımları sayesinde Martin'i bürodan çıkarıp, ona ilk kat merdivenleri inişindeki ilk hızı kuvvetlice vermeğe muvaffak oldu.

Yukarıdaki sahanlıktan Martin'e gülerek, «Yine buyurun, Mr. Eden, sizi görmekten memnunluk duyarız,» diye seslendiler.

Martin kendini toparlayıp sırıtarak, «Öf be!» dedi, «Transcontinental» dekiler birer süt kuzusuydular ama, siz hepiniz profesyonel birer boksör çıktınız.»

Onun bu lâfına daha bol kahkahalar karşılık verdi.

«Hornet» in editörü aşağıya seslenerek, «Bir şair olarak Mr. Eden,» dedi, «sizin de profesyonel boksörden aşağı ka-

lır yeriniz olmadığını söylemeliyim. Soruşumu mazur görürseniz eğer - şu sağ kroşeyi nerden öğrendiniz. Allahaşkına?»

«Siz bu kesik Nelson vuruşunu nerden öğrendiniz, peki?» diye karşılık verdi Martin. «Bununla beraber gözünüz moraracak yine de.»

Editör de, iyilikçi bir edayla, «Umarım ki sizin de boynunuz tutulmaz,» temennisinde bulundu. «Hep birlikte gidip bunun şerefine kafaları çeksek ne dersiniz? Boynunuzun şerefine değil tabii, şu ufak gürültünün şerefine ha?»

«Eğer gözünüz morarmazsa, paralar benden ama,» diye kabul etti Martin.

Böylece soyulanla soyanlar, savaşı kuvvetlinin kazanacağı ve «Peri ile İnci» ye ait onbeş doların «Hornet» mensuplarının bileklerinin hakkı olduğu konusunda dostça bir anlaşmaya vararak birlikte kafaları çektiler.

34. BÖLÜM

Ruth, Maria'nın evinin ön basamaklarını çıkarken, Arthur, bahçe kapısının orada kaldı. Ruth hızla çalışan daktilonun tıkırtısını işitti, Martin kendisini içeri aldığında da, onun bir yazısının son sayfasını yazmakta olduğunu gördü. Ruth, Martin'in şükran günü verecekleri yemeğe gelip gelemiyeceğini iyice anlamak için gelmişti, ama daha Ruth sözünü açmadan, Martin hemen, o derece kendini vererek hazırladığı yazısını okumayı teklif etti.

Kopya kâğıtlarını çıkarıp yazılarını bir düzene sokarak, «Dur, sana okuyayım şunu,» dedi. «En son eserim, hem de öbür yazdıklarımdan bambaşka birşey bu. O kadar bambaşka ki, âdeta korkutuyor beni, ama yine de içimde bunun güzel olduğuna dair bir his var. Sen yargıç ol. Bir Hawai hikâyesi, «Wiki - Wiki» adını verdim buna.»

Yaratıcı ateşin sıcaklığı pırıl pırıl yüzüne vurmuştu

Martin'in, halbuki Ruth bu soğuk odada titriyordu ve Martin kendisini karşıladığı sırada Ruth'un ellerinin soğukluğu Martin'in dikkatini çekmişti. Martin okurken, Ruth onu dikkatle dinledi; Martin arada sırada her ne kadar Ruth'un yüzünde bir hoşnutsuzluk ifadesi gördüyse de hikâyenin sonunda, «Samimî olarak, nasıl buldun?» diye sordu.

Buth, «Bil-bilmem,» diye cevap verdi. «Sata - acaba satabilecek mi dersin?»

Martin, «Korkarım ki, hayır,» diye itiraf etti. «Bu hikâye magazinler için fazla kuvvetli. Ama gerçek, vallahi billâhi gerçek.»

Ruth, aman vermeksizin devam etti, «Öyleyse, satılmayacaklarını bildiğin halde, bu gibi şeyler yazmakta niye hâlâ ısrar ediyorsun? Senin yazı yazmanın sebebi, geçimini sağlamak değil mi?»

«Evet, doğrudur; ama şu sefil hikâye aklımı aldı benim. Mutlaka yaz beni diye tutturdu.»

«Peki ya şu Wiki - Wiki adlı tip, neden onu o kadar kaba konuşturdun? Tabii okurlarını incitecektir bu, editörler de işte bu sebepten senin eserlerini reddetmekte haklılar.»

«Öyle konuşturdum, çünkü gerçek Wiki - Wiki o şekilde konuşurdu.»

«Ama zevki selime uymaz bu.»

Martin, «Hayata uyar,» diye dobra dobra konuştu. «Gerçek bu, doğru. Ben de hayatı gördüğüm gibi yazmak zorundayım.»

Ruth hiç cevap vermedi, kısa bir an sessiz kaldılar. Martin, Ruth'u sevdiği içindir ki, onu tamamiyle anlayamıyordu; Ruth da Martin'i anlayamıyordu, çünkü Martin Ruth'un ufkunun ötesinde yükselen bir dağ gibiydi.

Martin konuşmayı daha rahat bir konuya sürüklemeğe çalışarak, «Şey,» dedi, «Transcontinental» dan paramı aldım.» Dört dolar doksan sent ve bir vapur bileti ödeyerek

cezaya çarptırılan üç sakallının onları son gördüğü şekilde gözünün önünde canlanan resmi, Martin'i güldürdü.

Ruth, neşeyle, «Öyleyse geleceksin,» diye bağırdı. «Bunu anlamak için gelmiştim ben de.»

Martin dalgın dalgın, «Gelmek?» diye mırıldandı. «Nereye?»

«Yarın akşam yemeğine canım. Biliyorsun, bana eline para geçince elbiseni rehinden kurtaracağını söylemiştin.»

Martin saf saf, «Vallahi sırfen unutmuşum,» dedi. «Bu sabah belediye memuru Maria'nın iki ineğiyle danasını götürdü - Maria'nın parası olmadığı için inekleri ben kurtarmak zorunda kaldım. «Transcontinental» den aldığım beşlik işte buraya gitti. «Çanların Sesi» belediye memurunun cebine indi.»

«Demek ki, gelmiyeceksin?»

Martin kendi üstüne bir baktı.

Ruth'un gözlerinde hayal kırıklığını ve sitemi anlatan gözyaşları pırıldadı, ama bir şey söylemedi.

Martin, onu neşelendirmek için, «Gelecek Şükran gününde, benimle birlikte Delmonico'da akşam yemeği yiyeceksin, ya da Londra'da, Paris'te veya nerde istersen orda. Sahi söylüyorum bak.»

Ruth damdan düşer gibi, «Birkaç gün önce gazetede gördüm,» dedi. «Demiryolu Posta idaresine birçok yerel atamalar yapılmış. Sen birinci olarak kazanmıştın değil mi?»

Martin, çağırıldığını, ama kendisinin vazgeçtiğini, kabul etmek zorunda kaldı. «Kendimden o kadar emindim - o kadar emindim ki,» dedi. «Bir yıl sonra bir düzine demiryolcunun kazandığından fazlasını kazanmağa başlıyacağım. Bekle de gör bak.»

Martin sözünü bitirince Ruth, sadece bir, «Oh,» dedi. Eldivenlerini eline geçirerek ayağa kalktı. «Gitmem lâzım, Martin. Arthur beni bekliyor.»

Martin onu kollarının arasına alıp öptü, ama Ruth'un

isteksiz bir sevgili gibi davrandığını gördü. Ruth'un vücudünde hiçbir gerginlik yoktu, kollarıyla da onu sarmamış, dudakları ise Martin'in dudaklarını hiçbir arzu duymaksızın karşılamıştı.

Martin, bahçe kapısından dönerken, Ruth'un kendisine kızgın olduğu sonucuna vardı. Peki ama, neden? Belediye memurunun Maria'nın ineklerini kapatması bir talihsizlikti. Ama tamamiyle talihin kötü bir oyunu idi. Bunda hiç kimsenin kabahatı yoktu ki. Kendi davranış tarzından başka türlü davranılabileceği ise Martin'in aklının köşesinden bile geçmezdi. Biraz sonra, eh Demiryolu Posta İdaresinin davetini kabul etmediğim için bir parçacık benim kabahatim var, diye düşündü. Ruth da Wiki - Wiki'yi beğenmemişti üstelik.

Merdivenin başında dönüp, akşam seferine çıkan postacısını karşıladı. Uzun zarflardan ibaret posta paketini eline aldığı zaman, hep tekrarlanan o umut ateşi Martin'i yine sardı. Zarflardan biri uzun değildi. Kısa ve ince bir zarftı, üstünde matbu harflerle, «The New York Outview» nun adresi yazılıydı. Zarfı yırtıp açmadan önce duraladı. Bu bir kabul mektubu olamazdı. Bu yayınevinde hiçbir yazısı yoktu Martin'in. Belki de - bu müthiş düşünceyle Martin'in kalbi neredeyse duracak gibi oldu - belki de kendisine bir makale ısmarlıyorlardı; ama aynı anda da bunun imkânsız olduğunu düşünerek bu ihtimali kafasından uzaklaştırdı.

Bu, editör tarafından kaleme alınmış, kısa, resmî bir mektuptu ve aldıkları imzasız bir mektubu ilişikte yolladıklarını, «Outview» yazı işleri müdürlüğünün bu gibi imzasız mektupları dikkate almadıklarından emin olabileceğini bildiriyordu.

Martin, ilişik mektubun kargacık burgacık bir el yazısıyla yazılmış olduğunu gördü. Martin'i edepsizce aşağılayan bu karmakarışık mektup, «Martin Eden denen» ve magazinlere hikâyeler satan adamın yazarlıkla ilgisi olmayıp,

eski magazinlerden hikâyeler aşırmak, yeniden daktiloya çekmek suretiyle kendisininmiş gibi sürdüğünü iddia ediyordu. Zarfın üstündeki damga «San Leandro» postahanesine aitti. Martin, mektubu yazanın kim olduğunu anlamak için bir saniye bile düşünmedi. Higginbotham'ın grameri, Higginbotham'ın halk ağzı, Higginbotham'ın dolambaçlı ifadesi ve düşünüşü bütün mektup boyunca sırtıyordu. Martin, mektubun her satırında eniştesinin sadece ince İtalyan elini değil, aynı zamanda onun kaba bakkal yumruğunu da gördü.

«Peki ama neden?» diye boş yere kendi kendine sordu durdu. Bernard Higginbotham'a ne fenalığı dokunmuştu ki? O kadar mantıksızca, o kadar düşük bir işti ki bu... Hiçbir açıklama bulunamazdı. O hafta içinde Martin'e Batının çeşitli magazinlerinden buna benzer bir düzine mektup daha geldi. Martin, editörler ince davranıyorlar diye düşündü. Hiçbirinin Martin'i tanıdığı yoktu, buna rağmen bazıları ona sempati bile göstermişti. Editörlerin imzasız yazılardan hoşlanmadığı açıkça anlaşılıyordu. Kendisine yöneltilen bu garezli teşebbüsün boşa çıktığını anladı. Hattâ aslına bakılırsa bu mektuplar eğer bir sonuç sağlayacaksa, hiç şüphe yok ki, Martin'den yana bir durum yaratacak, hiç değilse birçok editörün dikkati onun ismine çekilmiş olacaktı. Belki bir gün, ondan bir yazı aldıkları zaman, bunun, kendisi hakkında imzasız mektuplar gönderilen kişi olduğunu hatırlarlardı. Böyle bir hatırlayışın da, onların Martin'in hakkındaki yargılarının dengesini bir parçacık da olsa Martin'den yana bozmıyacağını kim iddia edebilirdi?

İşte bu sıralarda Martin, Maria'nın gözünden çok düştü. Bir sabah onu mutfakta, ütülenecek bir yığın çamaşır arasında, bitkinlikten yanaklarından gözyaşları süzülür, ıstıraptan inler halde boş yere didinirken buldu. Martin, hemen kadına grip teşhisi koydu, bir bardak sıcak viski (bu Brissenden'in getirdiği viskilerin artığıydı) içirip, yatağa

girmesini emretti. Ama Maria'nın yatmağa yanaştığı yoktu. Ütünün bitmesi gerek diye itiraz etti, aksi halde o akşam ve ertesi sabah yedi küçük çocuğuna yiyecek bulamıyacağını anlattı.

Maria hayretler içinde, Martin'in sobanın üstünden bir ütü alıp, fantezi kola yapılacak bir blûzu ütü tahtasının üstüne yaydığını gördü. (Maria, bunu ölünceye kadar hep anlattı durdu). Bu, Kate Flanagan'ın pazarlık blûzüydü ve Maria'nın dünyasında ondan daha kusursuz, ondan daha titiz giyinen bir kadın yoktu. Üstelik Miss Flanagan, ayrıca haber gönderip söz konusu blûzun o akşama hazır olmasını tembih etmişti. Herkesin bildiği gibi, Miss Flanagan, demirci Mr. Collins'le flört ediyordu, ertesi gün de birliklikte Golden Gate Parkına gideceklerdi; bunu da yalnız Maria biliyordu. Maria, blûzu Martin'in elinden almak için boş yere uğraştı. Martin, ayakları birbirine dolaşan Maria'yı bir iskemleye oturttu, o da oradan faltaşı gibi açılan gözlerle Martin'i seyretti. Kendisinin ütülemek için harcayacağı zamanın dörtte biri kadar bir zaman içinde blûz tertemiz ütülendi; hem de Martin'in Maria'ya da kendi ağzıyla kabul ettirdiği gibi, Maria'nın ütüleyebileceği kadar güzel oldu ütü.

Martin, «Eğer ütülerin daha sıcak olsaydı, çok daha hızlı çalışabilirdim,» diye açıkladı.

Maria'ya göre ise, Martin'in salladığı ütüler, kendisinin kullanmağa cesaret edebileceğinden çok daha sıcaktı.

Martin ondan sonra, «Senin ıslatma tarzın tamamiyle yanlış,» diye ona kusurunu söyledi. «Bak nasıl ıslatılacağını ben göstereyim sana. Bize lâzım olan basınçtır. Eğer çabuk ütü yapmak istiyorsan, basınç altında ısla.»

Bodrumdaki tahtalardan bir sandık yaptı, buna bir de kapak uydurduktan sonra, Silva ailesi veletlerinin hurdacıya satmak için topladıkları hurda demir parçalarını da talan etti. Sandığın içine yeni ıslatılan çamaşırları tıkıp,

kapağı kapattı, kapağın üstüne de demir parçalarını koyunca düzen tamam ve işler hale geldi.

Martin atlet fanilâsına varıncaya kadar soyunup, kendisinin «iyice kızgın» dediği bir ütüyü eline alarak, «Şimdi beni seyret bak, Maria,» dedi.

Maria bunu sonradan şöyle anlattı, «Ütüyü bitirince de yünlüleri yıkadı. Dedi ki bana, «Maria, sen koca bir aptalsın. Ben göstereyim sana nasıl yıkanır yünlüler,» ve de gösterdi. On dakikada yapar makinayı - bir varil, bir bisiklet tekerleği jantı, iki sırık, işte böyle.»

Martin bu marifeti Shelley Hot Springs'de Joe'dan öğrenmişti. Dikine duran çubuğun üst tarafına eski jantı yerleştirmiş, bunu da mutfak kirişlerine sıkıca bağladığı yatay çubuğa tutturmuştu. Böylece çamaşırları varilin içinde suya daldırıp çıkaran jantı çevirirken, bir eliyle de çamaşırları kolayca dövebiliyordu.

Maria'nın hikâyesi, hep, «Artık Maria yıkamaz çamaşırları,» diye biterdi. «Çalıştırırım çocukları varilin başında, çevirsinler tekeri. Mister Eden, çok kafalı adam o.»

Bununla beraber Martin, Maria'nın mutfak çamaşırhanesinde yaptığı reformlar ve işi ustaca becermesinden ötürü Maria'nın gözünden adamakıllı düştü. Maria'nın hayalinde Martin'e yakıştırdığı romans pırıltısı, onun sabık bir çamaşırcı oluşu gerçeği karşısında sönüp gitti. Martin'in bütün o kitaplarının, onu arabalarla, ya da kucak dolusu viski şişeleriyle ziyarete gelen bütün yüksek dostlarının hiçbir değeri kalmadı. Nihayet, Martin de alelâde bir işçi, onun sınıfından, onun cinsinden bir insandı işte. Şimdi daha bir insanlaşmış, daha yanına varılır hale gelmişti Martin; bir esrar olmaktan çıkmıştı artık.

Martin'in ailesinden gitgide daha çok sıtkı sıyrılıyordu. Mr. Higginbotham'ın hiçbir kışkırtmaya dayanmıyan hücumunun arkasından, Mr. Hermann von Schmidt de rengini belli etti. Birkaç küçük hikâyesiyle bir iki mizahi

manzume ve şakasının satışından kendine bir süre yetecek kadar para kazanmıştı Martin. Sadece faturalarının bir kısmını ödemekle kalmamış, aynı zamanda eline siyah elbisesiyle, bisikletini rehinden kurtaracak kadar bir para da kalmıştı. Martin, krank sustası eğrildiği için tamir isteyen bisikletini, müstakbel eniştesiyle dostluğunun bir belirtisi olarak von Schmidt'in dükkânına yolladı.

Aynı gün akşamüstü, ufak bir çocuğun, bisikletini getirdiğini gören Martin sevindi. Bu umulmaz lûtuf üzerine Martin, eniştesinin de kendisiyle dost geçinmek arzusunda olduğu sonucuna vardı. Ama bisikleti gözden geçirince, el bile sürülmemiş olduğunu gördü. Aynı gün, biraz sonra kızkardeşinin sevgilisine telefon eden Martin, bu zatın kendisiyle, «hiçbir konuda, hiçbir surette ve hiçbir şekilde» ilgilenmek istemediğini öğrendi.

Neşeli bir tavırla, «Hermann von Schmidt,» diye cevap verdi Martin, «Oraya gelin senin o patlıcan burnunu kırmak geçiyor kafamdan.»

Öbürü, «Hele dükkânıma gel, ben de polis çağırırım,» diye cevap verdi. «Senin işini ben de bitiririm ya! Oh, senin ne mal olduğunu bilirim ben, ama bana kabadayılık söktüremezsin. Senin gibilerle işim yok benim. Aylâğın birisin sen işte, ben de uyuyorum zannetme. Kızkardeşinle evleneceğim diye benim sırtımdan geçinmeğe kalkamazsın. Niye işe girip de namusunla kazanmıyorsun hayatını, ha? Söylesene bunu sen bana.»

Martin'in felsefesi ağır basıp, öfkesini dağıttı. Büyük bir keyifle telefonu kapadı. Ama biraz sonra keyfi kaçtı ve tepki kendini gösterdi, Martin yalnızlığının bütün ağırlığını hissetti. Brissenden'den başka kimse onu anlamıyor, kimse onu işe yarar bir insan saymıyordu. Brissenden ise kayıplara karışmıştı. Allah bilir neredeydi.

Martin, manavdan çıkıp, satınaldığı şeyler kolunda, eve dönerken, hava da kararmağa başlamıştı. Köşede bir tramvay durdu ve tanıdık, ince birisinin aşağı indiğini gören

Martin'in yüreği sevinçle hop etti. Brissenden'di bu. Tramvay daha kalkmadan kısa bir bakış ânında, Martin, Brissenden'in paltosunun ceplerinden birinin kitaplarla, ötekinin de bir litrelik bir viski şişesiyle dolu olduğunu gördü.

35. BÖLÜM

Brissenden uzun süren yokluğu hakkında hiç bir açıklamada bulunmadı, Martin de birşey sormadı ona. Todi ile dolu koca bardaktan yükselen buğunun arasından, karşısında oturan arkadaşının bir cesedinkini andıran yüzünü görmek ona yetiyordu.

Brissenden, Martin'in yaptıklarını dinledikten sonra, Ben de boş durmadım,» dedi.

Ceketinin iç cebinden bir yazı çıkarıp, Martin'e verdi. Yazının üstündeki ismi okuyan Martin başını kaldırıp Brissenden'e merakla baktı.

Brissenden, «Evet, o işte,» diye güldü, «Güzel bir isim, ha? «Efemerid» - tek kelimecik. Senin şu her zaman dimdik, hayatiyet dolu inorganik «insan» ın, termometredeki ufacık yerinden ötürü çalım satan otuzaltı derecelik yaratığın, Efemeridler'in son basamağı olan 'insan'ın yüzünden bu adı koymama sebep sensin. Bu bir defa kafama girdi, ondan kurtulmak için de yazmak zorundaydım bunu. Bunun hakkındaki düşüncelerini söyle bana.»

Martin'in yüzü önce kızardı, okumaya devam ettikçe kanı çekildi. Bu tam bir san'at eseriydi. Biçim, öze galip gelmişti, ama özün anlaşılabilir son atomu bile, Martin'i zevkten sarhoş edecek, gözlerini engin bir duyguyla yaşartacak, sırtını yukarıdan aşağı soğuk ürpertilerle kaplatacak kadar mükemmel bir yapı içinde ifade kazanmış olduğuna göre buna biçimin zaferi demek de doğru olmazdı Altı, yedi yüz mısralık upuzun ve sanki başka bir dünyanın eseri imiş kadar hayret verici, fantastik bir şiirdi. Müt-

hiş, imkânsız bir şeydi bu; ama buna rağmen işte burada, kâğıt sayfaların üstüne siyah mürekkeple karalanmış olarak duruyordu. Şiir, insanı ve insanın ruh araştırmalarını son sınırları içinde ele alıyor ve en uzak güneşleri, en uzak gökkuşağı tayflarını delil göstermek için uzayın uçurumlarını iskandil ediyordu. Nefesi yarı yarıya sönmüş, atışları gitgide hafifleyen, kalbi bir kuş gibi çırpınan, ölmekte olan bir adamın, kafatası içinde çılgınca eğlenen bir imgelemin delice cümbüşüydü bu. Şiir muhteşem bir ritm içinde, değişmez bir mücadelenin soğuk gürültüsünden, hücuma geçen yıldızlar ordusuna, birbirini sıkıştıran soğumuş yıldızlardan, karanlık boşlukta parıldayan nebülözlere uzanıyor ve bütün bunların arasından, gezegenlerin uğultusu, sistemlerin çatırtısı içinde, insanoğlunun gümüş bir mekiğin sesi gibi hafiften hafife, ama hiç eksilmeksizin tınlayan huysuz sesi duyuluyordu.

Martin nihayet konuşabilecek hale gelince, «Edebiyat dünyasında buna benzer bir tek şey daha yoktur,» dedi. «Harikulâde! - Harikulâde! Başımı döndürdü. Sarhoş etti beni. O büyük, bölünemez soru - onu kafamdan bir türlü çıkaramıyorum. İnsanoğlunun o araştıran, ebedî, hep tekrarlanan, o ince ağlamaklı sesi, hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Fillerin gümbürtüsü, arslanların kükremeleri arasında bir sivrisineğin ölüm marşına benziyor. Mikroskopik tutkularını bir türlü doyuramıyan bir obur. Kendimi gülünç duruma düşürüyorum, ama kafama musallat oldu bu benim. Sen - senin ne olduğunu bilmiyorum - olağanüstüsün sen, işte o kadar. Ama nasıl yapıyorsun bunu? Nasıl yapıyorsun bunu?»

Martin heyecanlı konuşmasını bir an kesti ve hemen yeniden başladı:

«Bir daha asla yazı yazmıyacağım. Acemi bir sıvacıyım ben. Sen bana gerçekten de san'atçı bir zenaatkârın eserini gösterdin. Deha bu! Dehadan da üstün birşey. Dehayı aşıyor. Çıldırmış gerçek bu. Gerçek, herif, her satırı

gerçek bunun. Acaba bunun farkında mısın, seni gidi dogmatist seni. Bilim sana yalan söylemez. Kosmosun ham demirinden kesilip, kudretli ritmlerle dokunularak bir ihtişam ve güzellik kumaşı haline getirilmiş hareketin gerçeği bu. Başka bir şey söylemiyeceğim artık. Bittim, ezildim. Evet, daha da ezileceğim. Bırak da senin adına piyasaya süreyim bunu.»

Brıssenden sırıttı. «Hristiyanlık dünyasında bunu basmağa cür'et edebilecek tek magazin yoktur - sen de bilirsin bunu.»

«Böyle bir şey bilmiyorum. Ben Hristiyanlık dünyasında bunu kapışmayacak tek magazin bulunmıyacağını biliyorum. Her gün böyle bir şey geçmez onların eline. Bu, sadece yılın şiiri değil; yüzyılın şiiri bu.»

«Bu teklifini kabul edebilmeyi isterdim.»

«*Alay* etme,» *diye gürledi Martin.* «*Magazin* editörleri tamamiyle boş insan değillerdir. Biliyorum bunu. Seninle bahse girmeğe hazırım. «Efemerid» in birinci veya ikinci teklifte kabul edileceğine dair nesine istersen bahse girerim.»

«Teklifini kabul etmeme engel olan bir tek şey var.» Brissenden bir an bekledi. «Büyük bu eser - eserlerimin en büyüğü. Bunu biliyorum. Son eserim benim. Bununla iftihar ediyorum. Ona tapıyorum. Viskiden bile güzel. Bu benim, tatlı hayalleri, temiz idealleri olan basit bir delikanlı iken hayal ettiğim şey - büyük, mükemmel şey. İşte nihayet, son hamlede yakaladım, bir sürü domuza çiğnetmeğe de razı olamam onu. Hayır, bahse girmiyeceğim seninle. Bu benimdir. Onu ben yarattım ve seninle paylaştım.»

Martin, «*Ama* dünyanın geriye kalan insanlarını düşün,» diye itiraz etti. «Güzelliğin işlevi haz vermektir.»

«O benim güzelliğim.»

«Bencil olma.»

Brissenden, «Bencil değilim ben,» dedi ve ince dudaklarından çıkacak kelimeler kendisini keyiflendirdiği za-

manlarda olduğu gibi sinsi sinsi sırıttı. «Açlıktan geberen bir domuz kadar özgeciyim.»

Martin boş yere, onu kararından caydırmağa çalıştı. Ona, magazinlere karşı duyduğu nefretin delicesine, fantastik bir nefret olduğunu, bu davranışının Efesos'taki Diyana Mâbedini yakan delikanlının hareketinden bin defa daha alçakça olduğunu anlattı. Bütün bu suçlamalar fırtınası altında Brissenden sâkin sâkin todi'sini yudumlayıp, Martin'in editörler konusu dışında bütün söylediklerinin gerçek olduğunu kabul etti. Editörlere olan nefreti sınırsızdı ve editörlerden söz etmeğe başlayınca, suçlama yağdırma konusunda Martin'i geride bıraktı.

«Şunu bana daktiloya çekmeni istiyorum,» dedi. «Sen bu işi herhangi bir stenograftan bin kere daha iyi bilirsin. Şimdi de sana bir öğüt vereceğim.» Ceketinin dış cebinden kalın bir kâğıt tomarı çıkardı. «İşte, senin «Güneşin Utancı». Bir kere değil - iki kere, üç kere okudum onu - sana en büyük komplimanı yapabilirim. Senin «Efemerid» hakkında söylediklerinden sonra benim susmam gerekiyor. Ancak şu kadarını söyliyeceğim: «Güneşin Utancı» yayınlandığı zaman bir heyecan yaratacak. Öyle bir edebî tartışmaya yol açacak ki, reklâm bakımından senin için binler değerinde olacak bu.»

Martin güldü, «Zannederim şimdi de bunu bir magazine göndermemi sâlık vereceksin,» dedi.

«Hiç de değil - tabiî eğer eserini basılmış görmek istiyorsan, demek istiyorum. Birinci sınıf yayınevlerine teklif et onu. Belki yayınevlerinden birisinin yazı okuyucusu delidir veya çılgındır da bakarsın eserinden yana rapor verir. Bir sürü kitap okudun sen. Bunların özü Martin Eden'in kafasındaki imbikten süzülüp, «Güneşin Utancı» na aktı. Martin Eden de bir gün meşhur olacak ve şöhreti en çok bu eserine dayanacak. Onun için eserine bir yayımcı bulmalısın - ne kadar çabuk bulursan, o kadar iyi olur.»

Brissenden o gece geç vakit döndü evine; tam tramva-

yın ilk basamağına adımını attığı sırada geriye, Martin'e doğru savrulup, onun eline sımsıkı topak edilmiş buruşuk bir kâğıt parçası tutuşturdu.

«Al şunu,» dedi. «Bugün at yarışlarına gitmiştim, şikeyi de biliyordum.»

Kampana çaldı, tramvay hareket etti; Martin, eline tutuşturulan buruşuk, yağlı kâğıt tomarının ne olduğunu merak ederek kalakaldı. Odasına dönüp de kâğıdı açınca bunun yüz dolarlık bir çek olduğunu gördü.

Bunu hiç çekinmeden kullandı. Arkadaşının her zaman bol parası olduğunu biliyor, aynı zamanda bir gün başarıya ulaşıp bunu ödemek imkânını bulacağına derin bir inanç besliyordu. Sabahleyin bütün faturalarını ödedi, Maria'ya peşin peşin üç aylık kirasını verdi, tefecideki bütün rehinlerini kurtardı. Ondan sonra Marian'ın düğün hediyesiyle, Ruth'a ve Gertrude'a Noel için daha mütevazi hediyeler aldı. Nihayet elinde kalan parayla bütün Silva ailesini önüne katıp Oakland'a götürdü. Vaadini yerine getirmekte bir kış gecikmişti, ama Maria da dahil olmak üzere bütün Silva'lar ayakkabı sahibi olmuşlardı. Ayrıca Silva'ların kucaklarını doldurup taşıran çeşit çeşit oyuncaklar, bebekler, düdükler, paket paket, çıkın çıkın şekerler, yemişler de almıştı onlara.

Martin, kendisinin ve Maria'nın dizinin dibinden ayrılmayan bu olağanüstü alayla, şimdiye kadar yapılmış olan en büyük şekerlemeyi istemek için girdikleri bir şekerci dükkânında Ruth ve annesiyle karşılaştı. Mrs. Morse son derece sarsıldı. Ruth'un bile izzeti nefsi kırıldı, zira o görünüşe önem verirdi, halbuki sevdiği adam, Portekizli sokak çapkınlarından bir ordunun başında, Maria ile samimî bir halde hiç de hoş bir manzara teşkil etmiyordu. Ama Ruth'u asıl inciten, bu manzaradan çok, Martin'in gururdan, izzeti nefisten yoksun oluşuydu. Fakat Ruth'un daha da derinden içine işleyen bu olayda, Martin'in işçi sınıfı aslından geldiğini unutarak yaşamasının imkânsızlı-

ğını görmüş olmasıydı. Bu gerçeği belli eden birçok lekesi vardı Martin'in, ama bunu böylece dünyanın yüzüne - Ruth'un dünyasının yüzüne çarpmakla fazla ileri gitmiş oluyordu. Gerçi Martin'le nişanlandığı gizli tutulmuştu, ama uzun zamandan beri devam eden samimiyetleri bir sürü dedikoduların doğmasına sebep olmuştu; dükkânda ise sevgilisiyle, sevgilisinin yanındakileri gizliden gizliye incelemekte olan bir sürü tanıdıkları vardı Ruth'un. Ruth, Martin'in o rahat geniş fikirliliğine sahip olmadığından, çevrenin üstüne çıkamıyordu. Hemencecik incinmişti; hassas yaradılışı yüzünden de bunun utancıyla titriyordu. İşte o gün daha sonra, Ruth'u ziyaretinde, hediyesini daha uygun bir fırsatta vermeği kararlaştırarak göğüs cebinde tutan Martin, onu bu vaziyette buldu. Gözyaşları - kızgın, tutkulu gözyaşları içinde gördüğü Ruth'un bu hali Martin'e çok şeyler anlatmıştı. Onun ıstırabını görünce kendisinin bir zalim olduğuna inandı, ama ruhunun derinliklerinde de neden dolayı ve nasıl zalim olduğunun cevabını bulamadı. Tanıdıklarından ötürü utanç duymak Martin'in aklının almıyacağı birşeydi; Silva'ları Noel alış-verişine götürmek de, kendisince, hiçbir şekilde Ruth'a saygısının eksik olduğunu gstermezdi. Diğer taraftan Ruth, kendisine izah edilince, onun görüşünü de anladı ve bunu kadınca, her kadında, hem de kadınların en iyisinde bile bulunan bir zaaf olarak kabul etti.

36. BÖLÜM

Bir Ocak akşamı, Brissenden, «Gel,» dedi Martin'e, «gel de sana «gerçek kiri» göstereyim.»

San Francisco'da birlikte yemek yemişlerdi, Brissenden'in aklına, Martin'e «gerçek kiri» göstermek fikri geldiğinde Oakland'a dönmek üzere iskele binasında bulunuyorlardı. Brissenden hemen döndü ve üstünden kayan pal-

tosunun içinde, sıska bir gölge halinde rıhtımda yürümeğe başladı; Martin, ona yetişmekte güçlük çekiyordu. Brissenden, toptan içki satan bir dükkâna girdi ve beşer litrelik iki damacana porto şarabı alıp, her elinde birer damacana olmak üzere bir tramvaya atladı; arkasından da, kucağı bir sürü litrelik viski şişeleriyle dolu olduğu halde Martin.

Martin, «gerçek kir» in ne olduğunu merak ederken, bir taraftan da, eğer beni şimdi Ruth bir görseydi, diye düşündü.

Tramvaydan inip, Market Sokağının güneyinde, işçi sınıfının oturduğu mahallenin tâ göbeğine dalarlarken Brissenden, «Belki de kimse yoktur orda,» dedi. «O takdirde, bu kadar zamandan beri aradığın şeyi kaçırmış olacaksın.»

«Peki, neymiş bu bok be?» diye sordu Martin.

«Adamlar; akıllı adamlar, seni tüccarlar odasında arkadaşlık ederken bulduğum o palavracı, ciğeri beş para etmiyenlerden değil, Sen kitapları okuyunca kendini yapayalnız kalmış buldun. Eh, işte, ben de sana bu akşam kitap okumuş başka adamları tanıtacağım, bundan sonra yalnız kalmazsın artık.»

Blokun sonuna geldikleri sırada, «Onların sonu gelmez tartışmalarıyla kafamı yorduğum filân yok,» dedi. «Onların kitap felsefeleri beni ilgilendirmez. Ama göreceksin, bu çocuklar burjuva domuzları değil, bilgi sahibi kimselerdir. Yalnız dikkat et, bu herifler dünyada aklına gelebilecek her konuda seni çiğ çiğ yerler.»

Bir müddet sonra soluyarak, aynı zamanda da kendisini iki damacananın yükünden kurtarmağa çalışan Martin'e karşı koyarak, «İnşallah Norton ordadır,» dedi. «Norton bir idealistttir - Harvard mezunu. Müthiş bir hâfızası vardır. İdealizm onu felsefî anarşiye yöneltti, ailesi de sokağa attı onu. Babası bir demiryolu başkanı ve bir mültimilyoner, ama oğlu San Francisco'da, yirmi beş sente satı-

lan tek sayfalık bir anarşist derginin editörlüğünü yaparak açlıktan geberiyor.»

Martin, San Francisco'yu pek bilmiyordu, hele Market Sokağının güney tarafını hiç; o bakımdan nereye götürüldüğünün farkında değildi.

«Devam et,» dedi, «onları görmeden önce sen onlardan sözet bana. Hayatlarını nasıl kazanıyor bunlar? Nasıl olmuş da buraya düşmüşler?»

«İnşallah Hamilton oradadır.» Brissenden böyle diyerek durdu ve ellerini dinlendirdi. «Adı Strawn-Hamilton, iki ad arasında tire var biliyorsun, güneyli eski bir soydan geliyor. Serserinin biri - sosyalist kooperatif mağazalarından birinde haftada altı dolara sözde kâtiplik yapıyor, daha doğrusu yapmağa çalışıyor, ama dünyada tanıdığım en tembel heriftir. Müzmin bir hayta. Şehre postu serer, oturur. Bütün gün ağzına bir lokma bile koymadan, bankın üstünde oturduğunu gördüm, sonra akşamleyin onu yemeğe davet ettiğimde de - şu iki blok ötedeki lokantaya - bana, «Çok uzun iş şimdi, oğlum, onun yerine bana bir paket sigara al daha iyi.» demişti. Kreis, onu materyalistik monizme çevirinceye kadar o da senin gibi bir Spencerciydi. Eğer yapabilirsem, onu monizm hakkında konuşturmağa çalışacağım. Norton da başka bir monisttir - yalnız o, ruh dışındaki bir hiçi kabul eder.»

Martin, «Kreis kim?» diye sordu.

«Gideceğimiz yerde kalıyor. Vaktiyle profesörmüş - üniversiteden kovulmuş - hep aynı hikâye. Çelik kapan gibi bir kafası var. Hayatını bildiğimiz herhangi bir usulle kazanır. Böyle düştüğü sırada sokakta dilencilik bile yaptığını biliyorum. Vicdansız herifin biridir. Hiç ayırdetmez - cesedi bulsa, kefenini soyup alır, onunla burjuvalar arasındaki fark şu ki, beriki, işin hilesine kaçmadan soyar. Nietzche'den, Schopenhauer'den ya da Kant'tan söz eder, ama dünyada gerçekten önem verdiği tek şey, monizmidir; Mary'yi de dahil edebiliriz. Onun beş para etmeyen tanrı-

sı Haeckel'dir. Ona hakaret etmenin tek yolu, Haeckel'e şöyle bir şaplak indirivermektir.»

Brissenden merdivenleri tırmanmadan önce, damacanaları yukarı kat merdivenine açılan kapının eşiğine koyarak, «İşte burada oturuyorlar,» dedi. Altında bir meyhane ile bir bakkal dükkânı bulunan, alışılagelmiş iki katlı köşebaşı binalarından biriydi bu. «Çete burada oturuyor işte - bütün üst katı kendilerine almışlar. Ama içlerinde yalnız Kreis'in iki odası vardır. Hadi gel.»

Üst katın holünde tek ışık yanmıyordu, ama Brissenden, zifiri karanlıkta bir hayalet gibi yolunu bulup ilerledi. Martin'e birşey söylemek için durdu:

«Bir çocuk var - Stevens - teosofisttir. Acele ettiği zaman herşeyi birbirine karıştırır. Şimdi bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor. İyi purolara bayılır. Onun, on sente yemek yenilen lokantada yemek yiyip de yemeğin üstüne içtiği puroya elli sent verdiğini gördüm. Onun için birkaç puro koydum cebime ama, görebilirsek eğer.

«Sonra bir başka çocuk daha var - Parry-, Avustralyalı, istatistikçidir, aynı zamanda da canlı spor ansiklopedisi. Ona Paraguay'ın 1903 tahıl üretimini, ya da 1890 da Çin'in İngiltere'den ithal ettiği çarşaflık bez miktarını veya Jimmy Britt'in Battling Nelson'la hangi siklette dövüştüğünü, yahut da 1868 de Amerika Birleşik Devletlerinin tüy, horoz, orta ve hafif sıklet boks şampiyonlarını sor, bir makine gibi en doğru cevabı verir sana. Sonra Andy var, bir farmason; herşey hakkında fikre sahiptir, iyi de satranç oynar; sonra bir başkası da Harry'dir, fırıncılık yapar, koyu sosyalisttir, aynı zamanda da kuvvetli bir sendikacıdır. Sırası gelmişken, şu aşçılar ve garsonlar grevini hatırlarsın - o sendikayı kurup da grevi başlatıveren Hamilton'du - işte o grevi daha önceden bu evde Kreis'in odasında o hazırladı. Sırf keyif için yaptıydı bu işi, ama sendikada kalamıyacak kadar tembeldi. Ne var ki, istese çok

yükselebilirdi. Eğer bu derece, böylesine sultanî tembel olmasa, onun elinden hiç bir şey kurtulamaz.»

Brissenden, tâ ilerde bir ışık çizgisi bir kapının eşiğini gösterene kadar karanlıkta ilerledi. Kapıyı vurdu, kimdir sorusuna cevap verdi ve kapı açıldı. Martin bir anda kendini içerde Kreis'le el sıkışır buldu. Kreis, pırıl pırıl, bembeyaz dişleri, kor gibi iri gözleri, biraz düşük siyah bıyıkları olan, yakışıklı, esmer bir gençti. Evi çekip çevirdiği anlaşılan Mary adındaki genç sarışın kız da, hem mutfak, hem de yemek odası vazifesini gören ufak arka odada, yerde bulaşık yıkamakla meşguldü. Tepelerinde yıkanmış çamaşırlar asılıydı; çamaşırların asıldığı kordonlar ve dolayısiyle çamaşırlar öyle sarkmıştı ki, Martin önce, bir köşede konuşmakta olan iki erkeğin farkına varamadı. Bu ikisi Brissenden'i selâmlayıp, şarap damacanalarını çığlıklarla karşıladılar. Tanıştırılan Martin, bunların Andy ile Parry olduklarını öğrendi. Onlara katılıp, Parry'nin evvelki gece seyrettiği bir profesyonel boks maçının hikâyesini dikkatle dinlemeğe başladı; öbür tarafta Brissenden de todi (1) imal edip viski - soda hazırlamakla mevguldü.

Onun, «Takımı getir bakalım,» emri üzerine Andy fırlayıp, oturanları çağırmak için odaları dolaşmağa başladı.

Brissenden, Martin'e, «Talihimiz varmış,» diye fısıldadı, «çoğu burada. İşte Norton'la Hamilton; gel de tanış onlarla. Stevens'in ortalarda olmadığını duydum. Eğer başarabilirsem onları monizm hakkında konuşturmağa çalışacağım. Aralarında şöyle bir iki tartışma başlayıncaya kadar bekle, o zaman kızışır, aşka gelirler.

Önceleri konuşmalar sıkıcıydı. Bununla beraber Martin, onların işlek kafalarını takdirden geri kalmadı. Fikirlerinin çoğunlukla çatışmasına rağmen, bunlar fikir sahibi

---

(1) Todi: Sıcak su, şeker ve ispirtoyla hazırlanan içki (Ç.Notu).

insanlardı, ve yine bunlar zekî ve bilgili olmalarına rağmen, hiçbir zaman da sun'i değildiler.

Martin, çabucak, bu adamların hangi konuda konuşurlarsa konuşsunlar, o konunun bilgi ile olan ilintisine başvurduklarını ve bunların aynı zamanda toplum ve evren hakkında köklü ve düzgün bir fikir sahibi olduklarını gördü. Bunların fikirlerini kimse hazırlop vermemişti onlara; bunların herbiri şu ya da bu sınıfın birer isyancısı idiler ve hepsinin de dilleri boş ve yavan sözlere yabancı idi. Martin Morse'ların evinde hiç böylesine hayret verici bir konu zenginliği içinde tartışıldığına rastlamamıştı. İlgi gösterdikleri konuları, ancak zaman sınırlayabilirdi. Konuşma, dram san'atının geleceğinden kalkıp, Mansfield'i hatırlatan eserlere, oradan da Mrs. Humphry'nin yeni kitabıyla, Shaw'un en son oyununa geldi. Sabah gazetelerinin bazı başmakalelerini övdüler, bazılarını aşağıladılar. Yeni Zelanda'daki iş durumundan, Henry James ile Brander Matthews'a atladılar, ordan Almanların Uzak Doğu plânlarına ve Sarı tehlikenin ekonomik yönden ele alınışına geçtiler. Alman seçimleriyle, Bebel'in son konuşması üzerine çekiştiler ve nihayet mahallî siyaset üzerinde, en son plânlar, işçi sendikaları toplantısındaki yönetim rezaletleri ve Liman - Deniz İşçileri grevini düzenlemek için çekilen teller üzerinde karar kıldılar. Meselelerin özellikleri hakkındaki bilgileri Martin'i şaşırttı. Gazetelerde hiç çıkmamış olan şeyleri biliyorlardı bunlar, - kuklaları oynatan ipleri, telleri ve gizli elleri biliyorlardı. Mary adlı kızın da tartışmaya karışması ve Martin'in tanıdığı pek az kadında rastladığı bir bilgi göstermesi de onu ayrıca şaşırttı. Martin'le, o, Swinburne ile Rosetti'den sözettiler, sonra da kız, Martin'i Fransız edebiyatının henüz Martin'in ulaşamadığı derinliklerine sürükledi. Kız, Maeterlinck'i savunduğu zaman da Martin'in öc alma sırası gelmiş oldu; hemen «Güneşin Utancı» adlı denemesindeki, üzerinde iyice düşünülmüş tezini ortaya koydu.

Öteki erkeklerin birçoğu da onların yanına gelip, konuşmaya katıldıgı ve havayı koyu bir sigara dumanı kapladığı sırada Brissenden savaş bayrağını salladı:

«İşte, tam senin dişine göre bir körpe et, Kreis,» dedi. «Herbert Spencer'e bir âşık heyecanı ile bağlı, çiçeği burnunda bir delikanlı. Onu da Haeckel'ci yap bakalım - yapabilirsen.»

Kreis sanki uykudan uyanır gibi doğruldu, gözleri madenî, manyetik bir pırıltıyla şimşeklendi. Aynı anda da, Norton, Martin'e, onu sonuna kadar koruyacağını anlatmak istercesine, tatlı, kız gibi bir gülümsemeyle çok sempatik bir şekilde baktı.

Kreis doğrudan doğruya Martin'e çullandı, ama Norton adım adım araya girdi ve sonunda Kreis'le ikisi kendi kişisel savaşlarına girişip, Martin'i bir kenara bıraktılar. Martin dinledi, dinledi; memnuniyetten, inanamayıp gözlerini uğuşturacaktı. Böyle bir şeyin olmasına imkân yoktu canım, hele Market Sokağının güney kısmının işçi mahallesinde, hiç.

Kitapları dile getiriyordu bu adamlar. Ateşle, şevkle konuşuyorlardı, vaktiyle nasıl içki ve öfkenin diğer adamları coşturduğunu gördükse, işte entellektüel bir dürtü de bu adamları kamçılıyordu. Martin'in işittiği, Kant ve Spencer gibi yarı efsaneleşmiş yarı tanrılar tarafından yazılmış kuru, kitap felsefesi değil, canlı, sıcak, kankırmızı bir felsefeydi ve her teli heyecanla işlenmiş olan bu felsefe bu iki adamda bedenleşmişti. Arasıra diğerleri de karışıyor ve hepsi de ellerinde sigaraları, kollarını sallıyarak, ilgiyle ve pür dikkat dinliyorlardı.

İdealizm, Martin'i öteden beri hiç çekmemişti, ama şimdi idealizmin Norton'un elinde meydana konuşu bir keşifti Martin için. Bu felsefenin Martin'e çekici gelen sağlam mantıkî yönünü Kreis ile Hamilton gözden kaçırmış gibiydiler. Bu ikisi Norton'a, metafizikçi diye dudak büküyor, buna karşılık Norton da onları metafizikçiler diye

aşağılıyordu. «Fenomen» ve «Numen» terimleri çok geçiyordu. Kreis'le Hamilton, Norton'u, bilinci bilinçle açıklamağa kalkışmakla suçlandırdılar. O da onları kelime cambazlığı ile ve olayları açıklayan genel prensiplere olgulardan hareket ederek varma yerine, bu prensiplere kelimelerden hareket ederek varan bir muhakeme tarzına baş vurmakla suçlandırdı. Kreis'le Hamilton, buna çok şaştılar. Onların muhakeme usullerinin en baş prensibi, olgulardan hareket etmek ve olgulara bir ad vermekti.

Norton, Kant felsefesinin lâbirentlerine dalınca, Kreis ona bütün o ufak cici Alman felsefelerinin öldükten sonra Oxford'a gittiğini hatırlattı. Biraz sonra da Norton, onlara Hamilton'un Cimrilik Kanunu'nu hatırlatınca, bunun hemen kendi muhakeme yollarının herbirine uygulanmasını istediler. Martin, dizlerini karnına çekmiş, bütün bunlardan son derece zevklenmişti. Ne var ki, Norton, bir Spencerci değildi nitekim, diğer ikisine olduğu kadar Martin'e de hitap ederek Martin'in felsefi cephesiyle mücade le ediyordu.

Doğrudan doğruya Martin'e bakarak, «Biliyorsun ki, Berkeley'e hiçbir zaman cevap verilebilmiş değildir,» dedi. «Bir cevaba en çok yaklaşan Spencer olmuştur, ama onunki de pek yakın sayılmaz. Spencer'in ardından gidenlerin en sadığı bile bundan daha ileri gidemiyecektir. Geçen gün Saleeby'nin bir denemesini okuyordum; Herbert Spencer için söyliyebildiği, onun Berkelley'e bir cevap vermeğe yaklaşmış olduğundan ibaretti.»

Hamilton, «Hume'un ne dediğini biliyor musun?» diye sordu. Öbürü evet anlamına başını salladı, ama Hamilton ötekiler de duysunlar diye yine söyledi. «Hume diyor ki, Berkeley'in delilleri ne cevap kabul eder ne de ikna edicidir.»

Öbürü cevaben, «Onun, Hume'un kafasında,» dedi, «Hume'un kafası da tıpkı sizinki gibiydi, şu farkla ki, o

Berkeley'e cevap verilemiyeceğini kabul edebilecek kadar akıllıydı.»

Kendini hiç kaybetmemesine rağmen, Norton, hassas ve heyecanlı idi, ötekiler ise dürtmek için, süsmek için en yumuşak yeri arayan soğukkanlı bir çift canavar gibiydiler. Gece geç vakitlere doğru Norton, kendisine bir metafizikçi diye üst üste yapılan hücumların altında feryad edip, ayağa fırlamamak için altındaki iskemleye sımsıkı sarılarak, kıvılcımlar saçan gri gözleri ve haşin, metin bir ifade almış kız gibi yüzüyle onlara karşı büyük bir taarruza kalktı.

«Pekâlâ, Haeckelciler sizi, pekâlâ, belki de ben bir büyücü gibi muhakeme yürütürüm, ama siz nasıl muhakeme yürütüyorsunuz Allahaşkına? Dayanacak temeliniz yok sizin; hiç girmeğe hakkı olmayan yerlere sürükleyip durduğunuz positif biliminizle, bilimden uzak birer dogmatistsiniz siz. Daha materyalistik monizm ekolü ortaya çıkmadan çok önce, temel öyle bir değişikliğe uğradı ki, temel diye birşey kalamazdı zaten. Locke'du bunu yapan, John Locke. İki yüz yıl önce - hattâ daha bile önce - «İnsan Zekâsi Üzerine Deneme» adlı eserinde, doğuştan gelen fikirlerin var olamıyacağını ispat etmişti. İşin en hoş tarafı da bunun sizin iddia ettiğiniz şeyin ta kendisi oluşudur. Bu gece siz tekrar tekrar, doğuştan gelme fikirlerin var olamıyacağı üzerinde ısrar edip durdunuz.

«Peki bu ne demektir? Bu demektir ki, mutlak gerçeği hiçbir zaman bilemezsiniz. Doğduğunuzda beyniniz bomboştur. Beyinlerinizin beş duyumuz sayesinde alabileceği bütün öz, görünüşlerden veya fenomenlerden ibarettir. Numenlere gelince, bunlar da doğduğunuz zaman beyninizde değildir ve bunların-»

Kreis, onun sözünü kesmek için, «Reddederim», diye başlıyacak oldu.

Norton, «Ben sözümü bitirinceye kadar bekle,» diye bağırdı. «Madde ve kuvvet arasındaki karşılıklı etkiyi an-

cak şu ya da bu şekilde duyularınıza çarpan biçimi içinde bilebilirsiniz. Görüyorsunuz ya, delil getirebilmek uğruna maddenin varlığını kabul ediyorum; yapmak istediğim şey de sizi kendi delilinizle yıkmaktır. Bunu başka türlü yapmama imkân yok, zira her ikiniz de, felsefi bir soyutlamayı anlamağa doğuştan yetersizsiniz.

«Evet, şimdi söyleyin bakalım, şu pozitif biliminize göre madde hakkında ne biliyorsunuz? Maddeyi sadece fenomenlerine göre, ve görünüşleriyle biliyorsunuz. Sadece onun değişikliklerinden, ya da onda meydana gelen, bilincinizdeki sebep değişikliğine benzer değişikliklerin farkındasınızdır. Pozitif bilim sadece fenomenlerle ilgilenir, halbuki siz, birer ontolojist gibi hareket edip, numenlerle ilgilenmeğe savaşacak kadar aptalsınız. Ne var ki, bizzat pozitif bilimin tarifine göre, bilim görünüşlerle ilgilenir. Birisinin dediği gibi, fenomenlerle ilgili bilgimiz fenomenleri aşamaz.

«Kant'ı yoketseniz bile, Berkeley'e cevap veremezsiniz, halbuki siz, pozitif bilimin Tanrının yokluğunu, ya da, ikisi de aynı kapıya çıktığına göre, maddenin varlığını ispat ettiğini iddia ettiğiniz zaman, mecburen, Berkeley'in yanıldığını farzetmiş oluyorsunuz. - Unutmayın ki, ben maddeyi, sırf söylemek istediklerimi anlayabilmeniz için kabul ettim. Eğer istiyorsanız pozitif bilim adamı olun siz gene; yalnız, ontolojinin pozitif bilimde yeri yoktur, onun için siz ontolojiyi rahat bırakın. Spencer bir agnostik olmakta haklıydı, ama eğer Spencer-»

Ne var ki, artık Oakland'a kalkacak son vapura yetişmeleri gerekiyordu. Bu yüzden Brissenden'le Martin, usulca kalkıp gittiler; onlar gittiğinde Norton hâlâ konuşuyor, Kreis ile Hamilton da lâfını bitirir bitirmez atılmak için, birer av köpeği gibi bekliyorlardı.

Vapura bindiklerinde Martin «Bana peri masallarından bir an yaşattın,» dedi. «Bu gibi insanlarla tanışmak, hayata

bir değer kazandırıyor. Zihnim öyle bir kamçılandı ki. İdealizmi daha önce hiç değerlendirememişim. Yalnız yine de kabul etmiyorum onu. Daima bir gerçekçi olacağım ben, biliyorum. Ben böyle yaradılmışım herhalde. Yalnız Kreis'le Hamilton'a bir cevap vermek isterdim, öyle sanıyorum ki, Norton'a da söyliyecek bir, iki sözüm olacaktı. Spencer'e hiçbir darbe indiremediler bir kere. İlk defa sirke giden bir çocuk kadar heyecanlıyım. Anlıyorum ki, benim biraz daha okumam lâzım. Hemen Saleeby'nin eserlerini arayıp bulacağım. Ben hâlâ, Spencer'e dil uzatılamıyacağı kanısındayım, gelecek seferki tartışmada ben de varım.»

Fakat ıstıraplı bir şekilde nefes alan Brissenden, boyun atkısına gömülmüş, çenesi çökük göğsünün üzerine düşmüş, uzun paltosuna sarınmış vücudü pervanelerin titreşimiyle sarsıla sarsıla, uyuyakalmıştı.

37. BÖLÜM

Martin'in ertesi sabah yaptığı ilk iş, Brissenden'in hem öğütüne, hem de emrine karşı gelmek oldu. «Güneşin Utancı» nı paket edip, «Acrapolis»e postaladı. Bunun magazinde çıkabileceğini umuyor ve magazinler tarafından tanınmanın kendisini kitap çıkaran yayınevlerine de tanıtacağını düşünüyordu. Aynı şekilde, «Efemerid»i de bir magazine yolladı. Martin, Brissenden'de belirli bir manya halini aldığına inandığı, onun magazinler hakkındaki peşin fikrine rağmen bu büyük şiirin yayınlanacağına emindi. Bununla beraber, şiirin, Brissenden'in iznini almadan yayınlanmasını istemiyordu. Niyeti şiiri magazinlerden birine kabul ettirmek, ondan sonra Brissenden'le mücadele etmek için onun karşısına silâhlanmış bir halde çıkmaktı.

Martin o sabah, haftalarca evvelinden ana hatlarını hazırladığı ve yaradılmak için çığlıklar atarak kendisini

durmadan rahatsız etmekte olan bir hikâyeye başladı. Görünüşte bu gerçek bir dünya içinde ve gerçek koşullar altında, gerçek kişileri ele alan, bir yirminci yüzyıl serüveni, hafif bir aşk ve deniz hikâyesi idi. Ancak, hikâyenin kuvveti, canlılığı altında başka birşey - yüzeysel bir okuyucunun bulup ortaya çıkaramıyacağı, öte yandan böyle bir okuyucunun hiçbir zaman ilgisini çekmiyecek ve onu memnun bırakmıyacak bir şey bulunacaktı. İşte Martin'i bu hikâyeyi yazmağa zorlayan da hikâyenin kendisi değil, bu şeydi. Bu bakımdan, ona «olay» ları bulduran daima o büyük evrensel motif oluyordu. Böyle bir motif bulduktan sonra, evrensel şeyi ifade etmesini sağlıyacak olan belirli kişileri ve belirli yeri, uzay ve zaman içinde kafasında düşünüp kurdu. Bu hikâye için «Gecikmiş» adını uygun buldu; hikâyenin altmış bin kelimeyi geçmiyeceğine emindi ki, bu da onun muhteşem verim gücü için oyuncak gibi bir şey demekti. İlk gün hikâyesini, araçlarına hâkimiyetinin farkında olmaktan doğan bir zevkle ele aldı. Artık, araçlarının keskin ağızlarının kayarak eserini bozacağı korkusu kalmamıştı içinde. Uzun aylar süren eylemli ve kuramsal çalışmaları meyvasını vermişti. Şimdi, biçim vermekte olduğu şey üzerinde artık ustalaşmış ellerle, daha serbestçe çalışabilirdi; öte yandan birbirini kovalayan saatler boyunca, çalıştıkça da, daha önce hiç hissetmediği bir şeyi, hayatı ve hayatın serüvenlerini kavrayan avucunun kendinden emin ve çok geniş kavrama yetisini hissetti. «Gecikmiş», belirli karakterleri ve belirli olayları bakımından gerçeklik taşıyan bir hikâyeyi anlatacaktı; ama Martin emindi ki, bu aynı zamanda her çağda, dünyanın bütün denizleri ve herkes için gerçeklik taşıyan; büyük, hayati önemi olan şeylerden de sözedecekti - bir an kadar masadan geriye yaslanarak, Herbert Spencer sayesinde, diye düşündü. Evet, Herbert Spencer ve Herbert Spencer'in eline tutuşturduğu hayat ve evrim anahtarı sayesinde.

Yazdığının büyük şeyler olduğunun farkındaydı. Kulaklarında hiç durmayan bir nakarat halinde, «Başarı kazanacak! Başarı kazanacak!» sözleri çınlıyordu. Tabiî başarı kazanacaktı. Nihayet magazinlerin kapışacakları yazıyı yazıyordu işte. Bütün hikâye şimşek parıltıları halinde bir anda gözlerinin önünden geçti. Kısa bir ara verip, defterine bir paragraf yazdı. Bu «Gecikmiş» in son paragrafı olacaktı, ama bütün kitap kafasında öyle canlı bir şekilde tamamlanmış bulunuyordu ki, daha kitabı bitirmesine haftalar varken, o, defterine kitabı bitiş paragrafını yazabiliyordu. Henüz yazılmamış olan hikâyeyi deniz hikâyeleri yazarlarının hikâyeleriyle ölçüştürdü ve kendininki ona, ötekilerle ölçülemiyecek kadar üstün geldi. Kendi kendine, yüksek sesle, «Buna yaklaşacak yalnız bir kişi var,» dedi, «o da Conrad. Hattâ hikâyemi okusa, o bile yerinden kalkıp ellerimi sıkar ve, «Aferin, Martin oğlum,» derdi,» diye mırıldandı.,

Bütün gün başını kaldırmadan çalıştı. O gece Morse'lara yemeğe davetli olduğu son dakikada aklına geldi. Brissenden'in sayesinde siyah elbisesi rehinden kurtulduğu için Martin akşam yemeği davetlerine katılabilir hale gelmişti. Şehrin çarşısında tramvaydan atlayıp, Saleeby'nin kitaplarını aramak için bir kütüphaneye koştu. «Hayat Hikâyeleri» adlı kitabı aldı ve tramvayda, Norton'un sözünü ettiği, Spencer hakkındaki denemeyi açtı. Martin ,okudukça kızdı. Yüzü kızardı, çeneleri atmağa ve elleri sanki avucu içinde ezerek öldürmekte olduğu menfur bir şeyi tekrar tekrar sıkıyormuş gibi, farkında olmaksızın sıkılıp açılmağa başladı. Tramvaydan inince, yüreği müthiş bir öfkeyle dolu bir insan nasıl yürürse, o da öyle, iri adımlarla kaldırım boyunca yürüdü ve Morse'ların zilini öyle hırslı çaldı ki, ses onu ayıltıp kendine getirdi; böylece yüzü, kendi haline gülmekten aydınlık bir hal almış, sinirleri düzelmiş olarak içeri girdi. Bununla beraber, daha içeri girer girmez de içini bir ezginlik kapladı. Bütün gün ilhamın

kanatlarında yükseldiği yüceliklerden aşağı düşüverdi. Kafasında Brissenden'in küfür yerine kullandığı sıfatlar dönüp duruyordu: «Burjuva,» «ticaret odası». Kendi kendine kızgın bir şekilde, «Ee, ne olmuş yani?» diye sordu. O, Ruth'la evleniyordu, Ruth'un ailesi ile değil.

Ona öyle geldi ki, Ruth'u şimdiye kadar hiç bu kadar güzel, bu kadar ince, bu kadar ruh gibi, aynı zamanda bu kadar sağlıklı görmemişti. Ruth'un yanaklarına kan gelmişti, gözleri de tekrar tekrar Martin'i çekiyordu. - Bunlar, Martin'in ebediliği ilk defa içinde gördüğü gözlerdi. Çoktandır ebediliği unutmuştu, kendine özgü bilimsel okuma usulünü de yine çoktandır kaybetmişti; ama Ruth'un gözlerinde, bütün kelime halindeki delillerin yerini tutan bir delil okudu. Bunu Ruth'un önünden bütün tartışmaları defeden gözlerinde gördü; zira aşk vardı bu gözlerde. Martin'in kendi gözlerinde de aşk vardı ve aşk tartışma kabul etmezdi. İşte Martin'in aşk doktrini böyleydi.

Yemeğe oturmadan önce Ruth'la beraber geçirdiği yarım saat, onu son derece mutlu kıldı, hayattan hoşnut bıraktı. Bununla beraber masada, yorucu günün sonucu olan kaçınılmaz tepki ve aşırı yorgunluk hali, Martin'in üzerine çöktü. Gözlerinin yorgunluk, kendisinin sinirli olduğunun farkındaydı. Şimdi dudak büküp, aşağıladığı ve çok kere kendisine sıkıntı veren bu masanın, vaktiyle yüksek kültür ve temiz bir hayatla dolu olduğunu tahayyül ettiği bir atmosferde, medeni kişilerle ilk yemeğini yediği masa olduğunu hatırladı. Çok eskiye ait o günkü acınacak halini aklına getirdi; yemek yemeğe yarayan araçların, insanı dehşete düşürecek kadar kalabalık ayrıntılariyle şaşkına dönüp, bir adımda böylesine başdöndürücü bir toplumsal yüksekliğe ulaşmağa çalışan ve gulyabanî misillû bir uşağın işkencelerine uğrayıp, çevresinde olanları anlama gayretiyle derisinin her gözeneğinden ter fışkıran izzeti nefis sahibi bir vahşî idi; sonunda da, sahip olmadığı bilgiye, ya da kibarlığa sahipmiş gibi görünmeğe çalışma-

mağa, açık yüreklilikle, olduğu gibi görünmeğe karar vermişti o gün.

Tıpkı gemide bir kaza ihtimali düşüncesiyle aniden evhama kapılan bir yolcunun can yeleklerinin yerini tesbit etmeğe çalışması gibi, emin olmak için gözlerini Ruth'a dikip baktı. Eh, elde ettiği semere bu kadardı - Aşk ve Ruth. Geri kalan hiçbir şey kitaplardaki tarife uymuyordu; halbuki aşk ve Ruth uyuyordu. Martin, onlar için biyolojik bir açıklama bulmuştu. Aşk, hayatın en yücelmiş bir ifadesiydi. Tabiat bütün erkekleri olduğu gibi ,Martin'i de sevme amacına uygun olarak hazırlamak için on binlerce yüzyıl - evet, yüz binlerce, milyonlarca yüzyıl harcamıştı; ve Martin, tabiat ananın bu amaçla yarattığı kişilerin en mükemmellerinden biriydi. Tabiat, aşkı Martin'in içinde en güçlü duygu yapmış, ona verdiği imgelemle de bu duygunun gücünü yüzde on binlerce defa çoğaltmış, Martin'i heyecanlandırmak, eritmek ve çiftleşmek için efemeridlerin arasına göndermişti. Eli, Ruth'un masanın altındaki elini aradı ve sıcak bir bastırma alış - verişi oldu. Ruth ona alelacele baktı; gözleri pırıl pırıl, mahmur mahmurdu. Her yanını kaplayan heyecan yüzünden, Martin'inkiler de öyleydi ve Martin, Ruth'un gözlerinde gördüğü parlaklığın, onun kendi gözlerindeki parlaklığı görmesinden meydana geldiğinin farkında değildi. Masanın öbür ucunda, Mr. Morse'un sağ tarafında, yerel bir yüksek mahkeme yargıcı olan Yargıç Blount oturuyordu. Martin, onunla birçok kereler karşılaşmış ama ,bir türlü sevememişti adamı. Martin ile Mr. Morse, işçi sendikaları, yerel durum ve sosyalizm tartışması yapıyorlar ve Mr. Morse, Martin'e sosyalizm konusu üzerinde takılmağa, onu kızdırmağa çalışıyordu. Nihayet Yargıç Blount, masanın karşı tarafından babaca bir acıma ve şefkatle bakarak, Martin'e yatıştırıcı bir şekilde:

«Büyüyünce sen de vazgeçersin bu fikirlerinden, delikanlı,» dedi .«Delikanlılık çağlarına ait bu çeşit eserekle-

rin en iyi tedavisi, zamandır.» Mr. Morse'a dönerek, «Bu gibi durumlarda tartışmanın faydalı olmıyacağı inancındayım. Tartışma hastayı inatçı yapar.

Öbürü gayet ciddî bir şekilde onaylayarak, «Haklısınız,» dedi. «Bununla beraber, hastayı arasıra kendi durumu hakkında uyarmak yerinde olur.»

Martin, neşeli neşeli güldü ,ama bu gülme zorlamaydı. O gün çok çalışmıştı, gün uzundu ve Martin'in çalışması da çok yorucu olmuştu. Şimdi de içinden taşan, onu zorlayan tepkinin sancılarını çekiyordu.

«Şüphe yok ki,» dedi, «ikiniz de mükemmel birer doktorsunuz, ancak, eğer hastanın kendi fikrini söylemesine de lütfedip izin verecek olursanız, size şunu söylemek isterim ki, birer teşhis uzmanı olarak, ikiniz de sıfırsınız. Gerçekte, ikiniz de bende var olduğunu sandığınız hastalıkta malûlsunuz. Bana gelince benim bağışıklığım var. Yarı oluşmuş haliyle damarlarınıza yerleşmiş bulunan sosyalist felsefe bana dokunmaksızın yanımdan geçti.»

Yargıç, «Zeki, zekî,» diye homurdandı. «Tartışmada durumu tersine çevirmek için mükemmel bir oyun.»

«Sizin ağzınızdan duymuştum.» Martin'in gözleri alev saçıyordu, ama kendine hâkim olmasını bildi. «Biliyor musunuz, yargıç bey, ben sizin seçim kampanyası konuşmalarınızı dinledim. Henidikal bir yolla - ha sahi, henidikal kelimesi benim çok sevdiğim ve kimsenin anlamadığı bir kelimedir - evet, henidikal bir şekilde kendinizi rekabet sistemine ve kuvvetlilerin ayakta kalacağına inandığınıza kandırmağa çalışıyor, ama aynı zamanda da, kuvvetli olanın kuvvetini budamak için bütün gücünüzle her çeşit tedbire başvuruyorsunuz.»

«Benim delikanlım-»

«Unutmayın ki, kampanya nutuklarınızı dinledim,» diye Martin onun dikkatini çekti. «Hepsi de kayıtlara geçmiştir; devletlerarası ticaret tüzükleri hakkındaki tutumunuz, Standard Oil kumpanyası ile demiryolları tröstü tüzükleri,

ormanların korunması ve daha buna benzer binlerce sınırlayıcı ve hepsi de sosyalistçe olan tedbirlerden yana olan tutumunuz.»

«Yani bana, bu çeşitli kuvvetlerin çok kötü bir şekilde kullanışlarının sınırlanması gerektiğine inanmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?»

«Hayır, mesele bu değil. Ben size sizin iyi teşhis koyamadığınızı söylemek istiyorum. Size söylemek istiyorum ki, benim kanımda sosyalizm mikrobu yoktur. Size demek istiyorum ki, bu mikrobun zayıf düşürücü, yıkıcı etkilerine uğrayan sizlersiniz. Bana gelince, ben, tıpkı sizin sözlükte karşılığı olmayan anlamlar vererek başka bir kılık altında gizlediğiniz ve sahte bir sosyalizmden başka birşey olmayan soysuz demokrasinizin düşmanı olduğum gibi, sosyalizmin de köklü bir düşmanıyım.»

«Bir reaksiyonerim ben - hem öyle tam bir reaksiyonerim ki, peçelerle örtülü bir toplumsal düzenin yalanları içinde yaşayan ve görüşleri bu peçeyi delerek ardındaki şeye nüfuz edemiyecek kadar zayıf olan sizin gibiler, benim tutumumu anlayamazlar. Kendinizi, kuvvetlinin yaşayacağına, kuvvetlinin egemenliğine inandığınıza inandırmağa çalışıyorsunuz siz. Ben ise inanıyorum. İşte fark burada .Biraz daha genç, şöyle birkaç aycık daha genç olduğum sıralarda ben de aynı şeye inanıyordum. Biliyor musunuz, sizin fikirleriniz ve sizinkilerin fikirleri beni hayran bırakmıştı .Ne var ki, tüccarlar ve iş adamları olsa olsa korkak birer hükümdardırlar; bunlar bütün günlerini para kazanma teknesi içinde birer domuz gibi homurdana homurdana sömürmektedirler, **işte onun için de ben yüksek izninizle, aristokratlar arasındaki yerime döndüm.** Bu odada biricik bireyci benim. Ben devletten hiçbir şey beklemiyorum. Devleti kokmuş, işe yaramazlığından kurtaracak olan kuvvetli adamda ,at sırtındaki adamda ümidim benim.

«Niçe haklıydı, şimdi oturup da size Niçe'nin kim ol-

duğunu anlatacak değilim, ama Niçe haklıydı işte. Dünya kuvvetlilere aittir - aynı zamanda soylu olan ve domuzlara mahsus ticaret ve alışveriş teknesinde yuvarlanmayanlara aittir. Dünya gerçek soylulara aittir, büyük sarışın hayvanların, uyuşmazların, kavuk sallamayanlarındır dünya. Bunlar da sizi hap gibi yutacaktır; siz, sosyalizmden korkan ve kendilerini sosyalist sananları. O, boyun eğen ve aşağılık, kölece ahlâkınız da sizi asla kurtaramıyacak Oh, bütün bunlar sizin anlıyamıyacağınız şeyler, biliyorum, ve bunlarla daha fazla canınızı sıkmayacağım. Yalnız şurasını hatırınızdan çıkarmayın ki,Oakland'daki bütün bireycileri toplasanız, yarım düzineyi geçmez ve Martin Eden de onlardan biridir.»

Martin, tartışmayı bitiridiğini belli ederek, Ruth'a döndü.

Yumuşak bir sesle, «Bugün sinirlerim çok yorgun. Sadece seni sevmek istiyorum, konuşmak istemiyorum.»

«Ben ikna olmadım. Bütün sosyalistler düzenbazdır. Onlar için söylenecek en doğru lâf da budur,» diyen Mr. Morse'u duymamazlığa geldi.

Yargıç Blout, «Biz seni gene de iyi bir Cumhuriyetçi yaparız,» dedi.

Martin keyifli keyifli, «Siz, beni Cumhuriyetçi yapamadan yetişecektir at sırtındaki adam, merak etmeyin,» diye cevap verdi.

Ama Mr. Morse memnun değildi. Fikirlerine saygı duymadığı, kendisine anlayış göstermediği müstakbel damadının tembelliğini ve doğru dürüst aklı başında bir iş tutmağa yanaşmamasını beğenmiyordu. Böylece, Mr. Morse, konuşmayı Herbert Spencer'e getirdi. Yargıç Blount da ona yardımcı oldu. Filozofun adı geçer geçmez kulaklarını diken Martin ise, Herbert Spencer'e karşı ağır ve kendini beğenmişçesine bir yergiye girişmiş olan yargıcı dinlemekteydi. Mr. Morse, sanki, «Hadi bakalım ,al sana,» der gibilerden Martin'e baktı.

Martin içinden, «Geveze alıklar,» dedi, Ruth ve Arthur'la konuşmağa devam etti. Ama geçirdiği uzun günün yorgunluğu ve bir gece önceki, «gerçek kir» Martin üzerinde etkisini göstermeğe başlamıştı; üstelik, tramvayda okuyup da köpürdüğü şey de hâlâ beynini yakıp kavuruyordu.

Onun kendini tutmak için harcadığı çabayı görüp korkan Ruth, birden, «Ne oluyor, kuzum?» diye sordu.

O sırada Yargıç Blount, «Bilimeyenden başka tanrı yoktur ve Herbert Spencer onun peygamberidir,» diyordu.

Martin, Yargıç Blounut'a döndü.

Sâkin bir sesle, «Ucuz bir hüküm,» dedi. «Bunu ilk defa City Hall Parkında, iyi bir sopa yemesi gereken bir işçinin ağzından duymuştum. Ondan sonra da çok işittim bunu; her seferinde bu lâfların kenef kokan havası midemi bulandırmıştır. Kendi kendinizden utanmanız lâzım sizin. Bu büyük ve soylu adamın adını sizin ağzınızdan işitmek, bir lâğım çukurunda şebnem damlası bulmağa benziyor. İğrençsiniz.»

Sanki odaya yıldırım düşmüştü. Yargıç Blount, sar'aya tutulmuş bir yüzle, Martin'e gözlerini faltaşı gibi açmış, bakıyordu ve tıs çıkmıyordu ortalıkta. Mr. Morse, için den memnun olmuştu. Kızının ne kadar sarsıldığını görüyordu. Onun da yapmak istediği buydu işte - bu çocuğun yaradılıştan gelen, hiç beğenmediği habisliğini ortaya çıkarmak.

Ruth'un eli, masanın altından yalvarır gibi Martin'in elini aradı, ama Martin'in tepesi atmıştı bir kere. Yüksek mevkilere çıkmış şu kişilerin entellektüel gösteriş ve sahtecilikleri onu deliye çevirmişti. Bir yüksek mahkeme yargıcı! Böyle muhteşem zatlara aşağıdan ,çamurun içinden bakıp da ,onları ilâhlaştırdığı zamanlar henüz birkaç yıl gerideydi.

Yargıç Blount, kendini topladı ve terbiyeli bir tavır ta-

kınarak Martin'e hitap etti. Martin ise, onun bu terbiyeli tavrı, hanımların yüzü - suyu hürmetine takındığını anlamıştı. Bu bile onun öfkesini arttırdı. Şu dünyada şeref diye birşey kalmamış mıydı yani?

Yargıç Blount'a, «Spencer'i tartışamazsınız siz benimle,» diye bağırdı. «Spencer hakkında, onun kendi vatandaşlarının onun hakkında bildiklerinden fazla birşey bilmiyorsunuz siz. Ama bunda sizin kabahatiniz yok, kabul ederim. Bu, sadece zamanımızdaki nefret edilecek cehaletin bir görünüşünden ibaret. Bu akşam buraya gelirken, bunun bir örneğiyle daha karşılaştım. Saleeby'nin Spencer hakkındaki bir denemesini okuyordum. Bu yazıyı okumalısınız. Herkesin anlıyabileceği bir yazı. İstediğiniz kitapçıdan satın alabilirsiniz, ya da isterseniz kütüphaneden tedarik edebilirsiniz. Eğer okusaydınız, bu soylu insana tecavüz babında Saleeby'e kıyasla yaya kalmış olmanızdan ve cehaletinizden dolayı utanç duyardınız. Bu, sizin utancınızı bile utandıracak bir utanç rekorudur.

«Spencer'in teneffüs ettiği havayı kirletmeğe bile lâyık olmayan bir akademik filozof, onun için, «yarı okumuşların filozofu» demişti. Spencer'den on sayfa bile okuduğunuzu sanmam, ama Spencer hakkında sizden fazla okumadığı halde, muhtemelen sizden çok daha zeki olan eleştirmeciler gelmiş geçmiştir; bunlar; Spencer'in ardından gidenleri açıkça, Herbert Spencer'in yazılarından - bütün bilimsel araştırmada ve modern düşünüş alanlarına dehasının mührünü basan Herbert Spencer'in; psikolojinin babasının; pedagojide, bugün Fransız köylüsünün çocuklarına okuma - yazma ve matematiği, kendi koyduğu prensiplere göre okutturacak kadar büyük bir ihtilâl yaratan adamın yazılarından - bir tek delil, bir tek fikir getirmeğe davet derler. Ve ekmeklerini ,yağlarını bile onun fikirlerinin tekniğe uygulanmasından elde eden bu sivrisinek kafalı herifler, onun anısına küfretmeğe kalkışırlar. Halbuki, kafalarında değer adına ne taşıyorlarsa, bunun çoğunu

Spencer'e borçludurlar. Şurası muhakkak ki, eğer Spencer yaşamamış olsaydı, onların papağan gibi ezberledikleri bilgileri içinde doğru olanlarının çoğu var olmıyacaktı.

«Öbür taraftan, Oxford Rektörü Fairbanks - yani sizden bile daha yüksek mevkide oturan birisi, Yargıç Blount - Spencer'in gelecek kuşaklar tarafından bir düşünür olmaktan çok, bir şair ve bir hayalperest olarak bir kenara bırakılacağını söylemiştir. Sülâlesi köpek bunların, rezil herifler! Bunlardan bir diğeri de, «İlk Prensipler» belirli bir edebî kudretten tamamiyle yoksun değildir,» demiş. Yine bunların bir kısmı ise, onun orijinal bir düşünür olmaktan çok, çalışkan bir kafa işçisi olduğunu söylemişlerdir. Rezil köpekler! Rezil köpekler!»

Martin birden sustu, ortalığı bir ölüm sessizliği kapladı. Ruth'un ailesinde herkes, Yargıç Blount'a başarı kazanmış, kuvvetli bir adam gözüyle bakardı, onun için Martin'in bu çıkışı hepsini dehşete düşürmüştü. Yemeğin geri kalan kısmı bir cenaze töreni gibi geçti. Yargıçla, Mr. Morse, kendi aralarında şurdan burdan, tamamiyle rabıtasız şeylerden konuştular. Daha sonra, Ruth'la Martin, yalnız kaldıkları zaman, hafiften atıştılar.

Ruth, ağlayarak ona, «Çekilir insan değilsin,» dedi.

Ama Martin'in öfkesi hâlâ yatışmamıştı, habire «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye tekrarlayıp duruyordu.

Ruth ona, Yargıca hakarette bulunduğunu hatırlatınca cevap verdi:

«Onun hakkındaki gerçeği söyliyerek mi hakaret ettim?»

Ruth ısrarla, «Gerçek olup olmadığına aldırdığım yok benim,» dedi. «Bazı nezaket kuralları vardır. Senin de kimseye hakaret etmeğe hakkın yok.»

Martin, «Öyleyse Yargıç Blount gerçeğe hakaret etmek hakkını nerden buluyor?» diye sordu. «Şüphe yok ki, gerçeğe tecavüz etmek bu yargıç gibi cüce bir şahsiyete tecavüz etmekten daha ağır bir suçtur. O, bundan da fena-

sını yaptı. Ölü bir adamın, soylu bir adamın adını lekeledi. Oh, hayvanlar! Hayvanlar!»

Martin'in birkaç şeye birden olan öfkesi yeniden alevlenmiş, onun bu hali Ruth'u korkutmuştu. Ruth, Martin'i hiç bu kadar öfkeli görmemişti, bu ise onun anlıyamadığı bir şeydi. Bununla beraber bu korkusu içinde bile onu vaktiyle Martin'e çekmiş ve hâlâ çekmekte olan o sihirli titreşimleri hissetti - bu onu Martin'e yaslanmağa ve öfkenin en yüksek noktaya çıktığı anda ellerini onun boynuna dayamağa zorladı. Olanlar Ruth'u yaralamış, haysiyetini kırmıştı, ama yine de ellerini Martin'in boynuna yasladı ve o, «Hayvanlar! Hayvanlar!» diye öfkeyle homurdanmaya devam ederken, ürpertiler geçirdi. Martin, «Bir daha varlığımla sofranızın keyfini kaçırmıyacağım, sevgilim,» derken, o hâlâ Martin'e yaslanmış duruyordu. Martin devam etti, «Benden hoşlanmıyorlar, benim de çirkin varlığımla onları rahatsız etmem doğru değil. Üstelik aynı şekilde onlar da benim için çirkin. Öf! İğrenç şeyler. Bir de düşünüyorum da; saflık zamanlarımda, yüksek tabakadan, güzel evlerde oturan tahsilli, bankalarda hesapları olan kişileri adam sanırdım!»

38. BÖLÜM

«Hadi gel, lokale gidelim.»

Yarım saat önceki bir kanamadan sonra - bu üç gün içindeki ikinci kanamaydı - bunu söyleyen Brissenden'di. Bütün yıl ayrılmadığı viski bardağı yine elindeydi; Brissenden titreyen parmaklarıyla bardağı boşalttı.

Martin, «Sosyalizmden bana ne?» dedi.

Hasta, «Dışarıdan gelenlerin beş dakika konuşmasına izin veriliyor,» diye onu kışkırttı. «Kalk ve dök içini. Onlara neden sosyalizmi istemediğini anlat. Onlara kendileri ve kenar mahalle etiketleri hakkında ne düşündüğünü an-

lat. Niçe'yi kafalarına çarp ve bu zahmetinden ötürü de bir temiz sopa ye. İyice bir hır çıkar. Bu iyi gelir onlara. Onların istediği tartışmadır, senin istediğin de o ya. Biliyor musun, ölmeden önce, seni bir sosyalist olarak görmek isterdim. Bu senin varlığına güç kazandırır. Yaklaşmakta olan hayal kırıklığı ânında seni kurtaracak olan tek şey budur.»

Martin düşünceli düşünceli, «Sizlerin, hepinizin neden sosyalist olduğunuzu bir türlü çözemiyeceğim ben,» dedi. «Halk tabakasından iğrenirsiniz bir kere. Tabii ya ayak takımının sizin estetik ruhunuza hitap edecek bir yönü yok ki.» Martin, diğerinin yeniden doldurmakta olduğu viski bardağını parmağıyla itham yollu işaret ederek, «Sosyalizm seni kurtaracağa benzemiyor,» dedi.

Öbürü cevaben, «Çok hastayım ben,» dedi. «Senin için durum başka. Sen sağlamsın ve yaşaman için birçok sebepler var ve zaten hayata kelepçeyle bağlanmış gibisin. Bana gelince, benim neden sosyalist olduğuma şaşıyorsun. Söyleyeyim sana. Çünkü sosyalizm, kaçınılmaz da ondan; çünkü bugünkü kokmuş, irrasyonel sistem dayanamıyacak da ondan; çünkü senin at sırtındaki adamın çağı geçti de ondan. Köleler dayanamaz. Çok kalabalıklar ve onlar senin binicini ister istemez, o daha atına atlamadan alaşağı edecekler. Sen de onlardan kurtulamazsın, onun için sen de bütün kötü ahlâkçılığını yutmak zorunda kalacaksın. Kabul ederim ki, pek tatlı bir lokma değildir, ama yine de çoktan beridir hazırlanmış bulunan bu lokmayı yutmak gerek. Sen, zaten o Niçe'den kapma fikirlerinle eski kafalı sayılırsın. Geçmiş geçmiştir ve tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu söyleyen de bir yalancıdır. Halk tabakasından tabii hoşlanmıyorum, ama ne yapsın zavallılar? At sırtındaki adamı getiremeyiz. Öte yandan da herhangi bir şey şimdi egemen durumda olan utangaç domuzlara yeğdir. Neyse hadi gel, hadi. Gırtlağıma kadar içkiyle doldum, eğer burda biraz daha oturacak olursam sarhoş olacağım.

Doktorun ne dediğini biliyorsun - Allah doktorların belâsını versin. Hoş, doktoru da aldatacağım ya!»

Pazar gecesiydi; Brissenden'le Martin, ufak salonu, çoğu işçi sınıfının üyeleri olan Oakland'lı sosyalistlerle tıka basa dolu buldular. Zekî bir yahudi olan hatip, Martin'in hayranlığını kazandı, aynı zamanda da onda bir tiksinti uyandırdı. Bu adam, kamburu çıkmış dar omuzları, içeri çökük göğsü ile gerçek bir avam çocuğu idi, kadidi çıkmış zavallı kölelerin de kendilerine yüzyıllar boyunca hükmetmiş, ebediyyen de hükmedecek olan ve ihtişam içinde yüzen bir avuç kişiye karşı giriştiği mücadele Martin'i çok etkiledi. Martin'e göre bu sararıp solmuş, bir tutam yaratık, bir semboldü. Biyolojik kanunlara uygun olarak, sefaletin kucağında yokolan koskoca bir zayıflar ve yetersizler yığınının sembolü gibi duran bir heykeldi o. Onlar uygun olmıyanlardı. Şeytanca felsefelerine, işbirliğine karınca gibi meyletmelerine rağmen, tabiat onları ayrıcalı insanlar arasına koymağı reddetmişti. Tabiat ana, bir dolu hayat tohumu içinden yalnız kendi seçtiklerini, yalnız en iyilerini ekmişti. Tıpkı, kendisini bir maymun gibi taklit eden insanoğlunun yarış atı veya hıyar yetiştirdiği metodla yapmıştı bunu tabiat. Şüphesiz, bir Kosmos yaratan, daha iyi bir metod ortaya koyabilirdi; ama ne yapalım ki, işte bu Kosmosun yaratıkları bu metodla yaratılacaklar. Bunlar yokolurlarken tabii ki bir solucan gibi kıvranacaklardır; tıpkı plâtformun üstündeki hatip gibi, tıpkı hayatın kendilerine verdiği cezaları asgariye indirmek ve Kosmostan ağır basmak üzere bir çare bulmak için buraya toplanmış, ter döken avamın kıvranmakta olduğu gibi.

Martin işte böyle düşündü ve Brissenden, onu diğerlerini terletmeğe kışkırttığı zaman da aynen böyle konuştu. Plâtforma çıkıp, toplantı başkanına hitabederek konuşma kurallarına uydu. Konuşmaya alçak sesle, Yahudi konuştuğu sırada, kafasına hücum eden fikirleri toparlamak için duraklaya duraklaya başladı. Bu gibi toplantılarda her ha-

tibe ayrılan zaman beş dakikaydı; ama beş dakika tamam olduğu sırada Martin daha yeni açılmış, bütün gücüyle doktrinlere yüklenmiş, fakat hücumunu tamamlıyamamış bulunuyordu. Dinleyicilerin ilgisini uyandırmıştı, bunun için toplantı başkanını, Martin'in konuşma süresini uzatmak için zorladılar. Martin'i kafa düzeyi bakımından kendilerine lâyık bir hasım kabul ederek, sözlerini kelimesini bile kaçırmadan dikkatle dinlediler. Martin, kölelere hücumunda, onların törebilimleri ve taktikleri hakkında hiç sözünü sakınmadan ateşle ve inançla konuştu ve dinleyicilere sözü geçen köleler olduklarını ima eder şekilde hitap etti. Spencer'i ve Malthus'u zikretti ve biyolojik evrim kanunundan bahsetti.

Anlattıklarını çabucak toparlıyarak, sözlerine son vermek için, «İşte bu yüzden,» dedi, «köle tiplerden meydana gelmiş hiçbir devlet yaşayamaz. Eski Evrim Kanunu hâlâ geçiyor. Meselâ demin de işaret ettiğim gibi, yaşama mücadelesinde, zayıflar ve zayıfların torunları ezilip yokolmağa doğru giderken, kuvvetliler ve kuvvetlilerin torunları ayakta kalmaktadır. Sonuç olarak, kuvvetli ve kuvvetlinin torunları hayatta kalır ve mücadele yürüdüğü sürece her kuşağın kuvveti daha da artar. İşte evrim budur. Halbuki siz köleler - kölelik kabul ederim ki çok kötü birşey - ama siz köleler, evrim kanununun ortadan kaldırılabileceği, hiçbir zayıf veya yetersizin yokolmıyacağı, her yetersizin günde canı çektiği kadar yemesine yeter yiyecek bulabileceği ve herkesin evlenip, zürriyet sahibi olabileceği - kuvvetli kadar kölenin de zürriyet sahibi olabileceği bir toplum tahayyül ediyorsunuz. O zaman sonuç ne olurdu? Her iki kuşağın da kuvvet ve hayat değerleri artık artmaz, tersine, gitgide azalırdı. İşte sizin köle felsefenize müstahak olduğu cezayı verecek olan adalet. Sizin köleler toplumunuz - köleler tarafından, köleler için kurulmuş, köleler toplumunuz - onu teşkil eden hayat zayıflayıp parçalanınca, kaçınılmaz bir şekilde zayıflayıp parçalanacaktır.

«Unutmayın ki, ben size santimantal etik kurallardan değil, biyolojiden söz ediyorum. Hiçbir köle toplumu ayakta kalamaz.»

Dinleyiciler arasından biri, «Amerika Birleşik Devletlerinden ne haber?» diye bağırdı.

Martin, «Ne olacak?» diye cevap verdi. «On üç eyalet, idarecisini sepetledi ve Cumhuriyet dedikleri idareyi kurdu. Köleler kendi kendilerinin efendisi oldu. Artık kılıca hizmet etmiyorlardı. Ama uzun süre efendisiz kalınamaz, onun için yeni bir efendi tipi türedi - bu seferkiler büyük, kuvvetli, soylu efendiler değil, hileci, örümcek gibi kan emen tüccarlar ve tefeciler - ve işte bunlar sizi yeniden esir ettiler, tabii gerçek, asıl efendinin sağ kolunun ağırlığıyla yapacağı gibi açıkça, mertçe değil, gizliden gizliye, örümcek gibi ağlar örerek, yaltaklanma, tatlı dil ve yalanlarla. Bunlar, sizin köle yargıçlarınızı satın aldılar, kölelik kanunlarınızı ortaya çıkarttılar ve sizin köle kızlarınızı, kızanlarınızı köle mülkiyetindekinden de beter bir dehşete zorladılar. Sizin çocuklarınızdan iki milyonunun bugün Amerika Birleşik Devletleri tüccar oligarşisinde imanı gevriyor. Siz kölelerden on milyonunuzun ne doğru dürüst karnınız doyuyor, ne de başınızı sokacak bir yeriniz var.

«Ama buna karşılık, size hiç bir köle toplumunun ayakta kalamıyacağını gösterdim, çünkü böyle bir toplum, niteliği gereği evrim kanununu ortadan kaldırmak zorundadır. Eğer bir köleler toplumu kurulabilirse, bu toplum kurulmasıyla birlikte de çürümeye başlar. Size, evrim kanununu kaldırmaktan sözetmek kolay geliyor, ama kuvvetinizi idame ettirmenizi sağlayacak yeni kanununuz nerede? Formüle edin bakalım. Yoksa formüle edilmiş, hazır mı? Öyleyse çıkarın ortaya.»

Martin bağrışmalar arasında yerine oturdu. Bir sürü adam onu tanıyabilmek için ayağa kalkmış, gürültü patırdı ediyorlardı. Bunlar teker teker, gürültülü alkışlar ara-

sında, ateş ve şevkle, heyecanlı jestlerle konuşarak hücuma cevap verdiler. Çılgın bir geceydi - ama entellektüel bir çılgınlık, bir fikir savaşı idi bu. Bazıları konu dışına çıktı, ama çoğu doğrudan doğruya Martin'e cevap verdiler. Martin'i, onun için yepyeni olan düşünce dizileriyle sarstılar ve ona, yeni biyolojik kanunlar hakkında değil, ama eski kanunların yeni uygulanış biçimleri hakkında bir anlayış kazandırdılar. Her zaman terbiyelerini muhafaza edemiyecek kadar samimî idiler, bu yüzden de toplantı başkanı düzeni korumak için birçok defalar tokmakla masaya vurmak zorunda kaldı.

Tesadüfen dinleyiciler arasında toy bir gazete muhabiri de bulunuyordu; haberlerin kesat olduğu bir günde oraya gönderilmiş, sansasyonel bir haber verebilmek için yanıp tutuşan bir gazeteciydi. Parlak bir muhabir değildi. Sadece sevimli ve konuşkandı. Tartışmaları izleyemiyecek kadar kalın kafalıydı. Gerçekte, içinde, işçi sınıfının bu ağzı kalabalık manyaklarına üstün olduğuna dair bir his vardı. Ayrıca, yüksek mevkilerde oturup, ulusların ve gazetelerin siyasetlerini dikte eden kişilere de büyük saygısı vardı. Daha da önemlisi, bir ideali vardı, yani, yoktan haber yaratmağa muktedir, mükemmel bir muhabir olmak istiyordu.

Bütün bu konuşmaların ne anlattığını bilmiyordu. Buna lüzum da yoktu. «İhtilâl» gibi kelimeler ona ipucunu vermeğe yetti. Bir tek fosil kemiğinden, bütün bir iskeleti kurabilen bir paleontolojist gibi o da bir tek «ihtilâl» kelimesinden bütün konuşmayı yenibaştan kurmayı başardı. Bu işi o gece yaptı ve güzel yaptı doğrusu; en büyük heyecanı Martin yarattığı için de bütün bu konuşmaları onun ağzındanmış gibi yazdı ve Martin'in reaksiyoner bireyciliğini en koyu, kıpkızıl sosyalist lâfları haline getirerek, onu gösterinin baş anarşisti yaptı. Toy gazeteci bir sanatçıydı ve bu sanatçı o gecenin renklerini koskocaman bir fırçayla verdi - gözleri yabani yabani bakan, uzun saçlı

adamlar, nevrastenik, dejenere tipler, hırstan titreyen sesler, yukarılara kaldırılan sıkılmış yumruklar ve bütün bunlara fon olarak da küfürler, bağrışlar ve öfkeli adamların gümbürtülü sesleri.

39. BÖLÜM

Ertesi sabah Martin odasında kahvesini içtikten sonra gazetesini okudu. Gazetenin baş sayfasında kendini manşet verilmiş olarak görmek onun için yepyeni bir tecrübe oldu. Yine kendisinin Oakland sosyalistlerinin, en ünlü lideri olduğunu öğrenince şaşırdı. Toy gazetecinin onun adına kaleme aldığı şiddetli nutku baştan aşağı okudu ve önce nutkun yapısındaki acemiliğe kızdıysa da sonra gülerek gazeteyi bir kenara fırlattı.

O akşam Brissenden gelip de kendini külçe gibi iskemleye attığında Martin, yattığı yerden, «Herif ya sarhoştu,» dedi, «ya da bir cani kadar kötü niyetliydi.»

Brissenden, «Peki ama ne diye aldırış ediyorsun sen?» diye sordu. «Gazete okuyan burjuva domuzlarının onayına mazhar olmak istemiyorsun herhalde?»

Martin bir an kadar düşündü, sonra:

«Hayır,» dedi, «onların onayına aldırdığım yok, metelik bile vermiyorum. Diğer taraftan bu benim Ruth'un ailesiyle olan ilişkimi oldukça kötü bir duruma sokacak. Babası daima benim sosyalist olduğuma inanmıştır, bu sefil herifler de şimdi onun inancını kuvvetlendirecek. Fikirlerine aldırış ettiğimden değil - zaten ne farkeder ki, canım? Sana bugün yazdıklarımı okumak istiyorum. Okuyacağım şey «Gecikmiş» tabiî; nerdeyse yarıladım onu.»

Martin yüksek sesle okurken, Maria içeriye şık giyinmiş, çevresine tepeden bakan bir genç soktu; adam Martin'e bakmadan önce gözlerini gaz ocağının ve köşedeki mutfağın üzerinde dolaştırdı.

Brissenden, «Otur,» dedi.

Martin gence yatağın üstünde yer açtı ve ne istediğini söylesin diye bekledi.

«Dün gece konuşmanızı dinledim, Mr. Eden, şimdi de sizinle görüşme yapmağa geldim,» diye başladı adam.

Brissenden içten gelen bir kahkaha koyverdi.

Muhabir, bu canlı cenazeye paha biçmek ister gibi şöyle hızla bir bakış attıktan sonra, «Bir sosyalist kardeş mi?» diye sordu.

Martin yumuşak bir sesle, «Demek röportajı yazan bu, ha?» dedi. «Yahu bu daha çocuk!»

Brissenden, «Neye yapıştırmıyorsun herife?» diye sordu. «Ah ciğerlerimin beş dakikacık yeniden sağlam olması için seve seve bin dolar verirdim.»

Muhabir çevresinde, kendi hakkında, yüzüne karşı bu şekilde konuşulmasından afallamıştı. Ne varki, o sosyalist toplantısını parlak bir şekilde tasvir ettiği için takdir edilmiş ve toplumu tehdit eden bu örgütlenmiş tehlikenin lideri, Martin Eden'le yüzyüze görüşmeğe gönderilmişti.

«Resminizin çekilmesine itiraz etmezsiniz değil mi, Mr. Eden?» dedi. «Dışarıda foto muhabirim bekliyor, kendisi diyor ki, güneş daha fazla alçalmadan resminizi alıversek iyi olacakmış. Ondan sonra görüşmeyi yaparız.»

Brissenden düşünceli bir tavırla, «Bir fotoğrafçı,» dedi. «Vur kerataya Martin, vur! Vur ona!»

Martin cevaben, «Galiba yaşlanıyorum,» dedi. «Vurmam gerektiğini biliyorum ama gerçekten de yüreğim kabul etmiyor. Değmez bana kalırsa.»

Brissenden onu zorlayarak, «Bakma gözünün yaşına,» dedi.

Martin, «Bir düşünmeğe değer,» diye cevap verdi. «Ne var ki, bu iş için yeteri kadar hırs yok içimde, bu herif de beni o kadar hırslandıracak, o enerjiyi doğuracak değerde değil. Anlarsın ya, insanın yumruk atması için bir enerji harcaması lâzım. Hem ne önemi var?»

Genç gazeteci çalımlı bir tavırla, «Doğrudur - işte meseleyi böyle düşünmek gerekir,» dedi, ama bu arada da gittikçe artan bir endişe ile kapıdan yana bakmağa başlamıştı bile.

Martin bütün dikkatini Brissenden'e vererek, «Ama bir satırı bile doğru değildi yazdıklarının,» dedi.

Gazeteci cesaret edip, «Genel nitelikte yapılmış bir tasvirdi,» dedi, «sonra,» iyi bir reklâm da oldu. Önemli olan budur. Size bir lûtuf gösterdik.»

Brissenden çok ciddi bir tavırla, «Çok iyi bir reklâmdır Martin, oğlum,» diye tekrarladı.

Martin de yardım etti: «Hem de bana bir lûtufmuş - düşünsene bir kere!»

Gazeteci sanki ilgi bekliyormuş gibi bir tavır takınarak, «Durun bakayım - nerede doğdunuz Mr. Eden?» diye sordu.

Brissenden, «Not filân aldığı da yok,» dedi, «hepsini aklında tutuyor.»

Toy gazeteci endişeli görünmemeğe çalışarak, «Bu bana yeter,» dedi. «Hiçbir iyi röportör not tutmakla vaktini kaybetmez.»

«Yeter idi - o da dün gece için yalnız.» Brissenden, olgunluğun ancak nefse hakimiyetten ibaret olduğunu kabul eden felsefenin çömezlerinden değildi, onun için de davranışı aniden değişiverdi. «Martin eğer vurmazsan buna, vurur vurmaz şurada düşüp öleceğimi bilsem bile ben kendim yapacağım bu işi.»

Martin, «Kıçına birkaç şamar atsak nasıl olur?» diye sordu.

Brissenden cezayı ciddî bir şekilde kafasında evirip çevirdikten sonra başıyla tasdik etti.

Bir an sonra da Martin, gazeteciyi yüzü yere, kıçı havaya doğru dizlerinin arasına sıkıştırmış olarak yatağının kenarına oturmuş bulunuyordu.

«Sakın ısırayım filân deme,» diye gazeteciyi uyardı

Martin, «yoksa suratını yumruklamak zorunda kalırım. Yazık olur, zira güzel bir yüzün var.»

Sağ eli kalktı ve indi, ondan sonra da hızlı ve şaşmaz bir ritmle kalkıp inmeğe başladı. Gazeteci çırpındı, küfretti, kıvrandı, ama ısırmağa cesaret edemedi. Brissenden onu büyük bir ciddiyetle seyrediyordu, ama bir ara heyecanlanıp «dur, bir kere de ben yapıştırayım,» diye yalvararak viski şişesini kavradı.

Nihayet Martin, dayak atmaktan vazgeçince, «Özür dilerim, elim yoruldu,» dedi. «Adamakıllı uyuştu elim.»

Gazeteciyi doğrultup, yatağın üstüne oturttu.

Delikanlı, kızarmış yanaklarından aşağı çocuksu bir öfkenin gözyaşları süzülürken, «Sizi bu yaptığınızdan ötürü tutuklatacağım,» diye homurdandı. «Sizi pişman edeceğim. Görürsünüz.»

Martin, «Sevimli yavrucak,» dedi. «İnsanı aşağılara götüren bir işe başladığının farkında değil. İnsanın hemcinsleri hakkında kendisinin yaptığı gibi yalan söylemesinin, şerefli, dürüst, mertçe bir iş olmadığını bilmiyor.»

Martin susunca, Brisenden'in sesi duyuldu:

«Öğrenmek için bize gelmesi lâzım.»

Brissenden, «Ama yine de daha vakit var,» diye devam etti. «Onu kurtarmak için istersen o mütevazi aracını kullanabilirsin hâlâ. Neden bırakmadın vurayım bir kerecik. Çorbada benim de tuzum bulunsun isterdim.»

Günahkâr ruh içini çekerek, «İkinizi de tutuklatacağım, k-k-koca ayılar,» dedi.

Martin acımış gibi başını iki tarafa sallayarak, «Yok, yok,» dedi, «çok cici, aynı zamanda çok zayıf bunun ağzı. Korkarım ki elimi boşuna yordum. Delikanlının düzelmeğe niyeti yok. Eninde sonunda büyük ve başarılı bir gazeteci olacaktır. Vicdan yok bu delikanlıda. Yalnız bu bile onun büyük adam olmasına yeter.»

Bu lâf üzerine gazeteci kapıdan çıkıp gitti ama, Brissenden'in hâlâ elinde tuttuğu şişeyle sırtına vurmasından

korktuğu için de odadan çıkıncaya kadar tiril tiril titredi.

Martin ertesi günkü sabah gazetelerinden kendisi hakkında bilmediği daha birçok yeni şeyler öğrendi. Kendisiyle yapılan görüşmede, muhabire verdiği demeçte, «Biz toplumun can düşmanıyız,» demişmiş. «Hayır biz anarşist değil, sosyalistiz.» Muhabir kendisine bu ikisi arasında pek fark olmadığını söylediği zaman da, Martin ses çıkarmadan kabul etmiş ve omuzlarını silkmişmiş. Martin'in yüzü de iki yanı asimetrik olarak ve daha bir sürü dejenerasyon alâmetleriyle tarif edilmişti. En dikkati çeken yerleri de, eşkiya ellerine benziyen elleriyle, çakmak çakmak bakan kanlı gözleriymiş.

Ayrıca, kendisinin her akşam City Hall Parkında işçilere nutuk çektiğini ve yine o parkta, halkın kafasına kötü tohumlar saçan anarşistler ve tahrikçiler arasında en çok dinleyici toplayanının ve en ihtilâlci konuşmaları yapanın kendisi olduğunu öğrendi. Muhabir, Martin'in ufak yoksul odasının çok renkli bir tablosunu çizmiş, gaz sobasını, odadakı tek iskemleyi, Martin'e arkadaşlık eden ve sanki yirmi yıl bir kale zindanındaki mahpusluğundan yeni çıkmışa benzeyen hortlak kılıklı arkadaşından sözetmişti.

Muhabir hiç boş durmamıştı. Sağa sola koşmuş, Martin'in aile tarihini karıştırmış ve Mr. Higginbotham'ın kendi mağazasının kapısı önünde bir fotoğrafını çekmişti. Bu centilmen, kayın biraderinin sosyalistçe fikirlerine de kendisine de tahammül edemiyen ve kayın biraderini, kendisine iş teklif ettiği halde kabul etmeyen, hiçbir işe yaramaz ve eninde sonunda kodesi boylayacak bir tembel olarak karakterize eden, akıllı, muteber bir iş adamı diye gösterilmişti. Aynı şekilde, Marian'ın kocası Mr. Hermann von Schmidt ile de bir görüşme yapılmıştı. O da Martin'den ailenin yüz karası diye sözetmiş ve kayın birader olarak onu reddetmişti. Von Schmidt muhabire, «Benim sır-

tımdan geçinmeğe kalktı, ama dur bakalım arkadaş deyip bu işe bir son veriverdim. Bir daha avantayı zor bulur •,» demişti. «Çalışmayan adamda iş yok, benden de böyle yazın.»

Bu sefer Martin sahiden kızdı. Brissenden bütün bu olanlara tatlı bir şaka diye bakıyor, fakat işi Ruth'a anlatmanın ne kadar güç olduğunu bilen Martin'i bir türlü teselli edemiyordu. Ruth'un babasına gelince Martin onun da son derece sevinmiş olduğunu ve nişanı bozmak için bu olayı istismar edeceğini biliyordu. Hem de ne derece istifadeye kalkışacağını yakında anlayacaktı. Akşam postası ona Ruth'dan bir mektup getirdi. Martin mektubu aldı ve bir felâket sezinleyerek kapının önünde açıp okudu. Mektubu okurken, elleri tıpkı sigara içtiği eski günlerdeki gibi mekanık bir şekilde cebine gidip, tütün ve kahverengi sigara kâğıdını aradı. Ceplerinin boş olduğunu unutmuştu, sigara sarmağa yarayacak kâğıt parçasını da elinde tuttuğunun farkında değildi.

Bu, bir aşk, ihtiras mektubu değildi. Bu mektupta öfkeden de iz yoktu. Ama birinci cümleden en son cümleye kadar mektup, baştan aşağı hayal kırıklığı kokuyor ve bir incinişi anlatıyordu. Ruth, ondan daha iyi şeyler beklermiş. Martin'e olan aşkının onu ciddi ve temiz bir hayat sürmeğe sevkedecek kadar değeri bulunduğunu ve onun artık gençlik çağı çılgınlıklarını anlattığını sanıyormuş. Halbuki şimdi annesiyle babası çok sert bir tavır takınıp, onu nişanı bozmağa zorlamışlar. Olaylar onları haklı çıkardığı için de Ruth bunu kabul etmek zorundaymış. Zaten ilişkilerinde hiçbir zaman mutlu olmalarına imkân yokmuş. Bu daha başından mutsuz bir teşebbüsmüş. Ruth'un bütün mektupta esef ettiği ve Martin'e çok acı gelen tek bir nokta vardı; şöyle yazıyordu Ruth: «Ne olurdu sanki bir işe yerleşseydin de adam olmağa çalışsaydın. Ama bu olacak iş değildi. Senin geçmişin başıboş, düzensiz bir yaşayışla dolu. Seni ayıplamamak lâzım geldiğini anlıyorum. Sen an-

cak kendi tabiatına ve küçükken aldığın terbiyeye uygun olarak hareket edebilirdin. Onun için seni ayıplamıyorum, Martin. Lütfen bunu hatırından çıkarma. İkimiz de hata ettik. Annemle babamın da kesin olarak inandıkları gibi biz birbirimiz için yaradılmamışız, ayrıca ikimiz de sevinmeliyiz, zira bunu erken anladık.»

Mektubun sonlarına doğru da, «... Beni görmeğe kalkışmanda fayda yok,» diyordu. «Bu hem ikimiz için, hem de annem için tatsız bir karşılama olur. Onu zaten son derece üzmüş bulunuyorum. Bunu affettirmek için çok çalışmam gerekecek.»

Martin mektubu sonuna kadar, dikkatle, bir ikinci defa okudu, ondan sonra oturup cevap yazdı. Sosyalistler toplantısındaki konuşmasının ana hatlarını vererek, söylediklerinin, gazetenin kendi ağzındanmış gibi yazdığı şeylerin her bakımdan tersi olduğuna işaret etti. Mektubun sonlarına doğru Martin yine, yana yakıla aşk için yalvaran Tanrının çılgın âşığı olmuştu. «Lûtfen bana cevap ver» diyordu, «vereceğin cevapta senden bir tek şey ğrenmek istiyorum. Beni seviyor musun? Hepsi bu kadar - sadece bu tek sorunun cevabını.»

Ama ertesi gün de, daha ertesi gün de hiçbir cevap gelmedi. «Gecikmiş», el sürülmeden masanın üstünde kalmıştı. Masanın altında, geri çevrilen yazılarının meydana getirdiği yığın günden güne büyümekteydi. Martin'in deliksiz uykuları hayatında ilk defa bozuluyor, uykuları kaçıyor ve Martin uzun, rahatsız geceleri kendini yatakta oradan oraya atarak geçiriyordu. Üç defa Morse'ların evine uğradı, fakat üçünde de kapıyı açan uşak tarafından geri çevrildi. Brissenden otelinde hasta yatıyordu. Dışarı çıkıp dolaşamayacak kadar zayıf düşmüştü. Martin çoğunlukla onun yanında olduğu halde, Brissenden kendi dertleriyle Martin'i üzmüyordu.

Zira Martin'in başında sürüyle dert vardı. Gazetecinin yaptığı iş Martin'in umduğundan da geniş bir çevreyi ilgi-

lendiren sonuçlar vermişti. Portekizli bakkal Martin'e daha fazla kredi açmayı reddetmiş, Amerikalı olan ve Amerikalı oluşuyla övünen manav ise Martin'i vatana ihanetle suçlandırıp onunla alışverişi tamamiyle kesmişti - hattâ bu adam vatanseverliği o derece ileri götürmüştü ki, Martin'in hesabını kesip, onu bu hesabı ödemeğe kalkışmaktan bile men etmişti. Komşular arasındaki konuşmalar da aynı cins duyguların doğmasına yol açmış ve Martin'e duyulan öfke çok artmıştı. Kimse vatan haini bir sosyalistle alışveriş etmek istemiyordu. Zavalı Maria arada kalmıştı ve korkuyordu. Ama yine de Martin'e sadık kaldı. Komşuların çocukları, vaktiyle Martin'i ziyarete gelen büyük arabanın kafalarında yarattığı korkuyla karışık saygıdan kurtulmuş, kendilerini emniyete alacak kadar uzaklaşıp Martin'e «serseri», «ayyaş» diye bağırmağa başlamışlardı. Bununla beraber Silva ailesinin çocukları Martin'in şerefine bir sürü meydan muharebesi vererek onu bağlılıkla savunmaktaydılar. Gözlerinin morarması, burunlarının kanaması artık günlük, olağan işlerden sayılmağa başlamıştı ve bu tabii Maria'nın işlerini daha çok karıştırıyor, dertlerini çoğaltıyordu.

Bir keresinde Martin yolda Gertrud'a rastladı ve öğrendiklerinin tamamiyle doğru olduğuna iyice emin oldu: - Bernard Higginbotham, Martin'e ailenin şerefini herkesin gözünde lekelediği için ateş püskürüyormuş ve Martin'in, evine girmesini de menetmiş.

Gertrude, «Niye buradan gitmiyorsun, Martin?» diye yalvarmıştı. «Buradan git, bir iş tut, kendine bir çeki düzen ver, her şey unutulunca yine geri gelirsin.»

Martin başını salladı, ama hiçbir açıklamada bulunmadı. Nasıl açıklayabilirdi. Ailesinin fertleri ile arasındaki korkunç entellektüel uçurum Martin'i dehşete düşürmüştü. Bu uçurumu aşıp da onlara durumunu - sosyalizm karşısındakı Niçe'ci tutumunu anlatmasına imkân yoktu. Ne İngiliz dilinde, ne de herhangi bir dilde, onlara tutum ve

davranışlarını anlatabilmesini sağlayacak kelimeler yoktu. Martin'in hesabına, onların gözünde en yüksek davranış bir iş sahibi olmaktı. Onların ilk ve son sözleri buydu. Bütün fikirleri işte şu kelimelere sığdırılabilirdi: Bir iş tut! Çalış! Kızkardeşi konuşurken, Martin, zavallı budala köleler diye düşündü. Kölelerin kafasını kendi köleliklerinden başka birşeyin yorduğu yoktu. Bir iş onlar için, önünde yere kapanıp tapınılacak altından bir fetişti.

Hemen o gün tefeciyi ziyaret etmek zorunda kalacağını bilmesine rağmen Martin, Gertrude'un para teklifini başını sallayarak reddetti.

Gertrude ona «Bu sıralarda Bernard'a yaklaşma,» diye tenbihte bulundu. «Birkaç ay geçsin de, Bernard yatıştıktan sonra, eğer istersen onun servis arabasını sürme işini alırsın. Ne zaman bana ihtiyacın olursa, bir haber yollaman yeter, ben hemen gelirim. Unutma »

Gertrude sesli sesli ağlayarak ayrıldı; onun ağır gövdesini, kaba yürüyüşünü görünce Martin, içinin burkulduğunu hissetti. Gerdrude'un ardından bakarken, Niçe binası yıkılacakmışcasına sarsılır gibi oldu. Köle sınıfları soyut olarak düşündüğü zaman mesele yoktu, ama bu kavramın kendi ailesinde gerçekleştiğini görmek hiç de hoş değildi. Üstelik, eğer dünya yüzünde gerçekten de kuvvetli tarafından ezilen bir köle gelmişse, bu kızkardeşi Gertrude idi. Martin bu paradoksa acı acı güldü. Tam bir Niçeci olsun da o, zihni kavramlarının, kendisini kavrayan ilk duygu veya heyecanla sarsılmasına müsaade etsin - ya; köle ahlâkıyla sarsılmasına, zira kızkardeşine duyduğu acıma, gerçekte, bundan başka bir şey değildi. Gerçekten soylu olan kişiler acıma ve şefkat duygularının ötesinde kalırdı. Acıma ve şefkat kölelere özgü, yeraltı hapishanelerinde oluşmuş birer duygu idi ve bu duygular sefiller ve zayıflar kalabalığının ıstırabından, onların iniltisinden başka bir şey değil.

40. BÖLÜM

«Gecikmiş» masanın üzerinde unutulmuş bir halde yatmakta devam ediyordu. Göndermiş olduğu yazılarının hepsi de şimdi masanın altındaydı. Yalnız bir tek yazıyı, geri geldikçe onu başka yerlere göndermeğe devam ediyordu, o da Brissenden'in «Efemeridler» i idi. Martin'in bisikletiyle siyah elbisesi yine rehindeydi. Daktilonun sahipleri de onu kira için sıkıştırmağa başlamışlardı. Ama bu gibi şeyler artık Martin'i rahatsız etmez olmuştu. Martin kendine yeni bir yön arıyordu, bu bulununcaya kadar da hayatının sakin geçmesi gerekiyordu.

Haftalar sonra, beklediği şey oldu. Sokakta Ruth'a rastladı. Ruth'un yanında kardeşi Norman'ın bulunduğu bir gerçekti, Martin'i görmezlikten gelmeleri ,hattâ Norman'ın, Martin'i bir el hareketiyle öteye itmeğe çalıştığı da bir gerçekti.

Norman, «Eğer kardeşimin önünü kesmeğe kalkarsan polis çağırırım,» diye tehdit etti. «Seninle konuşmak istemiyor, ısrar etmekle onu tahkir etmiş oluyorsun.»

Martin yılmaksızın, «Eğer inat edersen, o polisi çağırmak zorunda kalırsın, o zaman da adın gazetelere geçer,» diye cevap verdi. «Hadi şimdi çekil yolumdan da eğer canın istiyorsa git çağır polisini. Ruth'la konuşacağım ben.»

Ruth'a, «Senin kendi ağzından duymak istiyorum,» dedi.

Ruth sararmış, tiril tiril titriyordu, ama kendini toplayıp sorar gibi baktı.

Martin aceleyle, «Mektubumda sorduğum soru,» dedi.

Norman sabrının tükendiğini belirten bir harekette bulundu, ama Martin şimşek gibi bir bakışla onu durdurdu.

Ruth başını iki yana salladı.

Martin sordu: «Bütün bunlar tamamiyle senin kendi isteğinle mi?»

Ruth, alçak, kendinden emin bir sesle ve vereceği cevabı enine boyuna düşünerek, «Evet,» dedi «Kendi isteğimle. Beni öylesine küçük düşürdün ki, arkadaşlarımla karşılaşmaktan utanıyorum. Hepsinin de benim hakkımda konuştuklarını biliyorum. Sana söyleyebileceğim bundan ibaret. Beni çok bedbaht ettin; seni bir daha asla görmek istemiyorum.»

«Arkadaşlar! Dedikodu! Yalan gazete havadisleri! Hiç şüphe yok ki, bütün bunlar aşktan daha kuvvetli değildir! Ben ancak senin beni hiçbir zaman sevmemiş olduğuna inanabilirim!»

Ruth'un yüzüne hücum eden kan, onun soluk rengini yoketti.

Belli belirsiz bir sesle, «Bütün geçenlerden sonra mı?» dedi. «Martin sen ne dediğini bilmiyorsun. **Benim onurum var.**»

Norman kızkardeşini kolundan çekerek, «Görüyorsun, seninle herhangi bir ilişiği kalmasını istemiyor işte,» diye bağırdı.

Martin kenara çekilip onlara yol verdi. Eli bilinçsiz bir hareketle cebine gidip, boş yere tütün ve kahverengi sigara kâğıdını aradı.

Kuzey Oakland'a kadar uzun bir yol vardı, ama Martin merdivenleri çıkıp da odasına girene kadar yürüdüğünün farkında olmadı. Kendini, yatağının kenarına oturur halde, yeni uyanmış bir uyurgezer gibi çevresine bakınırken buldu. «Gecikmiş»in masanın üstünde durduğunu gördü, iskemlesini çekti, uzanıp kalemini aldı. Yaradılışından gelen bir dürtüyle mantığı onu hep herşeyi tamamlamaya zorlardı. Burada bitmemiş bir şey vardı. Bu şey, başka bir şeyin tamamlanabilmesi için geri bırakılmıştı. Şimdi bu başka şey bitmiş bulunuyordu ve Martin, artık bitirene kadar kendini bu işe verecekti. Ondan sonra ne yapacağı-

nı bilmiyordu. Bildiği tek şey, hayatının buhranlı bir dönemini atlatmış olduğuydu. Bir dönem tamamlanmıştı ve Martin bu dönemi bitirmek için bir usta gibi son defa elinden geçiriyordu. Geleceği merak ettiği yoktu. Nasıl olsa yakında geleceğin kendisine neler hazırladığını öğrenecekti. Bu her ne ise, önemi yoktu. Hiçbir şeyin önemi yok gibiydi.

Beş gün, hiçbir yere gitmeden, kimseyi görmeden, azıcık bir yemekle yetinip, başını kaldırmadan «Gecikmiş»in üstünde çalıştı. Altıncı günün sabahı postacı ona, «The Parthenon» un editöründen ince bir mektup getirdi. Mektuba bir bakışta, «Efemeridler» in kabul edildiğini anladı. Editör mektubuna devamla, «Şiiri Mr. Cartwright'e vermiştik,» diyordu, «bize verdiği raporda şiirden öyle övücü bir dille sözediyor ki, şiiri geri çevirmemize imkân yok. Şiiri yayınlamaktan duyacağımız samimi zevki belirterek şunu size bildirmek isterim ki, Temmuz sayımız hazırlanmış olduğu için şiiri Ağustos sayısında çıkarmayı tasarladık. Lütfen memnuniyetimizi ve teşekkürlerimizi Mr. Brissenden'e iletiniz ve bize kendisinin bir fotoğrafı ile hakkında biyografik bilgi postalayınız. Onorariumu tatminkâr bulmadığınız takdirde bize derhal bir telgraf çeker ve uygun bulduğunuz fiatı bildirirseniz müteşekkir kalırız.»

Teklif ettikleri onararium üçyüz elli dolar olduğundan, Martin telgraf çekmeğe lüzum görmedi. Ondan sonra da iş, Brissenden'in rızasını almağa gelmişti. Eh, sonunda Martin haklı çıkmıştı. Işte, bir bakışta değerli şiiri anlayan bir magazin editörü. Üstelik fiat da fevkalâdeydi, gerçi bu fiat yüzyılın şiirine veriliyordu ama yine de fevkalâdeydi. Cartwright Bruce'a gelince, Martin onun, azıcık da olsa Brissenden'in saygısını kazanmış, biricik eleştirmeci olduğunu biliyordu.

Martin şehrin çarşı semtine bir tramvayla indi; dışarıda birbiri ardınca kayıp geçen evleri, yol kavşaklarını seyrederken, arkadaşının başarısına ve kendi kazandığı net zafere pek fazla sevinmediğini üzülerek farketti. Değerli

yazıların ne olursa olsun yayınlanacağı hakkındaki kendi fikri doğru çıkmış, öbür yandan da Amerika Birleşik Devletlerinin biricik eleştirmecisi şiiri övmüştü. Ne var ki, Martin'in içindeki şevk zembereği kuvvetini kaybetmişti; Martin, Brissenden'e güzel haberi vermekten çok onu görme arzusunun içini doldurduğunu farketti. «The Parthenon» dan gelen kabul cevabı ona, kendini «Gecikmiş» ine verdiği beş gün içinde Brissenden'den ne bir haber aldığını, ne de onu düşünmüş olduğunu hatırlatmıştı Martin kafasının ne kadar bulanık olduğunu ilk defa şimdi farketti ve arkadaşını unuttuğu için utanç duydu. Ama bu utanç bile içine işleyip yakamadı onu. «Gecikmiş» in yazılışıyla ilgili artistik duygular dışında Martin hiçbir duyguya tepki göstermiyordu. Diğer bütün duygulara karşı bu beş gün, bir uyuşukluk hali içinde kalmıştı, hâlâ da aynı uyuşukluk hali içindeydi. Tramvayın, içinden vınlayarak geçtiği bütün hayat ona uzak ve gerçekdışı bir şey gibi geliyordu; ve eğer önünden geçtiği kilisenin büyük taş kulesi birdenbire yıkılıp, kafasının üstünde parçalansaydı, Martin buna pek az ilgi gösterir, şaşkınlığı ise gösterdiği ilgiden de az olurdu.

Otele varınca, acele acele Brissenden'in odasına çıktı, aynı aceleyle de aşağı indi. Oda boştu. Brissenden'in hiçbir eşyası yoktu.

Kendisine bir an için merakla bakan otel kâtibine, «Mr. Brissenden bir adres bıraktı mı?» diye sordu.

Kâtip, «Duymadınız mı?» diye sordu.

Martin başıyla, duymadığını anlattı.

«Şey, gazeteler bu haberle doluydu. Yatağında ölü bulundu. İntihar etmiş .Kendini kafasından vurmuş »

«Gömüldü mü?» Martin'e sanki soruyu soran kendi sesi değilmiş de, tâ uzaklardan yankılanan bir başkasının sesiymiş gibi geldi.

«Hayır. Soruşturmadan sonra csedi Doğuya gönderildi. Ailesi, bu işlere bakmaları için avukatlar tuttu.»

Martin, «Amma da aceleciymişler,» diye yorumda bulundu.

«Oh bilmem. Beş gün önce oldu.»

«Beş gün önce mi?»

«Evet, beş gün önce.»

Martin dönüp, giderken bir «Ya!» dedi.

Köşede postahaneye uğradı ve «The Parthenon»a bir tel çekerek şiir yayınlamalarını bildirdi. Cebinde sadece eve dönüş parası olan beş sent kaldığından, telgrafı ödemeli yolladı.

Odasına geldikten sonra da hemen yazısının başına geç ti. Günler, geceler gelip geçti, o masasının başından ayrılmadan işine devam etti. Tefeciden başka hiçbir yere gitmedi, beden hareketleri yapmadı, aç olduğu ve yiyecek birşeyleri bulunduğu zaman metodik bir şekilde yemek yedi, ya da pişirecek şeyi olmadığı zamanlar aynı şekilde metodik olarak açlığa katlandı. Hikâye bölüm bölüm zamanından evvel bitti, ama Martin buna bir giriş eklemek ihtiyacını hissetti ve kafasında hikâyenin kudretini arttıran bir giriş geliştirdi. Bunun için ise daha yirmi bin kelime yazmak isterdi. Yazının mükemmel olmasını gerektiren hayati bir sebep yoktu, ama artistik ölçüleri onu işini iyi yapmağa zorluyordu. Garip bir şekilde çeşresindeki bütün dünyadan yalıtılmış ve sersemlemiş bir halde, önceki hayatını anlatan bu süslü edebi yazılar arasında kendini tanıdık bir hayalet gibi hissederek çalışmaya devam etti. Vaktiyle birisi ona, hayalet, ölü olan ve duygusu kalmadığı için ölü olduğunu bilmesine imkân bulunmayan kimsenin ruhudur demişti; Martin'in aklına bu geldi ve bir an durup, acaba gerçekten ben de ölüyüm de farkında mı değilim diye düşündü.

«Gecikmiş» in bittiği gün geldi çattı. Daktilo makinesinin acentesinden bir memur gelmişti; Martin iskemlede bitiş bölümünün son sayfalarını yazarken, o da yatağın kenarına oturmuş bekliyordu. Yazının sonuna büyük harf-

lerle «Finis» yazdı, bu onun için gerçekten de son demekti. Daktilo makinasının kapıdan çıkarılıp götürülüşünü bir çeşit iç rahatlığıyla seyretti, sonra gidip yatağına uzandı. Açlıktan bayılmak üzereydi. Otuz altı saattir ağzına lokma koymamıştı, ama bunu düşünmüyordu bile. Gözleri kapalı, sırt üstü yatmış, hiç bir şey düşünmüyordu. Sersemlik, ya da uyuşukluk Martin'in içinden kaynayarak, bütün bilincini kapladı. Yarı hezeyan içinde, Brissenden'in kendisine sık sık tekrarlamaktan zevk duyduğu lâedri şiirin mısraları dudaklarından dökülmeğe başladı. Martin'in ağzından monoton bir şekilde çıkan kelimeler, kapının dışında merakla içerisini dinlemekte olan Maria'yı endişelendirdi. Kelimeler ona birşey anlatmıyordu, ama gerçek olan Martin'in bu kelimeleri söylediğiydi, şiirin ana fikri ve nakaratı, «Bitirdim» idi.

«Bitirdim -
Lutu bir kenara bıraktı elim.
Havaya asılı gölgeler gibi,
Mor yoncalar arasında
Şarkı da,
Şarkıyı söyleyen ses de
Bitecektir yakında.
Bitirdim -
Lutu bir kenara bıraktı elim.
Çiy düşmüş çalılar arasında öten
Seher bülbülü gibi şakırdım
Bir zamanlar ben de;
Şimdi söndü nefesim.
Yorgun keten kuşu gibiyim
Gırtlağımda kalmadı sesim;
Büyük bir titizlikle bitirdim ben şarkımı.
Bitirdim.
Lutu bir kenara bıraktı elim.»

Maria daha fazla dayanamadı, hemen koşup sobanın

üzerinde duran tencereden, bir litrelik bir çanağın içine çorba koydu, kepçesiyle tencerenin dibinden toparladığı bol kuşbaşı et ve sebze ile doldurdu. Martin doğrulup oturdu ve yemeğe başladı. Çorbasını içerken bir taraftan da Maria'yı, uykusunda konuşmadığına, ateşi olmadığına inandırmağa çalışıyordu.

Maria onu yalnız bıraktıktan sonra, omuzları düşmüş bir halde parlaklığını kaybetmiş gözlerini hazin hazin çevresinde dolaştırarak oturdu; sabah postasıyla gelen, açılmamış bir magazinin yırtık ambalâjı, karanlık beynine bir ışık demeti tutana kadar, gözleri hiçbir şeyi görmedi. Bu «The Parthenon» dur, diye düşündü, Parthenon'un Ağustos sayısı, «Efemeridler» de mutlaka içindedir. Ah, Brissenden burada olup da göreydi!

Sayfaları çevirirken birden durdu. «Efemeridler» i Beardsleyvari bir çerçeve içine alarak, muhteşem bir inisyal motifle, önemle belirtmişlerdi. Motif'in bir yanında Brissenden'in, öbür yanında İngiliz Büyükelçisi Sir John Value'nun fotoğrafı, baş tarafta da editörün bir notu vardı. Bu notta, Sir John Value'nun, Amerika'da şair yoktur deyişine temasla, «Efemeridler» i «The Parthenon» un tanıttığını belirtiyordu «Nah işte, al sana, Sir - John Value!» Cartwright Bruce, Amerika'nın en büyük eleştirmecisi olarak gösteriliyor ve onun «Efemeridler» den Amerika'da şimdiyedek yazılan en büyük şiir olarak sözedilişine temas ediyordu. Ve nihayet editörün önsözü şöyle bitiyordu: «Henüz Efemeridler'in gerçek değeri üzerinde kararımızı vermiş değiliz: belki de hiçbir zaman veremiyeceğiz. Ne var ki, kelimelere, kelimelerin bağlanışına ve Mr. Brissenden'in bu kelimeleri nereden bulduğuna, nasıl bir araya getirdiğine hayretler ederek ,onu tekrar tekrar okuduk.» Arkasından da şiir geliyordu.

Martin, magazini dizlerinin arasından yere bırakırken, «Çok önemli bir başarı kazandın Briss, koca herif,» diye mırıldandı.

Bu magazin insanın midesini bulandıracak kadar ucuz ve bayağı idi ama Martin tamamiyle ruhsuz bir şekilde midesinin pek de bulanmadığını farketti. Kızabilmiş olmayı istedi, ama kızmaya yeltenecek kadar bile enerjisi yoktu. Duygusuz kalmıştı. Kanı, hızla kabaran öfkenin bile hızlandıramıyacağı kadar donmuştu. Hoş, zaten ne önemi vardı? Bu magazin de Brissenden'in burjuva toplumunda mahkûm ettiği diğer herşeyle aynı düzeyde idi işte.

«Zavallı Briss,» diye konuştu Martin; «sağ olsa beni hiç affetmezdi.»

Bir gayret edip yerinden kalktı ve vaktiyle içinde daktilo kâğıtlarının durduğu kutuyu aldı. İçindekileri elden geçirip, kutudan arkadaşının yazdığı on bir tane şiir çıkardı. Bunları enine ve boyuna yırtıp çöp sepetine attı. Bu işi mecalsız bir halde yaptı, bitirince de yatağın kenarına oturup boş gözlerle önüne bakmaya başladı.

Orada ne kadar oturduğunu bilmiyordu, birden görmeyen gözlerinin önünde yatay, beyaz bir çizgi hayali belirdi. Ne tuhaf! Ama gerçekten de baktıkça bu hayal gitgide daha belirli bir biçim alıyordu. Martin bunun, Pasifiğin beyaz köpüklü dalgaları arasında, üzerinden buğular yükselen mercan döküntüleri (1) olduğunu gördü. Arkasından, kırılan dalgalar çizgisinin üzerinde gözleri ufak bir kanoyu, dirsekli cinsten bir kanoyu seçti. Kanonun kıçında, beline dizlerine kadar inen kızıl bir kumaş parçası sarmış bronz derili genç bir ilâhın, güneşte pırıl pırıl çakmaklanan kısa küreğini suya daldırıp çıkardığını gördü Onu tanıdı. Bu Moti idi; reis Tati'nin en küçük oğlu; burası da Tahiti idi O buram buram tüten mercan kayalarının ötesinde de tatlı Papara ülkesi, reisin ırmağın ağzındaki saz evi duruyordu. Günün bitimiydi, Moti balıktan dönüyordu. Mercan

---

(1) Döküntü: Deniz yüzeyine ve kıyılara yakın kaya kümeleri.

kayalarının üzerinden aşabilmek için kanosunu kaldıracak büyük bir dalgayı bekliyordu. Sonra kendisinin de eskiden çok kereler olduğu gibi, kanonun burnunda oturduğunu gördü; küreğini suyun içinde hafif hafif aşağı yukarı oynatıyor ve firuze renkli dalga bir duvar gibi ardlarında yükseldiği zaman küreğini suya deliler gibi daldırmak için Moti'nin işaretini bekliyordu. Bir an sonra Martin artık bir seyirci değildi; şimdi bizzat kendisi kanonun içindeydi, Moti bağırıyor, her ikisi de kısa küreklerini bütün güçleriyle daldırarak, firuze renkli dalganın dik yüzü üzerinde uçuyorlardı. Baş bodoslaması (2) altında su bir buhar fıskıyesinden fışkırır gibi ıslık çalıyordu. Hava, savrulan serpintilerle dolmuştu, denizin hışırtı ve uğultularına karşılık kükreyişi arasında kano, döküntülerin içinde kalan gölcüğün sakin suları üzerine sürüklendi. Moti güldü, başını sarsarak gözlerinden tuzlu suları silkti ve ikisi birden, önü kapalı mercan plâjına doğru küreklerine asıldılar. Kıyıda hindistancevizi ağaçları arasından, Tati'nin sazdan yapılmış evinin duvarları, gurub ışıklarına karşı altındanmış gibi görünüyordu.

Resim eriyip kayboldu, sefilâne odasının dağınıklığı Martin'in gözleri önüne seriliverdi. Tekrar Tahiti'yi görebilmek için boş yere zorladı kendini. Orada, ağaçlar arasında şarkıların söylendiğini, mehtapta kızların dans ettiklerini biliyordu, ama bunların hiçbirini göremedi. O sadece, üstü karmakarışık yazı masasını, masanın üzerinde daktilo makinasından boş kalan yeri ve yıkanmamış camları gördü. Bir iniltiyi koyvererek gözlerini kapadı ve uyudu.

---

(2) Bodoslama: Her çeşit teknenin baş ve kıçını teşkil etmek üzere omurganın baş ve kıç tarafından kaldırılan ağaçtan ya da demirden yapılan sütunlardır. (Ç. Notu).

41. BÖLÜM

Martin o geceyi derin bir uykuda geçirdi ve sabah seferine çıkan postacı tarafından uyandırılıncaya kadar kıpırdamadı bile. Yorgun ve uyuşuk olduğunu hissetti. Soyguncu magazinlerin birinden gelen bir ince zarfın içinde yirmi iki dolarlık bir çek vardı. Bir buçuk yıldır bu yirmi iki dolarını isteyip duruyordu. Çekin tutarına duygusuzca baktı. Bir yayımcıdan çek aldığı zaman duyduğu o eski heyecanı kaybolmuştu. Eskiden aldığı çeklerin tersine, bu ona geleceğe dair büyük ümitler vermedi. Martin için, yirmi iki dolarlık bir çekti, o kadar ve bu çek onun kendisine yiyecek birşeyler almasını sağlayacaktı.

Aynı postadan, New-York haftalık magazinlerinden birinin ,aylarca önce kabul edilen bazı mizahî manzumelerinin karşılığı olarak gönderdiği bir çek daha çıktı. Bu da on dolarlık bir çekti. Aklına bir fikir geldi ve Martin bu fikri soğukkanlılıkla gözden geçirdi. Ne yapacağını bilmiyordu ve bir şey yapmak konusunda da aceleye lüzum görmüyordu. Bu arada yaşaması lâzımdı. Üstelik sürüyle borçları da vardı. Acaba masanın altında duran koskocaman yazılar yığınını pullayıp, yeniden yolculuğa çıkarmak, karşılığını alacağı bir yatırım olmaz mıydı? Bunlardan bir iki tanesi kabul edilebilirdi. Bu da onun yaşamasına yardım ederdi Bu yatırımı yapmaya karar verdi ve çekleri Oakland'daki bankada paraya çevirdikten sonra on dolarlık posta pulu aldı. Gidip de o havasız odasında kendine kahvaltı hazırlamak düşüncesi Martin'e iğrenç göründü. İlk defa borçlarını düşünmekten vazgeçti. Odasında on beş, yirmi sente, kendisine oldukça zengin bir kahvaltı hazırlayabileceğini biliyordu. Ama o bunun yerine, Forum Cafe'ye gitti ve iki dolar tutan bir kahvaltı ısmarladı. Garson'a bir yirmi beş sent bahşiş verdi, bir paket Mısır sigarası için de elli sent harcadı. Ruth'un kendisinden sigarayı bı-

ki, Mr. Brissenden'in eseri, diğer binlerce şair gibi onu da büyülemiştir ve bir gün gelir kendisi de onunki gibi mısralar yazmağı denemek isteyebilir.»

Vaizler «Efemeridler» aleyhine vaazlar vermeğe başladı ve cesaretle şiirin özünü savunan birisi, küfür işlemiş sayılarak papazlıktan atıldı. Koca şiir, dünyanın neşesine neşe katıyordu. Komik manzume yazarları, karıkatüristler onu çığlık çığlığa, kahkahalarla ele alıyor, sosyete dergilerinin özel sütunlarında, Charley Frensham'ın, Archie Jennings'in kulağına «Efemeridler» den beş mısraın insana bir sakat adamı dövdürebileceğini, on mısranın ise aynı adamı nehrin dibine attırabileceğini söylediği şeklinde şakalar irtikâb ediliyordu.

Martin bunlara ne güldü, ne de öfkeyle dişlerini gıcırdattı. Onun üzerinde meydana gelen etki, büyük bir üzüntü oldu. Başta aşkı olmak üzere bütün dünyanın yıkılışı yanında, dergiciliğin ve sevgili toplumun yıkılışı gerçekten de çok hafif kalıyordu. Brissenden magazinler hakkındaki hükmünde yerden göğe kadar haklıydı, kendisi ise bunu anlayabilene kadar, boşu boşuna, hem de çetin geçen yıllarını harcamıştı. Magazinler tam Brissenden'in onlar için söylediği gibiydi, hattâ daha da beter. Ne yapalım, Martin de işini bitirmişti işte; kendi kendini böyle avuttu. Ne büyük ümitlere bağlanmış, neler ummuş, halbuki ne bulmuştu. Tahiti'nin - tatlı, temiz Tahiti'nin - hayalini daha sık görmeğe başladı. Sonra Paumotus adaları, Markizler de vardı; şimdi kendini sık sık, yelkenli ticaret gemilerinde, ya da tek yelkenli, ufak, narin teknelerde şafak vakti Papetee'deki döküntülerden sıyrılıp, inci atolleri arasından Nukahiva'ya ve Taiohae Körfezine kadar uzun yolculuğunu tamamlamak için durmaksızın kürek sallarken görüyordu. Nukahiva'da Taiohoe Körfezinde, Tamiri'nin onun gelişi şerefine bir domuz keseceğini biliyordu. Biliyordu ki, orada Tamari'nin, boyunlarında çiçeklerden kolye taşıyan kızları, şarkılar ve kahkahalar arasında ellerini

tutup, onun da boynuna aynı kolyelerden takacaklar. Güney Denizleri Çağırıyordu onu. Martin de biliyordu ki, er veya geç bu çağırışa cevap verecektir.

Bu arada Martin, bilgi alanında yapmış olduğu uzun gezintilerinin verdiği yorgunluğu, dinlenip gidererek kendini topladı. «The Parthenon» üç yüz dolarlık çeki ona gönderdiğinde Martin bu çeki, Brissenden'in ailesi adına onun işlerine bakan oralı avukata havale etti. Çeki verip bir makbuz aldı, aynı zamanda Brissenden'in kendisine vaktiyle verdiği yüz dolar için de bir makbuz verdi.

Çok geçmeden Martin, Japon lokantasına himayeyi kesmek zorunda kaldı. Tam mücadeleyi terketmek üzereyken şansı dönüverdi. Ama çok geç dönmüştü şansı. «The Millenium» dan gelen ince zarfı en ufak bir heyecan bile duymadan açtı, üç yüz dolarlık çeki yüksek sesle, ağır ağır okudu ve bunun «Serüven» için gönderildiğini öğrendi. Fahiş faiziyle tefeci de dahil olmak üzere dünyaya olan bütün borcu yüz dolar bile tutmuyordu. Bütün borçlarını ödedikten ve Brissenden'in avukatından yüz dolarlık makbuzu geri aldıktan sonra cebinde yine de yüz dolardan fazla para kaldı. Hemen terziye bir elbise ısmarladı ve yemeklerini şehrin en güzel café'lerinde yemeğe başladı. Hâlâ Maria'nın evindeki ufak odasında kalıyordu, ama yeni elbisesini gören komşu çocuklar, odunlukların üzerinden ya da çitlerin arkasından artık ona «serseri», «ipsiz» diye bağırmaz olmuşlardı.

«Wiki - Wiki» adlı kısa hikâyesi, «Warren's Monthey» tarafından iki yüz elli dolara satın alınmıştı. «The Northern Review» «Güzelliğin Beşiği» adlı denemesini; Mackintosh'a Magazine» de «Falcı»yı Marian'a yazdığı şiiri - satın aldı. Editörlerle yayımcılar yaz tatillerinden döndükleri için yazıları çabuk çabuk elden geçiriliyordu. Ama Martin hangi acaip esintinin bu adamlara iki yıldır ısrarla geri çevirdikleri şeyleri kabul ettirdiğini bir türlü anlayamadı. Hiçbir yazısı yayınlanmamıştı. Oakland dışında

kimse tanımıyordu onu. Oaklandda da onu tanıdıklarını sanan birkaç kişi arasında kızıl sosyalist olarak ün salmıştı. Bu bakımdan mallarının böyle birdenbire istenir hale gelişine bir açıklama bulamıyordu. Bu tam mânasiyle feleğin bir cilvesiydi.

«Güneşin Utancı» birçok magazinler tarafından reddedildikten sonra, Martin, Brissenden'in önceleri dinlemediği öğütünü tutup, eseri yayınevi sahiplerine göndermeğe başlamıştı. Birçokları tarafından reddedildikten sonra eser, sonbahar kitapları arasında yayınlanmak vaadiyle, Singletree, Darnley ve Ortakları firması tarafından kabul edildi. Martin telif ücretine mahsuben biraz avans isteyince de, bunun âdetleri olmadığını, bu tip kitapların masraflarını bile zor kurtardığını, Martin'in eserinin de bin nüsha bile satacağından emin olmadıklarını bildirdiler. Martin kitabın kendisine ne getireceğini hesapladı. Perakende bir dolardan ve yüzde on beş telif hakkı üzerinden yüz elli dolar kazanacaktı. Martin, eğer yeni baştan papazlığa başlayacak olsam kendimi tamamiyle hikâye yazarlığına verirdim diye düşündü. Bunun dörtte bir uzunluğunda olan «Serüven» The Millenium'dan ona kitabının getireceğinin iki mislini kazandırmıştı. Çok eskiden gazetede okuduğu yazı doğruymuş demek. Birinci sınıf magazinler eseri kabul eder etmez ödeme yapıyorlar ve iyi para veriyorlardı. «The Millenium» ona, kelimesine iki değil dört sent ödemişti. Üstelik de seçme eser alıyorlardı, öyle ya onun eserini almamışlar mıydı? Bu son düşünceyle dudaklarında geniş bir gülümseme yayıldı.

Singletree, Darnley ve Ortakları'na bir mektup yazarak, «Güneşin Utancı» nın telif haklarını yüz dolara satmayı teklif etti. Ama ötekiler bu riski göze alamadılar. Bu arada zaten paraya ihtiyacı yoktu, zira, son yazdığı hikâyelerinin çoğu kabul edilmiş ve paraları ödenmişti. Nihayet dünyaya tek metelik bile borcu kalmayan Martin bir banka hesabı açıp, yüzlerce dolarlık kredi sahi-

bi oldu. «Gecikmiş» bir çok magazinler tarafından geri çevrildikten sonra; Meredith Lowell kumpanyasında yatmağa başladı. Martin, kızkardeşinin kendisine vaktiyle verdiği beş doları, kendisinin de bunu ona yüz misliyle ödemek için verdiği kararı hatırladı; bunun üzerine beş yüz dolarlık bir telif hakkı üzerinden avans istediğini bildiren bir mektup yazdı. Cevap olarak gelen mektuptan bir kontratla, istediği meblâğ tutarında bir çek çıkıp Martin'i hayretler içinde bıraktı. Çeki beşer dolarlık altın paraya çevirdi ve Gertrude'a telefon ederek onu görmek istediğini bildirdi.

Kızkardeşi Martin'in oturduğu yere, acelesinden nefes nefese, tıkanarak geldi. Bir kara haber kokusu aldığı için birkaç dolardan ibaret paracıklarını küçük el çantasına tıkıştırmıştı gelirken; kardesinin bir derdi olduğuna o kadar emindi ki, sendeliyerek yürüyüp, içini çeke çeke kendini Martin'in kollarına attı, aynı zamanda da hiçbir şey söylemeden çantasını ona uzattı.

Martin, «Ben kendim gelirdim,» dedi. «Ama Mr. Higginbotham ile gürültü çıkarmak istemedim, eğer gelseydim mutlaka gürültü çıkardı zira.»

Gertrude bir yandan Martin'in içinde bulunduğu derdin ne olduğunu merak ederken, bir yandan da, «Bir müddet sonra yumuşar,» diye kardeşini temin etti. «Ama sen bir işe yerleşsen çok iyi edersin. Seni doğru dürüst bir işte görmek Bernard'ı çok memnun eder. Şu gazetedeki yazılar onu deli etti. Onu daha evvel hiç bu kadar öfkeli görmemiştim.»

Martin gülümsiyerek, «Hiçbir işe girecek değilim,» dedi. «Bunu da ona benden böylece söyleyebilirsin. Benim işe ihtiyacım yok, ispatı da işte burada.»

Yüz altın parçasını parıltılı, tıngırtılı bir çavlan halinde kızkardeşinin avucuna boşalttı.

«Eve dönecek param olmadığı gün bana verdiğin beş dolarlığı hatırlıyor musun? İşte o beşlik burada, ayrı ayrı

yaşta, ama hepsi de aynı büyüklükte doksan dokuz kardeşiyle beraber.»

Eğer Gertrude geldiğinde içinde bir korku var idiyse, şimdi, bu korku, paniğe dönüşmüştü. Korkusu öyle büyüktü ki, içinde şüpheden eser yoktu. Tamamiyle emindi. İnanmıştı. Martin'e dehşet içinde baktı ve ağır kolları, sanki elleri bu altın çavlanının altında yanıyormuş gibi aşağı aşağı gitti.

Martin, «Senin bunlar,» diye güldü.

Gertrude gözyaşlarına boğularak, «Zavallı yavrum, zavallı yavrum!» diye sızlanmağa başladı.

Martin bir an şaşaladı. Sonra onun neden böyle heyecanlandığını anlıyarak, kızkardeşinin eline, Meredith Lowell'den çekle birlikte gelen mektubu tutuşturdu.

Gertrude, arada bir gözyaşlarını silmek için durarak mektuba göz gezdirdiği zaman, «Yani sen bu parayı namusunla mı kazanmış oluyorsun?» dedi.

«Eğer piyangodan çıksaydı bu kadar namuslu olmazdı. Kazandım bu parayı ben.»

Gertrude yavaş yavaş inanmağa başladı ve mektubu dikkatle tekrar okudu. Martin'in ona, paranın eline geçmesini sağlayan işlemleri anlatması epey vakit aldı, paranın şimdi tamamiyle ona ait olduğunu ve kendisinin buna ihtiyacı bulunmadığını anlatabilmesi ise daha da uzun sürdü.

Nihayet Gertrude, «Bunu senin adına bankaya koyacağım,» dedi.

«Katiyen böyle bir şey yapmıyacaksın. Para senindir, istediğini yap onunla, eğer istemezsen Maria'ya veririm. O, bu parayla ne yapacağını bilir. Bununla birlikte, ben hatırlatayım da, senin aklında olsun, ben senin yerinde olsam bir uşak tutar, uzun bir istirahate çekilirdim.»

Gertrude giderken, «Bernard'a bütün bunları anlatacağım.» dedi.

Martin bir göz kırptı, sonra güldü.

«Evet, söyle,» dedi. «Belki o zaman beni yine akşam yemeklerine davet eder.»

Gertrude onu hararetle bağrına basıp öperken «Evet, edecektir - eminim edecektir!» dedi.

42. BÖLÜM

Bir gün geldi, Martin yalnız olduğunu farketti. Sağlıklı, kuvvetliydi ve yapacak hiçbir işi yoktu. Yazmayı, çalışmayı bırakması, Ruth'la bozuşması hayatında büyük bir boşluk yaratmıştı; alışkanlıkları, café'lerde iyi bir hayat yaşayıp, Mısır sigaraları içmek zorunda kalmasını reddediyordu. Güney Denizlerinin onu çağırdığı bir gerçekti, ama içinde, Amerika Birleşik Devletlerindeki işinin henüz bitmediğine dair bir his vardı. İki kitabı yakında yayınlanacaktı, onun ise daha yayınlanabilmesi ihtali olan bir sürü kitabı vardı. Bu kitaplardan para kazanılabilirdi. Bunun için Martin, bekleyip, Güney Denizlerine çuval dolusu parayla gidebilirdi. Markiz adalarında bin Şili dolarına satın alabileceği bir vâdi ile bir körfez biliyordu. Vâdi, kara ile çevrili at nalı biçimindeki körfezden başlayıp, başı dumanlı dağlara kadar uzanıyor ve kırk küsur bin dönüm araziyi içine alıyordu. Bu arazi, tropik meyvalarıyla, yabanî tavuklar, yaban domuzlarıyla doluydu, arasıra yaban mandası sürülerine de rastlanırdı; tepelerde ise yabani keçilerle, yaban köpekleri sürüleri kovalamaca oynardı. Baştan aşağı yabaniydi burası. Tek bir insan bile yaşamıyordu. Körfezle birlikte burasını bin Şili dolarına satın alabilirdi.

Hatırladığına göre, körfez en büyük tekneleri bile kaldıracak derinlikteki suyuyla harikulâde bir körfezdi, üstelik öyle limanlık bir yerdi ki, Güney Pasifik Kumpanyası, burasını yüzlerce mil çevre içinde teknelerin karinaya

basılmasında (1) en elverişli yer olarak salık veriyordu. Kendine bir uskuna (2) alır - hani şu cehennem gibi giden, yat biçimi, bakır kaplamalı teknelerden - ve adalar arasında kopra ticareti, inci avcılığı yapardı. Vâdiyle körfezi kendine karargâh yapardı. Kendine Tati'ninki gibi koskocaman bir sazdan ev kurar, evin içini, vâdiyi ve uskunasını kara derili uşaklarla doldururdu. Orada Taiohae adasının mütevellisini, gezginci ticaret gemilerinin kaptanlarını ve Güney Pasifik'te dolaşan serserilerin en kaşerlenmişlerini ağırlardı. Evini daima açık bulundurur ve bir prens gibi ağırlardı onları. Kapaklarını açtığı bütün kitaplarla, bir hayal olduğu anlaşılan dünyayı unuturdu.

Bütün bunları yapabilmek için, çuvalı parayla doldurmak üzere Kaliforniya'da beklemesi gerekiyordu. Para daha şimdiden akmağa başlıyordu. Kitaplarından bir tanesi sansasyon yaratsa, o zaman belki de bütün yazılarını satabilecekti. Ayrıca hikâyeleriyle, şiirlerini kitap halinde de toplayabilir; vâdi, körfez uskunayı satınlamayı daha da garantilemiş olurdu. Bir daha asla yazmıyacaktı. Buna iyice karar verdi. Yalnız kitaplarının yayınlanmasını beklerken böyle boş, aptalca durmaması, birşeyler yapması da gerekti.

Pazar sabahı, Masonların Shell Mound Parkına piknik tertiplediklerini öğrendi ve doğru oraya gitti. Eskiden işçi sınıfının tertiplediği pikniklere ne biçim bir şey oldukla-

---

(1) Karinaya basmak (Karina etmek): Bir geminin altını temizlemek ya da boyamak için bir tarafına yatırılmasıdır. Bu iş, geminin safrasını bir tarafa yığmak, ya da direklerinden donatılan manişkaların alt makaralarını sahilde bulunan kolonalara bağlayarak gerektiği kadar boşunu almak suretiyle yapılır.

(2) Uskuna: Pruva diğeri kabasorta, yani, tekmil seren yelkenlerini havi ve gırandisi sübye donanım olan yani, sadece yan yelkenleri bulunan iki direkli yelkenlilere denir. (Ç. Notu).

rını bile bilmeden, sık sık giderdi. Parka girince, eski duygularının tepreştiğini hissetti. Ne de olsa bunlar, bu işçi sınıfı, onun cinsindendi. O, onlar arasında doğmuş, onlar arasında yaşamıştı ve her ne kadar bir süre için onlardan ayrı kalmışsa da, yine onların arasında dönmek güzel bir şeydi.

Birisinin, «Eğer bu Mart değilse,» dediğini duydu, hemen arkasından da samimi bir el omuzuna dokundu. «Nerelerdeydin bunca zamandır? Denizlerde miydin? Hadi gel de bir kadeh at.» Aralarında ufak tefek bazı mesafeler, şurada burada bir, iki yeni sima ilâvesiyle yine o eski halktı Martin'in kendini içinde bulduğu. Bir tane bile Mason yoktu aralarında; tıpkı eski günlerde, Pazar pikniklerine gittikleri zamanlardaki gibi, pikniğe dansetmek, döğüşmek, eğlenmek için gelmişlerdi. Martin, onlarla birlikte içmeğe başladı ve yeniden insan olduğunu anladı. Onları bırakmakla ne aptallık etmişim, diye düşündü; eğer onların arasında yaşayıp da kitaplarla, yüksek katlardaki kişilere boş verseydi, payına düşen mutluluğun daha büyük olacağından emindi. Bununla beraber, bira eskisi kadar tatlı gelmedi ona. Biranın eski tadı kalmamış gibiydi. Bunu, Brissenden'in kendisini köpüklü biraya alıştırıp, eski tad alma zevkini bozmuş olmasına yordu ve acaba, aynı şekilde kitaplar da, şu arkadaşlariyle aralarındaki o eski dostluğu bozmuş mudur, diye düşündü. Kendi kendine bozulmuş olamıyacağına karar verdi ve dans pavyonuna doğru yürüdü.. Orada lehimci Jimmy'ye rastladı; Jimmy'nin yanındaki uzun boylu sarışın, Martin'e yanaşmak için öbürünü hemen bıraktı.

Martin'le kız bir valsin nağmeleri içinde dönerek uzaklaşırken, Jimmy, kendisine gülen arkadaşlarına, «Vay canına, tıpkı eskisi gibi,» diye açıklamada bulundu. «Metelik verdiğim yok. Onu tekrar gördüğüme o kadar memnunum ki. Nasıl vals yapıyor bakın hele, ha? İpek gibi yumuşak. Hangi kız dayanır buna? Ayıplamamalı.»

Ama Martin, kızı getirip Jimmy'e teslim etti ve üçü birlikte, yarım düzine kadar arkadaşlarıyla, danseden çiftleri seyredip güldüler, birbirleriyle şakalaştılar. Martin'in geri geldiğini gören herkes, memnundu. Daha hiçbir kitabı yayınlanmamıştı; onların gözünde hiçbir sahte değer taşımıyordu. Onlar, Martin Eden'i, Martin Eden olduğu için seviyorlardı. Kendini, sürgünden dönen bir prens gibi hissetti ve yalnız yüreği, içinde yüzdüğü bu güler yüzlülük âleminde tomurcuklandı. O gün çılgınlar gibi eğlendi. Kendini hiç bu kadar iyi hissetmemişti. Üstelik cebi parayla doluydu ve tabii Martin, tıpkı eskiden, denizden dönüp de maaşını aldığı zamanlardaki gibi, parasını eritiverdi.

Bir aralık dans pistinden, Lizzie Conolly'nin genç bir işçinin kolunda geçtiğini gördü; daha sonra bütün pavyonu dolanıp, onu bira içilen bir masanın başında otururken buldu. Şaşkınlık ve tokalaşma fasılları bittikten sonra, Martin kızı dışarı çıkardı; burada müziğin gürültüsünden uzaktılar, seslerini duyurmak için bağırmak zorunda kalmıyacaklardı. Daha Lizze konuştuğu anda, kız onun olmuştu. Martin bunun farkındaydı. Lizze'nin utançlı bir gururla parıldayan gözlerinden, gururla taşıdığı vücudunun okşar gibi hareketlerinden ve Martin'in konuşmasını can kulağıyle dinlemesinden belliydi bu. Lizze, artık eskiden tanıdığı genç kız değildi. Şimdi bir kadındı o. Martin onun vahşi, meydan okuyan güzelliğinin, vahşiliğinden hiçbir şey kaybetmeden gelişmiş olduğunu farketti; yalnız o, meydan okuma ve ateşlilik hali daha geme alınmış gibiydi. Martin hayran hayran içinden, «Nefis, gerçekten nefis bir güzellik,» diye mırıldandı. Biliyordu ki, Lizzie onundu, sadece bir defa «gel» demesi yeterdi, o zaman Lizzie, Martin onu nereye götürürse götürsün, dünyanın öbür ucuna kadar giderdi.

Bu düşüncenin kafasında belirmesiyle hemen aynı anda kafasının yan tarafına, kendisini az daha yere yıkacak

bir darbe yedi. Bu, bir erkeğin yumruğuydu.; öylesine kızgın ve öylesine aceleci bir erkek tarafından sallanmıştı ki bu yumruk, hedefi olan çeneyi şaşırmıştı. Martin, sendeliyerek geri döndü ve korkunç bir svingle sallanan başka bir yumruğun geldiğini gördü. Gayet tabii ve rahat bir hareketle eskivini yapınca, yumruk zarar vermeden geçti ve yumruğu sallayanı da arkasından sürükledi. Martin, yumruğunun üstüne bütün gövdesiyle yüklenerek, hızını alamayan adama bir sol çaktı. Adam yanüstü yere yıkıldı ve hemen ayağa fırlayıp deli gibi saldırdı. Martin, adamın hırstan allak bullak olmuş suratını gördü ve onu böylesine kızdıran şeyin ne olabileceğini merak etti. Ama bir yandan meraklanırken, öbür yandan da, bütün gövdesiyle yüklenerek, bir sol direkt yapıştırmayı ihmal etmedi. Adam geri geri gidip, bir gruba çarparak yuvarlandı. Jimmy ile ötekiler onlara doğru koşuyorlardı.

Martin tir tir titriyordu. İntikamıyla, dansıyla, döğüşü ve eğlencesiyle tastamam eskiden kalma bir gündü bu. Bir yandan hasmını göz altında tutarken, bir yandan da Lizzie'ye baktı. Erkek arkadaşları döğüşe kalktı mı, kızlar genel olarak çığlık atarlardı. Lizzie ise atmamıştı. Soluğunu tutmuş, hafif ona eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları kıpkırmızı, gözlerinde büyük bir hayret ve hayranlık ifadesi olduğu halde dikkatle seyrediyordu.

Adam ayağa kalkmış, kendisini yakalayıp, alıkoyan ellerden kurtulmak için mücadele ediyordu. Oradakilere, «Benim geri gelmemi bekliyordu kız,» dedi. «O, beni beklerken bu çakal çıktı ortaya. Bırakın beni diyorum. Temizleyeceğim bu herifi.»

Jimmy delikanlıyı geri tutmalarına yardım ederken, «Nedir senin derdin?» diye sordu. «Bu gördüğün Mart Eden'dir. Kızlar bayılırlar ona, sonra onunla maraza çıkarmağa kalkarsan seni çiğ çiğ yer, bak karışmam.»

Ama Martin, kızı getirip Jimmy'e teslim etti ve üçü birlikte, yarım düzine kadar arkadaşlarıyla, danseden çiftleri seyredip güldüler, birbirleriyle şakalaştılar. Martin'in geri geldiğini gören herkes, memnundu. Daha hiçbir kitabı yayınlanmamıştı; onların gözünde hiçbir sahte değer taşımıyordu. Onlar, Martin Eden'i, Martin Eden olduğu için seviyorlardı. Kendini, sürgünden dönen bir prens gibi hissetti ve yalnız yüreği, içinde yüzdüğü bu güler yüzlülük âleminde tomurcuklandı. O gün çılgınlar gibi eğlendi. Kendini hiç bu kadar iyi hissetmemişti. Üstelik cebi parayla doluydu ve tabii Martin, tıpkı eskiden, denizden dönüp de maaşını aldığı zamanlardaki gibi, parasını eritiverdi.

Bir aralık dans pistinden, Lizzie Conolly'nin genç bir işçinin kolunda geçtiğini gördü; daha sonra bütün pavyonu dolanıp, onu bira içilen bir masanın başında otururken buldu. Şaşkınlık ve tokalaşma fasılları bittikten sonra, Martin kızı dışarı çıkardı; burada müziğin gürültüsünden uzaktılar, seslerini duyurmak için bağırmak zorunda kalmıyacaklardı. Daha Lizze konuştuğu anda, kız onun olmuştu. Martin bunun farkındaydı. Lizze'nin utançlı bir gururla parıldayan gözlerinden, gururla taşıdığı vücudunun okşar gibi hareketlerinden ve Martin'in konuşmasını can kulağıyle dinlemesinden belliydi bu. Lizze, artık eskiden tanıdığı genç kız değildi. Şimdi bir kadındı o. Martin onun vahşi. meydan okuyan güzelliğinin, vahşiliğinden hiçbir şey kaybetmeden gelişmiş olduğunu farketti; yalnız o, meydan okuma ve ateşlilik hali daha geme alınmış gibiydi. Martin hayran hayran içinden, «Nefis, gerçekten nefis bir güzellik,» diye mırıldandı. Biliyordu ki, Lizzie onundu, sadece bir defa «gel» demesi yeterdi, o zaman Lizzie, Martin onu nereye götürürse götürsün, dünyanın öbür ucuna kadar giderdi.

Bu düşüncenin kafasında belirmesiyle hemen aynı anda kafasının yan tarafına, kendisini az daha yere yıkacak

bir darbe yedi. Bu, bir erkeğin yumruğuydu.; öylesine kızgın ve öylesine aceleci bir erkek tarafından sallanmıştı ki bu yumruk, hedefi olan çeneyi şaşırmıştı. Martin, sendeliyerek geri döndü ve korkunç bir svingle sallanan başka bir yumruğun geldiğini gördü. Gayet tabiî ve rahat bir hareketle eskivini yapınca, yumruk zarar vermeden geçti ve yumruğu sallayanı da arkasından sürükledi. Martin, yumruğunun üstüne bütün gövdesiyle yüklenerek, hızını alamayan adama bir sol çaktı. Adam yanüstü yere yıkıldı ve hemen ayağa fırlayıp deli gibi saldırdı. Martin, adamın hırstan allak bullak olmuş suratını gördü ve onu böylesine kızdıran şeyin ne olabileceğini merak etti. Ama bir yandan meraklanırken, öbür yandan da, bütün gövdesiyle yüklenerek, bir sol direkt yapıştırmayı ihmal etmedi. Adam geri geri gidip, bir gruba çarparak yuvarlandı. Jimmy ile ötekiler onlara doğru koşuyorlardı.

Martin tir tir titriyordu. İntikamıyla, dansıyla, döğüşü ve eğlencesiyle tastamam eskiden kalma bir gündü bu. Bir yandan hasmını göz altında tutarken, bir yandan da Lizzie'ye baktı. Erkek arkadaşları döğüşe kalktı mı, kızlar genel olarak çığlık atarlardı. Lizzie ise atmamıştı. Soluğunu tutmuş, hafif ona eğilmiş, bir elini göğsüne bastırmış, yanakları kıpkırmızı, gözlerinde büyük bir hayret ve hayranlık ifadesi olduğu halde dikkatle seyrediyordu.

Adam ayağa kalkmış, kendisini yakalayıp, alıkoyan ellerden kurtulmak için mücadele ediyordu. Oradakilere, «Benim geri gelmemi bekliyordu kız,» dedi. «O, beni beklerken bu çakal çıktı ortaya. Bırakın beni diyorum. Temizleyeceğim bu herifi.»

Jimmy delikanlıyı geri tutmalarına yardım ederken, «Nedir senin derdin?» diye sordu. «Bu gördüğün Mart Eden'dir. Kızlar bayılırlar ona, sonra onunla maraza çıkarmağa kalkarsan seni çiğ çiğ yer, bak karışmam.»

«Kızı gözümün önünde alamaz böyle,» diye itiraz etti öbürü.

Jimmy öğütüne devam ederek, «O, Uçan Hollandalı'yı tepelemiştir, sen de tanırsın ya, Uçan Hollandalı'yı. Hem de beş raundda yaptı bu işi. Sen bir dakika bile dayanamazsın karşısında Mart'ın. Anladın ya şimdi?»

Bu bilgi, yatıştırıcı bir etki yarattı ve öfkeli delikanlı Martin'in lûtfen şöyle süzdü.

«Pek de öyle birşeye benzemiyor,» diye alaylı alaylı konuştu, ama bu alayda hırs yoktu.

Jimmy, onu inandırmağa çalışarak, «Uçan Hollandalı'da aynen böyle düşünmüştü,» dedi. «Hadi gel, hadi, gidelim burdan. Kızdan çok ne var. Hadi gel.»

Delikanlı kendisini dans pavyonuna doğru sürüklemelerine ses çıkarmadı, çetesi de onun ardından gitti.

Martin, «Kim bu?» diye sordu Lizzie'ye. «Sonra bütün bunlar ne demek?» Bu sırada, döğüşün evvelce kendisine verdiği o sürekli ve büyük zevk kaybolmuş bulunuyordu. Martin, kendini dinleyen bir insan olduğunu keşfetti. O kadar dinliyordu ki, kendini, böyle ilkel bir hayatı yalnız kalbi ve boş kollariyle yaşaması imkânsızdı.

Lizzie başını geriye attı.

«Oh,» dedi. «hiç kimse değil. Sadece bana arkadaşlık ediyordu.»

Bir an durakladıktan sonra, «Mecburdum onna arkadaşlık etmeğe,» diye açıkladı. «Kendimi adamakıllı yalnız hissetmeğe başlamıştım. Ama hiç unutmadım.» Sesi gitgide hafifledi, önüne bakmağa başladı. «Sen ne zaman istersen silkeleyebilirim onu.»

Kızın çekingen yüzüne baktı Martin; yapması gereken bütün işin, elini uzatarak onu kendine çekmekten ibaret olduğunu bildiği halde, temiz, gramer bakımından düzgün İngilizcenin, gerçekten bir değeri olup olmadığını düşünmeğe başladı ve tabii cevap vermeyi unuttu.

Lizzie gülerek, bir denemede bulundu; «Canına okudun onun!» dedi.

Martin cömertçe, «Dayanıklı çocukmuş gene de,» dedi. «Eğer alıp götürmeselerdi beni epey uğraştıracaktı.»

Lizzie damdan düşercesine, «O gece yanında gördüğüm hanım arkadaşın kimdi?» diye sordu.

«Oh, bir arkadaş işte,» diye cevap verdi Martin.

Lizzie dalgın bir şekilde, «Epey zaman önceydi,» diye mırıldandı. «Sanki bin yıl geçmiş gibi geliyordu.»

Ama Martin bu meselenin daha fazla kurcalanmasına meydan vermedi ve lâfı değiştirdi. Öğle yemeğini birlikte lokantada yediler, Martin şarapla bir sürü nefis ve pahalı yiyecek ısmarladı. Daha sonra dans ettiler; Martin yalnız Lizzie ile dansetti, ta o yorulana kadar. Martin iyi dansederdi. Dansederlerken de Lizzie başını onun omuzuna dayamış, içinden bunun ebediyete kadar sürmesini dileyerek bir mutluluk ve zevk cennetinde yüzerek dönmüş, dönmüştü. Akşamüstüne doğru dışarı çıkıp ağaçlar arasında dolaştılar ve orada Martin, tıpkı eskiden olduğu gibi sırtüstü yatıp, başını Lizzie'nin kucağına koydu; kız, onun saçlarını okşayıp, yüzüne bakar ve onu severken, o da hafiften kestirdi. Birden gözlerini açarak yukarı baktı ve Lizzie'nin yüzündeki yumuşak aşk ifadesini okudu. Lizzie, gözlerini kırpıştırarak önüne baktı, sonra o telâşlı ifadesi kaybolan gözlerini kaldırdı ve yumuşak, tatlı bir meydan okumayla Martin'in gözlerinin içine baktı.

Âdeta fısıltı denecek kadar alçak bir sesle, «Bütün bu yıllar boyunca hep dürüst kaldım,» dedi.

Martin, bunun mucizevi bir şey, ama bir gerçek olduğuna bütün kalbiyle inandı. Ve yine bütün kalbiyle bir ihtiras duyabilmeyi diledi. Onu mutlu kılmak Martin'in elindeydi. Kendini mahrum ettiği mutluluktan onu ne diye mahrum etsindi? Onunla evlenip, Markizlerdeki saz şatoda beraber oturmak için yanında götürebilirdi. Bunu yapmak için içinde kuvvetli bir arzu hissediyordu, ama yara-

dılışının böyle yapmaması gerektiğini emreden sesi bu arzudan daha kuvvetliydi. Kendine rağmen, aşka hâlâ sadıktı. Eski, özgür ve rahat yaşanılan hayatının günleri geçmişti. Onları geri getiremezdi; ne de kendi o günlere dönebilirdi artık. Değişmişti. Ne kadar değişmiş olduğunu bugüne kadar farketmemişti.

Yumuşak bir sesle, «Ben evlenecek tipte bir insan değilim, Lizzie,» dedi. Saçını okşayan el bir düşünce anı içinde durdu, sonra tekrar aynı yumuşak okşamalara devam etti. Martin, Lizzie'nin yüzünün asıldığını gördü, ama bu karar vermekte güçlük çekilmesinden meydana gelen bir asıklıktı, zira Lizzie'nin yanakları hâlâ pembe pembe, bütün benliği alev alev yanıp erimekteydi.

«Bunu demek istememiştim,» diye başladı ve kekeliyerek sustu. «Hoş, zaten aldırdığım da yok.»

«Aldırdığım yok,» diye tekrarladı. «Senin arkadaşın olmak bana gurur veriyor. Senin için herşeyi yapardım. Benim yaradılışım böyle, herhalde.»

Martin doğrulup oturdu. Lizzie'nin elini avucu içine aldı. Bunu gayet sıcak bir şekilde yapmıştı, ama içinde hiçbir ihtiras duymuyordu. Ne var ki, Martin'in sıcaklığı Lizzie'yi ürpertmeğe yetti.

Kız, «Bundan bahsetmiyelim,» dedi.

Martin, «Sen büyük, soylu bir kadınsın,» dedi. «Seni tanımakla asıl benim gurur duymam gerekir. Ve ben gurur duyuyorum, evet gurur duyuyorum. Sen benim için kapkaranlık bir dünyada bir ışık demetisin, benim de sana karşı, senin bana olduğun kadar dürüst olmam gerekiyor.»

«Bana dürüst olmana önem verdiğim yok benim, aldırmıyorum buna. Beni ne istersen yapabilirsin. Beni yere fırlatıp çiğneyebilirsin. Bunu dünyada yapabilecek tek erkek de sensin,» diye meydan okurcasına bir parıltıyla ilâve etti. «*Daha küçücük, hiçbir işe yaramaz çocuk olduğum*

zamandan beri kendi kendime önem verdiğimi hatırlamıyorum.»

«Ben de işte bu sebepten seninle evlenmiyeceğim,» dedi Martin, yumuşak bir şekilde. «Sen öylesine büyük ve cömertsin ki, beni de kendininkine eş bir cömertliğe zorluyorsun. Ben evlenemem ve - şey, evlenmeden de sevemem, gerçi geçmişte bundan ağzımın payını aldım ya. Bugün buraya gelip, seninle karşılaştığıma üzgünüm. Ama artık elden ne gelir? İşin böyle bir renk alacağına ihtimal veremezdim ki.

«Ama bak buraya Lizzie. Şimdi kalkıp da sana senden ne kadar hoşlandığımı anlatamam. Hoşlanmaktan da fazla birşey bu. Sana hayranlık ve saygı besliyorum. Sen, muhteşem bir kadınsın Lizzie, senin kadar iyi insan az bulunur dünyada. Ama kelimelere ne hacet? Bununla beraber yapmak istediğim birşey var.» (Lizzie'nin gözlerinde bir sevinç pırıltısı belirip gene kayboldu.) «Pek yakında elime para geçeceğine eminim -- çok para geçecek elime.»

Martin o anda vâdi, körfez, sazdan şato ve beyaz, güzel uskuna fikrinden vazgeçti. Şunun şurasında ne farkederdi ki? Eskiden olduğu gibi, canı istediği zaman, herhangi bir yere giden herhangi bir gemiye tayfa olarak girebilirdi.

«Bu parayı sana vermek isterdim. İstediğin bir şey vardır herhalde - okula, ya da bir ticaret kollejine gitmek. Belki çalışıp bir stenograf olmak isterdin. Ben sana sağlayabilirim bunu. Belki annen baban da sağdır, - onları bir mağazaya filân yerleştirebilirim. Yeter ki sen söyle, ben yaparım.»

Lizzie hiç cevap vermedi, kuru gözleriyle, kıpırdamadan önüne bakıyordu, ama boğazına sanki bir yumruk tıkanmıştı. Martin, bunu öyle derinden hissetti ki, aynı yumruk gelip, onun da boğazına tıkandı. Konuştuğuna pişman oldu. Lizzie'ye teklif ettiği şey, onun kendisine teklif ettiğinin yanında o kadar bayağı kalıyordu ki, - para, sa-

dace para. Lizzie ona, şerefsizliği, utancı ve günahı göze alıp, cennet ümitlerinden vazgeçmeğe razı olarak kendini teklif ederken, o, Lizzie'ye hiç bir ıstırap duymadan terkedebileceği, kendi dışındaki bir şeyi teklif etmişti.

Lizzie sesindeki boğukluğu hemen bir öksürüğe çevirerek, «Konuşmayalım bunu,» dedi. Ayağa kalktı. «Hadi gel, eve gidelim. Yorgunluktan bittim.»

Gün bitmiş, hemen hemen bütün eğlenenler gitmişti. Ama Martin'le Lizzie, ağaçların arasından çıkar çıkmaz, Martin'in arkadaşlarını karşılarında buldular. Martin, bunun mânasını hemen anladı. Havada kavga kokusu vardı. Çete, Martin'i korumak için orada bulunuyordu. Hep birlikte parkın kapılarından dışarı çıktılar ve arkalarından dağınık bir şekilde bir ikinci çetenin kendilerini izlemekte olduğunu gördüler. Bunlar, Lizzie'nin delikanlısının, kızını kaybetmenin öcünü almak için topladığı arkadaşlarıydı. Bir mesele çıkacağını hisseden bir sürü polis memuru, arbedeyi önlemek için onlarla birlikte yürüdü ve her iki grubu da San Fransisco trenine ayrı ayrı bindirdi. Martin, Jimmy'ye Onaltıncı Sokakta inip, Oakland'a giden tramvaya bineceğini söyledi. Lizzie, olanlarla hiç ilgilenmeden sessizce oturuyordu. Tren Onaltıncı Sokak İstasyonuna geldiğinde, Oakland'a gidecek tramvay oradaydı; kondöktörü de sabırsızlıkla kampanayı çalıp duruyordu.

Jimmy, «İşte orada duruyor,» diye plânı anlattı. «Siz tramvaya doğru koşun, biz de onları durdururuz. Haydi! Kızı yukarı çekersin!»

Bu manevra, düşman çeteyi geçici olarak şaşırttı, sonra onlar da trenden atlayıp takibe koyuldular, bir delikanlıyla, genç bir kızın tramvaya doğru koşarak ön taraftaki açıklıkta kendilerine yer bulup oturduklarına pek dikkat etmediler ve tramvayın merdivenlerine sıçrayıp vatmana, «Ver şunun gazını da, bas bakalım moruk,» diye bağıran Jimmy'yi onlara bağlamadılar.

Bir an sonra Jimmy döndü ve yolcular onun, koşarak

tramvaya atlamağa çalışan birinin suratını yumrukladığını gördüler. Ama bütün tramvay boyunca birçok surata yumruklar inip duruyordu. Bylece Jimmy ile avenesi, uzun alt basamakta tutunup, hücuma geçen çeteyi karşıladılar. Nihayet tramvay keskin bir kampana sesinden sonra hareket etti. Hücum edenlerin sonuncusunu da aşağıya atan Jimmy ve arkadaşları, işi tamamlamak üzere aşağı indiler. Tramvay dövüş alanını gerilerde bırakarak uzaklaşırken, afallayan yolcular, bu arbedenin sebebinin, dışarıda köşede oturan delikanlıyla güzel işçi kızın olabileceğini akıllarının köşesinden bile geçirmediler.

İçinde eski kavgaların heyecanı tepreşen Martin, dövüşe bayıldı. Ama bu heyecan çabuk kaybolup, yerini büyük bir üzüntüye bıraktı. Kendini çok ihtiyar hissetti - şu gamsız, kasavetsiz delikanlılardan, eski günlerinin arkadaşlarından yüzyıllarca yaşlı hissetti kendini. Çok, pek çok, geri dönemiyecek kadar çok uzaklaşmıştı. Bir zamanlar kendi hayat tarzı olan bunların hayat tarzı, şimdi ona tatsız geliyordu. Herşey onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Ona bir yabancılık gelmişti. Köpüklü bira nasıl tatsız geldiyse, onların arkadaşlıkları da öyle tatsız geldi ona. Çok uzaklaşmıştı Martin. Onlarla arasında binlerce kitaplık bir mesafe doğmuştu. Martin, aklın enginliklerinde dolaşmıştı ve artık eski yerine dönemezdi. Öbür yandan o, bir insandı ve onun toplumsal arkadaşlık ihtiyacı bir türlü tatmin edilemiyordu. Kendine yeni bir vatan bulamıyordu Çetedeki arkadaşlarının anlamadığı gibi, kendi ailesinin, burjuvaların onu anlıyamadığı gibi, yanında oturan şu kızcağız da ne Martin'i ne de kendisinin Martin'e verdiği şerefi anlayabilirdi. Bütün bunları düşündükçe üzüntüsü koyulaştı, acılaştı.

Altıncı Sokakta, Market Sokağı kavşağında, Lizzie'nin yaşadığı işçi kulübesinin önünde ayrılırken, Martin, «Barış onunla,» diye öğüt verdi. O gün Lizzie'yi elinden aldığı delikanlıyı kastediyordu.

«Artık yapamam,» dedi Lizzie.

Martin şakacı bir tavırla, «Hadi canım,» dedi, «Sen sadece bir ıslık öttür, bak nasıl koşarak gelecek sana.»

Lizzie, «Onu demek istemedim,» dedi.

Martin, onun demek istediğini biliyordu.

Tam Allahaısmarladık diyeceği sırada. Lizzie, ona doğru yasladı kendini. Ama bu yaslanmada ne zorlayıcı, ne de ayartıcı bir taraf vardı. Sadece istekli, acizâne bir yaslanıştı bu. Ve Martin'in yüreği titredi. O büyük hoşgörürlüğü yüreğinden taştı. Lizzie'yi kollarına alıp öptü; kendi dudakları üzerine konan öpüşün, bir erkeğin görebileceği en gerçek öpücük olduğunu biliyordu.

Lizzie, «Tanrım!» diye içini çekti. «Senin için ölebilirim. Ölebilirim senin için»

Kendini Martin'den koparırcasına çekip aldı ve merdivenleri koşarak çıktı.

Martin gözlerinin dolu dolu olduğunu hissetti.

Kendi kendine konuşarak, «Martin Eden,» dedi. «Sen zalim bir insan olmadığın halde, Allahın belâsı, zavallı bir Niçe'cisin. Eğer elinden gelse, onunla evlenip, onun titreyen yüreğini mutlulukla doldururdun. Ama yapamazsın, yapamazsın. Ne büyük ayıp bunu yapamaman.»

Henley'in hatırlayıp, «Zavallı bir ihtiyar serseri, eski serseriliklerini anlatıyor,» mısraını mırıldandı. «Hayat, zannederim, başlıbaşına bir hata ve utançtan ibarettir.» «Öyle - bir hata ve utançtan ibaret hayat.»

43. BÖLÜM

«Güneşin Utancı» Ekim'de yayınlandı. Martin, ekspres postasıyla gelen paketin bağlarını kesip de yayımcının kendisine hediye olarak gönderdiği on beş nüsha kitabı masanın üzerine yayınca, üstüne ağır bir hüzün çöktü. Bu iş birkaç ay önce olsaydı ne kadar büyük bir haz duyaca-

ğını düşündü ve duyabileceği o hazzı şimdiki soğuk kayıtsızlığıyla karşılaştırdı. Kitabı, hem de ilk kitabı basılmıştı da kanı damarlarında çökmüştü ona. Şimdi bu onun için pek az şey ifade ediyordu. Önemi en çok, biraz para getirecek olmasındaydı, Martin'in ise paraya değer verdiği yoktu.

Kitabın bir nüshasını mutfağa götürüp, Maria'ya hediye etti.

Maria'nın şaşkınlığını dağıtmak için, «Ben yazdım,» bunu diye anlattı. «İşte bu odada yazdım bunu ve öyle sanıyorum ki, bunun harcına senin sebze çorbalarından birkaç kap karışmıştır. Senin olsun. Sakla onu. Sırf beni hatırlaman için, anlıyorsun ya.»

Martin böbürlenmiyordu, gösteriş yapmıyordu. Bütün amacı Maria'yı mutlu kılmak, onun kendisiyle iftihar etmesine imkân vermek, kendisine bu kadar uzun bir zaman güvenmekte haklı olduğunu göstermekti. Maria, kitabı ön odada aile yadigârı İncil'in üstüne koydu. Pansiyonerinin yazdığı bu kitap, kutsal birşey, bir arkadaşlık fetişi idi. Martin'in vaktiyle çamaşırcılık yapmış olmasının olumsuz etkisini azaltmıştı bu kitap, ve Maria onun tek satırını bile anlamadığı halde, her satırının büyük olduğunu biliyordu. Basit, bedeniyle çalışan bir kadındı Maria, ama Tanrı vergisi büyük istidatlara da imanı vardı.

Martin, «Güneşin Utancı» nı nasıl heyecansız bir şekilde karşıladıysa, her hafta gazete yazılarını kesip yollayan acenteden gelen eseri hakkındaki eleştirme yazılarını da aynı kayıtsızlıkla okudu. Kitabın genel bir heyecan yaratmakta olduğu besbelliydi. Bu, para kesesine daha çok paranın gireceğini gösteriyordu. Lizzie'yi bulup, vaadlerini yerine getirebilir, kendisine yine de saz duvarlı şatosunu yaptırabilecek kadar para kalırdı.

Singletree, Darnley ve Ortakları ihtiyaten binbeş yüz nüshalık bir baskı yapmışlar, ama eleştirmeciler bunun iki misli bir baskının makineye verilmesini gerektirmiş, daha

bu makinelerden çıkmadan beş bin nüshalık üçüncü bir baskının siparişi gelmişti. Londra'dan bir firma telgrafla İngilizce baskısının anlaşmalarını yapmış, daha bu anlaşmanın dumanı üstündeyken, Fransız, Alman ve İskandinav dillerine yapılan çevirilerin ilerlemekte olduğu haberi alınmıştı. Maeterlinck okuluna yöneltilen saldırı bundan daha uygun bir zamana rastlayamazdı. Şiddetli bir ebedi tartışma açıldı. Salleeby ile Haeckel «Güneşin Utancı»nı tutup, onu savundular ve böylece hayatlarında ilk defa olarak bir meselenin aynı tarafında birleşmiş oldular. Corokes ile Wallace öbür safta yer alırken, Sir Oliver Lodge, kendi kozmik kuramlarına da uyacak bir uzlaşma formülü bulmağa teşebbüs etti. Maeterlinck'in peşinden gidenler, Mistisizm ölçüleri etrafında toplandılar. Chesterton, aynı konu üzerinde, taraf tutmadığını iddia ettiği bir seri deneme ile bütün dünyayı kahkahadan kırıp geçirdi, ama tartışmanın kendisini de, tartışmacıları da, topunu birden cehennemin dibine gönderen yıldırım gibi kroşe George Bernard Shaw'dan geldi. Arena'nın cılız birtakım yazarlar sürüsüyle dolduğunu ve ortalığı toz - duman bürüdüğünü, gürültünün ayyuka çıktığını söylemeğe hacet yok.

Singletree, Darnley ve Ortakları, «Eleştirme niteliğindeki felsefi bir eserin, bir roman gibi satış yapması akıl alacak şey değil,» diye yazıyordu mektubunda. «Bundan daha iyi bir konu seçemezdiniz. Bütün yardımcı faktörler de tahminlerimizin aksine, elverişli bir durum yarattı. Bu durumdan elimizden geldiği kadar istifadeye çalıştığımızı söylemeğe hacet yok. Daha şimdiden Amerika Birleşik Devletlerinde ve Kanada'da kırk binden fazla satış yapıldı. Ayrıca, yirmi bin nüshalık yeni bir baskı da makinelere verildi. Talebi karşılamak için durmadan çalışıyoruz. Bununla beraber, bu talebi arttırmak için de elimizden geleni yapmış bulunuyoruz. Reklâm için şimdiden beş bin dolar para harcadık. Kitap rekor kıracağa benzer.

«Gelecek kitabınız için size sunmak cüretini gösterdi-

ğimiz mukavele iki nüsha olarak mektubumuza ilişiktir. Telif hakkınızı yüzde yirmiye çıkardığımıza dikkatinizi çekmek isteriz ki, bu da bizim gibi muhafazakâr bir yayınevinin ödemeyi göze alabileceği en yüksek telif hakkıdır. Teklifimizi elverişli bulduğunuz takdirde, lûtfen mukaveledeki boş yere kitabınızın adını yazınız. Kitabın mahiyeti üzerinde hiçbir kayıt koymuyoruz. Herhangi bir konuda yazılmış, nasıl bir kitap varsa, daha da iyi olur. Şimdi tam demirin dövüleceği zaman; bundan daha tavında olamaz.

«İmzanızı taşıyan mukaveleyi alır almaz size memnuniyetle beş bin dolarlık bir avans gönderebiliriz. Görüyorsunuz ki, size inancımız büyük bu işe büyük bir yatırım yapmak üzereyiz. Aynı zamanda sizinle, mukaveleyi meselâ on yıl süreyle ve bu süre içinde bütün eserlerinizin münhasıran kitap halinde yayın haklarını satınalmak şartıyla uzatmak konusunu da görüşmek isteriz. Ama şimdi, hemen yeni kitabınızın mukavelesi lâzım bize.»

Martin, mektubu bırakıp, kafasından bir aritmetik problemi çözerek, altmış bin kere onbeş sentin ne ettiğini buldu; dokuz bin dolar ediyordu. Yeni mukaveleyi imzalayıp, gerekli yere «Haz Dumanı» adını yazarak, gazetelere yazdığı küçük hikâyelerin formülünü henüz keşfetmeden önce kaleme aldığı yirmi kadar hikâyecikle birlikte yayımcıya yolladı. Amerika Birleşik Devletleri postalarının götürüp, getirebileceği en kısa zaman içinde de Singletree, Darnley ve Ortakları'nın beş bin dolarlık çekini aldı.

Çekin geldiği sabah Martin, Maria'ya, «Bugün öğleden sonra iki sıralarında benimle birlikte çarşıya gelmeni istiyorum Maria,» «Ya da sen beni saat ikide, Ondördüncü Caddeyle Broadway kavşağında bekle daha iyi. Ben seni bulurum.»

Maria, kararlaştırılan vakitte oradaydı; ama kafasının çapı oranında kendisini meşgul eden esrarın çözümü için elindeki biricik ipucu «ayakkabılar» idi. Martin, kendisini

ayakkabıcının tam önünden geçirip de bir emlâkçiye sokunca uğradığı hayal kırıklığıyla açıktan açığa sarsıldı. Emlâkçide olanlar ise kafasında ebediyyen bir rüya gibi kaldı. Zarif centilmen, Martin ve bir başkasıyla konuşurken, kendisine iyiliksever bir gülümsemeyle bakmıştı; daktilo makinesi tıkırdamış, Maria bir takım kâğıtları imzalamak zorunda kalmıştı. Kendi ev sahibi de oradaydı, o da imzasını atmıştı. Herşey bitip de sokağa çıktıklarında ev sahibi Maria'ya, «Ey, Maria,» demişti. «Bu ay artık bana yedi buçuk dolar kira ödemek zorunda değilsin.»

Maria bu konuşmadan hiçbir şey anlamamış, ev sahibi ise, «Ne bu ay, ne öbür ay,» diye devam etmişti.

Maria kırık dökük kelimelerle bu bir lûtufmuş gibi adama teşekkür etmişti. İçinde oturup da bunca zamandır kira ödediği evin artık kendisinin olduğunu ancak Kuzey Oakland'a dönüp de Portekizli bakkaldan meseleyi soruşturduktan sonra iyice anlıyabildi Maria.

O akşamüstü ,arabasından inen Martin'i selâmlamak için dışarı çıkan Portekizli bakkal, «Neye benden alışveriş yapmıyorsun artık?» diye sordu; Martin de ona artık yemeğini kendisinin pişirmediğini anlattı ve bir kadeh şarap içmek için bakkalın evine girdi. İçtiği şarabın, bakkalın en iyi şarabı olduğuna da dikkat etti.

O gece Martin, «Maria,» dedi, «Seni bırakacağım. Yakında sen de bırakacaksın burasını. O zaman evini kiraya verir, kendin bir ev sahibi olursun. San Leandro'da veya Haywards'da sütçülük yapan bir erkek kardeşin var. Şimdi bütün çamaşırlarını yıkamadan, geri yollamanı istiyorum - anlaşıldı mı? - yıkamadan. Ondan sonra da, yarın San Leandro mu, Haywards mı, her neresiyse oraya gidip, kardeşini göreceksin. Ona gelip beni görmesini söyle. Ben, Oakland'da Metropole Otelinde kalacağım. O nasıl olsa sütçülüğe elverişli iyi çiftliği bir görüşte anlar.»

Ve işte böylece Maria bir evle içinde kendisi için parayla iş gören iki adamın bulunduğu koskoca bir mandıra-

nın ve artık bütün ailenin ayakkabı giymesine, bütün çocukların okula gitmesine rağmen, durmadan artan bir banka hesabının sahibi oldu. Peri masallarındaki prenslere pek az insan rastlar hayatta, ama bedeni çok, kafası az çalışan Maria, peri prenslerinin sabık bir çamaşırcı kılığında gönül eğlendirdiğini aklından bile geçirmiş değildi.

Bu arada da dünya, «Kimdir bu Martin Eden?» diye sormaya başlamıştı. Martin yayımcılarına en ufak bir biyografik bilgi bile vermeği reddediyordu, ama gazeteler de boş durmuyordu tabii. Oakland, Martin'in memleketiydi, gazeteciler de burunlarını her tarafa sokup, bilgi verebilecek sürüyle insana başvurmuşlardı. Martin'in olduğu, olmadığı, yaptığı ve daha çok da yapmadığı her şey okuyucuların zevki için, fotoğraflarıyla birlikte ortaya dökülmüştü; Martin'in fotoğrafı da vaktiyle Martin'in resmini çekip, şimdi derhal bunu çoğaltarak piyasaya süren ora fotoğrafçısından sağlamıştı. Başlangıçta, bütün magazinlerden ve burjuva sosyetesinden öylesine iğrenen Martin, reklâm edilmesine karşı savaşa girişti, ama sonunda mücadele etmezse daha rahat edeceğini anlıyarak teslim oldu. Kendisiyle konuşmak için tâ uzaklardan gelen yazarları reddedemiyordu. Üstelik günler uzun saatlerle doluydu ve artık yazı yazmadığı, çalışmadığı için de bu saatlerin nasıl olsa doldurulması gerekiyordu; Martin böylece kendisine saçma bir kapris gibi gelen şeylere boyun eğdi ve röportajları kabul edip, edebiyat ve felsefe hakkındaki fikirlerini söyledi, hattâ burjuvaların davetlerini bile kabul etti. Artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu. Herkesi affetti; kendisini vaktiyle kızıla boyayan, şimdi ise Martin'in özel olarak poz verip resim çektirerek koskoca bir sayfalık röportaj ihsan ettiği o acemi muhabiri bile.

Lizzie Conolly'i gördü. Martin'in ulaştığı büyüklüğün kızı üzdüğü besbelliydi. Bu, aralarındaki mesafeyi açmıştı. Belki de sırf bu mesafeyi daraltmak ümidiyle Martin'in arzusu üzerine gece okuluna ve iş kollejine gidip, korkunç

fiatlarla elbise diken bir terzihaneden giyinmeyi kabul etmişti. Günden güne gözle görülür şekilde gelişti Lizzie, hattâ öyle ki, Martin doğru bir iş yapıp yapmadığından şüpheye bile düştü, zira Lizzie'nin herşeye kendisi için razı olup, bütün bu çabaları, o istiyor diye gösterdiğini biliyordu. Kızcağız kendisini Martin'in gözünde yükseltmeğe çalışıyordu. Ama Martin, ona tam bir kardeş gibi davranıp, onu gayet seyrek görüyor ve hiçbir ümit vermiyordu.

«Gecikmiş» Martin'in şöhretinin en yüksek noktaya çıktığı sırada Meredith Lowell Kumpanyası tarafından piyasaya çıkarıldı ve eser hikâye biçiminde olduğu için, satış bakımından «Güneşin Utancı»nı da geride bıraktı. Haftadan haftaya şöhreti artan Martin, iki kitabıyla birden en çok satan eserler listesinin en başında yer almak gibi eşi görülmemiş bir şerefe ulaştı. Hikâye, yalnız roman edebiyatı okuyanları sarmamış, aynı zamanda «Güneşin Utancı» nı okuyanlar da bu deniz hikâyesinin işlenişindeki kozmik kavrayışın çekiciliğine kapılmışlardı. Martin önce mistik edebiyata fevkalâde güzel vurmuş, ondan sonra da, teşhir ettiği bu edebiyatta başarılı bir eser kazandırıp, hem eleştirmeci, hem de yaratıcı olarak nadir rastlanan bir deha örneği göstermişti.

Para ve şöhret oluk gibi akıyordu Martin'e; edebiyat dünyasında bir kuyruklu yıldız gibi parlak izler bırakıyordu. Ama uyandırdığı heyecan Martin'i ilgilendirmekten çok, eğlendiriyordu. Onu şaşırtan bir tek şey, eğer bilinse bütün dünyayı hayrete düşürecek ufacık birşey vardı. Ama dünya, onun gözünde bu kadar büyüttüğü o ufak şeyden çok, onun hayretine şaşardı, eğer bilseydi. Yargıç Blount, onu akşam yemeğine davet etmişti; işte o küçük veya yakında önemli bir hal alacak küçük şeyin başlangıcı buydu. Yargıç Blount'a hakaret etmiş, ona iğrenir gibi davranmıştı, halbuki o, şimdi sokakta rastladığı Martin'i yemeğe çağırmıştı. Martin kendi kendine Yargıç Blount'a, Morse'ların evinde sayısız kereler rastlayıp da yemeğe

çağrılmadığını düşündü. O zamanlar neden çağırmamıştı beni yemeğe? diye sordu kendi kendine. Değişmemişti ki Martin. Aynı Martin Eden'di. Fark nereden ileri geliyordu? Yazdıklarının kitaplar halinde çıkması mıydı bu değişikliği yaratan? Ama, bunların çoktan işi bitmişti. O zamandan beri yeni birşey yazmamıştı ki. Hepsi de Yargıç Blount'ın umumun fikrini paylaşarak, onun Spencer'ine, onun aklına dudak büktüğü zamanda ulaşılmış başarılardı. Şu halde Yargıç Blount'ın bu daveti gerçek bir değerden ötürü değildi, tamamiyle yalancı bir değere göre yapılmış bir davetti.

Martin sırıttı ve daveti kabul etti, ama kendi kendinin uysallığına şaşmaktan da geri kalmadı. Yemekte de onların soyundan kadınlar ve yüksek makamlar işgal eden yarım düzine kadar erkek arasında Martin kendini bir kral gibi hissetti. Yargıç Hanwell tarafından hararetle desteklenen Yargıç Blount, Martin'in Sty adlı son derece seçkin ve sadece zenginlerin değil, hüner sahibi kimselerin de üyesi bulunduğu bir kulübe adıyla şeref vermesi için ısrar edip durdu. Martin reddetti, ve her zamankinden fazla hayrete düştü.

Yazılarını yolllama işi Martin'i uğraştırıyordu. Editörlerin istekleri de Martin'in başından aşmıştı.

Martin'in, üslûbunun altında öz bulunan bir üslûpçu olduğunu anlamışlardı. «The Northern Review», «Güzelliğin Beşiği» ni yayınladıktan sonra, ondan buna benzer yarım düzine deneme daha istemişti; eğer «Burton's Magazine» açık kapı bırakarak, her denemesine beş yüz dolar teklif etmeseydi Martin, denemeleri öbürküne verecekti. Bir mektupla isteklerini karşılayacağını, ama denemelerinin, tanesini bin dolara vereceğini bildirdi. Bu denemelerin, şimdi onların peşinde koşan aynı magazinler tarafından vaktiyle geri çevrildiğini hatırladı. Hem de otomatik bir şekilde, teksir makinesinden çıkmış mektuplarla, soğukkanlılıkla reddetmişlerdi. Onlar, Martin'i terletmişlerdi

o zaman. Şimdi de Martin onları terletmek istiyordu. «Burton's Magazine», denemelerinden beş tanesini Martin'in istediği fiata kabul etti, geri kalan dört tanesini de, «The Northern Review» öbürlerine adım uyduramıyacak kadar fakir olduğu için, aynı fiatla «Mackintosh's Monthly» kaptı. Böylece, günlerden beri bir kenarda mahzun bekleyen «Esrar Âleminin Yüce Papazları», «Hayalperestler,» «Bencilliğin Ölçüsü», «Yanılmanın Felsefesi», «Tanrı ile Ahmak», «San'at ve Biyoloji», «Eleştirmeciler ve Deney Tüpleri», «Yıldız Tozu», ve «Tefeciliğin Değeri» adlı denemeler fırtınalar, gürültüler, ağız kalabalıkları yaratan dünyaya sunuldu.

Editörler ona istediği şartı bildirmesini yazıyorlar, Martin de istediği şartı ileri sürüyordu, ama hep evvelce yazdığı eserleri içindi bunlar. Hiçbir yeni eser için sözlü bağlanmaya girmemeğe karar vermişti. Yeniden kalemi eline almak aklına geldikçe aklını kaçıracak gibi oluyordu. Yığının Brissenden'i nasıl paramparça ettiğini görmüştü ve aynı yığının kendisini kabul etmiş olmasına rağmen, o şoku kafasından silip atamıyor, yığına da zerre kadar saygı duyamıyordu. Kendi şöhretini Brissenden'e karşı bir ihanet, bir alçaklık sayıyordu. Bu duygu onda bir ürkeklik yaratıyordu, ama küpünü adamakıllı doldurana kadar devam etmeğe karar vermişti.

Editörlerden şöyle mektuplar alıyordu:

«Bir yıl kadar önce aşk şiirleri külliyatınızı maalesef reddetmek zorunda kalmıştık. Şiirleriniz o vakit bizi büyülemişti, ama girişmiş olduğumuz bazı bağlanmalar dolayısiyle almamıza imkân bulunamamıştı. Eğer şiirleriniz hâlâ duruyorsa, ve eğer bize göndermek lûtfunda bulunursanız bütün külliyatı istediğiniz şartlarla yayınlamak arzusundayız. Aynı zamanda bunları en elverişli şartlarla kitap halinde yayınlamağa da hazırız.»

Martin'in aklına kafiyesiz nazımla yazdığı trajedisi geldi ve aşk şiirleri yerine onu gönderdi. Göndermeden

önce bir defa okudu ve eser onda özellikle bilgiçlik taslayan bir üslûba sahip ve genel olarak beş para etmez bir eser izlenimi uyandırdı. Ama yine de yolladı ve eser yayınlandı. Editör de bunu yayınladığına hayatının sonuna kadar pişman oldu. Halk hiddetlenmişti, inanmadığını belli ediyordu. Martin Eden'in yüksek ölçüleriyle bu ciddî safsatanın arasında dağlar kadar fark vardı. Bunu Martin'in yazmadığı, magazin'in aptalcasına. bu sahte eseri kendiliğinden uydurduğu, ya da Martin Eden'in Dumas'lara özenip, yazar kiralıyarak bunu kendi hesabına yazdırdığı iddia ediliyordu. Ama Martin, bunun çocukluğunda yazdığı ilk kalem denemelerinden biri olduğunu ve magazin'in bunu yayınlamak için başının etini yediğini açıklayınca magazine herkes kahkahayla güldü, arkasından da editör değişiverdi. Gerçi Martin kendisine peşin peşin ödenen telif hakkını çoktan cebine indirmişti, ama trajedi hiçbir zaman kitap halinde çıkmadı.

«Soleman's Magazine», Martin'e üçyüz dolar tutan upuzun bir telgraf çekerek, makalesi bin dolardan yirmi makalelik bir anlaşma teklif etti. Amerika Birleşik Devletlerinde bütün masraflar magazin tarafından ödenmek şartiyle dolaşacak ve hangi konu kendisini ilgilendirirse onu seçecekti. Telgrafın metni, konu seçimindeki serbestliğini göstermek için misal olarak verilen farazi konulara ayrılmıştı. Koydukları biricik kayıt, konunun Amerika Birleşik Devletleri içinde kalmasıydı. Martin, bu işi yapamıyacağını üzüntüleriyle birlikte bildiren «ödemeli» bir tel çekti.

«Warren's Monthly» de çıkan «Wiki - Wiki» derhal bir başarı kazandı. Bunu ayrıca, eni boyu kocaman, fevkalâde süslü bir cilt halinde çıkardılar. Kitap, tatil günleri çıkan dergiler piyasasını altüst edip cayır cayır satış yaptı. Bütün eleştirmeciler bunun iki büyük yazarın iki büyük klâsiğinin, «Tılsımlı Deri» ile «Şişedeki Şeytan» ın yerini tutacağı inancında birleşiyorlardı.

Bununla beraber halk, «Haz Dumanı» külliyatını biraz şüpheyle ve soğuk karşıladı. Hikâyeciklerin cüretkârlığı ve alışılmamış tarzı, burjuva ahlâkı ve burjuva ön yargıları üzerinde bir şok etkisi yarattı; ama Paris, eserin çevirisini deli gibi isteyip de hemen yayınlayıverince, Amerikan ve İngiliz okur yığını da Paris'e ayak uydurdu ve o kadar çok satınaldı ki bu eserden, Martin, Muhafazakâr Singletree, Darnley ve Ortakları firmasını üçüncü basılıştan yüzde yirmi beş, dördüncü basılıştan da yüzde otuz telif hakkı vermek zorunda bıraktı. Bu iki cilt, şimdiye kadar yazdığı ve tefrika halinde yayınlanan ya da yayınlanmakta olan bütün hikâyeciklerini içine alıyordu. «Çanların Sesi» ile dehşet hikâyeleri bir külliyatı, «Serüven», «Çömlek», «Hayat Şarabı», «Girdap», «Kalabalık Sokak» ve öteki dört hikâyesi de öbür külliyatı meydana getiriyordu. «The Lowell Meredith Kumpanyası» bütün denemelerini içine alan külliyatı kapattı, «Maxmilian Kumpanyası» da «Deniz Lirikleri» ile «Aşk Şiirleri» ni aldı. Bu sonuncusu, muazzam bir fiat ödendikten sonra «Hanımların Ev Arkadaşı» adlı dergide tefrika halinde yayınlandı.

Martin son yazısını da elinden çıkardıktan sonra, rahat bir soluk aldı. Saz duvarlı şatoyla, bakır kaplamalı beyaz uskunasına adamakıllı yaklaşmıştı. Eh, işte, Brissenden'in, değeri olan hiçbir yazının magazinlere giremiyeceği iddiasının yanlış olduğunu iyice anlamıştı artık. Martin'in başarısı Brissenden'in yanıldığının bir deliliydi. Ama, içinden de, bir his, yine de Brissenden'in haklı olduğunu söylüyordu ona. Başarısının sebebi öteki yazılarından çok «Güneşin Utancı» idi. Öbür yazılar tamamiyle ikinci plânda kalıyordu. Bunlar, bütün magazinler tarafından reddedilmiş, «Güneşin Utancı» yayınlanıp da edebi bir tartışmaya yol açar açmaz bunlardan yana bir kayma olmuştu. Eğer «Güneşin Utancı» olmasa; «Güneşin Utancı» mucizevi bir satış sağlamasa, kayma da olmıyacaktı. Singletree, Darnley ve Ortakları Firması bunun bir mucize ol-

duğunu açıkça belirtmişti. İlk baskıyı bin beş yüz yapmışlardı ve bunu bile satabileceklerinden şüphe ediyorlardı. Tecrübeli yayımcılardı bunlar ve kazanılan başarı onlardan fazla kimseyi hayrete düşürmemişti. Onlara göre, bu tamamiyle bir mucizeydi. Bunu hiç unutamıyorlardı, bütün mektupları o ilk esrarlı olayın kendilerinde uyandırdığı karışık hayreti yansıtıyordu. Olmuştu işte. Onların bütün tecrübelerine rağmen olmuştu.

İşte Martin, şöhretinin değerini bu şekilde akıl yürüterek ölçüye vurdu. Kitaplarını satın alarak onun ceplerini parayla dolduranlar, burjuva sınıfıydı ve Martin burjuva sınıfını tanıdığı kadarıyla, bunların kendi yazdıklarını nasıl beğendiklerine, nasıl anlayabildiklerine akıl erdiremiyordu. Onun eserlerindeki güzellik ve kuvvet, onu kabul eden, eserlerini satınalan yüz binlerce insana bir şey ifade etmiyordu. Martin, o anın adamıydı, tanrılar evet dediği anda Parnas'ı zapteden serüvenci idi. Yüz binlerce kişi, onun eserlerini de, Brissenden'in «Efemerid» ine saldırıp parça parça ettikleri zalim anlayışsızlıkla okumuştu - bunlar onu, dişleyecek yerde, ona yaltaklanan bir kurt sürüsünden farksızdı. İster dişlesinler, ister yaltaklansınlar, bu tamamiyle bir şans eseriydi. Martin'in iyice emin olduğu bir tek şey vardı; «Efemeridler» onun yazdıklarının hepsinden de çok üstün bir eserdi. Yüzyılların şiiriydi o. Onun için, sürünün kendisine yönelmesi, gerçekten de, üzülünecek bir yönelmeydi, zira aynı sürü, «Efemeridler» i çirkefe yuvarlamıştı. Derin derin, rahat bir nefes aldı. Son yazısını da elinden çıkardığına ve pek yakında bunlarla hiçbir ilişiğinin kalmıyacağına seviniyordu.

44. BÖLÜM

Mr. Morse, Otel Metropol'ün yazıhanesinde Martin'in karşısına çıktı. Martin onun orada bir iş için tesadüfen mi

bulunduğuna, yoksa doğrudan doğruya kendisini yemeğe davet etmek için mi geldiğine bir türlü karar veremediyse de, aklı daha çok ikinci ihtimale yatıyordu. Her ne hal ise, Martin, Mr. Morse tarafından - kendisine evlerine gitmeyi meneden ve nişanı bozan Ruth'un babası tarafından - akşam yemeğine davet edilmiş bulunuyordu.

Martin hiç kızmadı. Hattâ gururunu bile düşünmedi. Mr. Morse'u hoşgörürlükle karşıladı; kibrini kırıp, boynunu büken bir adamın neler hissetmiş olabileceğini düşündü hep. Daveti reddetmedi. Yalnız belirsiz bir zamana, belirsiz bir vakte attı ve aileyi, özellikle Mrs. Morse'la Ruth'u sordu. Ruth'un adını telâşa kapılmadan, normal bir şekilde söyledi ve içinden de hiçbir ürperme duymayışına, o eski, tanıdık kalp atışının, kanın damarlarına sıcak sıcak hızla sürüşünün olmayışına hayret etti.

Birçok yemek daveti almış, bunların bir kısmını kabul etmişti. Bu arada da içinde gittikçe büyüyen o ufak şey, kafasını kurcalamağa devam etti. Bernard Higginbotham, onu yemeğe davet edince şaşkınlığı son mertebeye vardı. Kimsenin kendisini yemeğe davet etmediği, açlık çektiği günleri hatırladı. Asıl o zaman ihtiyacı vardı bu yemeklere ve o yemekler olmadığı için kuvvetten düşmüş, baygınlıklar geçirmiş, açlıktan kilo vermişti. Bunun paradoksu da buradaydı zaten. Yemeğe ihtiyacı olduğu zamanlar kimse yemek vermemişti ona, halbuki şimdi kendine binlerce yemek satınalabileceği, iştihasının kalmadığı zaman, sağdan, soldan yemek davetleri alıyordu. Neden ama? Bunda adalet yoktu, kendisi bu yemekleri hak edecek bir şey yapmamıştı ki! Hiç değişmemişti o. Bütün eserleri daha o zamanlar tamamlanmıştı. Bay ve Bayan Morse, kendisini bir tembel, vazifesini yapmıyan insan olmakla suçlamış, Ruth aracılığıyla da kâtiplik işini kabul etmeğe zorlamışlardı. Üstelik, onun tamamladığı eserlerinin de farkındaydılar. Ruth aracılığıyla eser üstüne eser göndermişti onlara. Onlar da okumuşlardı bunları. Adının bütün ga-

zetelerde geçmesine sebep olan işte o eserlerdi ve onların kendisini şimdi yemeğe çağırışlarının sebebi de adının gazetelerde geçişiydi.

Bir tek şeye emindi: Vaktiyle onu kendisi ya da eserleri için davet etmek akıllarının köşesinden bile geçmemişti. Bu bakımdan şimdi de onu kendisi ya da eserleri için davet etmelerine imkân yoktu; onu şöhreti için, insanlar arasında bir mevki sahibi olduğu ve - neden olmasındı? - yüz bin dolara yakın parası olduğu için çağırıyorlardı. İşte burjuva sınıfı insanı böyle değerlendiriyordu. Martin kim oluyordu da bunun aksini ümit edebiliyordu? Ama gurur duymuyordu. O bu çeşit değerlendirmeden iğreniyordu. O, kendisinin kendi değerine ya da sonuç bakımından kendisinin bir ifadesi olan eserlerine göre değerlendirilmesini arzu ederdi. Lizzie. onu işte böyle değerlendiriyordu. Eser ise, Lizzie'ye vız gelirdi. O, Martin'in kendisine bir değer veriyordu. Lehimci Jimmy de, bütün çete arkadaşları da onu bu şekilde değerlendirirlerdi. Onlarla birlikte gezip tozduğu günler, bunu kaç kere ispat etmişlerdi; o gün Shell Mound Parkında da ispat edilmişti bu. Martin'in eserinin canı cehennemeydi. Onların sevdikleri ve uğrunda dövüşmekten çekinmedikleri kimse, Martin Eden'in, çok iyi heriftir ha, dedikleri Martin Eden'in kendisiydi.

Sonra Ruth da vardı. O da onun olduğu gibi seviyordu, buna hiç şüphe yoktu. Ne var ki, Ruth en aşağı onu sevdiği kadar ve belki daha da fazla burjuva değer ölçülerini seviyordu. Martin'in yazı yazmasına itiraz etmişti Ruth, ve Martin'e öyle geliyordu ki, bu itirazın bellibaşlı sebebi, yazılarının para getirmeyişiydi. Ruth'un «Aşk Şiirleri» ni eleştirmesi de bu yönden olmuştu. Martin'in bir işe girmesi için Ruth da ısrar edip durmuştu. Gerçi Ruth, ısrar ederken, «Mevki sahibi olmak» kelimeleriyle daha ince bir tarzda ifade etmişti fikrini, ama bu da aynı kapıya çıkardı; nitekim Martin'in kafasından o söz çıkmıyordu bir türlü. Bütün yazdıklarını okumuştu Ruth'a - şiirle-

rini, hikâyelerini, denemelerini-, «Wiki - Wiki» yi, «Güneşin Utancı» nı, hepsini. Ruth da hep, ısrarla onu bir işe girmek için çalışmaya zorlamıştı - Yarabbi! Sanki Martin uykularını feda edip, kendini harap edercesine Ruth'a lâyık olmak için çalışmıyormuş gibi.

Böylece o ufak şey gittikçe büyüdü. Martin'in sağlığı yerinde, normaldi; düzenli yemek yiyor ve günde sekiz saat uyuyordu, ama o ufak şey onda bir sabit fikir halini aldı. «İş Bitmiştir.» İşte bu cümlecik, kafasını sık sık rahatsız eder olmağa başladı. Bir pazar günü, Bernard Higginbotham'larda, dükkânın üstünde sıkıcı bir akşam yemeğindeydi.

Martin, kafasını bu sabit fikirden kurtarmak için kendini zorluyordu:

«İş çoktan bitmişti» ama o zaman benim açlık çekmeme razı olduğunuz, evinize gelmemi yasak ettiğiniz ve sırf işe girmedim diye lânetlediğiniz halde beni şimdi besliyorsunuz,» diye bağırmaktan kendini güçlükle alıkoyuyordu. «Şimdi, ben konuştuğum zaman ağzınızı tutup, fikirlerinizi söylemiyor, benim söyliyeceklerimi saygı ve dikkatle dinliyorsunuz. Size toplumumuzun kokuşmuş, hırsızlarla dolu bir toplum olduğunu söylüyorum, siz ise kızacağınız yerde, ne diyeceğinizi şaşırıp, saçmasapan nidalar çıkararak, söylediklerimde büyük bir gerçek payı olduğunu kabul ediyorsunuz. Neden? Çünkü meşhurum ben; çünkü dolu param var. Yoksa, hiç de aptal, «hiç de fena bir herif olmayan» Martin Eden olduğum için değil. Size kalkıp da, ayın yeşil peynirden yapıldığını söylesem hemen bu fikri kabul edersiniz, ya da hiç değilse, yalanlamağa çalışmazsınız, çünkü dolarlarım var, yığınla dolarlarım var da ondan. Halbuki bunlar çoktan, çok önceden kazanılmış şeylerdi; bana ayağınızın altındaki çamura tükürür gibi tükürdüğünüz sıralarda bitmişti bu işler, diyorum size.»

Ne var ki, Martin bağırmadı. Bu düşünce hiç eksilme-

yen bir işkence gibi kafasının içini kemirirken, o gülümsedi ve hoşgörürlükle davranabilmeyi başardı. Martin, sustuğu sırada dizginleri ele geçiren Bernard Higginbotham konuştu hep. Bernard Higginbotham da hayatta başarı kazanmış bir insanmış ve bununla iftihar ediyormuş. Kendi kendini yetiştirmiş bir insanmış. Kimsenin yardımı dokunmamışmış ona. Kimseye borcu da yokmuş. Bir vatandaş olarak görevlerini yerine getiriyormuş ve koskoca bir aile besliyormuş. Bernard Higginbotham Mağazası, kendi çalışma ve yeteneğinin anıtı da ortadaymış işte. O, Bernard Higginbotham Mağazasını, bazı insanların karılarını sevdiği gibi seviyordu. Martin'e kalbini açtı ve mağazayı nasıl büyük bir zekâ inceliği ve nasıl büyük bir plânlamayla kurduğunu anlattı. Bu mağazayla ilgili daha başka tasavvurları da vardı, büyük tasavvurları. Semtleri hızla gelişiyordu. Halbuki mağaza, çok küçüktü. Daha geniş bir yeri olsaydı, hem daha az çalışıp, hem de daha çok para kazanmak için hamleler yapabilirdi. Ve bunu yapacaktı da. Yandaki arsayı da alıp, iki katlı bir ahşap yapı daha çıkıncaya kadar son gayretiyle çalışacaktı. Üst katı kiraya verecek, bütün alt kat da Bernard Higginbotham Mağazası olacaktı. Her iki yapının cephesini boydan boya kaplıyacak olan yeni tabelâsından sözederken gözleri parladı.

Martin'in dinlediği yoktu. Kafasının içinde bir nakarat gibi durmadan tekrarlanan, «İş bitmiştir,» cümleciği, öbürünün gevezeliklerini duymasına imkân bırakmıyordu. Bu nakarat, onu bir an deli etti ve Martin, bundan kurtulmak istedi.

Birdenbire, «Ne kadara çıkar demiştin?» diye sordu. Semtin kendisine sağlayacağı iş imkânlarını ballandıra ballandıra anlatmakta olan eniştesi, lâfını yarıda bırakıverdi. Kaç paraya çıkacağını söylememişti. Ama biliyordu. Kaç kere hesaplamıştı bunu.

«Kereste fiatlarının bugünkü durumuna göre,» dedi, «dört bine olur.»

«Tabelâ da dahil mi?»

«Onu hesaba katmadım. Bina yapılsın, çıksın ortaya bır kere, o nasıl olsa konacak yerine.»

«Ya arsa?»

«Üç bin de o tutar.»

Mr. Higginbotham, parmaklarını sinirli sinirli açıp kapıyarak öne doğru eğildi, çek yazan Martin'i seyretti. Çek kendisine uzatıldığı zaman, yazılı miktara bir göz attı - yedi bin dolar.

Boğuk bir sesle, «Ben - ben yüzde altıdan fazla faiz veremem, gücüm yetmez,» dedi. Martin'in içinden gülmek geldi, ama güleceğine sordu:

«Peki, ne tutar bu?»

«Dur bakayım. Yüzde altı - altı kere yedi - dört yüz yirmi eder.»

«Yani ayda otuz beş dolar ediyor, öyle mi?»

Mr. Higginbotham başıyla doğruladı.

«O halde, eğer bir itirazın yoksa, seninle şöyle bir anlaşma yapalım,» diyerek yan gözle Gertrude'ya baktı Martin. «Eğer her ay yemek pişirme, çamaşır yıkama ve temizlik işleri için otuz beş dolar harcamayı kabul edersen, ana para senin olsun. Eğer Gertrude'a bundan böyle iş yaptırmamaya söz verirsen bütün para senindir. Anlaştık mı?»

Mr. Higginbotham iyice bir yutkundu. Karısının iş yapmaması, onun cimri ruhuna bir hakaret gibi gelmişti. O muhteşem hediye, kendisine bir ilâcı, acı bir ilâcı yutturacak güllâçtı. Karısı çalışmıyacaktı ha! Bu midesini bulandırdı Mr. Higginbotham'ın.

«Madem ki öyle,» dedi Martin, «her ay otuz beş dolar öder..»

Böyle diyerek masanın öbür ucundaki çeke uzanan Martin'in elini, ondan atik davranan Mr. Higginbotham

çekin üstünde yakalıyarak, «Kabul! Kabul!» diye bağırdı.

Martin, tramvaya bindiği zaman bir iğrenme duydu. Koskoca tabelâya baktı:

«Domuz!» diye homurdandı. «Domuz oğlu domuz!»

«Mackintosh's Magazine» «Falcı» yı, Wenn'in süslemeleriyle yayınladığı zaman, Herrmann von Schmidt, vaktiyle bu şiire müstehcen dediğini unuttu. Şiiri karısının ilham ettiğini söyleyip, bu haberin gazetecilerin kulağına ulaşmasını sağladı ve yanında fotoğrafçıyla gelen bir muhabire demeç verdi. Bunun sonucu olarak da, bir Pazar ilâvesinde Maria'nın idealize edilmiş resimleri, Martin Eden ve ailesinin özellikleriyle ilgili bir sürü ayrıntıyla birlikte, «Falcı», «Mackintosh's Magazine» in izniyle tam metin halinde ikinci defa yayınlandı.

Bu, von Schmidt'lerin oturduğu semtte büyük bir heyecan yarattı, şerefli aile kadınlarından, büyük yazarın kızkardeşini tanıyanlar, bu tanışıklıkla iftihar, henüz tanımayanlar da tanışıklık kurmakta acele ettiler. Hermann von Schmidt, dükkânında kıkır kıkır gülüp, bir torna tezgâhı ısmarlamağa karar verdi. Marian'a, «Reklâm vermekten daha iyi oldu bu,» dedi. «Üstelik masrafsız da böylesi.»

Marian, «Onu yemeğe davet etsek,» diye fikrini öne sürdü.

Martin de yemeğe geldi ve Hermann von Schmidt gibi yükselmeğe aday birine yardımları dokunacağı anlaşılan şişko celeple, ondan da şişko karısına havayı hiç bozmayacak şekilde davrandı. Gerçekten de onları evine çekmek için von Schmidt, büyük kayınbiraderinden daha âlâ bir yem bulamazdı. Masada oturan, aynı yemi yutmuş bir başkası da, Asa Bisikletleri Kumpanyasının Pasifik Kıyısı Şefi idi. Von Schmidt, bisikletlerin Oakland acenteliğini koparabilmek için adama mültefit davranarak teveccühünü kazanmağa çalışıyordu. Böylece, Hermann von Schmidt, kayınbiraderi olarak Martin gibi bir insana sahip olmasının kendisine bu bakımdan çok yardımı dokunacağını dü-

şündü, ama içinden de bütün bu olanların nasıl olup da gerçekleştiğini bir türlü anlıyamadı. Gecenin sessiz saatlerinde, karısı uyurken, Martin'in kitaplarını, şiirlerini karıştırdı ve bunları satınaldıkları için bütün dünyanın ahmak olduğuna karar verdi.

İçinden, durumu çok iyi kavrayan Martin de, arkasına yaslanıp, von Schmidt'in kellesine iştahla bakarak ve hayalinde saman kafalı Alman'ın kellesine tam yerini bulan yumruklar sallıyarak, bu kelleyi omuzlarından alaşağı etti. Bununla beraber bu adamın beğendiği bir tek tarafı vardı. Yükselmeğe azimli bu adam, yoksul olduğu halde, ağır işleri Marian'ın sırtından alacak bir hizmetçi tutmuştu. Martin, Asa acentelikleri şefiyle konuştu ve yemekten sonra, Oakland'daki en mükemmel bisiklet mağazasını takım taklavatıyla birlikte kurabilmesi için paraca desteklediği Hermann'la adamı bir kenara çekti. Daha da ileri giden Martin, yalnız kaldıkları zaman Hermann'a, gözünü açarsa bir otomobil acenteliğiyle, bir garaj sahibi olabileceğini, her iki kuruluşu da başarıyla idare etmemesi için hiçbir sebep olmadığını söyledi.

Martin evden ayrılırken, Marian kollarını onun boynuna dolayıp, yaşlı gözlerle, onu ne kadar çok sevdiğini, öteden beri de sevmekte olduğunu söyledi. Bunu ısrarla söylerken de bir ara durakladı ve Martin lâfa karışınca, gözlerinden daha fazla yaş boşanarak, Martin'i daha fazla öpücüklere boğarak, bir zamanlar ona olan itimadının kaybolup da iş araması için ısrar edişinden ötürü Martin'den af diledi.

Hermann von Schmidt, karısına bir sır verir gibi, «Bak görürsün, parasını hiçbir zaman tutamıyacak,» dedi. «Faiz vermekten sözedince küplere bindi, ana paranın da canı cehenneme dedi ve eğer bir daha bunun lâfını edecek olursam pis Alman kafamı koparacağını söyledi. Ya işte böyle dedi - Alman kafammış. Ama olsun, iş adamı olmasa da yine de eyvallah. Bana bir fırsat verdi ya, eyvallah.»

Martin'e yemek davetleri yağıyordu; davetler yağdıkça da Martin'in şaşkınlığı artıyordu. Arden Klübü'nün sedirinde, çoğunun bütün hayat hikâyelerini okuduğu, kendilerinden sözedildiğini duyduğu tanınmış kişilerle yanyana şeref misafiri olarak oturdu; bu kişiler, Martin'e, «Çanların Sesi» «Transcontinental» de, «Peri ile İnci» de «The Hornet» de çıkar çıkmaz bunları nasıl okuduklarını ve okur okumaz da nasıl hemencecik Martin'in ödül kazanacağını anlayıverdiklerini anlattılar. Martin kendi kendine, Yarabbim! diye düşündü, ben de ozamanlar paçavralar içinde, açlıktan geberiyordum. Neden o zaman beni yemeğe davet etmemiştiniz? Asıl o vakitti sırası. Eserlerim daha o zaman tamamlanmıştı. Şimdi beni tamamladığım eserlerim yüzünden besliyorsanız, buna ihtiyacım olduğu o vakit neden beslemediniz beni? Ne «Çanların Sesi» nde, ne de «Peri ile İnci» de bir kelime değişiklik oldu. Yo; sizin beni şimdi bitirdiğim eserler için beslediğiniz filân yok. Siz, şimdi herkes besliyor diye besliyorsunuz beni; beni beslemek bir şeref haline geldi de ondan besliyorsunuz; sürü hayvanları olduğunuz için besliyorsunuz beni; sürüden bir parça olduğunuz için; sürünün o yığın kafası şimdi otomatikman beni beslemeyi düşündüğü için. Ya, Martin Eden'le, Martin Eden'in eserleri nereden gelip ulaştı bütün bunlara? diye kendi kendine üzüntüyle sordu, sonra da ayağa kalkarak, şerefine zekice ve ustalıklı cümlelerle kaldırılan kadehlere, yine zekice ve ustalıklı cümlelerle cevap verdi.

Bu böylece sürdü gitti. Martin nerede olursa olsun - Basın Klübünde, çay partilerinde, edebi toplantılarda - hep, «Çanların Sesi» ve «Peri ile İnci» nin ilk yayınlandıkları gün anılıyordu. Martin de hep kendi kendine, o sonu gelmiyen soruyu soruyordu: Neden o zaman doyurmadınızdı karnımı? O zaman bitmişti bütün işler. «Çanların Sesi» de, «Peri ile İnci» de bir parça bile değişmedi. O zaman da şimdiki kadar artistik, o zaman da şimdiki kadar de-

ğerliydiler. Ama siz, beni ne onlar için, ne de yazdığım başka eserler için besliyorsunuz. Besliyorsunuz, çünkü şimdi moda oldu bu, çünkü bütün sürü, Martin Eden'i beslemek için deli oluyor.

Bu gibi zamanlarda da çok kere sırtında kruvaze biçilmiş ceketi, başında sert kenarlı kovboy şapkası olduğu halde, genç bir serserinin şapşalca yürüyüşüyle oradakilerin arasına süzüldüğünü görür gibi olurdu. Bir akşam, Oakland'daki Gallina Derneği'nde de aynı şey oldu. Yerinden kalkıp, plâtformda ilerlerken büyük salonun arka tarafındaki geniş kapıdan, kruvaze ceketli, sert kenarlı kovboy şapkası giymiş genç serserinin kabara kabara girdiğini gördü. Martin hayalinde gördüğü şeyi iyice görebilmek için gözlerini dikmiş, öyle bakıyordu ki, salonda bulunan, modaya uygun giyinmiş beş yüz kadının hepsi de başlarını çevirip kapıdan yana baktılar, ama boş orta yolundan başka bir şey göremediler. Martin genç külhaninin orta yolda yalpa vura vura yürüdüğünü gördü ve hiç şapkasız görmediği bu serseri acaba şapkasını çıkaracak mı, çıkarmıyacak mı diye merak etti. Serseri, orta yoldan yürüyüp plâtforma çıktı. Martin gözlerinin önüne serilen bu manzarayı düşününce, kendi gençliğinin bu gölgesi onu ağlamaklı etti. Serseri, plâtformdan o kabadayı yürüyüşüyle Martin'e doğru geldi ve Martin'in bilincinin ön plânı içinde kayboldu. Beş yüz kadın, misafirleri olan utangaç büyük adamı cesaretlendirmek için eldivenli elleriyle hafiften alkış tuttular. Martin de bu hayali beyninden silkip attı, gülümsedi ve konuşmaya başladı.

Martin'in eski okul müdürü, o iyi ihtiyar, Martin'i tanıyarak onu sokakta durdurdu ve Martin'in dövüş yüzünden okuldan kovulduğu günlerin anısını tazeledi.

«Epey önce magazinlerden birinde, senin «Çanların Sesi» ni okudumdu,» dedi. «Poe kadar nefisti. Nefisti, o zaman da söylemiştim ya, nefis!»

Martin az daha yüksek sesle, «Evet,» diyecekti, «şiirim

çıktıktan sonra ayda iki defa rastlardım da tanımazdın beni. Bana her rastlayışında açtım, tefeciye giderken rastlıyordun bana. Ama daha o zaman bitirmiştim ben işimi. O zaman bitirmiştim ben işimi. O zaman tanımıyordun beni. Şimdi neden tanıyorsun?»

Öbürü, «Geçen gün karıma söylüyordum,» diyordu, «bir gün benimle yemeğe gelsen ne iyi olur diye. Karım da benimle aynı fikirde. Evet, tamamiyle aynı fikirde o da.»

Martin öyle keskin bir «Yemek mi?» dedi ki, âdeta hırlama gibi çıktı bu ağzından.

İhtiyar, Martin'in omuzunu arkadaşça şakalaşmak istercesine dürtükliyerek, «Şey, evet, evet akşam yemeği, biliyorsun - Allah ne verdiyse yersin eski müdürünle beraber, seni gidi haydut, seni,» dedi.

Martin başı dumanlı, sokaktan aşağı yürüdü. Köşeye geldiğinde boş gözlerle çevresine bakındı.

Nihayet, «Eğer ihtiyar benden korkmadıysa, kahrolayım,» diye mırıldandı.

45. BÖLÜM

Bir gün Martin'e Kreis geldi - Kreis, şu «gerçek kir» den. Martin, Kreis'in kendisini paraca yardım edecek bir kimseden çok, bir hikâyeci olarak ilgilendirecek şekilde kurnazca hazırladığı plânın parlak ayrıntılarını büyük bir rahatlık içinde dinledi. Kreis, onun «Güneşin Utancı» nda birçok yerlerde budala durumuna düştüğünü anlatan konuşmasının orta yerinde susup, uzun bir süre durduktan sonra:

«Ama ben buraya felsefe yumurtlamaya gelmedim ki,» diye devam etti. «Benim anlamak istediğim, sen bu işe bin dolar yatırır mısın, yatırmaz mısın?»

Martin, «Hayır,» diye cevap verdi. «Hiç değilse, o ka-

dar budala değilim. Ama ne yapacağımı bak söyliyeyim sana. Sen bana hayatımın en güzel gecesini yaşatmıştın. Bana paranın satınalamıyacağı birşey verdindi. Şimdi param var ve bu para benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Sana, bana o gece verdiğinle hiçbir zaman eş değerde tutmadığım bin doları vereceğim. Bu paraya ihtiyacın var. Benimse ihtiyacımdan çok param var. Bu parayı istiyorsun. Onun için geldin buraya. Bunu böyle dolambaçlı yollardan almağa çalışmana lüzum yok. Al gitsin.»

Kreis hiçbir şaşkınlık göstermedi. Çeki katlayıp cebine koydu.

«Aynı fiata, sana onun gibi daha birçok gece geçirtmek için mukavele yapmak isterdim seninle,» dedi.

Martin başını sallıyarak, «Çok geç,» dedi. «O benim hayatımın tek gecesiydi. Kendimi cennette sanmıştım. Sizler için olağandır bunlar, biliyorum. Ama benim için öyle değildi. Bir daha o geceki heyecanı hiçbir zaman yaşayamıyacağım. Felsefeyle işim kalmadı artık benim. Artık felsefenin kelimesini bile işitmek istemiyorum.»

Kreis, kapının eşiğinde duraklayıp, «Felsefem sayesinde hayatımda kazandığım ilk dolar bu,» dedi. «Ne var ki, pazar da hemen kuruyuverdi.»

Bir gün Mrs. Morse sokakta Martin'e rastladı, gülümsedi ve başıyla hafifçe selâm verdi. Martin de ona gülümseyip şapkasını çıkardı. Bu küçük olayın Martin üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Bir ay önce olsaydı, Martin belki de iğrenir, ya da kadının o anki akıl durumu üzerinde meraka kapılıp, kafa yorardı. Ama şimdi bu durum Martin'in aklına hiçbir düşünce getirmedi. Bir an sonra unuttu gitti. Central Bank yapısının, ya da Vilâyet Konağının önünden geçtikten sonra onları nasıl unutuyorsa, bunu da öyle unuttu. Bununla beraber, zihni her zaman için çalışır haldeydi. Düşünceleri bir daire etrafında dönüyor dönüyordu. Bu dairenin merkezini de «İş bitti,» cümleciği meydana getiriyordu. Amansız mantık geçitlerinde zihnine at

koştura koştura, kendisinin bir hiç olduğu sonucuna vardı. Gerçek olan, o olan, serseri Mart Eden, denizci Mart Eden'di; ama meşhur yazar Martin Eden! mevcut değildi. Meşhur yazar Martin Eden, sürü kafasının yaratıp da, denizci ve serseri Mart Eden'in bedenine zorla soktuğu bir buhardı. Ama bu, onu kandıramazdı. Sürünün tapındığı, yemekler adadığı güneş tanrısı kendisi değildi. O, dersini almıştı.

Kendisinden sözeden magazinleri okudu, bu magazinlerde yayınlanan kendi portreleri üzerinde derin düşüncelere daldı ve öyle oldu ki, bu portrelerde kendini bulamaz hale geldi. O yaşamış, heyecan çekmiş, âşık olmuş bir adamdı; yumuşak başlı, insan hayatının zayıflıklarını hoş gören bir adam; baş kasaralarda hizmet görmüş, yabancı diyarlarda dolaşmış ve kavga ettiği o eski günlerde çetesine elebaşılık etmiş bir adam. O, kütüphanedeki binlerce kitapla ilk karşılaşışında sersemleyip, ondan sonra bunlar arasında yolunu bularak, kitapları yenmiş bir adam; geceleri durup dinlenmeksizin çalışıp, sırtında bir mahmuzla yatağa girmiş, kendisi de kitaplar yazmış bir adamdı. Ama o, bir tek şey değildi; bütün sürünün doyurmağa savaştığı kocaman iştiha değildi o.

Bununla beraber, magazinlerde onu eğlendiren şeyler de vardı. Bütün magazinler ona sahip çıkıyordu. «Warren's Monthly», abonelerine, kendilerinin hep yeni yazarlar peşinde olduklarını ve bunlar arasında okurlara Martin Eden'i tanıttıklarını haber veriyordu. «The White Mouse» da, ona sahip çıkıyordu; «The Northern Review» ile «Machintosh's Magazine» de öyle; ama muzaffer bir şekilde, arşivindeki dosyalar arasında ütülenmiş yatan «Deniz Lirikleri» ni gösteren «The Globe» hepsini susturdu. Faturalarını ödemekten kurtulup da, yeniden canlanan «Youth and Age», Martin'i hepsinden önce keşfettiğini iddia ettiyse de, bu iddiayı çiftçi çocuklarından başka kimse okumadı. «Transcontinental» ağır başlı ve inandırıcı bir

dille Martin Eden'i ilk defa kendilerinin keşfettiğini söyleyince, karşısında, «Peri ile İnci» yi hararetle ileri süren «The Hornet» i buldu. Singletree, Darnley ve Ortaklarının mütevazı iddiası, toz duman arasında gürültüye gitti. Üstelik bu yayınevinin, iddiasını biraz daha az mütevazı şekilde yapabileceği bir magazini de yoktu.

Gazeteler Martin'in yazarlıktan kazandığı paraları hesapladı. Bazı magazinlerin kendisine yaptığı muhteşem teklifler her nasılsa duyuldu ve bir tarafta profesyonel dilenci mektupları Martin'in posta kutusunu doldurmağa başlarken, öbür yandan da Oakland'lı papazlar ona dostça yanaştılar. Ama hepsinden kötüsü, kadınlardı. Fotoğrafları basılıp yayınlandı, bazı yazarlar da onun kuvvetli, bronz rengi yüzünü, yara izlerini, kuvvetli omuzlarını, sâkin, duru gözlerini ve bir hastanınkini andıran hafif çökük avurtlarını dillerine doladılar. Bu sonuncusu ona ilk gençliğini hatırlattı. Tanıdığı kadınlar arasında, sık sık kendisine bakan, kendisini beğenen, seçen kadınlara rastlamıştı. Kendi kendine güldü. Brissenden'in yaptığı uyarmayı hatırladı. Kadınlar onu asla yıkamazlardı, burası muhakkaktı. O, bu dönemi çoktan atlatmıştı.

Bir seferinde Lizzie ile birlikte gece okuluna doğru yürürlerken, iyi giyimli, güzel bir burjuva kadınının kendisine yönelttiği bakışlarla karşılaştı. Bakış biraz fazlaca uzun sürmüştü, biraz fazlaca mânalıydı. Lizzie bu bakışın ne demek istediğini anladığı için öfkeyle diklendi. Martin dikkat etti, bu diklenişin sebebini anladı ve Lizzie'ye bu gibi şeylere artık nasıl alıştığını ve aldırmadığını anlattı.

Lizzie kor gibi yanan gözlerle, «Aldırman gerekirdi,» diye cevap verdi. «Hastasın sen. Mesele burda işte.»

«Hayatımda bundan daha sağlıklı olduğumu bilmiyorum. Her zamankinden iki kilo daha fazlayım.»

«Ben bedenini kasdetmedim. Hasta olan kafan. Senin düşünce makinende bir bozukluk var. Bir hiç olduğum halde, ben bile anlıyabiliyorum bunu.»

Martin düşünceli düşünceli Lizzie'nin yanında yürümeğe devam etti.

Lizzie içinden gelen bir dürtüyle sessizliği bozarak, «Bundan kurtulduğunu görmek için her şeyimi verirdim,» dedi. «Kadınlar sana öyle baktığı zaman aldırman, senin gibi bir erkeğin aldırması lâzım. Seninkisi tabiî değil. Züphe hanımevlâtları için normaldir bu. Ama sen öyle yaradılmamışsın ki. Yarabbim, isterdim ki esaslı bir kadın gelsin de aldırış ettirtsin sana, hem memnun da olurdum buna.»

Martin, Lizzie'yi gece okuluna bıraktıktan sonra Metropole Oteline döndü.

Dairesine girince, kendini bir koltuğa attı ve gözlerini dikip öyle, önüne bakmağa başladı. Ne uyukluyordu, ne de düşünüyordu. Hâfızasından çağrılmadan kopup gelen resimlerin gözkapaklarının altında biçim, renk ve ışık aldığı aralar dışında, zihni bomboştu. Bu resimleri görüyordu, ama bilinçli bir şekilde değil - birer rüyadan farkı yoktu bunların. Halbuki, uyumuyordu da. Bir ara kendini toplayıp saatine baktı. Tam sekizdi. Yapacak hiçbir şey yoktu, yatmak için de çok erkendi saat. Ondan sonra zihni gene o bomboş halini aldı, gözkapaklarının altında resimler yeniden belirip kaybolmağa başladı. Bu resimler hep, aralarından kızgın bir gün ışığının sızdığı yaprak yığınları, iri iri dal kümeleri şeklindeydi.

Kapının vuruluşu Martin'i kendine getirdi. Uyumadığı için, zihni kapının vuruluşunu hemen bir telgraf, bir mektup, ya da çamaşırhaneden temiz çamaşırlarını getiren uşakla bağladı. «Girin,» diye seslendiği sırada, Joe'yu, Joe'nun nerelerde olabileceğini düşünüyordu.

Hâlâ düşünüyordu, onun için de kapıya doğru dönmedi. Kapının vurulmuş olduğunu unuttu; bir kadın hıçkırığı duyduğunda hâlâ boş gözlerle önüne bakmaktaydı. Elde olmaksızın çıkarılan, gelip geçici, hâkim olunup boğulmuş

bir hıçkırıktı - bunu arkasına dönerken farketti. Aynı anda da ayağa fırladı.

Şaşırmış, dehşete düşmüş bir halde, «Ruth!» diyebildi.

Ruth'un yüzü süzülmüştü, hem de beyazdı. Bir eliyle kapıya dayanmış, bir eli yanında, tam kapının önünde duruyordu. İki elini de acıklı bir şekilde Martin'e uzattı, onu karşılamak için ilerledi. Martin, onu ellerinden tutup koltuğa oturturken, bu ellerin ne kadar soğuk olduğuna dikkat etti. Bir başka koltuk çekip, koltuğun geniş kenarına oturdu. Konuşamıyacak kadar şaşkındı. Onun kafasında, Ruth'la olan aşk serüveni kapanmış, mühürlenmişti. Shelly Hot Springs Çamaşırhanesi, yıkanması için kendisini bekliyen bir haftalık çamaşırla birlikte Metropole Otelini bir anda istilâ ediverse, hissedeceği şey ne olurduysa aynını hissetti. Birkaç sefer konuşacak gibi oldu, ama her seferinde tereddüt geçirdi.

Ruth, zayıf bir sesle, aynı zamanda dokunaklı bir şekilde gülümseyerek, «Burada olduğumu kimse bilmiyor,» dedi.

Martin, «Ne dedin?» diye sordu.

Martin'in kendi sesi kendini şaşırttı.

Ruth, dediğini tekrarladı.

Martin, «Ya!» diyebildi ve daha başka ne söyleyebileceğini düşündü.

«Senin girdiğini gördüm, birkaç dakika bekledim.»

Martin yine, «Ya!» dedi.

Hayatında hiç dilinin böylesine tutulduğunu hatırlamıyordu. Kendini budala, acemi buldu, ama kendı hayatından sözünü edebileceği birşey aklına gelmedi. Eğer odaya giren Shelly Hot Spring's Çamaşırhanesi olaydı bu ona daha kolay gelecekti. Kollarını sıvar, işe koyuluverirdi.

Nihayet, «Sonra da içeri girdin,» diyebildi.

Ruth, belli belirsiz cilveli bir eda ile başını salladı ve boynundaki eşarbı gevşetti.

«Seni ilk defa yanındaki o kızla karşıdan karşıya geçerken gördüm sokakta.»

Martin, «Ah, evet,» dedi önemsemeden. «Onu gece okuluna götürüyordum.»

Yine bir susuştan sonra Ruth, «Ey, beni gördüğüne sevinmedin mi?» diye sordu.

Martin acele acele, «Evet, evet,» dedi. «Ama buraya gelmekle tedbirsizlik etmedin mi?»

«Süzülüverdim içeri. Kimse burada olduğumu bilmiyor. Seni görmek istedim. Çok aptallık ettiğimi söylemeğe geldim sana. Senden daha fazla ayrı kalmağa tahammül edemediğim için, kalbim beni gelmeğe zorladığı için - gelmek, gelmek istediğim için geldim.»

Ruth ,koltuğun ön tarafına doğru geldi, kalktı ve Martin'e yaslandı. Bir an kadar elini hızlı hızlı soluyarak, Martin'in omuzu üstünde tuttu, sonra onun kolları arasına kaydı. Onun kalbini kırmaktan çekinen ve onun kendini böyle verişini reddetmenin bir kadın için düşünülebilecek en büyük hakaret olacağını bilen Martin, o cömert kalbiyle, o büyük uysallığıyla Ruth'u kollarını aldı ve kendine çekti. Ama bu kucaklayışta, bu temasta ne bir sıcaklık, ne de bir okşayış vardı. Ruth, onun kolları arasına girmiş, o da onu sarmıştı, hepsi o kadar. Ruth, Martin'in kucağına daha fazla sokuldu, sonra durumunu değiştirerek, ellerini onun boynuna götürdü. Ama Martin'in eti bu ellerin dokunuşu altında yanmıyordu; kendini rahatsız ve acemi hissetti Martin.

«Neden öyle titriyorsun?» diye sordu Ruth'a. «Üşüdün mü? Şömineyi yakayım mı?»

Ruth'dan kurtulmak için bir hareket yaptı, ama deli gibi titreyen Ruth ona daha sıkı yapıştı.

Dişleri birbirine vurarak, «Sadece asabiyetten,» dedi. «Bir dakikada kendimi toplarım. Bak şimdi daha iyiyim işte.»

Yavaş yavaş titremesi azaldı. Martin onu hâlâ kolla-

rında tutuyordu, ama artık şaşkınlığı geçmişti. Şimdi Ruth'un neden geldiğini biliyordu artık .

Ruth, «Annem beni Charley Hapgood'la evlendirmek istedi,» dedi.

Martin, «Charley Hapgood, şu hep tatsız tutsuz lâf eden herif mi?» diye homurdandı. Sonra ilâve etti, «Öyle zannederim ki, annen şimdi de benimle evlenmeni istiyordur.»

Martin bunu bir sual sorar gibi söylemedi. Kesin bir şekilde söyledi, o anda da gözlerinin önünde, kitaplarından kazandığı paralar, rakamlar halinde dansetmeğe başladı.

Ruth, «İtiraz etmiyecek, bu kadarını biliyorum,» dedi.

«Demek beni kendilerine lâyık görüyorlar?»

Ruth başıyla doğruladı.

Martin düşünceli bir tavırla, «Halbuki eskiden, nişanımızı bozduğu zaman ne kadar lâyık idiysem, yine o kadar lâyığım,» dedi. «Hiç değişmedim ben. Hep aynı Martin Eden'im, hattâ bir bakıma daha da fenayım - şimdi sigara içiyorum. Nefesimin nasıl koktuğunu duymuyor musun?»

Cevap olarak Ruth açık elinin parmaklarıyla onun dudaklarını kapadı; bunu canayakın bir tarzda, şaka şeklinde, aynı zamanda da eskiden bu gibi durumlarda hep olduğu gibi, elinin Martin tarafından öpülmesini umarak yaptı. Ama Martin'in dudaklarının okşayıcı cevabını bulamadı. Martin, Ruth parmaklarını çekene kadar bekledi, sonra devam etti.

«Değişmedim ben. İşim de yok. İş de aramıyorum. Üstelik iş arayacak da değilim. Ve hâlâ Herbert Spencer'in büyük ve soylu bir insan, Yargıç Blount'un da hâlâ insanlıktan zerre kadar nasibi olmayan bir eşşek olduğuna inanıyorum. Geçen gün yemekteydim onlarda, onun için bilirim.»

Ruth, «Ama babamın davetini kabul etmemişsin,» diye azarladı.

«Demek bunu da biliyorsun? Kim yolladı babanı? Annen mi?»

Ruth sesini çıkarmadı.

«Öyleyse sahiden de annen yolladı. Ben de böyle düşünmüştüm. Şimdi seni de o yollamıştır herhalde.»

«Kimse bilmiyor burada olduğumu,» diye itiraz etti Ruth. «Annem buna izin verir miydi zannediyorsun?»

«Benimle evlenmene izin verir, bu belli.»

Ruth keskin bir çığlık attı, «Oh, Martin zalim olma. Daha beni bir kere bile öpmedin. Bir taş kadar duygusuzsun. Bir de benim nelere cüret ettiğimi düşün.» Ürpererek çevresine bakındı, ama bakışının yarı sebebi de meraktı. «Nerede olduğumu düşün bir kere.»

Lizzie'nin kelimeleri Martin'in kulaklarında çın çın ötmeğe başladı: «Senin için ölebilirim! Senin için ölebilirim!»

Martin zalimce sordu: «Buna neden daha önce cüret etmedin? İşim olmadığı zamanlar? Açlıktan kıvrandığım zamanlar? Şimdikinden hiçbir farkım olmadığı, bir sanatçı, bir erkek olarak şimdikinden farksız, aynı Martin Eden olduğum zamanlar? Günlerden beri hep bu suali sorup duruyorum kendi kendime - yalnız seninle ilgili olarak değil herkesle ilgili olarak. Böyle birdenbire bana açıkça değer verilişi gerçi beni hep bunu kabule zorluyor, ama görüyorsun ki, hiç değişmedim ben. Kemiklerimin üstünde yine aynı et var, ellerimde, ayaklarımda yine onar parmağım var. Aynıyım. Ne yeni bir kuvvet, ne de yeni bir erdem kazandım. Beynim, yine o eski beyin. Edebiyat ve felsefede yeni hiçbir adım atmış değilim. Kişisel değer bakımından, beni kimsenin istemediği zamanlar ne idiysem, yine oyum. Kafamı kurcalayan da, şimdi beni neden istedikleri. Hiç şüphe yok ki, beni, ben olduğum için istemiyorlar, zira ben, o istemedikleri eski benim hâlâ. Şu halde beni başka bir şey için istiyor, benim dışımda olan

ben olmayan birşey için istiyorlar! Bunun ne olduğunu söyliyeyim mi sana? Kazandığım şöhret için istiyorlar beni. Ben bu şöhret değilim. Başkalarının kafasında olan bir şey bu şöhret. Sonra, kazandığım, kazanmakta olduğum para için istiyorlar beni. Ama ben bu para değilim. Bu para bankalarda, falancanın, filâncanın cebinde bulunuyor. Şimdi sen de beni bunun için mi, bu şöhret, bu para için mi istiyorsun?»

Ruth hıçkırarak,, «Kalbimi kırıyorsun,» dedi. «Seni sevdiğimi, burada seni sevdiğim için bulunduğumu biliyorsun.»

Martin nazikçe, «Korkarım ki, ne demek istediğimi anlamadın,» dedi. «Söylemek istediğim şu benim; Eğer beni seviyorsan, nasıl oluyor da şimdi beni, aşkının sana beni inkâr ettirecek kadar zayıf olduğu zamankinden bu derece fazla sevebiliyorsun?»

Ruth ihtirasla inledi, «Affet ve unut. Seni her zaman sevdiğimi, şu anda da senin kollarında bulunduğumu hatırla.»

«Korkarım ki ben, senin aşkını tartıp, bunun ne biçim birşey olduğunu anlamak için terazinin kefelerini dikkatle kollayan kurnaz bir tüccarım.»

Ruth kendini Martin'in kollarından çekip, oturdu ve araştıran gözlerle ona uzun uzun baktı. Konuşmak üzereyken, duraladı ve vazgeçti.

Martin, «İşte görüyorsun,» diye devam etti. «Ben böyle görüyorum meseleyi. Şimdikinden hiç farkım olmadığı zamanlarda kendi sınıfımdan kimsenin aldırdığı yoktu bana, bütün kitaplarım yazılıp bittiği zamanlarda müsveddeleri okuyan kimsenin aldırdığı yoktu yazılarıma. Hattâ gerçeğin bir ifadesi olarak söyleyeyim, yazdığım şeyler yüzünden daha az değer verir gibiydiler bana. Bunları yazmakla en azından, meselâ «küçültücü» cinsten suçlar işlemiş oluyordum. Herkes «İşe gir» diyordu.»

Ruth, bunu kabul etmediğini belli eden bir hareket yaptı.

«Evet, evet,» dedi Martin; «yalnız sen herkesten farklı olarak «bir mevki sahibi olmamı» söylüyordun bana. Mütevazı «iş» kelimesi, yazdıklarımın çoğu gibi kaba geliyor sana. Ama seni temin ederim ki, bu bana en aşağı, herkesın tıpkı ahlâksız bir yaratığa dürüst davranış öğütler gibi işe girmemi sâlık verişleri kadar zalimce geliyordu. Sana gelince, yazdıklarımın yayınlanması, halkın gözünde tanınmam, bana olan aşkının dokusunda bir değişiklik meydana getirdi. Bütün eserlerini yazıp bitirmiş Martin Eden'le evlenemezdin. Ona olan aşkın, onunla evlenmeni mümkün kılacak kadar kuvvetli değildi. Ama aşkın şimdi kuvvetli ve ben ister istemez senin bu aşkının kitaplarımın yayınlanışından, halk gözünde tanınmış olmamdan doğduğu sonucuna varıyorum. Gerçi annenle babandaki değişikliği, kazandığım paraların meydana getirdiğinden emindim, ama senin için bunu düşünmüyorum. Şüphe yok ki, bütün bunlar benim için iftihar edilecek şeyler değil. Ama en kötüsü bütün bunlar benim aşktan, kutsal aşktan şüpheye düşmeme sebep oluyor. Aşk, kitapların yayınlanmasıyla, şöhretle beslenecek kadar âdi bir şey mi? Öyle olduğu anlaşılıyor. Oturup, başım dönene kadar bunu düşündüm hep.»

Ruth, «Zavallı, sevgili kafacığın,» diye elini uzatıp parmaklarını, Martin'in saçları arasında okşayarak gezdirdi. «Artık dönmesin başın. Yeni baştan başlayalım, şimdi. Seni her zaman sevdim. Annemin iradesine boyun eğmekle zayıflık gösterdiğimi biliyorum. Böyle yapmamam gerekirdi. Ama senin insanların yanılmasından, insanoğlunun zaaflarından hep büyük bir merhametle söz ettiğini işitmişimdir. Bu merhametini benden de esirgeme. Yanlış davrandım. Affet beni.»

Martin sabırsızlıkla, «Oh, tabii affediyorum,» dedi. «Gerçekten de affedilecek bir şey olmadığı zaman, affet-

mek kadar kolay bir şey yok. Senin yaptığın hiçbir şey affedilmeyi gerektirmiyor. İnsanlar idraklerine göre hareket ederler, hiç kimseden bundan fazlasını bekliyemeyiz. Ben de aynı şekilde, işe girmediğim için senden af dileyebilirdim.»

Ruth, «Kötü bir niyetim yoktu benim,» diye itiraz etti. «Biliyorsun bunu. Sevmemiş, sana karşı kötü niyetli davranmış da olabilirdim.»

«Doğrudur; ama iyi niyetinle beni mahvedebilirdin de.»

İtiraza yeltenen Ruth'u, «Evet, evet,» diye susturarak, «yazılarımı, yazarlık mesleğimi mahvedebilirdin.» dedi. «Gerçekçilik benim ruhumun ayrılmaz bir parçasıdır, halbuki burjuva ruhu, gerçekçilikten nefret eder. Burjuvazi korkaktır. Burjuvazi hayattan korkar, senin de bütün gayretin beni hayattan korkutmaydı. Beni bir biçime sokacak, beni içindeki bütün hayat değerinin gerçek dışı, sahte ve âdi olduğu, ikiye dört ebadında bir kafese tıkacaktın.»

Ruth'un itiraz için kıpır kıpır kıpırdandığını hissetti, «Şunu kabul ediyorum ki, bütün burjuva inceliğinin, bütün burjuva kültürünün esası âdiliktir. - kopkoyu bir âdilik. Dediğim gibi, biçime sokmak istedin, senin sınıfının ideallerine, senin sınıfının değer ölçülerine, senin sınıfının ön yargılarına uygun bir kalıba sokmak istedin beni.» Üzüntüyle başını salladı. «Hattâ şimdi bile söylediklerimi anlamıyorsun benim. Kelimelerim sana, benim anlatmağa çalıştığım şeyi anlatmıyor. Söylediklerim senin için bir sürü fanteziden ibaret. Halbuki bunlar benim için hayatî birer gerçek. Olsa olsa sen, bu toy çocuğun cehennemin ciyfesi içinden çıkıp da senin sınıfın hakkında yargıda bulunabilişine bir parça şaşar, biraz eğlenirsin.»

Ruth başını Martin'in omuzlarına dayadı; tekrar gelen asabiyetle bütün vücudu titriyordu, Martin bir süre onun konuşmasını bekledi ve devam etti:

«Şimdı ise, aşkımızı yenilemek istiyorsun. Evlenelim

istiyorsun. Beni istiyorsun. Ama, bak dinle - eğer kitapların şöhret kazanmasaydı, ben şimdikinden farklı olmıyacaktım. Halbuki sen, benden uzak duracaktın. Hep bu Allahın belâsı kitaplar...»

Ruth, «Küfür etme,» diye sözünü kesti onun.

«Tamam işte,» dedi Martin. «Bütün mutluluğunun tehlikede olduğu, buhranlı bir anda, sen eskisi gibi hayattan hayattan ve insanı rahatlatan küfürden korkuyorsun.»

Martin'in sözleri onu gerçekle karşı karşıya getirdi ve Ruth, hareketinin saçmalığını anladı, ama aynı zamanda da içinden, Martin'in işi haksız yere büyüttüğünü düşünerek kızdı. Uzun zaman konuşmadan oturdular; Ruth ümitsizce düşünüyor, Martin de kendisini bırakan aşkını tartıyordu. Ruth'u gerçekten sevmediğini şimdi anlıyordu. Onun sevdiği idealleştirilmiş bir Ruth'du; kendi yarattığı, buharımsı bir yaratık, kendi aşk şiirlerinin ışıklı, parlak ruhu idi. Bütün burjuva kusurlarına sahip, kafasında burjuva psikolojisinin iyileşmez krampını taşıyan, burjuva sınıfının gerçek Ruth'unu hiçbir zaman sevmemişti.

Ruth, birdenbire konuşmaya başladı.

«Söylediklerinin buraya kadar olan kısmı doğrudur, bunu biliyorum. Hayattan korkmuşumdur hep. Seni yeteri kadar da sevmedim. Ama daha çok sevmesini öğrendim. Seni şimdi olduğun gibi, eskiden olduğun gibi, hattâ senin sen olmak için geçtiğin yollarla seviyorum seni. Seni, benim sınıfım dediğin şeylerden ayıran taraflarınla, anlamadığım, ama bir gün anlıyacağıma emin olduğum inançlarınla seviyorum. Kendimi bunları anlamağa adayacağım. Hattâ sigaranla, küfürünle - onlar da senin birer parçan ve seni onlar için de seveceğim. Hâlâ öğrenebilirim. Şu son on dakika içinde çok şey öğrendim. Buraya gelişim de, öğrenmiş oluşumun bir delilidir. Oh, Martin...»

Ruth hıçkırıyor ve Martin'in göğsüne sokuldukça sokuluyordu.

Martin'in kolları ilk defa olarak Ruth'u şefkatle, sem-

patiyle sardı ve Ruth, mutlu bir hareket, pırıl pırıl bir yüzle bunu şükranla karşıladı.

«Çok geç artık,» dedi Martin. Lizzie'nin sözlerini hatırladı. «Ben hasta bir insanım - oh, bedenen değil. Hasta olan ruhum, beynim. Bütün değerlerimi kaybetmiş gibiyim. Hiçbir şeye aldırdığım yok. Eğer birkaç ay önce bu şekilde gelseydin bana, başka türlü olabilirdi. Şimdi çok geç artık.»

«Geç değil,» diye bağırdı Ruth. «Göreceksin. Sana aşkımın geliştiğini, aşkımın benim için sınıfımdan da, benim için en sevgili olan şeyden de üstün olduğunu ispat edeceğim sana. Burjuvalar için aziz olan herşeyle alay edeceğim. Hayattan korkmuyorum artık. Annemi, babamı terkedeceğim. İsterse arkadaşlarım, adımı dillerine dolasınlar. Seninle serbest aşk yaşamak için buraya geleceğim, istersen hemen şimdi, hemen, o ilk ihanete sebep olan herşeye ihanet edeceğim aşk uğruna.»

Pırıl pırıl parlayan gözleriyle Martin'in önünde durdu.

«Bekliyorum Martin,» diye fısıldadı. «Beni kabul etmeni bekliyorum. Bak bana.»

Ona bakan Martin, fevkalâdeydi diye düşündü. Bütün eksiklerine rağmen, burjuva toplumunun demirden göreneklerinin üstüne yükselerek, nihayet gerçek bir kadın oldu, kendini buldu. Fevkalâdeydi, muhteşem, ama ümitsiz. Peki ama, kendisine ne oluyordu böyle? Gördükleri, Ruth'un yaptıkları onu ne duygulandırmış, ne de heyecanlandırmıştı. Bütün bunlar sadece zihnen muhteşem, sadece zihnen fevkalâdeydi. Ateşten bir an olması gereken o anda, Ruth'u sadece soğuk bir şekilde beğenmişti. Yüreği bir şey hissetmemişti. Ruth'a hiçbir arzu duymuyordu. Tekrar Lizzie'nin sözlerini hatırladı.

Kederli bir el hareketiyle, «Hastayım, çok hastayım,» dedi. «Ne derece hasta olduğumu şu ana kadar ben de bilmiyordum. Bir şeyler eksildi benim içimden. Hayattan hiçbir vakit korkmadım, ama hayata doyacağım da aklım-

dan geçmezdi. Hayat beni öylesine doldurdu ki, içimde hiçbir arzuya yer kalmadı. Eğer bir parçacık yer olsaydı, şimdi senı isterdim. Görüyorsun ya, ne kadar hastayım.»

Başını arkaya yasladı ve gözlerini kapadı, göz bebeklerinin üstündeki, göz yaşlarıyla bulanan ince zardan güneş ışığının süzülüşünü seyrederek üzüntüsünü unutan, ağlayan bir çocuk gibi Martin de göz kapaklarının altında biçim alan, aralarından kızgın güneş ışıklarının elendiği bitki yığınlarını seyrederek, hastalığını ve Ruth'un varlığını unuttu. Bu yeşil yapraklar hiç de dinlendirici değildi. Gün ışığı çok çiğ, çok parlaktı. Ona bakarken canı yanıyordu, ama, yine de, neden olduğunu bilmeksizin bakmağa devam etti.

Kapının tıkırtısıyla kendine geldi; Ruth kapıda duruyordu.

Martin ayağa fırlayarak, «Ah, affet beni,» dedi. «Kendimde değilim, biliyorsun. Burada olduğunu unuttum.» Elini alnına götürdü. «Görüyorsun iyi değilim. Seni eve kadar götüreyim. Servis kapısından çıkarız. Kimse görmez bizi. Şapkanın tülünü indir, korkacak bir şey kalmaz.»

Ruth, Martin'in koluna sımsıkı girdi, birlikte loş koridorlardan geçip, dar merdivenlerden indiler.

Kaldırıma çıktıklarında, Ruth, elini Martin'ni kolundan çekmeğe çalışarak:

«Artık emniyetteyim,» dedi.

Martin, «Hayır, hayır, seni eve kadar götüreyim,» diye cevap verdi.

Ruth, «Hayır, lûtfen bırak,» diye itiraz etti. «Hiç lüzum yok buna.»

Tekrar elini Martin'in kolundan kurtarmağa çalıştı. Martin'in kafasını bir an için bir merak kurcaladı. Şimdi dışarda, emniyette olduğu halde, korkuyordu Ruth. Kendisinden kurtulmak için âdeta bir paniğe yakalanmıştı. Buna hiçbir sebep bulamadı ve Ruth'un asabiyetine verdi. Böylece Ruth'un elini çekmeğe çalışmasına aldırmadan

onunla birlikte yürüdü. Tam bir bloğun yarısına kadar yürüdükleri sırada, bir kapı eşiğinin içine çekilen, uzun paltolu bir adam gördü. Geçerken yan gözle bir baktı; adamın kalkık yakasına rağmen, Ruth'un kardeşi Norman'ı tanıdığına emindi Martin.

Yürüyüşleri sırasında Ruth'la Martin, pek az konuştular. Ruth sersemlemiş bir halde, Martin de kaygusuz idi. Bir defasında Martin, Ruth'a tekrar Güney Denizlerine döneceğini söyledi. Bir defasında da Ruth, Martin'den ona geldiği için kendisini affetmesini istedi. Bütün konuşmaları bu kadarla kaldı. Kapıda birbirlerinden, usulü dairesinde ayrıldılar. Tokalaştılar, birbirlerine iyi geceler dilediler, Martin şapkasını çıkardı, kapı kapandı. Martin bir sigara yaktı ve oteline gitmek için döndü. Norman'ın içinde büzüldüğü kapı aralığının önüne geldiğinde durdu, alaylı alaylı içeriye baktı.

Yüksek sesle, «Yalan söyledi Ruth,» dedi. «Beni, büyük bir cesaret gösterdiğine inandırmak istedi, ama bütün bu arada kendisini getiren kardeşinin, yine kendisini geri götürmek için beklediğini biliyordu.» Boğulur gibi gülmeye başladı. «Ah, şu burjuvalar! Meteliksiz olduğum vakitler kızkardeşleriyle görünmeğe lâyık değilim. Bankada hesabım olunca, kızkardeşini kendi elleriyle getiriyor bana.»

Yürüyüp gitmek üzere topuklarının üstünde döndüğü sırada, aynı yöne giden bir berduş, Martin'in omuzları üstünden dilendi.

«Şey, beyim, bana bir yirmi beş sent verebilir misin, kendime yatacak bir yer bulayım?» dedi.

Ama Martin'i bir anda geri döndüren söylediği sözler değil de, adamın sesi oldu. Döner dönmez de Joe'yu kolundan yakaladı.

«Hot Springs'te ayrıldığımız günü hatırladın mı?» diyordu Joe. «O zaman söylemiştim tekrar karşılaşacağımı-

zı. Böyle olacağını adım gibi biliyordum. İşte şimdi karşı karşıyayız.»

Martin hayran hayran, «Çok iyi görünüyorsun,» dedi. «Kilo da almışsın.»

Joe'nun yüzü şişmanlıktan parlıyordu. «Tabiî aldım,» dedi. «Serseriliğe başlayana kadar yaşamak nedir bilmezdim. Şimdi eskisinden on beş kilo daha şişmanım, her zaman da saat gibiyim. O eski günlerde kan kusuncaya kadar çalışıyordum, canım. Serserilik bana yarıyor ne de olsa.»

Martin, «Ama yine de yatacak yer arıyorsun kendine,» diye alay etti. «Hava da soğuk bu gece.»

«Ne? Yatacak yer mi arıyormuşum?» Joe kıç cebine el atıp, bir avuç dolusu bozuk para çıkardı. «Memurların yaptığı ihtilâs hiç kalır bunun yanında. Sen kalantor gözüktün de ondan yanaştım sana, yoksa.»

Martin güldü, kabul etti.

«Avucumun içinde bir sürü koca göbekli sarhoş görüyorum ben,» diye imada bulundu.

Joe parayı tekrar cebine attı.

«Benim avucumda göremezsin.» dedi. «Mastor olmak yok benim kitabımda; hoş, kimsenin engel olduğu da yok ya, ben istemiyorum işte. Seni son görüşümden beri yalnız bir kere sarhoş oldum, o da, aç karnına içtiğim için tuttu. Hayvan gibi çalıştığım zaman hayvan gibi içiyorum, insan gibi olduğum zaman da insan gibi içiyorum - arada sırada bir iki piyiz atıyorum şöyle canım çektikçe, hepsi o kadar.»

Martin ertesi günü onunla buluşmayı kararlaştırıp, oteline gitti. Otelin yazıhane kısmında durup, vapur seferlerine bir göz attı. «Mariposa» beş güne kadar Tahiti'ye kalkıyordu.

Kâtibe, «Yarın telefon edip bana bir kamara ayırtın,» dedi. «Sakın güvertede olmasın, aşağıda istiyorum, en alt kamaralardan, iskele tarafında olsun, unutmayın, iskele

tarafında. Şunu kaydediverseniz bir yere, daha iyi edersiniz.»

Odasına çıkar çıkmaz yatağa girdi ve bir çocuk kadar sâkin uyudu. Akşamki olaylar onda hiçbir iz bırakmamıştı. Kafası, izlenimlere karşı ölüydü. Joe'yle karşılaşışındaki sıcaklık gelip geçiciydi. Bir an sonra sabık çamaşırcının varlığı ve onunla konuşmak zorunda kalışı canını sıkar olmuştu. Beş gün sonra sevgili Güney Denizlerine doğru yola çıkacak olması da ona birşey ifade etmiyordu. Onun için de, gözlerini kapayıp, sekiz saat deliksiz normal ve rahat bir uyku çekti. Huzursuz değildi. Ne durumunu değiştirdi yatakta, ne de rüya gördü. Uyku Martin için bir unutturma vesilesi haline gelmiş ve Martin her sabah üzüntüyle uyanır olmuştu. Hayat onu üzüyor, sıkıyor, vakit geçirme kaygısı ise sinirlendiriyordu.

46. BÖLÜM

Martin, ertesi sabah eski iş arkadaşını, «Joe, bak,» diye karşıladı, «Yirmi sekizinci sokakta bir Fransız var. Küpünü doldurmuş, şimdi Fransa'ya dönüyor. Yeri de güzel, çok çekici, bir buharlı çamaşırhane var. Eğer bir yere yerleşmek niyetindeysen, işte başlangıç için fırsat. Al şunu bakayım; bununla kendine bir elbise al da saat onda o adamın yazıhanesinde bulun. Çamaşırhaneyi bana o aradı buldu, seni de götürüp gösterecek. Eğer beğenirsen ve sence bu paraya değiyorsa - on iki bin dolar - bana haber ver, çamaşırhane senin olacak. Haydi şimdi koş. Benim işlerim var. Seni sonra görürüm ben.»

İçinde yavaş yavaş bir öfke kıvılcımlanmağa başlayan öteki, ağır ağır, «Bana bak, Mart,» dedi. «Bu sabah buraya seni görmeye geldim ben. Annadın mı? Çamaşırhane mamaşırhane almağa gelmedim. Eski arkadaşlığımız

hâtırasına (1) konuşmaya geldim ben, sen de kalkıp bana çamaşırhane kakıyorsun. Bak sana söyleyim ben ne yapıcaın o çamaşırhaneyi. Al o çamaşırhaneyi sen, cehenneme git.»

Joe tam kapıdan dışarı fırlamağa hazırlanırken, Martin atılıp onu omuzlarından yakalıyarak döndürdü.

«Bana bak, bak buraya Joe,» dedi, «eğer böyle hareket edecek olursan kafana yapıştırırım yumruğu senin. Hem de eski arkadaşlığımızın hâtırasına sıkı yapıştırırım ha. Annadın mı? Annadın değil mi?»

Sıkı sıkı yakalanmış olan Joe, onu silkelemeye çalıştı. Martin'in elinden kurtulmak için sağa sola çırpındı durdu, birbirlerinin koluna yapışmış halde, odanın ortasında fırıldak gibi döndüler, bir iskemleyi parçalayarak yere yuvarlandılar. Joe, kolları iki yana açılmış ve Martin tarafından bastırılmış, aynı zamanda Martin'in dizi de göğsünün üstünde olduğu halde altta kalmıştı. Nefes almak için zorla soluyan Joe'yu bırakan Martin, «Şimdi seninle bir dakika konuşacağım,» dedi «Bana edepsizliğini söktüremezsin. Önce şu çamaşırhane işini bitirmek istiyorum. Ondan sonra gelirsin, seninle eski arkadaşlık hâtırasının hatırı için konuşuruz. Sana çok işimin olduğunu söylemiştim. Şunlara bir bak.»

Hizmetçilerden biri, kalabalık bir mektup ve dergi yığını halinde sabah postasını getirmişti biraz evvel.

«Hem bunlara göz gezdirip hem seninle nasıl konuşabilirim? Sen git hallet şu çamaşırhane işini ondan sonra otururuz seninle.»

Joe istemeye istemeye, «Pekalâ,» diye kabul etti, «beni atlatmak istediğini sanmıştım, ama galiba yanılmışım. Ama ayakta dövüşte beni yenemezsin, Mart. Sana ulaştırırım yumruğumu.»

---

(1) Joe, kötü bir İngilizceyle konuşuyor. (Ç. Notu)

Martin gülümseyerek, «bir gün seninle eldiven giyer anlarız,» dedi.

«Tabii,» dedi Joe, «hele şu çamaşırhaneyi bir çalıştırmaya başlayayım.» Kolunu uzatarak, «Görüyor musun şu kolun uzanışını,» dedi. «Seni toz eder vallahi.»

Kapı, çamaşırcının arkasından kapanınca Martin rahat bir nefes aldı. Gittikçe insanlardan uzaklaşır bir hale geliyordu. İnsanlara nazik davranmak günden güne ona daha güç gelmeğe başlamıştı. Onların varlığı Martin'i sıkıyor, huzurunu kaçırıyordu, onlarla temasa gelir gelmez de kurtulmak için hemen mazeretler uydurmaya başlıyordu.

Hemen mektuplarına filân saldırmadı, yarım saat kadar hiçbir şey yapmadan, koltuğunda tembel tembel oturdu; bu süre içinde de arada sırada yarı oluşmuş belli belirsiz birtakım düşüncelerin aklının içine süzüldüğü oldu; daha doğrusu geniş aralıklarla bu düşünceler aklının titrek ışıklarını meydana getirdi.

Kalktı ve mektuplarını gözden geçirmeye başladı. Bir düzine yazı isteği vardı - bunları bir bakışta tanıyordu; profesyonel dilenme mektupları vardı; devri daim sağlayan işler bir model sahibinden ya da dünyanın yüzünün, içi boş bir kürenin iç yüzü olduğunu iddia edeninden, komünist kolonisi kurmak amacıyla Aşağı Kaliforniya Yarımadasını satın almak için mali yardım isteyenine kadar çeşitli delilerden gelen mektuplar vardı. Ayrıca onu tanımak için yanıp tutuşan kadınlardan gelen mektuplar da vardı ki, bunların içinden bir tanesi, Martin'i çok güldürdü: Kadın imanının sağlamlığının, aynı zamanda da saygı değer bir kişi olduğunun delili olarak, kiliseye kabul kartını göndermişti mektubuyla birlikte.

Editörlerle, yayımcılar da mektupların yığılmasına epey yardım etmişlerdi; birinciler yazıları için, ikinciler de kitapları için yalvarıyorlardı - postaya verebilmek için Martin'in bütün varını yoğunu aylarca tefecide alıkoyan, kü-

çümsenmiş zavallı yazıcıkları içindi bu yalvarmalar. İngiltere'de tefrika edilen ya da yabancı dillere çevrilen eserleri için beklenmedik çekler, peşin ödeme teklifleri de vardı. İngiltere'deki ajanı, kitaplarından üçünün Almancaya çeviri haklarını sattığını, İsveç, Bern Andlaşmasına dahil olmadığından, oradaki baskılardan bir şey beklemiyeceklerini bildiriyordu. Aynı şekilde Rusya da Bern Andlaşması dışında kaldığı için, bu memleket de Rusça çevirilere izin vermesini kendisinden sadece nezaket gereği istiyordu.

Martin basın bürosunun yolladığı kupürlere döndü ve kendi hakkında yazılanları, Martin Eden modasının bir kudurganlık halini aldığını okudu. Bütün yaratıcı faaliyeti, muhteşem bir fırtına gibi yığını önüne katıp sürükleyivermişti. Herşeyi izah ediyor gibiydi. Tıpkı ölümüne yakın bir sırada, sürü inhimakiyle harekete gelen yığının, kitaplarını kapıştıklarını gören Kipling gibi o da yığını ayağa kaldırmıştı. Martin, Kipling'i okuyan, onu tanıyan, ama hiç anlamayan o aynı yığının nasıl birkaç ay sonra birdenbire bütün hışmıyla onun üzerine atılıp paramparça ettiğini hatırladı. Bu düşünceyle sırıttı O kim oluyordu da birkaç ay sonra aynı şey onun da başına gelmesindi? Pekâlâ, o da yığına bir oyun oynıyacaktı işte. Güney Denizlerine gidip, saz duvarlı şatosunu kuracak, inci ticareti, kopra ticareti yapacak, ince **uskunaların** içinde mercan kayalarının üstünden aşacak, köpek balığı, bonite yakalayacak, Taiohae vâdisinin bitişiğindeki vâdinin kayalık sırtlarındaki uçurumlarda dağ keçisi avlıyacaktı.

Bunları düşündüğü anda, durumunun ümitsizliği üzerine çöküverdi Martin'in. Duru gözlerle, Gölgeler vâdisinde olduğunu gördü. Içindeki bütün hayat eriyor, kayboluyor, ölüme doğru sürükleniyordu. Ne kadar uyuduğunu, ve ne kadar çok uyumak istediğini farketti. Eskiden, uykudan nefret ederdi. Uyku onun hayatının değerli sa-

atlerini çalıyordu o zamanlar. Günde dört saat uyumak, hayatından değerli dört saatin eksilmesi demekti onun için. Uykuya nasıl da garezdi! Şimdi ise hayata garezi vardı. Hayat iyi değildi; hayatın beyninde bıraktığı tad acıydı. İşte onu dehşete düşüren de buydu. Hayatı özlemeyen hayat, bitmeye yüz tutmuş demekti. Belli belirsiz bir korunma içgüdüsü onu heyecanlandırdı, bir an önce gitmesi gerektiğini anladı. Odasına bir göz attı; eşyasını toplamak ona sıkıcı geldi Bu arada da donatımını tamamlaması gerekiyordu.

Şapkasını giyip dışarı çıktı. Bir tüfekçiye girerek sabahın geri kalan kısmını orada geçirdi. Otomatik tüfekler, cephane, balık avı takımları satın aldı. Ticaret usulleri değiştiği için, ticari malını sipariş etmeden önce Tahiti'ye varması gerektiğini biliyordu. Bunlar nasıl olsa Avustralya'dan getirtilebilirdi. Bu hal çaresini bulunca, keyiflendi bayağı. Şimdiye kadar hep herhangi bir şey yapmaktan kaçınmıştı, şu anda da bir şey yapmak hoş değildi. Rahat Morris koltuğunun kendisini beklediğini bilmekten doğan bir huzur içinde, memnun, oteline döndü, odasına girip de Joe'nin kendisini beklediğini görünce içinden homurdandı.

Joe, çamaşırhaneden dolayı sevinç içindeydi. Herşey halledilmişti, ertesi gün de çamaşırhanenin sahibi oluyordu. Öbürü, konuşmaya devam ederken, Martin yatağına uzanıp gözlerini kapadı. Düşünceleri uzaklara kaymıştı ki, düşündüğünün bile farkında değildi. Arasıra büyük bir çaba harcayarak cevap veriyordu. Yine de bu, bir zamanlar o kadar çok sevdiği Joe idi. Ama Joe hayatla doluydu. Bu Bu hayatın gürültülü bir şekilde yorgun kafasına çarpışı Martin'in canını yakıyordu. Yorgun duygularında sancılı bir yara acıyordu her çarpmada. Joe, ilerde bir gün karşılıklı eldiven giyeceklerini hatırlatınca, Martin nerdeyse haykıracak hale geldi.

«Unutma Joe,» dedi. «Çamaşırhaneyi Shelly Hot Sp-

rings'te kararlaştırdığımız usullerle çalıştıracaksın. Fazla mesai yok. Ütü makinelerinde çocuk çalıştırmak yok. Hiçbir yerde çocuk çalıştırılmayacak. Ücretler de namuslu olacak.»

Joe, başıyla, onayladı ve bir not defteri çıkardı.

«Bak şuna,» dedi. «Bu kuralları bu sabah kahvaltıdan önce hazırladım. Nasıl bulacaksın bakalım?»

Joe okudu, Martin de onayladı onu, bir taraftan da acaba ne zaman çekilip gidecek diye endişelenmeye başladı.

Akşama doğru epey geç bir vakitte uyandı. Yavaş yavaş hayatın gerçeğine indi. Odaya göz gezdirdi. Joe'nun, kendi uyuduktan sonra usulca çekip gittiği anlaşılıyordu. Joe anlayış göstermiş diye aklından geçirdi. Sonra gözlerini kapadı, yeniden uyudu.

Bunu izleyen günlerde Joe'nun işlerini yoluna sokması, çamaşırhaneyi devralması, Martin'i çok rahatsız etti; hareketine bir gün kala da gazeteler onun Mariposa'da yer ayırtmış olduğunu bildirdiler. Korunma içgüdüsü kendisini yokladığı bir seferinde gidip doktora iyice bir muayene oldu. Sağlığında hiçbir bozukluk bulunamadı. Kalbi ve akciğerleri demir gibiydi. Doktorun bildiği kadarıyla, her organı normaldi ve normal çalışıyordu.

Doktor, «Hiçbir şeyiniz yok, Mr. Eden,» dedi. «Hiçbir şeyiniz yok katiyen. Arslan gibisiniz. Doğrusunu konuşayım, sağlığınızı kıskandım. Muhteşem. Şu göğüs kafesine bakın. Bu müthiş bünyenizin sırrı da midenizde. Fizik yapınız bakımından binde bir - on binde bir rastlanan insanlardansınız. Kaza filân geçirmezseniz, yüz yaşına kadar yaşamanız lâzım sizin.»

Martin, Lizzie'nin teşhisinin doğru olduğunu anladı. Bedence sapasağlamdı. Bozulan «düşünce makinesi» idi, bunun tedavisi için de Güney Denizlerine gitmekten başka çıkar yol yoktu. Ama asıl dert, şimdi tam hareket ânında canının gitmek istemeyişiydi. Güney Denizleri de

artık onu burjuva medeniyetinden fazla çekmiyordu. Hareket ânını düşünmekten bile bir zevk bulamıyordu; öbür yandan hareket etme, ona bir et yorgunluğu gibi geliyor, gözünü yıldırıyordu. Eğer şu anda vapura binmiş gidiyor olsa, kendini daha rahat hissedecekti.

Son gün korkunç bir mahkeme günü gibi geçti. Hareket edeceğini gazetelerde okuyan Bernard Higginbotham, Gertrude ve bütün aile üyeleri, Herman von Schmidt ile Marian da dahil onu geçirmeye geldi. Sonra bitirilmesi gereken işler ,ödenmeleri gereken faturalar, tahammül edilmesi gereken sonu gelmeyen rüportajlar vardı. Lizzie'ye gece okulunun kapısında damdan düşer gibi Allahaısmarladık deyip savuşuverdi. Otelde, kendisini geçirmeye gelebilmek için bütün gün canını dişine takıp çalışmış olan Joe'yu buldu. Bu bardağı taşıran son damla oldu, ama Martin ,sandalyenin kollarını sıkıp, yarım saat onunla konuştu ve onun anlattıklarını dinledi.

«Biliyorsun ki Joe,» dedi. «Bu çamaşırhaneye bağlı değilsin. Hiçbir kayıt yok .Canının istediği zaman satar, parayı yersin. Canın ne zaman sıkılır da kaldırım tepmek ıstersen, al başını git. Seni ne mutlu edecekse onu yap.»

Joe başını hayır anlamına salladı.

«Teşekkür ederim,» dedi, «artık kaldırım mühendisliği yok benim için. Bir yanı hariç, serserilik güzel şey - o da kızlar. Elimde değil naapıyım, ben kızlara düşkünüm. Onlarsız yapamıyorum, ama serserilik ettiğin müddetçe de onlarsız yapmak zorundasın. İçersinde danslar edilen. partiler verilen evlerin önünden geçip de kadınların kahkahalarını işittiğim, pencerelerden, onların beyaz elbiselerini, gülen yüzlerini gördüğüm zamanlar - üüüüff! O anlar bir cehennem azabı veriyordu bana. Ben dansları, piknikleri, mehtap sefalarını, böyle şeyleri çok severim. Ben çamaşırcılık için yaradılmışım, pantolonumun ceplerinde koca koca dolarlar şıngırdasın, tamam. Dün bir kız gördüm, hem biliyor musun, hemen evlenmeyi kafama koy-

dum kızla. Bütün gün bunu düşünüp hayal kurdum. Şimdiye kadar gördüğün en güzel gözler, işittiğin en güzel ses bu kızda; bebek gibi. Abayı yaktım ona, bunu bil bak. Sahi bu kadar paran varken harcayacak, neden evlenmezsin sen? Memleketin en âlâ kızını alabilirsin.»

Martin gülümseyerek başını salladı, ama içinden de acaba erkekler neden evlenmek isterler, diye düşündü. Hayret verici, akıl almaz birşey gibi göründü bu ona.

Hareket saatinde, Mariposa'nın güvertesinden, rıhtımdaki kalabalığın arkasına gizlenen Lizzie'yi gördü. Onu da yanına al, düşüncesi geçti kafasından. Müşfik olmak çok kolay. Son derece mutlu olacak. Bir an için bu düşünce onu ayartır gibi oldu ,bir an sonra da bir dehşet halini aldı. Bunu düşünmek bir panik yaratıyordu onda. Yorgun ruhu itiraz çığlıkları koparıyordu. «Oğlum, sen çok hastasın, çok hastasın,» diye homurdana homurdana küpeşteden ayrıldı.

Kamarasına kaçıp, vapur iyice ayrılana kadar orada kapandı. Öğle yemeğinde, yemek salonuna inince, kendisine kaptanın sağındaki onur yerinin ayrıldığını gördü; çok geçmeden de kendisinin vapurda büyük bir kişi olduğunu anladı. Ama halinden bu derece memnun olmayan hiçbir büyük adam yolculuk etmemiştir herhangi bir vapurda. Öğleden sonraki vaktini güvertede bir koltukta, çoğunlukla gözleri kapalı, aralıklı aralıklı kestirerek geçirdi, akşamleyin de erkenden yattı.

İkinci günden sonra, deniz tutmasından kurtulan bütün yolcular ortaya çıktılar; Martin de ne kadar çok gördüyse bunları, onlardan o kadar çok nefret etti. Bununla beraber ,onlara karşı haksızlık ettiğinin de farkındaydı. İyi nazik insanlardı, onun için onlara şükranlarını sunmaya zorladı kendini, ve bunu en âlâ şekilde yaptı - tam bir burjuva gibi, iyi, nazik ve kendi sınıflarının bütün psikolojik krampları, bütün entellektüel boşluklariyle davrandı onlara. Martin'le konuştukları zaman küçük, yüzeysel ka-

faları boşlukla dolu olan bu insanlar, onu sıkıyordu; öbür yandan başlarında kavak yelleri esen, gürültücü gençlerin taşkın enerjisi onu sersemletiyordu. Hiç sâkin durdukları yoktu bunların; güvertede nal oyunu oynuyorlar, halka atıyorlar, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlar, ya da sıçrayan yunusları, ilk geçen uçan balık sürüsünü görmek için küpeştelere koşuşuyorlardı.

Martin bol bol uyudu. Kahvaltıdan sonra güvertedeki koltuğuna oturup bir türlü biteremediği magazinini bitirmeye çalıştı. Sayfalar onu yordu. İnsanların nasıl bu kadar çok yazacak şey bulduklarını düşüne düşüne uykuya daldı. Öğle yemeği çanı onu uyandırdığı zaman, uyandırılışına sinirlendi. Uyanık olmakta bir tad bulamıyordu.

Bir ara kendini bu miskinlikten kurtarmak için baş kasaraya, tayfaların yanına gitti. Ama kendisinin baş kasaralarda yaşadığı zamandan beri denizciler değişmiş gibi geldi ona. Bu vurdum duymaz, öküz kafalı hayvan gibi yaratıklarla kendisi arasında hiçbir yakınlık bulamadı. Tamamiyle umutsuzluğa kapılmıştı Martin. Yukarıda kimse onu o olduğu için istemiyordu, bir zamanlar kendisini isteyenlerin yanına dönmesine de imkân yoktu. Martin de onları istemiyordu. Birinci sınıf kamaralardaki aptal yolcularla, gürültücü gençlere nasıl tahammül edemiyor idiyse, bunlara da tahammül edemiyordu öylece.

Hayat ona, bir hastanın gözlerini kamaştıran parlak, kuvvetli bir ışık gibi geliyordu. Bilinçli her anında çevresindeki hayat, çiğ, parlak bir şekilde üzerine dökülüyordu. Acı veriyordu. Dayanılamayacak kadar acı veriyordu Dayanılamayacak kadar acı veriyordu hayat. Bu, Martin'in hayatında birinci sınıf bir kamarada ilk yolculuğuydu. Deniz üstündeyken, her zaman ya baş kasaralarda, ya dümen dolabının başında olmuş, ya da kömür deposunun karanlık derinliklerinde bulunup, kömür vermişti ocağa. O günlerde, boğucu dumanların doldurduğu çukurdan, demir merdivenleri tırmanarak yukarı çıktığı zamanlar

çok kere, serin, beyaz elbiseler içinde, kendilerini güneşten ve rüzgârdan koruyan tentenin altında, her istek, her kaprislerini yerine getirmek için emirlerine hazır uşaklar bulunan, eğlenmekten başka hiçbir iş yapmayan yolcuları görür ve bunların dolaştıkları, yaşadıkları dünyanın cennetten başka bir şey olmadığını düşünürdü. Eh, işte kendisi de buradaydı şimdi; kaptanın sağında, onur yerinde oturan, o dünyanın merkezini meydana getiren geminin büyük adamıydı, ama kaybettiği cenneti bulmak için, dönüp dönüp boş yere baş kasaradan tarafa, külhan ağzına doğru bakıyordu. Yeni bir cennet bulamamıştı kendine, şimdi ise kaybettiği eski cenneti de bulamıyordu.

Kendini harekete getirecek, ilgisini çekecek bir şey bulmağa çalıştı. Vapurun ufak subaylariyle aynı masada yemek yemeği denedi, ama oradan kurtulduğu zaman sevindi. Vardiyasını tamamlamış bir serdümenle konuştu; akıllı bir adam olan serdümen, hemen Martin'e sosyalist propagandası yapmağa girişti ve eline zorla broşürler tutuşturdu. Köle ahlâkını vaazeden bu adamı dinledi ve dinlerken de bezgin bezgin kendi Niçe felsefesini düşündü. Ama ne değeri vardı ki bunların? Gerçekten şüphe ettiğini söyleyen deli Niçe'nin delice bir sözünü hatırladı. Kimbilir belki de Niçe haklıydı? Belki de hiçbir yerde gerçek yoktu? Gerçekte bile gerçeklik yoktu belki de, belki de gerçek diye birşey yoktu? Ama kafası çabucak yoruldu ve gidip kendisini koltuğa atarak kestirdi.

Gemideki perişanlığı yetmiyormuş gibi, buna yeni bir perişanlık daha katıldı. Tahiti'ye vardığından ne olacaktı? Karaya çıkması gerekecekti. Ticari mallarını ısmarlaması, Markiz adalarına gidecek bir yelkenli bulması, tamamlanması gözüne korkunç görünen bin bir iş yapması gerekecekti. Arada sırada kendini bile bile zorlayıp düşünecek olduğu zamanlar, içinde bulunduğu dehşet verici ümitsizliğin farkına varıyordu. Gerçekten de Gölgeler Vâdisinde bulunuyordu, içinde bulunduğu asıl tehlike de bundan bir

korku duymayışındaydı. Bir korkabilseydi, o zaman hemen hayata yönelecekti. Korkmadığı için de gitgide bu gölgenin içine gömülüyordu. Hayatın alışageldiği o eski şeylerinde hiçbir tad bulmuyordu; Mariposa şimdi kuzeydoğu rüzgâr alanında bulunuyordu; Martin'i yalayan bu tatlı rüzgâr, onun sinirine dokundu. Bu, eski günlerinin, gecelerinin eski arkadaşının sıkıcılığından kurtulmak için koltuğunun yerini değiştirdi.

Mariposa, Ekvatorun durgun havasına girdiği gün, Martin'in perişanlığı her zamankinden daha fazla bir hal aldı. Artık uyuyamıyordu. Gözlerinde uyku akıyordu, ama o mecburen uyanık durup, hayatın parlak ışığına tahammül etmek zorundaydı. Sinirli sinirli bir aşağı, bir yukarı dolaştı. Hava yapışkan, rutubetli idi, sağanaklı fırtınalar da ne yapışkan, rutubetli idi, sağanaklı fırtınalar da nefes aldırmıyordu. Hayat Martin'in içinde sancıyordu. Bu sancı canını iyice yakana kadar güvertede dolaştı durdu, sonra tekrar dolaşmak zorunda kalıncaya kadar koltuğuna oturdu. Hiç değilse magazini bitirmeğe zorladı kendini, vapurun kütüphanesinden de bir dolu şiir cildi aldı. Ama bunlar da Martin'i sarmadı Tekrar dolaşmak zorunda kaldı.

Akşam yemeğinden sonra geç vakitlere kadar güvertede kaldı, ama bu da fayda etmedi, zira aşağı indiğinde gözünü uyku tutmadı bir türlü. Hayatın bu eksilişi, bitişi, onu tüketmişti. Bu kadarı da fazlaydı artık. Elektriği yaktı ve okumağa çalıştı. Ciltlerden biri Swinburne'ün şiirlerine aittı. Yatağa uzandı, gözleri sayfalar üzerinde dolaşmağa başladı ve birdenbire, ilgiyle okumakta olduğunu farketti. Kıt'ayı bitirdi, devam etmeyi denedi, tekrar aynı kıtaya döndü. Kitabı göğsünün üstüne yatırıp düşünceye daldı. Tamam. İşte buydu. Daha önce aklına gelmemiş olması ne tuhaftı. Bütün bunların anlamı bundaydı; hep bu yöne doğru sürüklenip durmuştu, ama şimdi mutlu kurtuluş yolunu ona Swinburne göstermişti. Martin hep

dinlenmenin yolunu aramıştı, işte dinlenme onu bekliyordu. Açık lumbuza baktı. Evet, yeteri kadar genişti. Haftalardanberi ilk defa kendini mutlu hissetti. Nihayet hastalığının tedavisini bulmuştu. Kitabı eline aldı ve kıtayı ağır ağır, yüksek sesle okudu:

«Hayata yönelen aşırı sevgiden,
Ümit ve korkudan kurtulan bizler,
Kısa teşekkürlerle şükranımızı sunarız
Tanrılara, tanrı diye ne varsa;
Ki, hiçbir hayat ebediyyen yaşamaz;
Ki, ölüler dirilmezler;
Ki, en yorgun nehirler bile,
Bir yerde denizle birleşirler.» (1)

Açık lumbuza tekrar baktı. Swinburne ona anahtarı vermişti. Hayat hastalıklıydı, daha doğrusu, hastalıklı hale - çekilmez hale gelmişti. «Ki, ölüler dirilmezler». Bu mısra onda derin bir şükran hissi uyandırdı. Bütün evrende biricik hayırlı şey oydu. Hayat acı veren bir yorgunluk halini alınca, bütün bu yorgunluğu ebedî uyku içinde dinlendirmek için ölüm hazırdı. Peki daha ne bekliyordu? Tam zamanıydı işte.

Kalktı, başını lumbuzdan dışarı uzattı, aşağıya, süt gibi denize baktı. Mariposa ağzına kadar yükle dolu olduğu için, elleriyle tutunup sarkınsa ayakları suya erecekti. Ses çıkarmadan suya bırakabilirdi kendini. Hiç kimse işitmezdi. Bir çalkantı yüzüne su sıçratıp ıslattı. Dudaklarında tuzun tadını duydu, bu tad hoşuna gitti. Acaba bir ölüm şarkısı yazmam gerek mi diye düşündü, ama gülüp uzaklaştırdı bu düşünceyi kafasından. Vakti yoktu. Ölmek için sabırsızlanıyordu.

Kendini ele vermemesi için, kamarasının ışığını sön-

(1) Algernon Charles Swinburne'ün, «The Garden of Proserpine» adlı şiirinin on birinci kıtası (Ç. Notu).

dürdü, lumbuzdan önce ayaklarını geçirdi. Omuzları takıldı, kendini zorla geri çekip, yan dönerek önce bir kolunu geçirmek suretiyle denedi. Geminin bir yalpası da ona yardım etti, ve kendini dışarda elleriyle asılı buldu. Ayakları suya değer değmez bıraktı ellerini. Kendini süt gibi köpüklü bir suyun içinde buldu. Mariposa'nın bordası, yer yer ışıklı lumbuzlarla delinmiş siyah bir duvar gibi yanından hızla geçip gitti. Hiç şüphe yok ki, vakit kazanmak için hızlı gidiyordu. Bunu daha düşünürken, geminin kıçında kaynaşan köpüklü suların yüzünde usul usul yüzerken buldu kendini.

Beyaz vücuduna bir Bonita saldırdı, Martin kahkahayla güldü. Bonita vücudundan bir parça koparıp götürmüştü; bunun acısı Martin'e neden orada bulunduğunu hatırlattı. İşiyle uğraşırken, işinin amacını unutmuştu. Mariposa'nın ışıkları uzakta, gittikçe donuklaşıyor, Martin ise orada, en yakını binlerce mil uzakta olan karaya ulaşmak niyetindeymiş gibi, kendinden emin kulaç atıyordu.

Bu, otomatik olarak harekete geçen yaşama içgüdüsüydü. Yüzmeyi bıraktı, ama su ağzının üstüne çıkar çıkmaz, eller kaldırıcı hareketlerle hızla suyu dövmeğe başladı. Yaşamak hırsı diye düşündü, bu düşünceyi de alaycı bir dudak kıvırışı izledi. Ey, idaresi vardı onun, - evet, son bir çabayla kendi kendini mahvedecek ve artık irade olmaktan çıkacak, güçlü bir irade vardı onda.

Dönüp, dikey bir duruma geçti. Başını kaldırıp, hareketsiz yıldızlara baktı, aynı anda da ciğerlerindeki bütün havayı boşalttı. El ve ayaklarını hızla hareket ettirerek, omuzlarını kaldırıp, göğsünü yarıya kadar suyun dışına çıkartacak kadar yükseltti kendini. Bu, inişi hızlandıracak hızı almak için yapılan bir hareketti. Ondan sonra kendini bırakıp, hareketsiz, beyaz bir heykel gibi denize gömülmeğe başladı. Suyu bile bile, derin derin, tıpkı narkoz alan bir hasta gibi teneffüs etti. Boğulacağı sırada,

tamamiyle irade dışı hareketlerle elleri ve ayakları suyu dövüp onu yukarıya, yıldızların duru pırıltısı altındaki suyun yüzüne çıkardı.

Kendini, patlayacak hale gelen ciğerlerine hava almamak için boş yere zorlarken, tiksinerek, yaşamak hırsı diye düşündü. Eh, o da yeni bir yol denemek zorunda kalıyordu. Ciğerlerini adamakıllı havayla doldurdu. Bu nefesle iyice derine inebilirdi. Baş aşağı dönüp, bütün gücü, bütün hırsıyla suyu çekerek dalmağa başladı. Derine, daha derine indi. Gözleri açık, saldırgan Bonita'ların bıraktığı fosfor gibi parlayan, tayf'a benzer izi seyretti. Bir yandan dalmaya devam ederken, bir yandan da Allah vere de saldırmasalar diye düşündü. Zira, bu, iradesinin gergin telini koparabilirdi. Ama Bonita'lar saldırmadı ve Martin o anda bile kendisine bu son lûtfundan dolayı hayata şükran duyacak kadar vakit bulabildi.

Kolları, ayakları yorulup kıpırdayamıyacak hale gelinceye kadar derine, daha derine daldı. İyice derine indiğini hatırladı. Kulak zarları üzerindeki basınç dayanılmaz bir acı vermeğe başlamıştı, kafasının içinde de bir uğultu vardı. Tahammülü azalıyordu, ama kollarıyla bacaklarını, kendisini daha derine sürükleyinceye kadar zorladı ve sonunda, ciğerlerindeki hava bir patlayış halinde hızla boşandı. Hava kabarcıkları minicik balonlar gibi yanaklarına, gözlerine sürüne sürüne yukarı doğru uçuşmağa başladı. Bunu acı ve boğulma izledi. Bulanan bilincinde, bu acı ölüm değil düşüncesi dalgalandı. Ölüm acıtmazdı. Hayattı bu acıyan; bu korkunç boğulma duygusu hayatın verdiği acıydı; hayatın ona indirebileceği son darbeydi bu.

Elleri, ayakları tutkulu, zayıf çırpınışlarla, kasılma hareketleriyle suyu çalkalayıp, dövmeğe başladı. Ama o, elleriyle ayaklarını ve onlara suyu çalkalatıp dövdüren hırsı aldatmıştı. Artık çok derindeydi. Bu ellerle ayaklar onu hiçbir zaman suyun yüzüne çıkaramazdı artık. Argın

bir halde, rüyamsı bir hayal âlemi içinde sürükleniyor gibiydi. Her yanını renkler, ışıklar sarıp, onu yıkadı, içini doldurdu. Neydi bu? Bir fener ışığı gibiydi, - ama beyninin içindeydi sanki bu fener - şimşek şimşek çakan, parlak, beyaz bir ışıktı. Daha hızlı, gittikçe daha hızlı çakmağa başladı; gümbürtülü, uzun bir ses çıktı; ona sanki dipsiz bir merdivenden aşağı yuvarlanıyormuş gibi geldi. Ve dipte, bir yerde karanlığa gömüldü. Bu kadarını bilebildi. Karanlığa yuvarlanmıştı. Aynı anda bildiği son şey, artık bilemiyeceği oldu.

— SON —

Martin Eden, Amerikan yazarı Jack London'un çok sayıdaki hikâye ve romanları arasında önem bakımından ötekilerle kıyaslanamayacak nitelikte bir üstün romandır. En aşağı tabakadan, zeki, kabiliyetli, ama bilgisiz ve beceriksiz bir gencin güzel ve kibar bir kıza kendini beğendirmek için harcadığı insanüstü çabayı anlatan bu romanda bu çaba sayesinde büyük ve aranan bir yazar olan gencin içine girdiği yeni ortamın kusurlarından umutsuzluğa düşmesi gerçekten ustaca canlandırılır.

Okumaya değer büyük eserlerden birini daha okurlarımıza sunabildiğimiz için öğünüyoruz.

15 lira